

Wilhelm Hauff

Hafo pasakos

Iš vokiečių k. vertė
Alfonsas Tekorius

Skaitmeninta iš knygos:
W. Hauff. Hafo pasakos. Vilnius: Alma littera, 2007.

ISBN 978-5-430-05955-2

Kūrinys suskaitmenintas vykdant ES struktūrinių fondų remiamą projektą „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas“, 2012
<http://mkp.emokykla.lt/ebiblioteka/>

UGDYMO
PLĖTOTĖS
CENTRAS

Turiny

PASAKA KNYGOS DRABUŽIAIS	1
KARAVANAS.	9
<i>Pasakojimas apie kalifą gandra</i>	15
<i>Pasakojimas apie vaiduoklių laivą</i>	35
<i>Pasakojimas apie nukirstą ranką</i>	54
<i>Fatmės išgelbėjimas</i>	82
<i>Pasakojimas apie mažąjį Muką</i>	112
<i>Pasaka apie netikrą karalaitį</i>	143
ALEKSANDRIJOS ŠEICHAS IR JO VERGAI	183
<i>Nykštukas Nosis</i>	199
<i>Žydas Abneris, kuris nieko nematė</i>	253
<i>Vargšas Štefanus</i>	270
<i>Kaip galva vos nepakliuvo į krosnį</i>	370
<i>Beždžionė kaip žmogus</i>	411
<i>Požemio gyventojų puota</i>	450
<i>Baltuolė ir Rožytė</i>	466
<i>Almanzoro nuotyčiai</i>	483
ŠPESARTO SMUKLĖ	508
<i>Pasakojimas apie guldeną su elnio atvaizdu</i>	519
Šaltoji širdis PIRMOJI DALIS	558
<i>Saido nuotyčiai</i>	605
<i>Stynfolio ola</i>	677
Šaltoji širdis ANTROJI DALIS	723

PASAKA KNYGOS DRABUŽIAIS

Vienoje nuostabioje tolimoje karalystėje, apie kurią legenda pasakoja, kad jos amžinai žaliuojančiuose soduose saulė niekada nenusileidžianti, nuo neatmenamų laikų iki šių dienų viešpatauja karalienė Fantazija. Jau daug amžių ji dosnia ranka dalijo savo valdiniams visokias malones, buvo mylima ir garbinama visų, kas ją pažinojo. Bet karalienė buvo pernelyg geros širdies, kad visas malones skirtų vien savajai šaliai; ji pati, švytėdama karališku amžinos jaunystės grožiu, kadaise nužengė į žemę, nes buvo girdėjusi, kad ten gyvenantys žmonės visuomet nusiminę ir rimti, – tik dirba pluša ir iš vargų neišbrenda. Jiems skaisčioji karalienė atnešė gražiausių dovanų, ir nuo to laiko, kai jos koja palytėjo žemės laukus ir slėnius, žmonės ėmė triūsti smagūs, o jų rimti veidai pralinksmėjo.

Ir savo vaikus, tokius pat gražius ir mielus kaip motina, karalienė išsiuntė žmonėms laimės nešti. Kartą Pasaka, vyriausioji karalienės duktė, sugrįžo iš žemės. Motina pastebėjo, kad Pasaka kažko

nuliūdusi; karalienei net pasirodė, kad mergaitės akys užverktos.

- Kas tau, dukrele? - klausia jos karalienė. - Kodėl iš kelionės grįžai tokia nuliūdusi ir prislėgta? Kas nutiko? Patikėk motinai savo paslaptį, vaikel!

- Ak, mieloji motute, - atsakė Pasaka, - tikrai nebūčiau taip ilgai tylėjusi, jei nežinočiau, kad manoji nerimastis ir tau suspaus širdį.

- Sakyk viską atvirai, dukrele, - prašė gražioji karalienė. - Širdgėla - tai lyg akmuo: tave vieną prislėgs, o dviem vis lengviau nuritinti į šalį.

- Gerai, jei taip prašai, pasakysiu, - tarė Pasaka. - Tad klausyk. Tu juk žinai, kaip aš mėgstu draugauti su žmonėmis, kaip man miela pasėdėti net prie didžiausio vargšo trobelės ir po darbo paplepėti su juo valandėlę; kai ateidavau, jie sveikindavosi ir draugiškai paduodavo ranką, džiaugdavosi, su šypsena palydėdavo akimis, kai keliaudavau toliau; bet dabar viskas jau nebe taip!

- Vargše Pasakėle, - tarė karalienė, švelniai glostydamą nuo ašarų sudrėkusį dukters skruostą, - o gal tau tik taip atrodo?

- Patikėk manim, širdies neapgausi, - atsakė Pasaka, - jie manęs nebemyli. Kur tik pasirodau, sutinka abejingi žvilgsniai, niekas manęs nebe-

mėgsta; net vaikai, kuriuos aš visuomet taip mylėjau, ir tie iš manęs šaiposi ir lyg kokie seniai atska nugaras.

Karalienė pasirėmė ranka galvą ir tylėdama susimąstė.

- Bet kas galėjo atsitikti, - paklausė ji Pasakos, - kad žmonės ten apačioje taip pasikeitė?

- Matai, žmonės visur pristatė gudrių sargų, kurie visus, kas ateina iš tavo, o karaliene Fantazija, karalystės, įdėmiai apžiūrinėja ir tikrina. Jeigu pasirodo kas nors, kas jiems nepatinka, jie pakelia baisų triukšmą ir ateivį nužudo arba taip apšmeižia žmonėms, akiai jų žodžiais tikintiems, kad toks jau niekada neberas nei meilės, nei lašelio patikėjimo. O! Kaip gerai mano broliams Sapnams! Nekreipdami dėmesio į anuos gudrius sargus, jie linksmi ir guvūs nustriksi žemėn, lanko miegančius žmones, audžia ir pina jiems regėjimus, kurie teikia palaimą širdžiai ir džiugina akį.

- Tavo broliai - vėjavaikiai, - tarė karalienė, - ir tau, mano mieloji, nėra ko jiems pavydėti. Beje, tuos pasienio sargus aš neblogai pažįstu, žmonės juos ne visai be reikalo pastatė; yra buvę visokių perėjūnų, kurie dėdavosi einą tiesiai iš mano kara-

lystės, o iš tikrųjų būdavo ją daugių daugiausia tik nuo kokio nors kalno regėję.

- Bet kodėl jie keršija man, tikrai tavo dukteriai? - pravirko Pasaka. - O! Kad tu žinotum, kaip jie elgėsi su manim! Jie išvadino mane senmerge ir prigrasė kitą kartą visai nebeįleisti.

- Ką tu sakai! Nebeįleis mano dukters? - sušuko karalienė, paraudusi iš pykčio. - Jau žinau, kieno čia darbas: mus apšmeižė piktoji teta!

- Mada? Negali būti! - sušuko Pasaka. - Juk ji visuomet būdavo tokia draugiška.

- O ne, aš pažįstu tą veidmainę, - atsakė karalienė. - Pabandyk, dukrele, dar kartą, nenusileisim šitai raganai; prakaito nebraukęs, gero darbo nepadarysi.

- Oi, motute! O jei tie sargai nuvarys mane šalin arba taip apjuodins, kad žmonės į mane net pažvelgti nebenorės, arba vienui vieną ir sugėdintą į kampą pastatys?

- Jeigu suaugę žmonės, Mados apdumti, tave paniekins, tuomet eik pas vaikus - juos iš tikrųjų aš labiausiai myliu, jiems aš per tavo brolius Sapnus siunčiu gražiausius regėjimus, net pati dažnai nusileidžiu pas juos, glaudžiu prie širdies, bučiuoju, žaidžiu su jais; jie mane irgi gerai pažįsta, nors

mano vardo nežino; ne kartą mačiau, kaip jie nak-
timis šypsosi, žiūrėdami į mano žvaigždeles, o ry-
tais, kai mano balti lyg avys debesėliai dangumi
slenka, iš džiaugsmo rankutėmis ploja. Ir paau-
gę jie dar tebemyli mane; tada aš mieloms mer-
gaitėms padėdu pinti gėlių vainikus, o padaužos
berniukai nurimsta, kai aš, atsisėdusi ant aukštos
uolos viršūnės, imu jiems rodyti, kaip iš toluoje
dunksančių mėlynų, rūke skendinčių kalnų išnyra
aukštos pilys ir švytintys rūmai, o vakarui atėjus
iš rausvų debesų sukuriu narsių raitelių pulkus ir
įstabius keliautojų karavanus.

- O, gerieji vaikučiai! - sušuko susijaudinusi Pa-
saka. - Sutinku, tebūnie taip! Dėl vaikų aš dar kar-
tą pamėginsiu.

- Taip, mieloji dukrele, - tarė karalienė, - keliauk
pas juos! Bet aš tave dar kaip reikiant papuošiu,
kad mažyliams patiktum, ir kad didieji neatstum-
tų; žinai ką, aš tave aptaisysiu knygos drabužiais.

- Knygos, mamyte? Oi! Kaip nepadoru taip prieš
žmones puikuotis.

Karalienė davė ženklą, ir tarnaitės atnešė puoš-
nius knygos drabužius. Jie buvo ryškių spalvų ir su
gražiai įaustais raštais.

Tarnaitės supynė Pasakai ilgas kasas, apavė kojas aukso sandalais ir apvilko naujais drabužiais.

Kuklioji Pasaka nedrįso pakelti akių, o motina negalėjo atsigėrėti, apkabino mergaitę ir tarė:

- Eik, aš laiminu tave! O jeigu jie ims tave niekinti ir tyčiosis iš tavęs, grįžk atgal pas mane, gal paskesnės kartos, ištikimesnės savo prigimčiai, vėl sutiks tave atvira širdimi!

Šitaip kalbėjo karalienė Fantazija. Ir Pasaka nusileido žemėn. Virpėdama iš baimės ji artinosi prie tos vietos, kur stovėjo gudrieji sargai; nuleidusi galvutę, dar tvirčiau susisupusi į savo gražiuosius drabužius, ji nedrąsiai priėjo prie vartų.

- Stot! - sušuko žemas gergždžiantis balsas. - Sargyba, šen! Atlenda nauja knyga!

Pasakos kūnas pagaugais nuėjo, kai ji išgirdo šitą komandą. Tuoj iššoko keletas senyvų rūščių vyrų, laikydami rankose smailias plunksnas, kurias iškart įrėmė į Pasaką. Vienas priėjo prie jos arčiau ir šiurkščiai kilstelėjo už smakro.

- Galvą aukštyn, panele knygute, - sušuko jis, - kad iš tamstos akių būtų matyti, ar pati ko nors verta, ar ne.

Visa išraudusi, Pasaka pakėlė galvutę ir atmerkė tamsias akis.

- Pasaka! - sušuko sargai ir ėmė visa gerkle kvatotis. - Pasaka! Manėm, kad koks stebuklas pasirodė! Iš kur ištraukei tokius drabužius?

- Mama mane šitaip aprengė, - atsakė Pasaka.

- Mat kaip?! Ji nori prakišti tave kontrabanda?! Neišdegs! Marš iš čia, kad nė kvapo neliktų! - ėmė rėkti sargai per kits kitą, iškėlė savo smailias plunksnas.

- Bet aš einu tik pas vaikučius, - maldavo Pasaka, - pas juos tai galėtumėt leisti!

- Ar dar maža tokių valkatų bastosi po mūsų kraštą? - suriko vienas sargas. - Užtektinai jie pritaškia mūsų vaikams visokių kvailysčių.

- O gal patikrinkim, ką ji gero išmano, - pasiūlė kitas.

- Teisingai, - pritarė visi, - tad sakyk, ką moki, bet paskubėk, nes neturim laiko ilgai su tavim terliotis.

Pasaka ištiesė ranką ir pradėjo pirštu ore rašyti kažkokius ženklus. Ir prieš akis ėmė plaukti visokie vaizdai: puikių žirgų karavanai, puošnūs raiteliai, daugybė palapinių dykumos smėlynuose; paukščiai ir laivai audringose jūrose; gūdžios girios ir minios žmonių miestų aikštėse ir gatvėse; kautynių laukai ir taikios klajoklių stovyklos -

visi tie vaizdai slinko pro šalį kaip gyvi spalvingi paveikslai.

Pasaka taip nuoširdžiai rodė tuos paveikslus, kad net nepastebėjo, kaip vartų sargai vienas po kito sumigo. Ji jau buvo berašanti naujus ženklus, kai prie jos priėjo labai mielas žmogus ir paėmė už rankos.

- Pažiūrėk, geroji Pasaka, - tarė jis, rodydamas į miegančiuosius, - jiems tavo spalvingi paveikslai nereikalingi; smuk greičiau pro vartus, jie net nesusapnuos, kad tu esi šitoj šaly, galėsi ramiai nepastebima keliauti, kur nori. Pirma nuvesiu tave pas savo vaikus, duosiu namie tau ramų, jaukų kampelį, galėsi gyventi sau į sveikatą; ir tada kas kartą, kai mano sūnūs ir dukterys bus gerai išmokę pamokas, jie galės su draugais ateiti pas tave ir pasiklausyti tavo pasakojimų. Ar sutinki?

- O, mielai sutinku eiti pas tavo mažylius; aš labai stengsiuos, kad jie linksmi ir maloniai praleistų ne vieną laisvą valandėlę.

Gerasis žmogus maloniai linktelėjo galva ir padėjo jai perlipti per miegančių sargybinių kojas. Peršokusi per jas, Pasaka atsigręžė, nusišypsojo ir, nieko nelaukdama, nėrė pro vartus.

KARAVANAS

Vieną kartą dykuma traukė didelis karavanas. Beribėje bekraštėje lygumoje, kur vien tik smėlynai ir dangus tematyti, jau iš tolo girdėjosi, kaip tarška mediniai kupranugarių varpeliai, ir skamba sidabriniai arklių žvanguliai; tirštas dulkių debesis, kuris slinko priešakyje, rodė, kad karavanas artėja; o kai vėjo gūsis debesį išsklaidydavo, akys imdavo raihti nuo blizgančių ginklų ir skaisčiai margų drabužių. Tokį karavaną pamatė raitelis, kuris šuoliavo iš šono jo link. Jojo jis ant gražaus arabų veislės žirgo, apdengto tigro kailiu; prie ryškiai raudonų kamanų kabėjo apvalūs sidabro žvanguliai, o žirgo galvą puošė nuostabios stručio plunksnos. Raitelis atrodė didingai, jo drabužiai puikiai derėjo prie dabnios žirgo išvaizdos; galvą dengė baltas gausiai auksu siuvinėtas turbanas; kaftanas ir plačios kelnės tvieskė skaisčiu raudoni, prie juosmens tabalavo lenktas kalavijas su brangakmeniais nusagstyta rankena. Turbaną jis buvo užsimaukšlinęs ant kaktos, iš po vešlių antakių žybčiojančios tamsios akys, ilga barzda ir kumpa nosis – visa tai rodė jį esant drąsaus, lauki-

nio gymio. Kai raitelis buvo maždaug per penkiasdešimt žingsnių nuo priešakinio būrio, spūstelėjo pentiniais savo žirgą ir kaipmat atsidūrė jo priekyje. Sutikti raitelį, kuris jotų per dykumą vieniui vienas, buvo taip neįprasta, kad karavano sargyba, bijodama užpuolimo, iškart atstatė į jį ietis.

- Ką jūs darote? - sušuko raitelis, pamatęs į save įremtus ginklus. - Gal manote, kad vienas žmogus gali užpulti jūsų karavaną?

Sugėdinti sargybiniai atitraukė ietis, o jų viršininkas priėjo prie nepažįstamojo ir paklausė, ko jam reikia.

- Kas karavano savininkas? - pasiteiravo raitelis.

- Jis ne vienam žmogui priklauso, - atsakė šis, - čia yra keletas pirklių, kurie iš Mekos keliauja namo, o mes juos lydime per dykumą, nes visokie bastūnai keliautojams dažnai neduoda ramybės.

- Tai veskite mane pas tuos pirklius, - pareikalavo atvykėlis.

- Dabar neįmanoma, - paaiškino viršininkas, - mes privalome nesustodami judėti toliau, o pirkliai nuo mūsų atsilieka maždaug ketvirtį valandos; jei norite, pajokėkite su manim, kol sustosime pietų poilsio, tada aš padarysiu, ko prašote.

Nepažįstamasis nieko daugiau nebesakė, pasisiekė ilgą pypkę, kuri kadaravo pririšta prie balno, užsidegė ir, godžiai traukdamas dūmą, toliau jojo greta sargybos viršininko. Šis nežinojo, kaip elgtis su nepažįstamuoju; tiesiai klausti jo vardo nedrįso, o į mėginimus kaip nors užmegzti kalbą tokiais žodžiais kaip: „Jūs rūkote labai gerą tabaką“ arba „Jūsų arklio puiki žinginė“, jis atsakinėjo trumpai: „Taip, taip!“ Pagaliau priėjo vietą, kur buvo numatyta sustoti pietų atokvėpio. Viršininkas išstatė sargybą, o pats drauge su nepažįstamuoju ėmė laukti karavano. Pro šalį praslinko trys dešimtys sunkiomis naštomis apkrautų kupranugarių, lydimų ginkluotų varovų. Po jų pasirodė penki ant gražių žirgų jojantys pirkliai, karavano savininkai. Bemaž visi buvo žmonės pagyvenę, rimti ir solidūs; tik vienas atrodė gerokai jaunesnis, tad linksmesnis ir guvesnis už kitus. Vilkstinės galė vėl žingsniavo virtinė ryšuliais apkrautų kupranugarių ir arklių.

Kaipmat buvo pastatytos palapinės, o kupranugariai ir arkliai sustatyti aplinkui ratu. Viduryje išdygo mėlyno šilko palapinė – didžiausia iš visų. Į ją sargybos viršininkas ir nuvedė nepažįstamą atvykėlį. Praskleidę angos uždangalą, įžengė į

vidų; čia pamatė visus penkis pirklius, sėdinčius ant auksu ataustų pagalvių; juodaodžiai vergai padavinėjo valgius ir gėrimus.

- Ką čia tokį mums atvedi? - garsiai šūktelėjo viršininkui jaunasis pirklys.

Nespėjus viršininkui nė žodžio ištarti, nepažįstamasis prakalbo pats:

- Vadinuosi Selimas Baruchas ir esu iš Bagdado; keliaujanti į Meką, mane užpuolė plėšikų gauja ir paėmė į nelaisvę, bet prieš tris dienas pavyko slapta ištrūkti iš jų nagų. Per didžiojo Pranašo malonę iš tolo išgirdau jūsų karavano skambalus ir taip atsidūriau čionai. Leiskite man keliauti drauge su jumis! Jūs suteiksite prieglobstį ne kokiam nedorėliui - kai atvyksime į Bagdadą, už gerą širdį jus gausiai apdovanosiu, nes esu didžiojo vizirio sūnėnas.

Prabilo seniausias pirklys:

- Selimai Baruchai, - tarė jis, - sveikas atvykęs į mūsų pastogę! Mums malonu tau padėti, bet pirma sėsk, valgyk ir gerk kartu su mumis!

Selimas Baruchas atsisėdo prie pirklių, valgė ir gėrė su visais. Po pietų vergai nukraustė indus

ir atnešė ilgas pypkes bei turkiško šerbeto¹. Pirkliai ilgai sėdėjo tylomis, tik traukė pypkes ir leido melsvus dūmus, žiūrėdami, kaip jie rangosi, draikosi ir sklaidosi ore.

Galiausiai jaunasis pirklys nutraukė tylą.

- Jau trečia diena, - kalbėjo jis, - mes sėdime ant žirgų ir prie stalo, net nemėgindami kaip nors sutrumpinti laiką. Man klaikiai nusibodo, nes pa-valgęs esu įpratęs žiūrėti šokėjų arba klausytis dainų ir muzikos. Ar kartais nežinote, draugužiai, kaip padaryti, kad laikas eitų greičiau?

Keturi vyresnieji pirkliai nieko neatsakė, vis čiulpė savo pypkes ir atrodė, kad rimtai mąsto; pirmas prabilo svečias:

- Jei galima, aš turėčiau tokį pasiūlymą: man atrodo, kad kiekvienąkart, kai sustojame poilsio, vienas iš mūsų galėtų kitiems ką nors papasakoti. Tai kiek paskubintų laiką.

- Selimai Baruchai, gerai sakai, - atsiliepė Achmetas, seniausias pirklys, - mes tavo pasiūlymą priimame.

¹ Šerbetas - šaltas gėrimas iš vaisių sulčių ir cukraus (kartais su alkoholiu).

- Labai malonu, kad mano patarimas jums patinka, - tarė Selimas. - O kad matytumėte, jog ne tuščiai kalbu, tai, jei leisite, pirmas pradėsiu aš.

Patenkinti pirkliai pasislinko arčiau vienas kito, o svečią pasodino į vidurį. Vergai vėl pripildė taurės, prikimšo savo ponams pypkes šviežio tabako ir atnešė žaižaruojančių anglių joms uždegti. O Selimas sriūbtelejo gerą gurkšnį šerbeto gerklei praskalauti, į saują suėmęs perbraukė savo ilgą barzdą ir pradėjo:

- Tad paklauskite *Pasakojimo apie kalifą gandrą*.

Pasakojimas apie kalifą gandra

I

Vieną gražų vasaros popietį Bagdado kalifas Chasidas sėdėjo, patogiai įsitaisęs ant sofos; prieš tai buvo šiek kiek nusnūdęs pokaičio, nes lauke kepino saulė, ir dabar, kai numigo, atrodė gan žvalus. Jis rūkė ilgą raudonmedžio pypkę, gurkšnojo kavą, kurios vis įpildavo vergas, ir protarpiais, kai būdavo labai gardu, patenkintas braukdavo ranka per barzdą. Žodžiu, kalifas jautėsi kuo puikiausiai. Kaip tik tokią valandą jis būdavo sukalbamiausias, nes tada jį apimdavo švelnūs ir draugiški jausmai; todėl jo didysis viziris Manzoras kasdien ir atėdavo pas jį tuo metu. Šį popietį jis taip pat atėjo, tik šiuosyk, ne taip kaip visuomet, atrodė kažko labai susirūpinęs. Kalifas trumpam paleido pypkę iš dantų ir tarė:

- Ko taip nukabinęs nosį, didysis viziri?

Didysis viziris kryžmai sudėjo rankas ant krūtinės, nusilenkė savo valdovui ir tarė:

- Valdove, ar atrodau nosį nukabinęs, šito nežinau, bet va apačioj prie rūmų stovi prekijas, jis turi tokių gražių daiktų, kad tiesiog pyktis ima, jog mano kišenė bemaž visai tuščia.

Kalifas, jau seniai norėjęs kuo nors nudžiuginti savo didįjį vizirį, nusiuntė juodaodį vergą, kad atvestų prekiją. Vergas kaipmat jį pristatė. Šis buvo mažas, drūtas žmogelis, tamsiai rudo veido ir apdriskusiais drabužiais. Turėjo jis skrynelę, kupiną visokiausių prekių: perlų ir žiedų, brangakmeniais išpuoštų pistoletų, taurių ir šukų. Kalifas su viziriu viską atidžiai apžiūrėjo ir išvirtė; galiausiai sau ir Manzorui nupirko puikius pistoletus, o vizirio pačiai – šukas. Kai prekijas jau buvo beužvožias skrynelės dangtį, kalifas pastebėjo joje nedidelį stalčiuką ir paklausė, ar nėra ten dar kokių nors daiktų. Prekijas ištraukė stalčiuką ir išėmė dėžutę su juosvais milteliais ir keistu raštu išmargintą popierių, bet perskaityti jo nemokėjo nei kalifas, nei viziris.

- Tuos du daiktu esu kadaise gavęs iš vieno pirklio, kuris juos rado pamestus Mekos gatvėje, – paaiškino prekijas. – Aš nežinau, kam jie tinka; galėčiau jums perleisti labai pigiai, nes neišmanau, ką su jais daryti.

Kalifas, kuris didžiavosi turėdamas savo bibliotekoje senų rankraščių, nors ir nemokėjo jų perskaityti, nupirko ir tą popierių, ir dėžutę, o prekybai liepė eiti. Bet kalifui labai knietėjo sužinoti, kas tame popieriuje parašyta, todėl ėmė klausinėti vizirį, ar tas nepažįsta kokio nors žmogaus, kuris gebėtų jį perskaityti.

- Maloningiausias viešpatie ir valdove, - atsakė viziris, - prie didžiosios mečetės gyvena vienas žmogus, vardu Selimas, visų dar Mokytoju vadinamas; tas moka visas kalbas, įsakyk jį atvesti, gal jis supras tuos paslaptinius ženklus.

Netrukus buvo atvesdintas Selimas Mokytasis.

- Selimai, - kreipėsi į jį kalifas, - sako, tu esi labai mokytas; žvilgtelėk į šitą raštą, ar negalėtum jo perskaityti? Jei perskaitysi, dovanosiu tau naujus išėiginius drabužius, o jei ne, gausi dvylika antausių ir dvidešimt penkis kirčius per padus, kad išidėmėtum, jog tave Mokytoju vadina be reikalo.

Selimas nusilenkė ir tarė:

- Tebūnie tavo valia, viešpatie!

Ilgai jis žiūrėjo į popierių ir staiga sušuko:

- Čia lotyniškai parašyta, mano valdove, jei meluoju - galite mane pakarti.

- Tai sakyk, kas ten parašyta, jei lotyniškai, -
paliepė kalifas.

Selimas pradėjo versti: „Žmogau, tu, kuris šitai rasi, dėkok Alachui už malonę! Kas pauostys miltelių iš šitos dėžutės ir pasakys: „Mutabor“, galės pasiversti bet koku gyvūnu ir suprasti gyvūnų kalbą. O kai vėl panorėsi į žmogų atvirsti, turėsi atsigręžti į rytus, tris kartus nusilenkti ir išstarti tą patį žodį. Tik, pasivertęs gyvūnu, turėsi saugotis, kad nesusijuoktum, nes tuomet pamirši burtažodį ir amžinai liksi gyvūnu“.

Kai Selimas Mokytojas baigė skaityti, kalifas buvo be galo patenkintas. Jis įsakė Selimui prisiekti, kad niekam neišduos paslapties, padovanojo jam puikius drabužius ir liepė eiti. O savo didžiajam viziriui tarė:

- Čia tai bent pirkinėlis, Manzorai! Bus labai smagu pasiversti gyvūnu. Rytoj iš ryto ateisi pas mane, paskui abu nueisim į laukus, pauostysim tų miltelių iš dėžutės ir paklausysim, ką kas kalba ore ir vandenyje, miške ir laukuose.

II

Kitos dienos rytą, vos spėjus kalifui papusryčiauti ir apsitaisyti drabužiais, atėjo, kaip buvo liepta, didysis viziris, pasirengęs lydėti kalifą pasivaikščioti. Užsikišęs dėžutę su stebuklingais milteliais už perjuostės ir įsakęs palydai likti namie, kalifas ir didysis viziris išėjo vaikščioti vienu du. Iš pradžių jie pėdino didžiuliais kalifo sodais, veltui dairydami, ar nepamatys kokio nors gyvo padaro, kad išbandytų savo stebuklą. Viziris galop pasiūlė paėjėti toliau prie kūdros, kur jam dažnai tekę matyti daug paukščių, ypač gandrų, visuomet žavėjusių jį patrauklia išvaizda ir gražiu kalenimu.

Kalifas pritarė vizirio siūlymui, ir abu pasuko kūdros link. Priėję arčiau pamatė gandrą, kuris išdidžiai stypčiojo ilgomis kojomis ten ir atgal, ieškodamas varlių ir retsykais kažką pats sau snapu tarškindamas. Pakėlę akis, aukštai ore išvydo atskrendant dar vieną gandrą.

- Galvą gulda, maloningasis valdove, - tarė didysis viziris, - šiuodu ilgakojai, matyt, pasišnekės neblogai. Kaip manai, ar nevertėtų mums pasiversti gandrais?

- Gerai sugalvota! - atsakė kalifas. - Bet pirma reikia dar kartą pasitikrinti, kaip vėl atsiversti į žmogų. Taigi! Tris kartus nusilenkti į rytus ir ištartį žodį „mutabor“ - ir aš vėl kalifas, o tu - viziris. Tiktai dėl Dievo meilės nesusijuokti, tuomet abiem galas!

Kol kalifas šitaip kalbėjo, antrasis gandras jau sklendė viršum galvų ir iš lėto leidosi ant žemės. Kalifas skubiai išsitraukė dėžutę iš už perjuostės, uostelėjo kaip reikiant miltelių, padavė juos didžiajam viziriui, kuris irgi jų truktelėjo nemažai, ir abu sušuko: „Mutabor!“

Jų kojos iškart susitraukė, pasidarė plonos ir raudonos, gražios geltonos kalifo ir jo palydovo šlepetės virto skėstanagėmis gandro pėdomis, iš rankų pasidarė sparnai, kaklas ištįso per gerą uolektį, barzda visai išnyko, o kūnas pasidengė minkštomis plunksnomis.

- Jūsų toks puikus snapas, pone didysis viziri, - prašneko nustebejęs kalifas. - Prisiekiu Pranašo barzda, nieko panašaus nesu gyvenime matęs.

- Nuolankiausiai dėkoju, - atsakė nusilenkdamas didysis viziris, - bet drįstu pasakyti, kad jūsų didenybė, pavirtęs gandru, atrodote bemaž dar puikiau nei būdamas kalifas. Tačiau, jei neprieš-

tarausite, prieikime arčiau prie savo bičiulių, kad sužinotume, ar iš tikrųjų suprantame gandriškai.

Tuo metu antrasis gandas jau buvo spėjęs nutūpti; jis pasivalė snapu kojas, susitvarkė plunksnas ir nustypino prie pirmojo gandro. Abu naujieji gandrai pasiskubino ir, kai prižirgsnojo arčiau, baisiai nustebo, išgirde tokį pokalbį:

- Labą rytą, ponio Ilgakoje, dar taip anksti, o jūs jau pievoje?

- Labai dėkoju, mielas Tarkšly! Užkandau šiek tiek pusryčių. Ir jums gal kokį gabalėlį driežo ar varlės šlaunele?

- Labai dėkui, neturiu šiandien apetito. Visai kitu reikalu atskridau į pievą. Šiandien pas tėvą ateis svečių, aš turėsiu jiems pašokti, todėl norėjau vienas kiek pasimokyti.

Ir jaunoji gandrienė, įstabiai judindama kūną, nužingsniavo lauku. Kalifas ir Manzoras žiūrėjo į ją akis įbedę. O kai ji, nutaisiusi grakščią pozą, atsistojo ant vienos kojos ir žavingai suplasnojo sparnais, abu nebegalėjo ištvirti nesijuokę; iš jų snapų pratrūko nesulaikomas kvatojimas. Pirmas aprimo kalifas.

- Tai bent gražumėlis, - sušuko jis, - už jokių pinigų tokio nepamatysi! Gaila, kad mūsų juokas

tuos kvailus paukščius išbaidė, jie būtų dar, ko gero, ir pragydę!

Tik dabar didžiajam viziriui šovė į galvą, kad juoktis pasivertus buvo uždrausta. Todėl savo nerimą tuoj išsakė kalifui.

- Po galais, o Meka ir Medina²! Būtų menkas juokas, jei turėčiau gandrų likti! Prisimink tą kvailą žodį. Aš niekaip negaliu jo ištarti.

- Tris kartus turime nusilenkti į rytus ir sakyti: „Mu-mu-mu“.

Atsigręžę į rytus, jie linksėjo be perstojo, net snapai žemę lietė. Tačiau - o varge! - burtažodis niekaip neatėjo į galvą. Kad ir kiek linksėjo kalifas, kad ir kiek jo viziris ilgesingai mykė: „Mu-mu“, to žodžio galvoje kaip nebūta, tad vargšas Chasidas ir jo viziris taip ir liko gandrais.

III

Nusiminę klaidžiojo užburtieji gandrai po laukus, nežinodami, ką daryti, į tokią nelaimę pate-

² Meka - miestas Saudo Arabijoje, musulmonų religinė sostinė, čia 570 m. gimė Mahometas; Medina - miestas už 169 km nuo Mekos, į kurią 622 m. persikėlė Mahometas.

kus. Išsinerti iš gandro plunksnų jie negalėjo, grįžti į miestą, kad juos atpažintų, – taip pat ne; kas gi gandru patikės, kad jis kalifas, o jeigu ir patikėtų, tai ar Bagdado gyventojai panorėtų kalifu turėti gandra?

Taip jie klajojo keletą dienų, misdami varganais laukiniais vaisiais, kurių savo ilgais snapais neįstengė gerai sukramtyti. Driežai ir varlės jiems, beje, apetito nekėlė; tokiais skanėstais bijojo sugadinti skrandžius. Vienintelė paguoda šitoje baisyje nelaimėje buvo ta, kad galėjo skraidyti, todėl dažnai nuplasnodavo į Bagdadą ir, nutūpę ant stogų, dairydavosi, kas dedasi mieste.

Pirmomis dienomis gatvėse pastebėjo didelį nerimą ir liūdesį. O ketvirtą dieną, kai tupėjo ant kalifo rūmų stogo, pamatė apačioje gatve traukiančią iškilmingą eiseną: mušė būgnai, ir griežė fleitos, ant išdabinto žirgo, vilkėdamas auksu siuvinėtą purpuro spalvos kaftaną, jojo vyras, lydimas puošniai aprengtų tarnų; pusė Bagdado slinko iš paskos, ir visi šaukė: „Tegyvuoja Mizra, Bagdado valdovas!“ Gandrai, tupėdami ant rūmų stogo, susižvalgė, ir kalifas Chasidas tarė:

– Ar supranti dabar, didysis viziri, kodėl esu užkerėtas? Šitas Mizra yra mano mirtino priešas,

garsaus burtininko Kašnuro, sūnus, kurio tėvas rūstybės valandą prisiekė man atkeršyti. Bet aš neprarandu vilties. Skriskime, ištikimasai mano nelaimės bičiuli, prie Pranašo kapo; gal tenai, šventoje vietoje, liausis veikę tie kerai.

Jie pakilo nuo rūmų stogo ir pasuko Medinos linkui.

Bet skristi nelabai sekėsi, nes abu gandrai dar menkai tebuvo įgudę skraidyti.

- O viešpatie, - po poros valandų ėmė aimanuoti didysis viziris, - tebus man atleista, bet aš ilgai taip netversiu; jūs skrendate per greitai! Be to, jau arti vakaras, būtų visai neblogai ir nakvynės pasiieškojus.

Chasidas paklaūsė tarno patarimo; ir kadangi išsyk išvydo slėnyje griuvėsius, kurie, atrodė, tiks pastogei, tai abu tenai ir nuskrido. Toje vietoje, kur jie apsistojo, kadaise, matyt, būta pilies. Iš griuvėsių kyšojo puikios kolonos, o keletas neblogai išlikusių kambarių rodė buvus tuos namus tikrai ištaigingus. Chasidas su savo palydovu stypčiojo koridoriais, ieškodamas sausos vietelės; staiga gandras Manzoras sustojo kaip įbestas.

- Viešpatie ir valdove, - tarė jis pašnibždomis, - suprantu, kad didžiajam viziriui, o juo labiau gan-

druī, būtu gēda bijoti vaiduokliu! Bet mane ima baimė, nes čia netoli kažkas, aš gerai girdėjau, sudejavo.

Kalifas irgi sustojo ir aiškių aiškiausiai išgirdo, kaip kažkas tyliai verkia; tai buvo panašu veikiau į žmogaus negu į gyvūno aimaną. Smalsumo pagautas, jis jau buvo bestypinąs į tą pusę, iš kur sklido dejonės, bet viziris čiupo jį snapu už sparno ir ėmė maldauti nesišaukti naujų nežinomų pavojų. Deja! Kalifas, kurio ir gandro krūtinėje plakė narsi širdis, ištrūko jėga, net praradęs keletą plunksnų, ir skubiai nukėblino tamsiu koridoriumi. Netrukus pamatė praviras duris, pro kurias aiškiai girdėjo gailų dejavimą. Jis stumtelėjo duris snapu ir nustebeš sustojo ant slenksčio. Apgriuvusiame kambaryje, į kurią tik pro nedidelį grotuotą langelį skverbėsi blanki šviesa, pamatė ant grindų tupinčią naktinę pelėdą. Ašaros kaip pupos riedėjo iš jos didelių apskritų akių, o iš lenkto snapo sklido kimi dejonė. Bet, pamačiusi kalifą ir jo vizirį, kuris taip pat atslinko iš paskos, ji pradėjo džiaugsmingai ūbauti. Gracingai nusišluostė raibu sparnu ašaras ir, nepaprastai nustebindama abu, prašneko žmogaus balsu arabiškai:

- Prašom, prašom, ponai gandrai! Jūs man esate geras ženklas, tai gali reikšti, kad būsiu išvaduota; gandrai atneš didelę laimę – taip buvo man kitados išpranašauta!

Atgavęs žadą, kalifas nulenkė savo ilgą kaklą, dailiai sustatė laibas kojas ir tarė:

- Pelėda! Iš tavo žodžių supratau, kad ir tave bus ištikusi panaši nelaimė kaip ir mus. Bet, deja! Tu be reikalo tikiesi, kad galėsime tave išvaduoti. Mes esame bejėgiai, pati įsitikinsi, kai sužinosi, kas mums yra nutikę.

Pelėda paprašė viską papasakoti, ir kalifas ėmė kloti tai, ką mes jau žinome.

IV

Kai kalifas baigė, pelėda jam padėkojo ir tarė:

- Paklausk ir mano istorijos, pamatysi, kad ir aš esu tokia pat nelaiminga kaip ir tu. Mano tėvas yra Indijos valdovas, o aš – jo vienturtė vargšė dukterė Luza. Tas pats burtininkas Kašnuras, kuris paverė tave gandrais, ištūmė ir mane į nelaimę. Kartą jis atvyko pas mano tėvą ir ėmė piršti man į vyrus savo sūnų Mizrą. Bet mano tėvas, žmogus karšto būdo, įsakė jį nudardinti laiptais žemyn. Tada

šis bjaurybė įsigudrino prisigretinti prie manęs kitaip: kai vieną kartą, vaikščiodama sode, ištroškusi panorau atsigerti ko nors gaivaus, jis, persirengęs vergu, padavė man gėrimą, kuris pavertė mane šita klaikia baidykle. Nualpusią iš baimės, jis atgabeno mane čionai ir siaubingu balsu suriko į ausį: „Čia tu tūnosi, šmėkla, net gyvūnų neapkenčiama, kol akis užmerksi arba tol, kol tave, tokią šlykštynę, kas nors gera valia sutiks vesti. Taip aš keršiju tau ir tavo tėvui už puikybę“. Nuo to laiko prabėgo daug mėnesių. Gyvenu šituose mūruose vienui viena, nuliūdusi kaip kokia atsiskyrėlė, žmonių niekingai atstumta ir net gyvūnų neapkenčiama; negaliu gėrėtis gamtos grožybėmis, nes dieną nieko nematau; tik naktį, kai blyškūs mėnulio spinduliai užlieja šituos griuvėsius, nuo mano akių nukrinta tas nepermatomas šydas.

Pelėda baigė pasakoti ir vėl nusišluostė sparnu ašaras, kurios jai buvo ištryškusios, prisiminus savo kančias.

Klausydamasis karalaitės pasakojimo, kalifas buvo paskendęs mintyse.

- Jei nors kiek suprantu, - tarė jis, - tai tarp mūsų nelaimių esama kažkokio paslaptingo ryšio; kaip įminti šią mįslę?

Pelèda jam atsakė:

- Maloningasis pone! Ir mano širdis tą patį jaučia, nes kai buvau dar jaunutė, viena išmintinga moteriškė man išpranašavo, kad gandras padarys mane didžiai laimingą, ir man regis, kad aš beveik žinau, kaip galėtume išsigelbėti.

Kalifas be galo nustebo ir tuojau susidomėjo, kaip, jos manymu, tai reikėtų padaryti.

- Burtininkas, kuris mus abu padarė nelaimingus, kartą per mėnesį atvyksta į šituos griuvėsius. Netoli šio kambario yra salė. Ten jis su savo bendrais rengia pokylius. Ne kartą esu pasiklausiusi, ką jie ten susirinkę šneka. Jie pasakoja vienas kitam apie savo niekingus darbus; gal, sakau, jam netyčia išsprūs ir tas burtažodis, kurį jūs esate pamiršę.

- O, brangiausioji karalaite, - sušuko kalifas, - sakyk greičiau, kada jis atvyks, ir kur yra toji salė?

Pelèda kiek patylėjo ir tarė:

- Prašom nepykti, bet tik su viena sąlyga galiu padaryti tai, ko prašote.

- Sakyk tik, sakyk! - nekantravo Chasidas. - Ką paliepsi, aš viskam pasiryžęs!

- Matote, ir aš mielai norėčiau išsivaduoti; bet taip gali atsitikti tikrai tuomet, kai vienas iš jūsų pasiūlys man savo ranką.

Šie žodžiai gandrų gerokai suglumino; ir kalifas davė tarnui ženklą kartu trumpam išeiti iš kambario.

- Didysis viziri, - kreipėsi į jį kalifas už durų, - suprantu, dalykas čia apykvailis, bet tu, man rodos, galėtum jos siūlymą priimti.

- Ką? - pasipiktino šis. - Kad mano žmona, kai sugrįšiu, akis išdraskytų? Be to, aš jau senas, o jūs dar jaunas ir nevedęs, todėl visai derėtų, kad jūs pasiūlytumėte jaunai gražiai karalaitei savo ranką.

- Čia ir yra šuo pakastas, - atsiduso kalifas, iš nevilties nuleidęs sparnus. - Kas sakė, kad jinai jauna ir graži? Tai reikštų pirkti katę maiše!

Jie dar ilgai įkalbinėjo vienas kitą, bet galiausiai kalifas, matydamas, kad jo viziris sutinka veikiausiai gandrų likti, nei vesti pelėdą, pasiryžo pats įvykdyti sąlygą. Pelėda džiaugsmu nesitvėrė. Ji prasi-tarė, kad juodu pasirodę pačiu laiku, nes, ko gero, burtininkai rinksis kaip tik šią naktį.

Pelėda su gandrais išėjo iš kambario ir, kiūtin-dama pirma, vedė juos ten, kur buvo salė; ilgai

slinko jie tamsiu koridoriumi, kol pro apgriuvusią sieną išvydo ryškią šviesą. Priėjusi arčiau, pelėda patarė laikytis tylos, kad niekas nė nekrepštelėtų. Pro plyšį sienoje, kur jie stovėjo, matė didžiulę salę. Aplinkui – išlakios kolonos ir begalė kitokių puošmenų. Daugybė spalvotų lempų švietė taip, kad galėjai pamanyti, jog dabar visai ne naktis. Viduryje stovėjo apskritas stalas, visas nukrautas gardžiausiais valgiais ir gėrimais. Aplink stalą ant apskritos minkštos sofos sėdėjo aštuoni vyrai. Vieną iš jų gandrai atpažino – tai buvo tas pats prekiajas, kuris pardavė jiems kerų miltelius. Greta sėdintis kaimynas prašė jį papasakoti apie pastarojo meto darbus. Tarp kitų jis paminėjo ir istoriją apie kalifą ir jo vizirį.

– O kokį slaptažodį davei jiems? – pasidomėjo kitas burtininkas.

– Labai sunkų, lotynišką: „Mutabor“.

V

Išgirdę pro plyšį šitą žodį, gandrai net pašoko iš džiaugsmo. Jie taip pasileido savo ilgomis kojomis prie griuvėsių vartų, kad pelėda vos spėjo kulden-

ti įkandin. Išniřęs pro vartus kalifas susijaudinęs tarė pelėdai:

- Tu išgelbėjai mane ir mano draugą, neapsakomai dėkoju tau už gerą darbą, kurį mums padarei, priimk mano ranką ir širdį!

Tada jis pasisuko į rytus. Abu gandrai tris kartus nulenkė savo ilgus kaklus saulei, kuri jau tekėjo iš už kalnų. „Mutabor!“ – sušuko jie ir kaipmat atvirto į žmones; be galo džiaugdamiesi atgautu gyvenimu, valdovas ir tarnas čia juokdamiesi, čia braukdami ašaras apsikabinę bučiavo vienas kitą. Bet kas apsakys, kaip jie nustebo, kai atsigręžė! Priešais juos stovėjo gražutėlė, nuostabiai išsidabinusi moteris. Šypsodamasi ji ištiesė kalifui ranką.

- Ar nebeatpažįstate naktinės pelėdos? – paklausė ji.

Tai buvo jinai; kalifas, sužavėtas jos grožio ir meilumo, tik kartojo, kad didžiausia jo laimė, jog buvo paverstas gandru.

Visi trys patraukė į Bagdadą. Kalifas savo dražuose rado ne tik dėžutę su kerų milteliais, bet ir piniginę. Artimiausioje gyvenvietėje jis nupirko viską, kas reikalinga kelionei, ir netrukus jie atvyko prie Bagdado vartų. Pamatę kalifą, miesto gyventojai labai nustebo. Visi manė, kad jo jau nebė-

ra gyvo, todėl dabar nepaprastai apsidžiaugė, vėl sulaukę savo mylimo valdovo.

Bet užtat dar didesnė neapykanta apėmė žmones apgavikui Mizrai. Minia įsiveržė į rūmus ir burtininką bei jo sūnų suėmė. Senį burtininką kalifas įsakė nugabenti į griuvėsius, į tą patį kambarį, kur gyveno pelėda paverstoji karalaitė, ir ten jį pakarti. O sūnui, nieko nenutuokiančiam apie tėvo burtus, davė pasirinkti viena iš dviejų: arba mirti, arba pauostyti kerų miltelių. Kai jis pasirinko miltelius, didysis viziris pakišo jam po nosim dėžutę. Šis truktelėjo kaip reikiant, ir kalifo ištartas burtažodis pavertė jį gandru. Tuomet kalifas liepė įkišti jį į geležinį narvą ir pakabinti rūmų sode.

Ilgai ir laimingai gyveno kalifas Chasidas su savo pačia, buvusiaja karalaite; bet visų maloniausios valandos jam visada būdavo tos, kai po pietų ateidavo didysis viziris; tuomet jie dažnai prisimindavo savo nuotykius, kaip kadaise gandrais lakstė; o tomis akimirkomis, kai kalifas būdavo nusiteikęs ypač linksmai, leisdavo sau net parodyti, kaip didysis viziris atrodė, kai buvo gandras. Tada jis rimtu veidu, nelankstydamas kojų, stypčiodavo po kambarį pirmyn ir atgal, tarškindavo dantimis, mosuodavo rankomis lyg sparnais ir ro-

dydavo, kaip viziris, atsigręžęs į rytus, bergždžiai lankstėsi kartodamas: „Mu-mu-mu“. Kalifo pačiai ir vaikams tie vaidinimai teikdavo daug džiaugsmo; o kai kalifas kartais per ilgai tarškindavo dantimis, lankstydavosi ir baubdavo: „Mu-mu-mu“, didysis viziris šypsodamasis grasindavo pasakyti kalifienei, ką juodu kalbėjo už durų, kai ji dar tebebuvo pelėda.

* * *

Kai Selimas Baruchas baigė pasakoti, pirkliai jam širdingai dėkojo.

- Iš tikrųjų, popietė prabėgo taip greitai, kad niekas net nepajuto, - tarė vienas iš jų, praskleisdamas palapinės uždangą. - Pučia vėsus vakaro vėjas, galėsime dar gerą kelio galą nukakti.

Kiti pirkliai su siūlymu sutiko; palapinės buvo greitai išardytos, ir karavanas pajudėjo tokia pat tvarka, kaip ir buvo atvykęs.

Keliavo jie bemaž visą naktį, nes dienomis būdavo tvanku, o naktimis, kai dangus žvaigždėtas, vėsu ir gaivu. Po kiek laiko priėjo patogią poilsui vietą, pasistatė palapines ir sugulė miegoti. Selimu Baruchu rūpinosi kaip savo brangiausiu svečiu.

Vienas davė jam čiuzinį ir pagalvę, kitas – antklo-
džių, trečias – vergų, žodžiu, buvo aptarnaujamas
kaip namie. Kai sukilo, lauke jau kepino saulė, ir
visi vienu balsu nusprendė čia palaukti vakaro. Pa-
valgę vėl susėdo glaudžiau, o jaunesnysis pirklys
kreipėsi į vyriausiąjį sakydamas:

– Selimas Baruchas padėjo mums vakar nuosta-
biai praleisti popietę; kaip manote, Achmetai, gal
šiandien jūs papasakotumėt ką nors iš savo ilgo
gyvenimo, kuriame, be abejonės, patyrėte nemaža
visokių nuotykių, arba pasekite kokią nors gražią
pasaką.

Achmetas ilgokai nieko neatsakė, tarsi abejoda-
mas, ką geriau papasakoti, o gal visai nieko nesa-
kyti; galiausiai prabilo tokiais žodžiais:

– Mieli bičiuliai! Keliaudamas su jumis, įsitiki-
nau, kad esate ištikimi draugai, ir Selimas pelnė
mano prielankumą; todėl papasakosiu jums iš savo
gyvenimo vieną nutikimą, apie kurį kalbu šiaip jau
labai nenoromis ir ne bet kam – tai bus *Pasakoji-
mas apie vaiduoklių laivą*.

Pasakojimas apie vaiduoklių laivą

Mano tėvas turėjo Balzoroje nedidelę krautu-
vėlę. Nebuvo jis nei vargšas, nei turtingas, – tai
vienas iš tų žmonių, kurie nemėgsta rizikuoti, bai-
mindamiesi, kad neprarastų ir to, ką turi. Auklėjo
jis mane paprastai, kaip mokėjo, todėl jau vaikystė-
je jam padėdavau tvarkyti reikalus. Man jau buvo
suėję aštuoniolika, kai tėvas ryžosi pirmam dides-
niam prekybiniam sandėriui, o po to greit mirė,
tikriausiai iš sielvarto, kad jūrai patikėjo tūkstantį
auksinių. Po kiek laiko aš iš tikrųjų pagalvojau, gal
jis ir laimingesnis, kad pasimirė, nes netrukus at-
ėjo žinia, jog laivas, kuriam buvo įdavęs savo pre-
kes, nuskendo. Tačiau mano jaunatviškos drąsos ši
nelaimė nepalaužė. Aš pardaviau viską, ką tėvas
buvo palikęs, ir iškeliavau laimės ieškoti svetur, ly-
dimas seno tėvo tarno, kuris, būdamas prie manęs
labai prisirišęs ir neabejingas mano likimui, nenorėjo
palikti manęs vieno.

Ėmus Balzoros uoste pūsti palankiam vėjui, mes
išplaukėme. Laivas, į kurį gavome vietą, vyko į Indi-
ją. Penkiolika dienų plaukėme ramiai ir laimingai,
kai staiga kapitonas pranešė, kad artėja audra. Jis

atrodė susirūpinęs, nes, matyt, menkai tepažinojo tas vietas, kad galėtų nesijaudindamas laukti audros. Tuoj įsakė nuleisti bures, ir mes plaukėme visai pamažu, srovės nešami. Atėjo naktis, giedra ir šalta, ir kapitonas jau ėmė manyti, kad apsiriko, ir audros nebus. Tik staiga labai arti pro mus praplaukė laivas, kurio anksčiau nebuvo pastebėję. Ant jo denio pasigirdo laukinis džiaugsmo klyksmas ir šūkavimai, kurie mane, dar apimtą audros baimės, gerokai nustebino. O kapitonas, stovėjęs netoli manęs, išbalavo kaip drobė.

- Mano laivui baigta! - sušuko jis. - Ten plaukia mirtis!

Nespėjau nė prasižioti ir paklausti, ką reiškia šie keisti žodžiai, kai, uždusę ir nežmoniškai rėkdamis, atbėgo jūreiviai.

- Ar matėt jį? - šaukė jie. - Dabar mums galas!

Kapitonas įsakė kalbėti iš Korano paguodos maldas ir pats stėjo prie šturvalo. Bet viskas perniek! Kaipmat kilo audra, ir nepraėjo nė valandos, kai laivas subraškėjo ir - nė krust iš vietos. Į vandenį skubiai buvo nuleistos valtys, ir vos spėjo išsigelbėti paskutiniai jūreiviai - laivas mūsų akyse nugarmėjo į dugną, o aš, netekęs viso savo turto, kaip koks elgeta, atsidūriau jūroje. Bet viena bėda

ne bėda. Audra šėlo vis stipriau, mūsų valtis siūbavo nebevaldoma. Tvirtai apkabinau savo senąjį tarną, ir mes prisiekėme niekad os nesiskirti. Pagaliau ėmė aušti. Jau matėsi rausva rytmečio žara, kai vėjas sugriebė mūsų valtį, kurioje tūnojome susigūžę, ir ją apvertė. Daugiau nebemačiau nė vieno mūsų laivo žmogaus. Krisdamas praradau sąmonę ir, kai atsipeikėjau, pajutau, kad mane apkabinęs laiko mano senasis ištikimas tarnas, kuris gelbėdamasis ant apvirtusios valties užsitempė ir mane. Audra jau buvo nurimusi. Mūsų laivo kaip nebūta; bet netoliese pastebėjome kitą laivą, kurio link nešė mus bangos. Kai priartėjome arčiau, pažinau tą patį laivą, kuris buvo praplaukęs naktį ir mūsų kapitonui įvaręs tiek baimės. Mane apėmė keistas siaubo jausmas. Pranašiški kapitono žodžiai, taip siaubingai išsipildę, nykus laivo vaizdas, kuriame, nors ir labai arti buvome priplaukę ir šaukėme gerkles išvertę, niekas nesirodė, mane dar labiau šiurpino. Bet tai buvo vienintelis mūsų išsigelbėjimas, todėl karštai dėkojome Pranašui, kad jis mums taip stebuklingai padėjo.

Laivo pirmgalyje kybojo ilga virvė. Rankomis ir kojomis yrėmės prie jos, kad kaip nors pačiuptume. Pagaliau pasisekė. Dar kartą surikau, bet lai-

ve niekas neatsiliepė. Tada ėmėme sliuogti virve aukštyn – aš, kaip jaunesnis, pirmas. O siaube! Ką išvydo mano akys, kai užlipau ant denio! Grindys buvo nutaškytos krauju, aplinkui gulėjo koks dvidešimt ar trisdešimt lavonų turkiškais apdarais, prie vidurinio stiebo stovėjo žmogus brangiais drabužiais, su kalaviju rankoje, bet veidas išblyškęs ir perkreiptas, kaktoje styrojo didžiulė vinis, kuria buvo prikaltas prie stiebo, – jis taip pat buvo negyvas. Baisulys stingdė man kojas, ir aš vos drįsau kvėpuoti. Pagaliau užsiropštė ir manasis palydovas. Jis irgi apstulbo, pamatęs, kad denyje – nė gyvos dvasios, o tik tokia daugybė sudarkytų lavonų. Galiausiai, virpančiomis širdimis pasimeldę Pranašui, drįsime žengti pirmuosius žingsnius. Sulig kiekvienu kojos dėjimu vis apsidairydavome, ar neišvysime dar ko nors klaikesnio; bet viskas buvo taip, kaip buvo: nė vieno gyvo padaro – tik mes ir vandenynas! Bijojome net garsiai žodį ištartį – kad prie stiebo prikaltas negyvas kapitonas nenukreiptų į mus savo stiklinių akių ar koks kitas negyvėlis nepasuktų galvos. Pamažu prislinkome prie laiptų, kurie vedė į triumą. Čia nejučiomis sustojome ir pasižiūrėjome vienas į kitą, nes trūko drąsos pasakyti, kas dėjosi mūsų galvose.

- O, pone! - galiausiai prabilo mano ištikimasis tarnas, - čia yra atsitikęs baisus daiktas. Ir jei ten, apačioje, pilna galvažudžių, verčiau - kaip bus, taip bus - pasiduosiu jiems, nei liksiu čia su tais negyvėliais.

Aš irgi maniau taip pat; bet mes įsidrąsinome ir, kupini vilčių, pradėjome leistis laiptais žemyn. Kapų tyla viešpatavo ir čia - tik mūsų žingsniai aidėjo lipant. Atsidūrėme prie kajutės. Aš pridėjau prie durų ausį ir ėmiau klausytis - nieko negirdėti. Atidariau duris. Viduj - baisi netvarka: mėtėsi drabužiai, ginklai ir visokie rakandai. Viskas suversta. Buvo matyti, kad komanda ar bent kapitonas čia dar neseniai gėrė ir lėbavo, nes buteliai ir valgiai tebestovėjo ant stalo. Ėjome toliau iš vienos kajutės į kitą, iš patalpos į patalpą - visur radome daugybę šilko, perlų, cukraus ir kitų daiktų. Regėdamas tiek visokių gėrybių, nesitvėriau džiaugsmu, nes - sukosi man galvoje mintis, - jeigu laive nėra nė gyvos dvasios, tai galiu laikyti, kad viskas priklauso man; bet Ibrahimas mane kiek atšaldė, primindamas, kad tikriausiai esame dar labai toli nuo sausumos, kurios vieni, be žmonių pagalbos, neištengsime pasiekti.

Pasistiprinome valgiais ir gėrimais, kurių čia taip gausiai radome, ir vėl užlipome į denį. Bet čia mums kaip ir anksčiau šurpas ėjo per kūną, reigint tuos baisius lavonus.

Nusprendėme jais atsikratyti – sumesti į jūrą; bet kaip vėl persigandome, kai pamatėme, kad nė vieno negalime pajudinti iš vietos. Atrodė, tarsi jie būtų prie grindų lipę prilipę, ir, norint juos pašalinti, būtų reikėję išlupinėti visas denio lentas, o tam neturėjome įnagių. Ir kapitonas nesidavė atplėšiamas nuo stiebo, net kalavijo nėjo ištraukti iš sustingusios rankos. Visa diena praslinko, kol mąstėme apie savo liūdną dalį, o kai pradėjo temti, senajam Ibrahimui liepiau eiti gulti; aš pats pasilikau ant denio, norėdamas pasidairyti, ar nepamatysiu kokios pagalbos. Bet kai patekėjo mėnulis, ir pagal žvaigždes apskaičiavau, kad dabar galėtų būti maždaug vienuolikta valanda, mane taip suėmė miegas, jog net nepajutau, kaip nugriuvau už statinės, stovinčios čia pat ant denio. Iš tikrųjų buvau veikiau apsvaigęs, nei miegojau, nes aiškiai girdėjau, kaip į laivo šonus daužėsi bangos, braškėjo stiebai, ir vėjas švilpavo burėse. Staiga pasirodė, kad girdžiu vyrų balsus ir žingsnius ant denio. Norėjau pakilti, bet kažkokia nemato-

ma jēga stingdē visus sąnarius, negalējau net akių praplēsti. O balsai vis ryškėjo; man atrodē, kad deniu gyvai zuja jūreiviai, kad gerai girdžiu, kaip valdingas balsas įsakinėja, kaip aukštyn ir žemyn tampomi burių lynai. Pamažu mano juslės ėmė blėsti, aš kietai užmigau ir, kaip atrodē, tegirdėjau, kaip tyliai žvanga ginklai; o kai pabudau, saulė jau buvo aukštai pakilusi ir kaitino veidą. Nustebęs ėmiau dairytis aplinkui; audra, laivas, lavonai ir tai, ką buvau girdėjęs naktį, man vaidenosi lyg koks sapnas; bet kai vėl įdėmiai įsižiūrėjau, viskas tebebuvo kaip vakar. Ten pat tebegulėjo lavonai, ten pat tebestovėjo prie stiebo prikaltas kapitonas. Pasišaipiau iš to sapno ir atsikėlęs nuėjau ieškoti savo senio.

Radau jį sėdintį kajutėje labai susirūpinusį.

- O, mano pone, - sušuko jis, kai įėjau, - verčiau jau sutinku gulėti jūros dugne, negu dar vieną naktį išbūti šitame užkerėtame laive!

Pasiteiravau, kas nutiko, kad jis toks nusiminęs, ir tarnas ėmė pasakoti:

- Nusnūdęs kelias valandas, pabudau išgirdęs, kaip ant denio, tiesiai virš mano galvos, kažkas laksto. Iš pradžių pamaniau, kad tai jūs, bet čia būta ne vieno, o kokių dvidešimties žmonių, bėgi-

nėjusių ten ir atgal; be to, girdėjau, kaip jie šūkalojo ir rėkavo. Netrukus pasigirdo sunkūs žingsniai laiptais žemyn. Tada mano sąmonė aptemo, ir tik retsykais, kai ji vėl prašviesėdavo, matydavau, kaip tas pats žmogus, kuris ten viršuje prikaltas prie stiebo, sėdi prie stalo, dainuoja ir geria; o tas, kuris skaisčiai raudonais drabužiais gulėjo netoli jo, sėdi šalia ir geria kartu.

Taip pasakojo senasis tarnas.

Patikėkit, mieli bičiuliai, kad jaučiausi ne itin gerai; apsirikti negalėjau, nes juk ir aš puikiausiai girdėjau negyvėlių išdaigas. Menkas džiaugsmas plaukti su tokia kompanija. Mano Ibrahimas vėl paskendo mintyse.

- Aha, jau žinau! - sušuko jis pagaliau.

Jis prisiminė maldele, kurią jį buvo išmokęs senelis - patyręs, pasaulio matęs žmogus; toji maldelė turėjo apginti nuo visų piktuųjų dvasių ir kerų; tarnas dar įtikinėjo, kad ir to keisto miego, kuris praeitą naktį nedavė ramybės, bus galima atsikratyti, jei tik karštai kalbėsime maldas iš Korano. Tarno sumanymas man patiko. Su nerimu laukėme artėjančios nakties. Šalia kajutės buvo nedidelis sandėliukas; čia mes ir nutarėme įsitaisyti. Duryse prarakėme kelias skylės, ganėtinai didelės,

kad matytume visą patalpą; paskui duris tvirtai, kiek galėjome, užramstėme iš vidaus, o Ibrahimas kiekviename kampe užrašė Pranašo vardą. Taip pradėjome laukti nakties baisybių. Vėl galėjo būti maždaug vienuolikta valanda, kai mane baisiai suėmė miegas. Mano bičiulis patarė sukalbėti kelias maldeles iš Korano, ir tai iš tikrųjų padėjo. Po kelių akimirų išgirdome, kaip viršuje atgijo gyvenimas: sugirgždėjo tempiamos virvės, subildėjo ant denio žingsniai, galėjai aiškiai atskirti balsus. Kelias minutes sėdėjome lyg apmirę; paskui išgirdome, kaip laiptais kažkas lipa žemyn. Tada senis pradėjo kalbėti maldele prieš vaiduoklius ir burtus, kurią buvo išmokęs senelis:

*Ar leidžiatės jūs iš aukštybių,
Ar miegat tamsiam rūsyje,
Iš jūrų bedugnės išnyrat,
Ar spragsit kaitrioj ugnyje, –
Alachas – tai mūsų Viešpats galingas,
Jis valdo pasaulį, dvasias paslaptingas.*

Prisipažįstu, aš nelabai tikėjau šia maldele, ir man plaukai stojo piestu, kai su trenksmu atsidarė kajutės durys, ir vidų įžengė tas pats augalotas,

puošniais drabužiais vyras, kuri jau buvau matęs prikalta prie stiebo. Vinis tebekyšojo iš kaktos, tiktai kalaviją buvo įsikišęs į makštį; kartu įėjo ir dar vienas, ne taip puošniai apsitašęs – jį irgi buvau matęs viršuje tarp gulinčiųjų. Kapitonas – be jokios abejonės, tai buvo jis, išblyškęs, vešlia juoda barzda; laukinėmis akimis jis apžvelgė visą kajutę. Jį aiškiausiai mačiau, kai įėjo į kajutę, bet į duris, už kurių mes slėpėmės, atrodo, visai nekreipė dėmesio. Abu susėdo prie stalo, stovinčio kajutės viduryje, ir ėmė garsiai, kone rėkdami kalbėtis mums nesuprantama kalba. Jie šnekėjo vis garsiau ir garsiau, kol kapitonas pagaliau taip trenkė kumščiu į stalą, kad sienos sudrebėjo. Antras, kvatodamas visa gerkle, pašoko ir davė kapitonui ženklą eiti kartu. Kapitonas atsistojo, išsitraukė iš makšties kalaviją, ir abu dingo. Lengviau atsidusome, kai jų nebebuvo, bet mūsų baimė dar toli gražu neatlėgo. Ant denio bruzdesys vis stiprėjo. Buvo girdėti skubūs žingsniai ir riksmi, juokas ir šūkčiojimai. Galiausiai kilo tikras pragariškas triukšmas, ir mes jau manėme, kad denis su visomis burėmis nugarinės ant mūsų galvų; žvangėjo ginklai, balsai susiliejo į ištisą staugsmą ir ūmai – mirtina tyła. Kai po kelių valandų drįsime užlipti į viršų, viską radome

kaip buvus: negyvėliai tebegulėjo kur gulėje, visi drybsojo sustingę lyg rąstgaliai.

Taip laive praleidome nemažai dienų; plaukėme vis į rytus, į tą pusę, kur, mano apskaičiavimu, turėjo būti žemė; bet nors mūsų laivas dieną nukakdavo daug mylių, naktį, atrodė, vis grįždavo atgal, nes kai tekėdavo saulė, matydavome, kad tebesame toje pačioje vietoje. Niekaip kitaip to negalėjome paaiškinti, tik įtardami, kad negyvėliai naktį visu greičiu parvaro laivą atgal. Kad tai nesikartotų, vakare nuleidome visas bures ir pasielgėme taip, kaip buvome padarę sandėliuke prie kajutės: ant pergamento parašėme Pranašo vardą, pridėjome dar senelio maldelę ir tuo raštu apvyniojome nuleistas bures. Su nerimu širdyje tūnojome sandėliuke ir laukėme, kas bus. Atrodė, šį kartą vaiduokliai siautėjo dar smarkiau, bet bures rytą radome susuktas, kaip buvome palikę. Tą dieną iškėlėme tik tiek burių, kiek reikėjo, kad laivas ramiai plauktų; taip per penkias dienas nuplaukėme nemažai jūrmylių.

Galiausiai šeštos dienos rytą visai netoli išvydome žemę ir dėkojome Alachui ir jo Pranašui už stebuklingą išgelbėjimą. Tą dieną ir visą kitą naktį plaukėme palei krantą, o septintosios rytą čia pat

pamatėme ir miestą; vargais negalais išmetėme inkarą, kuris kaipmat įkibo į dugną, nuleidome į vandenį nedidelę valtį, stovėjusią ant denio, ir iš visų jėgų nusiyrėme miesto link. Po pusvalandžio įplaukėme į upės žiotis ir išlipome į krantą. Prie miesto vartų pasiklausėme, kaip ji vadinasi, ir sužinojome, kad tai Indijos miestas, esantis netoli tos vietos, į kurią pirma ir ketinau plaukti. Nuėjome į karavansarajų³, gerai pavalgėme ir atsigaivinome po nuotykingos kelionės. Čia ėmiau teirautis, ar negyvena kur netoliese išmintingas ir supratingas žmogus, duodamas šeiminkui suprasti, kad norėčiau tokio, kuris šiek tiek išmano burtus. Jis nuvedė mane į atokią gatvę prie neišvaizdaus namelio, pasibeldė į duris ir įleido patardamas, kad klausčiau tik Mulėjaus.

Viduje pasitiko senas žmogelis žila barzda ir ilga nosimi ir paklausė, ko man reikia. Pasakiau, kad ieškau išmintingojo Mulėjaus, o jis atsakė ir esąs Mulėjus. Papasakojau, koks reikalas, prašiau patarimo, ką daryti su negyvėliais, kaip juos iškrapšty-

³ Karavansarajus – Rytų šalyse keleivių apsistojimo vieta; užvažiuojamieji namai, kur yra patalpos prekėms sudėti ir keleiviams apsistoti.

ti iš laivo. Jis paaiškino, kad tie žmonės tikriausiai yra pasmerkti plaukioti jūra už kokią nors pikta-darybę; jis manęs, kad kerai turėtų nebeveikti, jei tie žmonės būtų išnešti į sausumą; kitaip nieko ne-bus – reikia laužti denį ir tempti su lentomis, ant kurių jie guli. O laivas su visais turtais teisėtai, prieš Dievą ir įstatymą, priklauso man, nes aš jį ra-dau; bet viską reikia laikyti didžiausioje paslapyt-je; iš visų turtų ir jam turi būti skirta dovanėlė; už tai su savo vergais jis padės negyvėlius išgabenti. Pažadėjau jį gausiai apdovanoti, ir su penkiais ver-gais, nešinais kirviais ir pjūklais, išėjome į laivą. Pakeliui burtininkas Mulėjus negalėjo atsistebėti mūsų begaliniu sumanumu apvynioti bures per-gamentu su žodžiais, paimtais iš Korano. Jis sakė, kad tai ir buvo vienintelis būdas išsigelbėti.

Saulė dar tebebuvo aukštai, kai įsikorėme į lai-vą. Iškart visi kibome į darbą, ir po valandos ke-turi negyvėliai jau tysojo valtyje. Du vergai turėjo juos nugabenti į krantą ir ten palaidoti. Grįžę jie pasakojo, kad negyvėlių laidoti net nereikėjo – vos padėjus ant žemės, jie kaipmat subyrėjo į dulkes. Mes dirbome toliau – išpjaustinėjome lentas su mi-rusiaisiais, ir iki pavakarių nebeliko nė vieno, tik tas, kuris stovėjo prikaltas prie stiebo. Kad ir ką

darėme, norėdami iš medžio ištraukti vinį, bet ji –
nė krust; nebuvo jėgos, galėjusios ją nors per plau-
ką pajudinti. Nebežinojau, ką daryti; juk nekirsi
viso stiebo ir netempsį į krantą. Bet iš tos bėdos
išgelbėjo Mulėjus. Vienam vergui įsakė skubiai
plaukti į krantą ir atvežti puodą žemių. Kai puo-
das buvo atvežtas, burtininkas, ant jo užsikniau-
bęs, sukalbėjo kažkokius paslaptinius žodžius ir
žemes išbėrė negyvėliui ant galvos. Šis išsyk at-
merkė akis ir giliai atsiduso, o iš žaizdos kaktoje,
kur buvo įkalta vinis, pasruvo kraujas. Dabar be
vargo ištraukėme vinį, ir kapitonas susmuko ant
vieno vergo rankų.

– Kas mane čia atgabeno? – paklausė jis šiek
tiek atsigavęs. Mulėjus parodė į mane, ir aš priėjau
prie jo arčiau. – Dėkui tau, nepažįstamasai žmo-
gau, tu išgelbėjai mane iš begalinių kančių. Jau
penkiasdešimt metų bangos blaško šitame laive
mano kūną, o prakeikta siela turi kasnakt į jį grįž-
ti. Dabar mano galva palietė žemę, ir išvaduotas
galiu keliauti pas savo protėvius.

Aš paprašiau, kad jis vis dėlto pasakytų, kaip
pakliuvo į šitą baisią nelaimę, ir jis tarė:

– Prieš penkiasdešimt metų buvau įtakingas,
visų gerbiamas žmogus ir gyvenau Alžyre; trokš-

damas dar daugiau turto, įsitaisiau laivą ir tapau jūrų plėšiku. Jau kuris laikas verčiausi šiuo amatu, kai vieną kartą Zantėje⁴ įsėdo į mano laivą dervišas⁵, norėjęs keliauti veltui. Aš ir mano bendrai buvome šiurkštūs žmonės, todėl dervišo šventumas – mums nė motais, priešingai, aš iš jo dar tyčiojau. Bet kai jis kartą, savo šventumo pagautas, man prikišo nuodėmingą gyvenimo būdą, ir naktį su vairininku gerokai įkaušau, mane paėmė baisus pyktis. Įniršęs dėl to, kad kažkoks dervišas drįso išlemti tai, ko nebūčiau leidęs net sultonui pasakyti, aš puoliau iš savo kajutės ant denio ir suvariau vargšui į krūtinę durklą. Mirdamas jis prakeikė mane ir visą įgulą sakydamas, kad mes būsime nei gyvi, nei mirę tol, kol mūsų galvos nepalies žemės. Dervišas mirė, ir mes išmetėme jį į jūrą, pasijuokę iš jo grasinimų.

Bet jau tą pačią naktį jo žodžiai išsipildė. Dalis mano įgulos sukilo prieš mane. Užvirė nuožmios grumtynės: mano šalininkai pralaimėjo, o mane prikėlė prie stiebo. Bet ir sukilėliai mirė nuo žaiz-

⁴ Zantė – itališkai Zakinto salos ir jos sostinės pavadinimas.

⁵ Dervišas – elgetaujantis musulmonų vienuolis.

dų, todėl netrukus visas laivas buvo didžiulis kapas. Aptemo ir mano akys, nustojau kvėpuoti ir jau maniau, kad mirsiu. Tačiau tai buvo tik stingulys; kitą naktį tuo pačiu metu, kai buvome dervišą išmetę į jūrą, aš ir mano įgula vėl atgijome; vėl buvome gyvi, bet daryti ir kalbėti galėjome tik tai, ką buvome kalbėję ir darę aną naktį.

Taip mus nei gyvus, nei mirusius jūra jau penkiasdešimt metų vėtė ir mėtė, nes kaip mums pasiekti žemę? Kai tik artindavosi audra, mes iškeldavome visas bures ir su beprotišku džiaugsmu plaukdavome jos pasitikti vildamiesi, kad atsitrenksime į uolą ir galiausiai paguldysime savo nuvargusias galvas amžinam poilsiui jūros dugne. Tačiau viskas nueidavo vėjais. O dabar jau mirsiu. Dar kartą dėkoju tau, nepažįstamasai išgelbėtojau! Jeigu turtai gali tau atlyginti, tai imk mano laivą kaip padėkos ženklą!

Pasakęs paskutinius žodžius, kapitonas nuleido galvą ir atsisveikino su pasauliu. Kaip ir jo draugai, taip ir jis akimirksniu virto dulkėmis. Susėmėme jas į dėžutę ir palaidojome krante; o aš mieste pasisamdžiau darbininkų, kurie puikiai sutaisė laivą. Labai pelningai iškeitęs prekes, kurios buvo laive, surinkau jūreivių įgulą, gausiai apdovanojau

savo geradari Mulėjų ir išplaukiau į tėvynę. Vykau ne tiesiai, o aplinkui sustodamas prie daugelio salų ir aplankydamas daug kraštų, kur pardavinėjau savo prekes.

Pranašas laimino mano verslą. Po devynių mėnesių grįžau į Balzorą dvigubai turtingesnis, nei buvau tada, kai mane apdovanojo mirdamas kapitonas. Visas miestas stebėjosi mano praturtėjimu ir laime, manydamas, kad suradau garsiojo keliautojo Sindbado deimantų slėnį. Nesistengiau tų gandų išsklaidyti; bet nuo to laiko visi Balzoros jaunuoliai, kai jiems sueina aštuoniolika, turi, kaip ir aš, leistis į pasaulį laimės ieškoti. O aš gyvenu ramiai ir su visais sutariu; kas penkeri metai keliauju į Meką, norėdamas šventoje vietoje padėkoti Viešpačiui už malonę ir prašyti, kad kapitoną ir jo žmones priimtų į rojų.

* * *

Kitą dieną karavanas be jokių kliūčių tęsė kelionę, ir kai naujoje stovyklavietėje pirkliai pailsėjo, Selimas, tas atvykėlis, kreipėsi į Mulėjų, jauniausiąjį pirklį, sakydamas:

- Nors jūs iš mūsų ir jauniausias, bet visuomet esate linksmas ir tikriausiai žinote koki gerą, įdomų nutikimą. Papasakokite, nudžiuginkite mus, kad atsigautume po dienos karščio!

- Mielai jums ką nors papasakočiau, - atsakė Mulėjus, - bet jaunam dera būti kuklesniam, todėl pirmumo teisę turi mano vyresnieji draugai. Caloikas visuomet toks rimtas ir nekalbus, gal jis papasakotų, kaip pasidarė toks tylenis? Gal galėtume jo sielvartą, jeigu toks graužia širdį, kaip nors numaldyti; mes mielai padedame broliui, nors jis ir kito tikėjimo.

Įvardytasis pirklys buvo graikas, vidutinio amžiaus, gražus ir tvirto sudėjimo, bet labai rimtas. Nors buvo netikėlis (ne musulmonas), bet kelionės draugai jį mėgo, nes visa esybe pelnė jų pasitikėjimą ir pagarbą. Beje, jis buvo vienrankis, ir kai kas spėjo, galbūt ši netektis ir padarė jį tokį nekalbų.

Į atvirą ir tiesų Mulėjaus klausimą Caloikas atsakė:

- Jūsų pasitikėjimas man teikia didelę garbę; sielvarto neturiu jokio, bent jau tokio, kurį jūs, net ir labiausiai norėdami, galėtumėte palengvinti. Bet kadangi Mulėjus, kaip jaučiu, pastebi mano rimtumą, tai papasakosiu kai ką, kas paaiškins, kodėl

atrodau labiau susikaupęs už kitus. Jūs matote, esu be kairiosios rankos. Jos neturiu ne iš prigimties, o netekau siaubingiausiomis gyvenimo dienomis. Ar dėl to esu kaltas, ar neteisus, kad nuo anų dienų esu santūresnis, nei derėtų, galėsite spręsti patys, kai išgirsite *Pasakojimą apie nukirstą ranką*.

Pasakojimas apie nukirstą ranką

Gimiau Konstantinopolyje. Mano tėvas buvo dragomanas (vertėjas) prie Portos (turkų vyriausybės) ir dar visai pelningai prekiavo kvapniaisiais aliejais ir šilku. Jis davė man gerą išsimokslinimą, iš dalies mokydamas pats, iš dalies patikėjęs mano lavinimą vienam mūsų kunigui. Iš pradžių buvo numatęs perleisti man savo krautuvėlę, bet paskui, pastebėjęs, kad gebu daugiau, nei tikėjosi, nusprendė, draugų patartas, išmokslinti mane gydytoju, nes gydytojas, jei tik išprusęs šiek tiek daugiau už paprastus šundaktarius, Konstantinopolyje gali gerai gyventi. Mūsų namuose lankydavosi daug frankų⁶, ir vienas iš jų įkalbėjo tėvą, kad leistų mane vykti į jo tėvynę, į Paryžių, kur tokių dalykų esą galima išmokti dykai ir nepaprastai gerai; grįždamas pažadėjo užvažiuoti ir mane be jokio atlygio nugabenti į tą miestą. Tėvas, jaunystėje irgi nemažai keliavęs, sutiko, o frankas man pasakė, kad po trijų mėnesių būčiau pasirengęs kelio-

⁶ Frankai - Rytuose frankais vadinami ne tik prancūzai, bet ir kitų tautų europiečiai.

nei. Be galo džiaugiasi, kad gausiu pamatyti sve-
timų kraštų, ir laukiau nesulaukiau tos dienos, kai
galėsime sėsti į laivą. Frankas pagaliau sutvarkė
savo reikalus ir taip pat pasirengė kelionei. Pasku-
tinį vakarą tėvas nusivedė mane į savo miegamąjį.
Ant stalo pamačiau padėtus gražius drabužius ir
ginklus. Bet mano akis labiausiai traukė didžiulė
krūva aukso, nes iki šiol nebuvo regėjęs jo tiek
daug vienoje vietoje. Tėvas apkabino mane ir tarė:

- Štai, mano sūnau, parūpinau tau drabužius
kelionei. Šie ginklai taip pat tavo; tai tie patys, ku-
riuos man užkabino tavo senelis, kai iškeliavau iš
gimtųjų namų. Žinau, tu moki su jais elgtis; pa-
naudok tik tuo atveju, kai būsi užpultas, o tada jau
kirsk iš peties! Mano turtai nedideli; ką turiu, pa-
dalijau į tris dalis: viena priklauso tau, kita bus
man pragyventi ir bėdai ištikus, o trečia tebūnie
neliečiama atsarga juodai dienai – pasinaudok ja
sunkią gyvenimo valandą!

Taip kalbėjo man senas tėvas, ir jo akyse pasi-
rodė ašaros; galbūt nujautė, kad jo daugiau nieka-
da nebematysiu.

Kelionė sekėsi gerai; netrukus buvome frankų
žemėje, o po šešių dienų atvykome į didelį mies-
tą – Paryžių. Čia mano geradarys išnuomojo man

kambarį ir patarė pinigus, kurių iš viso turėjau du tūkstančius talerių, leisti taupiai. Išgyvenau tame mieste trejus metus ir išmokau visko, ko reikia geram gydytojui; būčiau melagis, jei sakyčiau, kad čia puikiai jaučiausi; man nepatiko tos tautos papročiai; gerų draugų turėjau nedaug, bet jie buvo puikūs vyrukai.

Ilgainiui tėvynės ilgesys ėmė tiesiog kamuoti; per visą laiką nebuvau nieko girdėjęs apie tėvą, todėl, pasitaikius progai, išvykau namo.

Tuo metu iš Frankonijos susitikti su Aukštąja porta vyko delegacija. Aš parsisamdžiau pasiuntinio palydos gydytoju ir laimingai išlipau Stambule⁷. Tačiau tėvo namus radau užrakintus, o kaimynai, mane pamatę, nustebo; iš jų sužinojau, kad tėvas mirė prieš du mėnesius. Anas kunigas, kuris jaunystėje mane mokė, atnešė raktą; vienui vienas įžengiau į apleistus namus. Viską teberadau, kaip tėvo palikta, tiktai nebebuvo to aukso, kurį jis žadėjo man juodai dienai. Pasiteiravau apie tai kunigo, o šis nusilenkė ir tarė:

⁷ Stambulas (Istambulas) – miestas Turkijos šiaurės vakaruose.

- Jūsų tėvas mirė kaip šventas žmogus, nes savo auksą paskyrė bažnyčiai.

Man tai buvo ir liko nesuprantama, bet ką galėjau daryti? Liudytojų prieš kunigą neturėjau, tad reikėjo džiaugtis, kad nors bent namo bei visų prekių jis nepasisavino kaip tėvo palikimo bažnyčiai. Tatai buvo pirmoji mane ištikusi nelaimė. Nuo tos akimirkos naujų smūgių laukti ilgai nereikėjo. Gero gydytojo vardą pelnyti ne taip paprasta: man buvo gėda naudotis primityvia turgaus reklama, bet svarbiausia - nebebuvo tėvo, kuris būtų man atvėręs duris į turtingiausių ir kilmingiausių namus; kas dabar beprisimins vargšą Caloiką. Tėvo prekės irgi nebeturėjo paklausos, nes po jo mirties nebeliko senosios klientūros, o nauja įgyjama labai pamažu.

Kartą, kai, nevilties pagautas, mažčiau apie savo sunkią dalį, prisiminiau, kaip frankų žemėje dažnai matydavau tautiečius, keliaujančius po šalį ir miestų turguose pardavinėjančius prekes; buvau pastebėjęs, kad jų prekes žmonės mielai perka, nes jos atvežtos iš svetur, ir žinojau, kad taip prekiaujant galima uždirbti šimteriopai. Ilgai nelaukęs, apsisprendžiau. Pardaviau tėvo namą, dalį gautų pinigų padėjau saugoti pas patikimą bičiulį,

o už kitus prisipirkau tokių daiktų, kurių Frankonijoje nelabai pamatysi – šalikų, šilko, tepalų ir kvapniųjų aliejų, išsinuomojau vietą laive ir antrą kartą išplaukiau į frankų žemę.

Kai, plaukiant Dardanelais, Stambulo rūmai išnyko už horizonto, man pasirodė, kad laimė vėl ima šypsotis. Mūsų kelionė truko neilgai ir baigėsi sėkmingai. Važinėjau po didelius ir mažus frankų miestus ir visur savo prekėms radau gerų pirkėjų. Mano bičiulis iš Stambulo siuntė vis naujų prekių, ir aš diena iš dienos turtejau. Kai galiausiai sutaupiau tiek, kad, kaip man atrodė, galiu ryžtis stambesniai verslui, patraukiau su savo prekėmis į Italiją.

Turiu dar pasakyti, kad nemažai uždirbau ir daktaraudamas. Kai atvykdavau į kokį nors miestą, iškabindavau skelbimus, kad atvažiavo graikas daktaras, kuris jau daug žmonių yra sėkmingai pagydes; neslėpsiu, mano balzamas ir vaistai padėjo įsidėti į kišenę nemažai cechinių⁸. Taip pagaliau patekau į Italijos miestą Florenciją. Ketinau čia pabūti ilgiau: iš dalies dėl to, kad labai patiko

⁸ Cechinas – senovinė Venecijos auksinė moneta.

miestas, o iš dalies norėdamas po ilgo bastymosi kiek pailsėti.

Santa Kročės kvartale išsinuomojau patalpą krautuvei, o netoliese viešbutyje – porą kambarių su balkonu. Tuo pradėjimu liepiau išnešioti ir skelbimus, kurie reklamavo mane kaip gydytoją ir pirklių. Vos atidariau krautuvē, ėmė plūsti pirkėjai, ir, nors mano prekių kainos buvo didokos, bet parduodavau jų daugiau nei kiti, nes su pirkėjais elgiausi paslaugiai ir maloniai.

Florencijoje be didesnių rūpesčių buvau išgyvenęs jau bemaž savaitę, kai vieną vakarą, prieš uždarydamas krautuvē, senu įpročiu tikrinau skardines su vaistais ir vienoje nedidelėje skardinėje radau raštelį, kurio, kiek prisimenu, ten nebuvau įdėjęs. Jį išvyniojęs perskaičiau, kad esu kviečiamas ateiti šianakt lygiai dvyliktą valandą ant tilto, vadinamo *Ponte vecchio*⁹. Ilgai laužiau galvą, kas galėtų mane tenai kviesti; kadangi Florencijoje nepažinojau nė vieno žmogaus, pamaniau, kad galbūt kas nors mane nori slapta nuvesti pas ligonį, o taip jau buvo ne kartą nutikę. Tad nusprendžiau

⁹ *Ponte vecchio* (sk. ponte vekchio) – Senasis tiltas (it.).

eiti, bet dėl viso pikto prisisečiau kardą, kurį buvo padovanojęs tėvas.

Artėjant vidurnakčiui, leidausi į nurodytą vietą ir netrukus stovėjau ant tilto. Kadangi nemačiau nė vieno žmogaus, nusprendžiau palaukti, kol pasirodys tas, kuris mane kvietė. Naktis buvo šalta; švietė mėnulio pilnatis, ir aš žvelgiau į toli mirgučiuojančias Arno upės bangeles. Kai miesto bažnyčių laikrodžiai mušė dvylika, pakėliau galvą ir išvydau aukštą vyriškį raudonu apsiaustu, kurio vienu skvernu dengė veidą.

Iš pradžių kiek nusigandau, nes jis labai netikėtai išdygo už nugaros, bet kaipmat susitvardžiau ir pasakiau:

- Jeigu jūs esate tas, kuris mane kvietė, tai prašom pasakyti, kam aš reikalingas.

Raudonasis apsiaustas nusigrėžė ir iš lėto tarė:

- Sek paskui mane!

Pasidarė nejauku eiti vienam su šituo nepažįstamuoju; sustojau ir tariau:

- Taip nieko nebus, prašom pirma pasakyti, kur eisim; būtų gerai šiek tiek pamatyti tamstos veidą, kad įsitikinčiau, ar neturite blogų kėslių.

Raudonasis dėjosi mano žodžių negirdėjęs.

- Jei nenori, Caloikai, gali neiti! - atsakė jis nesustodamas.

- Gal manote, - sušukau, - kad kiekvienas pusgalvis mane vedžios už nosies ir tokią šaltą naktį čia bergždžiai styrosiu?

Trim šuoliais pasivijau jį, čiupau už apsiausto ir surikau dar garsiau, stverdamas kita ranka kardą; apsiaustas liko mano rankoje, o nepažįstamasis dingo už artimiausio kampo. Mano įniršis pamažu atlyžo; aš juk turėjau apsiaustą, o šis galėjo padėti įminti to keisto nuotykiu mįslę. Apsisiaučiau juo ir patraukiau namo. Vos nuėjau šimtą žingsnių, kai pajutau, kad kažkas prie manęs prisigretino ir frankų kalba sušnibždėjo į ausį:

- Saugokitės, grafe, šianakt nieko neišeis.

Nespėjau ir atsigręžti, kaip tas kažkas jau buvo dingęs, pamačiau tik pro namus šmėkstelint jo šešėlį. Kad girdėtieji žodžiai skirti ne man, o apsiaustui, supratau iš karto, bet padėtis dėl to nepasidarė aiškesnė. Kitą rytą vis kasiau pakaušį, ką daryti. Iš pradžių maniau paskelbti, kad rastas apsiaustas, bet tada nepažįstamasis galėtų jį pasiimti per kitą žmogų, ir aš nieko nesužinosiu. Kol taip svarsčiau, pradėjau apsiaustą apžiūrinėti iš arčiau. Pasiūtas jis buvo iš storo Genujos aksomo,

skaisčiai raudonas, kraštai aptaisyti Astrachanės kailiais, ir gausiai išsiuvinėtas auksu. Matant tokią grožybę, man šovė į galvą viena mintis – ir aš nusprendžiau taip pasielgti.

Nunešiau apsiaustą į savo krautuvę ir pakabinau prie kitų prekių, bet nustačiau tokią aukštą kainą, kad buvau garantuotas, jog niekas jo nepirks. Ketinau atidžiai sekti kiekvieną, kuris tuo apsiaustu domėsis; mat nepažįstamojo figūrą, kai tą drabužį nuplėšiau jam nuo pečių, buvau, nors ir prabėgomis, bet gerai įsidėmėjęs – iš tūkstančių būčiau ją atpažinęs.

Norėjusių įsigyti apsiaustą, kurio grožis traukė kiekvieno akį, atsirado nemažai, bet nė vienas ir iš tolo nebuvo panašus į aną nepažįstamąjį, nė vienas nenorėjo mokėti aukštos dviejų šimtų cechinų kainos. Atkreipiau dėmesį į tai, kad jei vieno ar kito pasiteiraudavau, ar Florencijoje niekas daugiau tokio apsiausto neturi, visi atsakydavo: „Ne!“ Kaip sutarę, visi atkakliai teigdavo, kad tokio puikaus ir dailaus darbo jiems dar niekada netekę matyti.

Artėjo vakaras, kai staiga atsidarė durys, ir į krautuvę įėjo jaunas vaikinys, kuris jau ne kartą buvo pas mane lankęsis ir net šiandien už apsiaus-

tą siūlė neblogą sumą, metė ant stalo kapšą cechinių ir sušuko:

- Kaip Dievą myliu, Caloikai, nors elgeta liksiu, bet apsiaustas turi būti mano!

Ir jis ėmė skaičiuoti pinigus. Atsidūriau pasiutusiai keblioje padėtyje: apsiaustą buvau iškabinęs tik norėdamas atkreipti į jį nepažįstamojo dėmesį, o dabar štai ateina jaunas kvaiša ir moka už jį beprotiškus pinigus. Ką turėjau daryti? Nusileidau, nes, antra vertus, buvo malonu, kad naktinis įvykis bus taip gerai atlygintas. Jaunuolis užsimeitė apsiaustą ant pečių ir jau buvo beišeinąs, kai prie slenksčio atsigrėžė, nusegė prie apsiausto prismeigtą popieriuką, švystelėjo jį į mano pusę ir tarė:

- Va, Caloikai, čia kažkas kabo, prie apsiausto tikriausiai nepriklauso.

Abejingu veidu pakėliau nuo žemės popierių, bet, žiūriui, jame kažkas parašyta: „Atnešk šiąnakt tuo pačiu metu apsiaustą ant *Ponte vecchio*, gausi keturis šimtus cechinių!“ Stovėjau tarsi perkūno trenktas. Vadinas, pats išleidau savo laimę iš rankų ir tikslo nepasiekiau! Ilgai negalvojęs, sužėriau tuos du šimtus cechinių ir šokau vytis pirkeją maldaudamas:

- Atsiimk pinigus, gerasis bičiuli, ir gražink apsiaustą, jokiū būdu negaliu jo perduoti.

Šis iš pradžių palaikė tai pokštu, bet kai suprato, kad nejuokauju, labai supyko dėl mano reikalavimo, išvadino kvailiu, ir galiausiai kibome vienas antram į atlapus. Nugalėjau aš – per grumtynes išplėšiau apsiaustą jam iš nagų ir jau norėjau sprukti, tačiau jaunuolis prisišaukė policiją, ir mane nutempė į teismą.

Teisėją mano skundas labai nustebino, ir apsiaustą jis priteisė priešininkui. Tada aš ėmiau jaunuoliui siūlyti prie jo dviejų šimtų cechinių pridėti dar dvidešimt, penkiasdešimt, aštuoniasdešimt, net šimtą, kad tik gražintų apsiaustą. Ko neįstengė prašymai, padarė auksas. Jis paėmė mano pinigėlius, o aš didžiuodamasis pardočiau su apsiaustu namo, visoje Florencijoje išgarsėjęs kaip beprotis. Bet į žmonių kalbas man buvo nusispjauti; aš juk geriau žinojau, kad iš to dar uždirbsiu gražaus pinigėlio.

Nekantraudamas laukiau nakties. Tuo pačiu metu kaip vakar, pasibrukęs apsiaustą po pažastimi, nuėjau ant tilto. Nuaidėjus paskutiniam bokšto laikrodžių dūžiui, iš tamsos išniro žmogysta ir ar-

tinosi prie manęs. Be jokios abejonės, tai buvo tas pats vakarykštis žmogus.

- Ar turi apsiaustą? - paklausė.

- Taip, pone, - atsakiau, - bet jis man kainavo šimtą cechinų grynais.

- Žinau, - atsakė tas. - Žiūrėk, štai čia yra keturi šimtai.

Mudu priėjome prie plačių tilto turėklų, ir jis ėmė skaičiuoti pinigus. Buvo lygiai keturi šimtai; nuostabiai blizgėjo jie mėnesienoje, ir jų blizgesys džiugino mano širdį, o jinai, vargšėlė, nenujautė, kad tai paskutinis jos džiaugsmas. Aš susikišau pinigus į kišenę ir norėjau įdėmiau pasižiūrėti došiam nepažįstamajam į veidą, bet jį dengė kaukė, iš po kurios žvelgė baises blizgančios juodos akys.

- Dėkoju, pone, tamstai už gerumą, - tariau jam, - o ko dabar pageidautumėte jūs iš manęs? Tiktai iš anksto perspėju, tai turi būti doras dalykas.

- Nesirūpinkite, - atsakė jis, užsimesdamas ant pečių apsiaustą, - man reikia jūsų kaip gydytojo pagalbos, bet ne gyvam, o mirusiam.

- Kaip tai!? - sušukau nustebeš.

- Atvažiavau čionai su seserimi iš tolimo krašto, - ėmė jis pasakoti, ranka davęs ženklą eiti iš

paskos. – Gyvenau kartu su ja pas vieną giminės bičiulį. Ūmai susirgusi, sesuo vakar mirė; giminės nori ją rytoj laidoti. Tačiau pagal seną mūsų šeimos paprotį visi turi būti laidojami tėvų kape; daugelis, mirę svečiuose kraštuose, vis tiek ilsisi balzamuoti tenai. Giminėms sutinku palikti jos kūną, bet tėvui privalau nugabenti bent dukters galvą, kad paskutinį kartą pamatytų.

Paprotys nupjauti mylimų giminių galvas man, tiesą sakant, pasirodė baisokas, bet nediršau ką nors sakyti, nes galėjau nepažįstamąjį ižėisti. Todėl tik pridūriau, kad numirėlius balzamuoti moku, ir paprašiau vesti pas mirusiąją. Tačiau vis dėlto knietėjo paklausti, kodėl visa tai turi vykti taip paslaptinai, ir dar naktį. Jis paaiškino, kad giminės, kurie šį ketinimą laiko žiauriu, dieną jam neleis to padaryti, o jeigu galva jau bus nupjauta, giminėms teks norom nenorom susitaikyti; žinoma, jis būtų galėjęs galvą atnešti, bet visiškai suprantamas jausmas neleidžia imtis peilio pačiam.

Taip kalbėdamiesi priėjome didelį gražų namą. Mano palydovas parodė į jį – mūsų naktinio pasivaikščiojimo tikslą. Praėję fasadą, įžengėme pro nedideles šonines duris, kurias nepažįstamasis kruopščiai uždarė, ir ėmėme kopti siaurais sraig-

tiniais laiptais. Šie vedė į apytamsį koridorių, o iš jo patekome į kambarį, kurį apšvietė palubėje kabanti lempa.

Kambaryje stovėjo lova, joje gulėjo mirusioji. Nepažįstamasis nusigręžė, matyt, norėdamas paslėpti ašaras. Jis parodė į lovą ir liepė man savo darbą padaryti gerai ir greitai, o pats išėjo pro duris.

Išsiėmiau instrumentus, kuriuos visuomet kaip gydytojas nešiodavausi, ir pamažu priėjau prie lovos. Mirusiosios matėsi tik galva, o mergina buvo tokia graži, kad man nejučiom iš gailėsčio suspaudė širdį. Juodi plaukai driekėsi ilgomis sruogomis, veidas buvo išblyškęs, akys užmerktos. Iš pradžių apipjoviau odą, kaip gydytojai paprastai daro, kai rengiasi kokią nors kūno dalį amputuoti. Paskui paėmiau patį aštriausią skalpelį ir vienu brūkštelėjimu perpjoviau gerklę.

O, siaube! Numirėlė atmerkė akis, bet tuojau pat vėl užsimerkė ir, giliai atsidususi, atrodo, tik dabar išleido paskutinį kvapą. Tą pačią akimirką iš žaizdos plūstelėjo karštas kraujas. Supratau, kad vargšelę nužudžiau aš, nes nuo tokios žaizdos, be jokios abejonės, išsigelbėjimo nėra. Kelias minutes stovėjau baisiai susikrimitęs dėl to, kas įvy-

ko. Nejaugi raudonasis apsiaustas mane apgavo, arba sesuo gal tikrai atrodė mirusi?

Ši prielaida, ko gero, tikresnė. Bet mirusiosios broliui juk negalėjau pasakyti, kad atsargesnis pjūvis ją, galimas daiktas, būtų pažadinęs, ir jai nebūtų reikėję mirti, todėl skubėjau galvą visiškai atskirti nuo kūno; bet mirštančioji dar kartą sudejavo, konvulsingai išsitempė ir neberodė gyvybės ženklų. Tada mane apėmė siaubas, ir galvotrūkišiais puoliau iš kambario. Bet koridoriuje buvo tamsu, nes lempa nebedegė. Mano palydovo – nė kvapo, todėl turėjau palei sieną apgraibomis kaip nors surasti laiptus. Pagaliau juos aptikau ir pusiau klupdamas, pusiau šliauždamas nudardėjau žemyn. Ir apačioje nebuvo nė gyvos dvasios. Durys tik privertos, ir aš lengviau atsikvėpiau, kai atsidūriau gatvėje, nes ten viduje – tiesiog klaiku.

Baimės vejamas, pardūmiau namo, kritau į lovą, apsiklojau galvą, norėdamas pamiršti, ką buvau padaręs. Bet miegas neėmė visą naktį, ir tik parvyčiais šiaip taip susitvardžiau. Man rodėsi, kad tas žmogus, kuris pastūmėjo mane tokiam niekšingam darbui, neturėtų manęs įskusti. Nusprendžiau tuojau pat eiti į krautuvejį, imtis įprastinio darbo ir vaizduoti tarsi niekur nieko.

O varge! Dar vienas netikėtumas, kuris padidino mano rūpestį: tik dabar toptelėjo į galvą, kad neturiu kepurės, diržo ir instrumentų; nebeprišimčiau, ar juos palikau mirusiosios kambaryje, ar pamečiau nešdamas kudašiu. Deja, atrodė, kad veikiau būsiu viską palikęs pas ją; vadinasi, galėjau būti susektas ir apkaltintas žmogžudyste.

Įprastu laiku atidariau krautuvę. Atėjo kaimynas, kuris kas rytą užsukdavo pasišnekėti, nes buvo kalbus žmogus.

- Na, ką pasakysite, - prabilo jis, - apie baisų nutikimą, kuris įvyko šiąnakt?

Apsimečiau nieko nežinąs.

- Ką, jūs nežinote? Apie tai kalba visas miestas. Nežinote, kad gražiausioji Florencijos gėlytė, Bjan-ka, gubernatoriaus duktė, šiąnakt buvo nužudyta? Ai ai ai! Aš dar vakar mačiau ją linksmutę važiuojant su sužadėtiniu gatve; šiandien turėjo būti jų vestuvės.

Kiekvienas kaimyno žodis man tarsis peilis smigo į širdį. O kamavimui nebuvo galo: kas tik ateidavo ko nors pirkti, vis pasakojo tą pačią istoriją - vienas baisiau už kitą, tačiau niekas negalėjo pasakyti paties baisiausio, ką aš savo akimis buvau matęs. Maždaug apie pietus į krautuvę įžengė

žmogus iš teismo ir paliepė išprašyti iš krautuvės pirkėjus.

- Sinjore Caloikai, - tarė jis, išimdamas iš lagamino daiktus, kurių buvau pasigedęs, - ar šie daiktai jūsų?

Svarsčiau, ar nereikėtų jų išsiginti, bet kai pro praviras duris pamačiau savo šeimininką ir dar kelis pažįstamus, kurie galėjo liudyti prieš mane, nusprendžiau neapsunkinti savo dalios dar ir melu, tad prisipažinau, kad jie mano. Teismo tarnautojas paprašė mane eiti kartu ir nuvedė į didelį pastatą, kuris, kaip supratau, buvo kalėjimas. Čia jis laikinai mane ir įkurdino.

Kai, paliktas vienas, ėmiau svarstyti, mano padėtis atrodė siaubinga. Mintis, kad nužudžiau žmogų, nors ir prieš savo valią, vis nėjo iš galvos. Taip pat turėjau pripažinti, kad aukso blizgesys man buvo aptemdęs protą, nes kitaip nebūčiau taip akiai pakliuvęs į spąstus. Praslinkus porai valandų po suėmimo, mane iš kameros išvedė. Lipome daugybe laiptų žemyn, kol įėjome į didžiulę salę. Aplink ilgą juoda gelumbe apdengtą stalą sėdėjo dvylika vyrų, daugiausia seniai. Iš abiejų salės pusių stovėjo suolų eilės, kur buvo susėdę patys

kilmingiausi Florencijos žmonės; viršuje, galerijoje, – sausakimša žiūrovų.

Kai privedė mane prie juodojo stalo, atsistojo susirūpinusio, liūdno veido žmogus – tai buvo gubernatorius. Jis kreipėsi į susirinkusiuosius sakydamas, kad kaip nužudytosios tėvas negali šioje byloje būti teisėju ir savo vietą šį kartą užleidžia seniausiam senatoriui. Šiam galėjo būti mažų mažiausiai devyniasdešimt. Jis stovėjo susikūprinęs, smilkinius dengė reti žili plaukai, bet akys buvo žvitrios, balsas – tvirtas ir ryžtingas. Pirmas jo klausimas buvo, ar aš prisipažįstu įvykdęs žmogžudystę. Paprašiau, kad mane išklausytų; be baimės ir, visiems aiškiai girdint, papasakojau, ką buvau padaręs ir ką žinojau. Pastebėjau, kad, kol pasakojau, gubernatorius tai balo, tai raudo, o kai baigiau, pašoko perpykęs ir suriko:

– Ką, niekše, nori savo nusikaltimą, kurį padarei iš gobšumo, suversti kitam?

Senatorius paprašė gubernatorių nepertraukinėti proceso, nes pats savo noru atsisakė būti teisėju; be to, visai neįrodyta, kad padariau nusikaltimą iš gobšumo, nes, kaip jo paties sakyta, iš nužudytosios niekas nepavogta. Negana to, senatorius pareiškė, kad gubernatoriui teks leisti teismui su-

sipažinti su jo dukters ankstesniu gyvenimu, nes tik taip bus galima nustatyti, ar aš sakau teisybę, ar ne. Senatorius paskelbė teismą šiandien baigtą, kad galėtų, kaip pasakė, susipažinti su mirusiosios popieriais, kuriuos jam gubernatorius teiksis perduoti.

Mane vėl nuvedė į kalėjimą, kur prasikamavau visą naktį, karštai tikėdamasis, gal bus nustatytas koks nors ryšys tarp mirusiosios ir raudonojo apsiausto. Kupinas vilčių, kitą dieną įžengiau į teismo salę. Ant stalo gulėjo pluoštas laiškų. Vyriausiasis senatorius manęs paklausė, ar tie laišakai rašyti mano ranka. Pasižiūrėjau į juos ir man pasirodė, kad jie rašyti ta pačia ranka kaip ir abu anie rašteliai, kuriuos prieš tai buvau gavęs. Tai pasakiau senatoriams, bet mano aiškinimas jiems išpūdžio nepadarė; buvo atsakyta, kad ir tuos raštelius aš galėjau parašyti pats, kad, ko gero, taip ir yra, nes parašas po laiškais aiškiai prasideda C, pirmąja mano vardo raide. Laiškuose mirusiajai buvo grasinama ir perspėjama, kad nekeltų numatytų vestuvių.

Gubernatorius, matyt, buvo paleidęs apie mane keistų gaudų, nes tą dieną į mane buvo žiūrima su didesniu nepasitikėjimu ir elgiamasi šiurkščiau.

Teisindamasis siūliau apžiūrėti mano kambarius, kur tikriausiai turėtų būti mano ranka rašytų popierių; bet man atsakė, kad krata jau padaryta ir nieko nerasta. Taigi, teismui baigiantis, tirpo paskutinės viltys, ir kai trečią dieną mane vėl atvedė į salę, perskaitė nuosprendį, jog už įvykdytą tyčinę žmogžudystę aš nuteisiamas mirties bausme. Tad štai kaip su manim išėjo. Netekęs visko, kas pasaulyje man dar buvo brangu, toli nuo tėvynės pačiame jėgų žydėjime turėjau nekaltas mirti nuo budelio kirvio.

Tos baisios mano likimą lėmusios dienos vakare kiurksojau vienišas kalėjimo kameroje; visos viltys buvo žlugusios, o mintys – rimtai sutelktos į mirtį. Tik staiga atsidarė durys, ir įėjo vyriškis, kuris tylėdamas ilgai žiūrėjo į mane.

- Tai štai kur vėl susitinkame, Caloikai! - tarė jis.

Blankioje lempos šviesoje jo neatpažinau, bet balsas atrodė kažkur girdėtas – tai buvo Valetis, vienas iš tų nedaugelio, su kuriais draugavau, kai mokiausi Paryžiuje. Pasisakė atsitiktinai atvykęs į Florenciją, nes čia gyvena tėvas, visų gerbiamas žmogus; čia, sužinojęs apie mane ištikusią nelaimę, atėjęs galbūt paskutinį kartą pasimatyti ir iš

manęs paties išgirsti, kaip galėję atsitikti, kad taip smarkiai puoliau.

Papasakojau, kaip viskas buvo. Jis be galo nu-
stebo ir reikalavo, kad prisiekčiau jam, savo vie-
ninteliam bičiuliui, jog sakau tiesą, idant nereikė-
tų palikti šio pasaulio dar ir melu apsunkinus są-
žinę. Prisiečiau visais šventaisiais, kad viskas, ką
pasakojau, yra gryniausia tiesa, ir kad vienintelė
mano kaltė, jog, apakintas aukso blizgesio, nesu-
gebėjau permąstyti, kas nepažįstamojo kalbėjime
buvo mažiausiai įtikinama.

- Vadinasi, Bjankos nepažinojai? - perklausė jis.

Dievagojauši jos niekada akyse neregėjęs. Vale-
čio manymu, visą tą istoriją gaubia didžiulė pa-
slaptis, nes gubernatorius labai jau skubino teis-
mą, ir dabar mieste sklinda gandas, jog Bjanką
aš seniai pažinojęs ir ją nužudęs iš keršto, kad ji
ruošėsi tekėti už kito. Patikinau jį, kad tai, ką jis
sako, kuo puikiausiai tinka raudonajam apsiaustui,
bet aš niekaip negaliu to įrodyti. Valetis apkabino
mane kone verkdamas ir pažadėjo padaryti viską,
kad nors gyvybę išgelbėtų. Nelabai tuo tikėjau,
bet žinojau, kad Valetis yra vyras protingas, ge-
rai išmano įstatymus ir kaip įmanydamas stengsis

mane išgelbėti. Praslinko dvi ilgos dienos be jokios žinios; pagaliau pasirodė Valetis.

- Galiu tave nuraminti, tačiau paguoda nelinksmama. Gyvas liksi ir būsi paleistas, bet neteksi vienos rankos.

Susijaudinęs dėkojau bičiuliui už išgelbėtą gyvybę. Jis paaiškino, kad gubernatorius buvo neperkalbamas - nesutiko leisti bylos svarstyti iš naujo, tačiau, bijodamas pasirodyti neteisingas, galiausiai suminkštėjo pareikšdamas, kad jeigu Florencijos metraščiuose bus aptiktas panašus atvejis, tai mano bausmė turės būti tokia pat, kaip ten parašyta. Tuomet kartu su tėvu jis dieną naktį rausėsis po senas knygas ir galiausiai radęs atvejį, visiškai panašų į manąjį. Nuosprendis ten buvo toks: nukirsti kairiąją ranką, konfiskuoti turtą, o patį visam laikui ištremti. Tokia dabar mano bausmė, ir aš jau galįs rengtis skausmingai operacijai, kuri manęs laukia. Nepasakosiu smulkiau apie tas siaubingas akimirkas, kai turgaus aikštės viduryje turėjau padėti ranką ant trinkos, ir paskui mano paties kraujas, ištryškęs stipria čiurkšle, mane visą aptaškė!

Valetis priėmė mane į savo namus, kur gyvenau tol, kol pasveikau; paskui jis kilniaširdiškai aprū-

pino pinigais kelionei, nes viską, ką taip nelengvai buvau užsidirbęs, susižėrė teismas. Iš Florencijos išvykau į Siciliją, o iš ten pirmu pasitaikiusiu laivu – į Konstantinopolį. Viltis dėjau į tuos pinigus, kuriuos buvau palikęs pas draugą; taip pat prašiausi leidžiamas apsigyventi jo namuose ir kaip nustebau, kai draugas pasiteiravo, kodėl nenoriu eiti į savo namus! Mat jis papasakojo, kad kažkoks nepažįstamas žmogus mano vardu nupirkęs graikų kvartale namą; kaimynams šis paaiškines, kad netrukus atvyksiu ir aš pats. Nieko nelaukdamas, su draugu ten ir nusibeldžiau; visi seni pažįstami sutiko mane su džiaugsmu. Vienas pirklys padavė man laišką, kurį buvo palikęs perduoti tas žmogus, kuris mano vardu pirko namą.

Jame perskaičiau: „Caloikai! Dvi rankos pasirengusios be paliovos darbuotis tavo labui – kad nesijaustumei nuskriaustas, netekęs vienos. Namai, kurių regi, ir viskas, kas jame, priklauso tau; kiekvienais metais gausi dar tiek, kad tarp savo tautiečių būtumei turtingas žmogus. Atleisk tam, kuris yra nelaimingesnis už tave!“

Aš numaniau, kas tą laišką rašė, o kai pasiteiravau pirklio, šis paaiškino, kad tai buvo žmogus, kuris atrodė esąs frankas; vilkėjo raudonu apsiaustu.

Turėjau pripažinti, kad nepažįstamasis vis dėlto dar nebuvo visiškai praradęs sąžinės. Naujajame name radau viską įrengta ir sutvarkyta kuo puikiausiai, taip pat sandėlį, pilną brangiausių prekių, kokių iki šiol nebuvau turėjęs.

Nuo to laiko praėjo dešimt metų; veikiau iš įpročio nei iš reikalo tebetęsiu savo prekybos keliones; tačiau krašto, kuriame patyriau tokią nelaimę, daugiau niekada nebemačiau. Kasmet gaunu po tūkstantį auksinių, bet nors ir džiugu žinoti, kad anas nelaimingasis yra taurus žmogus, bet tai negali atpirkti mano sielvarto, nes nuolat stovi prieš akis siaubingas nužudytosios Bjankos vaizdas.

* * *

Caloikas, tas graikų kilmės pirklys, baigė savo pasakojimą. Visi klausėsi su didžiausiu susidomėjimu, ypač susijaudinęs atrodė svetimasis atvykėlis; jis keletą kartų net suaimanavo, o Mulėjaus akys vieną kartą buvo pilnos ašarų. Dar ilgai pirkliai kalbėjosi apie šį nutikimą.

- Sakykite, ar širdyje nejaučiate neapykantos tam nepažįstamajam, dėl kurio niekšiško poelgio

buvote sužalotas visam gyvenimui ir vos išlikote gyvas? – pasidomėjo svetimasis.

– Anksčiau, žinoma, būdavo valandų, – atsakė graikas, – kai mano širdis šaukėsi Dievo atpildo už tai, kad tas žmogus įstūmė mane į tokią nelaimę ir taip apnuodijo gyvenimą, bet paguodą radau tėvų tikėjime, kuris liepia mylėti ir savo priešus; be to, jis juk dar nelaimingesnis už mane.

– Jūs kilnus žmogus! – sušuko svetimasis ir susijausminęs paspaudė graikui ranką.

Čia jų pokalbį nutraukė sargybos viršininkas. Jis įžengė į palapinę susirūpinęs ir pranešė, kad eiti miegoti dar nereikėtų, nes esame toje vietoje, kur dažniausiai užpuolami karavanai; be to, sargybiniai tolumoje pastebėję keletą raitelių.

Išgirdę šią žinią, pirkliai labai sunerimo, tačiau Selimas, keliaujančiųjų svečias, nustebo dėl tokio jų susijaudinimo, nes manė, kad apsauga tokia stipri, jog nėra ko bijoti būrelio arabų plėšikų.

– Taip, pone! – atsakė jam sargybos viršininkas. – Jeigu tai būtų tik šiaip sau valkatos, būtų galima be rūpesčio eiti poilsio, bet neseniai čia vėl pasirodė baisusis Orbazanas, o jo reikia saugotis.

Selimas pasidomėjo, kas tas Orbazanas, ir Achmetas, seniausias pirklys, paaiškino:

- Apie šitą nepaprastą vyrą pasakojama būtų ir nebūtų dalykų. Vieni laiko jį tiesiog nežmoniškai stipriu, nes kautynes dažnai laimi vos su penkiaais ar šešiais bendrais, kiti mano jį esant narsų franką, kurią kažkokia neganda atbloškė į šitas apylinkes, tačiau kad ir ką kas sakytų, tikrai žinoma bent tiek, kad tai žiaurus plėšikas ir galvažudys.

- Kaip taip galite sakyti? - prieštaravo Lezakas, vienas iš pirklių. - Nors jis ir plėšikas, bet žmogus garbingas; tai yra patyręs mano brolis - apie tai aš galėčiau jums papasakoti. Orbazanas visus savo klano žmones privertė elgtis garbingai, ir nuo to laiko, kai jis pasirodė dykumoje, jokia kita gauja čia nedrįsta kelti kojos. Ir plėšia jis ne kaip kiti - iš karavanų ima tik apsaugos mokestį; kas geruoju sumoka, gali be baimės keliauti toliau, nes Orbazanas yra dykumos valdovas.

Taip kalbėjosi palapinėje pirkliai, o sargybiniai, kurie buvo išstatyti aplink stovyklą, ėmė smarkiai nerimauti. Didokas ginkluotų raitelių būrys pasirodė tolumoje, iki mūsų - maždaug pusvalandis kelio; atrodė, kad jie joja tiesiai stovyklos linkui. Todėl vienas iš sargybinių įbėgo į palapinę pranešti, kad tikriausiai ketinama mus pulti. Pirkliai ėmė tartis, ką daryti - joti jų pasitikti ar laukti puolimo.

Achmetas ir du vyresnieji pirkliai buvo už antrąją siūlymą, o karštuolis Mulėjus ir Caloikas reikalavo veikti pagal pirmąjį sumanymą ir kvietė svetimąjį šią mintį palaikyti. Tačiau tas ramių ramiausiai išsitraukė iš už juostos mėlyną skarelę su raudonomis žvaigždutėmis, pririšo ją prie ieties galo ir liepė vergui iškelti viršum palapinės; jis užstatęs savo galvą, paaiškino Selimas Baruchas: raiteliai, pamatę šį ženklą, ramiausiai jos pro šalį. Mulėjus nenorėjo patikėti, o vergas jau iškėlė ietį. Tuo metu visi, kas tik buvo stovykloje, čiupo už ginklų ir, sulaukę kvapą, žiūrėjo į artėjančius raitelius. Šie, matyt, išvydę ženklą, pasuko į šoną ir, iš tolo aplenkdami stovyklą, nujojo tolyn.

Keletą akimirų visi nustebę žiūrėjo tai į raitelius, tai į svetimąjį. O šis visai abejingai, lyg niekur nieko, stovėjo prie palapinės ir žvelgė į lygumą. Galiausiai tylą nutraukė Mulėjus.

- Kas tu toks, galingasis svety, - sušuko jis, - kad vienu mostu sutramdai laukines dykumos gaujas?

- Mano galią jūs smarkiai pervertinate, - atsakė Selimas Baruchas. - Aš tą stebuklingą skarelę nusičiupau sprukdamas iš nelaisvės; ką ji reiškia, pats neturiu supratimo, žinau tik tiek, kad tą, kuris keliauja turėdamas šį ženklą, saugo galinga jėga.

Pirkliai dėkojo svečiui, vadindami jį savo išgelbėtoju. Ir tikrai raitelių buvo tiek daug, kad karavanas neilgai būtų įstengęs priešintis.

Su palengvėjusia širdimi visi sugulė, o kai saulė ėmė kristi žemyn, ir vakaro vėjas padvelkė smėlio dykuma, vėl visi sukilo ir traukė toliau.

Kitą dieną jie sustojo atokvėpio maždaug vienos dienos atstumu iki baigiantis dykumai. Kai keliauninkai vėl susirinko didžiojoje palapinėje, kalbą užvedė pirklys Lezakas:

- Vakar užsiminiau, kad visiems baimę varantis Orbazanas yra kilniaširdis vyras; jei sutinkate, papasakosiu apie savo brolių, kurio nutikimai jums tai patvirtins. Mano tėvas buvo kadis¹⁰ Ankaroje. Jis turėjo tris vaikus. Aš buvau vyriausias, o brolis ir sesuo – daug jaunesni už mane. Man jau buvo suėję dvidešimt, kai kartą pasikvietė mane vienas iš tėvo brolių ir paskyrė savo turto paveldėtoju su sąlyga, kad iki jo gyvos galvos gyvensiu kartu. Bet jis sulaukė žilos senatvės, ir tik prieš dvejus metus galėjau grįžti į gimtinę, nežinodamas, kokia baisi nelaimė buvo ištikusi mano artimuosius, ir koks gailestingas Alachas.

¹⁰ Kadis – musulmonų teisėjas.

Fatmės išgelbėjimas

Mano brolis Mustafas ir sesuo Fatmė buvo beveik vienmečiai; brolis gal kokiais dvejais metais vyresnis. Jie labai mylėjo vienas kitą ir abu kiek įmanydami stengėsi mūsų pasiligojusiam tėvui palengvinti senatvės našta. Kai Fatmei suėjo šešiolika, brolis surengė jos gimimo dienos šventę. Jis sukvietė visas sesers drauges, tėvo sode apkrovė rinktiniais valgiais stalą, o kai atėjo vakaras, pasiūlė visiems paplaukioti jūroje barku¹¹, kuri buvo išnuomojęs ir gražiai išpuošęs.

Fatmė ir jos draugės su džiaugsmu sutiko, nes vakaras buvo puikus, o miestas, žvelgiant į jį prieš saulėlydį iš jūros, atrodė nuostabiai. Merginoms laive taip patiko, kad jos ėmė prašyti brolių plaukti į jūrą vis tolyn ir tolyn. Mustafas nelabai norėjo sutikti, nes prieš keletą dienų jūroje buvo pastebėtas korsarų¹² laivas.

¹¹ Barkas – trijų–penkių stiebų burlaivis su įstrižosiomis burėmis ant galinio stiebo ir tiesiosiomis ant kitų stiebų.

¹² Korsarai – jūrų plėšikai, piratai.

Netoli miesto į jūrą driekėsi kalnuotas kyšulys. Merginos įsigėidė plaukti ten, kad iš tos vietos galėtų pasigėrėti, kaip leidžiasi į jūrą saulė. Kai barakas jau lenkė kyšulį, netoliese pamatė kitą laivą, pilną ginkluotų vyrų. Nujausdamas negera, brolis įsakė yrėjams sukti atgal ir plaukti į krantą. Netrukus paaiškėjo, kad jo nuogaštauta pagrįstai; anas laivas, turėdamas daugiau yrėjų, greitai vijosi mūsiškį, aplenkė jį ir ėmė laikytis tarp kranto ir mūsų. Merginos, pajutusios pavojų, sukilo ant kojų, ėmė šaukti ir verkti; veltui Mustafas stengėsi jas nuraminti, tuščiai aiškino, kad sėdėtų ramiai ir nepuldinėtų iš vieno laivo galo į kitą, nes šis gali apvirsti. Niekas nepadėjo, ir kai jos, artėjant anam laivui, visos subėgo į vieną galą, barkas apsivožė.

Krante jau anksčiau buvo pastebėta manevruojant nepažįstamą laivą, o kadangi pastaruoju metu apskritai baimintasi korsarų, tai šis sukėlė įtariamą, todėl keletas barkų išplaukė mums į pagalbą. Jie suspėjo tik ištraukti skęstančiuosius. Per sąmyšį priešininkų laivas paspruko, o dviejuose laivuose, paėmusiuose nelaimėlius, niekas nežinojo, ar visi išgelbėti. Kai jie priartėjo vienas prie kito, tik tada – o siaube! – buvo sužinota, kad nėra mano sesers ir vienos jos draugės; tačiau laive atsirado

svetimas žmogus, kurio niekas nepažinojo. Mustafa priremtas, šis prisipažino, kad yra iš užpuoliku laivo, kuris stovi, išmetęs inkarą, už dviejų mylių į rytus nuo čia, ir kad jo draugai, kai jis padėjo traukti iš vandens merginas, skubėdami jį paliko; be to, sakėsi matęs, kaip dvi merginas įkėlė į jų laivą.

Mano tėvo sielvartui nebuvo galo, bet ir Mustafa krintosi neapsakomai; ir ne tik dėl to, kad neteko mylimos sesers ir save kaltino dėl šios nelaimės, bet ir dėl to, kad Fatmės draugę, kurią ištikotas pats likimas, tėvai buvo pažadėję jam į pačias, tik savo tėvui dar nedrįso to pasakyti, nes josios tėvai buvo neturtingi ir žemos kilmės žmonės. O mūsų tėvas buvo griežtas žmogus. Kai sielvartas kiek atlėgo, jis pasišaukė Mustafą ir tarė:

- Per tavo kvailą galvą netekau senatvėje paguodos, ir užgeso mano akių džiaugsmas. Išsik, dink amžinai man iš akių, prakeikiu tave ir tavo vaikus, ir tik tuomet, kai grąžinsi man Fatmę, nuo tavo galvos nukris tėvo prakeiksmas.

Ko jau ko, bet to mano vargšas brolis nesitikėjo; dar prieš tai buvo pasiryžęs surasti seserį ir jos draugę ir jau rengėsi eiti pas tėvą prašyti palaiminimo, o dabar tėvas, jį prakeikęs, išvaro į platuji

pasaulį. Iki šiol toji baisi nelaimė jam tik spaudė širdį, o dabar bausmė, kurios nenusipelnė, tik dar labiau drąsino.

Jis nuėjo pas suimtąjį jūrų plėšiką, iškamantinėjo, į kokias šalis plaukioja jo laivas, ir sužinojo, kad plėšikai varo vergų prekybą ir parduoti juos dažniausiai gabena į Balzorą.

Kai Mustafas parėjo namo ir ėmė rengtis į kelionę, tėvo pyktis, atrodo, jau buvo kiek atlėgęs, nes perdavė jam kelionei kapšą auksinių pinigų. Mustafas su ašaromis akyse atsisveikino su Coraidos – toks buvo pagrobtosios jo sužadėtinės vardas – tėvais ir iškeliavo į Balzorą.

Kadangi iš mūsų mažo pajūrio miestelio nebuvo laivo tiesiai į Balzorą, Mustafas nusprendė kakti sausuma. Kad neužtruktų ilgiau nei jūrų plėšikai plaukdami, jam reikėjo kas dieną sukarti tolimą kelią; tačiau, turėdamas gerą žirgą ir keliaudamas be krovinių, galėjo tikėtis pasiekti Balzorą šeštos dienos vakare. Bet ketvirtos dienos pavakare, kai vieni vieną savo savais keliais, staiga jį užpuolė trys raiteliai. Matydamas, kad šie gerai ginkluoti ir stiprūs ir kad jiems labiau rūpi ne jis, o jo pinigai ir žirgas, Mustafas iš tolo sušuko, kad pasiduoda pats. Plėšikai nušoko nuo arklių, surišo jam kojas

po žirgo papilve, paėmė į vidurį, vienas pačiupo jo žirgo pavadi, ir, netarę nė žodžio, visi risčia nujojo į priekį.

Mustafas be galo nusiminė; atrodė, kad tėvo prakeiksmas jau ima pildytis; kaip jam, vargšui, tikėtis išgelbėti seserį ir Coraidą, jei, netekęs visko, joms išvaduoti turėjo tik savo menką gyvybę. Pajoję kokią valandą, nekalbūs Mustafo palydovai įsuko į nedidelį slėnį. Šis buvo apaugęs aukštais medžiais; vešli tamsiai žalia žolė, srauniai viduriu tekantis upelis viliote viliojo pailsėti. Ir iš tikrųjų Mustafas pamatė apie penkiolika ar dvidešimt išskleistų palapinių, prie jų kuolų pririšti stovėjo kupranugariai ir puikūs žirgai, o iš vienos palapinės sklido linksma dviejų gražių vyrų balsų traukiama melodija, kuriai pritarė švelnūs citros¹³ garsai.

Mano broliui atrodė, kad žmonės, išsirinę savo stovyklai tokią jaukią vietelę, negalėtų jo atžvilgiu turėti piktų kėslų, ir jis, kai palydovai atrišo kojas ir davė ženklą nulipti, be jokios baimės nusėkė jiems iš paskos. Įvedė jį į tą palapinę, kuri buvo didesnė už kitas, o viduje – viskas gražiai, tiesiog dailiai sutvarkyta. Puikūs auksu siuvinėti

¹³ Citra – styginis muzikos instrumentas.

minkšti paklotai, austiniai kilimai, paauksuotos smilkyklės kitur būtų rodę prabangą ir gerovę, o čia – tik prisiplėštą turta. Ant vieno pakloto buvo įsitaisęs senyvas neaukšto ūgio žmogelis; jo veidas atrodė šlykštus: tamsiai ruda oda blizgėjo, o piktos ir klastingos akys bei šypsena darė jį atgrasų. Nors tas žmogiškėtis ir dėjosi svarbus, bet Mustafas kaipmat sumetė, kad ne jo garbei toji palapinė taip gražiai ištaisyta; atvedusiųjų kalbos, rodos, tą spėjimą patvirtino.

– Kur Stiprusis? – paklausė jie žmogiškėčio.

– Išjojo pamedžioti, – atsakė tas, – o mane paliko vietoj savęs.

– Ne visai išmintingai padaryta, – tarstelėjo vienas iš plėšikų, – nes reikia netrukus spręsti, ar tam šuniui mirti, ar leisti išsipirkti, o Stiprusis tai geriau išmano už tave.

Neūžauga, jausdamasis didis, atsistojo ir, norėdamas atkeršyti už įžeidimą, užsimojo priešininkui į veidą, bet pirštų galais vos tepasiekė jo ausį; pamatęs, kad nieko neišeina, ėmė taip keiktis (žinoma, kiti irgi neliko skolingi), kad nuo jų plūdimo si drebėjo visa palapinė. Staiga prasiskleidė durų užuolaida, ir į vidų įžengė jaunas aukštas, dailiai naukęs vyras, tarsi persų princas; jo drabužiai ir

ginklai, išskyrus brangakmeniais nusagstyta durklą ir blizgantį kardą, buvo visai paprasti, bet rimtas žvilgsnis, visa laikysena kėlė veikiau pagarbą nei baimę.

- Kas drįsta mano palapinėje kelti skandalą? - sugriaudėjo jis ant persigandusių bendrų.

Įsivyravo ilga tyla; galiausiai vienas iš tų, kurie atlydėjo Mustafą, papasakojo, kaip viskas nutiko. Stipriojo, kaip visi jį vadino, veidas paraudo iš pykčio.

- Ar esu kada tave palikęs vietoj savęs, Hasanai? - suriko jis klaikiu balsu ant žmogiūkščio. Tas iš baimės susigūžė ir atrodė dar mažesnis nei pirma; jis ėmė trauktis durų link. Stiprusis taip spyrė jam į užpakalį, kad tas kūlversčia išlėkė pro duris lauk.

Kai neūžaugos nebeliko, trys vyrai privedė Mustafą prie palapinės šeimininko, kuris jau buvo išsitiesęs ant paklotų, ir tarė:

- Štai tas, kurį mums buvai įsakęs sugauti.

Stiprusis ilgai žiūrėjo įsmeigęs akis į suimtąjį ir pagaliau tarė:

- Zulijeikos paša¹⁴! Tavo paties sąžinė pasakys, kodėl dabar stovi prieš Orbazaną.

Išgirdęs šiuos žodžius, mano brolis puolė prieš jį ant kelių sakydamas:

- O, pone! Jūs, atrodo, apsirikote. Esu vargšas nelaimingas žmogus, bet ne paša, kurio teikėtės ieškoti!

Visus, kas tik buvo palapinėje, šis paaiškini-
mas pribloškė. Bet palapinės šeimininkas kalbėjo toliau:

- Tavo apsimetinėjimas nieko nepadės; pakvie-
siu žmonių, kurie tave gerai pažįsta.

Jis įsakė pašaukti Culeimą. Į palapinę atvedė seną moteriškę, kuri į klausimą, ar šis žmogus esąs Zulijeikos paša, atsakė:

- Žinoma! - ji prisiekianti Pranašo kapu, kad tai paša, ir niekas kitas.

- Matai, niekdary, kaip tavo klausta visai subliūš-
ko? - pradėjo pykti Stiprusis. - Tu per daug niekin-
gas, kad savo brangujį durklą tepčiau tavo krauju;
verčiau rytoj, saulei tekant, pririšiu tave prie savo

¹⁴ Paša - Osmanų imperijoje aukštų civilinių ir karinių pareigūnų titulas ir jį turėjęs asmuo.

žirgo uodegos ir taip josiu per miškus, kol saulė nusileis už Zulijeikos kalvų!

Mano vargšas brolis visai nusiminė.

- Tai kietaširdžio tėvo prakeiksmas mane stumia į gėdingą mirtį! - sušuko jis, braukdamas ašaras. - Nebūsi išgelbėta ir tu, mieliausioji sesute, ir tu, Coraida!

- Neapsimetinėk, iš to nieko neišeis, - tarė vienas iš plėšikų, rišdamas jam rankas už nugaros, - marš iš palapinės! Stiprusis jau rauko kaktą ir žvalgosi durklo. Jei nori išgyventi dar bent vieną naktį, einam greičiau!

Plėšikai jau norėjo mano brolių vesti iš palapinės, bet susitiko kaktomuša su trimis kitais, variusiais priešais save belaisvį.

- Štai tas paša, kurį mums įsakei sučiupti, - tarė jie ir pristūmė suimtajį prie Stipriojo guolio. Kol suimtasis buvo tempiamas artyn, mano brolis galėjo pasižiūrėti į jį įdėmiau, ir jam pačiam krito į akis judviejų panašumas, tiktai anas buvo tamsesnio gymio ir barzdą turėjo juodesnę. Kai pasirodė antras belaisvis, Stiprusis baisiai nustebo.

- Katras iš judviejų esate tikrasis? - klausė jis, žvilgčiodamas tai į mano brolių, tai į atvestajį.

- Jei turi galvoje Zulijeikos pašą, - atsakė išdidžiu balsu suimtas, - tai esu aš!

Stiprusis ilgai žiūrėjo į jį savo baisiomis, veriančiomis akimis, paskui davė ženklą pašą išvesti. Kai tai buvo padaryta, jis priėjo prie mano brolio, perpjovė durklų virves, kuriomis buvo surištos rankos, ir paliepė sėstis šalia savęs.

- Man labai gaila, nepažįstamasai, - tarė jis, - kad palaikiau tave anuo niekšu; kalta čia pati dangaus valia, kad patekai mano broliams į nagus kaip tik tą valandą, kai buvo skirta žūti tam bjaurybei.

Mano brolis prašė vienintelės malonės - leisti tuojau pat keliauti toliau, nes kiekviena sugaišta akimirka gali būti lemtinga. Stiprusis pasiteiravo, kodėl taip skubas, o kai Mustafas papasakojo, pasiūlė jam pernaktoti palapinėje kartu su juo: juk ir pačiam, ir žirgui reikia pailsėti; o kitą dieną žadėjo parodyti trumpiausią kelią, kuriuo galima pasiekti Balzorą per pusantros paros. Mano brolis sutiko, buvo puikiai pavalgydintas ir pagirdytas ir ramiai išmiegojo iki ryto plėšiko palapinėje.

Kai Mustafas pabudo, pamatė, kad palapinėje nieko nėra, bet už durų užuolaidos išgirdo kalbančią keletą balsų, iš kurių vieną atpažino esant palapinės šeimininko, o kitą - tamsiaveidžio žmogelio.

Mustafas įsiklausė ir visas nustėro išgirdęs, kaip neūžauga įtikinėja, kad svetimąjį reikia nužudyti, nes jei bus paleistas, galės juos išduoti.

Mustafas išsyk suprato, kodėl mažasis taip ant jo įširdęs: mat per jį vakar smarkiai nukentėjo; Stiprusis, atrodė, kelias akimirkas svarstė.

- Ne, - tarė jis, - tas žmogus yra mano svečias, o svetingumas man šventas; be to, man neatrodo, kad jis galėtų mus išduoti.

Tai pasakęs, jis praskleidė užuolaidą ir įėjo į palapinę.

- Taika ir ramybė tau, Mustafai! - tarė jis. - Atsigerkime rytmečio gaivos, ir ruoškis į kelionę!

Jis padavė broliui taurę šerbeto, atsigėrę abu nuėjo balnoti žirgų; ką ir sakyti - su palengvėjusia širdimi, ne taip kaip vakar, Mustafas sėdo į balną. Netrukus palapinės liko toli užpakaly, ir jie pasuko plačiu taku, vedančiu į girią. Stiprusis broliui pasakėjo, kad tas paša, kurį jie kartą medžiodami pagavo, buvo žadėjęs savo žemėse jų neliesti ir nepersekioti; tačiau prieš kelias savaites jis sučiupo vieną iš jo narsiausių vyrų ir po žiaurių kankinimų įsakė pakarti. Ilgai reikėjo jo tykoti, bet dar šiandien jis atsisveikinsias su pasauliu. Mustafas

nedrįso nieko sakyti, džiaugėsi pats išnešęs sveiką kailį.

Kai giria baigėsi, Stiprusis sustabdė žirgą, nupasakojo broliui kelią, atsisveikindamas paspaudė ranką ir tarė:

- Mustafai, tu keistu būdu patekai į svečius pas plėšiką Orbazaną; nežadu reikalauti, kad niekam neišduotum, ką matei ir girdėjai. Tu nepelnytai gavai patirti mirtiną baimę, todėl aš privalau tau atsilyginti. Imk prisiminimui šitą durklą ir, jei tau kada nors prireiks pagalbos, atsiųsk jį man, ir aš nedelsdamas atskubėsiu tau padėti. O šis kapšas gal pravers tau kelionėje.

Mano brolis padėjo jam už kilniaširdiškumą; durklą paėmė, bet kapšo atsisakė. Orbazanas dar kartą paspaudė jam ranką, numetė kapšą ant žemės ir kaip vėjas nulėkė į girią. Pamatęs, kad pavyti jo vis tiek nevalios, Mustafas nušoko nuo žirgo ir pakėlė kapšą; jį net apstulbino Orbazano dosnumas - kapšas buvo kimšte prikimštas aukso. Brolis padėjo Alachui už išgelbėjimą, paprašė, kad būtų maloningas prakilniajam plėšikui, ir, puikiai nusiteikęs, nujojo ristele savo keliais į Balzorą.

* * *

Lezakas nutilo ir klausiamai pažvelgė į Achmetą, seniausiąjį pirklį.

- Na, jeigu taip, - tarė jis, - apie Orbazaną mielai keičiu savo nuomonę, nes su tavo broliu jis iš tikrųjų pasielgė gražiai.

- Jis pasielgė kaip tikras musulmonas, - sušuko Mulėjus, - bet aš tikiuosi, kad tavo pasakojimas dar tuo nesibaigia; man rodos, kad mums visiems bus labai įdomu išgirsti, kaip tavo broliui toliau sekėsi ir ar jam pavyko išgelbėti Fatmę, tavo seserį, ir gražiąją Coraidą.

- Jeigu jums dar neįkyrėjau, mielai papasakosiu, kas vyko toliau, - atsakė Lezakas, - nes visas tas mano brolio nutikimas iš tikrųjų yra kupinas nuotykių ir nepaprastas.

* * *

Po septynių dienų kelionės, per pačius pietus, Mustafas peržengė Balzoros vartus. Vos apsistojęs viename karavansarajuje, pasiteiravo, kada prasidės vergų prekymetis, kuris čia kasmet būna. Atsakymą išgirdo baisia siaubingą - prekymetis

pasibaigęs prieš dvi dienas. Žmogus apgailestavo, kad klausėjas atvyko per vėlai ir daug ko nematė, nes paskutinę prekymečio dieną vergų pirkčiai atvežę dvi verges, tokias gražias, kad visi negalėję akių nuleisti. Dėl jų buvę smarkiai deramasi ir ginčijamasi ir, žinoma, jos buvusios parduotos už tokią pinigų krūvą, kokią galėjo sumokėti tik tai dabartinis jų šeimininkas. Mustafas išsiklausinėjo, kaip jos atrodžiusios, ir jam nebeliko jokių abejonių, kad nelaimingosios – tai tos, kurių jis ieško. Dar sužinojo, kad žmogus, kuris jas nupirko, gyvena už keturiasdešimties valandų kelio nuo Balzoros, kad jo pavardė – Tiulikosas, kad yra kilmingas, turtingas, bet jau vyras metuose, buvęs anksčiau sultono kapudan-paša¹⁵, o dabar, baigęs tarnybą, gyvena iš sukauptų turtų.

Mustafas iš pradžių žadėjo sėsti ant žirgo ir vyti Tiulikosą, kuris galėjo būti nukeliavęs daugių daugiausia dienos kelią. Bet, supratęs, kad vienas galingajam keleiviui nieko nepadarys, o juo labiau nevalios merginų pagrobtį, ėmė ieškoti kitos išeities ir kaipmat ją surado. Panašumas su Zulijeikos

¹⁵ Kapudan-paša – turkų vyriausiasis karo vadas ir laivyno aukščiausiasis administratorius.

paša, bemaž kainavęs jam galvą, pakišo mintį, prisidengus jo vardu, nukakti į Tiulikoso namus ir ten pamėginti išvaduoti nelaimingąsias merginas. Nieko nelaukdamas, nusisamdė keletą tarnų su žirgais – Orbazano pinigai čia ypač pravertė, – nupirko sau ir tarnams puikius drabužius ir iškeliavo į Tiulikoso rūmus. Per penkias dienas juos pasiekė.

Rūmai stovėjo gražiame slėnyje, aplink – aukšta mūro siena, už kurios kyšojo kiek aukštesni pastatai. Atvykęs į vietą, Mustafas nusidažė plaukus ir barzdą juodai, o veidą išsitepė kažkokio augalo syvais, nuo kurių oda įgavo rusvą atspalvį – visai tokį kaip ano pašos. Paskui nusiuntė į rūmus vieną iš tarnų, liepęs Zulijeikos pašos vardu paprašyti nakvynės. Netrukus tarnas grįžo, vedinas keturiais gražiai aprengtais vergais, kurie paėmė už pavardžio Mustafo žirgą ir nuvedė į rūmų kiemą. Čia jie padėjo Mustafui nusėsti nuo žirgo, o kiti keturi vergai palydėjo jį plačiais marmuro laiptais pas Tiulikosą.

Šis jau gerokai senstelėjęs linksmuolis priėmė mano brolių su didžia pagarba, nukrovęs stalą pačiais gardžiausiais valgiais, kokius tik mokėjo pagaminti jo virėjas. Po pietų Mustafas vis kreipė kalbą apie naująsias verges, ir Tiulikosas gyrė jų

grožį, tik skundėsi, kad jos visą laiką tokios nuliūdusios, bet tikėjosi, kad netrukus viskas praeis. Mano brolis buvo patenkintas tokiu priėmimu ir, kupinas gražiausių vilčių, nuėjo ilsėtis.

Miegojo kokią valanda, ne daugiau, kai jį pažadino akinanti lempos šviesa. Pasirėmė alkūnėmis, manė, kad sapnuoja, nes pamatė priešais save stovintį aną tamsiai rudo veido žmogiūkštį iš Orbazano palapinės, su lempa rankoje ir plačiais nasrais kreivai besišypsantį. Mustafas gnybė sau į ranką, čiupo už nosies, norėdamas įsitikinti, ar tikrai nemiega, bet reginys neišnyko.

- Ko ieškai prie mano lovos? - sušuko Mustafas, kiek atsitokėjęs iš nustebimo.

- Nesijaudinkite taip, pone, - tarė neūžauga, - man rodos, aš atspėjau, ko čia atvykote. Prisimeinu puikiai ir tamstytės orų veidą, bet jei nebūčiau savo rankomis padėjęs pakarti pašos, tai būtumėte mane galbūt ir apgavęs. O dabar esu čia, kad paprašyčiau vieno dalykėlio.

- Pirma pasakyk, kaip čia atsiradai! - atkirto jam įniršęs Mustafas, nes pasijuto išduotas.

- Mielai pasakysiu, - atsakė tas. - Nebegalėjau ilgiau sugyventi su Stipriuoju, todėl pabėgau nuo jo; bet tikroji mūsų kivirčo priežastis buvai

tu, Mustafai, už tai turi atiduoti man savo seserį į pačias, ir aš jums padėsiu pabėgti; jeigu neduosi, tada nueisiu pas savo naująją poną ir papasakosiu šį tą apie prisikėlusį pašą.

Mustafas vos tvardėsi iš baimės ir pykčio; ir atsitik tu man, kad dabar, kai jau manė esąs visai arti geidžiamo tikslo, iš kažkur išdygsta šitas bjaurybė ir jo planus suardo; buvo tik viena išėitis – nudėti tą kerėplą vietoj. Šoko jis staiga iš lovos, norėdamas čiupti niekšą už sprando, bet tas, matyt, jautė, kad taip gali nutikti, metė lempą ant grindų ir, kai toji užgeso, movė tamsoje pro duris, visa gerkle šaukdamasis pagalbos.

Dabar reikėjo nepamesti galvos; gelbėti merginas tuo metu neįmanoma – svarbu pačiam išnešti kudašių; todėl puolė prie lango pažiūrėti, ar negalima iššokti lauk. Iki žemės – geras galas, o priekyje – aukšta mūro siena, kurią dar reikėtų perlipti. Stovėdamas prie lango, svarstė, kur dėtis; bet jau girdėjo daugybę balsų, artėjančių prie jo kambario, – jie jau čia pat už durų; tada Mustafas, neturėdamas kitos išėities, stvėrė durklą, drabužius ir liuoktelėjo pro langą. Atsitrenkė stipriai, bet nelūžo nei koja, nei ranka, tad pašokęs nubėgo per kiemą prie sienos ir užsiropštė ant jos, nustebin-

damas persekiotojus, ir netrukus atsidūrė laisvėje. Bėgo, kol pasiekė nedidelę giraitę ir, netekęs jėgų, parkrito ant žemės. Ėmė galvoti, ką daryti toliau. Žirgus ir tarnus teko palikti likimo valiai, bet pinigų, kuriuos turėjo užsikišęs už juostos, išgelbėjo.

Guvus Mustafos protas greitai surezgė kitą sesers gelbėjimo planą. Žingsniuodamas mišku, priėjo kaimą; ten pigiai nusipirko arkli ir nujojo į miestą. Čia ėmė teirautis gydytojo, ir jam nurodė vieną seną patyrusį daktarą. Už keletą auksinių pavyko gauti iš jo vaistų, kurių vienas užmigdo žmogų tarsi negyvai, o kitas kaipmat atgaivina. Turėdamas tų vaistų kišenėje, Mustafas nusipirko ilgą dirbtinę barzdą, juodą apsiaustą, įsigijo visokiausių dėžučių ir buteliukų, kad atrodytų kaip tikras keliaujantis gydytojas, susikrovė daiktus ant asilo ir iškeliavo atgal į Tiulikoso rūmus. Dabar galėjo būti ramus – niekas neatpažins, nes barzda jį taip pakeitė, kad ir pats sau atrodė visai kitoks.

Atvykęs pas Tiulikosą, liepė pranešti, kad esąs daktaras Chakamankabudibaba, ir viskas klojosi kaip sumanyta; nepaprastas vardas padarė senajam kvailiui didelį išpūdį, ir tas iš karto įsakė pakviesti daktarą pietų. Chakamankabudibaba prisistatė Tiulikosui ir, jiems pasišnekučiąvus ko-

kią valandą, šeimininkas nusprendė pavesti išmin-tingajam daktarui patikrinti visų vergių sveikatą. Mustafas vos nešokinėjo iš džiaugsmo, kad dabar vėl pamatys savo mieląją seserį, ir drebančia širdimi nusekė paskui Tiulikosą, kuris vedė jį į seralį¹⁶. Jie įėjo į gražiai išpuoštą kambarį, bet jame nieko nebuvo.

- Chambaba, ar kaip tu ten vadiniesi, mielas daktare, - tarė Tiulikosas, - pažvelk va ten, į aną aną mūro sienoje! Pro ją kiekviena mano vergė iškiš tau ranką, ir tu galėsi ištirti, ar jos pulsas sveikas, ar ne.

Kad ir kaip Mustafas aiškino, kad vien iš rankos sunku nustatyti ligą, vergių pamatyti jam neteko; bet Tiulikosas sutiko apie kiekvieną papasakoti, kaip ji šiaip jaučiasi. Jis išsitraukė iš už perjuos- tės ilgą sąrašą ir pradėjo verges šaukti vardais; pašauktoji iškišdavo ranką pro skylę, o gydytojas tyrė jos pulsą. Šešios jau buvo patikrintos, ir visos aliai viena pripažintos sveikomis; septintąją pa- šaukė Fatmę, ir pro aną šmurkštelėjo maža balta rankutė. Virpėdamas iš džiaugsmo, Mustafas su-

¹⁶ Seralis - turtingo musulmono rūmai; čia: rūmų dalis, kur gyvena moterys, haremas.

griebė tą rankutę ir rimtu veidu pareiškė, kad toji labai serga.

Tiulikosas nepaprastai susirūpino ir išmintingajam Chakamankabudibabai įsakė skubiai sutaisyti vaistų. Gydytojas išėjo ir ant mažos popieriaus skiautelės parašė: „Fatme! Aš tave išgelbėsiu, jei sutiksi išgerti vaistų, kurie tave dviem dienom užmigdys kaip negyvą; bet aš turiu kitą vaistą, kuris vėl atgaivins. Jei sutinki, tuomet tik pasakyk, kad šitie lašai tau nepadėjo, o tai bus man ženklas, kad neprieštaruji“.

Netrukus Mustafas grįžo į kambarį, kur jo laukė Tiulikosas. Atsinešė visai nekenksmingų lašų, dar kartą ėmė tikrinti Fatmės pulsą ir tuo metu užkišo jai už apyrankės raštelį, o lašus padavė pro angą. Tiulikosas atrodė labai susirūpinęs dėl Fatmės, todėl kitų vergių tikrinimą atidėjo kitam kartui. Išėjęs su Mustafu iš kambario, nusiminięs tarė:

- Chadibaba, sakyk atvirai, kaip tau atrodo Fatmės liga?

Chakamankabudibaba giliai atsikvėpė ir tarė:

- O, pone, tepagudžia jus Pranašas! Ji serga klastinga karštligė, kuri gali nuvaryti į kapus.

Tada Tiulikosas įtūžo:

- Ką čia pliauški, prakeiktas šundaktari? Ta, už kurią suplojau du tūkstančius auksinių, gali nuvesti kaip karvė? Įsidėmėk, jeigu jos neišgelbėsi, tau nulėks galva nuo pečių!

Mano brolis suprato, kad šiek tiek persūdė, todėl suteikė Tiulikosui viltį. Kol juodu taip kalbėjosi, iš seralio atėjo juodaodis vergas ir daktarui pasakė, kad lašai nieko nepadėjo.

- Daryk viską, ką išmanai, Chakamdababelba, ar kaip tu ten vadini, užmokėsiu, kiek paprašysi, - rėkė Tiulikosas, kone vaitodamas iš baimės, kad su Fatmės mirtimi gali prarasti tiek aukso.

- Duosiu jai tokio skystimėlio, kuris išvaduos ją iš visų bėdų, - atsakė daktaras.

- Gerai, gerai! Duok jai skystimėlio, - verkšleno senis Tiulikosas.

Linksmi nusiteikę, Mustafas išėjo atnešti migdomųjų, o sugrįžęs ir parodęs juodaodžiam vergui, kiek reikia vienukart išgerti, nuėjo pas Tiulikosą ir pasakė, kad dabar eis prie ežero pasirinkti gydomųjų žolelių, ir išpėdino pro vartus. Prie ežero, kuris tyvuliavo netoli rūmų, Mustafas nusivilko netikrus drabužius ir sviedė juos į vandenį - buvo net gražu žiūrėti, kaip jie plūduriavo, o pats pasi-

slėpė krūmuose, palaukė, kol sutemo, ir nukiūtino į kapinaites, esančias prie pat Tiulikoso rūmų.

Nepraėjo nė valanda, kai Mustafas išėjo iš rūmų, ir Tiulikosas gavo kraupią žinia – miršta vergė Fatmė. Tuoju nusiuntė žmones prie ežero, kad skubiai parvestų daktarą, bet pasiuntiniai grįžo vieni ir papasakojo, kad vargšas daktaras įkritęs į vandenį ir nuskendęs; juodas jo apsiaustas plūduriuoja ežere, o protarpiais tarp bangų išnyra vešli jo barzda. Matydamas, kad niekas nebegali pagelbėti, Tiulikosas ėmė plūsti save ir visą pasaulį, rautis barzdos plaukus ir daužyti galvą į sieną. Bet viskas tuščiai; Fatmė ant kitų moterų rankų atsisveikino su pasauliu. Sužinojęs, kad ji mirė, Tiulikosas įsakė kuo greičiau sukalti karstą, nes negalėjo namuose pakęsti numirėlių, ir liepė nešti ją į laidojimo rūšį. Nešėjai karstą nugabeno, skubiai padėjo ant žemės, o patys spruko atgal, nes išgirdo, kaip iš kitų karstų sklinda dejonės ir dūsavimai.

Mustafas išlindo iš už karstų, kur buvo pasislėpęs ir tiek baimės įvaręs nešėjams, ir užsidegė lempą, kurią tam reikalui buvo atsinešęs. Tada išsiėmė buteliuką su atgaivinamuoju vaistu ir nukėlė dangtį nuo Fatmės karsto. Bet koks apėmė siaubas, kai lempos šviesoje pamatė visai nepažįstamus veido

bruožus! Ne sesuo, ne Coraida - karste gulėjo visai kita moteris. Ilgai stovėjo, kol atsipeikėjo nuo naujo likimo smūgio, tačiau gailestis įveikė pyktį. Jis atkimšo buteliuką ir įvarvino mirusiajai vaisto. Ši giliai atsikvėpė, atmerkė akis ir ilgai negalėjo susivokti, kur esanti. Pagaliau prisiminė, kaip viskas buvo; ji išlipo iš karsto ir puolė Mustafui po kojomis.

- Kaip tau atsidėkoti, gerasis žmogau, - sušuko ji, - kad išvadavai mane iš baisios nelaisvės!

Mustafas pertraukė jos dėkojimus klausdamas, kaip nutiko, kad išvadavo ją, o ne Fatmę, savo seserį.

Toji įsmeigė į jį nustebusį žvilgsnį.

- Tik dabar man pasidarė aišku, ko anksčiau negalėjau suprasti, - atsakė ji. - Žinok, anuose rūmuose Fatmės vardą davė man, todėl ir raštelį užkišai man ir davei išgerti gelbstimojo skysčio.

Brolis paprašė išgelbėtąją papasakoti apie seserį ir Coraidą; jis sužinojo, kad abi yra Tiulikos rūmuose ir, kaip šeimininko nustatyta, gavo kitus vardus; dabar viena vadinasi Mirza, o kita - Murmahalė.

Kai Fatmė, išvaduotoji vergė, pamatė, kad mano brolis dėl to nesusipratimo labai graužiasi, ėmė jį

guosti ir žadėjo pasakyti, kaip vis dėlto būtų galima anas dvi merginas išgelbėti. Jos žodžiai jam vėl suteikė viltį, ir jis geidė sužinoti, kaip tai padaryti, o toji tarė:

- Tiulikoso verge tapau tik prieš penkis mėnesius, bet jau nuo pat pirmų dienų ėmiau galvoti apie išsivadavimą; tačiau vienai tai buvo per sunku padaryti. Rūmų vidiniame kieme tikriausiai būsi pastebėjęs fontaną, kur vanduo trykšta net iš dešimties vamzdžių. Tas fontanas man ir krito į akis; prisiminiau, kad tėvo namuose buvo labai panašus įrenginys, ir vanduo atitekėdavo į jį plačiu požeminiu kanalu; norėdama sužinoti, ar tas fontanas irgi taip pat įtaisytas, vieną dieną ėmiau girti Tiulikosui šitą jo puikų daiktą ir paklausiau, kas jį įrengė. „Aš pats įrengiau, – atsakė jis, – ir tai, ką čia matai, yra dar niekis; vanduo į jį atiteka iš upelio, esančio ne mažiau kaip už tūkstančio žingsnių, ir bėga skliautuotu urvu, kurio aukštis sulig žmogaus ūgiu; ir viską sugalvojau pats.“

Išgirdusi tokį aiškinimą, dažnai pamanydavau, kad jei nors kelias akimirkas galėčiau įgauti vyro jėgą ir išlupti bent vieną akmenį iš fontano krašto, – tada bėgčiau, kur kojos neša, kur akys veda. Šitą požemio kanalą tau parodysiu, juo galėsi nak-

tį įsmukti į rūmus ir išvaduoti anas dvi merginas. Bet tau dar reikia ne mažiau kaip dviejų vyrų pagalbininkų, kad įveiktum du vergus sargybinius, kurie naktimis sergsti seralį.

Taip kalbėjo išgelbėtoji, o mano broliui Mustafui, kuriam du kartus nepasisėkė, vėl atgijo ryžtas ir viltis su Alacho padėjimu padaryti, kaip vergės sumanyta. Jis žadėjo padėti jai grįžti į tėvynę, jei tik pagelbės įsmukti į rūmus. Bet viena mintis Mustafui nedavė ramybės – iš kur gauti tuos du ar tris ištikimus vyrus. Ir čia prisiminė Orbazano durklą ir duotą žodį, kad, jei reikės, atskubės jam į pagalbą; tuomet abu, Mustafas ir Fatmė, išsiropšė iš laidojimo rūsio ir iškeliavo ieškoti plėšiko.

Tame pačiame mieste, kur buvo pasivertęs gydytoju, Mustafas už paskutinius pinigų nusipirko žirgą, o Fatmei išnuomojo priemiestyje pas vieną neturtingą moterį kambarį. Pats negaišdamas išskubėjo į kalnus, kur pirmą kartą buvo sutikęs Orbazaną, ir per tris dienas atvyko į vietą. Nesunkiai surado tas pačias palapines ir netikėtai išdygo priešais Orbazaną, kuris jį draugiškai priėmė. Mustafas papasakojo apie savo nesėkmes, ir Orbazanas, šiaip jau visuomet rimtas, kartsykiais nusišypsodavo, ypač kai Mustafas sumanė pasiversti

gydytoju Chakamankabudibaba. O dėl neūžaugos išdavystės nepaprastai įtūžo; prisiekė jį pasmaugti savo rankomis, nesvarbu, kur jį sutiktų. Mano broliui žadėjo nedelsdamas padėti, bet pirma tas turįs po kelionės pailsėti.

Mustafas vėl pernakvojo Orbazano palapinėje; praušus jie leidosi į kelionę: Orbazanas pasiėmė dar tris narsiausias vyrus, turinčius eikliausius žirgus ir geriausiai apsiginklavusius. Jojo sparčiai, todėl per dvi dienas atvyko į tą mažą miestelį, kur Mustafas buvo palikęs išvaduotąją Fatmę. Iš čia, pasiėmę šią moterį, visi netrukus pasiekė aną giraitę, iš kurios puikiausiai matėsi Tiulikoso rūmai; toje vietoje nusprendė palaukti nakties.

Kai tik sutemo, Fatmės vedami, jie nusigavo prie upelio, kur turėjo prasidėti urvas, ir jį lengvai aptiko. Fatmei ir dar vienam tarnui liepė su žirgais laukti čia, o patys jau buvo besileidžią žemyn, kai Fatmė juos sulaikė ir dar kartą viską tiksliai išaiškino: kad per fontaną jie pateks į vidinį kiemą, kad dešiniajame ir kairiajame kiemo kampuose stovi du bokštai, kad šeštosios durys nuo dešiniojo bokšto veda į Fatmės ir Coraidos kambarius, kuriuos saugo du juodaodžiai vergai.

Gerai ginkluoti, pasiėmę kelis laužtuvus, Mustafas, Orbazanas ir dar du vyrai nusileido į urvą; nors vanduo siekė juosmenį, bet visi ryžtingai yrėsi į priekį. Po pusvalandžio prisikasė iki fontano ir paleido į darbą laužtuvus. Siena buvo stora ir tvirta, bet jungtinėms keturių vyrų jėgoms ji ilgai atsilaikyti negalėjo; netrukus atsivėrė anga, tokia, kad pro ją nesunkiai buvo galima pralįsti. Pirmas išsiropštė Orbazanas, paskui padėjo kitiems. Atsidūrę kieme, ėmė apžiūrinėti tą pusę, kur turėjo būti nurodytosios durys. Bet niekaip negalėjo nuspręsti, katros yra tikrosios, nes, skaičiuodami nuo dešiniojo bokšto į kairę, vienas rado užmūrytas ir dabar nežinojo, ar Fatmė jas įskaičiavo, ar ne. Tačiau Orbazanas ilgai nesvarstė.

– Mano plieno kardas atidarys bet kokias duris.

Taip taręs pasuko prie šeštųjų durų; kiti nusekė iš paskos. Atidarę jas, pamatė ant grindų miegančius šešis juodaodžius vergus. Jau buvo tas duris tyliai beuždarą, nes suprato ne ten pataikę, kai kampe nuo žemės pašoko kažkokia žmogysta ir gerai pažįstamu balsu ėmė šauktis pagalbos. Tai buvo tas pats žmogiūkštis iš Orbazano stovyklos. Kol juodukai susivokė, kas čia dedasi, Orbazanas prišoko prie neūžaugos, perplėšė pusiau jo per-

juostę, užkimšo jam burną ir surišo už nugaros rankas; po to ėmėsi vergų, kuriuos Mustafas ir kiti du jau buvo bebaigią suraišioti – taip visus kaimat sutvarkė. Įrėmę vergams durklus į krūtines, užpuolikai pradėjo kvosti, kur yra Murmahalė ir Mirza, ir tie pasakė, kad merginos esančios gretimame kambaryje. Mustafas puolė į tą kambarį ir rado Fatmę ir Coraidą, jau pabudusias nuo triukšmo. Spėriai jos susirinko savo papuošalus bei drabužius ir išsekė paskui Mustafą; kiti du plėšikai Orbazanui pasiūlė nepraleisti progos pasiplėšti bent tai, kas paklius po ranka; Orbazanas jų norą sutramdė paaiškindamas:

- Niekas neturi apie Orbazaną sakyti, kad jis naktimis įsilaužinėja į namus aukso vogti!

Mustafas ir išvaduotosios skubiai smuko į požeminį kanalą, o Orbazanas žadėjo tuojau visus pasivyti. Kai anų jau nebematė, Orbazanas ir vienas iš plėšikų čiupo neūžaugą už pakarpos ir išsitempė į kiemą; čia užnėrė jam ant kaklo šilkinę virvę, kurią tam reikalui buvo pasiėmę, ir pakorė pačioje fontano viršūnėje. Taip nubaudę nelaimingąjį išdaviką, jie irgi sulindo į kanalą ir nuskubėjo įkandin. Su ašaromis akyse dėkojo abi merginos savo kilniaširdžiam išgelbėtojui Orbazanui; bet šis

ragino skubintis, nes beveik neabejojęs, kad Tiulikosas išsiųs žmones į visas puses jų vytis. Kitą dieną, didžiai susijaudinę, Mustafas ir išvaduotosios atsisveikino su Orbazanu, pažadėjo jo niekad neužmiršti. O Fatmė, ana išvaduotoji vergė, persirengė kitais drabužiais ir išvyko į Balzorą, kur ketino sėsti į laivą ir grįžti į tėvynę.

Po neilgos ir sėkmingos kelionės maniškiai parsirado namo. Mūsų senasis tėvas vos nenumirė iš džiaugsmo; kitą dieną surengė didelę šventę, kurioje dalyvavo visas miestas. Didžiulei giminių ir pažįstamų miniai mano brolis turėjo papasakoti, kaip viskas buvo, ir visi gyrė jį ir kilniaširdį plėšiką.

Kai brolis baigė pasakoti, tėvas atsistojo ir, paėmęs už rankos Coraidą, privedė prie jo.

- Dabar, - tarė jis iškilmingu balsu, - aš atšaukiu savo prakeiksmą; tebus ši mergina tavo žmona - tai dovana, kurios tu nusipelnei nepaprastu atkaklumu; priimk mano tėvišką palaiminimą, ir tegu mūsų mieste niekuomet netrūksta vyrų, prilygstančių tau broliška meile, sumanumu ir ryžtu!

Karavanas priėjo dykumos kraštą, ir keliauninkai linksmi sveikino žaliuojančias pievas ir tankialapius medžius, kurių per tiek daug dienų taip buvo pasiilgusios akys. Karavansarajus, kurią pasirinko nakvynei, nors ir nebuvo labai patogus ilsėtis, užtat dunksojo gražiam slėnyje, o visa kompanija buvo nusiteikusi smagiai ir saugiau nei kada nors anksčiau, nes nuo minties, kad praėjo pavojai ir vargai, visada lydintys kelionę per dykumas, atslūgo įtampa, visi šypsojosi ir juokavo. Mulėjus, jaunas linksmuolis pirklys, pašoko prašmatnų šoki ir padainavo dainelių, prajuokinusių net rimtąją graiką Caloiką. Negana to, kad daina ir šokiu suteikė džiaugsmo savo bendrakeleiviams, bet, kiek atsikvėpęs po šokio, pradėjo, kaip buvo žadėjęs, *Pasakojimą apie mažąją Muką*.

Pasakojimas apie mažąjį Muką

Nikėjoje, mano numylėtame gimtajame mieste, gyveno žmogus, visų vadinamas mažuoju Muku. Nors tuomet buvau dar visai vaikas, bet prisimenu jį kuo puikiausiai, ypač dėl to, kad per jį tėvas man kartą kaip reikiant išpėrė kailį. Tada, kai Muką pamačiau pirmą sykį, jis jau buvo senstelėjęs, bet ūgio – tik kokių trijų ar keturių pėdų ir gana keistai atrodė: kūnelis, nors ir menkutis, bet dailiai sudėtas, o galva – daug didesnė ir platesnė nei kitų žmonių; gyveno jis vieni vieną dideliam name ir pats net valgį virėsi; iš namų išeidavo tik kartą per mėnesį, ir mieste niekas nebūtų pastebėjęs, ar jis dar gyvas, ar jau miręs, jei per pietus iš jo namo kamino nebūtų kilę tiršti dūmai; tiesa, vakarais žmonės neretai matydavo jį vaikštinėjant savo namo stogu; iš gatvės atrodydavo, kad ten šmėžuoja vien jo didelė galva.

Aš ir mano draugai buvome padykę berniūkščiai, ir mums be galo patikdavo erzinti kitus; todėl visados būdavo puiki pramoga, kai gatvėje pasirodydavo mažasis Mukas; tą dieną iš anksto susi-

rinkdavome prie jo namų ir laukdavome, kada jis išeis; atsidarydavo durys, ir pirmiausia pasirodydavo didelė galva su dar didesniu turbanu, paskui išlįsdavo ir pats kūnelis su apdriskusiu apsiaustėliu, plačiomis kelnėmis ir plačia perjuoste, prie kurios kabėdavo ilgas durklas, toks ilgas, kad būdavo neaišku, ar Mukas kabo prie durklo, ar durklas prie Muko. Ir kai jis taip išeidavo, orą sudrebindavo mūsų džiaugsmingas klegesys: mes mėtydavome aukštyn kepures ir šokinėdavome aplink jį kaip patrakę. O mažasis Mukas pasveikindavo mus, rimtai linktelėdamas galva, ir lėtai nužingsniuodavo gatve, vilkdamas kojas, nes avėjo tokias dides šlepetes, kokių dar niekada nebuvo matęs. Mes bėgdavome jam iš paskos ir vis šaukdavome: „Mažasis Mukai, mažasis Mukai!“ Turėjome apie jį sudėję ir linksmą dainelę, kurią jam retsykais padainuodavome; jinai skambėjo taip:

*Mažas Mukai, mažas Mukai,
Tavo namas kaip pilis,
Tūnai ten dienas naktis.
Nors širdis tava gera,
Bet per didelė galva,
Atsigręžk nors vienąsyk –*

Taip mes linksmindavomės kas kartą ir, nors man dabar gėda prisipažinti, aš buvau aršiausias iš visų; neretai tampydavau jį už apsiaustėlio, o vieną sykį užmyniau iš užpakalio ant jo ilgos šlepetės, ir jis pargriuvo. Tai man atrodė baisiai juokinga, bet juokai kaipmat išgaravo, kai pamačiau mažąjį Muką sukant į tėvo namus. Jis iš tikrųjų įėjo į vidų ir kiek užtruko. Aš pasislėpiau už namo laukujų durų ir mačiau, kaip Muką išlydėjo tėvas, kuris pagarbiai spaudė jam ranką ir, daug kartų nusilenkdamas, prie durų su juo atsisveikino. Man pradingo visa drąsa, todėl dar ilgai kiurksojau savo lindynėje; galop mane iškrapštė iš čia alkis, kurio bijojau labiau nei diržo, ir, nuolankiai panarinęs galvą, parkiūtinau namo.

- Girdėjau, tyčiojaisi iš gerojo Muko? - tarė tėvas labai rimtu balsu. - Papasakosiu tau šio žmogaus gyvenimo istoriją, ir tu, tikiuosi, niekuomet iš jo daugiau nebesijuoksi; bet prieš tai ir po to gausi, kas priklauso.

O priklausė dvidešimt penki kirčiai, kuriuos jis nepaprastai sąžiningai atskaičiuodavo. Paėmė

savo ilgąją pypkę, atsuko nuo jos gintarinį kandi-
klį ir iškaršė man kailį kaip niekad os iki šiol.

Įkrėtęs dvidešimt penktąjį, liepė man ati-
džiai klausytis ir papasakojo apie mažojo Muko
gyvenimą.

* * *

Mažojo Muko tėvas, kuris iš tikrųjų vadino-
si Mukra, buvo pas mus Nikėjoje visų gerbiamas
žmogus, nors turto neturėjo jokio. Gyveno jis be-
maž taip pat šalindamasis visų kaip dabar jo sū-
nus. Savo vaiko jis neapkentė dėl mažo ūgio, todėl
nedavė jam ir jokio išsilavinimo. Eidamas šešiolik-
tus metus, mažasis Mukas dar tebebuvo linksmas
vaikas, o tėvas, rimtas vyras, vis priekaištavo jam,
kad šis jau seniai turėjęs būti vaiko batus išaugęs,
o dar tebėra toks kvailas ir išgveręs.

Kartą senis griūdamas smarkiai susitrenkė ir
mirė, palikdamas mažąjį Muką be duonos kąsnio
ir be jokio amato. Beširdžiai giminės, kuriems mi-
rusysis buvo daugiau skolingas, nei galėjo sumokė-
ti, išvijo vargšą mažylį iš namų, liepdami jam eiti
į pasaulį savosios laimės ieškoti. Mažasis Mukas
sakė, kad jau yra pasirengęs keliauti, tiktai nori

paprašyti tėvo drabužių, ir giminės jam atidavė. Muko tėvas buvo augalotas stiprus vyras, todėl jo drabužiai jam netiko. Bet Mukas greit sumojo, ką daryti: nukirpo tai, kas buvo per ilga, o kita paliko, kaip buvo. Matyt, jis nesumojo, kad drabužius galima susiaurinti, todėl apdaras išėjo labai keistas; taip tebedėvi jis ir iki šiolei; tas didelis turbanas, ta plati perjuostė, tos pliudrės kelnės, tas mėlynas apsiaustėlis – viskas paveldėta iš tėvo; už perjuostės užsikišo tėvo ilgą Damasko durklą, pasiėmė lazda ir iškeliavo pro vartus.

Smagiai žingsniavo Mukas visą dieną, nes jukėjo savo laimės ieškoti; kai pamatydavo kur ant žemės saulėje blizgančią stiklo šukelę, tuojau įsikišdavo į kišenę, tikėdamasis, kad ji pavirs gražiausiu deimantu; o kai toluoje išvysdavo tarsi ugnis tviskantį mečetės kupolą ar lyg veidrodis spindintį ežerą, su džiaugsmu skubėdavo į tą pusę, nes manė, kad priėjo stebuklingą šalį. Bet, deja! Priėjus arčiau, miražai išnykdavo, o nuovargis ir iš alkio gurgiantis pilvas vis primindavo, kad dar tebėra mirtingųjų pasaulyje.

Taip keliavo dvi dienas, kamuojamas alkio ir vargų, ir jau buvo benusimenąs, kad laimės rasti nepavyks; vienintelis maistas buvo laukinių auga-

lų vaisiai, o patalas – pilkoji žemelė. Trečiosios dienos rytą nuo kalvos išvydo didelį miestą. Už dantytos mūro sienos skaisčiai žvilgėjo mečečių bokštus puošiantys pusmėnuliai, o ant stogų plevėsuojančios margos vėliavos tarytum kvietė eiti artyn.

Apstulbęs stovėjo Mukas, nedrįsdamas nė krus-telėti, ir apžiūrinėjo miestą bei jo apylinkes. „Taip, čia mažasis Mukas ras savo laimę, – tarė sau ir, nepaisydamas nuovargio, net pašoko į viršų, – čia, ir niekur kitur!“ Sukaupė visas jėgas ir nužingsniavo miesto linkui. Nors miestas atrodė visai čia pat, bet pasiekė jį tiktai apie pusiaudienį, nes mažos kojos nebenorėjo klausyti, todėl turėjo dažnai atsisėsti palmių pavėsyje ir pailsėti. Galiausiai prisiartinio prie miesto vartų; pasitaisė apsiaustė-lį, gražiai padailino turbaną, išlygino perjuostę ir įstrižai užsikišo ilgąjį durklą; paskui nusivalė nuo apavo dulkes, stvėrė lazdą ir drąsiai žengė pro vartus.

Ėjo viena, ėjo kita gatve, bet niekur neatsidarė durys, niekas, kaip buvo įsivaizdavęs, nepašaukė: „Mažasis Mukai, užsik čionai, pavalgyk, atsigerk ir pailsink savo kojytes!“

Tuo metu, kai, užvertęs galvą, ilgesingai spoksojo į vieną didelį namą, atsidarė langas, ir sena moteriškė, iškišusi galvą, dainingu balsu užtraukė:

Čionai, čionai!

Jau košė išvirus gerai,

Ant stalo jau viskas sudėta,

Tereikia aplinkui susėsti!

Kaimynai, skubėkit čionai!

Jau košė išvirus gerai.

Namo durys atsidarė, ir Mukas pamatė, kaip pro jas garma virtinė šunų ir kačių. Keletą akimirų svarstė, negalėdamas suprasti, ar kvietimas skirtas ir jam, bet netrukus, kas bus, tas, pasiryžo ir šmukštelėjo į vidų. Priešais bidzeno pora jaunų katyčių, ir Mukas nusprendė sekti joms iš paskos, nes jos turbūt geriau žino, kaip pakliūti į virtuvę.

Užkopęs laiptais, sutiko tą pačią seną moteriškę, kurią buvo matęs pro langą. Toji piktai pasižiūrėjo į neprašytą svečią ir paklausė, ko jam reikia.

- Juk kvietei visus košė pasivaišinti, - atsakė mažasis Mukas, - o kadangi esu nežmoniškai išalkęs, tai ir atėjau.

Senė nusišypsojo ir tarė:

- Iš kur atsiradai toks negirdėtas neregėtas? Visas miestas žino, kad niekam kitam neverdu, tik savo mielosioms katytėms; retkarčiais pakviečiu joms, kaip matai, ir draugų iš kaimynystės.

Mažasis Mukas papasakojo, kaip sunkiai klojosi jo gyvenimas po tėvo mirties, ir prašė leisti šiandien pavalgyti drauge su katėmis. Moteriškė, kuriai nuoširdus Muko pasakojimas labai patiko, priėmė jį kaip svečią ir sočiai pavalgydino ir pagirdė. Kai jis pasistiprino ir kiek atsikvėpė, senė ilgokai stebėjosi į jį akis įsmeigusiai, o paskui tarė:

- Mažasis Mukai, pasilik pas mane tarnauti! Daug darbo neturėsi, o priežiūra bus gera.

Mažasis Mukas, kuriam kačių košė pasirodė nepaprastai gardi, sutiko ir pasidarė ponios Ahavcės tarnas. Darbas buvo nesunkus, bet savotiškas. Mat ponija Ahavcė laikė du katinus ir keturias kates; kiekvieną rytą Mukas privalėjo joms sušukuoti kailius ir įtrinti brangiais tepalais; kai šeimininkė išeidavo, turėdavo jas prižiūrėti; kai kates šerdavo, jo pareiga būdavo padėti joms dubenėlius, o nakčiai suguldyti į šilko patalus ir apkloti aksomo antklodėmis. Namie dar buvo keletas mažų šuniukų – juos irgi reikėjo aptarnauti, bet su tais nebuvo tiek vargo kaip su katėmis, kurias ponija Ahavcė

prižiūrėjo kaip tikrus savo vaikus. Beje, ir pas ponią Ahavcę Mukas jautėsi toks pat vienišas kaip ir tėvo namuose, nes ištisomis dienomis, be šeiminkės, matydavo tik šunis ir kates.

Kurių laiką mažasis Mukas gyveno visai gerai: visuomet buvo pavalgęs, darbo nedaug, o ponia Ahavcė, atrodo, buvo juo patenkinta; bet pamažu katės suižulėjo: kai tik senoji išeidavo iš namų, jos kaip pasiutusios imdavo siausti po kambarius, vardyti daiktus ir daužyti brangius indus. O kai išgirdavo šeiminkę lipant laiptais, kaipmat suguldavo ant pagalvių, vizgendamos jai uodegomis, tarsi niekur nieko. Pamačiusi taip sujauktus kambarius, ponia Ahavcė labai supykdavo ir visą kaltę versdavo Mukui; kad ir kaip Mukas dievagodavosi, jog jis čia niekuo dėtas, šeiminkė labiau tikėjo katėmis, kurios atrodė tokios nekaltos, negu tarnu.

Mažasis Mukas labai nusiminė, kad ir tuose namuose laimės nerado, ir nusprendė tarnybą pas ponią Ahavcę mesti. Per pirmąją savo kelionę buvo patyręs, kaip sunku gyventi be pinigų, todėl sumanė atlyginimą, kurių šeiminkė vis žadėdavo, bet niekuomet neduodavo, kaip nors atsiimti pats.

Ponios Ahavcės namuose buvo kambarys, kuris visą laiką būdavo užrakintas ir į kurių jam niekada

neteko įkišti nosies. Bet dažnai girdėdavo ponią Ahavcę ten brazdant ir kažką darant ir jam nepaprastai knietėjo sužinoti, ką ji ten paslėpusi laiko. Kadangi jau buvo pradėjęs galvoti apie pinigus kelionei, toptelėjo mintis, kad ten galėtų būti saugomi šeiminkės turtai. Bet durys visada būdavo kruopščiai užrakintos, todėl prie jos gero prieiti negalėjo.

Vieną rytą, kai ponია Ahavcė vėl buvo išėjusi, šunelis, su kuriuo šeiminkė visuomet elgdavosi kaip kokia pamotė, tačiau kurio malonę mažylis visokiais gerais darbais buvo užsitarnavęs, timpltelėjo jį už plačių kelnių, tarsi ragindamas sekti iš paskos. Mukas, šiaip jau visada mielai žaisdavęs su šunimis, nušlepsėjo paskui šunelį ir – ką jis išvydo! – šis įvedė jį į ponios Ahavcės miegamąjį ir parodė dureles, kurių anksčiau niekuomet nebuvo pastebėjęs. Šios stovėjo praviros.

Šuniukas stryktelėjo į vidų, o Mukas – jam įkandin; ir kaip Mukas nustebo, kai pamatė, kad atsidūrė toje pačioje patalpoje, į kurią jau seniai taikėsi pakliūti. Smalsiai ėmė dairytis, bene ras kur pinigų, bet jų niekur nebuvo matyti – tik seni drabužiai ir daugybė įmantrių indų. Vienas iš jų ypač traukė akį. Tai buvo krištolinė vaza, išraižyta

gražiomis figūromis. Jis pakėlė ją ir vartydamas ėmė iš visų pusių apžiūrinėti. Tik staiga, o siaube! Mukas nebuvo pastebėjęs, kad vazos dangtelis nevirtai užspaustas – tas krito ant žemės ir subyrėjo į tūkstančius šukių.

Mažasis Mukas nustėro iš baimės. Dabar jo likimas jau nulemtas, dabar turėjo gelbėti savo kailį, antraip senoji jį užmuš. Iškart apsisprendė ke liauti, tik dar syki norėjo apsidairyti, ar iš ponios Ahavcės mantos nepraverstų kas nors kelionėje. Pastebėjo porą didelių šlepečių; nors jos ir negražios, bet tos, kuriomis vaikščiojo, jokios kelionės nebeatlaikys; Mukui dar patiko, kad jos tokios didelės: jei vaikščiosiu jomis apsiavęs, niekas tikriausiai nebegalės prikišti, kad dar nesu išaugęs vaiko batų. Tučtuojau nusiavė savąsias ir įsispyrė į naujas didžiules šlepetes. Kelioninė lazdelė su gražiai išpjaustyta liūto galva jam irgi atrodė, kad stovi čia be naudos kampe; čiupo ją ir negaišdamas niro iš kambario, nubėgo į savo kambariūkštį, užsivilko apsiaustėlį, užsidėjo ant galvos tėvo turbaną, užsikišo už perjuostės durklą ir spruko, kiek kojos įkabina, iš namų ir iš miesto. Ir užmiestyje, vis dar bijodamas senės, dūmė tolyn, kol visai neteko jėgų.

Taip greitai jis dar niekada gyvenime nebuvo lėkęs; jam net atrodė, kad ir sustoti nebegali, nes kažkokia nematoma jėga nešte neša į priekį. Galiausiai suprato, kad tai daro šlepetės – jos pačios veržte veržiasi, tempdamos ir jį. Mukas visaip mėgino sustoti, bet nieko negalėjo padaryti; tada iš nevilties sušuko, lyg stabdytų arklius: „Trrr!“ Ir šlepetės sustojo, o Mukas leisgyvis krito ant žemės.

Šlepetės jį be galo džiugino. Už savo tarnybą vis dėlto įsigijo daiktą, kuris, keliaujant po pasaulį laimės ieškoti, bus labai naudingas. Nors džiaugsmas buvo didelis, bet iš nuovargio Mukas kaipmat užmigo, nes kūnelis, kuriam reikėjo nešioti tokią didelę galvą, negalėjo taip ilgai tvirti. Sapne jam pasirodė tas pats šunelis, kuris ponios Ahavcės namuose buvo pagelbėjęs nugvelbti šlepetes, ir prabilo žmogaus balsu:

– Mielasis Mukai, tu dar nemoki naudotis šlepetėmis; žinok, jei, įsispyręs į jas, tris kartus apsisuksi ant kulno, jos nuneš tave kur tiktai panorėsi; o lazdelė padės rasti lobių: kur bus aukso, ji stuktelės į žemę tris, o kur sidabro – du kartus.

Taip sapnavo mažasis Mukas. Kai pabudo, vis dar nėjo iš galvos nuostabūs sapnas, ir jis nu-

sprendė, nieko nelaukdamas, patikrinti, ar tai tiesa. Išoko į šlepetes, pasispyrė viena koja ir ėmė suktis ant kulno. Kas yra kada nors mėginęs, avėdamas didelėmis šlepetėmis, atlikti tokį pokštą tris sykius iš eilės, tas nesistebės, kad ir mažajam Mukui ne iš karto pasisekė, ypač dar ir dėl to, kad jo didelė galva tempė tai į vieną, tai į kitą pusę.

Vargšelis, kelis kartus krisdamas, susiplojo nosį, bet nepabūgo: sukini vis kartojo iš naujo, kol galop pavyko. Kaip tekinis ant ašies jis triskart apsisuko ant kulno, pasakė, kad nori į artimiausią didelį miestą, ir žiū – šlepetės pakėlė jį į orą, vėjo greičiu nuskraidino padebesiais ir, nespėjęs sumąstyti, kaip čia kas dedasi, Mukas atsirado didelėje prekyvietėje su daugybe krautuvėlių ir begale į visas puses su reikalais zujančių žmonių. Jis įsiliejo į minią, bet pamatė, kad išmintingiau sukti į kokią atokesnę gatvę, nes prekyvietėje, žiūrėk, vienas, užmynęs ant šlepetės, bemaž parvertė, kitą pats užkabino savo atsikišusiu durklu ir vos negavo į sprandą.

Mažasis Mukas ne juokais susirūpino, ko jam imtis, kad nors kiek užsidirbtų pinigų. Tiesa, turėjo lazdele, kuri galėjo parodyti paslėptus lobius, bet kame taip greit ras vietą, kur būtų užkasta aukso

ar sidabro? Iš bėdos galėtų kur nors balagane už pinigus vaidinti, bet to neleido savigarba. Staiga šovė mintis, kad turi greitas kojas. „Gal padėtų duoną pelnytis šlepetės“, – pagalvojo ir nusprendė stoti tarnauti pasiuntiniu. Kadangi atrodė, kad už tokias paslaugas geriausiai turėtų mokėti karalius, ėmė klausinėti, kur yra karaliaus rūmai. Prie vartų sulaukė sargyba ir paklausė, ko jam čia reikia. Sužinojusi, kad ieško tarnybos, nusiuntė jį pas vergų prižiūrėtoją. Mažasis Mukas išklojo savo reikalą ir prašė įtaisyti jį karaliaus pasiuntiniu. Prižiūrėtojas nužvelgė jį nuo galvos iki kojų ir tarė:

– Ką, gal iš proto išsikraustei? Kojos vos per sprindį, o jis nori būti karaliaus pasiuntiniu. Dink greičiau iš akių! Aš neturiu laiko su kiekvienu pusgalviu burną aušinti.

Tačiau mažasis Mukas įtikinėjo, kad juokų nekrečia ir gali eiti lenktynių su pačiu greičiausiu bėgiku. Prižiūrėtojas pamanė, kad tai būtų puiki pramoga, ir liepė jam iki vakaro pasirengti lenktynėms, bet pirma nuvedė į virtuvę ir pasirūpino, kad būtų gerai pavalgydintas ir pagirdytas. O pats nuskubėjo pas karalių ir papasakojo apie mažąjį Muką ir jo pasiūlymą.

Karalius buvo linksmas žmogus, todėl jam patiko, kad vergų prižiūrėtojas Muko neišvarė ir sugalvojo tokį įdomų reginį. Lenktynių trasą įsakė nužymėti didžiojoje pievoje už rūmų taip, kad bėgimą galėtų patogiai stebėti visi rūmų gyventojai, ir dar kartą prisakė žiūrėti, kad nykštukui nieko netrūktų. Karalaičiams ir karalaitėms papasakojo, koks linksmas reginys jų laukia šį vakarą, o šie viską išplepėjo tarnams, todėl vakarėjant dvariškiai jau degė nekantrumu, tad visi, kas tik galėjo, suplaukė į pievą, kur jau buvo sukaltos pakylės, kad geriau matytų pagyrūno nykštuko bėgimą.

Kai karalius su sūnumis ir dukterimis jau buvo įsitaisę ant pakylės, į pievą įžengė mažasis Mukas ir nepaprastai gracingai nusilenkė garbiesiems ponams. Pasirodžius mažyliui, kilo linksmas šurmulys: tokio žmogeliuko čia dar niekas nebuvo regėjęs. Kūnelis smulkutis, galva didžiulė, apsiaustėlis per sprindį, apdribusios kelnės, ilgas durklas už plačios perjuostės, mažutės kojytės didžiulėse šlepetėse. Ne, per daug jau keistai atrodė toji žmogysta, kad galėtum susilaikyti nekvatojęs.

Bet juokas Muko neišmušė iš vėžių. Išdidžiai iškėlęs galvą ir pasirėmęs lazdele, laukė savo priešininko. Muko prašomas, vergų prižiūrėtojas išrinko

patį greičiausią bėgiką. Tas išėjo į priekį, atsistojo šalia Muko, ir abu ėmė laukti ženkle. Tada karalaitė Amarca, kaip buvo sutarta, mostelėjo skarele, ir bėgikai tarsį dvi strėlės, iššautos į vieną taikinį, pasileido per pievą.

Iš pradžių Muko priešininkas gerokai išsiveržė į priekį, bet Mukas su savo šlepetėmis skraidūnėmis jį pavijo, pralenkė ir jau seniai laukė prie galinės linijos, kai tas atpuškėjo, vos kvapą atgaudamas. Kelias akimirkas iš nustebimo žiūrovai negalėjo nė žodžio pratarti, bet kai karalius pirmas ėmė ploti, minia džiaugsmingai sužžė, visi šaukė:

- Tegyvuoja mažasis Mukas, lenktynių nugalėtojas!

Tuo metu Muką atvedė prie pakylos; jis puolė kniūbsčias prieš karalių sakydamas:

- Galingasai karaliau, aš čia parodžiau tik nedidelę dalį to, ką galiu; būčiau laimingas, jeigu teiktumeis duoti man vietelę tarp savo pasiuntinių.

Karalius atsakė:

- Ne, mielas Mukai, tave skiriu savo asmeniniu pasiuntiniu, ir tu visuomet būsi prie manęs; algos kasmet gausi po šimtą auksinių, valgysi drauge su mano artimiausiais tarnais.

Mukas manė, kad pagaliau rado savo laimę, kurios taip ilgai ieškojo, labai džiaugėsi ir buvo puikiai nusiteikęs. Jis jautė ypatingą karaliaus malonę, nes šis pavesdavo jam perduoti pačius skubiausius ir slapčiausius nurodymus, o Mukas jo užduotis įvykdydavo nepaprastai greitai ir tiksliai.

Bet kiti karaliaus tarnai ėmė šnairuoti į Muką, nes negalėjo pakęsti, kad nykštukas, kuris nemo-ka nieko daugiau, tik greitai lakstyti, iš jų paveržė valdovo malonę. Todėl jie, norėdami Muku nusikratyti, ėmė regzti visokias pinkles, tačiau didelis karaliaus pasitikėjimas savo vyriausiuoju asmeniniu pasiuntiniu (ši titulą Mukas užsitarnavo per tokį trumpą laiką) jas paversdavo niekais.

Mukas, žinoma, pastebėjo prieš save nukreiptus piktus kėslus, bet nė nemanė kam nors keršyti – per daug jau gerą širdį turėjo; priešingai, jis pradėjo galvoti, kaip pagelbėti priešininkams ir įgyti jų prielankumą. Nejučia prisiminė savo lazdele, kurią iš laimės buvo pamiršęs; jei pavyktų rasti lobių, mąstė jis, šeimynykščiai pradėtų su juo elgtis draugiškiau. Mukas jau ne kartą buvo girdėjęs kalbant, kad dabartinio karaliaus tėvas daug lobių užkasė į žemę, kai kraštą buvo užpuolę priešai;

žmonės pasakojo, kad karalius mirė, nė nespėjęs sūnui atskleisti šios paslapties.

Nuo šiol Mukas, kai tik kur eidavo, visuomet pasiimdavo ir savo lazdele, tikėdamasis, gal kada nors pasitaikys aptikti tą vietą, kur užkastas mirusio karaliaus auksas. Vieną vakarą jis atsitiktinai nuklydo į rūmų sodo pakraštį, kur šiaip retai kada nueidavo, ir staiga pajuto, kad lazdelė ėmė trūkčioti ir tris kartus sudavė į žemę. Jis gerai žinojo, ką tai reiškia. Nieko nelaukdamas, išsitraukė durklą, įpjovė žymes aplinkiniuose medžiuose ir grįžo į rūmus; susiieškojo kastuvą ir ėmė laukti, kol sutems.

Iškasti lobį, beje, mažajam Mukui nebuvo taip paprasta, kaip iš pradžių manė. Rankos buvo per silpnos, o kastuvas – per didelis ir sunkus; dirbo plušo kokias dvi valandas, bet išrausė duobutę, ne gilesnę kaip per porą pėdų. Pagaliau kastuvas atsitrenkė į kažką kieta, panašų į geležį. Ėmė kasti dar spėčiau, ir netrukus pasirodė metalinis dangtis; Mukas išoko į duobę pažiūrėti, kas po tuo dangčiu galėtų būti; ir iš tikrųjų rado didelį puodą, pilną auksinių pinigų. Tačiau puodą iškelti neužteko jėgų, todėl prisikišo pinigų už perjuostės ir į kelnes tiek, kiek galėjo panešti, net apsiaustą nusivilko ir papylė ant jo krūvą, paskui duobę kruopš-

čiai užlygino ir užsivertė lobį ant nugaros. Tiesą sakant, jei ne šlepetės ant kojų, nebūtų pajudėjęs iš vietos – taip spaudė prie žemės aukso našta. Bet jam pavyko nepastebėtam parsirasti į savo kambarį ir pinigus paslėpti po sofos apmušalais.

„Kai turiu tiek aukso, – manė Mukas, – viskas kaipmat pasikeis į gera: daugelis nedraugų pasidarys palankūs ir taps tikrais bičiuliais.“ Kaip tik čia ir buvo bėda: gerajam Mukui trūko tinkamo išsilavinimo, antraip nebūtų atėjusi į galvą mintis, kad auksas gali padėti įgyti tikrų draugų. O! Kad jau tada būtų šokęs į savo šlepetes ir su visu aukso slapta sprukęs iš rūmų!

Auksas, kurį Mukas dabar visiems dalijo rieškučiomis, kėlė kitų rūmų tarnų pavydą. Vyriausiasis virėjas Ahulis sakė: „Jis yra pinigų padirbinėtojas“. Vergų prižiūrėtojas Achmetas manė: „Jis juos išviliojo iš karaliaus“. O išdininkas Archazas, pikčiausias Muko priešas, kuris ir pats neretai įkišdavo ranką į karaliaus kasą, atvirai skelbė: „Jis juos pavogė“. Kad pakenktų Mukui, tarnai susimokė, ir vieną dieną vyriausiasis taurininkas Korchuzas, apsimetęs, kad yra didžiai nuliūdęs ir susikrimtęs, atėjo pas karalių. Taurininkas taip aiškiai rodė

savo sielvartą, kad karalius pasiteiravo, kas nutiko bloga.

- O, - atsakė taurininkas, - man spaudžia širdį, kad praradau savo valdovo malonę.

- Ką čia niekus plepi, bičiuli, - tarė karalius. - Nuo kada nebešviečia tau mano malonės saulė, Korchuzai?

Taurininkas ėmė skųstis, kad vyriausiąjį pasiuntinį karalius apipylęs auksu, o vargšus ištikimus tarnus visai pamiršęs.

Naujiena karalių baisiai nustebino; jis išklaušė pasakojimą apie tai, kaip mažasis Mukas dalija pinigus, ir suokalbininkas nesunkiai sukėlė karaliaus įtarimą, kad Mukas pinigus kažkaip pavogė iš izdo. Toks karaliaus patiklumas išdininkui buvo labai prie širdies, nes jis išvis labai nemėgo daryti apyskaitų. Karalius įsakė slapta sekti kiekvieną Muko žingsnį, kad būtų nutvertas nusikaltimo vietoje.

Kai po šios nelemtos dienos naktį mažasis Mukas, kuris lengva ranka jau buvo visus pinigus iššvaistęs, pasiėmė kastuvą ir išslinko į sodą, norėdamas iš savo slaptojo lobio parsigabenti naujų atsargų, jam įkandin labai iš tolo nusekė vyriausiojo virėjo Ahulio ir išdininko Archazo vadovauja-

ma sargyba, ir tą akimirką, kai Mukas pinigų jau dėjo iš puodo į savo apsiaustėlių, sargybiniai čiupo jį, surišo rankas ir nutempė tiesiai pas karalių. Šis, suirzęs dėl sutrikdyto miego, vargšą vyriausiąją asmeninį pasiuntinį pasitiko itin nemaloningai ir liepė jį tuojau pat išardyti. Puodas su auksu buvo iš žemės iškastas ir kartu su kastuvu ir pilnu pinigų apsiaustėliu padėtas karaliui prie kojų. Išdininkas pareiškė, kad su sargyba Muką užklupęs tą akimirką, kai tas puodą kasęs į žemę.

Karalius paklausė kaltinamąjį, ar tai tiesa, ir iš kur ėmė auksą, kurį norėjo užkasti.

Mažasis Mukas, jausdamasis nekaltas, paaiškino, kad puodą aptiko sode ir norėjo jį ne užkasti, o iškasti.

Visi, kurie ten buvo, iš tokio pasiteisinimo ėmė garsiai juoktis, o karalius, be galo įtūžęs dėl tokio įžūlumo, sušuko:

– Ką, niekše! Apvogei savo karalių ir dar laikai jį mulkiu, begėdiškai meluodamas? Išdininke Archazai! Prašau pasakyti, ar čia yra tiek pat pinigų, kiek jų trūksta mano išde?

Išdininkas atsakė nė kiek tuo neabejojąs: karaliaus išde jau kuris laikas trūksta tiek ir dar daugiau, jis gališ prisiekti, kad tas auksas pavogtas.

Tuomet karalius įsakė mažąjį Muką surakinti grandinėmis ir uždaryti į kalėjimą, o išdininkui perdavė auksą, paliepęs jį padėti vėl į išdą. Patenkintas, kad viskas pasibaigė laimingai, išdininkas parsinešė auksą namo ir ėmė skaičiuoti blizgančias monetas; bet tas nedoras žmogus neatgavo sąžinės net ir tuomet, kai puodo dugne rado raštelį, kur buvo pasakyta:

Priešas užpuolė mano šalį, todėl čia paslepiu dalį turtų; tegu bus prakeiktas tas, kuris, radęs šį lobį, neperduos jo mano sūnui!

Karalius Sadis.

Kalėjime mažąjį Muką apniko juodos mintys; jis žinojo, kad už karaliaus turto vagystę gresia mirties bausmė, bet vis tiek nenorėjo karaliui išduoti savo lazdelės paslapties, nes bijojo netekti ir lazdelės, ir šlepečių. Šios, deja, irgi negalėjo nieko padėti, nes, būdamas grandinėmis prirakintas prie sienos, nors ir labai stengėsi, ant kulno apsisukti nepajėgė. Tačiau kai kitą dieną buvo paskelbtas mirties nuosprendis, jis ėmė galvoti, kad geriau išlikti gyvam be stebuklingosios lazdelės, negu

mirti su ja, todėl paprašė slapto pasikalbėjimo su karaliumi ir atvėrė jam lazdelės paslaptį.

Iš pradžių karalius nenorėjo tikėti, bet mažasis Mukas meldė leisti jam pabandyti, žinoma, jeigu karalius pažadės palikti jį gyvą. Karalius davė žodį, paskui įsakė, Mukui nematant, užkasti į žemę auksinių pinigų, o šiam liepė su savo lazdele jų ieškoti. Mukas surado kaipmat, nes lazdelė aiškiai toje vietoje sudavė tris kartus į žemę. Tada karalius suprato – iždininkas jį apgavo – ir Rytų kraštų papročiu nusiuntė jam šilko virvę, kad pasikartų pats. O mažajam Mukui tarė:

- Aš prižadėjau dovanoti tau gyvybę, bet man rodos, kad tu žinai ne vien tik lazdelės paslaptį, todėl visą gyvenimą neišeisi iš kalėjimo, jei nepasakysi, kas padeda tau greitai bėgioti.

Mažasis Mukas, kuris, praleidęs vieną naktį kalėjime, neturėjo jokio noro čia ilgiau kiurksoti, prisipažino, kad visas jo gebėjimas yra šlepetės, bet neprasitarė, kad reikia apsisukti ant kulno tris kartus. Norėdamas pats išbandyti, karalius įsispyrė į šlepetes ir ėmė kaip patrakęs lakstyti po sodą; stengėsi sustoti, bet nežinojo, kaip šlepetes sustabdyti, o mažasis Mukas, negalėjęs atsisakyti

malonumo nors šitaip karaliui šiek tiek atkeršyti, leido jam zuiti tol, kol tas be žado krito ant žemės.

Atsipeikėjęs karalius buvo labai iširdęs ant mažojo Muko, kad jam devynis prakaitus išvarė.

- Pažadėjau dovanoti tau gyvybę ir laisvę, bet per dvylika valandų turi išsinešdinti iš mano šalies, o jei ne, liepsiu tave pakarti!

Šlepetes ir lazdele įsakė nunešti į iždinę.

Koks vargšas atėjo, toks ir išėjo; žingsniuodamas keliu, mažasis Mukas keikė savo kvailą galvą, kad patikėjo, jog karaliaus rūmuose gali aukštai iškilti. Laimė, toji šalis, iš kurios jį dabar vijo, buvo nedidelė, ir per aštuonias valandas atsidūrė prie sienos; tiesa, kulniuoti be mielųjų šlepečių, prie kurių taip buvo pripratęs, buvo tikra kankynė.

Perėjęs sieną, Mukas pasuko iš kelio, norėdamas girios tankmėje susirasti nuošalią vietelę, kur galėtų gyventi vieni vienas, nes visi žmonės jam buvo nemieli. Pagaliau girios glūdumoje užėjo aikštelę, kuri, rodos, visai tiko jo sumanymui: skaidrus upelis, apaugęs dideliais ūksmingais figmedžiais, ir minkštas žolės patalas jį viliote viliojo pasilikti čia; krito ant žemės, nusprendęs nė aguonos grūdo neimti į burną ir laukti mirties. Liūdnu minčių apie mirtį kamuojamas, greitai užmigo, bet kai pa-

budęs pajuto nežmonišką alkį, suprato, kad bado mirtis – menkas malonumas, ir ėmė dairytis, ar neras ko užkąsti.

Medyje, po kuriuo buvo užmigęs, kabėjo puikios prinokusios figos; kaipmat įsliuogė į viršūnę, nusiraškė kelis vaisius, gardžiai pavalgė ir nuėjo į upelį atsigerti. Bet koks apėmė siaubas, kai vandenyje išvydo savo galvą su dviem ilgomis ausimis ir stora ištįsusia nosimi! Apstulbęs griebėsi už ausų – ir iš tikrųjų jos besančios ilgumo per pusę uolekties.

– Tikrai nusipelniau asilo ausų, – sušuko jis, – nes savo laimę sutrypiau kaip tikras asilas!

Vaikštinėjo jis dabar po girą ir, kai vėl pasijuto išalkęs, dar kartą turėjo gelbėtis figų vaisiais, nes ant kitų medžių nieko valgomo nepastebėjo. Besivaišinant antrojo figmedžio vaisiais, toptelėjo mintis, ar ausų negalėtų paslėpti po savo nemažu turbanu, – vis neatrodytų toks juokingas; čiupo už ausų ir pajuto, kad ilgujų ausų nebėra. Kad tuo įsitikintų, tuojau nubėgo prie upelio, ir tikrai – ausys vėl buvo kaip visada, dingo ir anoji ilga kaip agurkas nosis. Dabar suprato, kaip čia viskas pasidarė: nuo pirmojo figmedžio vaisių jam ištįso ausys ir išburko nosis, o antrasis figmedis išgydė.

Džiaugsmu nušvito, suvokęs, kad palankus likimas jo neapleidžia ir vėl pakišo mintį, kaip tapti laimingam. Nuo kiekvieno figmedžio prisiraškė vaisių tiek, kiek galėjo panešti, ir sugrįžo į tą šalį, iš kurios neseniai buvo išvykęs. Kad niekas nepažintų, artimiausiame miestelyje persirengė kitais drabužiais ir pasuko į miestą, kur gyveno karalius; netrukus jis jau žingsniavo jo gatvėmis.

Buvo kaip tik tas metų laikas, kai prinokusių vaisių dar labai nedaug, todėl mažasis Mukas su savo krepšiu atsisėdo prie karaliaus rūmų vartų, žinodamas, kad vyriausiasis virėjas čia ateina pirkti gardumynų karaliaus stalui. Nespėjo dar nė kaip reikiant įsitaisyti, kai pamatė per kiemą atkulniuojantį tą, kurio laukė. Vyriausiasis virėjas ėmė apžiūrinėti prekes, kurias pardavėjai buvo atnešę prie rūmų vartų; galiausiai pamatė ir Muko krepšį.

- O, kokie puikūs vaisiai! - nudžiugo jis. - Jo didenybei jie turėtų tikrai patikti. Kiek prašai už visą krepšį?

Mažasis Mukas paprašė ne per daugiausiai, todėl kaipmat suderėjo. Vyriausiasis virėjas krepšį perdavė vergui ir nuėjo toliau; o mažasis Mukas, nieko nelaukdamas, dėjo į padus, nes bijojo, kad,

ištįsus karaliaus rūmų gyventojų ausims ir sustorėjus nosims, jo, kaip prekijo, ieškos ir norės nubausti.

Valgydamas pietus, karalius buvo linksmas ir keletą kartų pagyrė vyriausiąjį virėją už skanius valgius ir už tai, kad stengiasi gauti vis ką nors nepaprasta; o virėjas, žinodamas, koks skanėstas dar laukia, maloniai šypsojosi ir atsakinėjo vos vienu kitu žodžiu, pavyzdžiui: „Negirk dienos be vakaro!“ arba „Viskas gerai, kas gerai baigiasi!“; ir karalaitės jau ėmė smalsauti, ką virėjas dar žada patiekti. Bet kai atnešė ir ant stalo padėjo nuostabiąsias figas, visi sužavėti tik pratarė: „O o o!“

- Kokios prinokusios, kokios apetitą žadinančios figos! - sušuko karalius. - Esi tikras šaunuolis, vyriausiasis virėjau, tu vertas ypatingos mūsų malonės!

Taip kalbėdamas karalius, kuris skanėstais švaistytis nemėgo, ėmė figas dalyti pats savo rankomis. Karalaičiai ir karalaitės gavo po dvi figas, rūmų damos, viziriai ir agos - po vieną, kas liko, pasistatė prie savęs ir su didžiausiu malonumu pradėjo valgyti.

- O dievulėliau, kaip tu atro dai, tėve! - staiga sušuko karalaitė Amarca.

Visi nustebę sužiuro į karalių – didžiulės ausys karojo jam iki pečių, o nosis nutįso ligi pat smakro; ir kiti valgytojai su nuostaba ir siaubu apžiūrinėjo vienas kitą; visi vienaip ar kitaip buvo padabinti tomis keistomis galvos ir veido puošmenomis.

Nesunku įsivaizduoti, kokia panika kilo karaliaus rūmuose. Tučtuojau buvo sukviesti visi miesto daktarai, ištisi būriai jų čia prigužėjo, visokiųjų miltelių ir mikstūrų buvo paskirta, bet ausys ir nosys nemažėjo. Vienam karalaičiui padarė operaciją, bet ausys vėl ataugo.

Apie tą nutikimą Mukas išgirdo savo slėptuvėje, kur buvo nuo pašalinių akių užsidaręs, ir dabar nusprendė, kad atėjo metas veikti. Už pinigus, gautus pardavus figas, jau iš anksto nusipirko drabužius, kurie turėjo rodyti jį esant mokytą žmogų, o ilga ožkos plaukų barzda turėjo šį įspūdį dar sustiprinti. Prisikrovęs maišelį figų, Mukas patraukė į karaliaus rūmus ir, pasisakęs, kad yra gydytojas iš svečios šalies, pasiūlė savo paslaugas. Iš pradžių niekas nenorėjo juo tikėti, bet kai vienam karalaičiui davė suvalgyti figų, ir to ausys bei nosis pasidarė tokios kaip buvo, visi ėmė prašyti, kad ir juos gydytų šis svetimšalis daktaras. O karalius, niekam nieko nesakęs, stvėrė jį už rankos ir nusivedė

į savo apartamentus; ten atidarė duris į išdinę ir davė ženklą sekti iš paskos.

- Štai mano turtai, - tarė karalius, - imk ką nori, nieko nepagailėsiu, tik išgelbėk mane nuo šitos gėdingos negandos.

Tie žodžiai mažojo Muko ausyse skambėjo kaip gražiausia muzika; jau eidamas pro duris, pamatė ant žemės savo šlepetes, o šalia jų gulėjo padėta ir lazdelė. Mukas ėmė vaikščioti po salę, tarsi norėdamas pasigėrėti karaliaus lobiais, bet, vos tik priėjo prie šlepečių, stryktelėjo į jas, stvėrė savo lazdelę, nusiplėšė dirbtinę barzdą ir nustebusiam karaliui parodė, kad jis yra tas pats jam gerai pažįstamas išvytasis Mukas.

- Beširdi karaliau, - tarė Mukas, - už ištikimą tarnystę atsilygini nedėkingumu, tegu bus tau pelnyta bausmė tasai bjaurus pavidalas, kurią dabar turi. Te ilgos ausys ir stora nosis tau kasdien primins mažąjį Muką.

Šitaip pasakęs, Mukas mikliai triskart apsisuko ant kulno, panoro būti labai toli ir, nespėjus karaliui nė aiktelėti, mažojo Muko neliko nė kvapo. Nuo to laiko Mukas gyvena mūsų mieste, nejausdamas jokio nepritekliaus, bet laikosi toliau nuo žmonių, nes jų nemyli. Gyvenime patirti vargai padarė jį iš-

mintingą, ir nors jo išvaizda truputį nevykusi, bet nusipelnė, kad tu jį gerbtum, o ne tyčiotumeis iš jo.

* * *

Štai ką apsakė man tėvas. Aš nuoširdžiai gailėjausi dėl savo šunybių gerajam mažajam Mukui, ir tėvas dovanojo antrąją bausmės dalį, kurią buvo skyręs, perpasakojau savo draugams nepaprastus mažylio nuotykius, ir mes jį taip pamilome, kad niekas daugiau iš jo nebesityčiojo. Priešingai, mes mylėjome Muką iki pat jo dienų pabaigos ir lenkdavomės jam taip žemai kaip kadžiui ar muftijui¹⁷.

* * *

Keliautojai nusprendė šitame karavansarajuje pasilikti dar vieną dieną, kad prieš tolesnę kelionę pailsėtų patys ir jų gyvuliai. Gera vakarykštė nuotaika nepranyko ir tądien, todėl visi leido laiką, prasimanydami visokiausią žaidimų. Po pietų jie kreipėsi į penktąjį pirklių, Ali Sizą, kad ir jis neliktų skolingas ir papasakotų kokį nors nutikimą. Tas atsakė, kad jo gyvenimas pernelyg paprastas

¹⁷ Muftijus, mufti – musulmonų dvasininkas.

ir jame nėra jokių įdomesnių įvykių, apie kuriuos būtų verta kalbėti, todėl jis geriau paseks *Pasaką apie netikrą karalaitį*.

Pasaka apie netikrą karalaitį

Kartą pas vieną garsų Aleksandrijos¹⁸ siuvėją mokėsi šio amato doras ir garbus vaikiną, vardu Labakanas. Niekas nebūtų galėjęs pasakyti, kad Labakanas nemoka laikyti adatos rankoje, priešingai, jis gebėjo atlikti ir patį dailiausią darbą. Vis dėlto neteisingai su juo būdavo elgiamasi tada, kai jį imdavo barti kaip tinginį, bet keistumo jis tikrai turėjo, nes kai kada galėdavo valandų valandas nesustodamas taip pašėlusiai siūti, kad net adata rankose įkaisdavo, ir siūlas imdavo rūkti, o darbą atlikdavo – akių neatplėši. Bet kartais, ir tai nutikdavo, deja, neretai, jis sėdėdavo paskendęs mintyse, žiūrėdamas į vieną tašką ir su tokia keista veido išraiška, kad meistras ir kiti mokiniai, pamatę jį tokį, niekaip kitaip nesakydavo, kaip: „Labakanas vėl nutaisė rimtą veidą“.

¹⁸ Aleksandrija – Aleksandro Makedoniečio 332–331 m. pr. Kr. įkurtas Egipto miestas prie Viduržemio jūros, Nilo deltos vakariniame pakraštyje.

Penktadieniais, kai kiti žmonės po maldų ramiai grįždavo namo prie darbo, Labakanas, apsilkęs puošniais drabužiais, kuriems su dideliu vargu buvo sutaupęs pinigų, iš mečetės išeidavo pamažu ir oriai žingsniuodavo miesto aikštėmis ir gatvėmis; ir jei kas iš draugų pasveikindavo, sakydamas: „Ramybė tau“ arba paklausdavo: „Kaip gyvuoji, bičiuli?“, Labakanas maloningai kilstelėdavo ranką arba pagarbiai linktelėdavo galva. Kai tokiomis akimirkomis meistras juokais sakydavo: „Galėtum būti tikras karalaitis, Labakanai!“, jis džiaugsmingai atsakydavo: „Ar irgi tai pastebėjote?“ arba „Man jau seniai taip atrodo!“

Taip elgėsi dorovingasis Labakanas jau kuris laikas, o meistras šią keistenybę pakeisdavo, nes šiaip jis buvo geras žmogus ir sumanus darbininkas. Bet vieną kartą Selimas, sultono brolis, kuris trumpam buvo užsukęs į Aleksandriją, atsiuntė meistriui pataisyti šventinius drabužius, o meistras pavedė šį darbą Labakanui, nes tik jis buvo toks nagingas.

Kai meistras ir kiti mokiniai vakare po sunkaus dienos darbo jau buvo išsiskirstę ilsėtis, kažkokia nenumaldoma jėga traukė Labakaną grįžti į siuvelyklą, ten, kur kabėjo karaliaus brolio drabužiai.

Ilgai stovėjo prie jų susimąstęs, gėrėjosi blizgančiais siuvinėjimų raštais, aksomo ir šilko spalvų derme. Trūks plyš, jam reikėjo tuos drabužius užsivilkti, ir – tik pažiūrėk! – jie gulėjo kaip nulieti, tarsi jam siūti.

– Ar aš ne toks pat karalaitis kaip ir bet kuris kitas? – klausė jis pats savęs, vaikštinėdamas po kambarį ten ir atgal. – Juk ir meistras sakė, kad aš karalaičiu gimęs!

Vilkėdamas tais drabužiais, Labakanas pasijuto, kad ir mąstyti ėmė kaip karalius; jau nebegalėjo savęs įsivaizduoti kuo nors kitu, o tik nežinomu karaliaus sūnumi, todėl nusprendė kaip karalaitis eiti į platųjį pasaulį, palikęs tą kraštą, kur žmonės buvo tokie buki, kad dėl jo prastos kilmės nemokėjo įžvelgti jame įgimtos didybės. Jam rodėsi, kad šiuos nuostabius drabužius atsiuntė geroji fėja, todėl nenorėjo praleisti progos pasinaudoti tokia brangia dovana – tuojau susikišo į kišenę, ką turėjo grynais, ir, prisidengęs nakties tamsa, iškeliaavo pro Aleksandrijos vartus.

Naujasis karalaitis, kur tik nukakdavo, visur keldavo nuostabą, nes ištaigūs drabužiai ir rimtas, didingas stotas labai nederėjo pėsčiam keleiviui. Kai kas nors paklausdavo, kodėl keliauja pėsčias,

nutaisęs paslaptinę veido išraišką, atsakydavo, jog tam yra ypatingų priežasčių. Bet, supratęs, kad, keliaudamas pėsčias, atrodo juokingai, pigiai nusipirko seną arklį, kuris jam buvo kaip tik, nes su romiu gyvulėliu niekad nebūdavo keblumų, o rodytis mikliu raiteliu neturėjo nė mažiausio noro.

Vieną dieną, kai Labakanas žingine jojo ant savo Murvos, – taip jis pavadino žirgą, – prisigretino kažkoks raitelis ir prašėsi leidžiamas joti drauge, nes šnekučiuojantis ir ilgiausia kelionė neprailgsta. Raitelis buvo linksmas jaunas vaikinys, su kuriuo lengva ir malonu bendrauti. Žodis po žodžio jis išsinekėjo su Labakanu apie tai, iš kur, kokia kryptimi keliauja, – ir paaiškėjo, kad ir šis, kaip ir siuvėjo mokinys, buvo pasidavęs į žmones be aiškaus tikslo. Naujasis bendrakeleivis vadinosi Omaras ir sakėsi esąs Elfio Bėjo, nelaimingojo Kairo pašos, sūnėnas; dabar bastosi po pasaulį, norėdamas įvykdyti užduotį, kurią mirdamas jam prisakė dėdė. Labakanas nebuvo toks atlapaširdis ir taip smulkiai apie save neišsiplepėjo; Omarui jis leido suprasti, kad yra aukštos kilmės ir keliauja savo malonumui.

Abu jaunikaičiai patiko vienas kitam, todėl toliau jojo drauge. Antrąją kelionės dieną Labakanas

bendrakeleivio pasiteiravo, kokią užduotį gavo iš dėdės, ir sužinojo štai ką. Nuo pat mažens Omarą augino ir auklėjo Kairo paša Elfis Bėjas, ir Omaras niekuomet nematė savo tėvų. Kai Elfį Bėją užpuolė priešai, ir šis, pralaimėjęs trejas kautynes ir mirtinai sužeistas, turėjo sprukti, pasišaukė savo auklėtinį ir atvėrė paslaptį, jog jisai yra ne jo sūnėnas, o vieno galingo valdovo sūnus, kuris, bijodamas, kad neišsipildytų jo vaikui astrologų išpranašauta nelaimė, išsiuntė jaunąjį karalaitį iš rūmų, prisiekęs nepamatyti jo anksčiau, nei sūnui sukaks dvidešimt dveji metai.

Elfis Bėjas nepasakė tėvo vardo, o tik primygtinai liepė penktąją ateinančio ramadano¹⁹ mėnesio dieną, kada jam sueis dvidešimt dveji, atvykti prie garsiosios El Zerujo kolonos, esančios už keturių dienų kelio į rytus nuo Aleksandrijos. Ten turįs prie kolonos laukiantiems vyrams perduoti iš dėdės gautą durklą, sakydamas: „Štai esu aš, kurio ieškote“; jeigu tie atsakys: „Garbė Pranašui, kuris

¹⁹ Ramadanas – musulmonų mėnulio kalendoriaus devintasis mėnuo, per kurį laikomasi griežto pasninko nuo saulėtekio iki saulėlydžio, o kai pasninkas baigiasi, rengiama didžiulė šventė.

tave išsaugojo!“, tada turēs su jais eiti kartu, ir jie nuves pas tėvą.

Šis pasakojimas siuvėjo mokinį Labakaną labai nustebino. Dabar į karalaitį Omarą jis ėmė žiūrėti pavydulingomis akimis; Labakaną siutino tai, kad anam, kuris ir taip jau buvo galingo pašos sūnėnas, likimas dar suteiks ir valdovo sūnaus vardą, o jam, kuris turi viską, kas būtina karalaičiui, tarsi pasityčiodamas skyrė žemą kilmę ir paprasto žmogaus gyvenimą.

Jis ėmė lyginti save ir karalaitį Omarą. Turėjo pripažinti, kad Omaras buvo dailaus veido vyras: gražios gyvos akys, drąsiai išsišovusi kumpoka nosis; elgėsi jis švelniai ir paslaugiai – žodžiu, turėjo apsčiai patrauklių išorės bruožų, ir niekas, jį pamatęs, negalėjo to nepastebėti. Tačiau kad ir kiek daug teigiamybių Labakanas išvelgė savo palydovo asmenyje, vis tiek šitaip lygindamas nusprendė, kad toks kaip jis, Labakanas, karališkajam tėvui būtų kur kas tinkamesnis už tikrąjį karalaitį.

Šita mintis Labakanui visą dieną nėjo iš galvos, su ja jis ir užmigo, sustojus eilinio nakties poilsio; o rytą, kai atsibudo, ir akys nukrypo į šalia tebemiegantį Omarą, kuris taip ramiai, pūsdamas į akį, matyt, sapnavo būsimą laimę, jam toptelėjo

į galvą, kad tai, ko pagailėjo žiaurus likimas, jis gali pasiimti klasta ir prievarta. Durklas, tas namo grįžtančio karalaičio atpažinimo ženklas, kyšojo iš už perjuostės; Labakanas jį atsargiai ištraukė, ketindamas suvartyti šeimininkui į krūtinę. Bet minčiai žudyti pasipriešino taiki siuvėjo mokinio siela, todėl už savo perjuostės užsikišo tik durklą, pasibalnojo eiklesnį karalaičio žirgą, o kai Omaras atsimerkė ir pamatė netekęs brangiausio turto, Labakanas jau buvo už kelių mylių.

Kai siuvėjo mokinyš apvogė karalaitį, buvo kaip tik pirmoji šventojo ramadano mėnesio diena, vadinasi, nukakti prie El Zerujo kolonos, apie kurią dabar gerai žinojo, liko keturios dienos. Nors iki tos vietos, kur stovėjo toji kolona, tereikėjo daugią daugiausia dviejų dienų, vis tiek skubėjo, nes bijojo, kad nepasivytų tikrasis karalaitis.

Antrosios dienos pavakary Labakanas išvydo El Zerujo koloną. Ji stūksojo ant nedidelės kalvos plačioje lygumoje ir buvo pasiekama per kokias dvi ar tris valandas. Šis vaizdas privertė smarkiau plakti Labakano širdį; nors per pastarąsias dvi dienas turėjo užtektinai laiko apgalvoti tą vaidmenį, kurį reikės vaidinti, bet nešvari sąžinė vis tiek graužė; tačiau mintis, kad iš prigimties yra kara-

laitis, vėl suteikė stiprybės, ir jis drąsiai žengė prie savo tikslo.

Vieta, kur stovėjo El Zerujo kolona, buvo negyvenama ir nyki, ir naujajam karalaičiui būtų buvę striuka su maistu, jei nebūtų apsirūpinęs juo iš anksto kelioms dienoms. Tad apsistojo su arkliu palmių paunksnėje ir ėmė laukti tolesnio likimo.

Kitą dieną apie pietus jis išvydo per lygumą El Zerujo kolonos link traukiančią didžiulę arklių ir kupranugarių vilkstinę. Kolonos kalvos papėdėje visi sustojo ir išskleidė puikias palapines; viskas atrodė taip, tarsi čia keliautų koks turtingas pašar šeichas²⁰. Labakanas jautė, kad šita daugybė žmonių, kuriuos dabar regėjo, atkeliavo čionai dėl jo; mielai būtų jiems jau šiandien parodęs, kas ateityje bus jų valdovas, bet nekantrumą pasirodyti karalaičiu numaldė, nes kitą rytą jo karščiausi troškimai vis tiek išsipildys.

Ryto saulė prikėlė iš miego neapsakomai laimingą siuvėją pačiai svarbiausiai jo gyvenimo akimirkai, kuri turėjo jį iš paprasto, niekam nežinomo mirtingojo padaryti karaliaus sūnumi; nors, balnodamas arklių, ir suprato, kad elgiasi neteisėtai, ir

²⁰ Šeichas – arabų genties ar giminės vadas.

pagalvojo, koks prislėgtas turėtų būti gražiausias viltis praradęs tikrasis karalaitis, bet – burtai jau mesti, ir to, kas padaryta, nebeatitaisysi, o savi-meilė kuždėjo, jog pats atrodo ganėtinai įspūdin-gai, kad galingiausio karaliaus akyse pasirodytų kaip sūnus; tos minties padrąsintas, užšoko ant žirgo ir kiek galėdamas paleido jį šuoliais – netru-ko nė ketvirčio valandos, ir atsidūrė prie kalvos papėdės.

Atjojęs nušoko nuo arklio, pririšo jį prie krūmų, kurių čia vienas kitas augo, išsitraukė karalaičio Omaro durklą ir ėmė lipti į kalvą. Prie kolonos sto-vėjo šeši vyrai, o viduryje – aukštas karališko stoto senis; jo puikus auksu siuvinėtas kaftanas²¹, balta Kašmyro²² perjuostė, žėrinčiais brangakmeniais nusagstytas baltas turbanas rodė jį esant nepa-prastai turtingą ir kilmingą.

Labakanas priėjo prie jo, žemai nusilenkė ir tarė:

– Štai esu aš, kurio ieškote.

²¹ Kaftanas – vyrų ir moterų viršutinis drabužis, dėvėtas Rytų Europos tautų nuo vėlyvųjų viduramžių iki XX a. pradžios.

²² Kašmyras – Azijos sritis prie Himalajų.

- Garbė Pranašui, kuris tave išsaugojo! - atsa-
kė senis su džiaugsmo ašaromis akyse. - Apkabink
savo seną tėvą, mano mielas sūnau Omarai!

Šitie iškilmingi žodžiai labai sugraudino minkš-
taširdį siuvėją, ir jis, apimtas džiaugsmo ir gėdos,
puolė senajam karaliui į glėbį.

Tačiau tik kelias akimirkas teko jam pasidžiaug-
ti nesudrumsta savo naujojo luomo palaima; vos
tik karalius paleido jį iš rankų, Labakanas pamatė
per lygumą prie kalvos atskubantį raitelį. Ir rai-
telis, ir žirgas atrodė kažkokie keisti; žirgas, ar
iš užsispyrimo, ar iš nuovargio, nelabai tenorėjo
judėti - nei bėgo risčia, nei ėjo žingine, tiesiog kli-
bikščiavo, o raitelis rankomis ir kojomis ragino jį
krapštytis greičiau. Labakanas kaipmat atpažino
savo Murvą ir tikrąjį karalaitį Omarą, bet nelaboji
melo dvasia jau buvo į jį įlindusi, ir jis nusprendė
žūtbūt ginti pasisavintas teises.

Jau iš tolo visi matė, kaip raitelis mojuoja ranka;
pagaliau jis, nors Murva ir spyriojosi, vargais ne-
galais priėjo prie kalvos, šoko nuo arklio ir puolė
artyn.

- Palaukit! - šaukė jis. - Kad ir kas būtumėt, pa-
laukit ir nesiduokit šito niekšo apgaunami! Oma-

ras esu aš, ir niekam pasaulyje nevalia pasinaudoti mano vardu!

Taip netikėtai pasikeitus aplinkybėms, visi baisesiausiai nustebo, ypač priblokštas atrodė senasis karalius, kuris dabar žvilgčiojo tai į vieną, tai į kitą. Labakanas kiek įmanydamas ramiau tarė:

- Maloningasai valdove ir tėve, nesiduok suklaidinamas šito žmogaus! Jis yra, kiek žinau, pamišęs siuvėjo mokinys iš Aleksandrijos, jo vardas Labakanas, ir jis vertas labiau pasigailėjimo negu pykčio.

Tai išgirdęs, karalaitis kone pasiuto. Niršdamas ir visas drebėdamas, jis kibo Labakanui į krūtinę, bet karaliaus palydovai juos išskyrė, ir karalius tarė:

- Iš tikrųjų, mano mielas sūnau, šis vargšas žmogus yra beprotis! Surišt ir pasodint jį ant dromedaro²³! Galbūt paskui nelaimingąjį kaip nors pagydysime.

Karalaičio įniršis kiek atlėgo; raudodamas jis dar ištarė karaliui:

- Širdis man sako, kad jūs esate mano tėvas, savo motinos vardu prašau, išklauskite mane!

²³ Dromedaras - vienkupris kupranugaris.

- Oi, gink Dieve, ne! - atsakė karalius. - Jisai vėl pradeda nesąmones kalbėti; kaip žmogui gali ateiti į galvą tokios kvailybės!

Pasakęs šiuos žodžius, karalius paėmė Labakaną už rankos, ir abu nusileido į pakalnę. Ten sėdo ant puikių, brangiomis gūniomis apdengtų žirgų ir vilkstinės priešakyje nujojo per lygumą. O nelaimingąjį karalaitį surištomis rankomis pasodino ant kupranugario ir dar apvyniojo virvėmis; du raiteliai, akylai stebėdami kiekvieną jo krustelėjimą, jojo greta.

Kilmingasis senis buvo vahabitų²⁴ sultonas, vardu Saudas. Ilgai jis neturėjo vaikų, kol pagaliau gimė sūnus, kurio taip ilgai geidė. Bet astrologai, į kuriuos kreipėsi, norėdamas sužinoti berniuko likimą, pranašavo: iki kol šiam sueis dvidešimt dveji, grės pavojus, kad jo vietą norės užimti kitas. Todėl, norėdamas būti visai ramus, sultonas atidavė sūnų auklėti senam ištikimam bičiuliui Elfiui Bėjui ir dvidešimt dvejus metus laukė nesulaukė tos akimirkos, kai galės jį vėl pamatyti.

²⁴ Vahabitai - religinio islamo atnaujinimo sąjūdžio sunitų sektos nariai.

Tai sultonas papasakojo savo (tariamam) sūnui ir negalėjo atsidžiaugti jo išvaizda ir prakilniu elgesiu.

Kai atkeliavo į sultono žemę, visur juos džiaugsmingai sveikino gyventojai, nes žinia, kad parvykta karalaitis, žaibo greičiu aplėkė visus miestus ir kaimus. Gatvėse, kuriomis jojo, buvo supintos arkos iš žalių šakelių ir gėlių, namai išpuošti margaspalviais kilimais, o žmonės balsu garbino Alachą ir jo Pranašą, kad atsiuntė tokį gražų karalaitį.

Visa tai užliejo tuščiagarbio siuvėjo širdį neapsakoma palaima, užtat dar nelaimingesnis turėjo jaustis tikrasis Omaras, kuris, tylėdamas ir didžiai nusiminęs, suraišiotas jojo vilkstinės gale. Tame visuotiniame džiūgavimo šurmulyje jo niekas nė nepastebėjo, nors iškilmės, po teisybei, buvo skirtos jam. Omaro vardą kartojo tūkstančiai balsų, bet į jį, kuriam tas vardas teisėtai priklausė, niekas nežiūrėjo, o jei kas ir pasiteiraudavo, ką čia taip suraišiotą gabena, tai palydovų atsakymas, kad tai išprotėjęs siuvėjas, skaudžiai nudiegdavo karalaičiui širdį.

Vilkstinė pagaliau įžengė į sultono sostinę, kur juos sutiko su dar didesnėmis iškilmėmis negu kituose miestuose. Sultonienė, apyamžė ir didžiai

garbinga moteris, laukė jų su visa svita pačioje ištaigingiausioje rūmų salėje, kurios grindys buvo išklotos neregėto dydžio kilimu, o sienos išdabintos šviesiai žydru audeklu, pakabintu aukso kutais papuoštomis virvėmis ant sidabrinių kablių.

Jau visai temo, kai keliauninkai priartėjo prie rūmų, todėl salėje buvo uždegta daug apvalių spalvotų lempų, kurios taip švietė, kad atrodė, jog dabar ne naktis, o diena. Bet ryškiausiai ir spalvingiausiai jos tvieskė salės gale, kur soste sėdėjo sultonienė. Pats sostas stovėjo ant keturių laiptelių pakyls ir buvo iš gryno aukso, apsaugstytas dideliais ametistais. Keturi kilmingiausi emyrai²⁵ laikė virš sultonienės raudono šilko baldakimą, o Medinos šeichas pamažu mojavo povo plunksnų vėduokle, kad jai netrūktų gaivios vėsos.

Taip laukė sultonienė savo vyro ir sūnaus, nes ir ji nebuvo jo mačiusi nuo gimimo dienos, bet daug kartų regėjusi sapne, ir būtų galėjusi atpažinti iš tūkstančių kitų. Jau girdėjosi artėjanti eisena, minios ūžimą ir šūksmus stelbė trimitų skardenimas ir būgnų trenksmas, rūmų kieme sukaukšėjo žirgų

²⁵ Emyras – musulmonų šalyse valdovo arba valdančiajai dinastijai priklausančio asmens titulas.

pasagos, vis arčiau ir arčiau aidėjo ateinančiųjų žingsniai; pagaliau atsidarė durys, ir pro tarnų, sukritusių kniūbsčia, eiles greitai ėjo sūnumi vedinas sultonas prie motinos sosto.

- Štai, - tarė jis, - atvedu tau tą, kuri taip ilgai troškai pamatyti.

Tačiau sultonienė nedavė nė žodžio daugiau pasakyti.

- Čia ne mano sūnus! - sušuko ji. - Tai ne tie veido bruožai, kuriuos man Pranašas rodė per sapną!

Sultonas jau buvo benoriš užginčyti jos prietarą, bet tuo metu staiga atsidarė salės durys, ir į vidų įpuolė karalaitis Omaras, jam iš paskos - sargybiniai, iš kurių paskutinėmis jėgomis buvo ištrūkęs; vos atgaudamas kvapą, krito kniūbsčias priešais sostą, sakydamas:

- Mirsiu čia, liepk mane nužudyti, žiaurusis tėve, tos gėdos ilgiau nebegaliu kęsti!

Visi suglumo, išgirdę šiuos žodžius, ir apstojo nelaimingąjį; atskubėję sargybiniai jau norėjo jį čiupti ir vėl surišti rankas, bet sultonienė, kuri be žado viską stebėjo, pašoko sakydama:

- Palaukit! Šis, ir niekas kitas, yra mano tikrasis sūnus! Tai tas, kurio niekada neregėjo mano akys, bet širdis pažinojo!

Sargybiniai nejučiomis atsitraukė nuo Omaro, bet sultonas, pagautas įtūžio, įsakė iškvaišėlių surišti.

- Čia sprendžiu aš, - tarė jis įsakmiu balsu, - o šiuo atveju svarbiau yra ne moterų sapnai, bet tam tikri akivaizdūs ženklai. Štai šis, - sultonas parodė į Labakaną, - yra mano sūnus, nes jis atnešė durklą, mano bičiulio Elfio duotą įrodymo ženklą.

- Jis pavogė jį iš manęs, - šaukė Omaras, - mano vaikišką pasitikėjimą jis panaudojo šlykščiai išdavystei!

Tačiau sultonas neklausė sūnaus žodžių, nes visus reikalus buvo pratęs tvarkyti, kaip jam pačiam atrodo, todėl įsakė vargšą Omarą prievarta ištempti iš salės. O pats su Labakanu nuskubėjo į savo kambarius, didžiai perpykęs ant pačios, su kuria jau dvidešimt penkerius metus buvo išgyvenęs santaikoje.

Sultonienė dėl to nutikimo smarkiai susikrimto; ji buvo šventai įsitikinusi, kad apgavikas apdūmė sultonui akis, nes juk anas nelaimingasis jau tiek kartų jai buvo pasirodęs sapne kaip jos sūnus.

Kai sielvartas kiek aprimo graužęs širdį, ji ėmė ieškoti būdų, kaip įtikinti vyrą, kad jis klysta. Uždavinys, žinoma, buvo nelengvas, nes tas, kuris

vaizdavo esąs sūnus, įteikė atpažinimo ženklą, durklą, be to, kaip ji sužinojo, jis tiek visko pripasakojo iš Omaro ankstesnio gyvenimo, apie kurį buvo girdėjęs iš jo paties, kad dabar lengvai vaidino savo vaidmenį neišsiduodamas.

Sultonienė sukvietė visus vyrus, kurie lydėjo sultoną prie El Zerujo kolonos, ir prašė tiksliai nupasakoti, kaip viskas buvo; paskui ėmė tartis su ištikimiausiomis vergėmis. Buvo siūloma ir atmetama daug visokių būdų, kol pagaliau Melechzala, sena ir išmintinga čerkesė, tarė:

- Jei gerai nugirdau, didžiai gerbiama valdove, durklo įteikėjas pavadino tą, kurį teikiatės laikyti savo sūnumi, Labakanu, išprotėjusiu siuvėju?

- Taip, tikrai, - atsakė sultonienė, - bet kas iš to?

- Kaip jums atrodo, - paklausė ji, - ar nebus tas apgavikas pavadinęs jūsų sūnų savo paties vardu? O jei taip yra, tai aš žinau puikų būdą, kaip apsisaukėlių pagauti, bet tai pasakysiu tik jums į ausį.

Sultonienė atkišo vergei ausį, ir toji pakuždėjo kažkokį patarimą, kuris, atrodė, sultonienei patiko, nes ši iš karto pasakė einanti pas sultoną.

Sultonienė buvo išmintinga moteriškė, gerai žinojo vyro silpnybes ir mokėjo jomis naudotis. Todėl

dabar apsimetė nusileidžianti jam ir norinti pripažinti sūnų, tiktai prašo vieno dalykėlio; sultonas, kuris gailėjosi pasikarščiavęs, sutiko patenkinti jos prašymą, ir toji tarė:

- Aš labai norėčiau išbandyti, ką jie moka. Kita mano vietoje galbūt lieptų jiems parodyti, kaip jie geba joti, fechtuotis ir ietis svaidyti; bet tai yra dalykai, kuriuos visi gali; o aš užduosiu jiems darbą, kur reikia nuovokos. Tegu kiekvienas pasiūna po kaftaną ir kelnes, ir tada pažiūrėsime, katro drabužiai bus gražesni.

Sultonas nusijuokė ir tarė:

- Na ir sugalvojai! Mano sūnus turės varžytis su tuo tavo kvaiša siuvėju, katras geriau pasiūs kaftaną? Ne, nieko nebus!

Bet sultonienė priminė, kad jis jau prižadėjo jos prašymą patenkinti, ir sultonas, kuris niekuomet nelaužė duoto žodžio, galiausiai sutiko, nors prisiekė, kad jei kvaišelis siuvėjas pasiūs kaftaną net dailių dailiausiai, vis tiek negalės jo pripažinti sūnumi.

Sultonas pats nuėjo pas sūnų ir paprašė, kad tas patenkintų savo motinos užgaidą turėti kaftaną, pasiūtą jo paties rankomis. Geraširdis Labakanas net pašoko iš džiaugsmo. „Jei tiek tereikia, - pa-

manė jis sau, – tai ponia sultonienė netrukus galės manimi pasidžiaugti.“

Rūmuose paruošė du kambarius: vieną karalaičiui, kitą – siuvėjui; čia jie turėjo parodyti, ką gali. Abu gavo po reikiamą gabalą šilko, žirkles, adatą ir siūlą.

Sultonui buvo labai smalsu, kokį kaftaną pavyks pasiūti jo sūnui; bet ir sultonienės širdis nerimavo – ar pasiseks jos gudrybė, ar nenueis viskas perniek. Darbui atlikti abiem davė dvi dienas; trečiąją dieną sultonas liepė pakviesti pačią, o kai ji atėjo, nusiuntė tarnus atvesti siuvėjus kartu su siuviniais. Aukštai iškėlęs galvą, įžengė į kambarį Labakanas ir išskleidė savąjį kaftaną prieš nustebusio sultono akis.

– Pažvelk, tėve, – tarė jis, – pažiūrėk, mamyte, ar tas kaftanas nėra meistro darbas? Galiu eiti lažybų, kad ir pats geriausias rūmų siuvėjas puikiau nepasiūs.

Sultonienė nusišypsojo ir kreipėsi į Omarą:

– Na, o ką tu sukurpei, mano sūnau?

Suiržęs sviedė jis ant žemės šilką ir žirkles, sakydamas:

– Aš buvau mokomas valdyti žirgą ir švytruoti kardu, mano ietis gali pataikyti per šešiasdešimt

žingsnių, bet adatos rankoj laikyti nemoku! Be to, toks darbas būtų netinkamas Elfio Bėjo, Kairo valdovo, auklėtiniui.

- O! Tu esi tikras sultono sūnus! - sušuko sultonienė. - Kaip būtų gera, kad galėčiau tave apkabinti ir savo sūnum vadinti! Dovanoki man, vyre ir valdove, - kalbėjo ji, atsigręždama į sultoną, - kad panaudojau prieš jus šią gudrybę. Ar dabar nematote, kas yra karalaitis, o kas siuvėjas? Iš tiesų kaftanas, kurį pasiuvo tas jūsų ponas sūnus, yra nuostabus, ir aš tik norėčiau jo paklausti, pas kokį meistrą išmoko šio amato!

Sultonas sėdėjo giliai susimąstęs ir įtariai žvilgčiojo tai į pačią, tai į Labakaną, kuris bergždžiai stengėsi neparodyti, kaip išraudo ir suglumo iš gėdos, kad taip kvailai išsidavė.

- Čia dar ne įrodymas, - tarė sultonas, - bet aš žinau, tebūna garbė Alachui, dar vieną būdą įsitikinti, ar esu apgautas, ar ne.

Sultonas įsakė pabalnoti patį eikliausią žirgą, sėdo ir nujojo į tą pusę, kur ne taip toli nuo miesto prasideda didžiulė giria. Ten gyveno, kaip nuo seno pasakojama, geroji fėja, vardu Adolzaidė, kuri jau ne kartą jo dinastijos karaliams buvo padėjusi sunkią valandą patarimais; pas ją ir skubėjo sultonas.

Viduryje girios plytėjo aikštelė, apaugusi aukštais kedrais. Ten buvo, kaip legenda sako, fėjos namai, ir tik retas mirtingasis išdrįsdavo kelti čia koją, nes nuo neatmenamų laikų pagarbi baimė tai vietai buvo paveldima iš kartos į kartą.

Atjojęs sultonas nušoko nuo žirgo, pririšo jį prie medžio, atsistojo aikštelės vidury ir garsiai tarė:

- Jei tiesa, kad sunkiomis gyvenimo valandomis esi padėjusi gerais patarimais mano tėvų tėvams, tai neatmesk ir jų vaikaičio prašymo pagelbėti, kai žmogaus protas yra bejėgis!

Vos tik sultonas ištarė paskutinius žodžius, atsivėrė vienas kedras, ir iš jo išžengė ilgais baltais drabužiais ir šydu apsigaubusi moteris.

- Žinau, ko pas mane atėjai, sultone Saudai, tavo noras kilnus, todėl neatsisakysiu padėti. Štai imk šias dvi dėžutes! Tegu tuodu, kurie nori būti tavo sūnumis, pasirenka, katra patinka. Gali neabejoti, kad tas, kuris yra tikrasis, neapsiriks.

Tai pasakiusi, šydu apsigaubusi moteris padavė jam dvi dramblio kaulo dėžutes, gražiai nusagstytas auksu ir perlais; ant dangtelių, kurių sultonas niekaip negalėjo atidaryti, buvo deimantais inkrustuoti užrašai.

Jodamas namo, sultonas vis laužė galvą, kas galėtų būti tose dėžutėse, kurios, kad ir kaip stengėsi, nesidavė atidaromos. Ir užrašai ant dangtelių nesakė nieko aiškaus, nes ant vieno buvo parašyta „Garbė ir šlovė“, o ant kito – „Laimė ir turtas“. Sultonas ėmė svarstyti, kad ir jam būtų nelengva nuspręsti, katrą imti, nes abi buvo vienodai gražios ir patrauklios.

Grižęs į rūmus, sultonas pasišaukė pačią ir pakartoję, ką buvo sakiusi fejė; sultonienę apėmė nuostabus vilties jausmas, kad tas, prie katro traukė širdis, pasirinks dėžutę, kuri įrodys jo karališką kilmę.

Priešais sostą buvo pastatyti du stalai; ant jų sultonas pats savo rankomis padėjo abi dėžutes, atsisėdo į sostą ir davė vergams ženklą atidaryti salės duris. Daugybė išsidabinusių pašų ir emyrų, kuriuos sultonas sukvietė iš visos karalystės, ėmė plūsti į vidų. Jie susėdo ant ištaigingų pasieniais išdėliotų pagalvių.

Kai salė nurimo, sultonas davė ženklą antrą kartą, ir įvedė Labakaną. Išdidžiais žingsniais jis perėjo salę, puolė kniūbsčias prieš sostą ir tarė:

– Ką įsakysite, mano valdove ir tėve?

Sultonas atsistojo ir prabilo tokiais žodžiais:

- Mano sūnau! Išškilo abejonių, ar teisėtas tavo noras vadintis šiuo vardu; vienoje iš šitų dėžučių yra tavo tikrosios prigimties įrodymas! Rinkis! Aš neabejoju, kad pasirinksi tinkamą!

Labakanas atsistojo ir priėjo prie dėžučių; ilgai svarstė, katrą imti, ir pagaliau tarė:

- Gerbiamasis tėve! Kas gali būti vertingesnio už laimę vadintis tavo sūnumi, o koks didesnis turtas už tavo malonę? Aš renkuosi dėžutę su užrašu „Laimė ir turtas“.

- Ar teisingai pasirinkai, pamatysime vėliau; tuo kartu sėsk ten, šalia Medinos pašos! - tarė sultonas ir mostelėjo ranka vergams.

Įvedė Omarą; jo žvilgsnis buvo blausus, atrodė didžiai nusiminęs, ir visi, kas tik buvo salėje, jį užjautė. Omaras irgi krito kniūbsčias prieš sostą ir paklausė, ką sultonas teiksisi įsakyti.

Sultonas paliepė išsirinkti vieną iš dviejų dėžučių. Omaras pakilo ir priėjo prie stalų.

Atidžiai perskaitęs abu užrašus, tarė:

- Pastarosios dienos parodė, kokia nepastovi yra laimė, ir kaip lengvai prarandamas turtas; taip pat supratau, kad didžiausia dorybė, gyvenanti narsuolio širdyje, yra garbė, ir kad spindinti šlovės žvaigždė neužgęsta kartu su laime. Ir net jei rizi-

kuočiau netekti karūnos, tiek to – renkuosi dėžutę, kur užrašyta „Garbė ir šlovė!“

Jis uždėjo ranką ant dėžutės, kurią išsirinko, ir jau norėjo ją imti, bet sultonas jį sulaukė; sultonas parodė Labakanui, kad ir jis prieitų prie savojo stalo; Labakanas taip pat uždėjo ranką ant išsirinktosios dėžutės.

Tuomet sultonas įsakė atnešti indą su šventuoju Mekos Zemzemo šaltinio vandeniui, nusiplovė jame rankas prieš maldą, atsigrėžė į rytus, atsiklaupė kniūbsčias ir ėmė melstis: „Mano tėvų Dieve! Tu, kuris amžius saugojai mūsų giminės grynumą ir skautumą, neleisk negarbingam žmogui suteršti Abasidų vardo, padėk mano tikrajam sūnui šią sunkią išmėginimo valandą!“

Sultonas pakilo nuo žemės ir vėl atsisėdo į sostą; visi laukė, užgniaužę kvapą – salėje buvo tokia mirtina tyła, kad ir asla bėgančią pelę būtum galėjęs girdėti; tie, kurie sėdėjo galinėse eilėse, tiesė kaklus, norėdami pro priekinius matyti dėžutes. Pagaliau sultonas tarė:

– Atidarykite dėžutes!

Tos, kurių pirma jokia prievarta niekas negalėjo atplėšti, dabar pačios atsidarė.

Dėžutėje, kurią buvo išsirinkęs Omaras, ant aksovinės pagalvėlės gulėjo maža aukso karūnelė ir skeptras, o Labakano dėžutėje – didelė adata ir siūlo galas! Sultonas paliepė abiem priėti arčiau ir parodyti, kas yra dėžutėse. Iš Omaro dėžutės paėmė į rankas karūnelę ir – koks stebuklas! – toji pradėjo pamažu didėti ir didėjo tol, kol pasidarė kaip tikra. Sultonas uždėjo ją Omarui, priklaupusiam prieš jį, ant galvos, pabučiavo į kaktą ir liepė sėsti iš dešinės. Atsigręžęs į Labakaną, tarė:

– Sena patarlė sako: „Šiaučiumi gimęs, nuo kurpalio nepabėgsi!“ Matyt, ir tau nepavyks adatos išvengti. Nors nenusipelnei malonės, bet tave užtaria vienas žmogus, kuriam šiandien nieko negaliu atsakyti; todėl dovanuju tau, pasigailėjimo vertas padare, gyvybę; na, o jei galiu patarti, tai kuo skubiausiai nešdinkis iš mano šalies!

Sugėdytas ir suniekintas vargšas siuvėjo mokinys neturėjo ko pasakyti; apsipylęs ašaromis, puolė prieš karalaitį ant kelių sakydamas:

– Atleiski man, karalaiti, jeigu gali!

– Ištikimybė draugui, kilniaširdiškumas priešui – tai Abasidų pasididžiavimas! – atsakė karalaitis, keldamas jį nuo žemės. – Keliauk ramybėje!

- O, tu mano tikrasis sūnau! - tarė susigraudinęs senis sultonas ir padėjo galvą sūnui ant krūtinės. Emyrai, pašos ir visi karalystės didikai atsisstojo ir sutartinai kartojo:

- Tegyvuoja karaliaus sūnus!

Visuotinio džiūgavimo įkarštyje Labakanas pasibruko po pažastimi savo dėžutę ir iškiūtinė iš salės. Nuėjo į sultono arklides, pasibalnojo savąjį Murvą ir išjojo pro vartus - Aleksandrijos linkui. Visas tas karalaičio gyvenimas jam rodėsi tarsi sapnas, tiktai puikioji dėžutė, dailiai išdabinta perlais ir deimantais, priminė, kad vis dėlto nesapnavo.

Pagaliau, grįžęs į Aleksandriją, priėjo prie savo senojo meistro namų, nulipo nuo arkliuko, pririšo jį prie durų ir įėjo į siuvyklą. Meistras, kuris iš karto jo nepažino, labai pagarbiai pasisveikino ir paklausė, kuo galėtų būti naudingas; bet, įsižiūrėjęs į svečią atidžiau ir pamatęs, kad tai jo buvęs mokinys Labakanas, sušaukė padėjėjus ir mokinius, ir visi įtūžę puolė vargšą Labakaną, visai nesitikėjusių tokio sutikimo: stumdė ir mušė jį lygintuvais ir uolektimis, badė adatomis ir taikėsi įkirpti aštriomis žirklemis, kol tas, netekęs jėgų, susmuko ant skudurų krūvos.

Kai jis taip nekrutėdamas gulėjo, meistras atskaitė jam pamokslą už pavogtus drabužius; bergždžiai Labakanas įtikinėjo grįžęs tiktai dėl to, kad norįs atlyginti skriaudą, bergždžiai siūlė nuostolius padengti trigubai; meistras ir jo mokiniai vėl šoko ant jo, prikūlė kaip reikiant ir išmetė pro duris lauk. Sumuštas ir apdraskytas užsiropštė jis ant savo žirgo Murvos ir nujojo į karavansarajų. Ten gavo kur priglauti išvargusią, aptrankytą galvą ir atsigulęs ėmė mąstyti apie žemės vargus, apie taip dažnai nepripažįstamus gerus darbus bei norus ir apie tai, kokios menkos ir nepastovios yra visos pasaulio gėrybės. Užmigo nusprendęs mesti iš galvos visas didybes ir nuo šiol gyventi kaip garbingas žmogus.

Kitą dieną irgi nesigailėjo padaręs tokį sprendimą – matyt, stiprūs meistro ir jo pagalbininkų kumščiai išmušė bet kokią norą keltis į puikybę.

Labakanas brangiai pardavė savo dėžutę juvelyrinių dirbinių prekijui, nusipirko namą ir atidarė jame siuvyklą. Kai viską kaip reikiant sutvarkė ir net lange pakabino iškabą su užrašu „Siuvėjas Labakanas“, atsisėdo ir ėmė su adata ir siūlais, rastaais anoje dėžutėje, lopyti savo drabužius, kuriuos buvęs meistras taip žiauriai sudraskė. Kažkokie

reikalai atitraukė jį nuo darbo, o kai vėl žadėjo siūti, išvydo keistą reginį! Adata pati, niekieno rankose nelaikoma, uoliai siuvo toliau, o siūlė buvo tokia daili, kad ir didžiausio įkvėpimo akimirkomis nebūtų tokios išvaręs!

Taip jau yra: net kukliausia gerosios fėjos dovana yra naudinga ir didžiai vertinga! Toji dovana turėjo dar vieną svarbią ypatybę – siūlo galas, rastas dėžutėje, niekuomet nesibaigdavo, nors ir kiek adata būtų siuvusi.

Labakanas ėmė gauti daugybę užsakymų ir netrukus tapo garsiausiu siuvėju apylinkėje; drabužius jis tik sukirpdavo ir padarydavo pirmąjį dygsnį, o tada adata mikliai be perstojo darbuodavosi tol, kol drabužis būdavo pasiūtas. Neilgai trukus pas Labakaną siūdinosi jau visas miestas, nes siuvėjas dirbo dailiai ir nepaprastai pigiai, tik dėl vieno dalyko Aleksandrijos gyventojai kraipė galvas: jis neturėjo nė vieno pagalbininko ir dirbo užsirakinęs duris.

Taip išsipildė ant dėžutės užrašytieji žodžiai, pranašavę laimę ir turtą; netrūko gerajam siuvėjui nei laimės, nei turto, gal tik jie nebuvo tokie masinamai dideli, kokių kadaise troško; o kai girėdavo visus šnekant apie jaunojo sultono Omaro

šlovę, apie tai, kad šis narsuolis yra savo tautos numylėtinis ir pasididžiavimas, o priešams kelia siaubą ir paniką, tada širdyje pagalvodavo: „Vis dėlto geriau, kad likau siuvėjas, nes garbė ir šlovė – gana slidūs dalykai“. Taip gyveno Labakanas, patenkintas savimi ir visų gerbiamas, ir jei adata per tą laiką neprarado savo galios, tai ji ir dabar tebesiuva niekada nesibaigiančiais gerosios fėjos Adolzaidės siūlais.

* * *

Saulei tekant, karavanas pajudėjo ir netrukus pasiekė Birket el Hada, arba Maldininkų šaltinį, o nuo jo iki Kairo – tik trys valandos kelio. Tuo laiku karavano jau laukė, ir tuoj pirkliai nudžiugę pamatė, kaip iš Kairo draugai atskuba jų pasitikti. Į miestą karavanas traukė pro Bebel Falcho vartus, nes buvo laikoma geru ženklų, grįžtant iš Mekos, į miestą įžengti pro šiuos vartus, mat pro juos buvo praėjęs Pranašas.

Turgaus aikštėje keturi turkų pirkliai atsisveikino su Selimu Baruchu ir graikų pirkliu Caloiku, ir visi su draugais išsiskirstė kas sau. Caloikas Selimui parodė, kur yra geras karavansarajus, ir

pakvietė drauge papietauti. Selimas sutiko ir pažadėjo: kai tik persirengs, nieko nelaukęs, ateis.

Graikas padarė viską, kad Selimą, tą nepažįstamąjį, kurį kelionėje buvo pamilęs, gerai pavaišintų; kai valgiai ir gėrimai reikiama tvarka buvo sudėti ant stalo, atsisėdo ir ėmė laukti svečio.

Pagaliau koridoriuje, kuris vedė į jo kambarį, Caloikas išgirdo lėtus, sunkius žingsnius. Jis pakilo, norėdamas svečią maloniai pasitikti jau prie slenksčio ir pakviesti prie stalo, bet, kai atidarė duris, išsigandęs atšoko atgal: priešais jį stovėjo anas siaubingas žmogus su raudonu apsiaustu. Caloikas dar kartą pažvelgė į jį – ne, jis neklydo, tai buvo ta pati aukšta, grėsminga žmogysta, ta pati kaukė su už jos blizgančiomis juodomis akimis, tas pats raudonas auksu siuvinėtas apsiaustas – viskas taip gerai pažįstama iš anų baisių gyvenimo akimirų.

Prieštaringi jausmai grūmėsi Caloiko krūtinėje; tą savo nelaimės kaltininką buvo seniai pamiršęs ir jam atleidęs, bet dabar, jį išvydus, vėl atsivėrė visos senos žaizdos: tos kankinančios valandos, laukiant mirties, tas sielvartas, aptemdęs jo jaunas dienas, – viskas akimirksniu pralėkė vaizduotėje.

- Ko nori, siaubūne? - sušuko graikas, kai vaiduoklis vis dar nesijudindamas stovėjo ant slenksčio. - Dink kuo greičiau, kol dar tavęs neprakeikiau!

- Caloikai! - prašneko pažįstamas balsas už kaukės. - Caloikai! Ar taip sutinki savo svečią?

Sulig tais žodžiais kalbantysis nusiėmė kaukę ir nusimetė apsiaustą. Tai buvo Selimas Baruchas, tas pats prie karavano prisidėjęs svetimasis.

Bet Caloikas vis dar negalėjo atsitokėti, kūne tebevaikščiojo pagaugai, kuriuos sukėlė nepažįstamasis, - per daug jis buvo panašus į aną ant *Ponte vecchio* sutiktą žmogystą; tačiau senas svetin-gumo įprotis paėmė viršų: netardamas nė žodžio, Caloikas davė ženklą svečiui sėsti prie stalo.

- Žinau, ką galvoji, - nutraukė tylą svečias, kai juodu susėdo. - Tavo akys žvelgia į mane, reikalau-damos paaiškinti, atseit privalėjau tylėti ir niekada nebesirodyti tau akyse; bet aš jaučiu, kad turiu viską papasakoti, todėl ir drįsau, net rizikuodamas būti prakeiktas, pasirodyti savo senuoju pavidalu. Tu esi man kartą pasakęs: „Tėvų tikėjimas liepia jį mylėti, be to, jis juk dar nelaimingesnis už mane“. Patikėk, taip ir yra, drauguži, todėl išklausyk, ką pasakysiu.

Kad tikrai mane suprastum, turiu pradėti iš pat pradžių. Gimiau Aleksandrijoje krikščionių šeimoje. Mano tėvas, jaunesnysis senos ir garsios prancūzų giminės sūnus, Aleksandrijoje dirbo savo šalies konsulu. Nuo dešimties metų augau Prancūzijoje pas vieną iš motinos brolių; po kelerių metų, kai prasidėjo revoliucija, su dėde, kuris protėvių žemėje nebesijautė saugus, išvykau iš tėvynės ieškoti prieglobsčio pas tėvus užjūryje.

Išlipome į krantą, kupini vilties susigrąžinti tėvų namuose taiką ir ramybę, kurią iš mūsų buvo atėmusi sukilusi prancūzų liaudis. Bet, deja! Gimtuosiuose namuose ne viskas buvo taip, kaip tikėjau. Tiesa, išorinės neramių laikų audros iki šių vietų dar nebuvo atsiritusios, užtat dar netikėtai nelaimė ištiko mūsų namus. Mano brolis, jaunas ir gabus vaikinys, tėvo pirmasis sekretorius, visai neseniai, prieš mums atvykstant, buvo vedęs vieno Florencijos didiko, gyvenusio mūsų kaimynystėje, dukterį; prieš dvi dienas, iki mums atvažiuojant, ji staiga dingo, ir niekas – nei mūsų šeima, nei jos tėvas – negalėjo aptikti nė menkausio pėdsako. Galiausiai imta manyti, kad, išėjusi pasivaikščioti, ji per toli nuklydo nuo namų ir pakliuvo į plėšikų nagus.

Ši versija, ko gero, mano vargšą brolių būtų labiau paguodusi už tą tiesą, kurią netrukus sužinojome. Pasirodė, ji buvo neištikima ir išplaukė su vienu jaunu neapoliečiu, su kuriuo buvo susipažinusi savo tėvo namuose. Brolis, kurį baisiausiai įžeidė jos elgesys, darė viską, kad ją nubaustų, bet veltui; pastangos ją surasti atkreipė Neapolio ir Florencijos visuomenės dėmesį ir dar labiau padidino jo ir mūsų visų nelaimę. Pabėgusiosios tėvas grįžo į Florenciją, neva žadėdamas apginti mano brolio teises, o iš tikrųjų norėdamas mus pražudyti. Florencijoje jis sužlugdė visas brolio pradėtas pačios paieškas ir dar taip sugebėjo panaudoti savo dorais ir nedorais būdais įgytą įtaką, kad mano tėvo ir brolio atžvilgiu sukėlė Prancūzijos vyriausybės įtarimą, o toji juos gėdingiausiai suėmė, pargabeno į tėvynę ir nukirsdino jiems galvas.

Mano vargšė motina išėjo iš proto ir tik po ilgų dešimties mėnesių iš tos baisios kančios ją išvadavo mirtis, bet paskutinėmis gyvenimo dienomis jos galva visai prašviesėjo. Taip pasaulyje likau vienas kaip pirštas; tačiau viena mintis vis nėjo iš galvos, toji viena vienintelė, padėjusi man įveikti liūdesį, – tai buvo karštas troškimas, kurį motina įžiebė mano širdyje paskutinę savo gyvenimo valandą.

Prieš pat mirtį, kaip jau sakiau, ji vėl galėjo blaiviai mąstyti; ji pasišaukė mane ir ramiai kalbėjo apie mus ištikusią dalią ir artėjantį savo gyvenimo galą. Paskui paprašė visus išeiti iš kambario, atsisėdo varganame guolyje ir su iškilminga veido išraiška pasakė, kad gausiu jos palaiminimą tik tada, jei prisieksiu įvykdyti jos paskutinę valią.

Sujaudintas mirstančios motinos žodžių, prisiekiau padaryti viską, ką sakys. Tada ji išdėjo į šuns dienas florentietį ir jo dukterį ir, grasindama man baisiausiu prakeiksmu, įpareigojo atkeršyti jam už mūsų šeimos nelaimes. Ji atsisveikino su gyvenimu ant mano rankų. Mintis atkeršyti jau seniai man nedavė ramybės, o dabar ji uždegė mane visą. Surinkau tėvų turto likučius ir daviau sau žodį – arba atkeršysiu, arba žūsiu.

Ilgai nelaukęs, išvykau į Florenciją ir ėmiau gyventi, pasislėpęs nuo visų pašalinių akių. Įgyvendinti sumanymą labai sunkino tai, kad tuo metu mano priešas užėmė išskirtinę padėtį visuomenėje. Senasis florentietis tapo gubernatoriumi, taigi turėjo visas galimybes mane pražudyti, jei kiltų nors menkiausias įtarimas.

Čia man padėjo vienas atsitiktinumas. Kartą vakare išvydau einant gatve žmogų, apsilikusį

man jau kažkur matyta livrėja; iš jo neryžtingos eisenos, niūraus žvilgsnio ir pusbalsiu pasakytų žodžių *Santo sakramento*²⁶ ir *Maledetto diavolo*²⁷ atpažinau senąjį Pietro, florentiečio tarną, kurį pažinojau jau Aleksandrijoje. Neabejojau, kad jis lieja tulžį ant šeimininko, todėl nusprendžiau pasinaudoti tuo jo pykčiu.

Pamatęs mane čia, Pietro atrodė labai nustebęs, ėmė guostis dėl savo skriaudų, kad šeimininkui, vos tas pasidarė gubernatoriumi, niekaip nebega-li įtikti; mano į delną išpraustas auksas, jo paties įniršis netrukus palenkė Pietro į mano pusę.

Pats sunkiausias darbas buvo nuveiktas – dabar turėjau žmogų, kuris bet kada atidarys prieš duris, ir mano keršto planas ėmė sparčiai bręsti. Senio florentiečio gyvybė man atrodė per menka, kad išpirktų mano šeimos sunaikinimą. Gubernatorius turėjo išvysti nužudytą mylimiausią žmogų – Bjanką, savo dukterį. Juk jinai šlykščiausiai nusidėjo mano broliui, ji buvo svarbiausia mūsų nelaimės kaltininkė. Pasklidusi žinia, kad kaip tik šiuo metu Bjanka rengiasi tekėti antrą kartą, mano keršto

²⁶ O Viešpatie (*it.*).

²⁷ Po velnių (*it.*).

ištroškusiai širdžiai buvo netgi palanki - taip, ji *privalo* mirti.

Pačiam atlikti tą kruviną darbą nekilo ranka, o ir Pietro neatrodė turįs tam pakankamai jėgų, todėl ėmėme dairytis tam reikalui tinkamo žmogaus. Samdyti ką nors iš vietinių gyventojų nesyrau, nes vargu ar kas būtų drįsęs eiti prieš gubernatorių. Tada Pietro šovė į galvą mintis, kurią vėliau įgyvendinau; jis ir pasiūlė tave kaip patį tinkamiausią, nes buvai ne tik svetimšalis, bet ir gydytojas. Kaip toliau viskas vyko, žinai pats. Mano planas galėjo žlugti, nes buvai per daug atsargus ir sąžiningas. Todėl prireikė ir tos istorijos su apsiaustu.

Tas pats Pietro įleido mus į gubernatoriaus rūmus; jis būtų mus vėl slapta ir išvedęs, jei mes, išsigandę pro praviras duris matyto kraupaus vaizdo, nebūtume pasprukę. Siaubo ir gailėsčio vejamas, skuodžiau kokius du šimtus metrų, kol sukniubau ant vienos bažnyčios laiptų. Čia atsipeikėjau, ir pirmoji mintis, kuri atėjo į galvą, buvo apie tavo nepavydėtiną padėtį, jei kas netyčia aptiktų tave anuose namuose.

Aš nusėlinau atgal prie rūmų, bet nebeaptikau nei Pietro, nei tavo pėdsakų; varteliai buvo atlapi; tai bent teikė vilčių, kad tau pavyko ištrūkti.

Bet kai ėmė aušti, baimė dėl galimo persekiojimo ir įkyrus sąžinės graužimas mane vyte vijo iš Florencijos. Išskubėjau į Romą. Gali įsivaizduoti, kaip buvau priblokštas, kai po kelių dienų visi šnekėjo apie šį įvykį pridurdami, kad žudikas, kažkoks gydytojas iš Graikijos, jau suimtas. Nerasdamas sau vietos, grįžau į Florenciją; man ir anksčiau rodėsi, kad šitoks kerštas yra per žiaurus, todėl dabar kaltinau ir keikiau save, nes kartu su tavo gyvybe jo kaina buvo nežmoniškai aukšta.

Atvykau į Florenciją tą pačią dieną, kai netekai rankos. Aš jau nekalbu apie tai, kas dėjosi mano širdyje, kai mačiau, kaip lipi ant ešafoto ir taip didvyriškai pakeli kančią. Ir tą akimirką, kai tavo kraujas ištryško čiurkšle, tvirtai nusprendžiau likusias tavo gyvenimo dienas padaryti kuo laimingesnes. Kas vyko toliau, puikiausiai žinai; lieka tik paaiškinti, kodėl dabar keliavau su tavimi.

Sunkia našta slėgė mintis, kad tu man vis dar nesi atleidęs, todėl panorau keliolika dienų pagyventi kartu su tavimi ir galiausiai prisipažinti, ką tau esu padaręs.

Tylėdamas graikas klausėsi svečio pasakojimo; kai tas baigė, maloniai žiūrėdamas jam į akis, padavė savo dešiniąją.

- Taip ir žinojau, kad tu turi būti nelaimingesnis už mane, nes tas žiaurus poelgis kaip šešėlis persekios tave visą gyvenimą; atleidžiu tau iš visos širdies. Bet leisk paklausti dar vieno daikto: kaip tu pakliuvai į dykumą ir ką veikei po to, kai nupirkai man Konstantinopolyje namus?

- Grįžau į Aleksandriją, - atsakė svečias. - Dečiau neapykanta visiems žmonėms, ypač tų tautų, kurios vadinamos civilizutomis. Patikėk manim, tarp savųjų musulmonų aš jaučiuosi kur kas geriau. Neišbuvau Aleksandrijoje nė poros mėnesių, kai čionai atsikraustė mano tėvynainiai.

Į juos aš žiūrėjau kaip į tėvo ir brolio budelius, todėl iš savo pažįstamųjų subūriau keletą jaunų vienminčių, su jais prisidėjau prie tų narsiųjų mameliukų²⁸, kurie taip dažnai kelia siaubą prancūzų kariuomenei. Kai pasibaigė karo žygis, nebeįstengiau grįžti prie ramaus gyvenimo. Su nedideliu

²⁸ Mameliukai - per karus į musulmonų nelaisvę (daugiausia dar vaikystėje) patekę ir paskui atitinkamai išmokyti tiurkų, Kaukazo ir Balkanų tautų kilmės kariai.

bendraminčių būreliu gyvenau neramų, permainingą, kovų ir medžioklės kupiną gyvenimą; man gera su tais žmonėmis, kurie mane gerbia kaip savo kunigaikštį; ir nors tie mano azijiečiai ne tokie mokyti kaip jūsų europiečiai, užtat jiems visai svetimas pavydas ir šmeižtas, savanaudiškumas ir garbės troškimas.

Caloikas padėkojo svečiui už atvirumą, bet neslėpė minties, kad, būdamas tokios kilmės ir turėdamas tokį išsilavinimą, jis verčiau gyventų ir darbuotųsi kokioje nors krikščioniškoje Europos šalyje. Jis spaudė svečiui ranką ir kvietė keliauti su juo, gyventi kartu iki mirties.

Susijaudinęs svečias žvelgė į graiką.

- Dabar matau, - tarė jis, - kad tikrai man atleidai, kad mane myli. Nuoširdžiausiai už tai tau dėkoju! - Jis pašoko ir visu ūgiu išsitiesė priešais graiką; šį net baimė suėmė, pamačius jo karingą išvaizdą, tamsias blizgančias akis ir išgirdus jo žemą, paslaptinę balsą. - Tavo pasiūlymas puikus, - kalbėjo jis toliau, - kiekvienam kitam jis būtų patrauklus, bet aš negaliu jo priimti. Mano žirgas jau pabalnotas, jau laukia manęs tarnai; lik sveikas, Caloikai!

Abu draugai, kuriuos taip neįprastai suvedė likimas, atsisveikindami tvirtai apkabino vienas kitą.

- O kaip tu vadiniesi? Koks mano svečio, kuris visą laiką liks mano atmintyje, vardas? - paklausė graikas.

Nepažįstamasis ilgai žvelgė į jį, dar kartą paspaudė jam ranką ir tarė:

- Mane vadina *dykumos viešpačiu*, aš esu plėšikas *Orbazanas*.

ALEKSANDRIJOS ŠEICHAS IR JO VERGAI

Aleksandrijos šeichas Ali Banas buvo keistas žmogus. Kai rytais eidavo miesto gatvėmis, užsidėjęs ant galvos puikiausio kašmyro turbaną, apsitašęs šventiniais drabužiais ir susijuosęs brangia, penkiasdešimties kupranugarių verta perjuoste, neskubėdamas ir didingu žingsniu, suraukęs kaklą ir pakėlęs antakius, nuleidęs akis ir kas penkis žingsnius mažliai glostydamas savo ilgą juodą barzdą, – kai jis taip eidavo į mečetę, kaip to reikalavo jo luomas, aiškinti tikintiesiems Korano, žmonės sustodavo gatvėje, lydėdavo jį akimis ir vienas kitam sakydavo:

– Koks gražus, stotingas vyras!

– Ir turtingas, – pridurdavo kitas, – labai turtingas; netoli Stambulo prielaukos turi ištaigingus rūmus. O kiek dvarų ir žemės, kiek galvijų ir vergų!

– Teisybė, – pritardavo trečias, – tas totorius, kurį neseniai pas jį atsiuntė iš Stambulo pats sultonas – tegu jį laimina Pranašas! – sakė man, kad

mūsų šeichą labai vertina reis-efendis²⁹, kapudanpaša ir visi kiti, net patsai sultonas.

- Taip, - pritardavo ketvirtas, - kiekvieną jo žingsnį laimina dangus. Jis žmogus turtingas, kilmingas, bet... juk žinote, ką turiu galvoje!

- Taip, taip, - nedrąsiai numykdamo kiti, - kas tiesa, tai tiesa, jam irgi ne pyragai - nenorėčiau būti jo vietoje; nors jis turtingas, prakilnus, bet!..

Prašmatnūs Ali Bano rūmai stovėjo pačioje gražiausioje Aleksandrijos vietoje, priešais rūmus plytėjo didžiulė terasa, iš visų pusių apjuosta marmuro siena ir apsodinta ūksmingomis palmėmis. Čia jis dažnai sėdėdavo vakarais ir rūkydavo nargilė³⁰. Dvylika puošnių aprengtų vergų stovėdavo tuo metu per pagarbų atstumą, pasiruošę vykdyti bet kokį nurodymą; vienas nešiodavo jam betelį³¹, kitas laikydavo skėtį nuo saulės, trečias stovėda-

²⁹ Reis-efendis - Osmanų imperijos užsienio reikalų ministro titulas.

³⁰ Nargilė - Rytų kraštuose paplitęs rūkymo aparatas su metaline taurele tabakui, pritvirtinta prie sandariai uždaryto ir iki pusės pripilto vandens indo.

³¹ Betelis - betelio palmių, augančių Azijos atogrąžose, sėklų ir kai kurių priedų mišinys, vartojamas kaip kramtomasis skanėstas.

vo su gryno aukso taurėmis, pripiltomis gardaus šerbeto, ketvirtas mosuodavo povo plunksnų vėduokle, baidydamas nuo valdovo muses; kiti buvo dainininkai ir visada turėdavo liutnių ir pučiamųjų instrumentų, kad prireikus palinksmintų šeichą muzika, o pats mokyčiausias nešdavosi po keletą ritinių raštų, kad iš jų paskaitytų.

Bet veltui jie laukdavo paliepiamų. Šeichas nereikalavo nei muzikos, nei dainų, jis nepageidavo išgirsti senovės išminčių poetų aforizmų ar eilių, jis nenorėjo nei šerbeto gurkštelėti, nei betelio pakramtyti; netgi to, kuris mosuodavo povo plunksnų vėduokle, darbas buvo nereikalingas, nes valdovas nė nepastebėdavo, jei kokia musė imdavo zyzti aplink galvą.

Praeiviai dažnai sustodavo, grožėdavosi puikiais šeicho rūmais, puošniai aprengtais vergais ir visais patogumais, kurių čia buvo per akis; bet kai tie žmonės išvysdavo po palmėmis sėdintį šeichą, tokį rimtą ir niūrų, vis žiūrintį tik į melsvus iš nargilės leidžiamų dūmų ratilus, jie linguodavo galvas ir sakydavo:

- Iš tiesų šis turtuolis yra tikras vargšas. Jis, nors ir visko pertekęs, yra didesnis skurdžius už

tą, kuris nieko neturi, nes Pranašas nedavė jam proto turėti iš viso to malonumo.

Taip pakalbėdavo žmonės, pasijuokdavo iš jo ir nueidavo savais keliais.

Vieną pavakarę, kai šeichas visų žemiškų gėrybių spindesyje vėl sėdėjo po palmėmis priešais savo rūmų duris ir liūdnas, vienišas traukė nargilę, sustojo netoliese keletas jaunikaičių, žiūrėjo į jį ir juokėsi.

- Ką ir sakyti, - tarė vienas, - kvailas tas šeichas Ali Banas. Turėdamas tokius turtus, aš kitaip juos panaudočiau. Kiekvieną mielą dienele rengčiau linksmas pramogas ir žaidimus. Didelėse šių rūmų salėse rinktųsi mano draugai į pokylius, visos tos niūrios patalpos aidėtų skambiu juoku ir dainomis.

- Žinoma, - atsakė kitas. - Būtų visai neblogai, bet daugybė draugų greit paleistų vėjais visus turtus, nors tie būtų tokie dideli kaip sultono, - telaimina jį Pranašas. Bet jei taip sėdėčiau vakarais po palmėmis šioje gražioje vietoje, tai anie vergai turėtų man dainuoti ir griežti, šokėjams liepčiau šokti bei visokiausius vaidinimus rodyti. Pats išdidžiai traukčiau dūmą, siurbčiočiau gardujį šerbetą ir mėgaučiausi viskuo kaip tikras Bagdado sultonas.

- Šeichas, - įsiterpė į pokalbį trečias jaunikaitis, kuris dirbo raštininku, - šeichas turi būti mokytas ir išmintingas žmogus; ir iš tikrųjų, jo Korano aiškinimai rodo, kad jis labai apsiskaitęs, žino visus poetus ir išminties raštus. Bet ar jis gyvena, kaip dera išmintingam žmogui? Antai stovi vergas, laikydamas glėbį ritinių; atiduočiau savo šventinius drabužius, jei kas leistų nors į vieną užmesti akį; tikriausiai tai labai reti dalykai. O jis? Sėdi sau, rūko ir į knygas nė iš tolo nežiūri. Jei aš būčiau šeichas Ali Banas, tai anas vyrukas skaitytų man iki žado netekimo arba kol visai sutemtų. Negana to, turėtų skaityti, kol užmigčiau.

- Mat kaip! Atsirado galvočiai, išmanantys, kaip susitaisyti malonų gyvenimą, - ėmė šaipytis ketvirtasis. - Valgyti ir gerti, dainuoti ir šokti, sentencijas skaityt ir menkų poetų eilių klausytis! Ne, aš daryčiau visai kitaip. Šeichas turi daug puikių žirgų ir kupranugarių - ir pinigų devynias galybes. Aš jo vietoje keliaučiau ir keliaučiau - iki pasaulio krašto, iki pat maskvėnų, frankų žemių. Nepabūčiau net tolimiausios kelionės, kad tik pamatyčiau pasaulio įžymybes. Štai kaip daryčiau, jei būčiau anas va žmogus.

- Jaunystė - nuostabus žmogaus gyvenimo tarpsnis, tas amžius, kai linksmybės terūpi, - paaiškino neišvaizdus senelis, kuris stovėjo šalimais ir girdėjo vaikinų pokalbį. - Bet leiskite ir man pasakyti: jaunystė yra taip pat paikystė, ji dažnai šneka niekus, pati nesuvokdama, ką sako.

- Ką jūs čia kalbate, seneli? - nustebę klausė jaunikaičiai. - Ar turite galvoje mus? Kas jums darbo, kad peikiame šeicho gyvenimo būdą!

- Jeigu vienas ką nors geriau išmano, tai išmintingesnis tegu pataiso klystantįjį - taip Pranašo prisakyta, - atsakė senelis. - Tikra tiesa, kad šeichas be galo turtingas ir turi visko, ko širdis trokšta, bet yra ir priežastis, kodėl jis toks liūdnas ir susikrimtęs. Gal manote, kad jis visuomet buvo toks? Ne, esu jį matęs prieš penkiolika metų, tada jis buvo smagus ir žvalus kaip gazelė, gyveno linksmai ir naudojosi visais gyvenimo malonumais. Tada turėjo sūnų, savo dienų džiaugsmą, - gražų, protingą, ir kam teko jį matyti ir girdėti kalbant, tas negalėjo šeichui nepavydėti tokios brangenybės: dešimties metų, o jau toks išmintingas, koks kitas ir aštuoniolikos sulaukęs dar nebūna.

- Nejau jis mirė? Vargšas šeichas! - sušuko jaunasis raštininkas.

- Jam būtų didesnė paguoda, jei žinotų, kad sūnus yra iškeliavęs į Pranašo karalystę, kur gyventų geriau nei čia, Aleksandrijoje. Bet tai, kas šeichui nutiko, yra nepalyginti blogiau. Tada buvo laikai, kai frankai tarsi alkani vilkai užplūdo mūsų kraštą ir su mumis kariavo. Jie užėmė Aleksandriją ir iš čia veržėsi vis tolyn ir tolyn; nugalėjo ir mameliukus.

Šeichas buvo išmintingas vyras ir mokėjo su ateiviais sugyventi, bet – gal dėl to, kad juos viliojo šeicho turtai, o gal dėl to, kad šeichas padėjo savo tikėjimo broliams, tikrai nežinau, – žodžiu, vieną dieną jie atėjo pas jį į namus ir apkaltino, kad jis slapta remiaš mameliukus ginklais, žirgais ir maistu. Kad ir kaip šeichas dievagojosi, jog yra nekaltas, niekas nepadėjo, nes frankai, kai suodžia pinigus, yra žiaurūs ir kietaširdžiai. Jie paėmė įkaitu jo jauną sūnų, vardu Kairamas, ir išsivedė į savo stovyklą. Šeichas siūlė daug pinigų, bet jie, norėdami išpirką dar pabranginti, sūnaus nepaleido.

Netikėtai frankai gavo savo pašos, ar kaip jis ten vadinamas, įsakymą išplaukti. Aleksandrijoje apie tai niekas ničnieko nežinojo, ir staiga – jie visi jau atviroje jūroje; pasiėmė, žinoma, ir mažąjį Kai-

ramą, Ali Bano sūnų, ir nuo to laiko niekas apie jį daugiau negirdėjo.

- O, koks nelaimingas žmogus! Kaip jį nubaudė Alachas! - sušuko vienu balsu jaunikaičiai ir su užuojauta žvelgė į šeichą, kuris tarp savo grožybių sėdėjo vienišas ir liūdnas po palmėmis.

- Šeicho pati, kurią jis labai mylėjo, mirė iš sielvarto dėl sūnaus netekties. O jis pats nusipirko laivą, įrengė jį kaip reikiant ir prikalbėjo vieną čia gyvenusį frankų gydytoją vykti su juo į Frankistaną ieškoti dingusio sūnaus. Jie sėdo į laivą ir po ilgos kelionės jūra galiausiai atkako į giaurų³², tų bedievių, kurie buvo įsiveržę į Aleksandriją, žemę. Bet ten, kaip paaiškėjo, tuo metu buvo prasidėjusi baisi suirutė. Jie nugalabijo savo sultoną, o pašos, turtuoliai ir vargšai kapojo vieni kitiems galvas; krašte nebuvo jokios tvarkos. Veltui šeichas klausinėjo kiekviename mieste mažojo Kairamo - niekas nebuvo jo nei matęs, nei girdėjęs; galop frankų gydytojas patarė grįžti atgal, kad kartais patys nepalydėtų savo galvų.

³² Giauras - islamo šalyse visų kitatikių, ypač krikščionių, niekinamasis pavadinimas.

Taip jie parvyko namo, ir nuo tada šeichas, gedėdamas sūnaus, gyvena tokį gyvenimą, kaip šiandien matote; ir nepasakysi, kad jis būtų neteisuus. Ar nereikia jam, kai pats valgo ir geria, galvoti – gal dabar vargšas Kairamas neturi ko į burną dėti, kuo troškulį numalšinti? O kai rengiasi brangiais šventiniais drabužiais, kaip to reikalauja jo padėtis ir didybė, ar neturi jam lįsti į galvą mintis – galbūt šiuo metu sūnus neturi kuo savo kūno pridengti? O kai aplinkui stovi dainininkai, šokėjai ir skaitovai, jo vergai, ar gali susilaikyti nemanęs, kad šią akimirką jo nelaimingas sūnus, ko gero, frankų valdovui irgi yra priverstas striksėti ir muzikuoti, kai tasai šito užsigeidžia? Bet labiausiai jam spaudžia širdį įsitikinimas, kad mažasis Kairamas, būdamas taip toli nuo tėvų žemės ir gyvendamas tarp netikėlių, kurie iš jo tyčiojasi, pames tėvų tikėjimą, ir jis ateityje negalės apkabinti sūnaus rojaus soduose.

Štai kodėl šeichas toks geras savo vergams ir daug pinigų išdalija pavargėliams; jis tiki, kad Alachas atlygins už tai ir suminkštins sūnaus frankiškųjų valdovų širdis, ir šie geriau elgsis su juo. Be to, kiekvieną kartą, kai ateina ta diena, kai per

prievartą neteko sūnaus, jis paleidžia į laisvę dvylia vergų.

- Apie tai ir aš esu girdėjęs, - įsiterpė raštininkas. - Sklinda visokiausių kalbų, bet apie sūnų niekas nė puse žodžio neužsimena; man, pavyzdžiui, pasakojo, kad šeichas yra nemažas keistuolis, ypač mėgsta pasakojimus. Sako, jis kiekvienais metais rengia vergų pasakojimų varžytuves, ir tam, kuris pasakoja geriausiai, grąžina laisvę.

- Netikėkite žmonių kalbomis, - patarė senelis, - yra taip, kaip aš sakau, - tikrai žinau; galimas daiktas, kad tą nelengvą dieną jis nori prasiplaškyti ir liepia pasakoti visokius nutikimus, bet vergus išlaisvina dėl sūnaus. Į vakarą jau darosi vėsu, reikia eiti. *Salam alaikum*³³, jaunieji ponaičiai, tikiuosi, nuo šiol nemanysite taip blogai apie gerąjį šeichą.

Jaunuoliai padėkojo seneliui už paaiškinimus, dar kartą pasižiūrėjo į sūnaus gedintį tėvą ir nuėjo gatve, vienas kitam sakydami:

- Vis dėlto nenorėčiau būti šeichas Ali Banas.

³³ Ramybė jums (*arab.*); įprastinis musulmonų pasisveikinimas.

Netrukus po to, kai jaunikaičiai buvo kalbėjęsi su seneliu apie šeichą Ali Baną, jiems vėl pasitaike rytinės maldos metu eiti ta pačia gatve. Jie prisiminė senelį bei jo pasakojimą ir visi, gailėdami šeicho, žvelgė į jo rūmus. Bet kaip jie nustebo pamatę, kad ten viskas nuostabiausiai išpuošta! Nuo viršutinės verandos, kur vaikštinėjo išsidabinusios vergės, plaikstėsi vimpelai ir plevėsavo vėliavos, didžioji rūmų salė buvo išklota brangiais kilimais, plačius laiptus dengė šilko audeklas, net gatvėje, ir ten buvo patiestas gražus, dailiai išaustas takas, iš kurio medžiagos ne vienas būtų mielai pasisiūdinęs šventinius drabužius ar pasidaręs apklotą kojoms.

- Oi, jūs tik pažiūrėkite, kaip šeichas per tas kelias dienas pasikeitė! - sušuko jaunas raštininkas. - Ar jis kartais nerengia pokylio? Ar nebus vėl gražaus darbo jo dainininkams ir šokėjams! Tik pažvelkite į šiuos kilimus! Gražesnių nerasi visoje Aleksandrijoje! O tas ant plikos žemės patiestas audeklas, tikrai gaila jo!

- Žinai, ką aš manau? - atsiliepė kitas. - Šeichas tikriausiai laukia kokio nors aukšto svečio, nes

taip ruošiamasi, kai žada savo atvykimu pagerbti namus galingos šalies valdovas arba sultono efendis³⁴. Kas gi galėtų šiandien atvažiuoti?

- Antai, žiūrėkite, ar neateina ten mūsų senelis, su kuriuo anąkart buvome susitikę? O, jis tai žino viską, jis tikrai paaiškins ir šį sykį. Ei, seneli! Ar negalėtumėte stabtelėti prie mūsų? - Taip jaunuoliai kvietė senelį, ir tas, pamatęs juos mojančią, pasuko prie jų, nes atpažino, kad čia tie patys jaunikaičiai, su kuriais prieš kelias dienas buvo kalbėjęs. Jie rodė į šeicho rūmus, į ten vykstančius pasiruošimus ir klausė, ar jis kartais nežino, kokio aukšto svečio ten laukiama.

- Tikriausiai manote, - atsakė senelis, - kad Ali Banas šiandien kelia didelę puotą arba laukia kokio nepaprasto žmogaus apsilankant? Nieko panašaus - šiandien, kaip žinote, yra dvyliktoji ramadano mėnesio diena, ir kaip tik tą dieną priešai išsivedė jo sūnų.

- Prisiekiu Pranašo barzda! - sušuko vienas iš jaunuolių. - Čia viskas taip panašu į vestuves ir iškilmes, o pasirodo, tai šeicho liūdniausios dienos

³⁴ Efendi - mandagus turkų kreipimasis į vyrą.

sukaktis. Kaip tai suprasti, seneli? Pripažinkite, kad šeichui truputį galvoj negerai.

- Paties sprendimai, mano jaunasis bičiuli, vis dar tebėra karštakošiški, - tarė šypsodamasis senelis. - Ir šįkart gerai įtempei lanką, paleidai puikiai nusmailintą strėlę, bet šovei aiškiai pro šalį. Žinokite, vaikinai, - šiandien šeichas laukia sūnaus pargrižtant!

- Tai jis atsirado?! - sušuko jaunuoliai ir džiaugėsi.

- Ne, ir, galimas daiktas, dar ilgai nepargriš. Bet žinokite viena: prieš aštuonerius ar dešimt metų, kai šeichas tą dieną kaip visuomet didžiai liūdėjo ir kankinosi, paleido į laisvę vergus, valgydino ir girdė minias elgetų ir pavargėlių, nutiko taip, kad liepė pamaitinti ir vieną dervišą, kuris, pervargęs ir visai išsekęs, gulėjo antai to namo pavėsyje. Dervišo būta švento žmogaus, gebėjusio pranašauti ir nusimanančio astrologijoje. Patyręs tokią šeicho malonę ir kiek atsigavęs, dervišas priėjo prie šeicho ir tarė:

- Žinau tavo sielvarto priežastį. Juk šiandien dvyliktoji ramadano mėnesio diena, ar ne šią dieną netekai sūnaus? Noriu tave paguosti - ši liūdesio

diena virs tau džiaugsmo diena; žinoki: tą dieną grįš tavo sūnus!

Taip kalbėjo dervišas. Netikėti tokio žmogaus žodžiais musulmonui būtų didelė nuodėmė. Nors tai ir nepalengvino Ali Bano širdgėlos, bet tą dieną jis visada laukia sugrįžtant sūnaus: puošia rūmus, didžiąją salę, laiptus, tarsi bet kurią akimirką jis galėtų pasirodyti.

- Keisti dalykai dedasi! - stebėjosi raštininkas. - Ir vis dėlto norėčiau pamatyti iš arčiau, kaip čia viskas suruošta, kaip šeichas toje prabangoje liūdi, o svarbiausia, knieti pasiklausyti, ką pasakojama jam vergai.

- Nėra nieko paprastesnio, - atsakė senelis. - Šeicho vergų prižiūrėtojas yra mano senas bičiulis, ir tą dieną jis man visuomet suranda salėje vietelę, kur tarp daugybės tarnų ir Ali Bano draugų manęs niekas nepastebi. Aš su juo pašnekėsiu, kad ir jus įleistų; jūs tik keturiese, todėl manau, kaip nors įsitaisysime; būkite apie devintą valandą šioje aikštėje, tada galėsiu jums tiksliai pasakyti.

Taip jiems kalbėjo senelis; jaunikaičiai padėjo jam ir išsiskirstė, kupini smalsumo pamatyti, kaip ten viskas bus.

Sutartu laiku visi atėjo į aikštę priešais šeicho rūmus ir ten jau rado senelį; tas jiems pranešė, kad vergų prižiūrėtojas leido juos įsivesti. Senelis ėjo pirmas, o jie – iš paskos, tik ne įmantriai išpuoštais laiptais ir ne pro pagrindinius vartus, o pro šoninius vartelius, kuriuos rūpestingai vėl užrakino. Toliau jis vedė ilgais koridoriais, kol galiausiai visi priėjo didžiąją salę.

Čia buvo pilna žmonių: galėjai matyti ir brangiais drabužiais apsirengusių didikų, ir žymių miesto valdžios vyrų, ir šeicho draugų, susirinkusių jį paguosti sunkią valandą. Buvo marga minia vergų – iš įvairių kraštų, visokių tautų ir rasių. Bet visi atrodė prislėgti, nes mylėjo savo šeiminką ir liūdėjo kartu su juo.

Salės priekyje ant labai brangaus kilimo sėdėjo patys kilmingiausi Ali Bano bičiuliai, ir jiems patarnavo vergai. Šalimais ant grindų buvo įsitaisęs šeichas, nes sėdėti ant šventinio džiaugsmo kilimo jam neleido sielvartas dėl sūnaus netekties. Rymojo jis, pasidėjęs galvą ant rankų, ir, rodėsi, mažai tesiklausė paguodos žodžių, kuriuos jam sakė draugai. Priešais sėdėjo būrelis senų ir jaunų vyrų vergų drabužiais.

Senelis savo jauniems bičiuliams paaiškino, kad tai yra tie vergai, kuriems Ali Banas šiandien dovanos laisvę. Tarp jų buvo ir keli frankai; senelis liepė jaunuoliams ypač pasižiūrėti į vieną, kuris išsiskyrė nepaprastu grožiu ir buvo dar visai jaunas. Šeichas pirkė jį iš vieno Tuniso vergų prekiautojo, sumokėjo didelius pinigus, o dabar vis tiek paleidžia, nes mano, kad juo daugiau frankų sugrąžins į tėvynę, juo greičiau Pranašas išvaduos jo sūnų.

Kai visiems įpylė gaivinamojo gėrimo, šeichas davė ženklą vergų prižiūrėtojui. Tas atsistojo, ir visa salė nutilo. Prižiūrėtojas priėjo prie paleidžiamų vergų ir tvirtu balsu tarė:

- Vyrai! Per mano viešpaties Aleksandrijos šeicho Ali Bano malonę šiandien paleis jus į laisvę, todėl, kaip įprasta šiuose namuose tokią dieną, prašyčiau kiekvieną papasakoti kokią nors istoriją.

Vergai pasišnibždėjo tarp savęs, ir vienas iš jų, apysenis, pradėjo pasakoti:

Nykštukas Nosis

- Viešpatie! Labai klysta tie, kurie mano, kad fėjų ir burtininkų buvę tik Bagdado valdovo Haruno al Rašido laikais; apsirinka ir tie, kurie sako, jog miesto prekyvietėse girdimi pasakojimai apie dvasių ir tų, kam jos paklūsta, išdaigas yra prasi-manyti. Fėjų ir dabar dar netrūksta, nes visai ne-seniai pats buvau liudytojas vieno tokio nutikimo, kur aiškiausiai neišsiversta be dvasių įsikišimo; apie tą nuotykiį jums ir papasakosiu.

Prieš daugel metų viename dideliame mano brangiosios tėvynės Vokietijos mieste gyveno ne-turtingas, bet doras batsiuovys su pačia. Kiauras dienas jis sėdėdavo prie gatvės kampo ir taisydavo žmonėms batus ir šlepetes, siūdavo ir naują apavą, jei tą darbą jam kas patikėdavo; bet tuomet turė-davo pirma nusipirkti odos, nes gyveno vargingai ir atsargų nelaikė. Jo pati pardavinėjo daržoves ir vaisius, kuriuos augindavo nedideliame darže už miesto vartų; žmonės iš jos noriai pirkdavo, nes ji būdavo švariai ir tvarkingai apsirengusi, o savo daržoves mokėdavo gražiai ir patraukliai išdėlioti.

Toje paprastų žmonelių šeimoje augo gražus, malonaus veido ir dailaus sudėjimo dvylikos metų berniukas, kuris pagal savo metus atrodė gerokai vyresnis. Jam patikdavo sėdėti su motina prekyvietėje, o toms moterims arba virėjams, kurie iš batsiuvio pačios pirkdavo daugiau daržovių, jis mielai padėdavo jas parnešti namo, todėl retai pasitaikydavo, kad, šitaip ką nors palydėjęs, grįžtų be puikaus gėlės žiedo, smulkių pinigėlių ar pyrago riekės, nes virėjų šeiminkams būdavo malonu, kad į namus ateina simpatingas berniukas, ir visuomet jį kuo nors apdovanodavo.

Vieną kartą batsiuvio pati kaip visada vėl sėdėjo prekyvietėje. Ji buvo pasistačiusi kelias pintines su kopūstais ir kitokiomis daržovėmis, turėjo visokių žolelių ir sėklų, o viename nedideliame krepšelyje – ankstyvųjų kriaušių, obuolių ir abrikosų. Mažasis Jakobas – toks buvo berniuko vardas – sėdėjo įsitaisęs šalia motinos ir skardžiu vaikišku balse liu kvietė pirkėjus:

– Prašom čia, ponai, kokie puikūs kopūstai, kokios kvapnios žolelės! Ankstyvosios kriaušės, ponios, ankstyvieji obuoliai ir abrikosai! Kas norit pirkti? Mamytė atiduos pigiau!

Taip berniukui masinant žmones, prekyvietėje pasirodė kažkokia senė – apiplyšusi, skarmaluota, smulkaus, nuo senatvės smarkiai surukusio veido, raudonomis akimis ir smailia, kumpa nosimi, nulinkusia kone iki smakro; ji kūprino, pasiramsdydama ilga lazda, bet niekaip negalėjai pasakyti, kokia jos eisena, nes ji ir šlubčiojo, ir vilko kojas, ir krypavo kaip antis; atrodė, tarsi čiuožtu ant ratakų ir bematant pargrius ir susimals į grindinį ilgą nosį.

Batsiuvio pati nenuleido nuo jos akių. Jau šešiolika metų, kaip ji kasdien sėdi prekyvietėje, ir niekada iki šiol nebuvo pastebėjusi tos keistos būtybės. Net krūptelėjo pamačiusi, kad senė atklebekščiuoja pas ją ir, priėjusi prie pintinių, sustojo.

– Ar jūs esate Hana, daržovių pardavėja? – paklausė senė nemalonių gergždžiančiu balsu, be perstojo kinkuodama galvą.

– Taip, tai aš, – atsakė batsiuvio pati, – ko norėtumėte?

– Pažiūrėsim, pažiūrėsim! Paieškosim žolelių, žolelių paieškosim, gal ir rasiu, ko man reikia, – kalbėjo senė.

Ji pasilenkė prie pintinių ir tamsiai rudomis suvytusiomis rankomis ėmė raustis krepšeliuose,

kur taip gražiai ir tvarkingai buvo sudėtos žolelės; ji traukė jas ilgais tarsi voro kojos pirštais, kišo vienas, kišo kitas prie savo nuknebusios nosies ir ilgai uostinėjo. Batsiuvio pačiai net širdį gniaužė matant, kaip ta senė knisasi po jos rinktines žoleles, bet nedrįso nieko sakyti, nes pirkėjas turi teisę prekę pasirinkti; vis dėlto prieš tą moterišką jautė kažkokią keistą baimę. Išnaršiusi visą krepšelių, senė sumurmėjo:

- Prastos prekės, bjaurios žolės, nėra, ko man reikia; prieš penkiasdešimt metų buvo daug geresnių, prastos prekės, šlamštas, o ne prekės!

Tokie žodžiai supykė mažąją Jakobą.

- Klausyk, begėde nukriošusi, - sušuko jis įniršęs, - pirma savo bjauriais rudais pirštais išrausi puikias žoleles, sumaigai, kiši prie savo nuknebusios nosies, ir niekas, kas tai matė, jų nė į rankas nebeims, o paskui dar visaip peiki mūsų prekes, girdi, prastos jos; pas mus net kunigaikščio virėjas viską perka!

Senė pasižiūrėjo iš padilbų į drąsų berniuką, atgrasiai nusijuokė ir kimiu balsu tarė:

- Sūneli, sūneli! Atrodo, tau patinka mano nosis, mano gražioji ilgoji nosis! Tu irgi tokią turė-

si - pačiame veido viduryje, ilgą, nukarusią iki pasmakrės.

Taip sakydama prišliaužė prie pintinės, kurioje buvo sudėti kopūstai. Ėmė pačias gražiausias baltas gūžes, spaudinėjo taip, kad tos net treškėjo, mėtė atgal netvarkingai į pintinę niurzgėdama:

- Prastos prekės, šlamštas, o ne kopūstai!

- Netirtink taip bjauriai galvos! - baimingai riktelėjo mažylis. - Tavo kaklas laibas kaip kopūsto kotas, ims ir nulūš, dar įkris į pintinę, kas tuomet benorės iš mūsų pirkti?!

- Matau, nepatinka tau ilgi kaklai! - šypsodamasi murmėjo senė. - Tada neturėsi jokio, galva bus uždėta tiesiai ant pečių - kad nenukristų nuo mažo kūnelio.

- Liaukitės tauškus niekus su tuo berniuku, - pagaliau prakalbo batsiuvio pati, irgi susierzinusi dėl begalinio knaisiojimosi, žiūrინėjimo ir uostinėjimo, - jei norite ką nors pirkti, tai prašom paskubėti, nes atbaidysite kitus pirkėjus.

- Na, gerai, gerai, tebus, kaip sakai, - išlemeno senė, metusi piktą žvilgsnį į ją, - paimsiu šitas šešias galvas; bet, kaip matai, vaikštau su lazda ir nieko nebepagaliu, leisk savo sūneliui parnešti pirkinį namo, atsilyginsiu jam.

Vaikas nenorėjo eiti ir pradėjo verkti, nes bijojo tos šlykščios senės; tačiau motina įsakmiai liepė padėti, nes manė, kad tą nelengvą naštą užkrauti tokiai senai ir silpnai moteriškei ant pečių vis dėlto būtų nuodėmė. Ašarodamas sudėjo vaikas kopūstus į skepetą, užsivertė ant nugaros ir nukiūtino paskui senę per prekyvietės aikštę.

Vilkosi ji pamažu, todėl prireikė kone valandos, kol atsidūrė visai miesto pakraštyje ir galiausiai sustojo prie nedidelio aptriušusio namelio. Čia ji išsiėmė iš kišenės seną surūdijusį kablį, mikliai įkišo į mažą skylutę duryse, ir tos sugirgždėjusios išsyk atsidarė pačios. Bet kaip nustebo Jakobas, kai peržengė slenkstį! Namų vidus buvo išpuoštas kuo gražiausiai: lubos ir sienos iš marmuro, baldai ir kiti rakandai – iš brangiausio juodmedžio, inkrustuoto auksu ir brangakmeniais, o grindys – stiklinės ir tokios slidžios, kad berniukas, kelis kartus paslydęs, pargriuvo. Senė išsitraukė iš po skverno sidabro švilpynę ir užgriežė kažkokią melodiją, kuri šaižiai nuskambėjo per visus kambarius. Kaipmat laiptais iš viršaus atbėgo kelios jūrų kiaulytės; Jakobui atrodė labai keista, kad jos laskto stačiomis ant dviejų kojųčių, avi ne bateliais, o

riešutų kevalais, vilki kaip žmonės drabužiais ir ant galvų nešioja naujausios mados skrybėlaites.

- Kur nukišote mano šlepetes, bjaurybės? - suriko senė ir taip tvojo lazda, kad tos vaitodamos pašoko. - Kiek aš čia dar stovėsiu?

Jūrų kiaulytės beregint užsiritu laiptais aukštytyn, atlakino porą kokoso riešuto kevalų, išklotų oda, ir mikliai apavė jais senės kojas.

Dabar ji nei šlubčiojo, nei kojas vilko. Sviedė lazda į pasienį ir nepaprastai mitriai nučiuožė stiklo grindimis, tempdamasi už rankos ir mažąją Jakobą. Pagaliau sustojo viename iš kambarių, kuris, sprendžiant iš daugybės visokių rakandų, veikiau panėšėjo į virtuvę, nors raudonmedžio stalai ir brangiais kilimais apdengtos sofas geriau būtų tikę ištaigingai svetainei.

- Sėskis, sūneli, - tarė senė, nutaisiusi meilų balsą ir grūsdama jį į sofas kampa; paskui pristūmė priešais jį stalą taip, kad berniukas negalėjo išeiti. - Sėskis, juk taip sunkiai tempei, žmonių galvos ne tokios lengvos, visai nelengvos.

- Kieno galvos? Ką jūs sakot, senele?! - sušuko vaikas. - Pavargti tai pavargau, bet aš juk nešiau kopūstų galvas; jas pirkote iš mano motinos.

- O, čia tu apsirinki, vaikuti, - nusijuokė senė, pakėlė pintinės dangtį ir ištraukė žmogaus galvą, laikydama ją už plaukų.

Vaikas nustėro iš baimės - jis negalėjo suprasti, kaip čia viskas nutiko; iškart pagalvojo apie savo motiną: „Jeigu kas nors sužinos apie šitas žmonių galvas, - svarstė jis, - tai, be jokios abejonės, kaltė kris ant jos“.

- Reikia tau kuo nors atsilyginti, nes buvai toks klusnus, - murmėjo senė, - luktelėk mažumėlių, išvirsiu tau sriubytės, tokios, kad visą gyvenimą nepamirši.

Tai pasakiusi, vėl sušvilpė. Iš pradžių atbėgo daugybė jūrų kiaulyčių, vilkinčių žmonių drabužiais; jos buvo pasirišusios baltas prijuostes, o rankose laikė samčius ir virtuvinius peilius. Paskui atstriksėjo pulkas voveraičių; jos mūvėjo turkiškomis kelnėmis, tripeno ant užpakalinių kojų, o ant galvų puikavosi žalio aksomo kepuraitės. Atrodo, jos tarnavo virtuvės pagalbinėmis, nes, vikriai laipiodamos sienomis, imliojo nuo lentynų keptuves ir dubenis, kiaušinius ir sviestą, žoleles ir miltus ir viską nešė prie židinio; o senė su savo kokosinėmis šlepetėmis lakstė be perstojo ten atgal; berniukas matė, kad ji pasinešusi išvirti jam kaž-

ką skanaus. Smarkiau suspragsėjo židinyje ugnis, keptuvė sučirškė, pakilo iš jos dūmai, kambaryje pasklido malonus kvapas, o senė vis zujo, voveraitės ir jūrų kiaulytės – jai iš paskos, ir kiekvieną kartą, kai ji atsidurdavo prie židinio, vis kyštelėdavo savo ilgą nosį į puodą. Pagaliau puodas užvirė, ėmė šnypšti, išsiveržė kamuoliai garų, putos pradėjo dribti į ugnį. Tada ji puodą nukėlė, įpylė viralo į sidabrinį dubenį ir padėjo jį mažajam Jakobui.

– Štai, sūneli, – tarė jina, – valgyk šios sriubytės ir turėsi viską, kas tau mano išvaizdoje taip patiko; be to, pasidarysi puikus virėjas, juk reikia gyvenime kuo nors būti; na, o žolelės, ne – tos žolelės tu niekadosi nerasi. Kodėl jos nebuvo tavo motinos pintinėje?

Mažylis ne visai suprato, ką senė marma, todėl su didžiausiu apetitu kirto sriubą, kuri labai patiko. Motina irgi pataisydavo gardžių valgių, bet tokio skanumėlio dar niekada nebuvo ragavęs. Iš sriubos kilo malonus žolelių ir šaknelių kvapas, jautėsi saldrūgštis skonis, bet kartu ji buvo ir labai soti. Baigiant srėbti paskutinius gardžiosios sriubos šaukštus, jūrų kiaulytės uždegė arabiškų smilkalų, ir melsvi dūmų debesėliai pasklido po kambarį; dūmų daugėjo, debesėliai tirštėjo, kol ga-

liausiai ėmė leistis žemyn. Smilkalai berniuką pradėjo svaiginti, jis sakėsi turįs grįžti pas mamą, bet vos tik atsipeikėdavo, akys tuoj vėl užsimerkdavo; pagaliau visai užmigo, išsitiesęs ant senės sofas.

Keisti sapnai jį apniko. Atrodė, senė velka nuo jo drabužius ir mauna voverės kailiu. Pasijuto galįs šokinėti ir laiptoti kaip voverė, ėmė bendrauti su kitomis voveraitėmis ir jūrų kiaulytėmis, kurios, beje, buvo labai mandagūs ir gerai išauklėti žmonės; kartu su jomis jis dabar turėjo tarnauti senei. Iš pradžių jam patikėjo tik batus valyti, kitaip saktant, jis privalėjo aliejumi ištepti ir iki blizgesio šveisti kokoso riešutų kevalus, kuriuos šeimininkė avėjo kaip šlepetes. Tėvo namuose tokius darbus buvo dažnai dirbęs, todėl viskas ėjo kaip iš pypkės. Maždaug po metų – sapnavo jis toliau – davė geresnį darbą: su keliomis kitomis voveraitėmis turėjo gaudyti saulės dulkeles ir, kai jų pririnkdavo nemažai, reikėjo jas sijoti per tankiausią rėtį. Saulės dulkeles šeimininkė laikė pačiu didžiausiu skanėstu, o kadangi nebeturėjo nė vieno danties ir nebegalėjo nieko įkasti, liepdavo iš jų kepti duoną.

Dar po metų perkėlė jį prie tarnų, kurie parūpindavo senei geriamojo vandens. Nereikia manyti, jog ji liepė iškasti šulinį arba pastatyti kieme

statinę, kad prilytų vandens; uždavinys buvo nepalyginamai sunkesnis: voveraitės, o su jomis ir Jakobas, privalėjo lazdynų riešutų kevalais rinkti iš rožių žiedų rasą; tai ir buvo senės geriamasis vanduo. Ji gerdavo daug, todėl vandens rinkėjams tekdavo plušėti iki devinto prakaito.

Praslinkus metams, skyrė prie vidaus ruošos darbų; dabar į jo pareigas įėjo grindų priežiūra, o kadangi tos buvo stiklinės, ant jų matėsi kiekviena dulkelė, todėl dirbti reikėjo pasiraitojus rankoves. Grindų valytojai turėdavo jas pirma trinti šepetiais, paskui apsvynioti kojas skudurais ir blizginti, čiuožinėdami po visus kambarius.

Ketvirtaisiais metais galop jis atsidūrė virtuvėje. Tai buvo garbingos pareigos, į kurias patenkama tik po ilgų išbandymų. Pradėjęs nuo virėjo padėjėjo, išsitarnavo iki vyriausiojo paštetininko ir visus virtuvės darbus išmoko dirbti taip meistriškai, kad dažnai pats savimi stebėdavosi: įmantriusius valgius, pavyzdžiui, paštetą iš dviejų šimtų visokių esencijų, daržovių sriubą kone iš visų pasaulyje valgomų žolelių – viską mokėjo sutaisyti, viską pagaminti greitai ir gardžiai.

Taip ištarnavo pas senę septynerius metus. Vieną dieną toji nusiavė kokoso šlepetes, pasiėmė pin-

tinę, lazdą ir rengėsi eiti iš namų, o Jakobui liepė, kol pareis, papjauti vištą, nupešti, prikimšti žolelėmis ir gerai paskrudinti, kad būtų gražiai geltona. Tą darbą jis atliko pagal visas virimo meno taisykles. Nusuko vištai galvą, nuplikė karštu vandeniui, kruopščiai nupešė plunksnas, nugramdė peiliu pūkus, dailiai išlygino odą ir perskrodęs išėmė vidurius.

Tada ėmė ieškoti žolelių. Daržovių sandėlyje išvydo sieninę spintelę, kurios durelės buvo praviros, jos anksčiau niekada nebuvo pastebėjęs. Smalsumo vedamas, priėjo arčiau pažiūrėti, kas joje sudėta, – o čia pilna pintinėlių su daugybe visokių maloniai ir stipriai kvepiančių žolelių. Atidarys vieną, rado joje kažkokią visai iki šiol nematytą keistos spalvos žolelę. Stiebas ir lapai buvo melsvai žali, žiedas nedidelis – skaisčiai raudonas geltonais pakraščeliais; susimąstęs apžiūrinėjo gėlę, uostinėjo jos žiedą, o šis skleidė tokį pat stiprų kvapą, kuriuo kvepėjo ana sriuba, kurią kadaise senė jam buvo išvirusi. Bet kvapas taip kibo į nosį, kad jis pradėjo čiaudėti, ir čiaudėjo taip smarkiai, kad staiga – ėmė ir pabudo.

Žiūri, begulįs ant senės sofas; pakėlė galvą ir ėmė dairytis. „Na, ir sapnavau! – pagalvojo sau. –

Galėčiau net prisiekti, kad buvau paprasta voveraitė, draugavau su jūrų kiaulytėmis ir visokiais gyviais, bet per tai tapau puikiu virėju. Kaip juoksis mamytė, kai jai viską papasakosiu! O gal ir barti gausiu, kad, užuot padėjęs prekiauti, miegu svetimuose namuose“.

Taip pagalvojęs, pašoko Jakobas, norėdamas išeiti, tačiau kūnas nuo miego tebebuvo sustingęs, ypač sprandas, nes negalėjo ir galvos kaip reikiant pasukti; net pačiam atrodė juokinga, kad yra toks užsimiegojęs: kai tik kryptelėdavo į šoną, vis užkliūdavo nosis – už spintos, už sienos, o jeigu mikliau aplink apsisukdavo, tai ir už durų staktos. Voveraitės ir jūrų kiaulytės inkšdamos bėginėjo aplinkui, tarsi norėtų jį palydėti; jau stovėdamas ant slenksčio, iš tikrųjų pakvietė jas paėjėti kartu, nes tai buvo simpatiški gyvūneliai; bet šie spruko su savo kevalų apavu atgal į namus, ir jis dar ilgai girdėjo, kaip tolsta jų niauzgimas.

Toji miesto dalis, kur parsivedė jį senė, buvo toli nuo centro; reikėjo gerokai paklajoti, kol surado kelią iš siaurų gatvelių raizgyno, be to, jos buvo sausakimšos žmonių, nes, kaip suprato, visi laukė kažkur netoliese pasirodant nykštuko; iš visų pusių girdėjosi šūksmai:

- Ei, žiūrėkit, nykštukas! Koks bjaurus! Iš kur toks atsirado? Ei! Kokia ilga nosis! O kaip jo galva suaugusi su pečiais! Kokios rudos ir šlykščios rankos!

Jei nebūtų reikėję skubėti, jis taip pat būtų įsiliejęs į minią, nes labiau už viską mėgo žiūrėti į milžinus, nykštukus arba į keistais drabužiais apsirengusius svetimšalius; na, o dabar neturėjo laiko - reikėjo nedelsiant grįžti pas motiną.

Kai atskubėjo į prekyvietę, pasidarė nejauku. Motina tebesėdėjo ten pat, o pintinėse tebebuvo daugokai neparduotų vaisių ir daržovių - taigi, matyt, nebus ilgai miegojęs; bet jau iš tolo jam pasirodė, kad motina kažko labai nuliūdusi - nebekviečia praeivių iš jos pirkti, o tik sėdi, rankomis parėmusi smakrą; priėjus arčiau, ji atrodė dar blyškesnė negu kitomis dienomis. Jis kiek stabtelėjo nežinodamas, ką daryti, bet veikiai pergalejo neryžtingumą, prislinko prie jos iš už nugaros, švelniai padėjo ranką ant peties ir tarė:

- Mamyte, kas tau? Gal pyksti ant manęs?

Moteriškė atsigrėžė ir, baisiausiai persigandusi, atšoko atbula rėkdama:

- Ko kimbi prie manęs, neūžauga šlykštusis? Šalin, marš iš čia! Nepakenčiu kvailų pokštų!

- Bet, mamyte, kas atsitiko? - klausė Jakobas apstulbęs. - Tu tikriausiai blogai jautiesi, kodėl veji šalin savo sūnų?

- Aš tau jau sakiau, mauk iš kur atėjęs! - atrėžė ponija Hana perpykusi. - Savo gražbylyste nepelnysi iš manęs nė skatiko, išgama prakeiktas!

„Nejaugi Dievas atėmė jai protą! - pagalvojo vaikas, susirūpinęs ne juokais. - Ką man daryti, kaip ją parvesti namo?“

- Mamyte miela, būk protinga, tik pasižiūrėk gerai į mane - juk aš tavo sūnus, Jakobas.

- Ne, jis jau darosi išūlus, - šūktelėjo Hana savo kaimynei, - tik pažiūrėkit į šitą vištos išperą, pristoję ir graso nuo manęs pirkėjus, ir dar drįsta tyčiotis iš mano nelaimės! Jis man, akiplėša, įrodinėja: „Aš esu tavo sūnus, tavo Jakobas!“

Tada supuolė visos kaimynės ir ėmė jį kaip įmanydamos plūsti - o turgaus moterys, kaip gerai žinote, žodžio kišenėje neieško, - jos barė jį, kam tyčiojasi iš vargšės Hanos nelaimės, kai prieš septynerius metus jai pavogė gražuolį berniuką; tad dabar jos visos grasino čiupti jį už pakarpos ir sudraskyti į skutelius, jeigu tuojau pat nedings iš akių.

Vargšas Jakobas nebežinojo, ką ir manyti. Juk šiandien rytą, kaip jam rodėsi, su motina įprastu laiku atėjo į prekyvietę, padėjo jai išdėlioti prekes, paskui nunešė senei į namus kopūstus, užvalgė sriubos, nusnūdo valandėlę ir dabar sugrįžo, o motina ir kaimynės šneka apie kažkokius septynerius metus! Ir dar vadina jį šlykščiu neūžauga!

Kas gi jam atsitiko? Supratęs, kad motina nebe-nori apie jį nieko girdėti, apsipylė ašaromis ir nu-siminęs nukiūtino gatvę į tą pusę, kur tėvas mažy-tėje dirbtuvėje kiauras dienas taisė žmonėms ba-tus. „Pažiūrėsiu, – galvojo sau, – ar ir jis nebenorės manęs pažinti; sustosiu tarpduryje ir užkalbinsiu jį.“ Priėjęs prie batsiuvio dirbtuvėlės, atsistojo ant slenksčio ir ėmė žiūrėti į vidų. Meistras taip buvo įnikęs į savo darbą, kad atėjusiojo nė nepastebėjo, bet kai netyčia žvilgtelėjo į duris, iškrito iš rankų batas, viela ir yla, o pats sušuko:

– O Viešpatie švenčiausias! Kas čia dabar, kas tu toks?

– Labą vakarą, meistre! – tarė mažylis, žengdamas nuo slenksčio į vidų. – Kaip jums sekasi?

– Nekaip, blogai, mažasis pone! – atsakė tėvas, labai nustebindamas jį tais žodžiais; matyt, ir jis neatpažino jo. – Nelabai suduriu galą su galu. Jau-

čiuosi vienišas ir pradėdu senti; laikyti padėjėją ne mano kišenei.

- O ar neturite sūnelio, kuris pamažu galėtų pratintis prie šio darbo? - klausinėjo vaikas toliau.

- Turėjau sūnų, Jakobas buvo vardu; dabar, ko gero, bus jau lieknas, mitrus dvidešimties metų vaikas, jis tikrai būtų tėvo dešinioji ranka. Tai gyventume! Jau dvylikos metų netrūko jam sumanumo ir apsukrumo, šį tą išmanė ir apie darbą, be to, buvo gražus ir mandagus; būtų man pritraukęs tiek klientų, kad dabar tikrai nebelopyčiau senų batų, o siūčiau tik naujus! Bet ką padarysi, toks jau gyvenimas!

- O kur jūsų sūnus? - klausė Jakobas drebančiu balsu.

- Dievai žino, - atsakė jis, - prieš septynerius metus - tiek jau prabėgo laiko - jį mums pavogė iš prekyvietės.

- Prieš septynerius metus! - persigandęs sušuko Jakobas.

- Taip, mažasis ponuli, prieš septynerius; prisimenu kaip šiandien - pareina pati namo žliumbama ir raudodama, kad vaikas negrižęs visą dieną, visur ieškojusi ir klausinėjusi, bet niekur neradusi. Aš seniai nujaučiau ir vis sakydavau, kad kas nors

atsitiks; Jakobas - kas tiesa, tai tiesa - buvo gražus vaikas; mano pati tuo didžiavosi ir jai patikdavo, kai žmonės jį girdavo; jinai dažnai siūsdavo jį su daržovėmis ir visokiais kitais reikalais į turtingųjų namus. Teisybę sakant, buvo neblogai - visuomet jis parsinešdavo nemažai dovanų, bet aš jai primindavau: būk atsargi, miestas didelis, jame daug pikto žmonių, saugok man Jakobą! Kaip sakiau, taip ir įvyko. Ateina vieną dieną į prekyvietę kažkokia šlykšti senė, iš pradžių lygstasi, derasi, paskui nusiperka tiek vaisių ir daržovių, kad viena parnešti negali. O mano pati, būdama geros širdies, siunčia berniuką jai padėti, ir nuo tos dienos jis - kaip į vandenį.

- Ir sakote, prabėgo septyneri metai?

- Septyneri sueis pavasarį. Darėm, ką išmanėm - paskelbėme, kad dingo vaikas,ėjome per namus, klausinėjome kiekvieną; daugelis pažinojo gražų berniuką, buvo jį pamilę ir dabar ieškojo drauge su mumis, bet - viskas veltui. Ir tos moteriškės, kuri pirko daržoves, niekas nebuvo nei matęs, nei regėjęs; tik viena senutė - jai galėjo būti apie devyniasdešimt - manė, ar čia, ko gero, nebus buvusi piktoji fėja Žolininkė, kuri kartą per penkiasdešimt metų ateina į miestą apsipirkti.

Taip pasakojo Jakobo tėvas, garsiai kaukšėdamas plaktuku ir abiem rankomis tempdamas vielą. Mažyliui pamažu ėmė aiškėti, kas jam buvo nutikę: kad jis ne sapnavo, o iš tikrųjų septynerius metus, paverstas vovere, tarnavo piktajai fėjai. Iš pykčio ir sielvarto kone plyšo širdis. Septyneri jaunystės metai nuėjo šuniui ant uodegos, o ką už tai gavo? Kad išmoko iki blizgesio nušveisti kokoso riešutų šlepetes ar valyti kambarius su veidrodinėmis grindimis? Kad iš jūrų kiaulyčių nusižiūrėjo visas virtuvės paslaptis? Matyt, jis netrumpai stovėjo, apmąstydamas savo gyvenimą, kad tėvas pagaliau paklausė:

- Gal atėjote ką nors užsakyti, jaunas ponuli? Naujas šlepetes ar, - pridūrė šyptelėjęs, - gal savo nosiai antvalktį?

- Ko jums užkliūva mano nosis, - paklausė Jakobas, - kam jai antvalktis?

- Suprantama, - atsakė batsiuovys, - kiekvienas turi savo skonį. Bet vieną dalyką jums pasakysiu: jeigu aš turėčiau tokią baisią nosį, pasisiūdinčiau antvalktį - iš rausvos blizgančios odos. Pažiūrėkite, kaip tik turiu puikią tokios odos atraižą; antvalkčiui, žinoma, reikėtų mažiausiai kokios uolekties. Bet kaip saugiai jaustumėtės, mažasis pone!

Nesakykite man, aiškių aiškiausiai matau, kad jūsų nosis kliūva už kiekvienų durų staktos, už kiekvieno vežimo, kai norit su juo prasilenkti.

Vaikui iš siaubo užkando žadą. Jis ėmė čiupinėti savo nosį, o toji buvo drūta ir kokių dviejų sprindžių ilgio! Vadinasi, senė sudarkė jo išvaizdą, todėl ir motina nepažino, todėl visi vadino jį šlykščiu nykštuku!

- Meistre, - kreipėsi Jakobas kone ašarodamas į batsiuvi, - ar neturite po ranka veidrodžio, noriu pats pasižiūrėti į save.

- Ponuli, - atsakė tėvas rimtai, - ne toks jau gražus esate, kad vis reikėtų žvilgčioti į veidrodį. Meskite tą madą, jums tai ypač netinka, tiktai juokas ima.

- Būkite geras, vis tiek leiskite dirstelėti į veidrodį, - prašė mažylis, - aš tikrai ne iš paikumo.

- Duokite man ramybę; mūsų namuose, nors užsimuš, nerasi veidrodžio; mano pati turi kažkokį mažytį, bet aš nežinau, kur jį laiko nukišusi. Jei taip būtinai norisi paspoksoti į veidrodį, va - anapus gatvės gyvena Urbanas, kirpėjas, jis turi veidrodį, dukart didesnį už jūsų galvą; ten ir žiūrėkite sau sveikas, o dabar - geriausios kloties!

Tai sakydamas, tėvas pamažėle išstūmė Jakobą pro duris, užsirakino ir vėl sėdo prie darbo. O mažylis visai nusiminęs nukiūtino skersai gatvės pas kirpėją Urbaną, kurį dar iš anksčiau gerai pažinojo.

- Labą dieną, Urbanai, - tarė jam Jakobas, - atėjau paprašyti jūsų vienos paslaugos; būkite toks malonus, leiskite man užmesti akį į veidrodį!

- Prašom, prašom, štai ten stovi jis, - pakvietė šypsodamasis kirpėjas; klientai, kurie buvo atėję pasikirpti barzdų, irgi neslėpė šypsenu.

- Jūs išvaizdus vyrukas, lieknas ir stotingas, kaklelis kaip gulgės, rankutės kaip karalienės, nosytė rieta - tiesiog gražuolis. Na, ir šiek tiek juokingas, to jau nenuneigsi; žiūrėkite kiek patinka! Tegu žmonės paskui nesako, kad iš pavydo nedaviau jums į veidrodį pažvelgti.

Sulig tais žodžiais kirpykloje kilo juokas, panašus į arklių žvengimą. O mažylis tuo metu priėjo prie veidrodžio ir išžiūrėjo į save, vos sulaikydamas ašaras. „Taip, žinoma, tokio, mieloji mamyte, savo Jakobo negalėjai atpažinti, - tarė sau, - ne toks atrodžiau anomis laimingomis dienomis, kai puikuodavaisi manimi prieš žmones!“

Dabar akys buvo pasidariusios mažos kaip kiau-
lės, nosis ištįsusi ir nukarusi ligi smakro, kaklo iš-
vis kaip nebūta – galva tiesiog užtupdyta ant pe-
čių, ir tik su didžiausiu skausmu galėjo ją pasuk-
ti į vieną ar kitą pusę. Kūnas liko toks kaip prieš
septynerius metus, kai jis buvo dvylikos; kiti tarp
dvylikos ir dvidešimties metų stiebiasi aukšty-
n, o jis augo į plotį; nugara ir krūtinė smarkiai atsikišo;
atrodė lyg mažas gerai prikimštas maišas. Iš sto-
ro liemens kyšojo trumpos silpnos kojytės, anaip-
tol nepritaikytos tokiam svoriui nešioti, bet užtat
nepalyginamai ilgesnės buvo rankos, nuo pečių
karančios žemyn, nes buvo kaip tikro suaugusio
vyro; plaštakos – stambios ir rudai geltonos, pirš-
tai – ilgi, panašūs į voro kojas; juos ištiesęs, galėjai
nesilenkdamas pasiekti žemę. Štai kaip jis dabar
atrodė – mažasis Jakobas buvo pavirtęs į bjaurų
nykštuką.

Nūnai jis prisiminė ir aną rytmetį, kai prie mo-
tinos pintinių priėjo toji senė. Viską, ką jis tada
bjaurėdamasis buvo pašiepęs – ilgą nosį, šlykščius
pirštus, – viskuo ji apdovanojo jį patį, trūko tiktai
ilgo tirtančio kaklo.

– Na, ar neužteks grožėtis, mano prince? – tarė
prieidamas ir su šypsenele veide jį apžiūrineda-

mas barzdaskutys. – Pasakysiu tiesiai – tokios juokingos išvaizdos net ir sapne nesusapnuosi. Bet aš jums, mažasis vyre, turiu pasiūlymą. Nors mano kirpykloje klientų netrūksta, tačiau pastaruoju metu jų ateina ne tiek, kiek norėčiau. Bėda ta, kad mano kaimynas, kirpėjas Šaumas, kažkur susirado milžiną, kuris privilejoja daug lankytojų. Išaugti milžinu, suprantama, nedidelis daiktas, bet pasidaryti tokiu vyruku kaip jūs – visai kas kita. Stokite pas mane tarnauti – turėsite pastogę, būsite visuomet pavalgęs, apsirengęs, – žodžiu, jums nieko netrūks; už tai reikės rytais stovėti prie durų ir kviesti žmones užėti į kirpyklą. Be to, išplaksite putas, padavinėsite svečiams rankšluosčius, – garantuoju, mums abiem seksis neblogai: aš turėsiu daugiau klientų nei anas su tuo milžinu, o patsai dar užsidirbsi ir nemažai arbatpinigių.

Mažylis širdyje pyktelejo dėl siūlymo dirbti barzdaskučio klientų jauku, bet pagalvojo, kad savo nepasitenkinimo geriau nerodyti. Todėl kirpėjui visai ramiai paaiškino, kad tokiems darbams neturi laiko, ir išėjo.

Nors piktoji senė subjaurojo jo išvaizdą, bet nieko negalėjo padaryti jo protui; tai Jakobas gerai suprato, nes dabar mąstė ir jautė nebe taip kaip

prieš septynerius metus; ne, per tą laiką, kaip jam atrodė, jis pasidarė išmintingesnis ir supratingesnis; iš skausmo plyšo širdis ne todėl, kad prarado grožį, kad taip šlykščiai atrodo, o todėl, kad tėvas kaip šunį varo nuo savo namų durų. Tad nusprendė dar kartą eiti pas motiną ir pamėginti su ja pasikalbėti.

Jakobas grįžo į prekyvietę ir paprašė, kad motina ramiai jį išklausytų. Jis priminė tą dieną, kai nuėjo su sene, padėdamas jai nešti kopūstus, priminė daug visokių smulkmenų iš savo vaikystės, paskui papasakojo, kaip, fėjos paverstas vovere, septynerius metus turėjo jai tarnauti, ir kaip ji sumaitojo jo išvaizdą už tai, kad tądien iš jos pasišaipė. Batsiuvio pati nebežinojo, tikėti juo ar ne. Viskas, ką jis pasakojo apie savo vaikystę, buvo šventa teisybė, bet kai ėmė aiškinti, kad septynerius metus išbuvęs vovere, ji be užuolankų išdrožė:

– Na, jau šito tai negali būti, fėjū išvis nėra.

Žiūrėjo ji į nykštuką ir jautė, kaip širdis piestu stoja, – niekaip neišeina patikėti, kad tai jos sūnus. Galop atėjo į galvą išganinga mintis – pasitarti su vyru. Susirinko pintines ir liepė mažyliui sekti paskui ją. Taip abu atkulniavo į batsiuvio dirbtuvę.

- Paklausyk, - tarė ji vyrui, - šitas va žmogiūkštis sakosi, kad yra mūsų dingęs Jakobas. Jis man viską išpasakojo - kaip prieš septynerius metus jį iš mūsų pavogė ir kaip paskui apkerėjo ragana.

- Ak šitaip! - nutraukė jos kalbą perpykęs batišuvys, - štai ką jis tau pripliauškė! Palauk, nevidone! Prieš valandą aš jam viską išsipasakojau, o jis nueina pas tave ir pučia miglą į akis. Tai ką, apžavėjo tave, sūneli, a? Pala, aš tave tuojau atžavėsiu.

Stvėrė kelias ką tik atpjautas odos atraižas, pripulė prie mažylio ir taip kirto per atsikišusią kuprą ir ilgas rankas, kad tas iš skausmo sucypė ir verkdamas spruko pro duris.

Tame mieste, kaip ir visur kitur, nedaug tebuvo gailėstingų žmonių, kurie padėtų vargšui, ir dar tokiam, kuris yra šiek tiek juokingas. Todėl ir nutiko taip, kad nelaimingasis nykštukas liko kiaurą dieną be duonos kąsnio ir vandens lašo, o atėjus nakčiai turėjo pasirinkti nakvynę ant bažnyčios laiptų, nors jie buvo labai kieti ir šalti.

Kai kitą rytą jį pažadino pirmieji saulės spinduliai, rimtai susirūpino, kaip reikės, tėvo ir motinos atstumtam, toliau gyventi. Jis buvo per daug išdidus, kad apsiimtų būti barzdaskučio iškaba arba stotų tarnauti juokdarius ir už pinigų rody-

tūsi žmonėms. Ko gi imtis? Staiga toptelėjo mintis, kad, būdamas vovere, neblogai išmoko virimo meno, todėl jam visai pagrįstai atrodė, kad ne kiekvienas virėjas galėtų su juo lygintis; tad nusprendė pasinaudoti šiuo savo mokėjimu.

Kai gatvėse pradėjo rodytis daugiau žmonių, ir visai išaušo rytas, pirma užėjo į bažnyčią ir pasimeldė. Paskui patraukė savo keliais. Kunigaikštis, to krašto valdovas, – koks sutapimas! – buvo pagarsėjęs lėbautojas ir smaguris, kuris nepaprastai mėgo skanius valgius ir virėjų ieškojosi po visus pasaulio kraštus.

Mažylis ir nužingsniavo prie kunigaikščio rūmų. Kai prisiartino prie vartų, sargybiniai klausė, ko jis čia ieško, ir nepraleido progos pasityčioti; bet Jakobas reikalavo, kad jį vestų pas vyriausiąjį virėją. Sargybiniams ši užgaida sukėlė smagaus juoko, ir jie ėmė jį vesti kiemų kiemais; kur tik jis pasirodydavo, tarnai iš pradžių sustodavo, nustebę lydėdavo akimis, imdavo garsiai juoktis, o paskui sekdavo įkandin; taip žingsnis po žingsnio susirinko didžiulė visokiausių tarnų minia, ir rūmų laiptais lipo jų jau tikra procesija: arklininkai metė šukavę arklius, bėgikai atbėgo, liežuvius iškorę, kilimų prižiūrėtojai paliko nedulkintus kilimus, visi

stumdydamiesi yrėsi į priekį; kilo tokia maišatis, tarsi už vartų stovėtų priešas; žmonės per kits kitą šaukė:

- Nykštukas! Nykštukas! Ar matėt nykštuką?!

Tarpduryje pasirodė rūmų prižiūrėtojas, rūsčiu veidu ir su dideliu rimbu rankoje.

- Dėl Dievo meilės, ko, šunsnukiai, keliat tokį triukšmą! Ar nežinot, kad kunigaikštis teikiasi dar miegoti? - Ir, užsimojęs įnagių, drožė keliems arklį prižiūrėtojams ir durininkams kaip reikiant per nugaras.

- O, pone, - šaukė jie, - argi nematote? Mes atvedame nykštuką, kokio dar niekada nesate regėjęs!

Pamatęs mažylį, rūmų prižiūrėtojas vos susilaukė neprapliupęs juokais, bet garsiai juoktis neleido orumas. Todėl rimbu išvaikė visus susirinkusiuosius, įsivedė mažylį į vidų ir paklausė, kokiu reikalu atėjęs. Išgirdęs, kad tas nori pasikalbėti su vyriausiuoju virėju, atsakė:

- Klysti, sūneli, tau reikalingas aš, rūmų prižiūrėtojas; juk nori stoti pas kunigaikštį tarnauti rūmų nykštuku, ar ne taip?

- Ne, pone, - atsakė nykštukas. - Aš esu įgudęs virėjas, moku virti ir kepti visokiausių nepaprastų valgių, tad būkite malonus, nuveskite mane pas

vyriausiąjį virėją, gal pravers jam mano išmany-
mas ir gebėjimai.

- Kaip nori, vyruti; šiaip jau paties pageidavi-
mas nėra labai išmintingas. Į virtuvę! Tarnauda-
mas rūmų nykštuku, neturėtumei jokio darbo ir
būtumei pavalgęs, kiek širdis geidžia, vaikščiotu-
mei gražiai apsirengęs. Na, bet pažiūrėsim, var-
gu ar tavo virimo menas bus toks, kad patenkintų
kunigaikščio asmeninį virėją, o virtuvės pagalbi-
ninko pareigos tau per menkos. - Tai sakydamas,
rūmų prižiūrėtojas paėmė jį už rankos ir nuvedė į
vyriausiojo virėjo patalpas.

- Maloningasai pone, - tarė tenai nykštukas,
nusilenkdamas taip žemai, kad net nosimi bakste-
lėjo į grindų kilimą, - ar nereikia jums patyrusio
virėjo?

Vyriausiasis virėjas nužvelgė jį nuo galvos iki
kojų, nusikvatojo visu balsu ir tarė:

- Ką? Tu - virėjas? Nejuo manai, kad mūsų vi-
ryklės tokios žemos, kad galėsi lengvai, ant pirštų
galų pasistiebęs ir kaklą ištempęs, į katilą pasi-
žiūrėti? O, mielas vaikeli! Tas, kuris tave atsiun-
tė pas mane parsisamdyti virėju, norėjo tave tik
apkvailinti. - Taip sakydamas, vyriausiasis virėjas

garsiai nusijuokė, o kartu su juo kvatojo ir rūmų prižiūrėtojas bei visi kambaryje buvę tarnai.

Bet nykštukas nenusileido.

- Ar nuskurs namai, kur visko per akis, dėl vieno ar dviejų kiaušinių, kelių lašų sirupo ir vyno, saujos miltų ir trupučio prieskonių? - tarė jis. - Leiskite man pabandyti paruošti kokį nors skanėstą, duokite ko reikia, ir jūsų akivaizdoje kaipmat viskas bus padaryta; tada, neabejoju, pasakysite: „Tas yra virėjas kaip reikiant“.

Tokiais ir panašiais žodžiais mažylis stengėsi įtikinti vyriausiąjį virėją, ir gražu buvo žiūrėti, kaip žybčiojo jo mažos akutės, kaip tirtėjo jo ilgasis ir kaip, pabrėždami kalbą, krutėjo jo ploni, į voro kojas panašūs pirštai.

- Gerai, - tarė vyriausiasis virėjas ir paėmė rūmų prižiūrėtoją už parankės, - gerai, dėl juoko pabandysime, eime į virtuvę!

Perėję kelias sales ir koridorius jie galiausiai atsidūrė virtuvėje. Tai buvo didelis, erdvus, puikiai įrengtas pastatas; dvidešimtyje krosnių be persotojo kūrenosi ugnis; per vidurį tekėjo skaidraus vandens upelis, kuriame plaukiojo gyvos žuvys, marmuro ir brangaus medžio spintose buvo sudėtos maisto atsargos, kurias reikėjo visuomet turėti

po ranka, o iš dešinės ir kairės buvo dar dešimt salių, kur galėjai rasti visko, ko esama gardaus ir širdžiai malonaus visose Frankistano žemėse ir net Rytų kraštuose. Daugybė virtuvės darbininkų zujo ten ir atgal, barškėjo katilai ir puodai, čirškėjo keptuvės, plumpsėjo kiaušinių plaktuvės; bet kai į virtuvę įžengė vyriausiasis virėjas, visi sustingo savo vietose, girdėjai tik, kaip spragsi ugnis ir čiurlena upelis.

- Ką kunigaikštis įsakė šiandien patiekti pusryčiams? - paklausė vyriausiasis pirmąjį pusryčių specialistą, seną virėją.

- Daniškos sriubos teikėsi pageidauti ir raudonųjų Hamburgo kukulių, pone.

- Aišku, - atsakė vyriausiasis virėjas, - ar girdėjai, ką kunigaikštis nori valgyti? Ar apsiimi pagaminti šiuos gan sudėtingus patiekalus? Ko jau ko, bet kukulių nepadarysi, nes tai paslaptis.

- Vieni juokai, - atsakė nykštukas, nustebindamas visus; kai buvo paverstas vovere, tuos valgius ne kartą buvo daręs. - Nieko nėra lengvesnio! Sriubai tegu atneša tų ir tų daržovių, tokių ir tokių prieskonių, šerno taukų, šaknelių ir kiaušinių; kukuliams reikia, - jis pritildė balsą, kad girdėtų tik vyriausiasis virėjas ir pusryčių ruošėjas, - keturių

rūšių mėsos, trupučio vyno, anties taukų, imbiero ir tokios žolelės, kuri vadinama pilvaguode.

- O šventasis Benediktai! Pas kokį burtininką mokeisi? - sušuko nustebęs virėjas. - Išvardijo viską kuo tiksliausiai, o pilvaguodės mes ir patys nežinojome, su ja kukuliai turėtų būti dar gardesni. Tu tikras stebuklas - ne virėjas!

- To tikrai nesitikėjau, - tarė vyriausiasis virėjas, - bet tegu pamėgina. Duokit jam produktų, indų ir visko, ko prašo, tegu pusryčius sutaiso jis.

Buvo daroma, kaip nykštuko liepta, - reikalingus daiktus sunešė ir sudėjo ant priekrosnio; bet pasirodė, kad nykštukas nosimi vos pasiekia krosnies kraštą. Todėl sugalvojo pastatyti vieną ant kitos porą kėdžių, o ant jų ir krosnies krašto padėjo marmuro plokštę; tada jaunąjį stebukladarį paprašė rodyti savo meną. Aplinkui dideliu ratu sustojo virėjai, jų pagalbininkai, tarnai ir kas tik norėjo, ir visi nustebę žiūrėjo, kaip mikliai nykštukas dirba savo darbą, kaip lengvai ir sklandžiai jam viskas eina. Suroošęs, ką reikia, liepė abu puodus užkaišti ir virti tol, kol pasakys; ir jis pradėjo skaičiuoti - vienas, du, trys, keturi ir taip toliau; suskaičiavęs iki penkių šimtų, sušuko:

- Gana!

Tada puodus nukėlė, ir mažylis paprašė vyriausiąjį virėją paragauti.

Pusryčių specialistas liepė virtuvės berniukui paduoti auksinį šaukštą; nuskalavęs upelyje, perdavė jį vyriausiajam virėjui. Tas išdidžiai priėjo prie krosnies, pasisėmė iš vieno puodo, atsignybė gabalėlį iš kito, įsidėjo į burną, užsimerkė, pačep-sėjo, didžiai patenkintas, ir tarė:

- Nuostabu! Garbė kunigaikščiui, tiesiog pasakiška! Ar neparagautumėte ir jūs šaukštelį, rūmų prižiūrėtojai?

Šis nusilenkė, paėmė šaukštą, paskanavo ir, neregėto malonumo pagautas, sušuko:

- Šlovė jūsų menui, gerbiamasis pusryčių gamintojai! Jūs esate patyręs virėjas, bet taip gardžiai niekada nesate išviręs nei sriubos, nei Hamburgo kukulių!

Dabar ragavo ir pusryčių specialistas. Paskanavęs priėjo prie nykštuko, paspaudė jam ranką ir tarė:

- Mažyli! Esi tikras meistras! Pripažįstu, toji žolelė, pilvaguodė, viskam suteikia ypatingą ir nepakartojamą skonį.

Kaip tik tą akimirką į virtuvę įėjo kunigaikščio kamerdineris ir pranešė, kad ponas reikalauja pus-

ryčio. Valgius sudėjo ant sidabrinių padėklų ir nu-
nešė kunigaikščiui; vyriausiasis virėjas nusivedė
mažylį į savo kambarį pasišnekėti. Bet nepraėjo nė
pusės laiko, kiek reikia sukalbėti „Tėve mūsų“ (ši
frankų malda yra dvigubai trumpesnė už tikrati-
kių maldą), kai pasirodė kunigaikščio pasiuntinys
ir pakvietė vyriausiąjį virėją ateiti pas valdovą.
Vyriausiasis virėjas skubiai persivilko šventiniais
drabužiais ir nusekė paskui pasiuntinį.

Kunigaikštis atrodė labai patenkintas. Jis buvo
suvalgęs viską, ką jam atnešė, ir tą akimirką, kai
vyriausiasis virėjas įžengė į kambarį, kaip tik
šluostėsi barzdą.

- Klausyk, viršininke, - tarė kunigaikštis, - tavo
virėjais buvau iki šiol visada labai patenkintas, bet
pasakyk man, kas šiandien ruošė pusryčius? Nuo
to laiko, kai sėdžiu savo protėvių soste, tokių gar-
džių dar niekada nevalgiau; sakyk, kuo vardu tas
virėjas, noriu jam nusiųsti kelis dukatus dovanų.

- Mano valdove, tai nepaprasta istorija, - atsakė
vyriausiasis virėjas ir papasakojo, kaip šįryt jam
atvedę kažkokį nykštuką, būtinai norintį tapti vi-
rėju, ir kaip paskui buvo verdami pusryčiai. Kuni-
gaikštis didžiai nustebė, liepė pakviesti nykštuką
ir ėmė klausinėti, kas jis toks ir iš kur. Vargšas

Jakobas, žinoma, negalėjo prisipažinti, kad buvo apkerėtas ir paverstas vovere, bet jis nemelavo sakydamas, kad dabar neturiš nei tėvo, nei motinos ir kad virti išmokęs iš vienos senos moteriškės. Kunigaikštis nieko daugiau nebeklausinėjo, tik stebėjosi keista naujojo virėjo išvaizda.

- Jei liksi pas mane, - tarė jis, - mokėsiu tau kasmet po penkiasdešimt dukatų, duosiu šventinius drabužius ir dar priedo dvejas kelnes. Bet užtat privalėsi kasdien gaminti man pusryčius pats, davinėti nurodymus, ką ir kaip virti pietums, ir išvis imsi tvarkyti visus mano mitybos reikalus. Kadangi kiekvienam savo rūmuose suteikiu tam tikrą pravardę, tai ir tu nuo šiol vadinsies Nosis ir eisi vyriausiojo virėjo padėjėjo pareigas.

Nykštukas Nosis puolė kniūbsčias prieš galingą frankų kunigaikštį, bučiavo jam kojas ir žadėjo ištikimai tarnauti.

Taigi mažylis tuo metu turėjo iš ko gyventi ir garbingai vykdė savo pareigas. Galima net sakyti, kad nuo to laiko, kai nykštukas Nosis apsigyveno kunigaikščio namuose, šis paliko visai kitas žmogus. Iki tol ne kartą yra buvę, kad dubenis ir padėklus, kuriuose paduodavo valgius, jis sviesdavo virėjams į veidus; net pačiam vyriausiajam virėjui

vieną sykį persiutęs taip trenkė nepakankamai minkštai iškepta veršio koja į kaktą, kad tas su-smuko vietoje ir paskui tris dienas turėjo gulėti lovoje. Tiesa, tai, ką pridarydavo įniršio pagautas, kunigaikštis visuomet atitaisydavo keliomis rieš-kučiomis auksinių, bet vis tiek nė vienas virėjas niekada neateidavo su valgiais, nevirpindamas kinkų.

O kai rūmuose atsirado nykštukas, viskas per-simainė lyg burtininko lazdele mostelėjus. Dabar kunigaikštis, norėdamas patirti kuo didžiausią malonumą valgydamas savo mažojo virėjo patieka-lus, maitinosi nebe tris, o penkis kartus per dieną, ir niekuomet nepasitaikydavo, kad iš nepasitenki-nimo būtų suraukęs kaktą. Priešingai, jam viskas rodėsi nauja, puiku, visada buvo gerai nusiteikęs, švelnus, mandagus ir kasdien vis tuko.

Dažnai atsitikdavo, kad per pačius pietus jis liepdavo pašaukti vyriausiąjį virėją ir nykštuką Nosį, pasisodindavo vieną iš kairės, kitą – iš deši-nės ir tiesiog pirštais dėdavo jiems į burną tų nuos-tabiųjų gardumynų gabalėlius, – tai buvo malonė, kurią abu labai vertino.

Nykštukas Nosis tapo miesto garsenybe. Vy-riausiasis virėjas buvo nuolat maldaute maldauja-

mas, kad leistų pasižiūrėti, kaip nykštukas verda, o kai kuriems ypač garbingiems miesto didikams pavyko vargais negalais gauti kunigaikščio sutikimą, kad nykštukas rengtų jų tarnams virimo pamokas; susidarė nemaža pelno, nes kiekvienas kasdien mokėjo po pusę dukato. O kad negadintų nuotaikos kitiems virėjams ir nekeltų jiems pavydo, nykštukas atiduodavo jiems visus pinigus, kuriuos gaudavo iš didikų už jų virėjų mokymą.

Taip išgyveno nykštukas Nosis, iš pažiūros laimingas ir visų gerbiamas, apie dvejus metus, bet jo širdį graužė tėvų ilgesys. Niekas nebūtų pasikeitę ir toliau, jei ne štai šis įvykis. Nykštukas mokėjo labai vykusiai supirkti, ko virtuvei reikėdavo. Todėl visuomet, kai tik turėdavo laisvesnę valandėlę, pats eidavo į prekyvietę pirkti paukščių ir daržovių.

Vieną rytą nuėjo ten paieškoti sunkių, riebių žąsų, kokias labai mėgo kunigaikštis. Apžiūrinėdamas, kas ką yra atnešęs, jis jau kelis kartus buvo apėjęs visą prekyvietę. Jo išvaizda dabar nė iš tolo nebekėlė niekam noro nei juoktis, nei tyčiotis – visi pažinojo jį kaip garsų kunigaikščio virėją, ir kiekviena žąsų pardavėja jausdavosi laiminga, jei tik jis atsukdavo į ją savo nosį.

Staiga jis pastebėjo vieną moterį, sėdinčią toli eilės gale; ji irgi pardavinėjo žąsis, bet nei gyre savo prekės, nei, kaip kitos, šaukėsi pirkėjų; prie jos jis ir priėjo, ėmė čiupinėti ir kilnoti žąsis. Šios buvo tokios, kokių reikėjo, ir jis nupirko tris su visu narvu, kurį užsikėlė ant savo plačių pečių ir patraukė į kunigaikščio rūmus. Jam pasidarė keista, kad tik dvi žąsys gageno ir krykė, kaip tikros žąsys daro, o trečioji tupėjo tylut tylutėlė, tarsi ką mąstydamą, ir protarpiais sudejuodavo kaip žmogus. „Ar tik ji neserga, – pagalvojo nykštukas, – reikia kuo greičiau ją papjauti ir iškepti.“ Bet žąsis prašneko žmogaus balsu:

*- Jeigu dursi tu mane,
Tai sužnaibysiu tave.
O jei galvą man nukirsi,
Tai netrukus pats numirsi.*

Baisiai persigandęs, nykštukas pastatė narvą ant žemės, o toji žąsis žvelgė į jį gražiomis išminatingomis akimis ir gailiai dejavo.

- Kad tave šimtas! – sušuko nykštukas. – Ir tu, gerbiamoji žąsyte, moki kalbėti? Šito tikrai nesitikėjau. Prašom tiktai nebijoti! Mes ne kokie neiš-

manėliai, kad tokiam nepaprastam paukščiui atimtumė gyvybę. Bet guldau galvą, kad pati ne visą laiką lindėjai tose plunksnose. Juk ir aš pats buvau kadaise pasigailėjimo verta voverė.

- Taip, tu nė kiek neklysti, sakydamas, kad aš neatėjau į šį pasaulį tame šlykščiame apvalkale, - atsiliepė žąsis. - Patikėk, prie mano lopšio niekas nepranašavo, kad Mimeę, didžiojo Veterboko dukterį, kada nors nugalabys kunigaikščio virtuvėje.

- Būki rami, mieloji panele Mime, - guodė ją nykštukas, - kaip mane gyvą matote, kol esu jo didenybės vyriausiojo virėjo padėjėjas, niekas neprikiš prie kaklo peilio. Įrengsiu jums savuosiuose kambariuose žąsidę, pasirūpinsiu, kad niekada netrūktų lesalo, o laisvu nuo darbo metu ateisiu su jumis pasišnekėti; kitiems virtuvės žmonėms pasakysiu, kad ypatingomis žolelėmis peniu žąsį kunigaikščiui, ir, kai tik pasitaikys proga, išleisiu į laisvę.

Žąsis susigraudinusi dėkojo jam, o nykštukas viską darė taip, kaip buvo žadėjęs: papjovęs kitas dvi žąsis, atitvėrė kambario kampą Mimei, paskelbęs, kad žąsį penės kunigaikščiui ypatingu būdu. Ir maistą davė jai ne įprastinį žąsų lesalą, o atnešdavo visokių kepinių ir saldumynų. Kai tik iš-

trūkdavo iš virtuvės, eidavo pas ją pasišnekėti ir ją paguosti. Jie vienas antram apsakė savo gyvenimą; taip nykštukas Nosis sužinojo, kad žąsis yra burtininko Veterboko, gyvenančio Gotlando saloje, duktė. Jos tėvas susipykęs su viena sena fėja, kuri iš keršto, panaudojusi visokias suktybes ir apgaules, jį pergudravo – pavertė Mimeį žąsimi ir atgabeno čionai, toli atskirdama ją nuo tėvynės. O kai nykštukas Nosis irgi apsakė savo gyvenimo istoriją, jinai tarė:

- Apie tuos dalykus aš šiek tiek nusimanau. Mane ir mano seseris tėvas yra šio bei to pamokęs, žinoma, tik tiek, kiek vaikams galima sakyti. Iš senės pykčio prie žolelių pirtinės, iš tavo staigaus atbudimo, kai pauostei aną žolelę senės daržovių sandėlyje, iš kai kurių senės žodžių, kuriuos man sakei, aš sprendžiu, kad esi apžavėtas žolelėmis, o tai reiškia: jei tau pavyks rasti tą žolelę, kurią fėja, tave užburdama, turėjo mintyse, būsi iš tų burtų išvaduotas.

Menka paguoda tebuvo mažyliui tie paaiškinimai; kur jis ras tą žolelę? Bet vis tiek jai gražiai padėjo, o širdyje išsižiebė vilties kibirkštėlė.

Tuo laiku kunigaikštis sulaukė svečių – atvažiavo kaimynystėje gyvenantis kitas kunigaikštis,

jo draugas. Šeiminkas liepė pašaukti nykštuką Nosį ir jam tarė:

- Dabar atėjo tau lemtinga valanda - turėsi įrodyti, ar man ištikimai tarnauji ir ar iš tikrųjų esi nepralenkiamas virėjas. Tas kunigaikštis, kuris dabar pas mane vieši, valgo, kaip visiems žinoma, geriausiai, išskyrus mane, suprantama; be to, jis puikiai išmano valgius, ir yra išmintingas žmogus. Todėl pasistenk kiekvieną dieną stalą paruošti taip, kad kunigaikštis kaskart vis labiau stebėtųsi. Ir dar įsidėmėk: prarasi mano malonę, jeigu per tą laiką, kol jis viešės, paduosi į stalą du kartus tą patį patiekalą. Išdininkas tau pristatys visko, ko reikia. Net jei prireiktų auksą ir deimantus kepti taukuose, nebijok ir šito! Verčiau elgetomis išeisiu, negu prieš kunigaikštį rausiu iš gėdos.

Išklausęs šių kunigaikščio žodžių, nykštukas nusilenkė ir tarė:

- Bus taip, kaip įsakyta, valdove! Kaip Dievą myliu, padarysiu viską, kad tas smaližius kunigaikštis liktų patenkintas.

Mažasis virėjas dabar davė laisvę savo išmonei. Negailėjo kunigaikščio turtų, bet dar mažiau paties savęs: kiauras dienas išstovėdavo, svilinamas ugnies ir karštų garų debesyje, o jo balsas

be perstojo aidėjo virtuvės skliautais; būdamas vyriausias, davinėjo nurodymus ir įsakymus savo padėjėjams ir kitiems virėjams. Jis vis kartojo:

- Galėčiau daryti kaip tie Alepo kupranugarių varovai, kurie, sekdami pasakas keliauninkams, sukelia jiems didelį norą valgyti, kad paskui patys gautų iš jų gerai prisišveisti. Jie ištisą valandą smulkiai vardija visus valgius, kuriuos pasakoje nešė ir krovė ant stalų, ir klausytojams sukelia didžiulį apetitą, netgi nenumaldomą alkį; tuomet tie nejučiomis ima traukti iš krepšių maisto atsargas ir surengia tikrą puotą; nemažai kliūna ir kupranugarių varovams; bet aš nesu toks.

Jau dvi savaitės kunigaikštis svečiavosi šiuose namuose, gyveno puikiai ir linksmai. Visi valgė ne mažiau kaip penkis kartus per dieną, ir šeimininkas negalėjo atsidžiaugti nykštuko išradingumu, nes svečio veidas iš pasitenkinimo švytėte švytėjo. Kai atėjo penkioliktoji diena, šeimininkas liepė pašaukti nykštuką prie stalo, parodė jį svečiui ir paklausė, kaip patinka jo gaminami valgiai.

- Tu esi nuostabus virėjas, - atsakė svečios žemės kunigaikštis, - ir žinai, kas yra geras valgis. Per visą tą laiką, kai esu čia, nepadavei nė karto to paties patiekalo, ir viskas buvo sutaisyta kuo

puikiausiai. Bet pasakyk galiausiai, kodėl tiek ilgai nepaduodi į stalą paties įstabiausio valgio – siuzereno pašteto?

Nykštukas baisiausiai persigando, nes iki šiol nebuvo girdėjęs apie jokią siuzereno paštetą, bet išsyk susitvardė ir ramiai atsakė:

– Jūsų didenybe! Aš maniau, kad jūsų šviesi asmenybė dar ilgai džiugins šiuos namus, todėl su tuo patiekalu nesiskubinau; ką gi geresnio gali patiekti virėjas atsisveikinimo dienai už šį valgių valgį?

– Mat kaip? – šypsodamasis įsiterpė kunigaikštis, šių namų šeimininkas. – Gal ir aš turėčiau laukti iki paskutinės savo gyvenimo dienos, kol jį patieksi atsisveikinimui? Juk ir man dar niekada nesi to pašteto sutaisęs. Manosioms pakasynoms sugalvosi kokį nors kitą patiekalą; o rytoj paštetas turi būti ant stalo.

– Jūsų šventa valia, valdove! – atsakė nykštukas ir išėjo. Bet išėjo didžiai nusiminięs, nes jautė, kad išmušė jo gėdos ir nelaimės valanda. Jis neturėjo jokio supratimo, kaip tas paštetas daromas. Todėl nudilbino į savo kambarį, atsisėdo ir ėmė verkti, kad likimas jam toks žiaurus. Tada prisiartino prie jo žąsis Mimė, kuriai buvo leista vaikščioti po visą

kambarį, ir klausė, kas nutiko, kad taip graudžiai verkia. Išgirdusi apie siuzereno paštetą, jina tarė:

- Nusišluostyk ašaras! Tas valgis būdavo dažnai ant mano tėvo stalo, ir aš maždaug žinau, ko reikia jam pagaminti; paimsi to ir to, tiek ir tiek, o jeigu ko nors ir trūks, tie ponai vis tiek nesupras.

Taip jam kalbėjo Mimė; nykštukas pašoko iš džiaugsmo, laimino tą dieną, kurią buvo nupirkęs žąsį, ir, nieko nelaukdamas, ėmėsi daryti išgirtąjį paštetą. Iš pradžių sutaisė šiek tiek, kad galėtų pamėginti, ir - tik pamanyk! - paštetas išėjo puikus; davė paragauti ir vyriausiajam virėjui, tas vėl gyrė nykštuko talentą.

Kitą dieną iškepė didesnę paštetą ir, vos ištraukęs iš krosnies ir papuošęs gėlių vainikais, nusiuntė jį į stalą dar karštą. Pats apsirengė šventiniais drabužiais ir nuėjo į valgomąjį. Tą akimirką, kai atidarė duris, vyriausiasis pjaustytojas kaip tik pjaustė paštetą į dalis ir sidabro mentele dėliojo į kunigaikščio ir svečio lėkštes. Kunigaikštis atsikando didelį kąsnį, pakėlė akis į lubas ir nurijęs tarė:

- A a a! Ne veltui tas paštetas vadinamas valgių valgiu, o mano nykštukas - tai virėjų virėjas! Ar ne tiesa, mielas bičiuli?

Svečias paėmė kelis kąsnelius į burną, pakramtė, pačepsėjo ir pagiežingai šyptelėjo.

- Tas dalykėlis paruoštas visai neblogai, - atsakė jis, stumdamas lėkštę į šalį, - bet čia netikras siuzerenas; to, beje, ir tikėjaisi.

Kunigaikštis susiraukė pasipiktinęs ir visas paraudo iš gėdos.

- Šuns išpera, - sušuko jis ant nykštuko, - kaip drįsti taip elgtis su savo valdovu! Gal nori, kad nušuktų tavo didelė galva nuo pečių - už tą šlykščių viralynę?

- O, jūsų didenybe! Galiu prisiekti visais šventaisiais, jog šį patiekalą dariau pagal visas virimo meno taisykles, negali būti, kad jam ko nors trūktų, - aiškino nykštukas drebedamas.

- Meluoji, nevidone! - atšovė kunigaikštis ir koja paspyrė jį nuo savęs. - Mano svečias be reikalo nesakytų, jeigu jame būtų viskas, ko reikia. Liepsiu iš tavęs paties sukapojus iškepti paštetą!

- Pasigailėkite manęs! - maldavo mažylis, krisdamas ant kelių ir apkabindamas svečio kojas. - Pasakykite, ko trūksta tam valgiui, kad jis jums nepatinka. Neleiskite manęs nužudyti dėl gabalo mėsos ir saujos miltų.

- Negaliu tau niekuo padėti, mielas nykštuke Nosie, - atsakė nusijuokęs svečias, - aš jau vakar žinojau, kad šito patiekalo nepadarysi taip kaip mano virėjas. Įsidėmėk, čia nėra vienos žolelės, kuri net neauga šiuose kraštuose, tai čiauduolė; be jos paštetas - ne paštetas; tavo šeimininkui niekada neteks tokio pašteto valgyti.

Frankistano valdovas kone sprogo iš įniršio.

- Nieko panašaus, jį valgysiu ir aš! - sušuko kunigaikštis virpančiu iš pykčio balsu. - Prisiekiu kunigaikščio garbe: rytoj patieksiu jums arba paštetą, kokio pageidaujate, arba šito nenaudėlio galvą, pasmeigtą ant mano rūmų vartų. Marš, šunie, dar kartą duodu tau vieną parą laiko.

Taip burnojo kunigaikštis, o nykštukas vėl grįžo verkdamas į savo kambarėlį ir ėmė žąsiai skųstis likimu, kad dabar mirties nebeišvengs, nes apie tą žolelę nėra nė girdėti girdėjęs.

- Jeigu tik tokia bėda, - tarė ji, - aš galiu pagelbėti, tėvas išmokė mane visas žoleles pažinti. Tiesa, kitu metu gal ir nebūtumei išsisukęs nuo bausmės, bet laimė, dabar kaip tik mėnulio jaunatis, kai ši žolelė žydi. Tiktai pasakyk, ar neauga čia kur netoli senų kaštanų?

- O, yra tokių, - su palengvėjimu atsakė nykštukas, - prie ežero, kokie du šimtai žingsnių nuo namų, jų čia ištisa giraitė; bet kam jie reikalingi?

- Tik senų kaštanų paunksnėje auga ši žolelė, - atsakė Mimė. - Tad negaiškime laiko ir eime jos ieškoti; paimk mane ant rankų, o lauke paleisi ant žemės, aš tau ją surasiu.

Kaip žąsis sakė, taip nykštukas padarė: pasikišo ją po pažastimi ir nuėjo prie rūmų vartų. Tačiau čia sargybinis su ginklu rankoje pastojo kelią sakydamas:

- Ne, broliuk, tavo dieneelės jau suskaičiuotos, už vartų - nė žingsnio; turiu griežčiausią įsakymą tavęs neišleisti.

- Bet į sodą, manau, galiu nueiti, - atsakė nykštukas. - Būk toks geras, nusiųsk vieną iš savo žmonių pas rūmų prižiūrėtoją paklausti, ar nebūtų man galima išeiti į sodą žolelių pasirinkti.

Sargybinis žmogų pasiuntė, ir leidimas buvo gautas, nes sodą iš visų pusių juosė aukšta mūro siena, todėl pabėgti iš čia neįmanoma. Kai nykštukas Nosis su žąsimi Mime jau buvo už vartų, pastatė ją atsargiai ant žemės, ir toji greitai nukrypavo ežero link, kur augo kaštanai. Pats tipeno iš paskos virpančia širdimi ir suprasdamas, kad tai

paskutinė ir vienintelė jo viltis; jei žolelės neras, verčiau nusiskandins ežere, negu duosis nukertamas galvą – taip jis tvirtai nusprendė. Žąsis labai stengėsi: apšniukštino visus kaštanus, snapu išvartė kiekvieną žolelę, bet nieko nepamatė; iš gailėsčio ir nevilties pradėjo verkti, nes vakarasėjo tamsyn, ir buvo vis sunkiau pažinti aplinkinius daiktus. Nykštukas netyčia pažvelgė anapus ežero ir staiga sušuko:

– Žiūrėk, žiūrėk, anoj ežero pusėj auga dar vienas didelis senas medis, eime ten paieškoti, gal ten žydi mano laimė!

Žąsis pasišokėjo, suplasnojo sparnais ir nuskrido į tą pusę, o nykštukas lapeno iš paskos, kiek jo mažos kojos nešė; kaštanas metė milžinišką šešėlį, todėl po juo buvo taip tamsu, kad beveik nieko nebuvo galima įžiūrėti. Bet žąsis staiga sustojo kaip įbesta, suplakė iš džiaugsmo sparnais, įkišo greitai galvą į aukštą žolyną, kažką nuskyne ir grakščiai snapu padavė nustebusiam nykštukui.

– Štai toji žolelė, – ir čia jų auga į valias, visuomet galėsi pasirinkti, kiek reikės.

Nykštukas idėmiai apžiūrinėjo tą augalėlį; nuo jo sklido malonus kvapas, kuris nejučiomis priminė, kaip jis buvo atverstas į žmogų: toks pat mels-

vai žalias stiebelis ir lapeliai, toks pat skaisčiai raudonas žiedas su geltonais kraštais.

- O, Dievuliau! - sušuko jis staiga. - Koks stebuklas! Žinai, man rodos, kad čia ta pati žolelė, kuri iš voverės padarė mane šiuo bjauriu išsigimėliu; ar nepabandyti jos galios?

- Dar ne, - patarė žąsis. - Prisiskink jų pilną saują ir eime į tavo kambarį; ten sudėsime į krūvą pinigų ir visa, ką turi, tada ir pabandysime.

Pasakyta - padaryta: grįžo jie namo, o nykštuko širdis smarkiai daužėsi krūtinėje, laukiant nesulaukiant, kas iš to išeis. Sužėręs į išskleistą skepetą penkias ar šešias dešimtis dukatų, kuriuos buvo sutaupęs, sumetęs drabužius ir avalynę, viską surišo ir tarė:

- Jei Dievas panorės, nuims nuo manęs šitą naštą. - Įkišo nosį giliai į žoleles ir patraukė į save jų kvapą.

Subrašėjo sutrašėjo visi sąnariai: pajuto, kaip galva kyla nuo pečių, pamatė, kaip nosis pamažu traukiasi, jautė, kaip tiesiasi nugara ir krūtinė, kaip ilgėja kojos.

Žąsis nustebusi negalėjo patikėti savo akimis.

- O, koks tu didelis, koks tu gražus! - sušuko ji. - Ačiū Dievui, nieko nebeliko iš to, į ką pirma buvai panašus!

Neapsakomas džiaugsmas apėmė Jakobą, ir, sudėjęs rankas, jis ėmė melstis. Bet ir šią palaimos akimirką nepamiršo, kad labiausiai už viską turi būti dėkingas žąsiai Mimei; nors širdis traukte traukė pas tėvus, bet dėkingumo jausmas padėjo įveikti šį troškimą, ir jis tarė:

- Kam kitam, jei ne tau, turiu pirmučiausia dėkoti, kad vėl tapau pats savimi? Jei ne tu, niekuomet nebūčiau šitos žolelės radęs, taigi būčiau turėjęs likti amžinu išsigimėliu arba, ko gero, padėjęs galvą po budelio kirviu. Už gera atsilyginsiu geru. Pargabensiu tave pas tėvą, o jis, būdamas toks patyręs burtininkas, mokės tave atkerėti.

Žąsies akyse pasirodė džiaugsmo ašaros, ir ji sutiko su jo siūlymu. Jakobas laimingai prasmuko su žąsimi pro rūmų sargybą ir patraukė prie pajūrio, iš kur žadėjo vykti į Mimės tėvynę.

Ką čia man toliau bepasakoti? Ar apie tai, kad jų kelionė baigėsi gerai, kad Veterbokas atkerėjo dukterį, o Jakobą išlydėjo namo, gausiai apdovanojęs, kad tas grįžo į gimtąjį miestą, ir tėvai, pamatę šį gražų jaunikaitį, su džiaugsmu atpažino

savo sūnų, kad už dovanas, kurias gavo iš Veterboko, nusipirko krautuvej ir gyveno pasiturimai ir laimingai?

Pridurti galiu tik tiek, kad, prapuolus nykštukui iš kunigaikščio rūmų, ten kilo baisus kivirčas, nes kitą dieną, kai kunigaikštis norėjo tesėti duotą garbės žodį ir nykštukui, jei šis negaus tos žolelės, nukirsdinti galvą, o jo niekas negalėjo niekur rasti, svečias ėmė sakyti, kad kunigaikštis, bijodamas netekti savo geriausio virėjo, tyčia leido jam slapta pabėgti, ir šeimininką apkaltino sulaužius garbės žodį. Dėl to tarp abiejų valdovų įsiliepsnojo nuožmus karas, kuris istorijoje, kaip visiems gerai žinoma, vadinamas Žolelių karu; įvyko ne vienerios kautynės, bet galop buvo sudaryta taika, gavusi Pašteto taikos vardą, nes jos pasirašymo iškilimėms kunigaikščio, buvusio svečio, virėjas pagamino siuzereną, tą paštetų paštetą, ir kunigaikštis jį valgė pasigardžiuodamas.

Atsitiko taip, kaip dažnai atsitinka, - mažas kupstas didelį vežimą verčia; tai ir yra, gerbiama - valdove, pasakojimas apie nykštuką Nosį.

Štai tokią istoriją papasakojo vergas iš Frankistano; kai jis baigė, šeichas Ali Banas liepė paduoti jam ir kitiems vergams vaisių, kad atsigaiivintų, o kol šie valgė, pats šnekučiavo su draugais. Jau nuoliai, kuriuos senelis buvo įvedęs į rūmus, visaip gyrė šeichą, jo namus ir visą jų tvarką.

- Iš tikrųjų, - tarė jaunas raštininkas, - nėra nieko malonesnio, kaip klausytis įdomių pasakojimų. Galėčiau dienų dienas taip sėdėti, sukryžiaavęs po savim kojas, vieną ranką atmetęs ant pagalvio, kita parėmęs smakrą ir, jei būtų galima, užtraukdamas dūmą iš didžiosios šeicho nargilės, be galo klausytis istorijų, - tokį įsivaizduoju gyvenimą Mahometo soduose.

- Kol esate jauni, sveiki ir stiprūs, kol galite dirbti, - tarė senelis, - nemanau, kad toks tingus gyvenimas jus iš tikrųjų vilioj. Bet su vienu dalyku sutinku: kai klausaisi pasakojimų, išgyveni ypatingą, nepakartojamą jausmą. Nors jau esu senas - einu septyniasdešimt septintuosius - ir gyvenime nemažai visko prisiklausiau, vis tiek, pamatęs prie namo kampo sėdintį pasakotoją, o aplink jį didžiuliu ratu susėdusius klausytojus, nepraeinu

pro šalį – imu ir prisišlieju prie jų pasiklausyti. Pasineri tada į pasakojamų įvykių verpetą, gyveni su tais žmonėmis, su tomis stebuklingomis dvasiomis ir fejomis, išvysti pasaulį, koks retai pasitaiko gyvenime, o paskui, kai lieki vienas, turi kur mintimis paklajoti, – kaip tas keliauninkas, kuris, leisdamasis į kelionę per dykumą, yra viskuo iš anksto apsirūpinęs.

– Niekuomet nepagalvojau, – įsiterpė į pokalbį kitas jaunuolis, – kodėl tokie pasakojimai iš tikrųjų yra patrauklūs. Bet aš irgi jaučiu tą patį. Kai buvau dar mažas ir imdavau nekantrauti, lengvai nurimdavau, išgirdęs sekant kokią pasakaitę. Iš pradžių man būdavo visai vis tiek, kas ten ką veikia, svarbiausia, kad pasakodavo ir kad kažkur kažkas vykdavo; kiek kartų esu girdėjęs visas tas pasakėčias, kurias sugalvojo išmaningi žmonės ir į jas įdėjo kruopelytę savo išminties: apie lapę ir kvailą varną, apie lapę ir vilką, daugybę pasakų apie liūtą ir kitus žvėris. O kai kiek paaugau ir įgijau daugiau gyvenimo patirties, tos trumpos istorijos pradėjo nebepatenkinti; reikėdavo, kad pasakojimai būtų ilgesni, kad jie būtų apie žmones ir jų nepaprastus likimus.

- Taip, ir aš dar gerai prisimenu tą laiką, - pertraukė šiuos prisiminimus kitas draugas. - Ne kas kitas, o tu išmokei mus pamėgti visokiausius pasakojimus. Vienas jūsų vergas mokėjo tiek daug negirdėtų istorijų, kiek neišpasakotų ir kupranugarių varovas per visą kelionę iš Mekos į Mediną; kai tas vergas baigdavo dienos darbus, mes prašydavome jį sėstis su mumis prie namų ant pievelės ir tol neatstodavome, kol pradėdavo pasakoti, o tada jau nebūdavo galo, išsivaikščiოდavome tik sutemus.

- Ir ar neatsiverdavo mums tada, - tęsė prisiminimus raštininkas, - naujas, neregėtas negirdėtas pasaulis, dvasių ir fėjų karalystė, kur auga nuostabūs augalai, stūkso pasakiški smaragdo ir rubino rūmai su juose gyvenančiais vergais milžiniais, kurie kaipmat pasirodo, kai ant piršto pasukiojamas žiedas, patrinama stebuklinga lempa arba ištaria mi Saliamono žodžiai, ir kur aukso dubenyse atnešami gardžiausi valgiai? Mes pasijusdavome nejučiomis patekę į tą šalį, kur kartu su Sindbadu leisdavomės į nepaprastas keliones, drauge su kalifu Harunu al Rašidu, išmintinguoju musulmonų valdovu, eidavome vakarais slapta dairytis po miestą, pažinojome jo didįjį vizirį Džafarą kaip pačius save, - žodžiu, gyvenome pasinėrę į tas istorijas

kaip kokiame sapne; dienos prailgdavo, belaukiant vakaro, kai rinkdavomės ant žolyno, ir senasis vergas imdavo pasakoti. Tad sakyk, seneli, kur čia šuo pakastas: kodėl vaikystėje patirtas malonumas užkrečia visam gyvenimui, kad net dabar nerandame nieko malonesnio, kaip klausytis pasakojimų?

Salėje kilęs bruzdesys ir vergų prižiūrėtojo prašymas nurimti sutrukdė seneliui atsakyti. Jaunuo- liai nebežinojo, ar jiems džiaugtis, kad išgirs naują pasakojimą, ar piktintis, kad nutraukė malonius prisiminimus; bet antrasis vergas jau atsistojo ir pradėjo pasakoti:

Žydas Abneris, kuris nieko nematė

- Valdove! Esu iš Magadoro, miesto prie Didžiosios jūros, ir tuo metu, kai karalius Mulėjus Ismaelis valdė Fesą ir Maroką, buvo atsitikimas, apie kurį tau tikriausiai bus įdomu išgirsti. Tai nutikimas su žydu Abneriu, kuris nieko nematė.

Žydų, kaip žinai, pilna visur, ir visur žydas yra žydas: gudrus, moka kaip sakalas pamatyti net mažiausią galimybę pasipelnyti, suktas ir, juo labiau skriaudžiamas, juo sukesnis, suvokiantis savo suktumą ir dėl to gal šiek tiek per daug pasitikintis savimi. O kad retsykais dėl to pasitaiko ir nukentėti, matyti iš Abnerio, iš to, kas jam nutiko, kai vieną pavakarę išėjo pro Maroko miesto vartus pasivaikščioti.

Žingsniuoja sau su smailia kepure ant galvos, susisupęs į padėvėtą, gerokai apšepusį apsiaustą, protarpiais, niekam nematant, paimdamas žiupsnelį uostomojo tabako iš auksinės tabokinės, kurią nelabai kam buvo linkęs rodyti, aplink pirštus vyniodamas riestus ūsus ir didžiai patenkintas savi mi, nors žvitrios, nerimastingos akys, išduodančios

amžiną baimę, susirūpinimą ir troškimą pastebėti ką nors pelninga, neleido nė truputėlio nurimti; atrodė, kad tą dieną buvo padaręs neblogą biznį – iš tikrųjų taip ir buvo. Jis gydė, pirko ir pardavinėjo, žodžiu, darė viską, už ką gerai moka; šiandien pardavė vergą su neiškart pastebima fizine yda, pigiai pirko visą kupranugario nešulį kaučiuko ir vienam turtingam ligoniui sutaisė mikstūros, kuri turėjo ne išgydyti, o į kapus nuvaryti.

Bevaikštinėdamas ką tik buvo perėjęs nedidelę palmių giraitę, kai staiga išgirdo iš paskos atbėgančių žmonių šūkčiojimus; pamatė būrį karaliaus arklidžių prižiūrėtojų su vyriausiuoju arklininku priešakyje – jie bėgo, įtariai žvalgydamiesi į visas puses, tarsi ko nors uoliai ieškotų.

– Ei, filisteri³⁵, – riktelėjo žydui Abneriui, vos kvapą atgaudamas vyriausiasis arklininkas, – ar nematei prabėgančio karaliaus žirgo – su balnu ir kamanomis?

Abneris atsakė:

³⁵ Filisteriai – Palestinos pajūrio gyventojai, atsikėlę į šį kraštą apie XII pr. Kr. iš Mažosios Azijos.

W. Hauffas šią sąvoką vartoja kaip žydo sinonimą.

- Tai geriausias ristūnas, kokio niekur nerasi; grakščios mažos kanopos, pasagos - iš keturiolikos dalių sidabro lydinio, plaukas - aukso spalvos, žvilga tarsi didžiosios žvakidės per šabą³⁶ sinagoje, aukštis - penkiolikos sprindžių, uodega - trijų su puse pėdų ilgio, o žąslai - iš dvidešimt trijų karatų aukso.

- Tas pats! - sušuko vyriausiasis arklininkas.

- Tas pats! - pritarė choru arklių prižiūrėtojai.

- Tai Emiras! - šaukdamas aiškino senas arklių išjodinėtojas. - Karalaičiui Abdalachui dešimt kartų sakiau, kad Emiru reikia jodinėti pasižabojus, pažįstu jo charakterį; aš tiesiog išpranašavau, kad tas žirgas išmes jį vieną sykį iš balno, ir nors už karalaičio nugaros skausmus užmokėsiu savo galva, bet mano žodžiai buvo pranašiški.

- Sakyk greičiau, į katrą pusę jis nubėgo?

- Nemačiau jokio žirgo, - atsakė Abneris šypsodamasis, - kaip galiu pasakyti, kur jis nubėgo, tas karaliaus žirgas?

³⁶ Šabas - septintoji judėjų savaitės diena (šeštadienis), prasidedanti penktadienio vakare ir trunkanti, kol saulė nusileidžia šeštadienį; per šabą ilsimasi ir garbinamas Jahvė.

Nustebinti tokio prieštaringo atsakymo, ponai iš karaliaus arklidžių jau norėjo Abnerį daugiau pakamantinėti, kai staiga nutiko kitas įvykis.

Kažkaip nei iš šio, nei iš to – o atsitiktinumų gyvenime visuomet per akis – kaip tik tuo pačiu metu pabėgo karalienės mylimiausias kambarinis šuo. Didžiulis būrys juodaodžių vergų artėjo, iš tolo šaukdamas ir keldamas neapsakomą triukšmą:

- Ar nematėt karalienės kambarinio šunelio?

- Tai, ko jūs ieškote, yra ne šunytis, o kalaitė, – atsakė Abneris.

- Nesvarbu! – sušuko be galo nudžiugęs pirmasis eunuchas. – Alina, kur tu?

- Jūs ieškot spanièlių veislės šuns, – porino Abneris, – kalaitės, kuri neseniai atsivedė jauniklių – ilgaplaukė, vėduokline uodega, šlubuoja priekine dešine koja.

- Ta pati, be jokios abejonės! – šaukė choru juodukai. – Tai Alina; karalienė, sužinojusi, kad ji paspruko, iškart nualpo. Alina, kur tu? Kas bus mums, jei grįšime į haremą be tavęs? Sakyk greičiau, į kurią pusę, matei, ji nubėgo?

- Jokio šuns nemačiau; net nežinojau, kad karalienė – tegu jai Dievas duoda sveikatos – turi spanièlių veislės šunį.

Ir supyko baisingai žmonės iš arklidžių ir haremo dėl tokio Abnerio įžūlumo – taip jie vadino jo elgesį, – kad drįsta tyčiotis iš karališkojo turto, ir nė vienas nė per nago juodymą neabejojo, nors jokių įrodymų neturėjo, kad šunį ir žirgą pavogė jisai. Kiti ieškojo toliau, o vyriausiasis arklininkas ir pirmasis eunuchas čiupo žydėlį už pakarpos ir nutempė jį besišypsantį, iš dalies klastingai, iš dalies ir iš baimės, pas karalių.

Mulėjus Ismaelis, sužinojęs, kas tas atvestasis, įsakė nedelsiant sušaukti nuolatinę rūmų tarybą; atsižvelgdamas į klausimo svarbą, posėdžiui pirmininkavo pats. Taryba nusprendė iš pradžių kaltinamajam skirti pusę šimto kirčių per padus. Abneris išsisukinėjo kaip įmanydamas: rėkė ir vaitojo, dievagojosi esąs nekaltas ir žadėjo papasakoti, kaip viskas buvo, citavo iš Šventojo Rašto, arba Talmudo, žodžius, sakė patarles, pavyzdžiui: „Karaliaus nemalonė – tai tarsi jauno liūto staigimas, o jo malonė – tai gaivinanti žolės rasa“ arba „Neduok rankom valios, jei akys aklos, o ausys kurčios“, – bet niekas negelbėjo. Karalius Mulėjus Ismaelis davė ženklą Abnerį išvesti, prisiekęs Pranašo ir savo paties barzda, kad šis už visus karalai-

čio Abdalacho ir karalienės iškentėtus skausmus turės užmokėti galva, jei bėgliai nebus sugražinti.

Dar tebesklido Maroko karaliaus rūmuose pasmerktojo rauda, kai atėjo žinia, kad šuo ir arklys surasti. Alina buvo aptikta mopsų kompanijoje, gana padorioje, bet jai, kaip rūmų damai, visai netinkamoje, o Emirui, pavargusiam taip ilgai bėgus, kvepianti pievų žolė prie Taros upelio pasirodė skanesnė už karaliaus avižas; šis nutikimas su žirgu panašus į tą, kai, per didelę medžioklę pasiklydęs ir nuo kojų nusivaręs, kunigaikštis užaina į paprasto kaimo žmogaus trobelę ir, kirsdamas juodą duoną su sviestu, visai pamiršta savo poniško stalo gardesius.

Dabar Mulėjus Ismaelis pareikalavo, kad Abneris paaiškintų savo elgesį, o šis, nors ir pavėluotai gavęs progą pasiteisinti, nusilenkė tris kartus iki žemės prieš jo didybės sostą ir tarė:

- Galingasai imperatoriau, karalių karaliau, Vakarų pasaulio valdove, teisingumo šviesuly, teisybės veidrodi, begalinės išminties įsikūnijime, tu, kuris spindi kaip auksas, tviski kaip deimantas, esi kietas kaip geležis, paklausyk manęs, kuriam leista tavo šviesybės akivaizdoje prabilti kaip tavo vergui! Prisiekiu tavo tėvų ir protėvių dievu Moze

ir Pranašu, kad tavo dieviškojo žirgo ir maloningosios karalienės mielojo šunelio aš kaip gyvas nesu matęs. Tačiau išklausyki, kaip viskas nutiko.

Vaikštinėjau sau, norėdamas po sunkių dienos darbų ir rūpesčių atsikvėpti, nieko negalvodamas, po mažąją palmių giraitę užmiestyje, kur turėjau garbės sutikti jo didybę vyriausiąją arklininką ir jo budrybę, tavo palaimintojo haremo juodąją prižiūrėtoją; prieš tai smulkiame smėlyje tarp palmių buvau pastebėjęs kažkokio gyvūno pėdsakus; gerai mokėdamas skaityti žvėrių ir gyvūnų pėdas, iš karto nustačiau, kad tuos išpaudus paliko mažas šunelis – tarp pėdų smėlio nelygumuose aptikau dar vos pastebimų išilginių griovelį; čia būta kalaitės, tariau sau, – įbrėžimus paliko jos nutįsę speneliai, taigi prieš kurią laiką ji buvo vedusi jaunikius; kiti pėdsakai greta priekinių letenų išpaudų, kur smėlis atrodė truputį nužertas, man davė mintį, kad šis gyvūnelis turėjo gražias, žemai nukarusias ausis; o pastebėjęs, kad smėlis protarpiais gerokai nušluotas į šonus, pamaniau – mažytė turi puikią ilgaplaukę uodegą, kuri, matyt, panaši į vėduoklę, ir su ja jiniai mėgsta retsykais mostelėti per smėlį; neprasprūdo pro mano akis ir tai, kad viena letena į smėlį ne taip giliai įsi-

spaudusi; norom nenorom turėjau pripažinti, kad maloningosios ponios kalaitė – jeigu jau man leista pasakyti – viena koja truputį šlubavo.

Dėl tavo didybės žirgo galiu pasakyti, kad, eidamas per krūmus, atkreipiau dėmesį į arklio pėdsakus. Vos tik pamačiau puikių mažų kanopų išpaudus, grakštaus, bet stipraus šuolio paliktas žymes, iškart širdyje pamaniau – tai čenerio, pačios tauriausios veislės, žirgas. Juk vos prieš keturis mėnesius, kai, maloningasai karaliau, teikeisi vienam frankų žemės kunigaikščiui parduoti ištišą tabūną šios veislės žirgų, mano brolis Rubenas dalyvavo sudarant sandorį, ir jūsų didybė turėjo nemažą pelną.

Pastebėjęs taip tolygiai ir toli vienas nuo kitų išpaustas kanopas, supratau, kad žirgas šuoliuoja gražiai, prakilniai, ir tokį gyvulį gali turėti tik mano karalius; ir aš prisiminiau kovos žirgą, kuris aprašytas Jobo³⁷ knygoje: „Kanopa noriai jis kasa slėnio žemę, visa savo stiprybe verždamasis į mūšį. Iš baimės jis tyčiojasi, jis nebūgštuoja, nešoka į šalį

³⁷ Jobo knyga – viena iš penkių Senojo Testamento Išminties knygų; 39, 21-23.

nuo kalavijo. Ant jo barška strėlinė, blizga iešmas ir ietis“.

Pamatęs ant žemės kažką blizgant, pasilenkiau, kaip visuomet darau, ir regiu – marmuro gabalas, o ant jo – nušuoliavusio žirgo pasagos brūkštelėjimas; iškart nustačiau, kad žirgo pasaga turėjo būti iš keturiolikos dalių sidabro lydinio; aš juk atskiriu bet kokį metalą – grynas jis ar ne. Giraitės takas, kuriuo vaikštinėjau, platumo buvo septynių pėdų; kadangi vietomis pastebėjau nuo palmių kamienų nubrauktas dulkes, gyvulys mosavo uodega, tariu sau, o jos ilgis – pusketvirtos pėdos; po medžiais, kurių vainikas prasideda penkių pėdų aukštyje, radau ką tik nukritusių lapų; matyt, greitai bėgdamas, žirgas nubraukė juos nugara, lengva apskaičiuoti, kad arklys didumo buvo penkiolikos sprindžių; po tais pačiais medžiais žiūriu – kuokšteliai auksaspalvių šerių, be jokios abejonės – raudis!

Vos tik išlindau iš krūmų, akį patraukė ant uolos auksu blizgantis brūkšnys, tokį rėžį turėtum pažinti, pagalvojau sau, ir ką jūs manot? Uoloje būta titnago kruopelyčių, o titnagu, kaip žinoma, nustatomas tauriųjų metalų grynumas; ant titnago – plonytis aukso brūkšnelis, toks plonas, kokį gali nubrėžti tik geriausias septynių suvienytųjų

Olandijos provincijų auksakalys, kurio ženklas – žmogiukas, strėlėmis medžiojantis lapės. Šį brūkšnelį galėjo palikti smarkiai šuoliuojantis žirgas, mesdamasis staigiai į šoną ir žąslais kliudydamas uolą. Juk visi gerai žinome, kaip tu, karalių karaliau, mėgsti didžią prabangą, todėl nesunku suprasti, kad ir prasčiausias tavo žirgas gėdytūsi būti pažabotas kitokiais nei aukso žąslais.

Taigi nutiko taip, kaip sakau, ir jei...

– Garbės žodis, prisiekiu Meka ir Medina, – sūšuko Mulėjus Ismaelis, – tai bent akys! Tokios akys labai praverstų tau, vyriausiasis medžiokli, nereikėtų laikyti kelių dešimčių medžioklinių šunų; ir tu, policijos ministre, galėtumei daug toliau užmatyti negu visi tavo sargybiniai ir sekliai. Tad va, filisteri, atsižvelgdami į tavo nepaprastą akylumą, kuriuo mes likome sužavėti, būsime tau maloningi; penkiasdešimt kirčių, kuriuos iš tikrųjų gavai per padus, yra verti penkiasdešimties cechinų, tuos pinigus tu jau sutaupei, grynais lieka užmokėti tik penkiasdešimt; trauk kapšą ir žiūrėk, kad daugiau niekuomet nebesityčiotumei iš mūsų karališkojo turto! Beje, nepamiršk, kad buvome tau gailestingi.

Visas karaliaus dvaras stebėjosi Abnerio sumanumu, nes jo didybė pats buvo prisiekęs, kad šis yra apsukrus vyras, bet tai neatpirko patirto skausmo ir menkai teguodė šią akimirką, kai reikėjo žerti ant stalo brangiuosius cechinus. Dūsaudamas ir niurzgėdamas traukė iš kapšo po vieną pinigėlį ir su kiekvienu atsisveikino, palaikydamas jį tarp pirštų, o Šnuris, karaliaus juokdarys, šaipydamasis klausinėjo, ar visi jo cechiniai atlaikytų tokį patikrinimą, kaip karalaičio Abdulacho raudžio žąslai.

- Tavo išmintingumas šiandien sulaukė didelio įvertinimo, - kalbėjo jis, - bet kertu lažybu dar iš penkiasdešimties cechinų, kad nepalyginti protingiau būtumei pasielgęs, jei būtumei laikęs liežuvį už dantų. Kaip ten sako Pranašas? „Išsprūdusio žodžio nepavys joks vežimas, nors keturiais eikliais žirgais kinkytas būtų.“ Ir joks kurtas nepavys, pone Abneri, jei net ir nė viena koja nešlubuotų.

Netrukus po šio taip nemalonaus nutikimo Abneris vėl išėjo pasivaikščioti žaliais Atlaso prieškalnių slėniais. Panašiai kaip ir anąsyk jį pasivijo būrys ginkluotų raitelių, o vadas jam šūktelejo:

- Ei, bičiuli, ar nematei pro šalį bėgančio Goro, juodaodžio karaliaus asmens sargybinio? Jis paspruko ir turėjo skuosti į tą pusę, į kalnus.

- Negaliu niekuo padėti, pone generole, - atsakė Abneris.

- Ar tu tik nesi tas pats suktas žydas, kuris irgi nematė nei karaliaus raudžio, nei karalienės šuns? Nemėgink išsisukinėti; neaiškink, kad neužuodi to juoduko prakaito, kad nepastebėjai jo pėdsakų aukštoje žolėje! Sakyk greičiau, nes vergas turi būti kaipmat sugrąžintas; jis yra geriausias žvirblių šaulys, o jo didybei šaudyti žvirblius - pats maloniausias laiko leidimas. Arba sakai, arba tuojau liepsiu surišti dvilinką!

- Negaliu juk sakyti, kad mačiau, ko iš tikrųjų nemačiau.

- Žyde, paskutinį kartą klausiu: į kurią pusę nubėgo vergas? Gal jau pamiršai kirčius per padus, gal nebeprisimeni, kaip atsisveikinai su savo cechais!

- Nėra čia ko rekti! Na, jei taip norite, kad būčiau tą žvirblių šaudytoją matęs, vykitės va į tą pusę, o jei nerasite ten, bus kitur.

- Vadinasi, tu jį matei? - puolė kareivis gerklę išvertęs.

- Taip, pone karininke, nes jūs taip norite.

Kareiviai nurūko ta kryptimi, kurią parodė Abneris, o pats, širdyje džiaugdamašis apdūmęs jam akis, nudūlino patenkintas namo.

Vos spėjo jis pasenti viena para, į namus įsiveržė būrys rūmų sargybos kareivių ir tuo juos suteršė, nes buvo šabas; sargybiniai nuogrūdo jį vėl pas Maroko valdovą.

- Žydpalaiki prakeiktas! - rėkė ant jo karalius. - Kaip drįsti valdovo tarnus, kurie vejasi pabėgusį vergą, siųsti klaidingu keliu į kalnus, kai bėglys tuo metu mauna į pajūrį? Nedaug trūko, ir būtų ispanų laivu išnešęs kudašių. Suimkit jį, kareiviai! Šimtą - per padus, šimtinę - iš kapšo! Kiek tins talžomi padai, tiek turės trauktis kapšas.

Juk žinai, valdove, kaip Feso ir Maroko karalystėje skubama vykdyti teisingumą; tad vargšas Abneris buvo priluptas ir apdėtas mokesčiu nė nepasidomėjus, ar iš tikrųjų kaltas, ar ne. Jis keikė savo likimą, kuris buvo toks negailestingas, kad jo padai ir kapšas visuomet smarkiai nukenčia, kai tik jo didybė karalius teikia ką nors prarasti. Kai Abneris burbėdamas ir dūšaudamas klebekščiavo iš salės kietaširdžių rūmų šeimynykščių patyčių lydymas, juokdarys Šnuris jį protino:

- Būk patenkintas, nedėkingas Abneri! Ar neparodoma tau užtektinai garbės, kad kas kartą, kai mūsų maloningasis Vakarų valdovas – Dieve, duok jam sveikatos – ką nors praranda, yra priverstas tau duoti kaip reikiant tai pajusti savo kailiu? Bet jei prižadi gerus arbatpinigius, tai visuomet, kai Vakarų valdovas ko nors neteks, aš atbėgsiu prie tavo lūšnos žydu gatvėje ir pasakysiu: „Nekelk kojos iš namų, Abneri, tu juk žinai dėl ko; užsisiklėsk savo kamarėlėje, kol saulė nusileis, užstumk dar ir laukųjų durų skląstį“.

Štai toks, o valdove, yra pasakojimas apie žydą Abnerį, kuris nieko nematė.

* * *

Kai vergas baigė pasakoti, ir salėje dar kurį laiką viešpatavo tylą, jaunasis raštininkas priminė seneliui, kad jie nebaigę pradėto pokalbio, ir prašė, kad paaiškintų, kodėl pasakos iš tikrųjų tokios be galo žavingos.

- Tuoju pasakysiu, - atsakė senelis. - Žmogaus dvasia yra nepalyginti lengvesnė ir judresnė už vandenį, kuris gali įgauti bet kokį pavidalą ir pažū įsisunkti net į kiečiausią daiktą. Ji lengva ir

laisva kaip oras ir, kaip ir šis, juo aukščiau nuo žemės, juo lengvesnė ir skaidresnė. Todėl kiekvienas žmogus trokšta iškilti viršum kasdienybės ir tose aukštybėse pasijusti lengviau ir laisviau – nors svajonėse.

Juk ir pats, mano jaunasis bičiuli, ką tik sakei: „Mes gyvendavome pasinėrę į tas istorijas, galvodavome ir jausdavome kaip anie žmonės“, – štai čia ir yra tas žavumas, kurį jūs kiekvienas patyrėte. Ir dabar, klausydamiesi šio vergo pasakojimo, kurį irgi ne jis, o kitas žmogus kadaise sukūrė, jūs patys *dalyvavote kūryboje*. Jūs atitrūkote nuo aplinkos daiktų, nuo savo įprastinių minčių; taip, jūs viską išgyvenote, tie patys buvote, kuriems nutiko šie neįprasti dalykai, – taip stipriai įsijautėte į to žmogaus, apie kurį jums pasakojo, būseną. Jūsų dvasia kartu su šiais įvykiais iškilo viršum dabarties, kuri neatrodo tokia graži ir patraukli; atsidūrusi kitose, aukštesnėse erdvėse, ji pasijuto laisvesnė ir žvalesnė, pasaka virto jums tikrove, arba, galima ir kitaip sakyti, tikrovė virto pasaka, nes jūsų kūryba ir būtis gyveno pasakoje.

– Ne visai suprantu, – pasiguodė jaunasis pirklis, – bet jūs tikrai teisus, sakydamas, kad tada mes gyvenome pasakoje, arba pasaka gyveno mu-

myse. Aš dar gerai prisimenu anuos puikius laikus; kai tik atsirasdavo laisva valandėlė, imdavome tarsi sapnuoti nemiegodami: įvaizduodavome esą nublokšti į negyvenamas salas, tardavomės, nuo ko pradėti, kad išliktume gyvi, ir dažnai tankiuose karklynuose įsirengdavome būstus, maitindavomės skurdžiu, tik gamtoje randamų augalų, maistu, nors čia pat už šimto žingsnių, namie, galėjome gauti paties puikiausio valgio; taip, buvo laikai, kai laukdavome pasirodant gerosios fėjos arba stebuklingojo nykštuko, kurie prieš prie mūsų ir pasakys: „Tuoj atsivers žemė, malonėkite nusileisti į krištolo rūmus ir teiktis užkąsti, ką mano tarnaitės, beždžionytės, padės ant stalo!“

Jaunuoliai šypsojosi, bet pritarė, kad bičiulis sako teisybę.

- Dar ir dabar, - pridūrė kitas iš jų, - mane neretai aplanko šitas žavesys; bet smarkiai supykčiau dėl kvailybės, jei, pavyzdžiui, mano brolis staiga įpultų pro duris ir klaustų: „Ar jau žinai, kokia nelaimė ištiko mūsų kaimyną, storulį kepėją? Jis susikivirčio su burtininku, ir tas keršydamas pavertė jį lokiu; guli anas dabar savo kambaryje ir baisiausiai riaumoja“; barčiau jį ir išvadinčiau melagiu. Tačiau visai kas kita, jei man imtų pasa-

koti, kad storulis kaimynas štai išvykęs į tolimą kelionę, į svetimą nežinomą kraštą, ten pakliuvęs į nagus burtininkui, kuris jį pavertęs lokiu. Pamažu įsijausčiau į įvykius, keliaučiau drauge su savo storuliu kaimynu, patirčiau nepaprastų nuotykių ir nelabai stebėčiausi, jei, įkištas į kokio žvėries kailį, jis imtų vaikščioti keturiomis.

Taip bernaičiams bešnekučiuojant, šeichas vėl davė ženklą, ir visi susėdo. Vergų prižiūrėtojas priėjo prie paleidžiamųjų vergų ir paprašė, kad jie pasakotų toliau. Vienas iš jų jau buvo pasirengęs, atsistojo ir pradėjo savo istoriją.

Vargšas Štefanas

- Mano gimtoji nuo dūmų pajuodusi, kreiva ir siaura ginklakalių ir batsiuvių gatvelė, jei lyginčiau ją su plačiomis, aukštais namais apstatytomis sostinės gatvėmis, atrodė tarsi koks tunelis, kone požeminis urvas, todėl daugelis pravažiuodami ir praeidami jos net nepastebėdavo ir ja nesidomėjo, o vargšai žmonės, kurie čia buvo įsikūrę, gyveno bemaž visai atsiskyre nuo kitų miestelėnų.

Didmiesčio triukšmas į šį užkampį menkai teprasiskverbėdavo, bet ir jį nustelbdavo plaktukų stuksenimas ir kalamos geležies žvangėjimas. Senus aptriušusius namus nuolat gaubė brėkšma, ir tik tai saulėtomis vasaros dienomis kur ne kur tarp rūkstančių kaminų sušmėžuodavo nuo kalniau nutiestų gatvių krintantys ir greit pranykstantys šešėliai.

Bet kai ateidavo šeštadienis, žaižaruojantys ir šnypščiantys kalvių žaizdrai užgesdavo anksčiau, nutildavo kūjų dūžiai, ir suodinos žmogystos išsiskirstydavo po namus; vienas kitas patraukdavo, žinoma, ir į miestą, moterys tuo metu valydavo

langus ir šveisdavo grindis, o vaikai tos blausios gatvės lindyne ir užkaboriuose žaisdavo savo žaidimus.

Tokiais šventvakariais atsisėdavo Štefanas ant seno rąstgalio, tisančio priešais kaimyno namus, o ant kito galo, kiek atokiau, pusiau šonu į jį, prisėdavo kaimynų Sabina. Kiekvieno rankose būdavo nuo ilgo vartymo nuzulintas katekizmas; tai yra, o valdove, tokia knyga, kur surašytos ištraukos iš krikščionių Korano, – ir abu uoliai mokydavosi.

Tąkart, pirmą sykį per visą laiką, kol juodu skaitė katekizmą, Štefanas įkišo ranką į kišenę, ištraukė juodos duonos kriaušlę ir, nepratardamas nė žodžio ir nepakeldamas akių nuo knygos, atkišo Sabinai. Ši paėmė ją, burbtelėjo „Ačiū!“ ir ėmė pažū kramtyti, vos pastebimai krutindama lūpas ir vis įdėmiai išmeigusį žvilgsnį į knygą.

Pagaliau Štefanas užvertė katekizmą, atsigręžė į Sabiną ir paklausė:

- Ar savo posakius jau moki, ar man tau padėti?
- Jau moku, – atsakė Sabina ir kaipmat, tarsi į taktą, irgi užvertė savąją knygelę.
- Gerai, – atsakė Štefanas, ir abu pasislinko arčiau vienas kito, – tada galime dar šiek tiek pašnekėti.

- Taip, žinoma, tu papasakosi, kaip su savo tėvuėjai į kaimą per gūdžią girią ir pamatei stebuklingą žmogeliuką.

- Bet juk apie tai aš jau tiek kartų pasakojau.

- Norėčiau dar kartą paklaudyti, labai prašau.

- Taigi, kai tėvas dar dirbo ir vaikščiojo po kaimus, taisydamas žmonėms batus, pasiėmė vieną kartą ir mane; atsikėlė labai anksti ir išėjo. Mieste tebebuvo tamsu ir tylu, o kai lipome į kalną, pūtė žvarbus vėjas. Paskui reikėjo ilgai žingsniuoti pamiške, kol galiausiai priėjome tiltą.

- Bet pirma, - pertraukė Sabina, - turėjo būti krioklys?

- Na, matai! Tu juk jau žinai, - tarė Štefanus. - Mus irgi apėmė keistas jausmas, kai aiškių aiškiausiai išgirdome šniokščiant vandenį, o patys tamsoje nieko nematėme.

Einame vis gilyn į girią; pasidarė visai tamsu - nors į akį durk, o medžių viršūnėse ošia vėjas.

Staiga tėvas ir sako:

- Nebežinau, kur esu, mes paklydome.

Mane paėmė baimė; nė gyvos dvasios; kas parodys kelią? Tik retsykais sučirškėdavo koks paukštelis, o tėvas vis drožė pirmas.

Pagaliau ėmė švisti, vienur kitur pro tankmę prasiskverbė pirmieji saulės spinduliai; pradėjo atkusti paukščiai. Kai išaušo, priėjome aikštę, ištisai apaugusią samanomis, kalvotą, su daug medžių, o krūmai po jais atrodė tarsi ugniniai, nes jau tekėjo saulė.

Netrukus prasiskynėme kelią pro tankius brūzgynus ir vėl atsidūrėme panašioje aikštėje, tik čia stūksojo graži uola, visa raudona nuo krintančių ankstyvos saulės spindulių; vienoje pusėje tryško šaltinis, kurio vandenys gurgėjo medžių šaknimis, o kitoje galėjai matyti vešlia žolė apaugusią olą, kurios anga žiojėjo dar didesne tamsa.

Priešais olą žolėje sėdėjo žmogeliukas baltu apsiaustu, žilut žilutėlis ir su tokia pat žila barzda; už jo stovėjo blizgantis veidrodis, ir buvo pridėta dar visokių daiktų, kurių jau nebeatsimenu; ant kelių jis turėjo pasidėjęs didelę knygą ir įsikniaubęs skaitė.

Tėvas paklausė kelio, o aš nusitraukiau kepurę nuo galvos; žmogeliukas, neprataręs nė žodžio, parodė ranka, į kurią pusę eiti, ir net nepažvelgė į mus. „Tai vienas iš tamsiųjų girios brolių“, – sakė tėvas. Bet man jis visai neatrodė tamsus, nes

buvo šviesiai mėlynų akių, ir aš mielai ten būčiau ilgiau pasilikęs.

- O tada suradote kaimą? - paklausė Sabina.

- Taip.

- Ir tą žmogeliuką tikriausiai norėtumei dar kartą pamatyti?

- Tikrai norėčiau.

- Eik sau, aš bijočiau, - tarstelėjo jinai ir susigūžė.

Tuo metu jau sutemo, ir šitame nykiame gatvės narve blausiuose languose pradėjo vienas po kito mirkčioti žiburiai, o iš miesto pusės atspindėjo tik vienintelė bokšto švieselė.

- Aš dar nenoriu namo, - vėl prašneko Sabina, - pasisakykime kaip ir anąkart, ko mes patys sau linkime.

- Ir aš dar nenoriu, - atsakė Štefanas, - nes tėvas kaip visada kels vaidą ir rėkaus, o mama verks, nes bijos, kad neateitų apylinkės teisėjas ir nepareikalautų pinigų. Aha! Ko palinkėti sau? Aišku - tapti miško broliu ir dar...

- O aš, - nutraukė jį Sabina, - aš norėčiau kada nors būti karalaitės kambarinė. Tada gyvenčiau rūmuose, vaikščiočiau po puikius kambarius, ma-

tyčiau karalienę ir karalių, turėčiau puošnius drabužius ir galėčiau važiuoti pasivažinėti.

- Ne, ne! Tokių dalykų aš nenorėčiau, - atsidusęs tarė Štefanas. - Bet pažiūrėk! Antai vėl atklebekščiuoja senis Kristofas su savo medine koja; kai pamatau jį, taip kinkuojant namo, arba užlipu į pašiūrę pas studentą, kuris skaito tiek daug knygų ir taip gražiai moka pasakoti, ir pamatau jo blyšką išbadėjusį veidą, arba kai toji persenusi skalbėja anapus gatvės vis kalba apie savo sūnų, į kurį dėjo viltis senatvėje, ir kuris negrižo iš karo, o parėjęs namo girdžiu tavo ir savo motinas aimanuojant, - o! - tada aš tetrokštu vieno vienintelio dalyko: kad būčiau be galo turtingas ir galėčiau padėti visiems vargo kamuojamiems žmonėms!

- Taip tai taip, bet kas iš to, - abejojo Sabina, - bet kam neduota laimės šiame pasaulyje...

- Taip sako ir mano tėvas, - neleido jai baigti Štefanus, - tačiau kai kada vis dėlto pagalvoju: jei ko nors nepaprastai nori, jei atiduosi šiam lūkesčiui visas jėgas ir Dievulį vis prašysi, tai juk tas troškimas galėtų ir išsipildyti. Tai sakiau ir studentui, bet jis, žinoma, tik papurtė galvą, o akyse pasirodė ašaros. Tsss, paklausyk! Jis vėl pučia fleitą, norė-

damas nuginti alkį. Laimė, dar nesuvalgiau savo duonos, reikia tuojau jam nunešti.

- Tu juk atidavei ją man, mielas Štefanai, - priminė Sabina, kai jis ėmė graibyti kišenėje, - tu esi toks geras ir nieko negaili kitiems, nes žinai, kas yra vargas; jei būtumei turtingas, tikriausiai elgtumeisi kitaip.

- O! Kad būčiau karalius! - sušuko Štefanas. - Mano vienintelis džiaugsmas būtų padėti visiems vargstantiems žmonėms.

- Šte-fa-nai! - pasigirdo motinos balsas tarpduryje. - Metas namo ir į lovą!

Nukabinę nosis, vaikai nuėjo kas sau.

- Liaukis vienąkart bliovus, boba! - burnojo namie batų lopytojas Antonas. - Daryk kaip aš, nesuk sau galvos! Turiu pinigėlio - taurelę išmaukiu, nėra jo kišenėj - burnos neskalauju! O apylinkės teisėjas tegu tik pasirodo - garbės žodis, suvarysiu jam ylą į pasturgalį. Tuomet justicija, žinoma, pasistengs padaryti tai, dėl ko man nebereikės rūpintis pačiam - užners kilpą ant kaklo. Jau seniai noriu, kad jis pagaliau parduotų mano darbo įnagius. Juk kol dar juos turiu, yra vilčių, o kol yra vilčių, žmogus dar kapanojiesi. Nepra-leis jis progos, tikiuosi, išspirti man taburetės iš

po koju, tasai apylinkės teisėjas; ir tada viskas bus kaip reikiant – amžinai ištroškusi gerklė, kuri juk dėl visko kalta, bus visam laikui numaldyta. Galėsite džiaugtis! Nes mano kūnas – tikra retenybė ir keistai sumeistruotas: skrandis, šiaip puikus gamtos kūrinys, reikalauja šešių dubenų sriubos, kelių desertų ir šio to stipresnio. Kas rytą išeinu iš savo lindynės į pasaulį tarsi jaunikaitis, bet nuo neturto nepabėgsi – prisiuva tau ši neganda didžiulį lopą, ir tada kūnas tūno savo varganame pavidale, kaip milžinas, įgrūstas į nedidelę dėžę. Todėl kai šį perkarusį kūnpalaikį jums paliksiu, mokslininkai ir daktarai apspis jį kaip maitvanagiai. O jūs turėsite užsiprašyti kuo aukštesnę kainą, ir tik tas, kas sumokės brangiausiai, gaus teisę mane mėsinėti. Tai bus draskymosi – kaip dėl Karolio Didžiojo skeptro. Tuomet ir jūs turėsite naudos, ir man bus neblogai.

Kol tėvas taip plyšojo, Štefano vyresnioji sesuo, nepratarusi nė žodžio, skaudama širdimi atsigulė į savo kietą guolį, o motina užpūtė blausių spingsulę.

Bet mažoji Hana, virpėdama kaip lapelis, atslinuko prie Štefano ir sušnibždėjo jam į ausį:

– Labai noriu valgyt.

- Oi, pakenték kaip nors iki rytojaus, kai tik atsikelsiu, parnešiu tau duonos, - guodė ją brolis ir, įsikėlęs į lovą, pasiguldė šalimais.

- Pavargau berėkdamas, - išlemeno tėvas, sudribdamas ant šieno čiužinio, - gal dabar užmigsiu.

Kai tamsiame nykiame kambaryje viskas aprimo, miegančios seserys ramiai kvėpavo, ir galiausiai nuščiuvo motinos rauda, o tylą drumstė tik tėvo knarkimas, Štefanus sudėjęs rankas ėmė melstis: „O, mielas turtingasai Dievuli, padėk man, vargšui vaikeliui, ir pasakyk, kaip išbristi iš skurdo ir bėdų. Padaryk, kad tik aš vienas pasaulyje būčiau neturtingas, o visiems kitiems, dangiškasai Tėve, būk per mane gailestingas!“

Ir snaudulys Štefanui švelniai užmerkė akis; kai pamažu nugrimzdo į gaivinančio miego karalystę, jam pasirodė, kad gretimais stovi girios brolis ir, maloniai žvelgdamas mėlynomis akimis, sako: „Dievas myli vargšus“.

* * *

Buvo gražus vasaros pavakarys, padangė viršum miesto džiugino žvilgsnį vaikia sekmadienio žydryne, o iš aukšto katedros bokšto aidėjo vakaro

varpai, galingais dūžiais iškilmingai kviesdami į pamaldas.

Pritilusiomis gatvėmis pamažu tipeno mergaitės baltais drabužiais ir bažnyčios choro berniukai, žingsniavo miesto municipaliteto nariai ir kūprino seniai, o bažnyčios plačiai atlapotos aukštos gotikinės durys tarsi išskėtos rankos kvietė ir turtingus, ir vargšus į rimties pripildytas patalpas, kur choro muziką keitė šventa ramybė, ir girdėjai, kaip žmonės šnibždomis meldžiasi.

Minioje, panūdusioje dieviškoje rimtyje užbaigti triukšmingą dieną, neskubėdamas ėjo ir Štefanus, išblyškęs ir liūdnas. Mat tėvo namuose buvo apsilankęs apylinkės teisėjas ir grasino: jei iki pirmadienio vakaro nebus sumokėti mokesčiai ir gražintos paskolos, tai jis, teisėjas, netekęs kantrybės ir nebeatsižvelgdamas į nieką, parduos batų lopytojo Antono darbo įnagius ir visą varganą jo mantą.

Tačiau skausmą vaiko sieloje vis dar maldė dievobaimingas pasitikėjimas, ir jis, kaip ir visi vaikai, kurie suplūsta čionai į Dievo Tėvo namus, galvojo apie tai, kad amžinai mylintis Dievulis kiekvienam atseikėja, kiek priklausos; su tokiomis mintimis jis atsiklaupė prie kolonos ir ėmė tyliai melstis.

Kai nutilo vargonai, ir pasibaigė mišios, ir temstant žmonės skirstėsi namo, Štefanus prigludo prie šventoriaus kampe stūksančios akmeninės statulos ir žvelgė į tolstančius didelių ir mažų žmogystų pavidalus, matydamas, kaip jie būriais iš erdvios aikštės pabyra į gatves.

Nejučia iš vieno skersgatvio pastebėjo išnirus keliolika berniukų, kurie, atrodė, kažką karštai aptarinėja ir yra numatę prie bažnyčios susitikti su kitu draugelių būreliu.

Tai buvo Štefano mokyklos draugai, ir kai vienas iš jų pastebėjo Štefaną, visi pakvietė ir jį prisidėti.

– Šiandien jums parodysiu jį, – skelbė vyriausiasis, – bet kad man nė vienas neprasižiotumėt, o paskui – visi į kulnus, kiek kas įkabina.

Baimingą smalsumą ir kažkokią nejaukaus, bet kartu ir linksmo įvykio nuojautą galėjai išžvelgti įtampos kupinuose berniukų veiduose ir nerimastinguose judesiuose. Persimesdami tik vienu kitu neaiškiu žodžiu, jie skubėjo gatvių gatvėmis, o Štefanus, neklausdamas nei kur, nei dėl ko, irgi neatsiliko nuo jų. Galop pasiekė pačias užkampiausias ir siauriausias gatveles. Prasmukę pro kiemus, peršokę griovius ir persiropštę per pylimus, jie at-

sidūrė prie labai senos, iš didžiulių tvirtų akmenų suręstos miesto gynybinės sienos.

Čia pro vieną šaunamąją angą berniukai įlindo į didelį tamsų bokštą. Jų vedlys išsitraukė žvakę, įskėlė ugnį ir, kai silpna žvakės šviesa pradėjo pamažėl apšviesti pajuodusias sienas, visi išvydo apgriuvusius laiptus. Vedlys lipo pirmas, o kiti, susikibę vorele, kopė iš paskos, kol pro nedideles duris pateko į koridorių, kuriame jų atsargūs žingsniai aidėjo nuo mūro sienų tarsi kraupus nežinomos būtybės dejavimas.

Koridorius buvo labai ilgas ir kaskart vis siaurėjo; sunkiai spraudėsi jie pro visokius vingius. Vėl keli laiptai vedė žemyn ir pro ne vienerias atviras duris. Kai atsidūrė prie paskutinių, kurios buvo uždarytos, vedlys baimingu ir griežtu veidu įsakė – niekas nė mur mur. Tada jis atidarė duris, ir visi ėmė patyliukais kopti stačiais ilgais mediniais laiptais.

Galiausiai vedlys dar kartą perspėjo laikytis tylos, pastatė žvakę ant žemės prie pat mažų durelių ir davė ženklą, kad arčiausiai stovintis prieitų prie jo.

Tylutėliai ir kuo atsargiausiai vedlys pastūmė į šoną rakto skylutės dangtelį ir, vos tik dirstelėjęs

pro ją, atšoko atgal ir vos girdimai pašnibždomis tarė:

- Taip, jis tikrai ten sėdi.

Berniukai spraudėsi vienas pro kitą prie durų, ir nebylūs gestai tų, kurie buvo dirstelėję į vidų, rodė tai siaubą, tai nuostabą, tai slepiamą džiaugsmą.

Pažvelgė pro skylutę ir Štefanus - matė didelę baltą pusiau apšviestą salę. Jos gale kabojo didžiulė lempa, krištolinis gaubtas skleidė nuostabią purpurinę šviesą, o raudoni spinduliai raibuliuodami žaidė ant masyvaus stalo, prie kurio nugara į duris sėdėjo augalotas žmogus, palinkęs prie pailgos knygos. „Tai girios brolis“, - kiek sutrikęs nudžiugo Štefanus, bet niekam nieko nesakė: tie patys balti klostuoti drabužiai, tokios pat stambios sidabrinės pečius dengiančios garbanos, kaip jas buvo matęs aną rytmetį girioje. Ir knyga, į kurią šis aukštas žmogus be perstojo rašė, protarpiais pamirkydamas ilgą plunksną į didelę rašalinę su aukso spalvos rašalu, atrodė panaši į tą, kurią tada žmogeliukas laikė savo rankose.

Be galo susijaudinęs, Štefanus negalėjo nuo rakto skylutės atitraukti akių; jis norėjo kuo geriau išžiūrėti į rašantįjį, taip pat pamatyti jo akis, kai

staiga krūptelėjo, išgirdęs garsą, tarsi senis stodamasis būtų stumtelėjęs kėdę.

Berniukų vedlys persigando ir taip čiupo už žvakės, kad toji užgeso, ir visi, siaubo pagauti, kai kurie net klykdami, nudardėjo vienas per kitą laiptais žemyn; Štefanas girdėjo, kaip aidi ilgojo koridoriaus skliautais skubūs bėgančiųjų žingsniai ir jų išgąstingi balsai.

Jis stovėjo visas drebėdamas, ir nedaug tetrūko, kad atidarytų duris ir įeitų į vidų; tačiau baimė, kad iš tų senų mūrų vienas neras kelio atgal, ir nežinia, kas klaikaus gali nutikti, lėmė, kad ir jis nuskuodė iš paskos tiems, kurių jau ir pėdos buvo ataušusios.

Laimingai nusileido jis mediniais laiptais ir kiek paklaidžiojęs prasmuko pro visas atviras duris į koridorių. Čia vargais negalais prasispraudė pro siauruosius vingius ir baimingai ėmė grabalioti aklinoje tamsoje; bet, kai, šiek tiek pasistūmėjęs į priekį suprato, kad koridorius platėja, lengviau atsiduso ir paspartino žingsnius; galop pasileido bėgti ir paskui nudardėjo akmeniniais bokšto laiptais žemyn.

Laimė, nieko blogo neatsitiko, tiktai kažkur kelis kartus smarkiai atsitrenkė ir šiek tiek apsibrozdino ranką.

Užtat prireikė nemažai laiko, kol rado šaudymo angą, pro kurią su pasprukusiais draugais buvo įlindęs. Veltui ūbavo ir šūkčiojo jų – visi buvo nuskutę namo. Galiausiai pavyko surasti ir pačią angą, bet tik tada, kai išvertė akmenį, kurį, matyt, vienas iš vaikų dar buvo spėjęs užritinti.

Galima suprasti palengvėjimą, kurį jautė Štefanas, stovėdamas lauke plačioje pievoje ir matydamas už savęs niūrius, jau blankioje mėnulio šviesoje skendinčius mūrus. Su džiaugsmu pakėlė akis į atsivėrusią nakties dangų, nusėtą mirgančių žvaigždžių, – ir šurpas nukrėtė pagalvojus, kad buvo iškilusi grėsmė toje siaubingoje, nykioje ir dabar blausioje prieblandoje vos įžiūrimoje tvirtovėje praleisti visą naktį.

Bet kaip tik dabar, kai pasijuto iš viso to ištrūkęs ir ėmė prisiminti jaukiai apšviestą salę ir įstabusį senį, jam rodėsi, kad pasielgė negerai, tiesiog nedovanotinai blogai, kad, būdamas taip arti, nesusipažino su tuo keistu žmogumi, kurį vaizdavosi galintį būti tik draugišką ir kuris, kaip jam atrodė, jau nuo ano rytmečio girioje tapo jo dvasinio gyve-

nimo dalimi, – spauste spaudė širdį, kad nedrįso įeiti į vidų ir ją pakalbinti. „Ar tik neregėjau jo vakar sapne?“ – klausė savęs, neaiškiai prisimindamas.

„O! Tikriausiai jis yra geresnis, ne toks kaip kiti žmonės; todėl ir gyvena vienas atsiskyręs. Nega na to, jis turėtų būti galingas ir gal galėtų man padėti.“ Vos tai pagalvojęs, Štefanas pajuto ryžtą vėl kada nors sugrįžti į tas skliautuotas sales ir koridorius, ir, kuo smulkiausiai prisimindamas, kaip kur ėjo, ir iš kur kokie veda laiptai, jis beveik nesąmoningai įsidėmėjo kaip ženklą priešais šaudymo angą stūksančią akmenų krūvą.

Bet kai pažvelgė į miestą ir išvydo toli ir arti mirksint iš aukštų ir žemų tamsoje skendinčių namų tūkstančius žiburių, nejučia toptelėjo į galvą, kokia baimė dabar tikriausiai yra apėmusi namiškus, kad jo nėra namie; ir dvigubai greičiau pasileido tekinas gatvėmis namų link, stengdamasis nepamesti kelio ir nepaklysti.

Greičiau, nei manė, atsidūrė prie savo į urvą panašios gatvelės, nes jau atpažino pasažinius namus, kurių perėjosi ir vedė į ją. Sukdamas už pirmojo savosios gatvelės kampo, išgirdo, kaip tėvas skardžiu balsu traukia dainą:

*Ar atmeni, broli, kad būta laikų,
Kai jojom į karą mušt priešų nuožmių?
Dabar tu siuvėjas, o aš batsiuvys,
Sunku tau gyventi, man skurdas išvis.
Broleli, gana čia tūnoti ilgiau,
Plaktuką ir ylą vaikams palikau.
Mesk adatą savo, nereikia mantos,
Tu karkis ant siūlo, o aš – ant vielos.*

„Oi, tėve! – atsiduso Štefanus, nustodamas bėgti ir kiek atsikvėpdamas, – kaip gali pagerėti gyvenimas, jei tavo mintys tokios juodos.“

Staiga Štefanus išgirdo savo vyresniosios sesers, išnirusios iš už kampo ir atbėgančios jo pasitikti, balsą. Su didžiausiu džiaugsmu ir vos atgaudama kvapą, ji ėmė pasakoti, kaip ilgai visur jo ieškojo, pirmiausia pas kaimynus, paskui pas studentą, pas skalbėją, galop aplakstė pusę miesto ir dabar štai surado.

Nė nepajuto, kaip juodu parėjo namo, ir tėvas, baigęs antrą kartą dainuoti savo dainą, tarė motinai:

– Leisk man, motin, šitaip pailsėti laisvalaikiu, ypač dabar, kai visa diena man yra ištisas laisvalaikis. O dėl berniuko mane nė kiek neima baimė.

Žinoma, būtų gerai, kad jis turėtų gerą mitalą, kad giltinė manytų: ne, tas neateis, kol pati jo nepasimsiu, o gardų kąsnelį mėgstu tokį, kai dar nėra pradėję plonėti lašinukai, – taip manydama, giltinė gali sau ramiai laukti, kol badas... Na, matai! Štai ir jis!

Klausk, berniuk, – kreipėsi jis į Štefaną, įsitempdamas jį tarp kelių ir suimdamas už pečių, – ar žinai, kad teisingumą vykdančias tėvas dabar nutaisytų išraiškingą valdišką veidą, ilgai tardytų, surengtų nervus tampantį teismo procesą ir paibaigai pagal visus justicijos reikalavimus įvykdytų teismo nuosprendį savomis rankomis, blogiausiai atveju lazda? Ne, ne! Tik nebijok! Supranti, taip daro tikras tėvas, toks, kuris savo sūnui per pietus įverčia į lėkštę gabalą mėsos, galėdamas pasakyti: „Na! Valgyk su protu!“ – tėvas, kuris nusivelka didžiai tausojamus kailinius ir pasiūdina iš jų sūnui tinkamą apdarą; sakau – tikras tėvas yra tas, kuris pasirūpina išmokyti sūnų amato ir jau prieš metus yra dėl to kalbėjęs su keliolika meistrų. Va, toks tėvas, kuris niekad neprisiliečia prie degtinės stiklelio, o tik kokį sekmadienį išgeria taurelę vyno, toks tėvas tavo labai būtų nužiūrėjęs ne vieną galimybę, o aš, – čia Antonas nebeįstengė,

nors šiaip visados sugebėdavo šypsotis, kai ir mažiausiai linksma būdavo, atsispirti kartėliui, kuris privertė kietai sučiaupti lūpas, – o aš, – švokštė jis, – esu niekšas, girtuoklis, niekam tikęs tėvas. – Jis paleido sūnų, ir jo rankos suglebusios nusviro žemyn.

Garsiai verkdamas, Štefanus puolė jam į glėbį.

– Eik, eik, – lemeno Antonas ir švelniai stūmė jį nuo savęs; ir motina apsipylė ašaromis.

– Vyreliai, – raudėjo ji, – Dievulis mums dar gali padėti!

– To nesitikėk, Hana, – atsakė Antonas užsikirdamas, – man ateina galas, net ir jus pražudysiu. Aš numačiau, kad taip bus. Žmogus suklysta vieną kartą, ir nieko nebepadarysi. Man niekuomet nereikėjo vesti. Nuo tos dienos, kai nustojau mosa-
vęs kardu ir ėmiausi vargano batų taisytojo amato, kurio niekada taip ir neišmokau kaip reikiant, nes jį metęs pabėgau pas kareivius, nuo tos dienos aš nieko geresnio nebepasiekiau. Kol buvau kareivis, gyvenau, o paskui – skurdas. Kiek kartų zvimbė kulkos pro ausis: kad nors viena būtų teikusiai įsmigti į gerklę! Kokią malonę būčiau patyręs, jei kartečės sviedinys būtų mane į skutelius sudras-

kęs! Ir tik tuomet, kai užmerksiu akis, jums, galimas daiktas, bus lengviau.

Ir jis ėmė švilpauti. Motina buvo priversta baigti vakarinę maldą iš atminties, nes užgeso lempa, o tėvas atidarė langą ir švilpavo kiek tyliau.

- Eikit gult, - tarė jis ir užniūniavo savo seną mėgstamą dainelę.

Kai Štefanas atsigulė šalia jau apsnūdusios sesutės Hanos, vyresnioji sesuo ėmė jam patyliukais pasakoti:

- Oi! Tu dar nieko nežinai, Štefanai, kas mums dabar bus. Mes čia ilgai nebegyvensim. Po vakarinių pamaldų vėl buvo atėjęs apylinkės teisėjas ir pasakė: kadangi mūsų gatvėje gyvena tik visokie valkatos ir padugnės, kurios miestui yra našta, tai visus, kas negali susimokėti mokesčių, surinks ir išsiųs į naujai atrastas salas, apie kurias mums pasakojo studentas. Namus nugriaus, o vietoj jų statys kareivines. Kaimynus išveš į vieną, o mus į kitą negyvenamą salą. O, kad būtum matęs, kokios kilo aimanos! Senasis Kristofas ir dar du kalvio mokiniai pradėjo plūsti teisėją ir valdžią, ir juos uždarė į daboklę. „Mums visai vis tiek“, - sakė jie.

- Į negyvenamas salas! - pakartojo Štefanas. - Ai, dabar geriau gulk ir mik ramiai. Vakar apie to-

kius dalykus negalėjai net pagalvoti, o rytoj galbūt vėl viskas bus kitaip.

Sesuo nieko nebeatsakė, nes pajuto nuovargį, ir ją apėmė pirmasis snaudulys.

Ant vargo iškankintų blyškių veidų pro mažyčius langus krito blausi mėnulio šviesa.

* * *

Visą naktį Štefanus negalėjo sudėti akių. Jam kėlė siaubą mintis, kad turės palikti tėvynę ir varganą lūšnelę, su kuria buvo susijusi nelabai linksma jo vaikystė, kad reikės išsiskirti su draugais, kuriuos, kenčiančius tuos pačius vargus ir neprieklius, buvo pamilęs, kad bus priverstas paklusti liūdnam likimui ir atsidurs nežinomuose kraštuose, kuriuos jo nepatyrimas ir jaunatviška vaizduotė tapė niūriomis spalvomis. Ypač nepakeliama jam atrodė, kad teks skirtis su vaikystės drauge Sabina, kuri visados jam patikėdavo savo paslaptis, su kuria nuo kūdikystės viskuo dalijosi, ir kuri, žvelgdama į jį atviromis juodomis akimis ir atidžiai klausydama jo pasakojimų, dažnai padėdavo pamiršti liūdesį ir alkį.

Tačiau, taip jam galvojant, vis grįždavo atmin-tyje vaizdai tų įvykių, kuriuos praeitą vakarą taip nuostabiai netikėtai patyrė; ir juo didesnė rodėsi jo nelaimė, juo tauresnis kilo prieš akis baltojo žmogaus paveikslas. „Taip, jis turi viską sužinoti, – ryžtingai nusprendė Štefanus, – jis man taip krito į galvą ir širdį, kad nebus sunku patikėti jam savo bėdą. Prašysiu jo pagalbos.“

Lauke dar tebebuvo visai tamsu, kai Štefanus, tokio nerimo ir vilčių vedamas, tyliai pakilo iš lovos ir ėmė virtuvėje ieškoti žiebtuvo. Surado jį greitai, bet aptikti žvakigalį pavyko tik ilgai pagrabaliojus sename puode.

Tada patyliukais išslinko iš namų ir ramiai pėdino gatvėmis, o dangaus skliaute blėstančio mėnulio šviesa jau rungėsi su pirmąja aušros žara. Net nepajuto, kaip atsidūrė senajame bokšte ir stengiasi uždegti žvakę. Kai jam tai pavyko, ir jau kopė akmeniniais laiptais, dar kartą širdyje kreipėsi į Dievą prašydamas, kad neleistų pasukti netikru keliu. Bet vis tiek jam sunkiai sekėsi maldyti didžiulę baimę, kai, eidamas tuščiu koridoriumi vienai vienas, girdėjo savo paties žingsnių aidą. Nugalėjęs nedrąsą, atidarė medines laiptinės duris ir tvirtai suėmė save į nağą.

Bet, jau stovédamas prie salés durų, émé taip smarkiai drebėti, kad žvakigalis iškrito iš rankų ir užgeso. Nebesilenkė jo pakelti ir lyg maldai sudétas rankas iškélė aukštyn. Jau ketino čiupti už rankenos, bet susilaikė; pirma pastūmė į šalį rakto skylutés dangtelį ir pažvelgė į vidų.

Vél išvydo tą pačią švelnią lempos šviesą, bet salėje buvo tuščia ir ramu; didžioji pergamento knyga gulėjo ant stalo, bet, kiek akis galėjo matyti pro rakto skylutę, baltojo žmogaus niekur nesimatė.

Nusiminęs ir nedrąsus įžengė į vidų. Jo neryžtiną ir klausiamą žvilgsnį pasitiko tik tuščios sienos; kiek ilgiau akys sustojo ties keistais ženklais ant lubų. Kol į juos žiūrėjo, pasigirdo, tarsi kas duris darytų, bet kadangi apsidairęs nieko nepastebėjo, pamanė, kad tai girgžtelėjo jo paties neuždarytos durys.

Kuri laiką stovėjo, nežinodamas, ką daryti; pasikui pasirodė, kad girdi kažką švelniai sakant žmogaus balsu. Jis krūptelėjo, bet iš tikrųjų buvo tylu, ir nieko nematė. Netrukus vél pasikartojo: „Būkite malonus!“ Paskui vél: „Būkite toks malonus, prašom!“ Jis pakélė akis ir pusbalsiu baimingai paklausė:

- Ar čia kas yra? - veltui žvalgėsi į visus kampus, norėdamas nustatyti, kieno tai balsas.

- Malonėkite pažvelgti štai į šią pusę! - pasigirdo jau garsiau. - O tu Dievulėliau mano, čia, visai čia pat! - pakartojo tas pats balsas.

Jam ir blusos apmirė; kadangi vis dar negalėjo nieko išžiūrėti, o prie kojų pajuto kažką krebždant, norėjo sprukti, bet už kažko užkliuvo ir pargriuvo ant žemės.

Ir štai iš po jo labai mikliai išsikapanojo mažytis nykštukas, kurio garbanoti žili plaukai ir žila barzda niekaip nederėjo prie gyvų mėlynų akių ir vaikiško veido. Judesiais rodydamas nepaprastą prielankumą ir stodamasis ant kojų, nykštukas su šypsena - jam prasižiojus pasirodė baltų kaip perlų dantų eilė - tarė:

- Oi, tūkstantį kartų prašau atleisti; man būtų be galo liūdna, jeigu jūs, mielasis, dėl mano kaltės būtumėte susižalojęs. Aš visada pasijuntu taip neproporcingai mažas, kai - nepamanykite tik nieko bloga - atsiduriu šalia žmogaus; tiesa, prieš saulėtekį būnu itin mažas. Jei, gerbiamasis, būtumėte toks geras ir galėtumėte kiek palūkėti, tai galbūt įsitikintumėte, kad dieną mano ūgis pasidaro visai pakenčiamas, ir išvis galėčiau pasakyti, gal kiek

girdamasis, kad, tarkim, išmanymu ir geromis manieromis šiek tiek primenu šiaip jau su niekuo nepalyginamus žmones.

- Ką jūs, - pradėjo teisintis Štefanas, beveik netekęs žado iš nuostabos, - ką jūs, mielas...

- Pipi, - įsiterpė nykštukas, - malonėkite savo nuolankųjį tarną vadinti tik Pipiu!

- Ką jūs, mielas pone Pipi, - pagaliau susitvardė Štefanas, - man viskas taip netikėta, aš tiesiog priblokštas. Iš tikrųjų drįsau užėiti, norėdamas pasikalbėti su tuo gerbiamu žmogumi, kuris čia vakar buvo.

- Su mano mielu, didžiai gerbiamu ponu - taip, jis apie tai žino.

- Žino apie tai? - nustebo Štefanas, žiūrėdamas pasilenkęs į nykštuką, kuris ėmė pamažu augti.

- Tikrai taip, ko jis tik nežino, - atsakė nykštukas, pasistiebdamas ant pirštų galų ir galantiškai gestikuliuodamas rankomis. - Deja, šią naktį jis yra išėjęs, bet pavedė man jus, gerbiamasis, priimti kuo svetingiau, parodyti kai ką iš mūsų sukauptų retesnių dalykėlių, paaiškinti ir, jeigu jie jums patiktų, pasakyti, kad galite jais naudotis kaip tinkamas.

- O Viešpatie! - atsiduso Štefanas. - Esu didžiausias skurdžius, aš nieko negaliu pirkti.

- Ne apie tai kalbu, jokių būdu, mano didžiai gerbiamas pone, - aiškino Pipis, pakreipęs į šoną galvelę ir draugiškai blizgindamas akutėmis, - ne pirkti, o tik tam tikrą laiką maloningai naudotis. Mano ponas - prašom atleisti - yra labai geros nuomonės apie jus, ir man būtų be galo nesmagu, jei imtumėte kuklintis. Jauskitės visai kaip namie.

Tai pasakęs, nykštukas, vėl šiek tiek ūgtelėjęs, keliais keistais šuoliais prišoko prie atokiau stovinčios kėdės, kurią jis, nors pats vos siekė galva sėdynę, nepaprastai lengvai pastatė priešais Štefaną.

- Man bus didelė garbė pavaišinti jus kukliais, kiek įmanoma mūsų vienišo namų ūkio sąlygomis, pusryčiais. - Žemai nusilenkęs, jis dingo už mažų durelių sienoje.

Nespėjo Štefanas atsitokėti nuo visų staigmenų ir netikėtumų, kai nykštukas vėl grįžo pro tas pačias dureles, nešinas sidabro ašotėliu ir tamsiai mėlyna žvilgančia taure.

Dabar jis jau buvo savo tikrojo ūgio - maždaug sulig Štefano šlaunimis, todėl vaikinai šiuokart drįso kiek atidžiau į jį išžiūrėti. Mėlynas aksomo

apsiaustėlis gražiai derėjo prie judraus kūno, o jo guvus veidelis su kiek atsikišusiomis lūpomis ir kumpoka nosimi dvelkė kažkokiu nenusakomu geraširdiškumu, draugiškumu.

- Tik dabar jaučiuosi kaip reikiant tvirtas, - pradėjo kalbą nykštukas, - ir labai džiaugiuosi, po ilgos vienatvės sulaukęs tokio brangaus svečio.

Tai sakydamas, jis įpylė iš ąsotėlio į žvilgančią taurę aukso spalvos gėrimo, grakščiai pastatė taurę priešais Štefaną ir tarė:

- Prašom pamėginti, tai nepaprastai sveikas gėrimas; jį moka sutaisyti tik mano šeimininkas, nors pats jo labai mažai teragauja.

Štefanas gurkštelėjo; skystimas nubėgo į gerklę saldus kaip medus ir stiprus kaip vynas, ir Štefaną pasijuto sušilęs ir atsigaivinęs; negana to, jį apėmė linksmas pasitikėjimo ir guvaus žvalumo jausmas - nuotaika, kurios dar niekuomet nebuvo patyręs.

Nykštukas žvelgė į jį draugiškomis akimis, ir jo šypsena rodė, kaip nuoširdžiai jis džiaugiasi kiekvienu Štefano nuryjamu gurkšniu.

- O dabar malonėkite pažiūrėti, - vėl kalbėjo nykštukas ir, išsitraukęs iš kišenės auksinį plaktukėlį, stuktelėjo į sieną: toji suskambo šviesiu,

sodriu garsu. Aidint švelniai, lėtai melodijai, balta siena ėmė trauktis, o vietoj jos pamažu atsirado gausiai klostuota purpurinė užuolaida, pro kurią matėsi erdvi salė su begale pasieniais išdėliotų ir ant sienų sukabintų keistų prietaisų ir aparatų.

Kai nuskambėjo paskutiniai garsai, nykštukas paėmė dramblio kaulo lazdelę ir parodė ją į skaičiais aprašytą rutulį, kuri dešinėje rankoje laikė gipsinis angelas, stovintis prie kabineto durų.

- Štai čia yra, - tarė mažasis gidas, - laikrodis, kuris rodo geras ir blogas dienas, gerąsias - aukso, o blogąsias - geležies rodykle. Tai pagal žvaigždes veikiantis prietaisas; jį sukonstravo mano šeimininko senelis, išstudijavęs visas to mokslo paslaptis. Malonėkite paliesti genijaus dešinę ranką.

Štefanus nedelsdamas padarė, kas sakyta, nes gėrimas smagia drąsa kaitino gyslas.

- Nuostabu! - sušuko nykštukas. - Šiandien jūsų laiminga diena! Rytoj - deja, labai gaila, bet rytojaus diena nebe tokia; ten vyrauja geležinė rodyklė.

- O poryt? - paklausė Štefanus.

- Atleiskite, niekuo negaliu padėti - laikrodis visada rodo tik dvi dienas į priekį.

- Šitame aukso inde, - toliau aiškino nykštukas, nuvoždamas nuo aukštos taurės gražiai išpuoštą

dangtelį, – yra nepaprastas vandenėlis, turintis neįsivaizduojamą su gamta susijusią galią: jei šio geltono skysčio išlašinsi, saulei tekant stovėdamas ant kalno, tai jis tučtuoju nutekės ten, kur yra aukso. Mano šeimininkas tą skystį sutaisė pats dar jaunystėje.

– O ten matote porą senų batų, – pasakojo nykštukas, nekreipdamas dėmesio į Štefano nustebimą. – Nors jie ir nudėvėti, bet kas juos apsiauna, tas nesunkiai dėl jų magiškos galios sukaria per dieną dvidešimt mylių ir nė kiek nepavargsta. Mano šeimininkas paveržė juos iš vieno seno masono, nugalėjęs kažkokiose jų slaptų gebėjimų varžytuvėse; ir šie batai... Oi! – sušuko jis, staiga nutraukęs mintį, – malonėkite, gerbiamasis, paspausti kelis šių vargonų klavišus.

– Mielas Pipi, – tarė Štefanas, – mano sena svajonė buvo pramokti griežti, bet tėvas yra labai neturtingas.

– Visai nesvarbu, – ragino nykštukas, – aš jus nuoširdžiai prašau.

Štefanas išskleidė pirštus viršum dramblio kauolo klaviatūros, ir pasigirdo tokie melodingi garsai, kad jis nejučia griežė toliau.

Nykštukas pašoko iš džiaugsmo, stryktelėjo Štefanui į glėbį, puolė jam ant kaklo ir ėmė, nebesulaikydamas ašarų, bučiuoti skruostus.

- O! Kaip gražu! Kaip puiku! - gyrė nykštukas. - Dabar jus pažįstu, brangus bičiuli! Jūs esate geras žmogus. Ar žinote, kad priešingu atveju šis instrumentas, kuris pagamintas, atsižvelgiant į siderines³⁸ jėgas, nebūtų taip melodingai griežęs?

Nykštukas vėl nušoko ant žemės ir, tebelaikydamas Štefano ranką, kalbėjo:

- Šitą dalykėlį sumeistravo dar būdama netekėjusi mano šeimininko velionė žmona; juo jinau tikrindavo savo gerbėjus.

- O Dievuliau! - sušuko Štefanas. - Aš juk dar nesu nieko gero padaręs!

- Nesijaudinkite, - tarė nykštukas, draugiškai purtydamas galvą, - instrumentas neklysta, tik po pusės šimtmečio jis nustos savo gnostinės³⁹ galios.

- Na, o čia, mano mielas, - rodė nykštukas, - matote šaunamąjį lanką iš liūto gyslų ir strėles su stručio plunksnomis. Jei šiuo stebuklingu ginklu šauna net pats prasčiausias šaulys, vis tiek patai-

³⁸ Siderinis - žvaigždinis, žvaigždžių.

³⁹ Čia *gnostinis* reiškia „gebąs atpažinti“.

ko. Mano šeimininkas išlošė jį po sunkių varžytuvių iš vieno pikto burtininko.

- O ta juoda lazda, ką jinai gali? - paklausė Štefanas, jau nebesistebėdamas, nes pamatė, kad vis tiek neatsitokės.

- Taip, brangusis, - atsakė nykštukas, - tai retas daiktelis, tikra mūsų kolekcijos puošmena; ją neatmenamais laikais padarė vienas šykštuolis burtininkas, rizikuodamas savo gyvybe ir panaudodamas nepaprastai slaptus magijos būdus. Toji lazda turi pusiau natūralią, pusiau magišką savybę: tas, kuris, laikydamas ją rankoje, artinasi prie kokių nors namų, įgauna pavidalą žmogaus, kuriam kas nors iš to namo gyventojų yra labiausiai prasiskolinęs. Darant lazda dalyvavo ir gerosios dvasios, todėl ji dar įgijo galią paveikti šykštuolius ir apgavikus. Kas su šia lazda artinasi prie nesąžiningo skolininko, ne tik įgauna, kaip sakyta, kreditoriaus išvaizdą, bet ir žodžio nesilaikantį skolininką apima tokia baimė, kad priverčia jį gražinti pinigus net ir tada, kai šis mažiausiai to nori; negana to, skolininkas netrukus nieko nebeatsimena. Lazdos turėtojas dar gali iškart matyti, koks yra tas žmogus, prie kurio artėja. Jei tokiuose namuose gyvena lupikautojas, šykštuolis arba plėšikas, kuris

yra užsitraukęs astralinių⁴⁰ jėgų nemalonę, lazda ima, jau žengiant pro duris, taip smarkiai belsti į laiptus ir grindis, kad sunku ją išlaikyti rankose, o skolininką apninka siaubas. Priešingu atveju lazda labai palengvėja.

- O dangaus karaliau! - sušuko Štefanas. - Kad turėčiau tokią lazdą! Tada mano vargšams tėveliams ir tau, geroji Sabina, ir visiems kaimynams ateitų išsigelbėjimas, o iš tikrųjų būčiau tik gerųjų dvasių baudžiamosios valios vykdytojas.

- Man be galo malonu, gerbiamasis, - apsidžiaugė nykštukas kaipmat pagyvėdamas, - kad jūs pats pasirenkate būdą, kaip mes galime parodyti jums savo prielankumą. Nors tvirtai įsidėmėjau šeimininko pavedimą suteikti jums galimybę pasinaudoti bet kuriuo iš mūsų nešiojamųjų instrumentų, aš savo ruožtu - ir nepalaikykite tai už bloga - pajutau tokį sunkiai nusakomą ir stiprų traukimą prie jūsų, kad negaliu susilaikyti, nesikreipęs į jus su dideliu prašymu: laikykite mane draugu ir nuolankiausiu tarnu. Galite naudotis lazda šiandien visą dieną be jokios baimės, kad jos galia susilpnės.

⁴⁰ Astralinis - žvaigždinis, žvaigždžių; mistiškai susijęs ar susietas su kosminiais kūnais.

Tiktai, prašom man atleisti, aš norėčiau priminti dvi sąlygas: pirma, kad niečiekam neprasitartumėte apie paslaptį, ir, antra, rytoj iš ryto lauksiu prie jūsų namų durų, norėdamas magiškąją lazdą atsiimti.

Štefanas susijaudinęs dėkojo Pipio šeimininkui ir jam pačiam už nepelnytą ir neapsakomą malonę ir atvirai bei nuoširdžiai, kaip buvo pratęs, pasakojo apie varganą saviškių gyvenimą.

- Ak, tie žmonės, žmonės! - vis kartojo gerasis nykštukas, braukdamas nuo skruostų ašaras. - Kaip puikiai jiems išsidėstę žvaigždynai, kokie palankūs siderinių jėgų pranešimai - o kaip jie nutraukinėja visus tuos ryšius ir savo miestuose bei namuose užsidaro ydingo gyvenimo kiaute! Oi, atleiskite, pamiršau. Jums reikia skubėti, mano mielas; imkite tą lazdą ir drąsiai eikite su ja į užsimiršusiųjų namus. Jinai jums padės, juk šiandien jūsų laiminga diena. Nors man nepaprastai gera ir malonu su jumis bendrauti, negaliu elgtis taip beatodairiškai ir jus čia ilgiau užlaikyti.

Neapsakomai džiaugdamasis, paėmė Štefanas stebuklingąją savo vilčių lazdą, nuoširdžiai dėkojo, žadėdamas niekam nieko nesakyti ir laiku ją

gražinti. Tuo metu nykštukas nuo anų raudonųjų lempos spindulių uždegė žvakę.

- Tikiuosi, netrukus vėl pasimatysime, lauksiu to malonumo, mano bičiuli, - tarė nykštukas, - jaučiu, kad man vėl darosi sunku su jumis skirtis. Kai grįšite, galbūt jums bus įdomu susipažinti ir su kitomis mūsų retenybėmis.

Ir nykštukas atidarė salės duris, kurių Štefanas iki šiol nebuvo pastebėjęs; manydamas, kad reikės lipti laiptais žemyn, Štefanas netikėtai pamatė atsidūręs gūdžioje girioje, kur mirguliavo daugybė įvairiausių gėlių žiedų, skleidžiančių malonų kvapą, o ant medžių šakų buvo pritūpę būriai visokiausių, didelių ir mažų, paukščių - plasnojančių nuo vienos šakos ant kitos ir keistai čiulbančių. Kai kurie čiulbesiai Štefanui atrodė panašūs į žmonių kalbą.

- O dabar - tylos! - paliepė nykštukas. - Kodėl, paaiškinsiu vėliau.

Triukšmas nutilo, o Štefano mažasis vadovas taip mikliai ir greitai nardė su deglu po tamsiai žalią lapiją, kad nebuvo laiko nei stabelėti, nei susivokti, kur esi.

Galop nykštukas sustojo prie kažkokių geležinių durų ir, laikydamas aukštai iškėlęs deglą, kuris apšvietė jo ašarotas akis, tarė:

- Eikite, telydi jus visos gerosios dvasios.

- O, nuostabūs bičiuli! - sušuko Štefanus ir, nespėjęs nė mirktelėti, pamatė, kad stovi gatvėje vidury baltos dienos, negalėdamas patikėti, kad pieno išnešiotajos ramių ramiausiai vaikšto po namus, tarnaitės šluoja gatves, perukų meistrai ir barzdaskučiai savo reikalais skuba į miestą, ir viskas teka įprastine kasdienybės vaga; ir jei rankose nebūtų turėjęs stebuklingosios lazdos, kuri tarsi magnetas traukte traukė į priekį, viską būtų palaikęs gražiu sapnu.

- Na, dabar į laimę, - tarė Štefanus, drąsindamas save ir įdėmiai bei viltingai žiūrėdamas į savo keistąjį ginklą, - pirmyn, tu laimės kūdiki, dar šios dienos vakare turėsi užkišti burną apylinkės teisėjui, nušluostyti nuo motinos veido ašaras, surengti tėvui linksmą vakarėlį, o Sabinai pripilti skreitą skambančių monetų, kad pažvelgtų ji į tave maloni ir dėkingu žvilgsniu!

Nieko nelaukdamas, Štefanus pasuko į gražų didelį namą. Vos palipęs kelis laiptelius, žvilgtelėjo į veidrodį, kokie paprastai statomi kilminguose na-

muose prie žibintų, kad sustiprintų jų skleidžiamą šviesą, ir pamatė į save spoksantį surukusį seno žydo veidą.

- Nejuo tai aš? - riktelėjo jis ir griebėsi už galvos, tarsi netekęs savitvardos. - Tu veiki baisiai greitai, - tarė jis stebuklingajai lazdai, kuri sunkiai bumbtelėjo ant laiptų; dabar pastebėjo, kad ir jo drabužiai kaip tikro žydo.

Kai dar kartą pažvelgė į veidrodį ir išvydo porą į save nukreiptų labai rūsčių pilkų akių, neišlaikė nesusijuokęs, nes prisiminė, kad šiandien jo laiminga diena, ir užbėgo laiptais aukštyn.

- Po šimts paralių, kas čia dabar neduoda žmonėms ramybės tokį ankstyvą rytmetį? - sušuko leitenantas, kildamas iš lovos, ir, pamatęs įeinant savo žydą kreditorių, karingai suraukė jauną kaktą. - A, tai tu, Levi? Po perkūnais, kas tau šovė į galvą, Mauše? Arba nešdinsies tuojau pat, arba sumalsiu makaulę!

- Aš juk mandagiai prašau! - pats nustebejęs dėl savo žydiško akcento, tarė persivertėlis Štefanus, traukdamasis atatupstas prie durų ir pakeldamas lazda.

Jo priešininko veide grūmėsi pyktis ir sumišimas.

- Tu nori, kad mokėčiau karoliną⁴¹ už tą iškлерu-
sį pistoletą, o jis nė skatiko nevertas. Jei nebūčiau
jo užstatęs, sviesčiau tau tą gelžgalį po kojomis, ir
viskas. Kailį išausti tau reikėtų, sukčiau. Ir iš viso
laikaisi taisyklės jokiam žydui nieko nemokėti,
nes jūs visi esate nenaudėliai, tik niekaip negaliu
suprasti, kas čia man šiandien yra, kad dar nenu-
leidau tavęs nuo laiptų. Gal manai, kad turiu mo-
kėti jau po mėnesio, vos tau atlėkus trečią kartą?
Kad tave griausmas! Kas drįsta iš manęs to reika-
lauti? Bet mane užplūsta kažkokie kilnūs jausmai!
Paduok švarką, šunsnuki. Noriu tik greičiau atsi-
kratyti tavo nepakenčiamos fizionomijos!

Jis ištraukė iš paduoto švarko kišenės kapšą,
iškratė iš jo pinigus ir, juos skaičiuodamas, neri-
mastingai žvilgčiojo į žydą. Tada įbruko jam, kiek
priklauso, į delną.

- O dabar mauk ir kad nepakliūtum daugiau į
akis, nušausiu vietoj. O, dangau šventasis! - vėl
pradėjo leitenantas burnoti, kai žydas jau buvo iš-
ėjęs, - nejaugi iškvaišau per naktį, ei, tarne! Įeik!
Vadinasi, šiandien nebegalėsiu sulošti visto parti-

⁴¹ Karolinas - nuo 1740 m. pietų Vokietijoje kaldinta
aukso moneta.

jos?! Klausyk, tarne! Ar aš nežadėjau eiti į operą? Tarne, tarne! Kur pasidėjai? Tinginio panti, – rėkė jis ant įeinančio tarno, – greičiau sugražink man tą žydą, dar neturėtų būti išėjęs.

Tarnas netrukus grįžo ir ėmė aiškinti, kad ponas leitenantas gališ manyti ką nori: tą žydą jis ką tik matęs ant laiptų, prie durų, prie namo – ir staiga jo nelikę nė kvapo.

– Ko reikia tau iš manęs, asile, aš tavęs nieko neprašiau, – suriko junkeris, apsivertė ant kito šono ir vėl pasinėrė į vėlyvo rytmečio sapnus.

Tarnui net akys iššoko ant kaktos: „Nejaugi nuo vienos iš ryto paimtos taurelės grynos degtinės galima taip apspangti?“ – niurnėjo jis sau po nosim, imdamas šepetį pono batams valyti.

O Štefanas jau linksmai žingsniavo gatve. „Jei gu jau iš pat pradžių, – galvojo jis, – įveikiau šį laukinį kuilį, tai su kitais bus dvigubai lengviau.“

Netrukus priėjo iš pažiūros visai gražų namelį, stovintį kiek atokiau nuo gatvės, ir taip stuktelėjo į duris, kad tos siaubingai subildėjo, net pačiam pasidarė nejauku. „Aišku“, – pamanė ir žengė į vidų. Prieangyje sutiko elgetą.

- Beširdis rijikas! - bambėjo šis po nosim. - Pats valgo ir geria visą dieną, o vargšui gaili ir duonos trupinio.

- Luktelėkite mažumėlę prie namo, gerasai žmogau, - tarė jam Štefanas ir pagal savo lazdos stuksenamą taktą nuėjo į vidų, keliais laiptais nusileido žemyn ir sustojo prie durų, už kurių girdėjo kimų verkšlenantį balsą:

- Johanai! Johanai! Dėl Dievo meilės, negi marinsi mane badu! Klausyk! Įpilk raudonojo, numeris aštuoni!

Štefanas įėjo į nedidelį apytamsį kambarį, išpuoštą šilkinėmis užuolaidomis ir apstatytą ištaigingais baldais.

Ant minkštos šilko sofas drybsojo, apsirengęs kiek senamadiškais, bet brangiais drabužiais, storulis, o jo raudoną išburkusią galvą dengė ne šilta kepuraitė, o baltų kaip pienas stambių garbanų perukas. Apskritas stalas, po kuriuo tysojo išskėstos šio vyriškio kojos, buvo apkrautas dubenimis. Dalis tų indų jau buvo niekinamai nustumta į šoną, ir, matydamas iš jų kyšančius apgraužtus paukščių šlaunų ir sparnų kaulus, galėjai pamanyti, kad tai yra kautynių laukas, iš kurio neseniai pasitraukė kariuomenė, o kita stalo pusė, ant ku-

rios rikiavosi kepta žvėriena, kelių rūšių šaltienos ir austrių lėkštės, priminė naujas karines pajėgas, pasistūmėjusias arčiau akių, kurios godžiai ir pasalūniškai žvelgė nuo gulto atramos; vietoj anų atitarnavusių dubenų, išvedamų, vadovaujant dviem tušties buteliams, žygiavo nauji, vadovaujami dviejų pilnų butelių, stalo krašto link, kur jų jau laukė riebių rankų laikomi sidabrinis peilis ir šakutė. Kitas sudoroto valgio liudininkas buvo servizas, stovintis ant staliuko prie sienos, – aptaškytas šokolado dėmėmis.

Kol Štefanas, apmetęs viską akimis, suprato, kad šiame slėpiningame kabinete dar tebeviešpatauja aukso amžius, ant sofos tysantis peniukšlis numetė į lėkštę masyvų peilį ir šakutę taip, kad ta net suskambėjo, atvėrė savo plačius nasrus, norėdamas išreikšti pasipiktinimą ir nuostabą, o nedidukas pavianas, šunbeždžionė, kuri, Štefanui įeinant, tupėjo ant didelės paauksuotos aksomo kėdės, pasislėpė nuo neprašyto svečio už fotelio.

– Ar tai jūs, pone kaimyne, – prabilo pusryčiaujantis kимиu lašiniu balsu, – a, dabar jau atpažinau, tik negaliu suprasti, kodėl tamsta man šiandien atrodo kažkoks ne toks, nors nepastebiu, kad būtumėte kiek pasikeitę. Bet mano akys, deja,

labai silpsta, kaip ir mano skrandis, kuris beveik nieko nebegali pakęsti. Ar nematėte mano Johano? Tas bedievis bernas tuojau palieka mane vieną, kai tik truputį prisnūstu. Arnfrydėli, išlįsk, – kreipėsi jis į beždžionę, sunkiai kvėpuodamas ir kišdamas ranką po foteliu, – nebijok, čia tiktai ponas valdytojas.

Beždžionė iškišo galvą su baiminga snukio išraiška ir vėl pasislėpė.

– Nenori? – šnekėjo šeimininkas švelniu balsu. – Nagi, matote – gerasis gyvulėlis drovisi. O, jei mano Johanas būtų toks pat ištikimas kaip tu, mano Arnfrydėli! Tas gyvūnėlis turi tokią pat širdį kaip ir aš. Todėl ir daviau jam savo vardą. Gerbiamas pone valdytojau, ar jūsų mieloji žmonelė vis dar tebetaiko jums tokį griežtą mitybos režimą? Man atrodo gerokai pasitaisęs.

– Būtų gera atgauti savo pinigus, – norėjo Štefnas pasakyti šiurkščiu balsu, nes nepažįstamasis kėlė jam šleikštulį, bet išėjo dar ganėtinai švelniai.

– Taip, taip – taigi, – ėmė mykti ponas ir iš lėto subėrė didelį žiupsnį tabako, kurį buvo beįmęs iš sidabro tabakinės, atgal į ją. – Argi tai jūsų pinigai? Aš maniau, kad jie iš neturtingųjų kasos: juk sakėte... jeigu tik aš... suprantate... jau mokėsite pada-

ryti. Aš juk esu žadėjęs pakviesti jus kelis kartus į svečius. Tiktai ateinančią savaitę dar niekaip neišeis. Atleiskite... aš dar nesu pasveikęs, man baisiai sunku kalbėti, ir apetito visai netekau. Valgau tikrai per prievartą... Dėl Dievo meilės, nestovėkite taip arti, man visai gniaužia kvapą. Oi, mielas bičiuli, man darosi bloga. Tai dėl alteracijos. Vakar vėl turėjau siaubingai alteruoti. O buvo taip.

Suviliotas gražaus vasaros popiečio ir nusižengdamas savo taisyklei, išdrįsau vėl pereiti keliomis gatvėmis. Traukdamas pypkutę, gardųjį dūmelį, pėdinu sau ramių ramiausiai kavinės linkui, tik apie ją ir tegalvodamas. Einu sau įsispoksojęs į pulką ančių, kurios tuo metu pasileido bėgti į balą, teisingiau pasakius, į pakelės griovį, nes ką tik į jį buvo sutekėjusios pamazgos; ir kaip tik tada, kai mano fantazija maloniai gilinosi į šį įvykį, įsivaizduokite, pone valdytojau, nuo to namo, pro kurįėjau, stogo pasigirsta dardėjimas... toks barškėjimas, kad atrodė, jog visas pastatas su gegnėmis ir rąstais, su skarda ir geležimi, su visu turtu ir man-ta griūva man ant galvos... o Dievuliau! Tik įtraukiau galvą į pečius ir nepajutau, kaip žengtelėjau tiesiai į griovį... stoviu ir laukiu drebėdamas, kas čia dabar ant manęs nugarmės. Ogi – nieko. Būta

tik stipraus mano šuolio, išgąščio, netikėtumo, žodžiu, įvyko alteracija – baisiausiai susirgau – ir nuvytavau leisgyvis namo.

Gėda mūsų policijai – tik neišduokite manęs, bet kaip lengvai gali žmogus, kai policija elgiasi taip aplaidžiai, pirm laiko ir prieš tikrąją Dievo valią iškeliauti iš šio pasaulio, kuriame taip vargingai pajėgi išsilaikyti mūsų blogais laikais, kai taip sunku gauti gerų maisto produktų, ir kai jie tokie brangūs.

Matot, ir dabar vėl iš pat ankstyvo ryto patekau į alteraciją. Įsivelka kažkoks šunpalaikis elgeta ir be jokio sąžinės graužimo prievarta traukia iš tavęs paskutinį grašį, kurį esi sutaupęs, rizikuodamas sveikata ir trumpindamas gyvenimą, kad paskui viską praūžtu... Man būtų didelė garbė, jei, mielas kaimyne, gerbiamas pone valdytojau, užsuktumėte kitą kartą. Kaip susitarėme – artimiausiomis dienomis – prašyčiau būti tokį malonų... o paskui padarysiu rinktinį, puikų, subtilų, gausų gardžių valgių pokylį...

– Bet pinigai man būtinai reikalingi, – nutraukė ją Štefanus, laukdamas nesulaukdamas, kol besiliejančiame žodžių sraute atsiras galimybė įsiterpti, – ir prašau be jokių išsisukinėjimų.

- Dėl Dievo meilės, prašom manęs negąsdinti! - atsikirto storulis. - Gal pamiršote mūsų kontraktą? Apie kokius pinigus čia kalbate? Argi nesakėte, jog pusė liks man, jei paliudysiu, kad pinigai buvo išdalyti teisingai? Kitaip aš ir neliudysiu. O už dyką, veltui niekas tokių dalykų ant sąžinės nesiims. Jums teks atsakyti prieš savo viršininką, kad mane vėl taip alteruojate!

Storulis ėmė gaudyti kvapą ir kosėti. Štefanas leido lazdai keletą kartų trinktelėti jam per nagus.

- Dievulėliau teisingasai, - sudejavo tas gailiai, - kaip elgiatės su nesveiku žmogumi, kuris jums nieko blogo nepadare. - Arnfrydėli, paduok dėžutę! Paduok gražiai, Arnfrydėli.

Beždžionė iškrapštė iš po sofos dėžutę, padavė ją, grieždama dantimis, savo ponui ir vėl greitai pasislėpė. Storulis pavirto ant kairiojo šono, išsitiesė stenedamas ir pūškuodamas ir pradėjo puhtliais pirštais nerangiai grabalioti po kelnių kišėnę, ieškodamas raktelio.

- Oi! - dejavo jis, išlygindamas susisimaukusią liemenę. - Kertu lažybų, kad dėl viso to kaltas yra ne kas kitas, o jūsų pati. Na, bet jeigu nenorite paklausti nesavanaudžio draugo ir sutinkate būti pačios galutinai numarintas badu, - ir jis žvelgė

padėrusiomis akimis į Štefaną, tarsi dar turėdamas viltį jį atkalbėti, – tada gerai. Aš maniau, – iš pradžių jis krūptelėjo, o paskui ėmė raustis tarp monetų ritinių, – kad geras kąsnelis jums bus ne pro šalį, bet jūs nenorite. Tuomet – viskas: aš jūsų nekvesiu, nieko neliudysiu ir niekada nebedarysiu su jumis jokio garbingo kontrakto. Štai penkiasdešimt talerių – turėkit tą savo išmaldą, – išlemeno jis ir liūdnu žvilgsniu nulydėjo ritinį, kuris dingo Štefano kišenėje.

– Ir reikia, kad taip viskas užgriūtų ant vargšo galvos, – skundėsi jis, vėl atsilošdamas sofoje; beždžionė tuo metu pakišo dėžutę ten, kur ji buvo, o Štefanas apsisuko eiti.

– Padarykite man dar bent vieną nedidelę paslaugą, – kreipėsi jis į Štefaną, – pašaukite mano Johaną.

Gatvėje dar tebelaukė elgeta. Štefanas davė jam vieną talerį.

– Jį dovanoja anas ponas ten viduje, galite jam padėkoti.

Elgeta palinkčiojo galva, didžiai nustebęs, ir nuėjo durų link. Atsirado ir tarnas. Nebesiklausydamas, kaip kambaryje ponas rėkia ant elgetos ir tarno, o tie atsikirtinėja jam, Štefanus nuskubėjo

prie kito namo. „Reikia, – tarė sau šypsodamasis, – susipažinti ir su sąžininguoju kaimynu bei vargšų kasos valdytoju, kurio kailyje ką tik lindėjau; nepaprastai įdomu, kokių pavidalu aš pasirodysiu savo antrininkui.“

Kol Štefanas taip mąstė, jau buvo užlipęs laiptais ir spėjo pasidžiaugti savo nauja gražia eilute. „Šįkart atrodau visai kilmingai“, – pagalvojo jis. Išgirdo šaižų moters balsą, barantį tarnaitę. „Tai, be abejonės, ponios valdytojiene“, – pamanė Štefanas, ir vos tik įbrazdėjo su savo lazda į kambarį, kaip iš paskos išžengė ir apkūni namų valdytoja.

Čia viskas atrodė kitaip nei gretimame name. Pora veidrodžių rudais paaukuotais rėmais ir keletas pieštų paukščių greta senus šventuosius vaizduojančių paveikslų buvo vienintelės sienų puošmenos. Vietoj visokių prašmatnių baldų stovėjo vičviena didžiulė rudo riešutmedžio spinta su komoda – per visą sieną ir su daugybe stalčių bei užraktų; į riešutmedį seniai jau mirę menininkai buvo inkrustavę prancūzų piemenaites vaizduojančias scenas. Viršutinės šio garbingų namų sandėlio lentynos lūžo nuo porceliano servizų.

Kai Štefanas įėjo į vidų, pamatė šalia šito į pastatą panašaus gremėzdo sėdint aukštą, liesą, ne-

švariu šviesiai mėlynu chalatu vilkintį vyriškį, kurio rudaplaukė susivėlusį galva ant ištempo kaklo, palinkusi viršum dubens, atrodė kaip nukarusi belapė medžio šaka žiemą. Jis liovėsi srėbęs skystą viralą ir suglumęs atsistojo. Sutuoktinė, kurios valdžia, kaip matyt, šiuose namuose buvo gerokai didesnė už jo, iš karto ėmė kalbėti:

- Oi, jeigu žinotumėte, pone komercijos patarėjau, kaip mums nepavyko sandėris dėl silkių, tas sandėris, kurį mums rekomendavote, tikriausiai taip greitai nebūtumėte atėjęs reikalauti savo dalies. Šiais nuosmukio laikais gero biznio nepadarysi. Aš vis sakau vyrui - iš prekybos dabar nepragyvensi, reikia tik taupyti ir nešvaistyti pinigų. Bet jis nenori nė girdėti, nes yra apsėstas manijos būti viskuo pertekęs, rengtis brangiais drabužiais, nieko netrūkti, leisti lengva ranka pinigus.

Nebesuprantu žmonių. Viskas nepaprastai pasikeitė. Mano velionis tėvas, sakysim, buvo taip išmokęs vaikščioti, kad vieną batų porą dėvėdavo penkerius metus - ir jie nesuplyšdavo. Žinoma, tais laikais ir batsiuviai nebuvo tokie niekdirbiai. Dabar, kai sekmadienį po pietų pažvelgiu pro langą, turiu tuojau pat trauktis atgal - negaliu ramiai žiūrėti, kaip žmonės nemoka vaikščioti. Sliūkina,

vilkdami kojas, gatve, todėl nėra ko stebėtis, kad per aštuonias dienas batų ir nebėra – tik džiauškis ir pavydėk!

Širdį paėda ir mano flegmatikas vyras. Kad jis, norėdamas įsikratyti į dėžutę uostomojo tabako, pusę išberia ant grindų, tai jam nė motais – krato sau toliau, tarsi niekur nieko. O kai rašo, ir plunksna pradeda truputį ne taip brėžti, tuojau meta ją šalin ir ima kitą. Po šimts pypkių, sakau, – palenk mažumėlę galą, ir eis kaip per sviestą. Tiems savo rašymams jis sunaudoja rašalo, popieriaus ir plunksnų daugiau, nei iš jų ką uždirba. Šventadieniais, kai susėdame gerti kavos – sunkiai pasidaviau šiam įpročiui! – ir tuo metu man prireikia kur išbėgti, o jam tenka jos įsipilti pačiam, tai ant stalo plaukia ištisas pieno ežeras: parėjusi turiu tylėti kaip žemė, tarsi tai būtų neverti dėmesio dalykai.

Kol jinai kalbėjo, jos perkarėlis liūdno veido vyras priėjo prie spintos, atidarė ilgais pirštais dureles ir ėmė brazdėdamas raustis kasoje.

– Eik sau, – puolė ji vyrą, – aš pati viską sutvarkysiu, tu ten nieko nesupranti, vėl išleisi grašius vietoj kreicerių, kaip neseniai atsitiko.

Vyras pasitraukė.

- Gali jam šimtą kartų, - kalbėjo ji skaičiuodama, - atskirti nusitrynusius kreicerius nuo grašių ir parodyti, kad šitie va yra elgetoms, o tų neliesk, o pareini namo ir žiūri - gerųjų nė kvapo. Šekit, - tarė ji, - dvidešimt šeši guldenai ir keturiasdešimt devyni grašiai, įskaičiuoju du guldenus nuolaidų - taip bus teisinga, - ir greitai atkišo ranką su pinigais.

Štefanas, nors ir nepasitikėdamas, paėmė juos neskaičiavęs ir skubiai išėjo, nes dar norėjo užsukti ne į vienerius namus.

Prie kai kurių iš jų pajutęs, kad lazda per daug lengva, ir nenorėdamas dorų žmonių pinigais ap sunkinti savo sąžinės, Štefanas pasuko į kitą gatvę, kur stebuklingoji lazda užtempė jį į vieno naujo namo antrą aukštą. „Kokių įdomybių jau patyriau per kelias trumpas šios dienos valandas ir kiek dar visko manęs laukia! - pagalvojo sau. - Ar tik nesa-pnuoju? Apie tokią laimę mūsų vargšų gatvėje nebūčiau galėjęs net pagalvoti, o tokių pasivertimų - nė sapne susapnuoti! Kokių žmonių pamačiau!“

Tarpduryje pasirodė grakšti kambarinė.

- Jūs ir vėl čia, madam Brabant? Dabar mano šeimininkai skaito, jūs tik sutrukdysite jiems ir vėl jokio užsakymo negausite kaip visada. Taip jums ir

reikia. Kodėl vis dar dirbate, nors gerai žinote, kad iš kiekvienos sąskaitos jums atskaičiuojama pusė sumos? Bet, Dievuliau švenčiausias, kam jums šitas juodas vėzdas?

- T-t-tai, t-t-tai, - mikčiojo Štefanus, iš kambarinės kalbų supratęs ir iš savo drabužių pamatęs, kad yra pavirtęs skrybėlininke, - tai naujos mados skrybėlaitė!

Sutrikęs dėl savo nevykusio atsakymo, jis tuoju pat pasibeldė į duris ir įžengė į jaukų kambarį, kurio visos sienos buvo išpuoštos šaunių riterių ir dailių damų paveikslais. Tokia pat dama gulėjo gyvut gyvutėlė ant sofos, apsitaisiusi balta rytinė suknele, tiktai jos veidas atrodė panašus į tas apvytusias rožes, kurios stovėjo ant staliuko šalia sofos. Aplink ją buvo pridėta daugybė knygų, o į vieną iš jų ji buvo įsmeigusi akis; Štefanus-skrybėlininkė jau seniai stovėjo ir žiūrėjo, kaip nuo jos skruostų ant skaitomo romano puslapių papsi ašaros. Galiausiai ji pakėlė užverktas akis.

- Ką? Tai jūs, miela Brabant? - tarė krūptelėjusi ir, ilgokai suglumusi, klausiamu žvilgsniu vypsėjo į viešnią. Tada ji pasičiupo nosinaitę... - O, Viešpatie, kaip man graudu, - švebeldžiavo ji, apsipylosi ašaromis. - Ko pageidaujate? Nieko man jums ne-

gaila. A, tiesa! Dar nesu atsilyginusi už naujuosius mezginius. Tuoju, mieloji geroji ponija.

Ji prisvirduliavo prie spintelės ir neskaičiuodama išėmė keliolika aukso ir sidabro monetų.

- Šiandien esu be galo sujaudinta... taip sujaudinta... taip nuliūdusi. Skaičiau dangišką knygą: „Meilės malonumas ir meilės skausmas“! Štai, geroji Brabant, čia yra daugiau, gal kiek per daug... bet imkite, nesikuklinkite... na, gerai, gerai.

Štefanus, pamatęs, kiek saujoje laiko pinigų, norėjo žemai nusilenkti, bet išėjo reveransas.

- Oi, tas meilės skausmas, - aimanavo panelė, o Štefanus šmurkštelėjo pro duris.

- Dieve, Dieve, kas man darosi? - tarė panelė, visa virpėdama, ir perbraukė delnu per kaktą. - Savijauta tokia, tarsi čia būtų buvusi skrybėlininkė Brabant, pasivertusi juoda lazda ir atėmusi iš manęs pinigus. Aš sergu... kliedžiu... nieko nebuvo. - Panelė paskambino varpeliu kambarinei ir liepė pakviesti gydytoją.

Gatvėje Štefanus sutiko dvi moteris, iš kurių viena buvo apsirengusi visai taip, kaip ką tik regėjo save aplankytuose namuose, ir aiškiai buvo matyti, kad ji yra skrybėlininkė.

- Šiandien, - tarė toji draugei, - mano juoda diena. Prieš kelias akimirkas jaučiausi, tarsi aš būčiau ne aš. Įsivaizduok mano kvailą būseną: pačiame gatvės viduryje man šauna į galvą pasakyti komplimentą, bet aš nežinau - kam? Kažkoks visai nepažįstamas vyriškis pasižiūrėjo į mane nuste- bęs ir, nieko nesuprasdamas, nukėlė skrybėlę.

Štefanus išsigando ir kuo greičiau spruko tolyn. Aplankė dar ne vienerius namus, ir stebuklingoji lazda gerokai pririnko pinigų.

* * *

Popiečio saulė vėl pažėrė pluoštą dar ganėtinai šiltų ir malonių spindulių į siaurąją gatvelę. Senoji skalbėja, apsitaisiusi švariais drabužiais, sėdėjo ant suolo prie savo namų. Sunertos rankos ramiai ilsėjosi ant kelių, o blyškų veidą nuskaidrinęs pasitenkinimas rodė, kokia maloni toji jau seniai pasi- ilgta saulės šiluma. Ji mąstė apie amžinąją šviesą ir poilsį danguje ir prašė Dievą, kad nebereikėtų ilgai laukti. Pavargusią galvą apėmė svaigulys, ir ji užsnūdo; netrukus aplankė sapnai.

Ji vėl regėjo sūnų, jauną kareivį, kaip jis, pa- sirengęs išžygiuoti, su ja atsisveikindamas, dar

kartą pasako: „Tegu saugo tave Dievas, mama, kai grįšiu, nebereikės tau taip vargti!“ Paskui, didžiulės baimės apimta, vėl mato jį kautynių sumaištyje. Daug kartų jai rodėsi, kad štai jis krinta nebegyvas. Bet paskui vėl išdygsta priešais ir stovi šypsodamasis. Galop atrodo, kad jau sutemo, ir ji pavargusi guli kėdėje tamsiame kambarėlyje. Staiga atsidaro durys, ir įvirsta pečiūkas žmogus, bet tamsoje neižiūri veido, kuris atrodo svetimas.

Žmogus prieina visai arti ir – ji atpažįsta savo Ferdinandą. „Garbė Dievui, mama, – taria jis, – ar dar atpažįsti mane?“ Ji pajunta, kaip sunkis ima spausti jai kelius – Ferdinandas pripila pilną skreiptą auksinių pinigų. Aiškiai girdi, kaip jie skamba. Nori atsistoti...

– Ponia Liza! Ar girdi? Kaimyne Liza! – šaukia kažkas vis garsiau... ir iš pažįstamo klebekščiojimo suvokia, kad senasis Kristofas su medine koja pas ją atšlubčioja. Kol praplėšia akis ir susivokia, kad sėdi gatvelėje prie savo namų durų, Kristofas jau stovi priešais ją.

– Ei, kaimynėle, eime! – tarė Kristofas, ir jo juodos akys sublizgėjo žilabarzdžiame veide. – Ko taip užsisvajojai? Juk žinai, kad vakar iškrėčiau tą kvailą pokštą ir kvartalo valdytojui išdėjau teisybę

į akis? Už tai jis patupdė mane į cypę be jokios vilties ištrūkti. O paskui ima ir paleidžia. Parkinkuoju namo. Įlendu į savo urvą – ir ką manai! – ant suolo, kuris jau seniai atstoja man ir stalą, ir lovą, ir dėžę, stovi ąsotis vyno, padėtas duonos kepalas ir dvi didžiulės dešros.

Kaip gyvą matai, nesu beprotis, šventa teisybė! Ar iš dangaus nukrito... ar koks geras draugas pamylėjo – neturiu žalio supratimo! Įtarčiau pirmiausia studentą, bet iš kur jis ims tokiems dalykams pinigų? O faktas – kaip blynas keptas, prisiekiu savo puse kojos, kuri dabar trūnija kažkur apkase prie Magdeburgo! Vis tiek kaip nors išsiaiškinsiu, kieno čia nagų prikišta. Tikriausiai jis norėjo, kad pasidaryčiau linksmesnį vakarą. Kaip Dievą myliu, turiu išgerti į jo sveikatą. Teks jums padėti, ponია Liza, *allons*⁴², į priekį! Krutink kojas... ir nespoksok taip į akis.

– O Dievulėliau mano, kas čia dabar? – sušuko skalbėja, iškėlusi rankas. – Ir aš ką tik sapnavau, kad pasirodė mano sūnus ir pilną saują pinigų... O Švenčiausias! Va, į mano prijuostę...

⁴² Pirmyn (*pranc.*).

- Po galais! - nutraukė ją senas karys žemu balsu. - Nesuprantu, kas čia šiandien darosi! Man krinta iš dangaus dešros, tau - taleriai į prijuostę. Būk išmintinga, motinėle! Tavo sūnus negalėjo būti - aš pats savo rankomis padėjau jį palaidoti. Bet kad šiandien išdaigas krečia geroji dvasia - tai tiesa. Todėl negali manęs paniekinti ir atsisakyti pasivaišinti drauge. Savo pinigus dėk į skrynią. Šiandien tu būsi mano viešnia - kitą kartą aš pas tave viešėsiu. Nuostabu! Tai dalykėliai dedasi!

Štefanas, pasislėpęs už kampo ir tyliai džiaugdamasis, viską girdėjo; dabar nuskubėjo patirti dar vieną malonumą. Jis įsmuko pro kaimyno, Sabinos tėvo, namų užpakalines duris ir su savo lazda tamsiais laiptais užsiropštė į studento mansardą. Pamažu pravėrė duris. Vargšas bernaitis sėdi pusiau nugara į duris prie mažyčio langelio, ant palangės pasidėjęs knygą. Jo aukšta, liesa figūra pilku apdaru, gražūs plaukai ir blyškūs skruostai teikė tam vaizdui tauraus patrauklumo; ir iš tikrųjų savo ramia, tiesia laikysena, nuleistomis akimis ir rankomis, kuriomis apglėbęs laikė knygą su skaitoma graikų tragedija, jis atrodė tarsi iš tikro paveikslas.

Rausvi besileidžiančios saulės spinduliai pro langelio stiklą krito ant jo aukštos kaktos ir knygos. Įeinančiojo brazdesys atkreipė jo dėmesį; jis atsigręžė ir kiek suglumęs atsistojo.

- Gerasai Moiše, - tarė jis nuoširdžiai, padėjęs ranką ant krūtinės, - man labai gaila, kad vėl ateini veltui. Labai prašyčiau dar kiek palūkėti. Iki šiol man nepavyko gauti pamokų, nes rektorius nuo to laiko, kai kartą parodžiau jo vertime padarytas klaidas, ėmė mane visur persekioti ir juodinti. Bet turiu vilčių artimiausiu metu gauti kelias pamokas, ir tada...

- Mielas pone, - nutraukė jį Štefanus, būdamas dabar panašus į žydą kreditorių ir širdyje džiaugdamasis tuo vaidmeniu, - mielas didžiai mokytas pone studente, ką čia tas taleris. Atėjau ne dėl to. Norėjau tik paklausti, ar nepraverstų jums keli taleriai avanso. Kai jūs kada nors būsite superintendentas⁴³ arba konsistorius⁴⁴, tada ir grąžinsite, - ir sulig tais žodžiais pabėrė ant stalo saują pinigų.

⁴³ Superintendentas protestantų bažnyčioje - dvasininkas, vadovaujantis bažnyčios apygardai.

⁴⁴ Konsistorius - evangelikų liuteronų tarybos, vadovaujančios vyskupijai arba bažnyčiai, narys.

Studentas žengė žingsnį atatupstas, ir stambios ašaros sužvilgo jo akyse.

- O, gerasis žmogau! - sušuko jis, paėmė jį už rankos ir apsikabindamas tarė: - Atleisk man, mielas Moiše... Iki šiol maniau, kad tik Senajame Testamente ir Iflando komedijose yra taurios širdies žydu; man tiesiog gėda prieš tave! Tu man pernelyg geras, - kalbėjo jis, - nori duoti daugiau, nei man reikia! Pasiimk atgal nors pusę. Ilgai gali trukti, kol ir tuos įstengsiu atiduoti.

Kol studentas priėjo prie stalo ir virpančiomis rankomis grabaliojo pinigus, norėdamas dalį jų gražinti žydui, Štefanus jau ritosi laiptais žemyn, jausdamas, kaip smarkiai plaka širdis.

Apačioje išgirdo didelį triukšmą.

- Pone, - šaukė Sabinos tėvas, - jeigu aš jums sakau, kad iš pirklio gavau didžiulį užsakymą ir už darbą pažadėjo mokėti grynais...

- Čia jo reikalas, - nutraukė jį gergždžiančiu balsu prekiautojas geležimi, - o aš laikausi savo principo - nieko neduoti skolon!

- Bet, mielas pone Rufe, - maldavo peilių dirbėjas, - pasigailėkite mano šeimos, kuriai nedaug tetrūksta, kad būtų kaip žvėrių banda suvaryta į narvą ir išgabenta į negyvenamą salą. Jūsų ranko-

se visų mūsų likimas. Jūs negalite atimti mums pašukutinės vilties vėl atsistoti ant kojų, vilties, kuri man, vargšui žmogui...

- Taip, jeigu, - nedavė jam baigti pirklys, - jūs, peiliadirbiai, čia, šitame narve, neturėtumėt tokio blogo vardo. Kaip galite reikalauti iš manęs to, ko jūs tikras tėvas nenori daryti?

- Gal Dievas dar suminkštins jo širdį, - įsiterpė žmona.

- Jeigu jis toks kietaširdis, - pridūrė peiliadirbys, - tai bent jūs, dėl Dievo meilės, pasigailėtumėte mūsų!

Besiklausydamas tų kalbų, Štefanus užkišo savo lazdą laiptinėje už sąsparos ir tą pačią akimirką pamatė, kaip atsidarė durys, ir įėjo Sabina liūdnu veidu. Pastebėjusi Štefaną ant laiptų, ji visa nušvito, staiga linktelėjo į priekį, tarsi norėdama įsitikinti, kad čia tikrai jis, - ir puolė jo, nušokančio nuo laiptų, pasitikti.

- O Štefanai, - tarė ji ir patikliai uždėjo rankutes ant jo rankų, - tikrai pasiilgau tavęs. Kur buvai taip ilgai? Daug visko susikaupė širdyje, dėl ko norėčiau tau pasiguosti.

- O iš kur pareini? - savo ruožtu paklausė Štefanus.

- Ai, buvau pas tą šlykštų šnirpščiantį pusbrolių Kėsštecherį. Pas tėvą buvo atėjęs kažkoks ponas ir užsakė gerų peilių, šakučių, skiltuvų - galėtume gerai uždirbti. Bet ponas Rufė nenori duoti geležies ir plieno, jei tėvas iš karto neužmoka. Todėl nusiuntė mane su paskolos rašteliu pas pusbrolių, o tas tiktai aprėkė: „Pamanyk tik, pats nieko neturiu, o jei ir turėčiau, vis tiek neduočiau - baigtas kriukis!“

- Ar ponas Rufė dar neišėjo? Man rodos, girdžiu jo balsą.

- O jei už paskolą mokėčiau penkis, na, šešis procentus? - girdėjo Štefanus ir Sabina, kaip peilininkas atkakliai prašė.

- Net jei prižadėsite ir dešimteriopai atlyginti, man iš to jokios naudos. Geriau žvirblis rankoj nei dešimt balandžių ant stogo.

- Eik, eik į vidų, - šnibždėjo Štefanus ir išspraudė Sabinai į ranką ritinį monetų. Sabina nenorėjo imti, iš pradžių paraudo, paskiau išbalo. - Nebijok, nevogti, - skubiai pridūrė Štefanus, - gauti iš baltojo žmogeliuko... eik greičiau... labai prašau, pasakyk, kad pusbrolis paskolino. - Ir jis ištūmė ją pro duris į kambarį.

Tuo metu į ginklakalių gatvelės prieblandą palengva leidosi apylinkės teisėjas. Ėjo jis, pasiramščiuodamas lazda, tarsi išsekęs ligonis, o akys pačios merkte merkėsi; veidas buvo suglebęs ir ištišęs.

- Kokia tvanki diena, - murmėjo sau po nosimi, - koks slegiantis oras! Taip sunku, taip nėra jėgų! Jau visą popietę kažkaip keistai laužo sąnarius; visą laiką į galvą lenda viena mintis - ar aš esu dar aš, ar ne; ir dabar, slinkdamas šiuo praकेितu skersgatviu, jaučiuosi lyg nesavas. Taip, šitas sukčių urvas man neduoda gyventi. Niekada negalėjau tų skarmalių pakešti. Tokie elgetos, o kokie linksmi ir guvūs! Nenurimsiu, kol jie visi nebus išnaikinti, nors tektų šitame pridvisusiame ore uždusti. Bet pirma sutvarkysiu tą kerėplą batų lopytoją - tas man tiesiog lenda per gerklę.

Kai pamatė iškrypusias Antono namų duris, sparčiau ėmė vilkti kojas. Priėjęs prie jų, jau žadėjo žengti per aukštą slenkstį, bet, kad neužkliūtų, pakėlė akis. Kokie apžavai! Visai priešais jį stovi jis pats, su didele trikampe skrybėle ant galvos, ilgu mėlynu apsiaustu ir geltonos gelumbės kelnėmis, iki blizgesio nušveistais riestais batais - tikrų tikriausias: su savo paties pudruotu peruku,

savais išblyškusiais skruostais, savomis pilkomis kaip stiklas akimis, kurios sustingusiu žvilgsniu žiūri į jį. Norėjo šaukti, bet gerklė užspaudė žadą; rankomis užsidengė akis ir vos neišvirto iš kojų, apsisuko ir, siaubo genamas, pasileido gatve aukštyn; tik tada pasijuto kiek laisviau ir, stenėdamas bei pūškuodamas, nuplumpino namo.

Taip pat Štefanus stovėjo su savo lazda drebedamas tarpduryje; bet greitai atsitokėjo, įkišo stebuklingą lazda į krosnies angą ir, linksmi nusiėkęs, įžengė į kambarį.

* * *

Seniai šioje senoje, į urvą panašioje gatvėje buvo išaušusi tokia diena. Atrodė, kad šiandien vėl pradeda atgyti ankstesnis gyvenimas. Nuo pat ryto žmonės zujo ten ir atgal, klausinėjo vienas kitą, šnekučiavosi, bet ypač daug žmonių būriavosi prie batsiuvio Antono namų. Retsykiais pasigirsdavo garsūs džiūgavimo balsai, kitų namų viduje, atrodo, buvo kažkam rengiamasi.

Kita sostinės dalis šiandien buvo ištuštėjusi, nes visi, kas tik galėjo, plaukė į ne per toliausiai esančio kaimo bažnyčios šventinimą, o čia, tame mies-

to kampe, pasižiūrėjęs į ruošos darbus, galėjai pamanyti, kad žmonės rengiasi ypatingoms savosios bažnyčios šventinimo iškilmėms. Visokio dydžio ir pločio stalai buvo nešami ir statomi eilėmis, velkami suolai, tempiamos kėdės, dėžės ir rąstgaliai atsisėsti. Per kai kurių namų virtuvių langus matėsi, kaip krosnyse kūrenasi šviesios džiaugsmo ugnys – merginos nešė krepšius su duona, vyrukai gabeno bokalus ir rideno statines vyno, vaikai dainavo, o seniai žiūrėjo pro langus žemyn arba dairėsi susidomėję prie namų, kaip kas daroma.

Stalų dengimu ir tvarka, be kitų, ypač rūpinosi du žmonės, kurie, kaip rodė jų elgsena, buvo prisiėmę šventės rengėjų vaidmenį. Protarpiais jie pasitardavo, davinėjo kitiems nurodymus ir daug ką tvarkė patys. Vienas iš jų dviejų buvo tvirto sudėjimo, gerokai pagyvenusi ir apkūni moteris, visų tiesiog vadinama Svilarožių Margareta, nes jos svarbiausias verslas buvo tuos augalus rinkti, džiovinti ir daryti iš jų arbatžoles, o kitas – juodabarzdis kresnas vyriškis, užsimaukšlinęs iki pat juodų antakių raudoną kepurę. Jį visi vadino Zylių Baronu, nes pats save laikė lenkų baronu, nors tam patvirtinti nieko kito neturėjo, vien šią pravardę; vertėsi

jis paukščių gaudymu, bet pirmiausia kanarėlių ir mėlynųjų zylių dresavimu.

- Jūs visą laiką toks rimtas, barone, - tarė jam Svilarožių Margareta. - Ar nestebina jūsų visi tie dalykai, ta neaiški, nesuprantama rudojo Antono laimė?

- Ko čia stebėtis? - atsakė jai lenkas, ramiausiai pjaustydamas avienos kepsnį. - Toks jau yra pasaulis! Šiandien vienaip, rytoj kitaip.

- Taigi, taigi, bet kad va taip staigiai, iš niekur nieko vieną gražią dieną ima iš dangaus kristi kepti karveliai - supraskite mane teisingai, čia jau išmaningas žmogus nebegali nesistebėti.

Vyriausiasis virėjas flegmatiškai purtė galvą:

- Ar maža turtingų pusbrolių numiršta? At-eina juk žmogui galas - tada ir palikimas staiga atsiranda.

- Bet kad iki šiol apie jokių pusbrolių neteko girdėti.

- O ką apie žmogų, kol jis gyvas, daug kalbėti. Kai miršta ir šį tą palieka, tada paveldėtojai jau turi apie jį ką pasakyti.

- Nieko panašaus, - neatlyžo Margareta, - aš turiu kokią penkiasdešimt pusbrolių, apie visus šneku, o matysit - nė vienas nieko nepaliks: pavyzdžiui, tas, kuris dirba jaunesniuoju muitininku, jau

septyneri metai kosti, bet jis dar ir prie mano kapo krankščios.

- Duokit jam savo svilarožių arbatos, - atkirto Zylių Baronas. - Dešras neškite šen!

- Nepadės jam nė centneris jų, tam šykštuoliui, titnagai! O tas kvailelis raštininkas, kuriam giltinė jau visai ant nosies, pats nieko neturi, o sendaikčių perpardavinėtoja, toji viską sukiša savo draugužei, su kuria vis kavas geria, o iš to muilavirio...

- Paskubėkit, reikia tą jūsų pyragą greičiau baigti raikyti, - nutraukė kalbą Baronas, - dar penkiolika minučių - ir aš pasirengęs.

- Tuoj, tuoj, Barone, aš irgi!

- Ei, Kristofai! - šūktelėjo Baronas. Ir senis Kristofas iššoko iš kaimyninio namo kaip gegutė iš laikrodžio, kad net medinė koja subarškėjo; jis prisidėjo prie ūsų parūdijusį trimitą ir tris kartus sutrimitavo.

Dabar atsidarė visų ginklakalių gatvės namų durys, ir žmonės, jauni ir seni, pasidabinę varganais šventiniais drabužiais, ėmė plūsti laukan - Štefanas ir Sabina stovėjo susikibę už senojo Kristofo ir patenkinti šypsojosi.

- Šokit, trypkit, dainuokit, linksminkitės, žmonės, po galais, dar kartą sakau - teliejas džiaugs-

mas iš jūsų krūtinių! – kreipėsi dabar į visus Antonas, išeidamas iš savo namų ir išmesdamas į viršų odinę kepurę. Visi pasveikino jį garsiu valio. Jo pati Hana žengė iš paskos, ir pirmasis džiaugsmo raudonis, kuris po ilgų metų vėl pagyvino jos skruostus, jai tiko keliskart labiau, kai ant galvos užsidėjo naują, ką tik pirktą kyką, o Antonas tebevilkejo savo palaikiais drabužiais. Štefano vyresnioji sesuo, stovėdama tarpduryje, stengėsi savo mažajai sesutei Hanai užrišti naują prijuostę.

– Ar muzikantų dar nėra? – paklausė Antonas, kai visi sėdo prie stalų, o ponია Hana kartu su Svi-larožių Margareta žmonėms padėjo susirasti jiems skirtas vietas.

– Nelengva buvo juos gauti, – atsakė Zylių Baronas, – tie alkani vyrukai, suvilioti mugės pyrago kvapo, visi nusidangino į bažnyčios šventinimą. Laimė, pulko smuklėje radau porą smuikininkų ir vieną cimbolistą. Per naktį jie buvo taip nusismukavę, kad gulėjo pasliki ant žemės. Jie žadėjo, kai tik išsimiegos, susirasti fleitininką ir ateiti.

– Taigi kas mėgsta šokti, tam ir griežti nesunku, – atsakė Antonas. – Ei! Kūmai felčeri ir nuostabusis daktare, jūs esate gatvės karalius, jums priklauso vieta pačiame priekyje! – Tai sakydamas,

Antonas atsitempė storulį senyvą vyriškį, vilkintį šventiniu švarku su geležinėmis sagomis, ir pasisodino šalia savęs pačioje garbingiausioje vietoje. Šis, nė kiek nesibrangindamas, išdidžiai atsisėdo. Tada visi čiupo šaukštus ir palinko ties dubenimis, o moterys ir merginos stropiai padavinėjo indus su valgiais.

- Na, vyručiai, - garsiai tarė šeimininkas, kreipdamasis į visą margą kompaniją, - mane ima baimė dėl žandikaulių! Toji mašinerija yra šiek tiek atpratusi nuo darbo ir šiandien turės gerokai pakrutėti, parodyti, ką gali. Kai malūnas tiek ilgai stovėjo, o dabar upelis vėl pilnas vandens, suprantama, pasistengsiu nežiopsoti.

- Puiku, - tarė Zylių Baronas, pamažu šluosdydamasis ūsus, - dabar visi iš eilės gali daryti stebuklus.

- Aš manau, - įsiterpė peiliadirbys, suversdamas iš savo milžiniškos saujos kalną druskos į sriubą ir trupindamas gabalus duonos į dubenį, kur vandenyje formavosi ištisos duonos salos, - kad gamtai kartkartėmis reikia postūmio!

Kol vyrai taip kalbėjo, arčiau sėdinčios moterys dėjo į šuns dienas apylinkės teisėją, kuris su kiekvienu jų nuryjamu sriubos šaukštu atrodė vis juo-

desnis, paskiau šneka perėjo prie laukinių žvėrių ir negyvenamų salų, ir moterys žegnojosi bei dėkojo Dievui, kad dėl rudojo Antono kilniaširdiškumo nūnai galėsiančios gyventi ir mirti tėvynėje.

Stalo kaimynai, kalvių mokiniai, nebuvo įgudę vienu metu ir valgyti, ir kalbėti, todėl jų svarbiausias rūpestis buvo laiku atlikti pirmąjį darbą. Būrelis mistiškai ir pamaldžiai nusiteikusių batsiuvių, kurie, jausdami dvasinį artumą, buvo susibūrę kiek atokiau prie stalo, aptarinėjo, kokius valgius jiems dabar nuodėmė, o kokius ne nuodėmė valgyti, ir aiškinosi, kokie gyvuliai šventi, o kokie – ne. Galop, aptarę, ką yra valgęs apaštalas Petras, vienu balsu nusprendė, kad šiandien jie gali valgyti bet kokią mėsą, net ir kraujinę dešrą.

Pačiame stalo gale senis Kristofas traukė per dantį susirinkusiuosius, kad šie taip uoliai kemša į skrandį ir mala liežuviais, bet pats vis stengėsi patarnauti senajai skalbėjai Lizai: dirščiodamas smailiu žvilgsniu į ją, nuolat ragino valgyti ir gerti.

O Štefanus, kuriam buvo labai gaila, kad nepajėgė įkalbėti nusileisti į kiemą visų triukšmingų kompanijų vengiančio studento, parinko pačių gardžiausių kąsnelių ir, niekam nieko nesakęs, nunešė jam ant aukšto. Grįžęs švytinčiu veidu vėl

įsiliejo į klegančią kompaniją, ir ta visuotinio pasitenkinimo įvairovė, nuo kurios negalėjo atitraukti akių, vis neleido rimčiau užkąsti. Kai jo kaimynė Sabina priminė, kad reikia valgyti, jis apsikabino ją, meiliai pažvelgė į akis ir tarė:

- Ar tau irgi skanu?

- Ne, - atsakė ji šypsodamasi, - jeigu tu nieko nevalgai.

Tada abu valgė iš vienos lėkštės ir viską dalijosi per pusę.

- Iš jų kada nors bus pora, - tarė skurdžių rajono mokyklos mokytojas Prėgelis, - aš pranašauju!

Kaimynas kalvis nusišypsojo, o jo pati, taisydamą po nukarusiu pagurkliu kyko raištį, įsiterpė:

- O ką tu pats pasakysi, Štefanai?

Štefanas rimtai linktelėjo galva.

- O tu, Sabina?

Ši išraudo iki ausų, ir skruostu nuriedėjo didžiulė ašara; ji staiga pašoko ir nubėgo į savo namus.

Štefanas, palikęs visą linksmą, triukšmingą vaišių stalą, neskubėdamas nužingsniavo jai iš paskos. Rado ją besėdinčią mažajame sodelyje už namo po vienintele sena liepa, nuo kaktos bebraukiančią juodus plaukus, kurių garbanos bėgant išsidraikė ant akių, ir pilnomis ašarų akimis be-

žiūrinčią į baltus mėlynu dangumi plaukiančius debesėlius bei tą raminančią šviesą, kuri blausiai apšvietė juos abudu. Kurį laiką Štefanus stovėjo jai už nugaros nepastebėtas; ir paukščių čiulbėjimas medyje, ir tylus šakų šlamėjimas šiandien jam atrodė kažkokie paslaptingi; mintys grimzdo į neaiškius apmąstymus, o širdžiai pasidarė malonu ir lengva. Jis priėjo prie Sabinos, norėdamas paimti ją už rankos, bet ji greitai užsidengė delnais veidą.

- O, Sabina, - tarė jis, - ką aš tau padariau? Tokia tu dar niekada nebuvai.

Ji tylėjo.

- Vakar vakare, - kalbėjo jis, - tu taip džiaugeisi su manim, laukdama šios dienos, o dabar visas džiaugsmas turi man pavirsti liūdesiu?

Ji greitai atsistojo ir vėl pažvelgė į jį įprastu pasitikėjimo kupinu žvilgsniu.

- Ak, Štefanai, - kiek patylėjusi tarė ji, - aš norėjau, kad tebebūtų tie patys seni vargai, o mes sėdėtume čionai ir bėdotume - tuomet aš jausčiausi nepalyginamai geriau.

- Argi nesidžiaugi mūsų laime? - paklausė Štefanus ir atsisėdo gretimais.

- Ji taip nelauktai mus užgriuvo, - atsakė Sabina, - ir visi žmonės pasidarė tokie laukiniai. Tik

pasiklausyk, kokį baisų triukšmą jie tenai kelia. Ir tu pats – o, koks tu būdavais tylus ir rimtas, Štefanai, o dabar tik žvalgai si sudirgęs aplinkui; be to, aš bijau to baltojo žmogaus. Juk jis gali netikėtai pasirodyti ir visą šią iliuziją paversti niekais. Aš dar ir nežinau, už ką tu jam esi parsidavęs.

– Sabina, – sušuko Štefanas nejučia, – aš nesu parsidavęs – galiu pasakyti, kad baltasis žmogus yra geresnis ir galingesnis už žmones! Tiesa, su juo pačiu nesu kalbėjęs, bet jis man padėjo. Tiktai dabar negaliu tau visko pasakyti, bet galbūt netrukus nuvesiu tave pas jį, ir tada jo atsiprašysi, kad negerai galvojai apie savo geradarių.

Pasakęs tuos žodžius, jis švelniai nušluostė jai ašaras.

– Taip, Štefanai, – tarė ji mielu vaikiškai skardžiu balsu, stodamasi kartu su juo ir paduodama jam ranką. – Aš vėl tavimi tikiu! Ar atleidi man?

– Gerute! – tarė Štefanas, ir džiaugsmu sušvito jo akys. – Einam, patyliukais sugrįšime atgal, nes jie pradės dėl mūsų nerimauti.

Dar eidami namo prieangiu, jau išgirdo griežiant muziką, ir, atrodė, tiktai dabar ten užvirė tikroji linksmybė. Visi valgė, gėrė, šnekėjosi ir lingavo į taktą.

Kai muzikantai padarė pertrauką, batų lopytojas, užsivertęs bokalą ir lėtais gurkšniais susipylęs jį visą į gerklę, pradėjo tokią kalbą:

- Toksai aš jau esu, mieli broliai ir bičiuliai; matot, nors visų mūsų kūnai drėbti iš tokio pat molio, bet kiekvienas juo naudojasi, kaip pats išmano, kiekvienas turi kažką tokio, ką ypač vertina, kam kita kūno dalis tik ir tetarnauja. Pavyzdžiui, apylinkės teisėjas turi nosį. Ar jis nevaikšto visur ją atkišęs? Ar nekaišioja jos, kur tik pakliūva? Ar nereikia visiems, kai tik jis pasirodo, tuoj pat pasižiūrėti į pirštus ir pasitikrinti, ar jie dar tebėra tokie, kokie turi būti? Šita savo nosimi, ištikus metus maitinama „Spaniol“ markės uostomuojų tabaku, ir jos trūkčiojimais jis atskleidžia visą savo sielos turinį. O va Zylių Baronas rūpinasi vien tik savo žandenomis ir ūsais. Jis skuta juos ir šukuoja pagal gulsčiuką ir visados stengiasi veidą taip nutaisyti, kad tiktų prie žandenuų ir ūsų. Jei ne, tai kam gi jam reikėtų taip raukyti kaktą ir antakius, taip spaudinėti lūpas prie nosies?

Zylių Baronas, atrodo, nekreipė dėmesio į visų kvatojimą ir tylėdamas pasilygino ūsus.

- Na, o jūs, mielas mokytojėli, - tęsė savo kalbą Antonas, - gyvenat išties vien dėl savo peru-

ko kasos. Kai einat gatve, tai kiaušinis nenukristų nuo galvos – kad, gink Dieve, nesukrutėtų toji jūsų kasa; visa galva turi lenktis, kad tik apsaugotų tą į stagarą panašią plaukų pynę, nugarą reikia tiesti, kad kasai būtų patogiau, ir akis bei veidą visuomet nudelbiate į žemę, kad kasa gautų daugiau šviesos. Taip, aš sakau, jūsų akys žiūri ne į išorę, o į vidų, kiaurai per galvą – kad matytų, kaip ten atrodo kasa.

Mokytojas supykęs kilstelėjo galvą, bet kadangi dėl to kasa pasisuko į šoną, kaipmat sugriebė ją dviem pirštais ir vėl pataisė ant apykaklės. Kai visi juokėsi ir kvatojo, Antonas kalbą baigė taip:

– Ir aš turiu savo silpnybių. Aš aukujuosi gerklei ir noriu, kad ji arba gertų, arba dainuotų, bet geriausia, žinoma, kai daro ir viena, ir kita!

Jis vėl susivertė dar vieną bokalą ir uždainavo:

*Oi, nesakau, broluži, kad geras tas kareivis,
Kuris nėra čiulbutis, bet traukia savo dai-i-i-ną.*

– Tai ką, nemokat tos dainos? – priekaištavo jis muzikantams; šie purtė galvas.

– O tą: „Jei vyną gersiu, tai kojas užversiu, jei vandenėlį, tai pats numirsiu“?

Tie vėl rodė, kad nemoka. Tą akimirką mokytojas Prėgelis išsižeidęs pakilo nuo stalo eiti namo.

- Kur jūs, - paėmęs jam už rankos, tarė Antonas, - mielas bičiuli, nepamanykit nieko blogo, kad pagyriau jūsų kasą! Jūs visiškai teisus, - kalbėjo Antonas, tempdamas jį prie stalo. - Žmogus yra vertas savęs. Juk ir kitiems, ne mažiau garbiems žmonėms, irgi taip būna.

Pažinojau, pavyzdžiui, porą vyrų, kurie buvo tokie liesi, kad švarkai jiems vos karojo ant pečių, ir jie avėjo tokius didelius aulinius batus, kad kas antras žingsnis turėdavo sustoti, bijodami juos pamesti, ir vis tiek jie, nekreipdami į nieką dėmesio, kėblindavo asilo žingsniu. Arba buvo dar toks vienas muzikantas, kuris griežė kontrabosu ir nešiojo tokią didelę skrybėlę, kad ji jam kas akimirką vis smukdavo ant nosies - ir nieko, traukdavo jis sau ramiausiai smičiumi, po tuo stogu nieko nematydamas, kol per pertrauką vėl galėdavo ją pasitaisyti ir užsidėti kaip visados ant šono, o toji savo ruožtu taip išigudrino, kad užkrisdavo ant akių kaip tik tada, kai iki griežiamos melodijos pabaigos dar būdavo likę pora ar trejetas brūkštelėjimų, žodžiu, iš skrybėlės jau galėdavai žinoti, kada melodija baigiasi.

Tačiau skrupulingiems žmonėms būna kitaip, ir aš jums pasakysiu – mano generolas kartą pralaimėjo kautynes todėl, kad naujas uniforminis švarakas jam buvo per ankštas.

Užstalė vėl garsiai nusikvatojo, mokytojas Prėgelis – irgi; tada visi susislinko arčiau, norėdami paklausti Antono šmaikštavimų, tiktai ne dievobaimingieji batsiuviai, kurie, jau gerokai įkaitę nuo vyno, septintą kartą pasakojo istoriją, kaip jie bus prikelti iš mirusiųjų.

– Gerai, brangieji! – įkvėpimo pagautas, kreipėsi Antonas į visus bokalu susidauždamas su kiekvienu, o muzikantai tuo metu griežė tušą. – Tik linksmai, žvaliai, gyvai! Šiandien aš vėl savo vandenyse... esu toks kaip kadaise...

*Jei ką turi iš prigimties,
Tą ir turėsi lig mirties;
Dalykas aiškus visiškai:
Jei varlę saulėj pamatai,
Tai čia ilgai ji netupės –
Ją trauks vanduo, drėgmė žolės.*

– Ar ne taip, Štefanai, a? Bet aš tai turėjau žinoti. Vargų daugiau – Dievulis arčiau!

*Kai rūmą renčia faraonas
Ir pats prie darbo varo žmones,
Kaip sako liaudis visą laiką -
Jau netoliese Mozė laikos!*

- Faraonas, bičiuliai, - tai apylinkės teisėjas, o kas Mozė - pala, Štefanai, tu žinai!

Batų lopytojas Antonas vis linksmėjo, o jo liežuvis - miklėjo: jis gėrė, dainavo, krėtė pokštus, kol pradėjo temti. Moterys jau skirstėsi namo; poniam Hana kiekvienai įdėdavo lauktuvių - atpjau-davo mėsos bryzelį ir atriėkdavo pyrago gabalą, bet vyrai su Antonu linksminosi toliau: prisiminė senas jaunystės išdaigas, erzino vienas kitą, keikė valdžią, o Antonui vos atėidavo į galvą jau gero-kai primirštos dainos; muzikantai įsiterpdavo su savo melodijomis, ir taip truko, kol visai sutemo, kol lajaus žvakės, vėsos plaikstomos, bemaž visai sudegė.

Kai šita kompanija linksmai, iš širdies traukė užstalės dainą, po stalu gulėjęs ir ką tik pabudęs batsiuovys staiga sušuko:

- Policija! Apylinkės teisėjas ateina su sargyba!

Pamaldieji broliai čiupo savo trikampes skrybėles ir kaipmat dingo.

- Prie pabūklų ir sviedinių! - sukomandavo Antonas. - Kas eina? - suriko jis įtūžęs, pakildamas nuo stalo, kai priešais jau stovėjo apylinkės teisėjas, kuris įkaitęs grįžo iš bažnyčios šventinimo, o sargyba neskubėdama vilkosi iš paskos.

- Tai tu čia, broleli, a? - iškošė tulžingai pro dantis batsiuovys, sugriebė jį tvirtai į glėbį, pabučiavo stipriai ir taip suspaudė ranka skruostus, kad tam net dantys subraškėjo.

- Ar ne? Jei apmaudas tavos širdies nebūtų aukso luitas, tai vargšas iš tavų namų be išmaldos nebūt išguitas. Kvailybė, išdidumas - tai vieno medžio vaisius. O jei pavydas kaip ugnelė degtų, perpus mažiau mokėt už malkas tektų.

Apylinkės teisėjas niršdamas spardėsi visomis keturiomis, bet Antonas apglėbė jį dar tvirčiau ir garsiai tarė:

- Juk taip yra, drauguži mielas: mažam vagišiui neriamą ant kaklo kilpa, o didis moka, atsipirkdamas tik grašį pilką!

Tada Antonas jį paleido iš glėbio.

- Raganiau prakeiktas! - rėkė teisėjas. - Ar dar negana, kad vakar apdūmei man akis, o šiandien sukeli ant kojų visą gatvę? Iš kur pavogei pinigus tokioms orgijoms? Ir kaip drįsti su manimi taip nie-

kingai elgtis?! Dar pažiūrėsim, ar velnias kauks, kai tavo gerklę virvė užtrauks. Sargyba! Suimt jį! Viskas bus išaiškinta. Kaip gyvą mane matai, kartuvių neišvengsi!

Antonas užvirė pykčiu ir stvėrė peilį, draugai bandė jį sulaukyti ir prašė teisėją jo neareštuoti. Štefanus puolė ant kelių, maldaudamas tėvą ir teisėją.

- Čiupkit jį, sakau, šitą plėšiką, šitą sukčių ir velnio išperą! - rėkė gerklę išvertęs teisėjas, ragindamas vis dar stoviniuojančius teismo tarnus.

- Še tau pirma nuo seno kareivio! - sustaugė Antonas ir suvarė peilį jam į krūtinę.

Teisėjas susmuko ant žemės. Tamsioje gatvėje kilo sumaištis - vieni stengėsi kuo greičiau pasišalinti, kiti bėgo žiūrėti, kas nutiko, vieni šaukė, kiti aimanavo; Antonas laikė atkišęs sustingusias rankas, ant kurių teismo tarnai uždėjo grandines. Suimtąjį nuvedė, o kruviną teisėjo lavoną nunešė.

- Taip, vargšas kirminėli, nespės dar saulė nusileisti, kai tavo bedievis tėvas jau kybos kartuvėse, - tarė dusliu balsu senyvas kalėjimo prižiūrėtojas, pašviesdamas žibintu kelią virpančiam Štefanui, kurį jis vedė tamsiais koridoriais ir drėgnais laiptais žemyn. - Jo laimė, kad iš karto prisipažino,

o jei ne, būtų kankinamas. Dabar gali be geležinio antkaklio ir grandinių laisvai vaikščioti po vienuotę. Žiūrėk, kad užkliuvęs nepargriūtum, nes čia yra grotos, pro kurias reikia leistis į bokšto rūsius; vienas neatsargus žingsnis – ir gatavas, gylis du šimtai pėdų. Eikš, neverk, čia šone yra durys, tuojau jį pamatysi! Hm! Man rodos, jis dainuoja; tai nevidonas! – kiek stabtelėjęs ir pasiklausęs tarė kalėjimo prižiūrėtojas, o per artimiausią sieną smelkėsi tokios dainos melodija:

*Kartuvės, kartuvės, mielosios draugės,
Kojas tris turit, tad skubate baugiai
Į vėjo platybes kartu su manim...*

Stojo kraupi tylą. Senis, kažką niurnėdamas po nosimi ir kraipydamas galvą, priėjo prie didžiulių geležinių durų, atrinko iš savo žvangančių raktų ryšulio vieną, įkišo į užraktą, pasuko, paspaudė, kilstelėjo skląstį ir su žvangesiu jas atidarė; įvedęs berniuką į vidų, iškėlė į viršų žibintą ir, apšviesdamas tamsią angą, tarė:

– Leiskis žemyn pas jį, bet ilgai neužtruk – vis tiek nieko nepadės, aš palauksiu čia prie durų.

Sargas pastatė žibintą ant laiptelio, o Štefanus nusvirduliavo į apačią. Kiek paėjus, pradėjo tuose tamsiuose mūruose kažką įžiūrėti. Blaasioje švie-soje, krintančioje pro skylę lubose, tėvas sėdėjo ant žemo akmens, susidėjęs rankas ant kelių ir nuleidęs galvą. Ilgai jis žiūrėjo sustingusiu žvilgsniu į sūnų; galop virpančiu balsu ir vos girdimai paklausė:

- Ko atėjai?

- Tave išvaduoti, - atsakė pašnibždomis Štefanus ir, apsikabinęs jam kaklą ir ašarodamas, baimingai skubėjo paaiškinti: - Tas pats, nuo kurio tau atnešiau pinigų, davė man šitas pirštines. Tą va apsimauk ant kairės rankos, o aš apsimausiu kairiąją ant savo dešinės, tada tu įgausi mano pavidalą, o aš - tavo. Išeik su raktininku į laisvę ir, kai jau būsi saugioje vietoje, nusimauk ją; tada abu vėl atgausime tikrąją išvaizdą. Tu būsi išgelbėtas, o man jie nieko nepadarys.

- Ką tu sakai? - paklausė tėvas, ilgai tylėjęs ir vis dar žvelgdamas nieko nematančiomis akimis į vieną tašką lyg sapnuodamas.

Štefanus pakartojo prašymą, persakė jį dar trečią ir ketvirtą kartą, bet tėvas niūriai purtė galvą ir atsidusęs lėtai tarė:

- Eik! Palik mane vieną!

Bet sielvartas ir baimė vertė Štefaną vis atkalkiau įkalbinėti, o Antonas susigraudinęs apkabino sūnų ir tarė:

- Aš manau, kad mano valanda jau išmušė, ir štai dabar su manimi, nusidėjėliu, vėl turi įvykti stebuklas? Galiu grįžti į laisvę? Tiesa, mirti norėjau laisvas, nors ir pačia žiauriausia mirtimi, bet - ne! Palik mane... pabūk dar šiek tiek... ir eik. Aš jau su viskuo susitaikiau.

Jis sėdėjo ramus, o sūnus klūpėjo, padėjęs jam ant kelių galvą. Dar kiek abu patylėjo.

- Perduok linkėjimų mamai, - tarė Antonas, paskendęs mintyse, - ir Hanytei, ir Fykei - ir atleiskite man, jei galite.

Kol tėvas kalbėjo, Štefanas nepastebimai užmovė jam ant kairės rankos vieną pirštinę, o kitą - ant savo dešinės.

- Eik, sūnau, - tarė jis dabar garsiai tėvišku balsu, - lik sveikas!

Antonas suvirpėjo, atšoko išsigandęs savo paties atvaizdo, pastovėjo kelias akimirkas ir pasileido tekinas prie durų.

- Na, na, vaike, - riktelėjo kalėjimo prižiūrėtojas, eidamas jo pasitikti, - neskubėk, juk jau visai griūni.

Jis tvirtai sugriebė netikrąjį Štefaną už rankos, pakėlė į viršų žibintą ir pažiūrėjo į apačią, ar tebėra kalinys. Įsitikinęs, kad jis tebesėdi kaip sėdėjęs ant akmens, išvedė berniuką iš kameros; girgždėdamos ir žvangėdamos kalėjimo durys užsidarė.

Visu kūnu drebėdamos ir vienui vienas sėdėjo dabar Štefanas tamsiame kalėjime. Iš pradžių su baime ir kankinamas dvejonių, galvojo tik apie tėvą, ar pavyks jam išsigelbėti. Paskui susimąstė ir dėl savo paties nepavydėtinos būklės. „Ką pasakysiu teisėjams, kai jie vietoj tėvo ras mane? - klausė jis savęs, ne juokais sunerimęs. - Reikia visą laiką sakyti, kad nieko nežinau ir neturiu supratimo, kaip čia pakliuvau. Tėvą tada jie palaikys raganiumi, o man tai tik į naudą.“

Taip galvodamas Štefanas staiga pajuto baisų sąžinės graužimą. „Dieve! Dieve! - išsprūdo jam nejučiomis. - Kaip ramiai gyvenau iki šiol, niekuomet tyčia nemelavau, o dabar išsyk paskęstu melo ir apgaulės liūne ir styrauju čia lyg baisiame, tamsiame sapne. Ar nedarau aš nuodėmės?

O kas tada, jai paaiškės, kad baltasis žmogeliukas ir nykštukas yra piktos būtybės ir įviliojo mane į pražūties tinklą? Ne, ne! Tuo aš netikiu, to negali būti! Bet ar pats nykštukas nesisitengė manęs atkalbėti nuo tų pirštinių ir tik tada nusileido, kai pamatė mane labai išsigandusį ir nieko nenorintį girdėti – kad tik padėčiau tėvui? Ir, ačiū Dievui, jam aš jau padėjau! Nors ir tektų mirti, bet tėvą vis tiek išgelbėjau, o aš išperku savo nuodėmes.“

Tačiau Štefano nuotaika vis niaukėsi, ir baimė vis didėjo, jis vos bepajėgė suvaikyti trūkinėjančias mintis. „O dangau! – sukosi jo galvoje siaubingi vaizdai. – Jei tėvas užmirš nusimauti pirštinę, ir aš pasiliksiu toks, koks esu, ir jie ateis manęs išsivesti, ir nugabens į teismą, kur būsiu pasmerkta mirti, ir turėsiu atsisveikinti su šiuo pasauliu?! Tai pražudytą mane, tėvą, motiną ir visus kitus.“

Štefanus skubiai nusimovė pirštinę, bet jautė tebeturįs tėvo barzdą ir išvaizdą. Kurį laiką buvo visai suglumęs. „Bet juk dar per anksti,“ – ėmė atsitokėjęs galvoti, tačiau kas akimirką vis apsičiupinėdavo ir, pastebėjęs, kad nieko nepasikeitė, dar labiau nusiminė, siaubas vis didėjo. „O, aišku kaip dieną, – tarė sau trumpai drūtai, – galo neišvengsiu. Nūnai jaučiu, kaip pavojinga prasidėti su

paslaptinguoju burtų pasauliu, koks žiaurus mano pažinimo kelias, kaip nežmoniškai brangiai turiu mokėti už savo patiklumą!“ Jis ėmė kūkčioti ir pats persigando, išgirdęs savo vaitojimą kalėjimo glūdumoje. Paskui šiek tiek aprimo.

Mintys padrikai blaškėsi nuo vieno pastarųjų dienų įvykio prie kito. „Taip, dabar pradeda aiškėti, – kalbėjo kažkoks balsas širdyje. – Padariau nusižengimą. Buvo nuodėmė naudotis burtų lazda. Kas man davė teisę! Ar gali žmogus bausti žmogų ir iš to turėti naudos? Aš vogiau, aš plėšiau. Nėra man kitos išeities, kaip atgailauti ir savo mirtimi prašyti teisingąjį Dievulį, kad atleistų už šitą nusižengimą. O, Sabina, Sabina! Tavo tyra širdis nujautė. Melskis už mane! Daugiau tavęs nebepamatsiu. Tu verksi dėl manęs, nors ir nežinosi...“ Jis nebepajėgė toliau mąstyti ir nualpo. Kai, drebulio purtomas, vėl atsipeikėjo, tuojau griebėsi čiupinėti save, bet dar tebeturėjo tėvo pavidalą. Puolė ant kelių ir sudėjo rankas maldai. Staiga išgirdo žingsnius.

– Jie jau ateina, jau eina, – sušuko jis, – ir išsives mane, vargšą vaikelį, mirti!

Sunkios durys atsidarė, žibinto šviesa įsiveržė į kamerą; Štefanus mėgino trauktis, bet senas kuni-

gas jau lipo laiptais žemyn; jis atėjo parengti nusikaltėlių mirčiai.

* * *

Nykštukas Pipis savo paukščių karalystėje sėdėjo soste, sudėtame iš daugybės lizdų, laikydamas rankoje kaip skeptrą didžiulę povo plunksną, o jo pečius gaubė margų plunksnų apsiaustas. Pulkai paukščių plasnojo aplinkui, tai išnirdami iš krūmų, tai pakibdami viršum šakų. Daugelis jų skundėsi savo bėdomis, bet kai kurie čiulbėjo linksmiau. Viename giraitės pakraštyje medžių šakos buvo sukeltos į viršų, ir atvertas didelis langas, pro kurį į vidų krito saulės spinduliai; tolumoje buvo matyti dunksantys kalnai ir bekraštis dangus. Ką tik pro langą išskrido keletas paukščių, kiti ilgomis voromis jau tolo mėlyno dangaus fone.

- Na, o aš, o aš? Kaip? Kas? Kur? - čirškėjo keletas žvirblių, striksėdami priešais karalių nykštuką.

- Jūs esate menkai išsilavinę, bičiuliai, - kalbėjo jiems nykštukas, - todėl su jumis neką tenuveiksi. Bet skrinkite į rytų pusę, kol pamatysite pilaitę su raudonais stogais ir mažais bokšteliais. Ten gyvena senas žilas dvarininkas, kuris jau sunkiai susi-

vokia, ir juo beveik niekas nesirūpina. Plasnokite ir šokinėkite priešais jį, čirškėdami blaškykite jam nuobodulį ir linksminkite jį. Bet žiūrėkite, kad neįsisuktumėte per daug į vyšnias ir įžūliai nesibrautumėte į kregždžių lizdus, kaip esate pratę daryti.

Nykštukas davė lazda ženklą, ir žvirbliai būriu pakilo į orą čirškėdami:

Pipis čir, Dievas žiūr,

Greit jau lis, čiur čiur čiur.

Skrisk ir tu, kir vir bir!

Ir purpt! – visi išplasnojo pro langą.

Dabar ant nykštuko pečių nutūpė pora baltųjų ir, kraipydami galvutes, klausiamai žiūrėjo į jį.

- Šešiolika mylių nuo čia į pietus, - tarė nykštukas, - yra miestas, tame mieste - rūmai, juos atpažinsite iš mėlynų vėliavų. Ten gyvena jaunikaitis, jis myli merginą, o toji gyvena pilyje ant kalno, apaugusio žaliais medžiais, - septynios valandos skrydžio nuo to miesto. Jiems reikia slėpti savo meilę nuo netikrų giminių, todėl įsakau jiems padėti - jūs nešiosite jų meilės laiškus, kaip esu mokęs.

Nykštukas pabučiavo abu balandžius, ir šie, suplasnoję baltutėliais sparnais, nuskrido.

Atžygiavo vora gandrų ir, ištempę ilgus kaklus, atidavė karaliui pagarbą; paskui visi sustojo ant vienos kojos ir ėmė laukti, ką pasakys karalius.

- Jūs pažįstate tą ilgą, siaurą vešlia žole apaugusį slėnį, - kreipėsi nykštukas į gandrus. - Kaime, kuris yra kiek toliau anapus slėnio, valstiečiai niekaip negali sugyventi ir be paliovos vaidijasi; susikraukite lizdus ant bažnyčios stogo ir padarykite taip, kad kaime įsiviešpatautų taika.

Gandrai linktelėjo galvomis, pasišokėjo ir didingai išskleidė plačius sparnus. Jiems iš paskos į orą pakilo pulkas kregždžių čiulbėdamos:

*Mes iš mokyklos grįžtame čionai,
Kokie šio ūkio reikalai?*

- Pačios geriausios pajėgos jau išskridusios, - atsakė nykštukas, pamatęs, kad priešais jį ten ir atgal vaikštinėja keletas juodvarnių ir kranklių, maždaug šitaip kranksinčių:

*Kar kar, kirsk į karstą -
Kra kra, kirsk į kraštą!*

- Tylos! - sušuko nykštukas. - Per gero pusvalandžio skrydį nuo vynuogyno, kur jus sugaudžiau, į pietų pusę gražiame sode yra vienuolynas. Ten įsitaisęs bedievis abatas, kuris daug pikta daro; kiekvieno penktadienio naktį nuskriskite prie jo miegamojo lango, kur stovi jo lova, muškite sparnais į stiklus ir savo kranksėjimu žadinkite jo sąžinę.

- Karrrr-stas! Karrrr-stas! Varrrr-gas jam! Varrrr-gas jam! - sukrankė varnai ir iššnarėjo pro langą.

- O tave, mieloji, pasilikau pabaigai, - tarė nykštukas lakštingalai, kuri, atskridusi iš krūmų, nutūpė jam ant rankos. - Siauroje, tamsioje ginklakalių gatvėje už vieno namo yra nedidelis sodelis, kuriame auga tankus, ūksmingas lazdynas. Susisuk jame lizdą ir tyliais vakarais suok savo malonią, ilgesingą giesmę, nes ten gyvena mergina, kuriai reikia tavo paguodos.

Lakštingala užtraukė švelnių, aukštyn kylančių tonų tiradą, kurią užbaigė iš lėto krintančiomis trelėmis. Nykštukas pasižiūrėjo į ją liūdnomis akimis ir, atsakydamas į giesmę, šitaip tarė:

*Kai užtrauki savo dainą,
Tokią skambią, tyrą, taikią,*

*Žmogui suteiki palaimą -
Ir suaugusiam, ir vaikui.
Ta daina taip švelniai plaukia,
Kelia džiaugsmą,
Ir jos laukia
Meilės šauksmas.*

*Kai prityla tavo godos,
Godos liūdnos, ilgesingos,
Oi, lakštute, man vis rodos,
Kad esi tu nemirtinga.
Ta giesmė gyventi šaukia,
Kelia džiaugsmą,
Ir jos laukia
Meilės šauksmas.*

Dabar ir lakštingala išskrido pro langą. Nykštukas nulydėjo ją akimis. Jo plunksnų apsiaustas nusmuko nuo pečių, margasis skeptras nukrito ant žemės, lizdų sostas subyrėjo, ir visa giria išnyko. Jis stovėjo kasdieniais drabužiais priešais didžiulį veidrodį ir įdėmiai žiūrėjo į jį. Staiga veidą iškreipė siaubo grimasa, ir, nebežinodamas, ką daryti, ėmė bėgioti tai į kabinetą, tai į žibintų salę, ir mūro sienos aplinkui pasikeitė.

- Gelbėkit! - sušuko pagaliau. - Albanai, padėk! Pone, gelbėk! - Ir puolė prie vienos dėžės. Kaip katinas užlipo ant jos ir ėmė klebinti sąvarines duris. Tos atšoko, ir jis paskendo migloje - ištempė didžiulį maišą, iš kurio iškrito pergamento lapai, instrumentai, drabužiai. Nieko nelaukdamas, čiupo pirmiausia už baltos kepurės ir dar kai ko. Dabar patenkintas užsidėjo kepurę ant galvos, pasidarė nematomas, ir didžiulis aukso raktas oru nuplaukė per kambarius, koridorius, didžiąją salę ir pro duris.

Per kelerius pastaruosius metus ginkladirbių gatvės gyvenime šis bei tas pasikeitė. Daugelis žmonių dabar vaikščiojo kur kas geresniais drabužiais, o jų veiduose nebematei to įprastinio skurdo. Ypač prasigyveno peiliadirbys Zygfrydas, kuris garsėjo turįs labai gražią dukterį Sabiną ir buvo pasistatęs nedidelį, puikų namelį, iš kitų gatvės statinių išsiskiriantį skoningumu. Vieną vakarą jis kiek ilgiau užsibuvo savo nedidukėje, bet jaukioje krautuvėlėje, šnekučiuodamasis su kažkokiu turtingu jaunu pirkliu.

- Patikėkite, - tarė jis šiam jaunikaičiui, - ir aš pats labai nerimauju; mano pati dar tiki, kad viskas bus gerai. Kiek jai piršosi visai tinkamų jau-

nikių - jau koks tuzinas, - bet ji vis ne ir ne, ir mes nebeturime vilčių, kad regėsime ją laimingą ir pasiturimai gyvenančią, kad sulauksime vaikaitių; jauniki ji nori išsirinkti pati. O jums pasakysiu atvirai, nes esate rimtas ir supratingas žmogus, - dėl visko kaltas rudojo Antono sūnus - tas jai neina iš galvos.

- Rudojo Antono? - perklausė vaikiną.

- Negaliu patikėti, - nusistebėjo peiliadirbys, - kad nebūtumėte apie jį nieko girdėjęs? Visas pasaulis žino jo istoriją, ir mūsų gatvė, kuri dabar gražiai statoma ir tvarkoma, per jį vis dar neatgauna gero vardo.

- Ar čia kartais nebus, - stengdamasis prisiminti, kalbėjo pirklys, - tas pats batų lopytojas, kuris prieš kelerius metus sudegė netoliese esančiame kaime?

- Tas pats, - atsakė Zygfrydas. - Jis buvo neturtingas, lengvabūdis, ir bado šmėkla jam jau žvelgė į akis. Staiga iš niekur nieko kai kurie mūsų gatvės vargšai gauna dovanų; ir niekas nežino iš kur. Kai kam atrodė, kad prie to bus prikišęs nagus batų lopytojo sūnus. Pats Antonas aiškino, kad gavęs turtingo pusbrolio palikimą: ir ima visai gatvei dalyti pinigais, surengia visiems puotą. Tą pačią dieną

peiliu nuduria apylinkės teisėją, iškart areštuoja-
mas; kitą vakarą iš kalėjimo mūrų dingsta.

Tuo pačiu metu gretimame kaime, kur vyko baž-
nyčios šventinimo didžiulės iškilmės, kyla baisus
gaisras. Tarp gesintojų vietiniai žmonės atpažis-
ta rudąjį Antoną. Jo pilna visur – tai padeda pro
langus mėtyti daiktus, tai ardo sieną, lieja van-
denį, gelbsti žmones ir gyvulius, veržiasi į pačias
pavojingiausias vietas, kur ugnis grėsmingiausiai
siautėja.

Kai tas didžiulis gaisras buvo užgesintas, jo pu-
siau sudegusį, bet dar gerai atpažįstamą lavoną
rado vieno įgriuvusio namo degėsiuose. Aplinkinių
kaimų žmonės išsirūpino iš karaliaus leidimą, kad
Antonas, nors ir buvo myriop pasmerkta nusikal-
tėlis, būtų garbingai palaidotas kapinėse, nes iš-
gelbėjęs daugelį, pats paaukojo gyvybę.

Pačią ir dukteris vis tiek tardė, tačiau apie vyro
pabėgimą iš kalėjimo iš jų tiek pat mažai pavyko
sužinoti kaip ir iš senojo patikimo kalėjimo sargo,
kuris vis prisiekinėjo, kad įleidęs pasimatyti tik
pasmerktojo sūnų, paskui jį vėl išvedęs, o tėvas li-
kęs kameroje.

Sūnus, kurį vadino Štefanu ir kuris buvo kele-
riais metais vyresnis už Sabiną – abu vaikai nuo-

lat būdavo drauge, – dingo kaip tik tą pačią dieną kartu su tėvu, ir po to jo niekas daugiau nematė. Tiesa, kai kurie kaimiečiai pasakoja, kad, gaisrui dar tebesiaučiant, Štefaną matę su mažu miglos gaubiamu žmogeliuku skubiai kopiančius į kalną; kiti įsitikinę, kad jis su tėvu parsidavęs velniui, o šis naktį su abiem nuskrیدęs viršum kaimo; viena kaimietė, kurios pagiryje ganęsis galvijas nusitraukė ir pabėgo, ir kuri, jo ieškodama, didžiojoje bukų girioje pasiklydo, pasakojo Štefaną mačiusi tokioje vietoje, kurioje ji niekados iki tol nebuvo si ir kurios nebegalėsianti rasti, stovintį ant uolos šalia didelio baltais drabužiais vilkinčio ir iš ilgo popieriaus ritinio skaitančio vyro; bet tai tik niekuo nepagrįsti gandai.

Trumpiau sakant, motina, kuri dabar su dukterimis gyvena aname kaime, pati apie sūnų nieko nežino. O ją retsykais aplankyti yra vienintelis mano Sabinos džiaugsmas. Šiaip mergaitė kiauras dienas stropiai dirba, tik beveik niekuomet neištaria nė žodžio; o šią vasarą ji dažnai sėdi iki pusianakčio sode ir klausosi lakštingalos, paskui svaičioja apie Štefaną ir, keisčiausia, kalba taip pat apie baltąjį žmogeliuką. O jei kas nors ima sakyti, kad Antonas ir jo sūnus sudarę sutartį su nelabuo-

ju, ji apsipila ašaromis ir tokius išvadina – beje, ganėtinai jausmingais žodžiais, – dėkingumą praradusiais nedorėliais, nes juk jie abu atnešę visai gatvei laimę. Kas tiesa, tai tiesa, aš ir pats dažnai nežinau, ką manyti.

Pirklys, kuris, nelabai norėdamas tikėti ir pro-tarpiais purtydamas galvą, klausėsi pasakojimo, dabar nuliūdęs atsisveikino. Tuo pačiu metu, kai Zygfrydas, palydėjęs svečią iki durų ir vis dar neatsitokėdamas nuo savo minčių, jau norėjo grįžti atgal į krautuvenę, gatvėje pasirodė lieknas, papras-tai, bet skoningai apsirengęs vaikiną. Ant jo aukš-tos kaktos bei pečių krito blizgantys rudi garba-noti plaukai, o savo šviesiomis žibančiomis akimis žiūrėjo į peiliadirbį ir jo namą.

Tą akimirką pro duris išėjo simpatiška mergi-na; blyškūs jos skruostai ir veide slypintis liūde-sys, kuri dar šiek tiek paryškino tamsūs antakiai ir juodos garbanos, teikė jai sunkiai nusakomo jau-dulio ir drovumo. Pamatęs ją, jaunikaitis sutriko ir, visas išraudęs, sustojo, paskui spartesniu žings-niu priėjo prie jos. Ji pakėlė savo juodas tyras akis. Kaip sapne stovėjo jie vienas priešais kitą... mergi-na visa virpėjo ir vos laikėsi ant kojų...

– Sabina! – sušuko jis.

- Štefanai! - sušnibždėjo jos lūpos iš lėto, ir abu puolė vienas antram į glėbį; besileidžiančios saulės aukso spinduliai apšvietė judviejų palaimingai suglaustas galvas.

* * *

Ir vėl vieną saulėtą popietę suskambo katedros varpai, toli skleisdami savo stiprų gaudesį. Iš visų gatvių į katedros aikštę suplūdo daugybė žmonių, kurie, kaip matyt, laukė kažkokių iškilmių. Minia užė, klegėjo visokiais balsais.

- Ar tai tikrai tas pats Štefanas, to rudojo Antono sūnus, apie kurį šnekama, kad susidėjęs su nelabuoju? - klausė kažkoks vyriškis.

- Taip, tas pats Štefanas, bet dabar jis didelis ponas, - atsakė jam rimtu veidu ir šaižiu balsu Svi-larožių Margareta. - Kas taip jį apkalba, yra pa-skutiniai kvailiai. Tai aš sakau kiekvienam į akis; Štefanas yra mano senas geras draugas, išaugęs gražiu ponaičiu, - sakytum, kaip iš paveikslėlio; dar širyt su juo kalbėjau. „Margareta“, - sako jis man...

- Ar tiesa, - pertraukė ją vyriškis, - kad jis šne-kėjosi su karalium?

- Aiškus daiktas, - įsiterpė trečias, - ištisas šešias su puse valandos, tai žino visas pasaulis, bet ką su karaliumi aptarinėjo, nežino niekas, nes per pokalbį nebuvo nė gyvos dvasios.

- Šis tas yra žinoma, - įkišo savo dvylekį netoli stovintis žmogus. - Karalius siūlė jam aristokrato titulą, bet jis atsisakė.

- Niekam ne paslaptis ir nekyla abejonių, - vėl ėmė aiškinti Svilarožių Margareta, - kad jis paskirtas viso krašto prieglaudų, ligoninių, našlaičių namų ir labdaros įstaigų direktoriumi.

- O kokį jis turi titulą? - paklausė vienas samdinys.

- Jam norėjo suteikti ptochotrofiarchio vardą, - atsakė studentas, - tačiau jis nesutiko! Išsiprašė būti vadinamas vargšų užtarėju.

- Taip, jį tikrai taip vadina, - patikino dar kažkas, - todėl ir šiandien, savo vestuvių dieną, jis maitina tris šimtus vargšų, dalija pinigus, drabužius, namų apyvokos daiktus.

- Kad tave kur, kad tave kur, - kosėjo sūrininkas Luksas, - Štefanas, aš gerai jį pažinojau, tą vargšą elgetą berniuką! Kaip jis per tą laiką taip iškilo?

- Apie tai, - manė vienas, - sklinda daug visokių gandų. Sako, jis aptikęs lobį.

- Ir aš girdėjau, - pritarė paveikslų pardavėja, - vieni sako, kad baltasis nykštukas, kiti - kad baltasis milžinas atnešęs jam krūvą aukso.

- Ei, žmonės, kas čia taršo mano kasą? - barėsi mokytojas Prėgelis. - Ko gi taip beprotiškai grūdėtės! Aš būtinai turiu jį pamatyti, nes pas mane jis išmoko skaityti.

- O kodėl tuomet ne jūs tuokiate jį? - kažkas suktai paklausė.

- Ne-e-e, - rimtai atsakė Prėgelis, - tai daro profesorius ir rytmetinių pamaldų atnašautojas Amandas, kurį aš irgi pažinojau, kai dar buvo vargšas studentėlis ir gyveno mūsų gatvėje.

- Jau eina! Jau eina! - šaukė dabar visi vienas per kitą ir, trenkiant iškilmingai muzikai, artėjo puošni eiseną.

- O dangau šventas, - sušuko vaisių pardavėja, statydama ant žemės krepšį, - tai porelė! Kaip Adomas ir Ieva rojuje!

- Žiūrėkit, - rodė Margareta, - antai jo motina, sielvartas išblyškino tos geros moters veidą, bet šiandien ji puikiai atrodo. O ten va - jo seserys. Ką pasakysi, Fykė jau irgi daili mergina! O meisteris Zygfydas - kokį tas nutaisęs rimtą veidą! Kad patenkintas, vis tiek matyti kaip ant delno. Ir jauno-

sios motina, ta irgi žengia kaip princesė su aukšta smailia skrybėle ant galvos.

Dabar visi sugužėjo į bažnyčią. Du jauni gražūs žmonės, nuleidę galvas, degančiais skruostais stovėjo priešais altorių. Buvęs studentas sakė jaudinantį pamokslą apie nuostabią Dievo tvarką ir kaip iš to, ko mes nematome, atsiskleidžia jo malonė. Paskui palaimino meilės sąjungą. Kai eisena patraukė iš bažnyčios, žmonės džiūgaudami šaukė:

- Šlovė vargšų užtarėjui! Tegyvuoja vargšų užtarėjas ir jo gražioji žmonelė!

Paskui buvo didelė šventė.

Ilgai dar apie vargšų užtarėją sklido garsas visame krašte. Tūkstančiai varguolių ir kenčiančiųjų garbino ir laimino jį bei jo vienmintę dievo-baimingą žmoną. Kai jis, sulaukęs žilos senatvės ir per tą laiką įsteigęs daugybę labdaros namų ir padaręs apščiau kitų gerų darbų, iškeliavo į palaimingąją amžinybę, liūdėjo visi aliai vieno; vargšai ant rankų nešė jo karstą, nesuskaičiuojamos minios prie jo kapo liejo graudžias ašaras. O kai netrukus ir jo ištikima gyvenimo draugė išėjo paskui jį, karalius įsakė pastatyti jiems antkapį su gražiu užrašu; varguoliai kapą nuolat apsodina šviežiomis gėlėmis. Ir dabar dar velionio vargšų užtarė-

jo Štefano namuose gyvenantys vaikaičiai kasmet per jo gimimo, vestuvių ir mirties sukaktis dalija vargšams duoną ir vyną.

* * *

Vergas nutilo, o jo pasakojimas susilaukė šeicho ir jo draugų pagyrimo. Tačiau ir ši istorija neįstengė pragiedrinti šeicho nuotaikos – kaip ir anksčiau jis liko rimtas ir susimąstęs; jaunuoliai irgi užjautė jį.

– Ir vis dėlto, – tarė jaunas pirklys, – negaliu suprasti, kaip šeichas sutinka, kad tokią dieną jam pasakotų pasakas, ir dar jo vergai. Jei taip man, jei aš kąsčiau tokį sielvartą, verčiau išjočiau į girią ir atsisėsčiau kur atokioje vietoje, bet nekiurksočiau tame susikviestų pažįstamų ir nepažįstamų žmonių šurmulyje.

– Išmintingas žmogus, – aiškino senelis, – niekuomet nepasiduos sielvartui tiek, kad šis jį visai sugniuždytų. Jis bus rimtas, susimąstęs, bet nesiskųs garsiai ir nepuls į neviltį. Tad kodėl, jei tavo širdyje tamsu ir liūdna, turėtumei dar ieškotis tamsios kedrų paunksnės? Medžių šešėlis per akis krinta į širdį ir dar labiau ją temdo. Į saulę

reikia eiti, į šiltą vaiskių dienos šviesą, ir drauge su dienos skaistybe, su jos šiluma pajusi, kad tave globoja Alacho meilė, šildanti ir amžina kaip saulė.

- Teisybę sakote, - palaikė senelį raštininkas, - ir ar nedera išmintingam žmogui, kuris turi tiek pažįstamų ir draugų, stengtis tokią dieną vyti liūdesio šešėlius kuo toliau? Ar būtų geriau, jei, norėdamas pamiršti savo skausmą, jis imtų girtauti ar nuodytis opijumi? Aš pritariu minčiai, kad pats geriausias būdas išgyventi liūdėsį ir džiaugsmą yra klausytis kitų pasakojimo, ir čia šeichas elgiasi visiškai teisingai.

- Gerai, - nenusileido jaunasis pirklys, - ar šeichas neturi užtektinai skaitovų, draugų? Kodėl pasakoti turi kaip tik vergai?

- Šitie žmonės, gerbiamas ponaiti, - tarė senelis, - pateko į vergovę, kiek žinau, patyrę gyvą galą visokių negandų, ir, kaip įsitikinote, nėra jau tokie tamsūs, kad jų pasakojimo nebūtų galima klausytis. Be to, jie kilę iš skirtingų kraštų ir tautų, todėl, reikia manyti, ten matė ir girdėjo nemažai įstabių dalykų, apie kuriuos moka ir geba papasakoti.

Yra ir dar kur kas svarbesnė priežastis, kurią man anksčiau atskleidė vienas šeicho draugas, ir kurią dabar jums pasakysiu: šie žmonės šeicho na-

muose iki šiol buvo vergai; nors jiems ir nereikėdavo sunkiai dirbti, bet vis tiek tai buvo darbas, kurį dirbti juos versdavo kiti, todėl yra didžiulis skirtumas tarp jų ir laisvųjų žmonių. Prisiartinti prie šeicho, kaip įprasta, jie galėdavo tik rodydami begalinį nusižeminimą. Jie neturėjo teisės su juo kalbėti, išskyrus tuos atvejus, kai jis pats klausia, o atsakymai privalėjo būti trumpi. Šiandien jie laisvi, ir pats pirmas jų laisvas veiksmas – galimybė ilgai ir atvirai kalbėti dideliame būriui žmonių ir iki šiol buvusio savo pono akivaizdoje. Tuo jie jaučiasi nepaprastai pagerbti, ir netikėtas jų paleidimas tampa dar vertingesnis.

- Žiūrėkite, - nutraukė jį raštininkas, - ten stoji ketvirtas vergas, matyt, prižiūrėtojas jam jau davė ženklą, sėskime ir paklauskime.

Kaip galva vos nepakliuvo į krosnį

- Pone, - pradėjo pasakoti ketvirtas vergas, - kai aš dar gyvenau Stambule, atsitiko štai koks keistas dalykas. Dabartinis sultonas - tesaugo jį Alachas, - tuo metu įžengęs į tėvo ir protėvių sostą, netruko pastebėti, kad prie ankstesnių valdovų nemažai gerų papročių buvo pamiršta, o vietoj jų atsirado naujų, perimtų daugiausia iš netikėlių. Sultonas, būdamas puikus musulmonas ir tikėjimo sergėtojas, laikė savo pareiga vadovautis ankstesnių Žemės valdovų įprasta patirtimi ir taip tvarkyti reikalus, kaip dera tikram musulmonui.

Tad ir nutiko, kad jis atgaivino vieną paprotį, kuris bemaž visai buvo išnykęs, - paprotį persirengusiam vaikščioti po miestą ir žiūrėti, ar viskas daroma, kaip įsakyta, ir paklaustyti, ką apie jį šneka valdiniai. Kad niekas neatpažintų, ir būtų išsaugota paslaptis, jis ne tik itin kruopščiai rinkdavosi drabužius persirengti, bet ir būdavo nepaprastai atsargus, patikėdamas savo sumanymą tik tokiems žmonėms, kuriais galėjo neabejodamas

pasikliauti; tam ir pats sugalvodavo pačių netikėčiausių triukų.

Ne per seniausiai Turkijoje kilo dideli neramumai, nes žmonės ėmė rodyti nepasitenkinimą kai kuriais vyriausybės sprendimais, net pačiame Stambule kiekvieną akimirką galėjai laukti maišto. Todėl sultonui labai rūpėjo kuo tiksliau sužinoti žmonių nuotaikas; kadangi savo slaptuose reikaluose visada buvo nepaprastai atsargus, šį kartą sumanė tokį drabužį, kuriuo vilkinčio neturėjo atpažinti niekas, netgi tie, su kuriais kasdien bendravo.

Visuomet, kai siūdindavosi tokiam reikalui drabužius, liepdavo užsakyti juos vis kitiems siuvėjams skirtingose vietose ir ne vienu metu. Dabar irgi įsakė savo asmeniniam vergui Mansuriui surasti prastą ir mažai žinomą siuvėją, o kad būtų dar saugiau, nueiti pas jį vidurnaktį ir perduoti užsakymą pasiūti sumanytą drabužį.

Asmeninis vergas Mansuris, didžiai nusižemiņęs, pasakė „*valch ustum*“ (prisiekiu savo galva) ir išėjo vykdyti pono įsakymo.

Šalia senų drabužių perpardavinėtojo krautuvis jis pastebėjo pagyvenusį vyriškį, sėdintį ir lopantį suplyšusį apsiaustą tokioje ankštoje būdoje,

kad tik vargais negalais jis pats galėjo joje apsiskuti. Nuo ilgo darbo susilenkus jam buvo iššokusi didžiulė kupra, kuri kyšojo nukarusi iki pat stalo, ant kurio sėdėdamas siuvo; ir akims toks knebinėjimas prisikišus nebuvo išėjęs į naudą, nes ant nosies kyšojo pensnė su storais stiklais. „O! Tai ir yra žmogus, kurio man reikia, – pamanė vergas, – kirsčiau lažybų, kad šitas negali būti garsus siuvėjas.“

Drabužių lopytojas buvo taip įnikęs į darbą, kad nė nekreipė dėmesio, kai Mansuris jam tarė: „Tai-ka ir ramybė jums“; o kai jis pakėlė akis ir pamatė gražiai apsirengusį poną, kuris, kaip jam rodėsi, buvo ką tik šiuos žodžius ištaręs, ramiausiai dirbo toliau, net neketindamas atsakyti į ramybės palinkėjimą įprastiniu tokiais atvejais žodžiu; jam į galvą negalėjo ateiti mintis, kad šitas pasveikinimas skirtas jam, neturtingam vargšui.

Galiausiai įsitikinęs, kad ponas vis dėlto žvelgia į jį, siuvėjas nusiėmė nuo nosies akinius, padėjo į šalį lopinį ir rengėsi kaip nors atsistoti, bet anas paprašė jį visai nesivarginti.

– Kuo jūs vardu? – paklausė Mansuris.

– Abdalah, – atsakė siuvėjas, – Abdalah, jūsų paslaugoms; bet draugai ir šiaip žmonės mane vadiną Babadulu.

- Jūs esate siuvėjas, ar ne? - toliau klausinėjo vergas.

- Taip, esu siuvėjas ir ne blogesnis už mažosios mečetės prie žuvų prekyvietės muedziną⁴⁵. Na, ir kas?

- Tai štai kas, Babadulai, - kreipėsi į jį Mansuris, - ar nenorėtumėte šiek tiek uždirbti, ir neblogai uždirbti?

- Ką? Ar aš kvailys, - sušuko senis, - kad nenorėčiau! Sakyk tik kaip? Kur?

- Ramiai, nesikarščiuok, bičiuli! - pritildė jį vergas. - Turime elgtis atsargiai, bet neabejodami. Jeigu norite gerai uždirbti, reikia, kad sutiktumėte eiti su manimi vidurnaktį užrištomis akimis ten, kur jus vesiu.

- Čia jau kitas daiktas! - tarė Babadulas susimąstęs. - Dabar galvos lekia nuo pečių į kairę ir į dešinę, ir vargšui siuvėjui nuritinti galvą taip pat nieko nereikia kaip ir kokiam kapudan-pašai ar viziriui. Bet jei gerai užmokėsite, už du alius drįsčiau net pačiam nelabajam pasiūti švarką ir kelnes.

⁴⁵ Muedzinas - žemiausios pakopos musulmonų mečetės tarnautojas, penkis kartus per dieną iš minareto kviečiantis tikinčiuosius melstis.

- Vadinasi, sutinkate? - perklausė Mansuris, išsprausdamas jam į delną du auksinius.

- Kertame delnais, - atsakė Babadulas, - sutinku; tiktai pasakykite, ką turiu daryti; beje, manimi galite visiškai pasitikėti.

Abu susitarė, kad vidurnaktį Mansuris ateis ir užrištomis akimis jį išsives.

Pasilikęs vienas, Babadulas vėl paėmė į rankas siuvinį ir ėmė galvoti, koks galėtų būti tas darbas, už kurį taip gerai žada užmokėti. Kadangi jam magėjo apie savo laimę kuo skubiau pranešti pačiai, tai siuvyklėlę uždarė kiek anksčiau nei paprastai ir sparčiais žingsniais nulepeno namo; gyveno jis netoli mažosios mečetės, prie žuvų prekyvietės, o pats, kaip sakyta, ėjo ir mečetės muedzino pareigas.

Jo pati, senukė Dilfriba, dėl tokios netikėtos laimės nustebo ne mažiau už vyrą; iš džiaugsmo, kad gavo du auksinius, ir nekantriai laukdami, kas bus, pasidėjo ant stalo pilną dubenį garuojančių kabobų⁴⁶, be to, salotų, razinų ir saldumynų, pas-

⁴⁶ Kabobai - mažais gabaliukais supjaustytas mėsos kepsnys, šašlykas.

kui išgėrė kavos, tokios karštos ir karčios, kokią visados užplikydavo tik jo senučiukė.

Kaip sutarta, lygiai vidurnaktį Babadulas nu-
pėdino į savo siuvelyklą, kur taip pat nevēluodamas
prisistatė ir Mansuris. Be žodžių senis leidosi už-
rišamas akis, ir vergas, paėmęs jį už rankos, ėmė
vesti gatvėmis gatvelėmis, kol galop pasiekė sulto-
no seralį. Čia juodu užtruko tik tiek, kol Mansuris
atidarė slaptus geležinius vartelius ir nuvedė siu-
vėją į pačią atokiausią sultono rūmų dalį.

Akis jam atrišo viename apytamsiame kamba-
ryje; lempa, kuri stovėjo ant atbrailos, juosiančios
visą kambarį, švietė menkai, bet šiaip kambarys
buvo skoningai apstatytas sofomis, padengtomis
auksu siuvinėtu brokatu ir išklotas brangiais ki-
limais. Čia Babadului liepė sėsti ir laukti; Man-
suris grįžo, nešinas į audeklą susuptu ryšuliu. Jį
atrišęs, ištraukė nematytą dervišo abitą, liepė jį
apžiūrėti ir nustatyti, per kiek laiko galės pasiūti
panašų drabužį. Kai viską bus apžiūrėjęs ir išma-
tavęs, drabužį turės vėl tinkamai susupti į audeklą
ir grąžinti; pats po kiek laiko ateisiąs jo pasiimti.
Tai pasakęs, Mansuris pasišalino.

Siuvėjas drabužį visaip vartė ir sukinėjo, skai-
čiavo kiekvieną dygsnį, o paskui, kaip buvo liepta,

suvyniojo į audeklą; bet vos tik tai padarė, atsivėrė durys, ir į kambarį įžengė vyriškis, didingas ir prakilnus tiek eisena, tiek visa esybe. Išdidžiu žvilgsniu jis privertė vargšą siuvėją sudrebinti kinakas, paėmė ryšulį ir, neprataręs nė žodžio, išėjo.

Netrukus, kai Babadulas, dar ne visai atsitokėjęs, tebegalvojo, kaip čia viskas keista, ir tebejautė, kaip virpa blauzdos, atsidarė kitos, priešingame kambario gale esančios durys; pro jas įžengė kažkokia paslaptinga, puošniai apsirengusi žmogysta, nešina ryšuliu, suvyniotu į panašų audeklą ir bemaž tokio pat dydžio kaip ir anas, kurią ką tik išsinešė didingasis vyriškis, labai žemai siuvėjui nusilenkė, atrodė gerokai sutrikusi, prislinko arčiau, padėjo ryšulį prie jo kojų, pabučiavo žemę ir išėjo – taip pat nepratarusi nė žodelio, netgi akių nepakėlusi.

„Hm, – galvojo Babadulas, – koks nuolankumas, matyt, mane laiko ganėtinai svarbia persona; bet aišku viena – kur kas geriau būtų lopyti savo būdoje senus apsiaustus, nei siūti štai tokio fasono drabužį, nors tai ir labai pelninga. Kas žino, kokiems galams esu čia atvestas? Tų keistų, tarsi beliežuvių žmonių ateidinėjimas ir išeidinėjimas nieko gero nežada. Būtų aiškiau, kad jie mažiau lankstytųsi

ir daugiau šnekėtu, bent galėtum žmogus sužinoti, kaip iš čia ištrūkti. Esu girdėjęs, kad nelaimingas moteris užsiūdavo maišuose ir sumesdavo į jūrą. Kas pasakys, ar ir man nereikės ko nors panašaus suregzti?“

Taip Babadului besikalbant su savimi, į kambaryį grįžo Mansuris ir liepė pakelti nuo žemės ryšulį. Tada jam vėl užrišo akis ir parvedė į siuivyklą, iš kur prieš tai abu buvo išėję. Babadulas, kaip sutarta, nieko neklausinėjo, tiktai prižadėjo vergui, kad po trijų dienų drabužis bus pasiūtas, ir jam dar priklausys dešimt auksinių magaryčių.

Kai palydovas išėjo, Babadulas išskubėjo namo, kur, kaip žinojo, nekantriai laukia pati; sparčiai žingsniuodamas, džiaugėsi laime, kad dabar galiausiai įkris šis tas į kišenę, ir kad į senatvę likimas taip palankiai susiklostė. Galėjo būti antra valanda nakties, kai peržengė namų slenkstį.

Pati pasitiko jį didžio nerimo kupiniais žodžiais, ir kai jis, iškėlęs prieš jos veidą, laikė ryšulį taip, kaip ji laikė prieš jo akis lempą, ir tarė: „*Mujdeh!* Duok atlygį, nes parnešu gerą žinią; matai, gavau darbo ir, kai jį padarysiu, atsakančiai uždirbsim“, – ji maloniai nusišypsojo, ir nuotaika kaipmat pasitaisė.

- Ryšulį palik rytojui, o dabar eime miegoti, nes jau vėlu, - tarė siuvėjas.

- Ne, ne, - atsakė pati, - turiu pirma pažiūrėti, kokį tu darbą gavai, antraip iš smalsumo nesudėsiu akių.

Jis laikė pakėlęs lempą, o pati išvyniojo ryšulį. O! Koks neapsakomas, koks didžiulis siaubas apėmė siuvėją ir jo žmoną, kai jie vietoj į audeklą susupto apsiausto rado klaikiai atrodančią, baisiai sudarkytą... žmogaus galvą!

Ryšulys iškrito moteriai iš rankų, o galva nuredėjo kelis žingsnius į aslos vidurį; abu, netekę žado, susiėmė už galvų ir žvelgė vienas į kitą tokio-
mis akimis, kad niekas nepajėgtų apsakyti.

- Darbą! - ėmė šaukti siuvėjo pati. - Nieko sau darbelį padarei! Ar reikėjo taip toli eiti ir taip saugotis, kad partemptumei ant mūsų galvų šią nelaimę? Vadinasi, parsigabenai nukirstą žmogaus galvą, kad iš jos apsiaustą pasiūtum?

- *Anna senna! Baba senna!* Prakeikiu jo motiną, prakeikiu jo tėvą! - lemeno vargšas siuvėjas. - Taip mane įsodinti į mėslą! Ar nenujautė mano širdis, kai tas vergpalaikis malė liežuvium, kad būtina užrišti akis ir niekam nieko nesakyti? Prisiekiu musulmono garbe, kad man ir į galvą negalėjo ateiti

mintis, jog uždarbis, kuri pelnysiu, bus ne už pasiūtą apsiaustą, o už ką kita; štai tas šunsnukis užverčia man ant pečių ryšulį su žmogaus galva!

Alachai! Alachai! Ką dabar daryti? Kur jis gyvena, nežinau: jei žinočiau, nuneščiau viską atgal ir sviesčiau tą galvą jam į akis. Oi! Kiekvieną akimirką čia gali pasirodyti bostandžibašis⁴⁷ ir šimtas kitų bašių, o tada turėsime mokėti kraujo mokestį arba, Dievas žino, gal būsim pakarti, nuskandinti ar subadyti! Ko griebtis? Oi, Dilfriba, mano mieloji, sakyk ką nors!

- Ko griebtis, mulki? - atšovė toji. - Galvos atsikratyti, štai nuo ko reikia pradėti. Nesuprantu, kodėl mes vieni už tai turėtume atsakyti?

- Bet tuoj pradės aušti, - atsakė siuvėjas, - tada bus per vėlu. Turime veikti nedelsdami.

- Žinai ką? - tarė senė. - Dabar mūsų kaimynas kepėjas Hasanas kūrena krosnį ir netrukus pradės savo ankstyviesiems pirkežams kepti duoną. Be to, žmonės jam dažnai atneša iškepti visokių kitokių dalykų ir per naktį sustato juos prie krosnies angos. Įkišiu tą galvą į molinį puodą ir nugrūsiu

⁴⁷ Bostandžibašis - vyriausiasis sultono rūmų, sostinės uosto ir kanalų inspektorius bei policijos viršininkas.

jį kepėjui – niekas nieko nežinos, kol neprasidės paieškos, be to, mums nėra reikalo siųsti žmogaus to puodo parnešti; taigi galva... liks pas kepėją.

Babadulas stebėjosi pačios išmoningumu, ir tuoj abu ėmėsi darbo. Kai galva jau buvo puode, jie nutaikė tokią akimirką, kai arti nematė nė gyvos dvasios, ir pastatė ją ant žemės į eilę su kitais puodais, kuriuos Hasanas turėjo pašauti į krosnį. Senukai dvigubai tvirčiau užramstė savo namų duris ir atsigulė džiaugdamiesi, kad jiems liks bent gražus audeklas, į kurią buvo suvyniota galva.

Hasanas, kepėjas, ir jo sūnus Machmudas kaip tik rengėsi kurti krosnį ir kišo į ją šūsnis sausų spyglių, skiedrų ir senų malkų, kai išgirdo keistai lojant ir inkščiant šunį. Tai buvo kaimynų šuo, įpratęs slampinėti palei krosnį ir rankioti duonos trupinius, kurių vienas kitas kepykloje nukrinta ant žemės, o Hasanas ir jo sūnus irgi nesipriešino, kad tas šuo čia sukiotųsi.

– Eik pažiūrėk, Machmudai, – paliepė tėvas sūnui, – kas ten tam šuniui! Ką jis čia taip užuodžia?

Sūnus padarė, kaip tėvo įsakyta; kadangi nepastebėjo nieko įtartina, tai ir atsakė:

– *Bir chey yok*, nieko nėra, – ir pavarė šunį šalin.

Bet šuo nesiliovė staugęs ir lojęs; todėl Hasanas nuėjo pats ir pamatė, kaip šuo, stovėdamas prie siuvėjo dubens, be paliovos uostinėja jį ir, pakėlęs galvą, inkščia. Pasirodžius Hasanui, šuo šoko prie jo, paskui prie puodo, po to vėl prie Hasano ir vėl prie puodo, kol Hasanas suprato, kad šunį nepaprastai domina puodo turinys. Tada kepėjas atsargiai atvožė dangtį ir – galima įsivaizduoti, kaip išsigando ir nustebo, išvydęs puode žmogaus galvą, spoksančią tiesiai jam į akis.

– Alachai! Alachai! – sušuko kepėjas; bet jis buvo vyras tvirto būdo, todėl neišmetė iš rankų dangčio, kaip būtų dauguma žmonių padarę, o ramiai vėl užvožė puodą ir pamojė ranka, kad ateitų sūnus.

– Machmudai, – tarė jis sūnui, – pagedęs yra pasaulis, ir daug piktų žmonių jame gyvena. Kažkoks bedievis netikėlis atnešė iškepti galvą, tikrą žmogaus galvą; bet, laimė, ir ačiū šuneliui, kad mūsų krosnis liko nesuteršta, mes ir toliau galėsime kepti duonelę švariomis rankomis ir su tyra sąžine. Bet kadangi piktas priešas čia krečia savo pokštą, tai tegu toji galva aplanko ir kitus žmones panašiai, kaip ji pas mus atsirado. Jei paaiškėtų, kad iškepėme žmogaus galvą, tai kas beno-

rės mūsų paslaugų? Teks uždaryti krosnį, o tada mūsų laukia badas. Ar nepasklis kalbos, kad tešlą užminkome žmogaus taukais? O jei kas nors aptiks duonoje plauką, tuojau sakys: „Tas plaukas iš ano negyvėlio barzdos“.

Machmudas, jaunas dvidešimties metų vyras, iš tėvo paveldėjęs šaltą, tvirtą būdą, o iš motinos perėmęs gerą nuovoką, palaikė tą atsitikimą smagių pokštu ir, pamatęs nemalonų vaizdą – dubens kraštais įrėmintą galvą – ėmė garsiai kvatoti.

- Žinote ką, tėve? - tarė jaunuolis. - Nugabenkim galvą į barzdaskučio Kiorio Alio kirpyklą anapus gatvės; jis tuoj kelsis, o kadangi viena akimi nemato, tai iš pradžių visai jos nepastebės. Leiskite, tėve, aš pats viską padarysiu, kad nė šuo nesulos, bet reikia veikti tuojau pat, kol dar nepradėjo aušti.

Tėvas neprieštaravo, ir Machmudas, nutykojęs akimirką, kai barzdaskutys išėjo į gatvę kaip visada pakvėpuoti rytmečio oru, įslinko į kirpyklą ir užmovė galvą ant geležinio kablį sienoje, parišo po kaklu kelias servetėles, naudojamas skutant barzdą, ir susidarė vaizdas, kad sėdi klientas ir laukia, kol jam ims skusti barzdą; Machmudas, kupinas piktdžiugiško smalsumo, grįžo prie krosnies

ir ėmė stebėti, koki įspūdį padarys nepaprastasis klientas pusakliam barzdaskučiui.

Kioris Alis paršlubavo į savo varganą kirpyklą, kurią menkai teapšvietė dar blanki rytmečio žara, vos prasiskverbianti pro vaškinį langų popierių; įėjęs į vidų, barzdaskutys apžvelgė kambarį ir pamatė, kaip jam rodėsi, žmogų, sėdintį atsirėmus į sieną ir laukiantį skustis.

- O! Taika ir ramybė jums! - tarė barzdaskutys. - Anksti pakilote šiandien, ne iš karto jus pastebėjau. Mano vanduo dar neužvirė. Kaip matau, norėsite ir apsikirpti. Bet kodėl taip anksti nusiėmėte naktinę kepuraitę, galite persišaldyti.

Barzdaskutys nutilo; klientas irgi nieko neatsakė. „Nešneka, - pagalvojo barzdaskutys, - na, gal nebylys, be to, dar ir kurčias; aš juk irgi viena akim nematau, taigi mudu panašiai nuskriausti.“

- Bet, - tęsė kalbą barzdaskutys, vėl kreipdamasis į galvą, - nors netekčiau ir antros akies, vis tiek jus, mielas bičiuli, nuskusčiau kaip reikiant; mano skustuvai pervažiuotų jums per galvą lygiai taip pat sklandžiai, kaip gero vyno gurkšnis nuslysta gerkle.

Kaip visada, barzdaskutys ėmė ruošti darbui: nukabino nuo vinies alavinį dubenėlį, išplakė jame

putas, išpustė skustuvą, braukydamos ilgu diržu, kabančiu prie perjuostės, paskui dar kartą suplakė putas ir nuėjo prie nekalbiojo kliento, kairėje rankoje laikydamos dubenėlį, o dešine ketindamas sušlapinti vandeniu plaukus. Bet vos ranka palietė šaltą galvą, kaip staiga, tarsi nudegęs, ją vėl atitraukė.

- Negali būti, kas jums, bičiuli? - paklausė barzdaskutys. - Jūs šaltesnis už ledą!

Bet kai jis pamėgino plaukus muilyti antrą kartą, galva netyčia šoktelėjo ir nuriedėjo asla, o vargšas barzdaskutys vienu šuoliu atsidūrė kitame kambario gale.

- *Aman! Aman!* Pasigailėk! Dovanok! - suaimanavo Kioris Alis ir įsispraudė į kampą, nebegalėdamas nė pajudėti. - Imk visą mano kirpyklą, skustuvus, skutimo servetėles, imk viską, ką turiu, bet palik mane gyvą. Jei esi šėtonas, taip ir sakyk, bet neprašyk, kad tave kirpčiau.

Tačiau pastebėjęs, kad niekas nei juda, nei kruta, barzdaskutys pamažu prisiartino prie galvos, paėmė ją už plaukų, pakėlė ir ėmė, didžiai nustebeš, apžiūrinėti.

- Galva, po galais! - tarė jis ir kreipėsi į ją sakydamas: - Kaip patekai čionai? Ką, gal nori už-

traukti man nelaimę, niekingas mėsos gabale, a? Neišdegs. Nors Kioris ir vienakis, užtat kita mato gerai ir aiškiai – mato viską kiaurai. Galėčiau tave įbrukti Hasanui, kepėjui anapus gatvės, bet jo sūnus, tas padykęs bernas, spokso dabar akis išvertęs, o juk jo žvilgsnis skvarbesnis už manąjį. Palauk, ateina gera mintis. Nutempsiu tave į tokią vietelę, kur niekam negalėsi pakenkti, – įkišiu tave giauriui Janakiui, graikų smuklininkui, o jis tave, supjaustytą į gabalėlius, galės patiekti savo šliti- niuojantiems klientams.

Tai pasakęs, Kioris Alis, vienoje rankoje laikydamas po skvernu galvą, o kitoje – pypkę, išėjo į gatvę ir pasuko graiko smuklės link.

Pas Janakį užėiti jam būdavo kur kas smagiau nei į kokio musulmono smuklę, nes čia galėjo gerti kiek nori, ir niekas nebarė. Lankydamasis pas jį metų metais, žinojo ir tą vietą, kur anas laikė šviežią mėsą; todėl, įėjęs į smuklę, vogčiomis apžvelgė visą patalpą ir nusviedė galvą į tamsų kam- pą už stambios avies nugaros, iš kurios šiandien bus kepami kabobai. Niekas jo nepastebėjo, nes dar gerai saugojo rytmečio prietema. Prie Janakio žaizdro užsidegė pypkę ir, kad būtų pretekstas, ko atėjęs, pusryčiams užsisakė kepsnį.

Janakis išskalavo puodus, sužarstė židinį, iššlavė aslą ir nuėjo į sandėlį atsinešti mėsos barzda-
krapščio pusryčiams. Smuklės savininkas, graikas,
kaip ir visi graikai, buvo klastingas ir atsargus su
turkais, apgaulus ir padlaižūnas viršininkams bei
ponams ir negailestingas tarnams. Jis mirtinai ne-
apkentė savo išdidžiųjų valdytojų, turkų, bet buvo
švelnus kaip vilna ir pataikavo kiekvienam, kuris,
nors ir paties žemiausio luomo, rodė jam šiek tiek
dėmesio. Apžiūrinėdamas atsargas, ieškojo kokio
seno mėsgalio, kurį galėtų sušerti anam klientui;
krutindamas barzdą, niurnėjo po nosim, kad turko
skrandžiui tiks bet koks kaulas. Apčiupinėjo vieną
avies pusę nuo galvos iki uodegos, pamaigė vie-
nur, pamaigė kitur ir tarė: „Ne, tas gabalas per
geras“; bet kai pasuko į šoną riebią avies uodegą,
žvilgsnis užkliuvo už žmogaus galvos – ir iškart jis
pasvirduliavo kelis žingsnius atgal.

– Nors ir labai malonus žvilgsnis, – sušuko grai-
kas, – bet kas jūs toks?

Jokio atsakymo; vėl pasižiūrėjo į tą vietą, prie-
jo arčiau, pagraibė ranka avių galvų ir kojų, senų
kaulų ir kitų liekanų krūvoje ir ištraukė galvą, tą
klaikią galvą, kurią dabar laikė ištiesęs kuo toliau

nuo savęs tarsi bijodamas, kad šiai nepadarytų ko nors bloga.

- Tebus prakeikta tavo barzda, - iškošė pro dantis graikas, vos tik iš plaukų kuokšto ant viršugalvio nustatė, kad jos savininkas - musulmonas. - O, kad kiekviena jūsų galva taip atsidurtų mano rankose, prakeiktoji Omarų⁴⁸ gimine! Kepsnius kepčiau iš jų, ir visi Konstantinopolio šunys galėtų pas mane veltui paėsti! Te kiekvienam graikui nusišypso tokia laimė kaip man šiandieną - vietoj futbolo sviedinio štai viena iš tų niekšiškų galvų! - Ir, pagautas įniršio, sviedė ją ant žemės ir paspyrė koja; bet kiek pagalvojęs tarė:

- O ką man su ja dabar daryti? Jei kas nors tą galvą pas mane pamatys, būsiu žuvęs visam laikui: visi manys, kad užmušiau turką.

Tačiau staiga, susižavėjęs piktdžiugiška mintimi ir trindamas rankas, sušuko:

- Puiki idėja! Žydui! Žydui! Geresnės vietos tokią galvai nė norėdamas nesugalvosi; ten turi atsidurti tu, niekingas mahometono išpera.

⁴⁸ Du kalifai: Omaras ibn al Chatubas (gimė apie 592 m., nužudytas 644 m.) ir Omaras ibn abdal Azis (valdė nuo 717 m., nužudytas 720).

Su tais žodžiais pasikišo galvą po apsiaustu ir nutripeno į gatvę, kur buvo rodomas mirtimi nu-
bausto žydo lavonas su nukirsta galva, padėta po
kojomis. Mat žydas buvo nusikaltėlis; jei nukerta-
ma galva mahometonui, ji kišama jam po pažasti-
mi, o krikščioniui arba žydui – dedama po kojomis.

Taigi Janakis padėjo turko galvą šalia žydo gal-
vos taip arti, kiek skubėdamas įstengė; viską pa-
vyko padaryti niekieno nepastebėtam, nes dar tik
aušo, ir gatvė buvo tuščia. Patenkintas, kad taip
pasisekė išlieti neapykantą savo engėjams, grįžo
namo ir pataisė barzdaskučiu pusryčius iš veršio
galvos.

Nelaimingasis, kuris dabar gulėjo pamestas
gatvėje, buvo apkaltintas pavogęs ir nužudęs ma-
hometonų vaiką, – tokių atsitikimų Persijoje ir
Turkijoje pasitaiko neretai; ta žinia sukėlė toki
didelį paprastų Stambulo žmonių pasipiktinimą,
kad „užuot žydą uždarius į kalėjimą, kaipmat jam
nukirto galvą. Egzekuciją tyčia įvykdė prie vieno
graiko namų, o lavoną buvo įsakyta dar tris dienas
laikyti nelaidotą.

Valdininkas, kuris išleido šį potvarkį, manė,
kad graikas nepagailės geros sumelės pinigų, nes
nenorės tokio gėdingo veiksmo prie savo namų

durų. Tačiau, nekreipdamas dėmesio į galimus padarinius – šiaip jau toks įvykis turėjo namams lemti nelaimę, – graikas užsidarė visus langus ir duris; mat savo skriaudėjams neketino mokėti tokių pinigų. Išskyrus musulmonus, prie šitos vietos drįsdavo prisiartinti tik vienas kitas žmogus – iš baimės, kad valdžia, stengdamasi kaip įmanydama suniekinti گیاurus, privers kokį praeivį nešti lavoną į kapines. Todėl nemalonus jausmus, šleikštulį keliantis lavonas drybsojo gatvėje vieni vienas, ir Janakis turėjo gerą progą atsikratyti galvos be pašalinių akių.

Pamažu ėmė atgyti gatvės, žmonių vis daugėjo, ir kai netrukus prie žydo pamatė antrąją galvą, kaipmat susirinko didžiulė minia. Pasklido gandas, kad įvykęs stebuklas: esą galima išvysti žydą su dviem galvomis. Ši nepaprasta žinia ėjo iš lūpų į lūpas, kol sujudo visas miestas, ir pradėjo plūsti būriai žmonių, norinčių savo akimis pamatyti stebuklą. Sanhedrinas⁴⁹ paskelbė, kad žydų persekio-

⁴⁹ Sanhedrinas, arba sinedrionas – Palestinos aukščiausios religinės-politinės ir teisminės-administracinės valdžios organas.

jamą giminę ištikęs ypatingas įvykis. Rabinai⁵⁰ bėgiojo ten ir atgal, ir visa žydų bendruomenė buvo susirinkusi prie nužudytojo: visi laukė tik vieno – kada mirusysis atsikels, užsidės ant pečių abi galvas ir išplėš juos iš engėjų nagų.

Bet, žydų nelaimei, pro šalį ėjo janyčaras⁵¹; jis įsimaišė į minią, atidžiai apžiūrėjo abi galvas ir, smarkiai nustebęs bei apniktas abejonių, sušuko:

– *Allah, Allah il Allah!* Tai nėra netikėlių galvos, viena iš jų yra mūsų vado, janyčarų agos⁵² galva. – Pamatęs minioje daugiau savo draugų, pasišaukė juos ir apsakė, ką buvo pastebėjęs; visi baisiai įniršo ir nuskubėjo šią žinią pranešti visai ortai⁵³.

Naujieną greitai sužinojo visa janyčarų kariuomenė; kilo grėsmingas bruzdėjimas, bet miesto dar nepasiekė garsas, kad jų vadas, kurį labai ger-

⁵⁰ Rābinas – judėjų dvasininkas, tikybos mokytojas, teisėjas, religinės bendruomenės vadovas.

⁵¹ Janyčarai – rinktinė reguliarioji Turkijos pėstininkų kariuomenė (1329–1826), sudaroma iš pradžių iš krikščionių karo belaisvių, paskui į ją galėjo stoti ir turkai.

⁵² Aga – Osmanų imperijoje aukštą rangą arba socialinę padėtį užimančio asmens titulas.

⁵³ Orta – janyčarų dalinys, paprastai dislokuotas vienoje kareivinėse; visų ortų vadas buvo aga.

bė, mylėjo ir visuomet rinkdavo patys, buvo (sultoniui įsakius) nužudytas.

- Ką, - kalbėjo jie tarp savęs, - negana dar, kad taip išdavikiškai pasielgta su mumis - netekome mylimo vado, - o štai dabar mus vėl įžūliai išniekina! Kur matyta, kad janyčarų agos galvą padrėbtų kažkokiam žydui po kojomis?! Iki ko nusigyveno me! Ne mus vienus apspjaudė - visą tikėjimą suteršė, pažemino, apdergė! Ne - tai negirdėtas įžūlumas, gėdos dėmė, kurios kitaip neištrinsi, kaip tik išnaikindamas visą rasę. Bet kas padarė šitą nusikaltimą? - spėliojo jie toliau. - Kaip galva atsidūrė šioje vietoje? Ar tai tik ne šunsnukio vizirio darbelis?

O gal ir reis-efendis arba frankų pasiuntiniai, tie išdavikai, bus prikišę nagus? *Vallah! Vallah! Tal-*

lah! Prisiekiame šventąja Kaaba⁵⁴, Osmano⁵⁵ barzda ir Omaro kalaviju – visa tai šaukiasi keršto!

Dabar žydai spruko į visas puses, slėpėsi iš baimės nuo įtūžusių turkų, o šie, baisiausiai perpykę ir laidydami gerkles, ginkluoti pistoletais ir kardais, būriavosi, prisiekinėdami keršyti visiems, kas pasipainios po kojomis. Siaurose Stambulo gatvelėse su skurdžiais, žemais namais tvyrojo nuojauta, kad bręsta siaubingas maištas; visi tik veržiasi ir stumdosi, tik kalba ir rėkia, visų akys dega pykčiu arba troškimu žudyti ir plėšti.

– O kas dėjosi sultono rūmuose? – paklausite maņes. – Tą naktį, kai siuvėjas laukė, kur buvo atvestas, sultonas slapta įsakė nukirsti galvą janyčarų agai, kuris nuolat kėlė visokius neramumus. Sultonui taip rūpėjo, kad jo įsakymas būtų tiksliai įvyk-

⁵⁴ Kaaba – keturkampis, 15 m aukščio, 12 m ilgio ir 10 m pločio akmeninis statinys Mekoje (Saudo Arabija), svarbiausioji musulmonų pagrindinės mečetės dalis; rytinėje sienoje 1,5 m aukštyje įmūrytas Juodasis akmuo, musulmonų relikvija, Alacho visagalybės simbolis.

⁵⁵ Osmanas I (apie 1258–1326) – Osmanų dinastijos ir valstybės, pavadintos jo vardu (1290 m.), įkūrėjas.

dytas, jog liepė, kai tik galva bus nukirsta, tuojau pat atnešti jam parodyti.

Žmogus, turėjęs įvykdyti mirties bausmę, įėjo į kambarį, kur privalėjo atnešti galvą ir, pamatęs prieblandoje sėdintį vyriškį, palaikė jį sultonu, todėl, nedrįsdamas pakelti akių, padėjo maišą jam po kojomis ir taip žemai nusilenkė, kad siuvėjas į tai atkreipė dėmesį.

O sultonas, kuris prieš kelias akimirkas ryšulį su dervišo apsiaustu pats buvo paėmęs, darė šitaip norėdamas suklaidinti Mansurį, savo vergą, – taip troško persirengti kitais drabužiais, kad net šis tarnas jo neatpažintų; sultonas ketino vietoj šito ryšulio įduoti kitą, bet ar dėl to, kad dar nebuvo pasirengęs priimti galvos, ar kad Mansuris per greitai sugrįžo, jis, vėl įjėjęs į kambarį, nebežinojo, ką daryti, kai pamatė, kad jo vergas siuvėją jau buvo išvedęs.

Sultonas nieko negalėjo siųsti jiedviem iš paskos, neišduodamas savo slapto plano, todėl neturėjo kitos išeities, kaip laukti, kol grįš Mansuris ir paaiškins, kaip kas buvo; jis juk žinojo, kad be ryšulio su apsiaustu jis nebūtų galėjęs išeiti, o tą ryšulį, norėdamas vietoj vieno apsiausto įdėti kitą, buvo paėmęs pats sultonas. Tuo metu, būdamas la-

bai nekantrus ir trokšdamas sužinoti, kur yra galva, kurios laukia, sultonas nusiuntė žmogų pas karininką, turėjusį įvykdyti mirties bausmę, ir – kas apsakys tą abiejų nustebimą, kai viskas paaiškėjo! Karininkas aiškino, kad galvą atnešęs, o jos niekur nebuvo!

– Prisiekiu savo barzda, – sušuko kiek pagalvojęs sultonas, – dabar man viskas aišku; prisiekiu savo barzda! Siuvėjas bus pasiėmęs galvą.

Sultono nekantrumas kuo greičiau pamatyti Mansurį dabar pasiekė kraštutinę ribą; veltui jis šėlo ir niršo, veltui šaukė:

– *Allah, Allah!*

Vergas dėl to negrižo nė minutės anksčiau; nieko nenujausdamas, jis jau buvo beeinąs miegoti, kai jo atėjo kviesti pas sultoną.

Vos tik jį pamatęs, sultonas ėmė šaukti:

– Oi! Mansuri! Bėk, skubėk pas siuvėją, jis vietoj dervišo drabužių nusinešė janyčarų agos galvą! Lėk, parnešk ją tučtuojau atgal, arba ištiks didžiulė nelaimė! – ir jis keliais žodžiais nusakė, kaip šis nesusipratimas galėjo atsitikti.

Mansuris irgi ne mažiau sumišo; nors žinojo, iš kur siuvėją atvedė, bet kur jis gyvena – neturėjo supratimo. Tačiau, nenorėdamas didinti savo val-

dovo nerimo, išėjo ieškoti siuvėjo ir pirmiausia patraukė prie jo siuvyklėlės, tikėdamasis paklausti kaimynų, kur jis gyvena. Bet buvo dar per ankstyvas rytas; sendaikčių prekyvietė tebebuvo uždaryta, tiktai viena kavinė jau priiminėjo klientus, tačiau ir ten nieko nepešė. Laimė, prisiminė, kad Babadulas buvo sakęs, jog esąs mažosios mečetės prie žuvų prekyvietės muedzinas; tenlink Mansuris dabar ir pasuko. Kaip tik šiuo metu nuo visų minaretų girdėjo giedamą asaną (kvietimą mal-dai), todėl galėjo tikėtis Babadulą užtikti per patį jo kreipimąsi į tikinčiuosius.

Artindamasis prie mažosios mečetės, Mansuris išgirdo šaižų virpantį balsą, sklindantį rytmečio tyloje; jam pasirodė, kad tai Babadulo balsas, ir jis neklydo, nes, stovėdamas po minaretu, matė senį, vaikštinėjantį galerija, laikantį už ausų rankas ir visa gerkle rėkiantį kvietimą melstis. Bet kai siuvėjas išvydo Mansurį rodant ženklais, kad nuliptų žemėn, šventoji melodija lyg įstrigo gerklėje: iš baimės, kad reikės atsakyti už parsineštąją galvą, jis ėmė leisti, matyt, tokius keistus tonus, kad aplinkiniai tikintieji, įpratę tiksliai vykdyti asaną, smarkiai pasipiktino, nes siuvėjas muedzinas blogai atlieka savo pareigas.

Siuvėjas greitai nulipo laiptais, užrakino laiptinės duris ir su Mansuriu susitiko gatvėje. Senis nelaukė, kol jam pateiks klausimus, kur dėjęs tą baisųjį nešulį, o pats iš karto puolė vergą, kuris, kaip jam rodėsi, ir iškrėtė šitą pokštą.

- Koks jūs žmogus, - tarė jis, - kad taip drįstate elgtis su tokiu vargšu žmogumi kaip aš ir mano namus laikyti kiauline? Atėjote, ko gero, dar ir kraujo pinigų reikalauti?

- Bičiuli, - atsakė Mansuris, - ką niekus šnekaite; ar nematote pats, kad įvyko nesusipratimas?

- Ką? Nesusipratimas? - neatlyžo siuvėjas. - Nieko sau nesusipratimas, tyčia sugalvota, kad vargšas žmogus neturėtų ramybės, štai ir viskas. Vienas apkvailindamas įkalba pasiūti apsiaustą, kitas atima pavyzdį, trečias kaip atlygį atneša nukirstą galvą. Alachai, Alachai, nusikaltėliams į nagus, į apgavikų gaują pakliuvau.

Mansuris užėmė ranka siuvėjui burną, sakydamas:

- Liaukitės tauškęs, laikykite liežuvį už dantų. Jūs klimpstate vis giliau į balą. Ar žinote, prieš ką burnojate?

- Nežinau ir žinoti nenoriu, - atkirto Babadulas, - man aišku tik viena, kad tas, kuris vietoj ap-

siausto įbruka nukirstą žmogaus galvą, turi būti šunpalaikis netikėlis.

- Kaip galite Alacho vietininką žemėje apšaukti šunpalaikiu netikėliu? Pusgalvis jūs - nei dorai siūti, nei tinkamai muedzino pareigų eiti nemokate! - perpykęs sušuko Mansuris. - Jūsų lūpos per niekingos, kad galėtų nesuteršusios išstarti vardą to, kuris yra *Alem penah* - pasaulio prieglobstis! Daugiau nė žodžio! Šen greičiau negyvėlio galvą, arba tuoj nulėks tavoji nuo pečių.

Išgirdęs šiuos žodžius, siuvėjas net išsižiojo, tarsi tik dabar būtų atsivėrę jo proto vartai.

- Aman! Aman! Pasigailėki, pasigailėki, pone aga! - ėmė prašyti Babadulas. - Kad būčiau žinojęs, ką sakau? Kas galėjo pamanyti? Asilas, kvailys, nevisprotis esu, kad šito iš karto nesupratau! *Bismillah!* Vardan Pranašo! Prašom, eime į mano būstą, ir jūsų vergo galva bus išaukštinta iki dangaus.

- Aš skubu, labai skubu, - atsakė Mansuris, - kur yra galva, janyčarų agos galva?

Kai sužinojo, kieno toji galva, ir prisiminė, ką jis ir pati su ja padarė, siuvėjui ėmė iš baimės linkti keliai ir kinkos virpėti.

- Kur jinai? - reikalavo Mansuris.

- O, kokia nelaimė užgriuvo mus, koks tai pra-
keiktas likimas!

- Kur ji? - dar kartą užriko vergas. - Kur dėjai?
Sakyk! Greičiau!

Vargšas siuvėjas, nežinodamas, ką sakyti, le-
meno tai vieną, tai kitą atsakymą, kol visiškai
susipainiojo.

- Sudeginote ją?

- Ne.

- Išmetėte lauk?

- Ne.

- Tai ką, klausiu Pranašo vardu, ką su ja pada-
rėte, gal suvalgėte?

- Ne.

- Ar ji jūsų namuose?

- Ne.

- Gal paslėpta kituose namuose?

- Ne.

Vergui Mansuriui trūko kantrybė; jis čiupo Ba-
badulą už barzdos ir ėmė taip purtyti, kad galva
lakstė į visas puses, šaukdamas:

- Na, ar pasakysi pagaliau, senas avigalvi, ką
padarei su galva?

- Ji kepa, - vargais negalais išstėnėjo siuvėjas,
gaudydamas kvapą, - dabar jau žinote.

- Kepa, sakote? - sušuko didžiai nustebeęs ver-
gas. - Kodėl ją ke pate? Ar žadate valgyti?

- Aš sakau teisybę, ko dar norite iš manęs? Ji
dabar kepa, - kartojo Babadulas.

Ir ėmė išsamiai pasakoti, ką juodu su pačia iš
nevilties buvo sumanę, kaip ką padarė.

- Rodykite man kelią pas kepėją, - pareikalavo
Mansuris, - atgausime ją bent iškeptą, jei kitaip
neišeina. Protas neišneša, kaip galima kepti ja-
nyčarų agos galvą! *Allah il Allah!*

Abu nuskubėjo pas kepėją Hasaną, kuris kaip
tik dabar traukė duoną iš krosnies; išgirdęs, kokių
reikalu atėjo, nedelsdamas papasakojo, kaip toji
galva iš puodo atsidūrė barzdaskučio kirpykloje
ant vinies; visi trys - Mansuris, siuvėjas ir kepė-
jas - tuojau pat nulėkė anapus gatvės pas barz-
daskutį ir klausė, ką tas padaręs šįryt su savo pir-
mojo kliento galva.

Kioris Alis, šiek tiek pagalvojęs, ėmė įtikinėti,
kad šį anaip tol nesimpatišką daiktą laikas paties
Elo⁵⁶ dovana, todėl - taip jis manęs - turėjęs teisę
jį nunešti giaurui Janakiui, kuris, galimas dalykas,

⁵⁶ Elas, Elohimas, Jahvė, Šada, Adonajus - bendriniai
vienatinio Dievo vardai Senajame Testamente.

bus iškepęs šašlykus ir sušėręs savo netikėliams draugams. Didžiai nustebę, kiekviename žingsnyje kreipdamiesi į Pranašą ir nieko nenutuokdami, kuo viskas baigsis, jie pasiėmė ir barzdaskutį, ir visi patraukė į Janakio smuklę.

Graikas apstulbo, išvydęs tiek daug turkų į jo namus ateinant, ir nujautė, kad ne jo kepsnio, o kitokios mėsos gabalą jie čia uodžia. Kai Mansuris pradėjo klausinėti apie galvą, jis atkakliai gynėsi nieko nežinąs.

Barzdaskutys parodė tą vietą, kur ją buvo paslėpęs, ir prisiekė Koranu.

Mansuris jau rengėsi pradėti smulkesnę kvotą, kai staiga visi atkreipė dėmesį į minios šurmulį gatvėje ir sužinojo apie mieste kilusį sambrūzdį, pasklidus žiniai apie žydą su dviem galvomis. Mansuris, siuvėjas, kepėjas ir barzdaskutys tuojau pasileido ten, kur gulėjo negyvas žydas, ir – ką pasakysit! – didžiausiai visų nuostabai, čia besanti toji taip ilgai ieškoma galva.

Graikas Janakis, nujausdamas, kas jam gresia, nieko nelaukdamas, susiglemžė savo pinigus ir spruko iš Stambulo.

- Kur graikas? - susidomėjo atsigręžęs Mansuris, nes manė, kad ir smuklininkas atėjo kartu. - Visi, kaip stovime, privalome vykti pas sultoną.

- Kertu lažybų, kad graikas pabėgo, - tikino barzdaskutys, - nesu toks aklas, kad nematyčiau, jog ne kas kitas, o kaip tik jis padėjo žydui galvą numeris du.

Mansuris tą galvą būtų mielai pasiėmęs, bet nirštančių ir ginkluotų kareivių, prisiekinėjančių atkeršyti tam, kas nužudė jų vadą, akivaizdoje nusprendė, kad geriausia bus tyliai pasišalinti; su savo trim liudytojais jis netrukus jau stovėjo priešais savo viešpatį.

Nesunku įsivaizduoti, kas dėjosi tikinčiųjų valdovo širdyje, kai jis klausėsi Mansurio pasakojimo, kaip viskas nutiko, kur rado janyčarų agos galvą, kaip jinai ten pakliuvo, kokią nepasitenkinimo audrą sukėlė. Sultonas jautė, kad apsijuoktų, jeigu šį reikalą nušviestų su visomis smulkmenomis, bet, antra vertus, buvo neįmanoma palikti visko taip, kaip šiuo metu susiklostė aplinkybės, nes aiškiai matė, kad maištas gali įgauti labai pavojingą mastą.

Kurių laiką sultonas nieko negalėjo nuspręsti, tik vyniojo aplink pirštą savo ilgus ūsus vis kartoda-

mas: „Allah, Allah“; pagaliau įsakė pakviesti muftį ir didįjį vizirį.

Taip netikėtai iškviešti, abu ne juokais sunerimo, nes nežinojo, koks reikalas, todėl jų savijauta, priešus Didžiosios portos rūmus, buvo nepavydėtina. Bet kai pranešė apie maištą ir jo priežastis, jie vėl atgavo įprastinę ramybę.

Per pasitarimą, kuriame buvo atmetinėjami ir vėl iš naujo svarstomi įvairūs variantai, nutarta, kad siuvėjas, kepėjas, barzdaskutys ir šašlykininkas turį stoti prieš muftio tribunolą kaip rengę sąmokslą prieš janyčarų agą, kad jie pagrobę jo galvą, norėdami nukirpti jam plaukus, iškepti krosnyje ir padaryti šašlykus, todėl iš jų turi būti priteistas kraujo mokestis. Kadangi smuklės šeimininkas, graikas, yra tiesioginis maišto kaltininkas, nes taip įžūliai išniekino galvą ir apskritai yra netikėlis, nuspręsta, kad muftis išleis įsaką, kuriuo remiantis jam turės būti nukirsta galva ir padėta į tą pačią vietą, kur jis buvo padėjęs janyčarų agos galvą.

Be to, valstybės taryba nutarė, kad, siekiant numraminti janyčarus, jiems bus leista išsirinkti naują agą, kokio norės, o mirusįjį palaidoti su jo luomui derama pagarba.

Viskas, išskyrus bausmę graikui, kurio ir pėdos seniai ataušo, buvo tiksliai įvykdyta, ir į Stambulą grįžo ramybė. Tačiau sultono – tegu jį laimina Alachas – garbei reikia pasakyti, kad siuvėjui, kirpėjui ir barzdaskučiu mufčio priteistą kraujo mokestį jis ne tik padengė, bet ir kiekvienam atlygino už baimę ir kančias, kurias teko iškęsti.

Štai kiek bėdų pridarė dervišo apsiaustas, kuri norėjo įsigyti sultonas; tai ir yra, valdove, pasakojimas apie galvą, kuri vos nepakliuvo į krosnį.

* * *

Šeichui pasakojimas labai patiko. Jis kelis kartus net nusišypsojo, o to jau metų metais nebuvo buvę; jo draugai palaikė tai geru ženklu. Ši malonų išpūdį pastebėjo ir jaunikaičiai bei senelis. Jie irgi džiaugėsi, kad šeichas nors pusvalandį šiek tiek prasiblaškę, nes visi užjautė jį dėl nelaimės; jiems taip pat spaudė širdį, matant šeichą tokį prislėgtą ir tyliai kenčiantį savo liūdesį, ir jautėsi pakiliau bei smagiau nors trumpam išvydę jo pragiedrėjusį veidą.

- Puikiai suprantu, - tarė raštininkas, - kad šitas pasakojimas turėjo jį gerai nuteikti; jame tiek

daug netikėtumų ir juokingų vietų, kad ir šventasis Libijos kalno dervišas, kuris per visą gyvenimą nė karto nėra nusišypsojęs, būtų pratrūkęs juokais.

- O juk, - tarė gerai nusiteikęs senelis, - tame pasakojime nepasirodė nei fėja, nei burtininkas, nebuvo nei krikščionių rūmų, nei dvasių, paduodančių įstabių valgių, nei paukščio Roko ar stebuklingo žirgo.

- Jūs šaipotės iš mūsų, - tarė kiek išsižeidęs jaunasis pirklys, - kad taip aistringai kalbėjome apie savo vaikystės pasakas, kurios ir dabar visus žavi; mes sakėme, kodėl jos mus taip traukė, kad jomis tiesiog gyvente gyvenome; gal truputį ir perdėjome, todėl norėjote mus papeikti ir švelniai pamokyti, ar ne?

- Nieko panašaus! Aš nė iš tolo nemaniau peikti jūsų meilės pasakoms; visa tai rodo, kad jūsų sielos nesurambėjusios, jei mokate taip gražiai įsijausti į pasakos įvykius, kad nežiūrite į pasaką, kaip kiti, iš aukšto, laikydami ją vaikų žaidimu, kad nenuobodžiaujate, nors gal labiau norisi joti ant žirgo arba, patogiai gulint ant sofos, užsnūsti ar, pusiau sapnuojant, traukti nargilę, negu klausytis kitų pasakojimų bei istorijų. Visai nenoriu jūsų dėl to prastai vertinti; man netgi smagu, kad

ir kitoks pasakojimas jus patraukia ir maloniai nu-
teikia; turiu galvoje pasakojimus, kurie šiaip jau
nevinami pasakomis.

- Kaip tai suprasti? Ne visai aišku, ką reiškia
kitoks pasakojimas negu pasaka? Būkite geras,
paaiškindite mums išsamiau, - prašė jaunuoliai
senelio.

- Aš manau, kad yra tam tikras skirtumas tarp
pasakų ir pasakojimų, kuriuos paprastai gyveni-
me vadiname istorijomis. Jeigu jums pasakysiu,
kad papasakosiu pasaką, jūs iš anksto tikėsitės,
kad joje bus įvykių, kurie skiriasi nuo kasdienybės
ir vyksta kitokiame pasaulyje, toli gražu nepana-
šiamе į žemiškąjį. Arba pasakysiu dar aiškiau: jūs
lauksite, kad pasakoje pasirodys ir kitokių būty-
bių, ne vien tik mirtingi žmonės; asmens, apie kurį
pasakoja pasaka, likimą ima lemti nežemiškos jė-
gos, tokios kaip fėjos ir burtininkai, dvasios ir ne-
labieji; visas pasakojimas pasidaro nepaprastas,
stebuklingas ir pradeda atrodyti tarsi mūsų kilimų
raštai arba daugelis geriausių dailininkų paveiks-
lai, kuriuos frankai vadina arabeskomis. Tikram
musulmonui draudžiama ir laikoma nuodėme spal-
vomis vaizduoti paveiksluose žmogų, Alacho kūri-
nį, todėl minėtuose audimuose regime nuostabiai

susipynusius medžius ir susivijusias šakas, primenančias žmonių galvas, žmones, kurie išvirsta į žuvį ar krūmą, žodžiu, kurie primena paprastą gyvenimą ir vis dėlto nėra paprasti; jūs suprantate mane, tiesa?

- Jau nujaučiu, ką norite pasakyti, - tarė raštinkininkas, - bet tęskite toliau.

- Tai va, tokia yra pasaka - nuostabi, nepaprasta, kupina netikėtumų; kadangi ji atitolusi nuo kasdienio gyvenimo, todėl jos veiksmas dažnai nukeliamas į svetimus kraštus arba į žilą senovę.

Kiekvienas kraštas, kiekviena tauta turi tokių pasakų - turkai ir persai, kinai ir mongolai; net Frankonijoje esą jų daug, bent jau taip man pasakojo vienas mokytas giauras, bet jos ne tokios gražios kaip mūsųšės, nes vietoj dailių fėjų, gyvenančių ištainginguose rūmuose, anose veikia burtininkės, vadinamos raganomis, - klastingos, šlykščios būtybės, gyvenančios varganose trobelėse ir, užuot važinėjusios mėlynomis padangėmis kriauklių karietomis, traukiamomis grifų⁵⁷, jos jodinėja per miglą ant šluotos.

⁵⁷ Grifas - mitinis gyvūnas su liūto kūnu, dviem sparnais, erelio galva ir naguotomis letenomis.

Frankai turi ir nykštukų bei žemės dvasių - tai maži šleivi padarėliai, prikrečiantys netikėčiausių pokštų, - jie vaidenasi, gąsdina ir panašiai.

Štai tokios yra pasakos; visai kas kita - vadinamosios istorijos. Jos neatitrūksta nuo žemės, viskas vyksta kasdieniame gyvenime, tiktai nuostabūs dažniausiai būna painūs žmonių likimai, kai kas nors praturtėja arba tampa elgeta, pasidaro laimingas arba nelaimingas ne dėl burtų, užkeikimų ar fėjų veikimo, kaip pasakose, o dėl savo sumanumo ar nesėkmių arba dėl ypatingai susiklosčiusių aplinkybių.

- Teisingai, - atsakė vienas iš vaikinių, - tokių gyvenimiškų istorijų yra ir nuostabiuose Šachrazados pasakojimuose, kurie vadinami „Tūkstantis ir viena naktis“. Dauguma kalifo Haruno al Rašido ir jo vizirio nuotykių kaip tik yra tokie. Juodu išei-
na persirengę ir patiria nepaprastai keistų nuotykių, kurie paskui visai natūraliai pasibaigia.

- Ir vis dėlto turite pripažinti, - tęsė senelis, - kad tos istorijos nėra blogiausioji „Tūkstančio ir vienos nakties“ dalis. Tačiau kokios skirtingos jų veiksmo priežastys, plėtotė, pobūdis, palyginti su pasakomis apie karalaitį Biribinką arba apie tris dervišus viena akimi, arba apie žveją, kuris iš jų-

ros ištraukia dėžę su Saliamono antspaudu! Tačiau, šiaip ar taip, yra vienas svarbiausias dalykas, kuris abiem suteikia savito žavumo – kad mes patiriame įspūdingų, nepaprastų dalykų. Pasakose tą nepaprastumą sudaro kokio nors burtininko įsikšimas į kasdienį žmonių gyvenimą, o istorijose, kuriose viskas vyksta pagal natūralią tvarką, tatai atsitinka netikėtai ir neįprastai.

– Keista! – vėl įsiterpė raštininkas. – Keista dėl to, kad šitie natūralūs gyvenimo įvykiai mus lygiai taip pat žavi kaip ir stebuklai pasakose; kur čia šuo pakastas?

– Tai priklauso nuo to, kaip vaizduojami žmonės, – atsakė senelis. – Pasakose labai svarbus yra stebuklingumas, žmogus jose mažai veikia, vidiinių paskatų vedamas, todėl ir atskiri veikėjai bei jų charakteriai apibūdinami tik bendrais bruožais. Kas kita pasakojimuose, kur kiekvienas kalba ir veikia pagal savo charakterį, – tai yra svarbiausia, tai mus žavi.

Toks yra ir ką tik girdėtas pasakojimas apie galvą, kuri vos nepakliuvo į krosnį. Patys įvykiai tarsi niekuo nepatrauktų ir nieko nestebintų, jei nebūtų jie gražiai susipynę veikėjų charakteriais. Koks spalvingas, pavyzdžiui, siuvėjo personažas. Kaip

gyvą matai tą seną sukumpusį drabužių lopytoją. Pirmą kartą gyvenime jam pasitaiko proga gerai uždirbti, jam ir jo pačiai jau iš anksto širdis spurda iš džiaugsmo, todėl suprantama, kad jie nusprendžia pasivaišinti stipria juoda kava.

Kokia priešybė šiai maloniai ramybei yra ta scena, kai, abu nekantraudami smalsumu, išvynioja ryšulį ir pamato baisiąją galvą. O paskui ar nestovi jis mums akyse ir ar neskamba ausyse, kaip, slankiodamas minareto galerija, mekenančiu balsu kviečia tikinčiuosius melstis ir, pamatęs vergą, kaip žaibo trenktas, nutyla?

O barzdaskutys! Ar nematote jo, to seno nusidėjėlio, kaip jis, plakdamas putas, nesiliauja plepėjęs ir prisipažįsta, kaip malonu išlenkti draudžiamo vyno taure? Ar neįstrigo jums, kaip jis, laikydamas tam keistam klientui po smakru skutimo dubenėlį, paliečia šaltą viršugalvį? Neblogai pavaizduoti, nors ir šykštakai, kepėjo sūnus, tas gudrus ir apsukrus bernas, ir smuklininkas Janakis!

Ar visas pasakojimas nėra nenutrūkstama virtualinė juokingų scenų, ir ar neatrodo, kad veiksmas, kad ir kokia toji istorija neįprasta, teka visai natūraliai? Kodėl taip yra? Todėl, kad veikėjų paveiks-

lai nutapyti teisingai, ir viskas eina iš jų pačių esmės taip, kaip iš tikrųjų gyvenime būna.

- Teisingai, gerai sakote, - pritarė jaunasis pirklis, - aš niekada apie tai kaip reikiant nepagalvojau, į viską žiūrėdavau tik šiaip sau, per daug nesigilindamas, vienais dalykais žavėdavausi, kitus laikydavau nuobodžiais, gerai nežinodamas kodėl; dabar jūs duodate mums į rankas raktą, kuris atveria paslaptį, duodate patikros akmenį, kuriuo galima viską patikrinti ir teisingai įvertinti.

- Darykite visuomet taip, - tarė senelis, - jei išmoksite mąstyti apie viską, ką išgirdote pasakojant, jūsų skonis nuolat tobulės; bet žiūrėkite, jau stojasi kitas pasakotojas.

Iš tiesų taip ir buvo; penktasis vergas pradėjo:

Beždžionė kaip žmogus

- Valdove! Gimimo esu vokiečių ir per mažai gyvenau jūsų krašte, kad galėčiau papasakoti kokią nors persų pasaką ar smagią istoriją apie sultonus ir vizirius. Todėl prašyčiau leisti papasakoti, kas vieną kartą nutiko mano tėvynėje, - gal jums tai nors kiek patiks. Deja, mūsų istorijos ne visada tokios nuostabios kaip jūsų, kitais žodžiais tariant, jose kalbama ne apie sultonus arba, kaip mes juos vadiname, karalius, ne apie vizirius ir pašas, mūsų sakant, justicijos ir finansų ministrus bei slaptuosius patarėjus ar bala žino dar kaip juos ten vadina, o apie paprastus, gan vargingai gyvenančius kaimiečius ir miestiečius, jeigu tai nėra pasakojimai apie kareivius.

Vokietijos pietuose yra miestelis Griūnvyzelis, kur gimiau ir augau. Jis beveik niekuo nesiskiria nuo daugybės kitų. Viduryje - nedidelė prekyvietė su šuliniu, iš vienos pusės - maža sena rotušė, o toliau aplinkui prekyvietę stovi taikos teisėjo ir turtingiausių pirklių namai; kiti miestelėnai gyvena susispietę keliose siaurose gatvelėse. Visi vienas

kitą pažįsta, kiekvienas žino, kuriuose namuose kas dedasi, ir jei, pavyzdžiui, ant klebono, burmistro ar daktaro pietų stalo atsirado koks nors naujas valgis, netrukus visas miestelis vien apie tai ir šneka. Po pietų moterys pasidabina ir eina, kaip sakoma, į svečius; susėdusios prie stiprios kavos su saldžiais pyragaičiais, ima aptarinėti šį nepaprastą įvykį; galiausiai prieina prie išvados, kad klebonas, matyt, bus pirkęs loterijos bilietą ir nežmoniškai, kaip nederą krikščioniui, daug išlošęs; kad burmistras, atrodo, ima kyšius, o daktaras iš vaistininko nemažai įsidėjo į kišenę už brangių vaistų išrašymą.

Galite numanyti, kaip nesmagiai turėjo pasijusti toks padorus miestelis kaip Griūnvyzelis, kai vieną gražią dieną į jį atvyko žmogus, apie kurį niekas nieko nežinojo – nei iš kur jis, nei kas toks, nei ko jam reikia, nei iš ko gyvena. Burmistras, tiesa, jo pasą matė – tokį popierių, kurį pas mus kiekvienas privalo turėti.

– Nejau pas jus gatvėse taip nesaugu, – pertraukė vergo pasakojimą šeichas, – kad jūs, norėdami

plėšikams įvartyti pagarbos žmogui, turite nešiotis savo sultono firmaną⁵⁸?

- Ne, valdove, - atsakė vergas, - šitie popieriai neapsaugo mūsų nuo piktadarių; tiktai yra tokia tvarka, kad visi žinotų, kas tu esi. Taigi burmistras atvykėlio pasą ištyrinėjo ir, viešėdamas pas daktarą, pasakė, kad jo popieriai tvarkingi, pase teisingai įrašyta viza nuo Berlyno iki Griūnvyzelio, bet vis dėlto jam atrodo, kad čia kažkas ne taip, nes tas žmogus šiek tiek įtartinas.

Burmistrą mieste visi nepaprastai gerbė, todėl nenuostabu, kad nuo pat pirmos dienos į atvykėlį imta žiūrėti kaip į nepatikimą žmogų. Ir jo gyvenimo būdas negalėjo pakeisti mano tautiečių nuomonės. Svečias už keletą auksinių išsinuomojo visą namą, kuris iki tol stovėjo tuščias, atsigabeno pilną vežimą kažkokių keistų rakandų - krosnelių, dirbtinių žaizdrų, didelių tiglių ir panašių dalykų - ir ėmė gyventi vieniui vienas. Net valgyti virėsi pats, ir niekas neįkeldavo kojos į jo namus, išskyrus vieną Griūnvyzelio senelį, kuris jam nupirkdavo duonos, mėsos ir daržovių, bet ir jam lei-

⁵⁸ Firmanas - sultono arba šacho įsakas.

do įeiti tik į prieangį, kur šeimininkas paimdavo pirkinius.

Buvau tuomet dešimties metų berniukas, kai tas žmogus atsikraustė į mano gimtąjį miestą, bet ir dabar dar, tarsi vakar, prisimenu tą nerimą, kurią sukėlė, kai šis žmogus atsirado mūsų miestelyje. Po pietų jis neidavo, kaip kiti vyrai, žaisti kėgliais⁵⁹, o vakarais nesirodydavo užėigos namuose, kad su kitais sutrauktų pypkę ir pasišnekėtų, apie ką rašo laikraščiai.

Veltui kvietė jį pietų arba kavos puodelio vienas paskui kitą burmistras, taikos teisėjas, daktaras ir klebonas – jis visuomet rasdavo priežasčių atsisakyti. Todėl vieni laikė jį nevispročiu, kiti – žydu, o treči buvo tvirtai įsitikinę, kad jis burtininkas arba raganius. Man jau suėjo aštuoniolika, netrukus ir dvidešimt, o tą žmogų mieste vis dar tebevadino „atsikraustėliu“.

Bet nutiko taip, kad vieną dieną į mūsų miestelį atsidangino kažkokie žmonės su iki tol čia nematytais gyvūnais. Tai buvo keliaujantys komedianantai, kurie turėjo kupranugarį, mokantį žmonėms

⁵⁹ Kėgliai – pramoginis ir sportinis žaidimas, atsiradęs XVII a. Vokietijoje.

nusilenkti, lokį, gebantį pašokti, keletą šunų ir beždžionių, keistai apvilktų žmogaus drabužiais ir galinčių visokius pokštus krėsti.

Atkeliavę į kokią miestą, tie žmonės paprastai apsistoja kryžkelėse ir aikštėse; klaikiai grieždami švilpyne ir mušdami būgnu, ima šokdinti savo gyvūnus, o paskui, landydami po namus, renka pinigus. Bet trupė, kuri šį kartą atvyko į Griūnvyzelį, buvo nepaprasta tuo, kad turėjo didžiulį orangutangą, bemaž žmogaus ūgio, mokantį vaikščioti ant užpakalinių kojų ir išdarinėti visokiausias išdaigas.

Visas tas šunų ir beždžionių cirkas neaplenkė ir atsikraustėlio namų. Iš pradžių, išgirdęs švilpynę ir būgną, jis rūsčiu veidu pažvelgė pro apskretusį, seniai valytą langą, bet netrukus pralinksėjo ir, stebindamas visus, iškišo pro langą galvą ir ėmė gardžiai juoktis iš orangutango pokštų. Negana to, cirkininkams už vaidinimą davė tokį stambų sidabrinį pinigą, kad paskui visas miestas kalbėjo.

Kitą rytą žvėrynas iškeliavo toliau. Kupranugarį apkrovė daugybe pintinių, kuriose patogiai sėdėjo šunys ir beždžionės, o varovai ir orangutangas žingsniavo pėsti paskui kupranugarį. Bet nepraėjo nė poros valandų, kai vilkstinė išvyko pro miesto

vartus, kaip į paštą įskubėjo atsikraustėlio siųstas žmogus, pareikalavo vežimo su arkliais ir prašė kuo greičiausiai važiuoti, tuo labai nustebindamas pašto viršininką; nieko nelaukdamas, atsikraustėlis išdardėjo pro tuos pačius vartus ir nurūko tuo pačiu keliu, kuriuo su savo gyvūnais buvo iškelia- vę komediantai.

Visas miestelis smarkiai suirzo, nes niekas nežinojo, kur ir ko šis išvyko. Jau buvo visai sutemę, kai atikraustėlis vėl pasirodė prie miesto vartų, bet su juo vežime sėdėjo dar vienas žmogus, ant akių užsimaukšlinęs skrybėlę, o burną ir ausis apsi- riršęs skarele. Vartų raštvedys laikė savo parei- ga nepažįstamąjį užkalbinti ir paprašyti parodyti pasą, bet tas atsakė labai šiurkščiai kažką burbė- damas visai nesuprantama kalba.

- Čia mano sūnėnas, - mandagiai paaiškino vartų raštininkui atsikraustėlis, įspausdamas jam į delną kelis sidabrinus; - tai mano sūnėnas, kol kas menkai tesupranta vokiškai. Jis savo kalba truputį nusikeikė, kad mus čia sulaiko.

- O, jei tai jūsų sūnėnas, - tarė vartų raštinin- kas, - jis gali važiuoti ir be paso. Apsigyvens ti- kriausiai pas jus?

- Žinoma, - atsakė atsikraustėlis, - ir, manau, pasisvečiuos ilgesnį laiką.

Vartų raštininkas nebeturėjo daugiau jokių klausimų, ir vežimas su atsikraustėliu bei sūnėnu įdardėjo į miestelį. Tiesa, burmistras ir miestelio gyventojai nelabai buvo patenkinti vartų raštininku. Tas juk galėjo įsidėmėti bent vieną kitą žodį iš to, ką savo kalba sakė sūnėnas; tada būtų buvę nesunku nustatyti, kokie paukščiai jis ir jo dėdė. Bet raštininkas tikino, kad toji kalba nebuvo nei prancūzų, nei italų, ji skambėjusi kažkaip ištėtai, panašiai į anglų, ir, jei neklystąs, jaunasis ponas pasakęs: „*Goddam!*“⁶⁰ Taip raštininkas ne tik pats išsisuko iš bėdos, bet ir jaunajam vyrukui padėjo gauti vardą: nuo tada visas miestelis tik ir kalbėjo apie jaunąjį anglą.

Tačiau ir jaunasis anglas niekur nesirodė - nei kėgliais pažaisti ateidavo, nei į aludę užsukdavo, užtat žmonėms - tiesa, dėl kitko - netrūko kalbų kalbėlių. Pasitaikydavo, ir neretai, kad šiaip jau tyliuose atsikraustėlio namuose pasigirsdavo baisus riksmas ir triukšmas, ir žmonių būriai susirinkda-

⁶⁰ *Goddam* - angliškasis keiksmazodis, reiškia maždaug tą patį kaip „prakeikimas“, „po velnių“.

vo prie namo, ir visi, pakėlę galvas, spoksodavo į langus. Jie matydavo, kaip jaunasis anglas raudonu fraku ir žaliomis kelnėmis, susivėlusiais plaukais ir klaikiu veidu galvotrūkčiais laksto ten ir atgal po visus kambarius, o senasis dėdė su raudonu chalatu ir bizūnu rankoje vaikosi jį iš paskos, niekaip neprisitaikydamas jam užtvoti; bet kai kada miniai gatvėje pasirodydavo, kad seniui tarsi pavyksta jaunėlį pavyti, nes išgirdavo bizūno pliaukšėjimus ir gailias aimanas.

Į tokį nežmonišką elgesį su vargšu berniuku miestelio moterys reagavo taip jautriai, kad galų gale jos privertė į tą reikalą įsikišti burmistrą. Tas surašė ir nusiuntė miestelyje apsigyvenusiam ponui raštą, kuriame ganėtinai griežtais žodžiais priekaištavo dėl žiauraus elgesio su savo sūnėnu ir pagrasino, jei panašūs dalykai nesiliaus, skirti jaunikaičiui ypatingą globą.

Bet kaip nustebo burmistras, kai pamatė atsikraustėlį pirmą kartą per dešimt metų ateinantį patį. Šis atsiprašė dėl savo elgesio su jaunikaičiu, bet paaiškino, kad turįs jo tėvų pavedimą laikyti jį kietai; šiaip sūnėnas esąs sumanus ir gabus berniukas, tik sunkiai jam sekasi mokytis kalbų; labai norįs jį išmokyti sklandžiai kalbėti vokiškai, kad

paskui neturėtų gėdos, pristatydamas Griūnvyzelio visuomenei; o toji kalba jam taip nelenda į galvą, kad dažnai nerandęs jokio geresnio vaisto, kaip gerai išperti kailį. Burmistras tais paaiškinimais liko visiškai patenkintas, tik paprašė, kad sūnėnui būtų kiek atlaidesnis, o vakare aludėje visiems pasakojo, kad mažai savo gyvenime sutikęs tokių mokytų ir išmintingų žmonių kaip šis atsikraustėlis.

- Gaila tik, - pridūrė, - kad jis taip mažai tesirodo visuomenėje; bet aš manau, kai sūnėnas kiek pramoks vokiškai, mes pamatysime jį savo sambūriuose dažniau.

Užteko šio vienintelio atsitikimo, kad miestelio nuomonė iš pamatų pasikeistų. Dabar nepažįstamasis buvo laikomas išmintingu žmogumi, kiekvienas troško su juo artimiau susipažinti, ir niekas nebesistebėjo, kai retsykais iš nykaus namo pasigirdavo siaubingas riksmas. „Sūnėną moko vokiškai“, - sakydavo griūnvyzeliečiai, ramiai eidami pro šalį. Maždaug po trijų mėnesių vokiečių kalbos pamokos, matyt, baigėsi, nes dėdė dabar perėjo prie kito dalyko.

Mieste gyveno senas paliegęs prancūzas, duodavęs jauniems žmonėms šokių pamokas. Atsikraustėlis pasikvietė prancūzą namo ir prašė sū-

nėną pamokyti šokti. Iš karto perspėjo, kad nors šis ir nuovokus, bet šokių reikaluose esąs kiek užsispyręs; tiesa, sūnėnas jau ėmęs pamokų pas kitą šokių mokytoją, bet tas mokęs tokių keistų judesių, kad žmonių draugijoje juos nelabai tinka rodyti; o pats sūnėnas kaip tik jais ir didžiuojasi, dėl to tariasi esąs puikus šokėjas, nors jo šokimas nė iš tolo nepanašus nei į valsą, nei į galopą (tai, o valdove, yra šokiai, kuriuos šoka mano tėvynėje), netgi ekosezo⁶¹ ar fransezo⁶² neprimena. Atsikraustėlis žadėjo mokėti po vieną talerį už pamoką, ir šokių mokytojas su džiaugsmu sutiko užsispyrėlį jaunuolį mokyti.

Prancūzas paskui tikino, tik prašė niekam nesakyti, kad gyvenime nematęs keistesnių dalykų, kaip šitos šokių pamokos. Sūnėnas, ganėtinai aukštas ir lieknas vyrukas, kurio tik kojos gal kiek trumpokos, atėidavęs į pamokas su raudonu fraku, gražiai susišukavęs, su žaliomis plačiomis kelnėmis ir zomšinėmis pirštinėmis. Kalbėdavęs ne daug ir su svetimu akcentu; iš pradžių būdavęs pa-

⁶¹ Ekosezas – šotiškos kilmės anglų liaudies $\frac{3}{4}$ takto šokis.

⁶² Fransezas – prancūzų $\frac{6}{8}$ takto šokis.

lyginti klusnus ir mandagus, bet paskui staiga – o taip atsitikdavę neretai – imdavęs kraipytis ir vai-pytis, atlikinėti rizikingiausius piruetus ir tokius antreša⁶³, kad mokytojui net kvapą užimdavę; jei mokytojas norėdavęs jį sudrausti, tas nusiaudavęs dailiuosius šokių batus, sviesdavęs juos tiesiai jam į galvą ir pradėdavęs visomis keturiomis lakstyti po kambarį.

Išgirdęs triukšmą, iš savo kambario atbėgdavęs jo globėjas su plačiu raudonu chalatu ir paauksuo-to popieriaus kepure ant galvos ir imdavęs sūnėnui ne visai švelniai bizūnu vanoti nugarą. Tuomet sū-nėnas pradėdavęs baisiai cypti, šokinėti ant stalų, komodos ir net ant palangių, kažką murmėdamas svetima negirdėta kalba. Bet seniokas su raudonu chalatu nieko nežiūrėdavęs, griebdavęs jį už kojos, nusitempdavęs ant žemės, iškaršdavęs prideramai kailį ir tvirčiau užverždavęs kaklaraištį; paskui sūnėnas vėl nurimdavęs, pasidarydavęs stropus ir atidus, ir pamoka kaip niekur nieko tęsdavosi toliau.

⁶³ Antreša – klasikinio baletu judesys, kai šokėjas, pašokęs kelis kartus, sukryžiuoja kojas ir nusileidžia ant vienos ar abiejų kojų.

Bet kai prancūzas savo mokinį jau buvo tiek pralavinęs, kad atėjo metas šokti su muzika, sūnėnas pasijuto tarsi naujai užgimęs. Pakvietė miesto muzikantą, kuris turėdavo griežti, sėdėdamas salėje ant stalo. Šokių mokytojas vaizduodavo damą, kuriai šeimininkas liepdavo apsirengti šilkinė suknele, o ant pečių užsidėti indišką skraistę; tada sūnėnas išvesdavo ją šokti ir, kadangi dėl šokių jam buvo galva pramušta, tai sukdavosi, nepaleisdamas mokytojo iš savo ilgų rankų tol, kol tas, nors aikčiojo ir šaukė, visai nuilsęs griūdavo iš kojų arba kol smuikininkui užtirpdavo ranka.

Tos pamokos varydavo mokytoją į kapus, bet taleris, kurį jam seniokas kiekvieną kartą tvarkingai išmokėdavo, ir geras vynas, kuriuo būdavo vaišinamas, versdavo jį ateiti vėl, nors išvakarėse būdavo tvirtai nusprendęs į tuos nykius namus daugiau kojos nekelti.

Bet Griūnvyzelio gyventojai į viską žiūrėjo visai kitaip nei prancūzas. Jiems atrodė, kad jaunikaitis turi aiškių aiškiausių polinkių į viešąjį gyvenimą, o miestelio damos, nuolat jausdamos didelį vaikinų stygių, iš anksto džiaugėsi kitą žiemą turėsiančios tokį šaunų šokėją.

Vieną rytą tarnaitės, grįžusios iš prekyvietės, savo ponams pranešė nepaprastą naujieną. Jos mačiusios, kaip prie nykiųjų namų stovėjusi ištaiginga karieta su dideliais stiklo langais ir pakinkyta puikiais žirgais, o puošnia livrėja vilkįs tarnas laikęs atvėręs jos dureles. Staiga atsidariusios nykiojo namo durys, ir išėję du gražiai apsitaisę ponai: vienas – senasis atsikraustėlis, o antras tikriausiai tas jaunikaitis, kuris taip sunkiai mokėsi vokiškai ir taip pasiutusiai šoko. Abu sulipę į karietą, tarnas užšokęs užpakalyje ant tiltelio ir visi – kas galėjo pamanyti! – nuvažiavę tiesiai prie burmistro namų.

Išgirdusios iš tarnaičių šią žinią, šeimininkės tuojau metė šalin virtuvines prijuostas ir ne per švariausius kykus nuo galvų ir ėmė vilktis šventiniais drabužiais. „Aišku kaip dieną, – kalbėjo jos namiškiams, kurie dabar zujo po kambarius, tvarkydami svetaines, šiaip naudojamas ir kitiems reikalams, – jokių abejonių, kad atsikraustėlis dabar pristato sūnėną visuomenei. Senis kvaiša ištisus dešimt metų nesusiprato peržengti mūsų namų slenksčio, bet dėl sūnėno, kuris, sako, yra labai žavus jaunikaitis, jam galima atleisti.“

Taip jos kalbėjo ir mokė savo sūnus ir dukteris, kad tie, atvažiavus svečiams, atrodytų kaip dera solidžiai, nestovėtų susikūprinę ir nešnekėtų ko nereikia. Sumaningų miestelio moterų nuojauta neapgavo: senasis ponas su savo sūnėnu važinėjo po namus, stengdamasis sau ir sūnėnui įgyti kiekvienos šeimos prielankumą.

Visur nepažįstamuosius sutikdavo su pasigėrėjimu, ir visi apgailestaudavo, kad jau seniai reikėję užmegzti šią malonią pažintį. Senasis ponas pasirodė esąs orus, labai protingas vyras, tiktai visuomet, kai ką nors sakydavo, truputėlį šypsodavosi, todėl negalėjai žinoti, ar kalba rimtai, ar juokauja, bet kai kalbėdavo apie orus, apylinkes, vasaros pasilinksminimus svetainėje prie kalno, jo mintys būdavo tokios protingos ir apgalvotos, kad kiekvieną akivaizdžiai sužavėdavo.

O ką jau sakyti apie sūnėną! Tas užbūrė visus, pavergė visų širdis. Tiesa, iš pamatymo, iš veido jo gražiu nepavadinsi: apatinė dalis, ypač smakras, buvo per daug atsikišęs, oda pernelyg ruda; be to, kai kada išdarinėdavo visokias keisčiausias grimasas, užsimerkęs grieždavo dantimis, tačiau vis tiek jo bruožai visiems atrodė nepaprastai įdomūs. Sunku buvo įsivaizduoti judresnį ir miklesnį už jį.

Drabužiai gal kiek ir keistokai kabėjo ant pečių, bet šiaip viskas tiko puikiai; kambaryje jis nestygo vietoj – tai ant sofos atsisėdęs, tai į fotelį įvirtęs ir dar kojas į aslą ištiesęs; bet tai, kas kito jauno vyro atžvilgiu būtų palaikyta nepadorumu ir baisiausiu neišsiauklėjimu, sūnėnui reiškė genialumą. „Jis yra anglas, – kalbėjo griūnvyzeliečiai, – visi jie tokie; anglas gali pasidrėbti ant kanapos ir užmigti, nors tuo metu dešimt moterų neturės kur atsėsti ir bus priverstos stovėti; anglui tokie dalykai atleistini.“

Tačiau senyvo pono, savo dėdės, sūnėnas labai klausė; jei tik jis imdavo po kambarį per daug šokinėti arba, kaip mėgdavo daryti, susikeldavo ant kėdės kojas, dėdei užtekdavo į tą pusę rimtai pasižiūrėti – ir iškart viskas susitvarkydavo. Ir kaip jam dėl to priekaištausi, jei pats dėdė kiekvienuose namuose šeimininkei sakė:

– Mano sūnėnas dar šiek tiek netašytas ir ne visai išauklėtas, bet aš daug vilčių dedu į visuomenę – ji kaip reikiant jį suformuos ir išauklės, aš kreipiuosi į jus ir labai prašau jį pagloboti.

Taigi taip sūnėnas buvo pristatytas visuomenei, ir visas Griūnvyzelis tą ir visas kitas dienas nieko daugiau nešnekėjo, tik apie šį įvykį. Bet senasis at-

sikraustėlis tuo nesitenkino; atrodė, kad jis visai pakeitė savo galvosena ir gyvenimo būdą.

Pavakariais su sūnėnu ėmė lankytis svetainėje prie kalno, kur kilmingesnieji griūnvyzeliečiai gerdavo alų ir žaisdavo kėgliais. Čia sūnėnas išsiskyrė kaip miklus žaidėjas, nes niekada nenumušdavo mažiau kaip po penkis arba šešis kėglius; tačiau retsykiais nei iš šio, nei iš to jį apimdavo keista nuotaika: šaus kas į galvą, pasigriebs rutulį ir akimirksniu įsisuks į kėglius, spardys ir daužys juos, keldamas neapsakomą triukšmą; kitą kartą, žiūrėk, numušęs vainiką arba karalių, ims ir atsisotos ant galvos, judins iškeltas kojas, nors bus dailut dailutėliai susišukavęs; arba, pamatęs pravažiuojančią karietą, niekam nieko nesakęs, šoks ir užsiropš ant vežėjo sėdynės, rodys iš ten savo grimasas, pavažiuos kiek ir pasišokinėdamas vėl grįš į kompaniją.

Kiekvieną kartą, kai dėdavosi tokie dalykai, senasis dėdė labai atsiprašinėdavo burmistrą ir kitus žmones, kad jo sūnėnas toks išdykęs, bet šie tik juokdavosi, sakydami, kad tai – jaunystės išdaišgos, kad, būdami tokio amžiaus, ir patys ne geriau elgėsi, ir jaunąjį nutrūktgalvį, kaip jį vadindavo, nepaprastai mylėjo.

Tačiau pasitaikydavo, kad jis nemažai ir nervų sugadindavo, bet niekas nedrįso ką nors sakyti, nes jaunas anglas buvo laikomas išsilavinimo ir išminties pavyzdžiu. Mat senasis dėdė mėgo su sūnėnu vakarais užsukti į miestelio užėigą „Auksinis briedis“.

Nors sūnėnas buvo dar visai jaunas, bet elgėsi kaip tikras senis: atsisėdęs su alaus bokalu prie stalo, užsivers ant nosies didžiulius akinius, išsitrauks ilgą pypkę, užsidegs ją ir dūmims smarkiau už kitus. Na, o kai prasidėdavo kalbos apie laikraščius, apie karą ir taiką, kai daktaras išdėstydamas savo nuomonę, o burmistras – savo, kai visi stebėdavosi tokiu jų politikos išmanymu, sūnėnui galėdavo staiga šauti į galvą visai kita mintis; tada jis trenkdavo ranka, nuo kurios niekuomet nenusimaudavo pirštinių, ant stalo duodamas burmistrai ir daktarui ganėtinai aiškiai suprasti, kad šie apie tuos dalykus nelabai teišmano, kad jis apie tai visai ką kita girdėjęs ir daugiau nutuokia. Ir keista laužyta vokiečių kalba išklodavo savąją sampratą, kurią visi – o tai labai erzino burmistrą – pripažindavo neabejotamai teisinga, nes jis, būdamas anglas, aiškus daiktas, turi viską geriau žinoti.

O kai burmistras ir daktaras, perpykę ir gniauždami įnirši, sėsdavo žaisti šachmatais, sūnėnas irgi prie jų prisistatydavo, žvelgdavo savo didžiuliais akiniais burmistruui pro petį ir peikdavo vieną ar kitą jo ėjimą, daktarui nurodydavo, kad turi eiti ne taip, o štai šitaip, žodžiu, abu vyrus širdyje be galo įsiutindavo. Jei burmistras, netekęs kantrybės, pasiūlydavo jam pačiam sužaisti su juo partiją – kad po kelių ėjimų duotų matą, nes laikė save antruoju Filidoru⁶⁴, – tuomet dėdė čiupdavo sūnėną už kaklaraiščio ir imdavo jį veržti: tas pasidarydavo paklusnus ir mandagus, ir burmistras gaudavo matą.

Iki tol Griūnvyzelyje bemaž kas vakarą buvo lošiama kortomis, statydavo po pusę kreicerio vienoje partijoje. Sūnėnui toks statymas atrodė per menkas, jis ėmė statyti krontalerius ir dukatus, girdamasis, kad geresnio žaidėjo čia nė su žiburiu nerasi, bet įžeistus partnerius paprastai numaldydavo tuo, kai jiems pralošdavo stambias sumas.

⁶⁴ Filidoras (1726–1795) – prancūzų kompozitorius ir garsus šachmatininkas.

O tie be jokio sąžinės griaužimo žerdavosi tuos nemažus pinigus į kišenes, sakydami: „Jis juk anglas, vadinasi, iš prigimties turtingas“.

Taigi per trumpą laiką atsikraustėlio sūnėnas mieste ir jo apylinkėse tapo nepaprastai gerbiamu žmogumi. Kaip gyvas niekas negalėjo prisiminti, kad Griūnvyzelyje kada nors būtų buvęs toks nuostabus vaikinys – tikras originalas, kurio nepastebėti tiesiog neįmanoma. Nepasakytum, kad sūnėnas būtų ko nors išmokęs, nebent tik šokti. Apie lotynų ir graikų kalbas nutuokė tiek, kiek, paprastai sakant, kiaulė apie debesis.

Kartą, burmistro namuose žaidžiant vieną žaidimą, jam prireikė parašyti kelis žodžius, ir pasirodė, kad net savo vardo nemoka parašyti; geografiijoje darė didžiausias klaidas: jam nieko nereiškė kokį nors Vokietijos miestą nukelti į Prancūziją, o Danijos – į Lenkiją; jis nieko nebuvo skaitęs, nieko mokęsis, ir klebonas dažnai kraipydavo galvą, negalėdamas atsistebėti jaunuolio neišprusimu; bet vis tiek viskas, ką tas darydavo ar sakydavo, buvo laikoma didžiausia išmintimi; ir savo kalbas jis visuomet baigdavo žodžiais: „Aš tai geriau išmanau!“

Taip atėjo žiema, ir tik dabar sūnėno šlovė ėmė kilti kaip ant mielių. Kiekvienas susibūrimas, kur

nebuvo jo, buvo laikomas nuobodžiu; jei koks protingas žmogus imdavo ką pasakoti, visi pradėdavo žiovauti; bet jei tik sūnėnas atverdavo burną ir darkyta vokiečių kalba pasakydavo kokią nesąmonę, visi kaipmat pastatydavo ausis ir klausydavosi išsižioję. Dar paaiškėjo, kad nuostabūs jaunikaitis yra ir poetas, nes retai pasitaikydavo vakaras, kad jis neišsitrauktų iš kišenės popieriaus lapo ir nepaskaitytų kelių sonetų. Tiesa, atsirasdavo žmonių, kurie sakydavo, kad dalis tų eilių niekam tikusios ir neturinčios prasmės; kitiems atrodydavo, kad jos kažkur jau buvusios išspausdintos, bet sūnėno tai neišmušdavo iš vėžių; jis kaip niekur nieko skaitydavo toliau, paskui atkreipdavo klausytojų dėmesį į posmų poetines ypatybes ir visuomet sulaukdavo svaiginančių plojimų.

Vis dėlto jo triumfo viršūnė buvo Griūnvyzelio pobūviai. Niekas nemokėjo ilgiau ir vikriau šokti, niekas nepadarydavo tokių drąsių ir neregėtai grakščių šuolių kaip jis. O dėdė jį visuomet aptaisydavo kuo puošniausiais drabužiais ir pagal paskutinę madą; nors iš tikrųjų drabužiai nelabai gražiai gulėdavo, vis tiek buvo sakoma, kad niekas už jį dailiau neatrodo. Vyrai, beje, jausdavosi šiek tiek įžeisti dėl tos jo naujos šokių manieros.

Iki šiol pobūvį visuomet pradėdavo pats burmistras, o šokius tvarkyti turėdavo teisę kilmingiausiųjų šeimų jaunikaičiai; bet kai čia pasirodė atsikraustėlio sūnėnas, viskas pasikeitė. Nieko per daug neklausdamas, jis čiupdavo už rankos pirmą pakliuvusią damą, stodavosi su ja į pirmą eilę ir išdarinėdavo, kas jam patikdavo, tapdamas viso pobūvio šeimininku ir karaliumi. O kadangi damoms ši maniera rodėsi visiškai tinkama ir maloni, vyrai nedrįso prieštarauti, ir sostas, į kurį sūnėnas pats save pasodino, likdavo nepajudinamas.

Didžiausią pasitenkinimą tokie pobūviai vis dėlto teikdavo senajam dėdei; šis nenuleisdavo akių nuo sūnėno, visą laiką šypsodavosi, o kai pokylio dalyviai verždavosi prie jo pareikšti savo susižavėjimą mandagiu ir nepaprastai išauklėtu jaunikaičiu, jis nesitverdavo džiaugsmu – kvatodavo, linksmai susiėmęs pilvą; griūnvyzeliečiai šiuos keistus džiaugsmo protrūkius vertindavo kaip didelės meilės sūnėnui ženklą ir laikydavo tai visai suprantamu dalyku.

Bet kartais dėdei tekdavo parodyti ir tėviško griežtumo, nes per pačius svajingiausius šokius sūnėnui galėdavo šauti į galvą stryktelėti ant muzikantų pakylos, išplėsti kapelmeisteriui iš rankų

kontrabosą ir imti klaikiausiai brūžinti smičiumi, arba nei iš šio, nei iš to atsistoti ant rankų ir mos-taguoti iškeltomis kojomis. Tokiais atvejais dėdė pasivesdavo jį į šalį, duodavo rimtų pastabų, stipriau užverždavo kaklaraištį, ir tas vėl elgdavosi visai padoriai.

Toks buvo sūnėnas visuomenėje ir pobūviuose. Bet, kaip visados su papročiais esti, blogieji paplinta kur kas sparčiau nei gerieji, ir nauja į akis krin-tanti mada, nors ir pati juokingiausia, pirmiausia užkrečia jaunimą, kuris dar nelabai galvoja apie save ir pasaulį. Taip nutiko ir Griūnvyzelyje su sū-nėnu ir jo keistais įpročiais.

Jaunoji karta, matydama, kad sūnėno netašytu-mo, įžūlaus juokavimo, niekų tauškimo, šiurkščių atsikalbinėjimų prieš vyresnius niekas ne tik nepeikia, bet dar ir giria, kad visus tuos darbe-lius laiko net labai sąmojingais, ėmė sau galvoti: „Juk nieko nereiškia ir man tokiu pramuštgalviu pasidaryti“.

Šiaip tie jauni vaikinai buvo darbštūs, dori žmo-nės, bet dabar mąstė taip: „Kam tas mokslas, jei nemokša sulaukia didesnio pasisekimo?“ Jie metė knygas ir ėmė kiauras dienas bastytis gatvėmis ir stumdytis aikštėse. Iki šiol buvę tvarkingi ir su vi-

sais mandagūs, visuomet palaukdavę, kol juos užkalbina, atsakinėdavę padoriai ir santūriai, dabar šlaistėsi su vyrais, kišosi į jų kalbas, reiškė savo nuomonę, juokdavosi net pačiam burmistruvi į akis, jei tas ką pasakydavo, ir vis pridurdavo, kad jie viską geriau išmano.

Iki šiol Griūnvyzelio jaunimas bjaurėjosi viskuo, kas įžūlu ir nedora. Dabar ėmė dainuoti visokias nepadorias daineles, rūkyti iš ilgų pypkių ir traintis pačiose prasčiausiose smuklėse; visi pirkosi didžiulius akinius, nors puikiausiai matė, dėjosi juos ant nosies ir manė esą tikri vyrai, nes juk atrodė kaip garsusis sūnėnas. Namie ar svečiuose dribdavo su batais ir pentiniais ant minkštasuolio, padoriose kompanijose supdavosi kėdėse arba, sudėję alkūnes ant stalo, sėdėdavo, kumščiais parėmę smakrus – visa tai turėjo atrodyti nuostabiai.

Veltui motinos ir draugai aiškino, kaip kvaila, kaip negražu taip elgtis, – jie vis nurodydavo patrauklų sūnėno pavyzdį. Veltui jiems buvo kalama į galvą, kad sūnėnui, kaip jaunam anglui, atleistas tam tikras jo tautai būdingas šiurkštumas, o Griūnvyzelio atžalos teigė, kad jie, kaip ir geriausias anglas, turi teisę jų sąmoningai neklausyti; žodžiu, gaila buvo žiūrėti, kaip prastas sūnėno

pavyzdys tikrai naikinte naikino dorų miestelėnų papročius ir geras tradicijas.

Tačiau Griūnvyzelio jaunimo džiaugsmas palaidu, jokių elgesio normų nepripažįstančiu gyvenimu truko neilgai, nes vienas nutikimas viską apvertė aukštyn kojomis.

Žiemos malonumus turėjo užbaigti didelis koncertas, kurį drauge rengė miesto orkestras ir veiklesni Griūnvyzelio muzikos mėgėjai. Burmistras griežė violončele, daktaras – fagotu, o vaistininikas, nors ir neturėjo didelio talento, pūtė fleitą; kai kurios miestelio merginos išmoko arijų – taigi programa buvo parengta kuo puikiausiai.

Tada senasis atsikraustėlis išreiškė nuomonę, kad tokiam koncertui, nors ir gerai sumanytam, aiškiai trūksta dueto, nes joks padorus koncertas be tokio akcento neišsiverčia. Dėl šio pasiūlymo kilo nemažai keblumų: tiesa, burmistro duktė suokė kaip lakštingala, bet kur gauti vyrą, kuris galėtų su ja dainuoti duetą? Galų gale prisiminė senąjį vargonininką, kitados stebinusį savo galingu bosu, bet atsikraustėlis įrodinėjo, kad niekam to vargonininko nereikia, nes puikiai dainuoja jo sūnėnas.

Daugelis gerokai nustebo, kad tas nepaprastas jaunuolis turi ir tokį talentą; bandymui jo paprašė

ką nors padainuoti, ir pasirodė, kad, jei nekreipsime dėmesio į kai kurias keistas manieras, kurios buvo palaikytos angliškomis, jis dainuoja kaip angelas. Taigi duetą kuo skubiausiai surepetavo, ir pagaliau atėjo vakaras, kai griūnvyzeliečių ausims koncertas turėjo suteikti didžiulį malonumą.

Deja, sūnėno triumfu per koncertą negalėjo pasigėrėti dėdė, nes staiga susirgo, bet burmistruis, kuris valandą prieš koncertą buvo atėjęs jo aplankyti, davė keletą patarimų, kaip elgtis su jaunikaičiu.

- Jis geros sielos, tas mano sūnėnas, - tarė seniokas, - bet kartais jį apninka keistos mintys, ir jis ima išdarinėti visokias paikystes, kaip tik dėl tos priežasties man labai gaila, kad negaliu ateiti į koncertą, nes, kai aš esu, jis stipriai suima save į nagą - jam aišku, kuo viskas kvepia! Beje, jo garbei turiu pasakyti, kad tai nėra koks dvasinis negalavimas, tai paprasčiausia kūniška yda, tikrai jo prigimtis. Tad jei kartais jam užseitų noras, tarkim, imt ir atsisėsti ant piupitro ar žūtbūt pagriežti kontrabosu, ar dar kas panašaus, tada gal malonėtumėte, pone burmistre, atleisti jam šiek tiek kaklaraištį, o jei tai nepadėtų, ir visai jį nuimti?

Jūs pamatysite, koks jis vėl pasidarys klusnus ir mandagus.

Burmistras padėkojo ligoniui už pasitikėjimą ir pažadėjo, jei prireiks, padaryti taip, kaip jis patarė.

Koncerto salė prigužėjo žmonių sausakimša, nes suplaukė ne tik visas Griūnvyzelis, bet atvyko ir daugybė apylinkės gyventojų. Suvažiavo medžiotojai, kunigai, valdininkai, ūkininkai ir kiti kaimiečiai su pačiomis ir vaikais trijų valandų kelio nuo miestelio atstumu – visi norėjo kartu su griūnvyzeličiais patirti retą malonumą.

Miesto orkestras pasirodė tikrai gražiai; paskui violončele griežė burmistras, kuriam fleita pritarė vaistininkas; su dideliu pasisekimu boso ariją atliko vargonininkas; nemažai plojimų susilaukė ir daktaras, pagriežęs kūrinį fagotui.

Pirma koncerto dalis pasibaigė, ir visi nekantriai laukė antros, kur duetą turės dainuoti jaunasis atvykėlis ir burmistro duktė. Sūnėnas į koncertą atėjo su nepaprasto grožio eilute, ir jau seniai visų akys buvo atkreiptos į jį. O tas, niekieno nesiklausęs, įsiriogolino į puikų fotelį, skirtą netoliese miestelio gyvenančiai grafienei, ištempė kiek tik gali, kojas, apžiūrinėjo kiekvieną ne tik pro savo stambius akinius, bet dar ir pro didžiulį žiūroną,

paskui ėmė žaisti su dideliu kaip veršis mėsininko šunimi, kurį, nepaisydamas draudimo, buvo įsivedęs į salę.

Netrukus atvyko ir grafiėnė, kuriai buvo skirtas tas fotelis, bet sūnėnas ne tik neketino atsistoti ir užleisti jai vietos, bet, priešingai, dar patogiau įsitaisė, ir niekas nediršo jam dėl to ką pasakyti; kilmingajai damai teko sėdėti paprasčiausiame šiaudų krėsele kartu su kitomis moterimis, ir galima įsivaizduoti, kokia turėjo būti jos savijauta.

Tuo metu, kai visi, sulaukę kvapą, klausėsi puikaus burmistro griežimo, vargonininko meistriškai dainuojamos boso arijos ir net vaistininko fantazijos fagotui, sūnėnas masino šunį atnešti numestą nosinę arba visu balsu plepėjo su kaimynu – žodžiu, visi, kurie jo nepažinojo, stebėjosi keistomis jaunikaičio manieromis. Todėl nenuostabu, kad salė su didžiausiu susidomėjimu laukė, kaip jis dainuos savo duetą.

Antra dalis prasidėjo; orkestras pagriežė nedidelį kūrinėlį, ir burmistras su savo dukterimi priėjo prie jaunikaičio, padavė jam gaidas ir tarė:

- Mesjė! Gal teiktumėtės dabar padainuoti duetą?

Jaunikaitis nusijuokė, sukaleno dantimis, paško ir nubėgo prie piupitro, burmistras su dukterimi nusekė jam iš paskos – visa salė apmirė. Vargonininkas padirigavo kelis taktus ir davė sūnėnui ženklą pradėti. Tas pažiūrėjo pro savo didžiulius akinius į natas ir užblovė bjauriu gailiu balsu. Vargoninkas ėmė šaukti:

– Dviem tonais žemiau, gerbiamasis, *do* reikia imti, *do*!

Bet, užuot ėmęs *do*, sūnėnas nusiavė batą ir paleido vargonininkui į galvą – kad net peruko pudra debesių pakilo. Burmistras iškart pamanė: „Aha! Dabar jam vėl užėjo kūniški priepuoliai“, – prišoko, sugriebė už sprando ir šiek tiek atleido kaklaraištį; bet dėl to jaunikaitis dar labiau iširdo. Murmėdamas nebe vokiškai, o kažkokia svetima nesuprantama kalba, jis ėmė smarkiai šokinėti į viršų.

Burmistrą tas nemalonus incidentas visiškai pribloškė, todėl nusprendė jaunikaičiui, su kuriuo dėjosi aiškiai nesuprantami dalykai, kaklaraištį visai nuimti. Bet vos spėjo tai padaryti, kaip pats sustojo kaip perkūno trenktas: koks siaubas, jaunikaičio kaklas buvo ne normalios spalvos žmogaus oda, o tamsiai rudas kailis; tada jaunikaitis ėmė dar aukščiau šokinėti, griebė zomšinėmis piršti-

nėmis sau už plaukų, nuplėšė juos ir – o, stebukle! – tie gražūs plaukai buvo perukas, kurių tas sviedė burmistruį į veidą; galva pasirodė apaugusi tokiais pat rudais gaurais kaip ir kaklas.

Jis leidosi šuoliais per stalus ir suolus, vartė pipitrus, trypė smuikus ir klarnetus, elgėsi kaip tikras pamišėlis.

– Griebkit jį, griebkit jį, – nežmoniškai rėkė burmistras, – jis išprotėjęs, čiupkit jį!

Bet ne taip lengva buvo tai padaryti, nes jis buvo jau nusimovęs pirštines, o rankos buvo ilgas nagais, kuriais kibo žmonėms į veidus ir juos baisiai draskė. Pagaliau vienam drąšiam medžiotojui pavyko jį sučiupti; sugriebė jį už ilgų rankų ir taip suspaudė, kad tas tik kojas begalėjo krutinti, užkimusiu balsu rėkti ir vaipytis. Apstojo žmonės ir žiūrėjo į keistąjį jaunuolį, kuris dabar visai nebebuvo panašus į žmogų. Tuomet priėjo vienas kaimynystėje gyvenęs mokytas vyras, turėjęs didelį gamtos kabinetą ir daug visokių gyvūnų iškamšų, apžiūrėjo jį atidžiai ir nustebejęs sušuko:

– Dievulėliau, kaip jūs, gerbiamieji ponai ir ponios, įsileidžiate šį žvėrį į padorių žmonių draugi-

ją? Juk tai beždžionė, *Homo troglodytes Linnaei*⁶⁵, parduokite ją man, moku iškart šešis talerius, padarysiu savo kabinetui puikią iškamšą.

Kas aprašys, kaip griūnvyzeliečiai nustebo, išgirdę šiuos žodžius!

- Kas? Beždžionė, orangutangas mūsų visuomenėje? Jaunasis atvažiavėlis - paprasčiausia beždžionė? - šaukė jie ir žiūrėjo vienas į kitą, suglumę iš nustebimo. Niekas nenorėjo tikėti nei savo akimis, nei ausimis; vyrai apžiūrinėjo gyvūną iš visų pusių, bet jis buvo ir liko tikrų tikriausia beždžionė.

- Bet kaip tai įmanoma?! - negalėjo suprasti burmistrienė. - Ar jis neskaitė man savo eilių? Ar, kaip ir kiti žmonės, nepietavo mano namuose?

- Ką? - karščia vosi ir daktarienė. - Kaip? Ar jis negėrė pas mus dažnai ir daug kavos, ar rūkydamas nesikalbėjo su mano vyru apie mokslus?

- Kaip? Ar tai įsivaizduojamas daiktas? - nenusileido vyrai. - Ar nežaidė jis su mumis kėgliais svetainėje prie kalno ir nesiginčijo apie politiką, kaip kiekvienas iš mūsų?

⁶⁵ *Homo troglodytes Linnaei* - Linėjaus beždžionė, labai panaši į žmogų.

- Tai kaip yra? - skundėsi jie visi. - Ar jis nešoko pirmąja pora mūsų pokyliuose? Beždžionė! Beždžionė! Tai - stebuklas, tai kerai!

- Taip, apžavas ir velnio išmonė, - pritarė ir burmistras, rodydamas sūnėno, arba, tikriau sakant, beždžionės, kaklaraištį. - Žiūrėkite, štai šitame audinyje slypi visi kerai, kurie darė jį mūsų akyse tokį malonų. Jame įsiūta plati lankstaus pergamento juosta, aprašyta kažkokiais keistais ženklais. Man rodos, čia lotyniškai parašyta; gal kas moka perskaityti?

Klebonas, mokytas žmogus, ne vieną šachmatų partiją beždžionei pralaimėjęs, priėjo arčiau, įsižiūrėjo į pergamentą ir tarė:

- Nieko panašaus! Čia tik lotyniškos raidės, bet parašyta štai kas:

*Beždžionė - padaras juokingas,
Kai graužia obuolį sultingą.*

- Taip, taip, tai velnio apgaulė, tai tikri kerai, - kalbėjo neatlyždamas klebonas, - ir būtina kaip reikiant už tai nubausti.

Burmistras buvo tos pačios nuomonės ir iškart išsiruošė pas atsikraustėlį, kuris, be jokios abejo-

nės, turėjo būti burtininkas, o šeši miesto policininkai nešė beždžionę; atsikraustėlių reikėjo nedelsiant išstardyti.

Šitas būrelis žmonių, lydimas didžiulės minios, atgarmėjo prie nykiųjų namų, nes kiekvienam magėjo pamatyti, kaip viskas baigsis. Beldė į duris, skambino varpeliu, bet veltui – niekas nesirodė. Tuomet burmistras, baisiausiai perpykęs, įsakė laužti duris. Įėjus į vidų, nieko nematė, tik mėtėsi visokie seni rakandai. Atsikraustėlis tarsi žemėn prasmego. Tik ant jo darbo stalo gulėjo didelis laku antspauduotas laiškas, adresuotas burmistruui; tas tuojuo jį atplėšė ir perskaitė štai ką:

Brangūs Griūnvyzelio žmonės!

Kai skaitysite šitą laišką, manęs jau nebebus jūsų miestelyje, ir tada, tikiuosi, būsite pamatę, kokio luomo ir iš kokios tėvynės yra mano mielasis sūnėnas. Priimkite mano pokštą, kurį drįsau jums iškrėsti, kaip gerą pamoką, kad nedera svetimą žmogų, kuris nori gyventi savaip, prievarta tempti į savo draugiją. Aš negalėjau pakęsti jūsų amžinų apkalbų, jūsų netikusių papročių ir jūsų juokingo gyvenimo būdo. Todėl išdresavau ir nusiunčiau vietoj savęs jauną orangutangą, kurį taip smarkiai pa-

milote. Likite sveiki ir kiek galėdami pasimokykite iš šito nutikimo.

Griūnvyzelio gyventojai turėjo didelę gėdą prieš visą kraštą; vienintelė paguoda buvo tik ta, kad tai atsitiko, kaip jie aiškino, ne be piktosios dvasios įsikišimo. Labiausiai priblokštas jautėsi Griūnvyzelio jaunimas, nes blogus įpročius buvo perėmęs iš beždžionės. Nuo to laiko niekas iš jų nebesėdėjo prie stalo pasirėmęs alkūnėmis, nebesisupo krėslė, nebesikišo į vyresniųjų kalbas, o laukė, kol bus paklaustas; metė šalin akinius, pasidarė klusnūs ir mandagūs kaip anksčiau; na, o jei kas vėl imdavo nederamai elgtis, tada griūnvyzeliečiai sakydavo: „Daro kaip beždžionė!“ O beždžionę, taip ilgai vaidinusią jaunikaičio vaidmenį, atidavė tam mokytam žmogui, kuris turėjo gamtos kabinetą. Jis leidžia jai lakstyti po kiemą, šeria ir rodo kiekvienam kaip didžiausią retenybę; kas nori, tas ir dabar dar gali ją ten pamatyti.

* * *

Kai vergas baigė pasakoti, salėje kilo juokas, ir mūsų jaunikaičiai taip pat šypsojosi.

- Tikrai keisti žmonės tie frankai; teisybę pasakius, aš verčiau sutikčiau gyventi čia, Aleksandrijoje, valdomas šeicho ir mufčio, negu ten, Griūnvyzelyje, kartu su tokiu klebonu, tokiu burmistru ir tokiomis kvailomis moterimis, - kalbėjo vienas iš jų.

- Šventa teisybė, - pritarė jaunasis pirklys. - Nenorėčiau baigti gyvenimo dienų Frankistane. Ten žmonės šiurkštūs, neišauklėti barbarai, todėl kultūringam turkui ar persui, manau, gyventi ten būtų siaubinga.

- Netrukus apie tai dar išgirsite, - įsiterpė į pokalbį senelis. - Kiek žinau iš vergų prižiūrėtojo, apie Frankistaną žada daug papasakoti anas gražus vaikas, kuris, nors ir musulmonas, bet ilgai ten gyveno.

- Katras? Ar tas, kuris sėdi iš krašto? Iš tikrųjų šeichas daro nuodėmę, jei paleidžia jį į laisvę! Tai pats gražiausias vergas visame krašte. Tik pažvelkite į tą narsą spinduliuojantį veidą, į tas drąsias akis, į jo puikų sudėjimą. Šeichas galėtų rasti jam kokį nesunkų darbelį, sakysim, paskirti mūsų vaikytoju arba pypkės nešiotuju. Vienas malonumas tokį darbą dirbti, o namams toks vergas - tikra

puošmena. Tik trys dienos, kaip tą vergą turi, – ir jau paleidžia? Kvailystė, tikra nuodėmė!

– Nemokyk to, kuris išmintingesnis už visą Egiptą! – tarė, pabrėždamas kiekvieną žodį, senelis. – Juk sakiau jums, kad, jį išlaisvindamas, šeichas tikisi Alacho malonės. Jūs sakote, kad vergas gražus ir dailiai nuaugęs, ir jūs neklystate. Bet šeicho sūnus – tegu Pranašas grąžina jį į tėvo namus – irgi buvo gražus berniukas, ir dabar tikriausiai yra didelis ir dailiai nuaugęs vyras. Ar jūs manote, kad, taupydamas pinigus ir aukodamas nebrangų šleivą vergą, jis gali tikėtis susigrąžinti sūnų? Jei pasaulyje nori ką nuveikti, daryk gerai; jei taip negali, verčiau nedaryk nieko!

– Tik pažiūrėkite, šeicho akys beveik visą laiką išmeigtos vien į šitą vergą. Aš tai jau iš pat pradžių pastebėjau. Kai pasakojo kiti, šeicho žvilgsnis vis krypo į tą pusę ir ilgam sustodavo ties tauriais jo veido bruožais. Vis dėlto šeichui, matyt, gaila su juo skirtis.

– Negalvok apie tą žmogų šitaip! Nejaugi manai, kad šeichui gaila tūkstančio tomanų⁶⁶, kai kie-

⁶⁶ Tomanas – persų aukso moneta, apyvartoje buvusi iki 1932 m.

kvieną dieną į jo kasą įplaukia trigubai daugiau? – tarė senelis. – O jeigu jo akys iš liūdesio krypsta į tą jaunuolį, jis tikriausiai godoja apie savo sūnų, vargstantį kur nors svetimoje šalyje; jam, galimas daiktas, neduoda ramybės mintis, ar atsiras ten koks gailestingas žmogus, kuris jį išpirktų ir grąžintų tėvui.

– Galbūt jūs teisus, – atsiliepė jaunasis pirklys, – man gėda, kad apie žmones visuomet manau blogai, pabrėžiu jų ydas, o jūs, seneli, vis linkęs įžvelgti juose gera, matyti tik taurius ketinimus. Ir vis dėlto žmonės apskritai yra blogi; ar jums nesusidarė toks įspūdis?

– Taigi kad nesusidarė, todėl ir esu geros nuomonės apie žmones, – atsakė senelis. – Ir man kadaise atrodė kaip jums. Gyvenau kasdieniais rūpesčiais, girdėjau apie žmones daug bloga, pats patyriau visokių skriaudų ir ėmiau visus laikyti nenaudėliais. Bet tada man atėjo mintis, kad Alachas, kuris yra vienodai teisingas ir išmintingas, negalėtų pakęsti tokios nedoros žmonių giminės mūsų gražioje žemėje. Pradėjau prisiminti, ką mačiau, ką patyriau, – ir kas pasirodė? Aš regėjau tik blogį, o gėrį pamiršdavau. Nekreipdavau dėmesio, jei kas būdavo gailestingas: laikiau savaime suprantama, kad

daugelis šeimų gyvena dorai ir yra teisingos. Vis-
kas, ką išgirdavau pikta, negera, netyčia krisdavo
man į širdį ir atmintį.

Tačiau vieną gražią dieną ėmiau į pasaulį žiū-
rėti visai kitokiomis akimis: pradėjau džiaugtis,
matydamas, kad gėrio yra nepalyginti daugiau,
nei prieš tai maniau; blogio tarsi nebepastebėda-
vau, arba jis man nebe taip krito į akis. Taigi iš-
mokau žmones mylėti, išmokau apie juos manyti
gerai, ir per ilgus gyvenimo metus klydau rečiau,
kai apie vieną ar kitą žmogų sakydavau, kad jis yra
geras, nei kad būčiau jį laikęs šykštuoliu, niekšu ar
bedieviu.

Senelio žodžius nutraukė vergų prižiūrėtojas,
kuris priėjęs tarė:

- Mano valdovas, Aleksandrijos šeichas Ali Ba-
nas, nudžiugo, pamatęs jus salėje ir kviečia ateiti
pas jį atsisėsti šalimais.

Vaikinai, iki šiol laikę senelį elgeta, gerokai nu-
stebo, kad jam suteikiama tokia garbė; kai jis nuė-
jo atsisėsti prie šeicho, jie sulaukė vergų prižiūrė-
toją, ir raštininkas jo paklausė:

- Prisiekiu Pranašo barzda, pasakyk mums, kas
tas senelis, su kuriuo kalbėjomės, ir kurį šeichas
taip gerbia?

- Ką?! - sušuko vergų prižiūrėtojas, net rankomis suplodamas iš nustebimo. - Jūs nepažįstate to žmogaus?

- Ne, neturime supratimo, kas jis galėtų būti.

- Bet aš jus keliskart mačiau kalbantis su juo gatvėje, ir šeichas, mano valdovas, tai irgi pastebėjo ir neseniai dar pasakė: „Šaunūs turėtų būti tie vaikinai, jei toks žmogus suteikia jiems garbę su juo kalbėtis“.

- Tad sakyk greičiau, kas jis toks? - sušuko, didžiai nekantraudamas jaunasis pirklys.

- Eikit sau, jūs tik norite iš manęs pasišaiptyti, - atsakė vergų prižiūrėtojas, - į šitą salę gali įeiti tik tai tie, kas kviesti, todėl šiandien senelis prašė mane paklausti šeicho, ar jis leistų jam atsivesti į salę dar kelis jaunikaičius, ir Ali Banas liepė pasakyti, kad į jo namus gali ateiti su kuo tinkamas.

- Nebekankink mus ilgiau nežinomybėje! Kaip gyvus matai, mes nenutuokiame, kas tas žmogus. Atsitiktinai susipažinome ir pradėjome kalbėtis.

- Jei taip, tai jums tikrai nusišypsojo laimė; jūs šnekėjotės su didžiu ir garsiu mokslo vyru, ir dabar visa salė žiūri į jus su pagarba ir nuostaba - juk tai ne kas kitas kaip Mustafas, pats mokyčiausias dervišas.

- Mustafas! Išminčius Mustafas, šeicho sūnaus mokytojas, kuris daug mokslo knygų parašė ir apkeliaavo visas pasaulio šalis? Mes kalbėjomės su Mustafu? Ir kalbėjomės kaip lygūs su lygiu, visai be pagarbos jam?

Taip kalbėjo vaikinai, nežinodami, kur pasidėti iš gėdos, nes Mustafas tais laikais buvo laikomas išmintingiausiu ir mokyčiausiu žmogumi visuose Rytų kraštuose.

- Jums tikrai pasisekė, - guodė juos vergų prižiūrėtojas, - džiaukitės, kad jo nepažinojote; jis negali pakęsti, jeigu kas jį ima girti, ir jei nors kartą būtumėte jį pavadinę, tarkim, mokslo saule ar išminties žvaigžde, kaip įprasta tokius žmones vadinti, jis būtų iškart apsisukęs ir nuėjęs. Atleiskite, bet turiu grįžti prie tų, kurie šiandien pasakoja savo istorijas ir nutikimus. Tas, katro dabar eilė, yra gimęs kažkur toli Frankistane, pažiūrėsime, ką jisai žino.

Tai buvo paskutiniai vergų prižiūrėtojo žodžiai; o tas, kuriam buvo atėjusi eilė pasakoti, atsistojo ir pradėjo:

Požemio gyventojų puota

- Valdove! Esu iš to krašto, kuris yra toli šiaurėje ir vadinamas Norvegija; tai šalis, kur saulė – ne taip, kaip tavo palaimintoje tėvynėje, figas ir citrinas nokina, – o tik vos kelis mėnesius žaliajai žemei tešviečia ir, taip trumpai pasirodžiusi, nedaug žiedų teprašydina ir mažai vaisių tesubrandina. Dabar išgirsi, jei tau malonu, porą pasakų, kokias pas mus seka šiltuose būstuose tuo metu, kai Šiaurės pašvaistė mirguliuoja pusnynais nuklotuose laukuose.

Tame krašte, netoli Drontheimo miesto, gyveno vienas labai turtingas žmogus, turėjęs visko, ko širdis geidžia. Dalis miesto apylinkių priklausė jam, didžiulės kaimenės ganėsi jo pievose, daugybė palydovų ir tarnų puošė jo dvarą. Jis turėjo vienturtę dukterį, vardu Aslauga; garsas apie jos grožį sklido po visą kraštą. Kilmingiausi jaunikiai atvykdavo prašyti jos rankos, bet nė vienas toji laimė nenusišypsojo; tas, kuris atkeliaudavo kupinas pasitikėjimo ir išdidus, turėdavo patyliukais ir nukabinęs nosį joti atgal. Tėvas, manydamas, kad

duktė taip ilgai neapsisprendžia, nes nori išsirinkti patį geriausią, nesikišo ir džiaugėsi jos išmintingumu; bet kai galiausiai ir patys turtingiausi bei kilmingiausi jaunikiai savo laimę buvo išmėginę, įsiuto, pasišaukė dukterį ir tarė:

- Iki šiol turėjai laisvas rankas ir galėjai rinktis kaip tinkama, bet, matydamas, kad be jokio skirtumo atstumi kiekvieną, ir kad pats geriausias tau dar nėra pakankamai geras, aš tavo užgaidų daugiau nepaisysiu. Nejaugi turi išnykti mano giminė, o palikimas atitekti svetimiems? Užteks kvailo užsispyrimo! Duodu laiko iki didžiųjų žiemos švenčių: jei iki tol neišsirinksi, tada priversiu tave atiduoti ranką tam, kurį pats numatysiu.

Aslauga mylėjo jaunikaitį, vardu Ormas; tas irgi buvo gražus, narsus ir taurus. Ji mylėjo jį iš visos širdies ir būtų sutikusi verčiau mirti, nei susižadėti su kitu. Bet kadangi neturtingas Ormas tarnavo jos tėvo dvare, savo meilę jai teko slėpti, nes tėvui pirmiausia rūpėjo padėtis visuomenėje ir turtas, todėl nebuvo jokios vilties, kad jis leistų susieti dukters gyvenimą su tokiu elgeta.

Išvydusi rūstų tėvo veidą ir išgirdusi piktus jo žodžius, Aslauga išbalo kaip drobė, nes žinojo jo būdą ir neabejojo, kad to, ką žadėjo, jis neatšauks.

Netarusi nė žodžio, grįžo į savo tylų kambarėlį ir paskendo begalinėse mintyse, kaip išsklaidyti juodus debesis, kurie ėmė kauptis virš jos galvos; bet kad ir kiek galvojo, jokios išėities nematė. Didžiosios šventės vis artėjo, ir kiekvieną dieną didėjo jos baimė.

Galiausiai abu jaunuoliai nusprendė bėgti.

- Aš žinau saugią vietelę, - tikino Ormas, - kur galėsime, niekieno nepastebėti, išlaukti, kol rasis proga pasitraukti į kitą šalį.

Naktį, kai visi giliai sumigo, Ormas išsivedė kaip lapelis virpančią Aslaugą per pusnynus ir užšalusias pelkes į kalnus. Kelią jiems švietė mėnulis ir žvaigždės, kurios šaltą žiemos naktį mirgėjo dar ryškiau. Po pažastimi buvo pasibrukę šiokių tokių drabužių ir žvėrių kailių, nes daugiau negalėjo panešti. Visą naktį kopė jie atslaitėmis, kol pasiekė nuošalią, iš visų pusių aukštų uolų apsuptą aikštelę. Čia su vos kojas bepavelkančia Aslauga pasuko prie uolos, kur žiojėjo beveik nepastebima, siaura ir žema anga, bet ji greitai praplatėjo, virsdama didžiule į kalno gilumą vedančia sale. Jis užkūrė ugnį, ir juodu, ant žvėrių kailių ilsėdamiesi, sėdėjo vieni vieni, toli nuo viso pasaulio.

Tą olą, kuri dar ir dabar žmonėms rodoma, pirmas rado Ormas, todėl niekas jos tada nežinojo, ir abu galėjo būti visai ramūs, kad Aslaugos tėvas, kad ir kaip ieškotų, jų neras. Šitaip atsiskyre nuo žmonių, jie išgyveno visą žiemą. Ormas eidavo medžioti, o Aslauga, pasilikusi viena, kūrendavo ugnį ir taisydavo valgį. Kai kada palypėdavo ant kokios nors uolos viršūnės, bet, kiek akys užmatė, regėdavo tik saulėje blizgančius sniegynus.

Atėjo pavasaris, sužaliavo medžiai, sumargavo pievos, ir Aslauga vis rečiau ir tik su didžiausiu atsargumu begalėdavo išeiti iš olos. Vieną vakarą Ormas grįžęs pranešė, kad tolumoje atpažinęs jos tėvo tarnus, kurių akys, be abejonės, tokios pat toli matančios kaip ir jo, vargiai galėjo jo nepastebėti.

– Jie šitą vietą apsups, – tarė Ormas, – ir tol visur landžios, kol mus ras, todėl nedelsdami turime palikti šią slėptuvę.

Jie nusileido kitu kalno šlaitu ir priėjo pajūrį, kur, laimė, atsitiktinai rado valtį. Ormas atsistūmė nuo kranto, ir jų laivas išplaukė į atvirą jūrą. Nuo persekiotojų jiems pavyko pasprukti, bet tykojo kitas pavojus. Kur dėtis? Išlipti į krantą negalėjo niekur, nes visa pakrantė priklausė Aslaugos tėvui, ir jie būtų pakliuvę jam tiesiai į nagus. Neliko ki-

tos išėities, kaip atiduoti laivą vėjų ir bangų valiai. Taip jie praleido visą naktį.

Kai išaušo, krantų nebebuvo, matė tik vieną vaizdą: viršuje – dangus, apačioje – jūra ir nuolat besiritančios bangos. Maisto neturėjo nė kąsnelio, todėl veikiai ėmė kankinti alkis ir troškulys. Tris dienas juodu šitaip vargo, ir Aslauga tiek nusilpo, kad jai atrodė, jog mirtis jau visai ant nosies.

Trečios dienos pavakare galiausiai pastebėjo didelę salą, o netoliese matė dar keletą mažesnių. Ormas, nieko nelaukdamas, pasuko į tą pusę, bet kai priplaukė arčiau, staiga pakilo smarkus viesulas, ir bangos ėmė risti vis didesnės ir didesnės. Ormas apgręžė valtį, norėdamas priartėti iš kitos pusės, bet vėl ne ką geriau sekėsi: kai tik ji priplaukdavo kiek arčiau, tarsi kokia nematoma jėga ją bloksdavo atgal.

– O Dieve! – sušuko Ormas, persižegnojo ir pažvelgė į vargšėlę Aslaugą, kuri, atrodė, jau visiškai baigiasi. Ir vos tik tuos žodžius ištarė, audra kaimpat liovėsi, bangos nurimo, o valtis be jokių vargų priplaukė prie kranto. Ormas išsoko ant žemės, surado pakrantėje kelias kriaukles, kurias atgai vino ir sustiprino nusikamavusią Aslaugą, ir ji jau savo kojomis galėjo išlipti.

Sala buvo apaugusi žemais krūmokšniais ir atrodė negyvenama; bet kai priėjo maždaug iki vidurio, pastebėjo namą, kurio viena pusė vos kyšojo virš žemės, o kita, kaip jiems rodėsi, buvo po žeme. Tikėdamiesi sutikti žmonių ir sulaukti pagalbos, prislinko arčiau. Įsiklausė, gal išgirs kokį krepštelėjimą, bet niekas niekur nė krust.

Kai Ormas pravėrė duris, ir abu įžengė į vidų, sustojo nustebę: viskas kuo puikiausiai įrengta gyventi, bet niekur nė gyvos dvasios. Kambario viduryje kūrenosi ugniakuras, ant vąšo kabančiame katile virė žuvys, ir atrodė, kad katilas tik ir laukia, kad kas jį nukeltų, o žuvis imtų valgyti. Lovos buvo paklotos ir pataisytos priimti pavargėlius.

Ormas ir Aslauga iš pradžių sutriko, nežinodami, ką daryti, bet paskui, alkio priveikti, ėmė valgyti; pasisotinę ir neišvydę, kad iš kokios nors pusės per paskutinių vakarės saulės spindulių apšviestą salą grįžtų į šiuos namus koks žmogus, nebeištvėrė nuovargio ir atgulė į labai pasiilgtas lovas.

Jie manė, kad naktį juos pažadins grįžę šeimininkai, bet taip neatsitiko; miegojo, niekieno netrikdomi, kol rytmečio saulės spinduliai krito tiesiai į akis. Bet ir kitomis dienomis niekas neparė-

jo; atrodė, tartum kokia nematoma galia būtų tą namą jiems iš anksto pastačiusi. Labai laimingi jie išgyveno visą vasarą, tiesa, vieni, bet žmonių visai nepasiilgo; turėjo visko, ko reikia: apščiai prisi-rinkdavo laukinių paukščių kiaušinių ir prisižvejo-davo daug žuvų.

Rudenį Aslauga pagimdė gražų berniuką. Dar tebesidžiaugiant jo atėjimu į pasaulį, netikėtai įvy-ko keistas dalykas. Staiga atsidarė durys, ir į kam-barį įžengė senė. Ji vilkėjo gražia mėlyna suknia, bet pati atrodė kažkokia keista ir nejauki.

- Neišsigąskite, - tarė ji, - kad ateinu pas jus taip netikėtai, šitas namas priklauso man, ir aš dėkoju jums, kad taip švariai ir gražiai jį užlaiko-te, ir kad visur matau tokią tvarką. Su malonumu būčiau užsukusi anksčiau, bet negalėjau pasirody-ti, kol nebuvo gimęs šitas pagonis (ir ji parodė į naujagimį). Dabar man kelias laisvas. Tiktai neat-sigabenkite iš sausumos kunigo ir nepakrikštykite jo - antraip turėsiu vėl išeiti.

Jei paklausysite manęs, galėsite ne tik toliau čia gyventi, bet aš jums ir padėsiu geru - kiek tik norėsite. Viskas jums seksis kuo puikiausiai, lai-mė pati veržte veršis prie jūsų. Bet jei nevykdysite mano sąlygos, žinokite, bėdos ir vargai persekios

jus kiekvienaime žingsnyje, keršysiu net jūsų vaikui. Ko nors prireikus ar ėmus grėsti pavojui, užteks tris kartus ištarti mano vardą, ir aš kaipmat prisistatysiu ir jums padėsiu.

Esu iš senosios milžinų giminės ir vadinuosi Guru. Bet šiuokštu neištarkite mano akivaizdoje to vardo, kurio nevalia girdėti milžinui, ir nedrįskite žegnotis arba sijoje ar kur nors sienoje išpjauti kryžiaus ženklą. Galėsite šituose namuose gyventi kiaurus metus, bet malonėkite jį užleisti tą viduržiemio vakarą, kai saulė žemiausiai tepakyla viršum horizonto, nes tada mes švenčiame savo didžiąją šventę, ir tai yra vienintelis metas, kai mums leista linksmintis; jei kartais nenorėtumėte niekur išeiti, tai bent prabūkite visą dieną ant aukšto, tačiau tyliai, kaip pelytės po šluota, ir jei brangi jums gyvybė, nemėginkite pažvelgti į vidų anksčiau nei po vidurnakčio. Paskui gyvenimas vėl galės grįžti į senas vėžes.

Pasakiusi tuos žodžius, senė dingo. Aslauga ir Ormas, apsiraminę, kad nieko ypatinga neįvyko, gyveno netrikdomi laimingi ir patenkinti. Nepasitaikydavo taip, kad Ormas, užmetęs tinklą, neištrauktų gausaus laimikio, arba, paleidęs iš lanko strėlę, nepataikytų, – žodžiu, kad ir ką juodu darė,

net patį menkiausią darbelį, viskas ėjo kaip svies-
tu patepta.

Artėjant Kalėdoms, gražiai iššveitė visus na-
mus, viską sudėjo į vietas, užkūrė ugnį ir, kai ėmė
temti, palipo ant aukšto, stengdamiesi laikytis kuo
tyliausiai. Kai visai sutemo, jiems pasirodė, kad
ore girdi tarsi šnypščiant ir tūtuojuant, kaip gulbės
žiemą paprastai daro. Stoge viršum ugniakuro
buvo anga, kurią atidarydavo arba dūmams išleis-
ti, arba dienos šviesai į vidų kristi. Ormas pakėlė
oda aptrauktą dangtį ir iškišo galvą.

Koks nuostabus vaizdas atsivėrė prieš akis! Vi-
sos mažosios salos aplinkui buvo nusėtos begale
mėlynų žiburėlių, kurie kažkaip neramiai lakstė
ten ir atgal, šokinėjo aukštyn ir žemyn, striksėjo į
pakrantes, rikiavosi ir artėjo prie didžiosios salos,
kur gyveno Ormas ir Aslauga. Pasiekę salą, ratu
apstojo didžiulį pakrantės akmenį, kurį Ormas
puikiausiai žinojo.

Bet kaip jis nustebo pamatęs, kad akmuo dabar
įgavo žmogaus pavidalą, tiesa, baisaus ir milžiniš-
ko, bet žmogaus. Ormas aiškiai matė, kad mėly-
nuosius žiburėlius neša maži nykštukai blyškiais
ir pilkais kaip žemė veidais, sudarkytais ne tik
didžiulėmis nosimis ir raudonomis akimis, bet ir

paukščių snapais arba apvaliomis kaip pelėdų akimis; o jų galvos vinguliavo ant mažyčių šleivų kūnelių: nykštukai ėjo krypuodami, atrodė ir linksmi, ir nuliūdę.

Staiga ratas prasiskleidė, mažyliai pasitraukė į abi puses, ir Guru, tiktai didesnė, o iš pažiūros tokia pat baisi kaip ir tas akmuo, atžirgliojo dideliais milžino žingsniais. Abiem rankomis apkabino akmens žmogystą, ir toji pradėjo atgyti ir judėti. Pamatę, kad ji kruta, mažyliai, keistai šokinėdami ir kraipydamiesi, pradėjo giedoti, teisybę pasakius, kaukti, ir kaukė taip, kad ne tik visa sala skambėjo, bet ir, atrodo, žemė dreba. Ormas suglumęs įtraukė galvą atgal, ir abu su Aslauga sėdėjo tamsoje nekrutėdami, net kvapą užgniaužę.

Eisena pajudėjo namo link – tai buvo galima aiškiai suprasti iš artėjančio triukšmo. Dabar visi sugarmėjo į vidų: nykštukai lengvai ir greitai šokinėjo ant suolų; protarpiais bilsnojo sunkūs ir galingi milžinų žingsniai. Girdėjo, kaip dengiamas stalas, kaip tarška indai, kaip klega puotautojai.

Kai puota baigėsi, ir artėjo vidurnaktis, prasidėjo šokis pagal uždegančią, iš proto varančią elfų⁶⁷ dainą, kurią žmonėms yra pavykę kada ne kada išgirsti sklindant iš kalnų prarajų ir ją išmokti iš požemio gyventojų. Aslauga, išgirdusi šią dainą, pajuto tokį nenumaldomą troškimą pamatyti šoki, kad Ormas neįstengė jos sulaikyti.

- Leisk man pažiūrėti, - maldavo ji, - antraip neišlaikys širdis.

Pasiėmusi ant rankų vaiką, Aslauga atsisėdo prie pat aukšto krašto, iš kur galėjo viską gerai matyti, o pati likti nepastebima. Ilgai ir neatitraukdama akių, ji žiūrėjo į šoki, į nuostabius ir drąsius šuolius mažųjų padarėlių, kurie atrodė, kad kojomis žemės neliečia ir tiesiog kybo ore, o žavioji elfų melodija užliejo jos sielą. Vaikas, kurį jį laikė ant rankų, ėmė snausti ir giliai atsikvėpė; motina, pamiršusi, ką buvo pažadėjusi senei, kaip visuomet prieš jam užmiegant, peržegnojo jį, sakydama:

- Telaimina tave Dievas, mano vaikelį!

Vos ištarus šiuos žodžius, pasigirdo bailsus širdį veriantis spieгимas. Dvasios kūlvirsčiais viena

⁶⁷ Elfai - germanų tautų žemėsniosios mitologinės dvasios, maždaug 2,5 cm žmogeliukai.

per kitą puolė pro duris, jų žiburėliai užgeso, ir po kelių minučių visas namas buvo tuščias ir nykus. Ormas ir Aslauga, smarkiai persigandę, pasislėpė nuošaliausiame kampe. Tik pradėjus aušti drįso pajudėti, ir kai jau saulė pro stogo angą apšvietė ugniakurą, tada tik ryžosi nulipti žemyn.

Stalas tebebuvo padengtas taip, kaip požemio gyventojai paliko – su visais sidabro ir nepaprastai puošniais indais. Kambario viduryje puikavosi didžiulis varinis puodas, iki pusės pripiltas saldaus midaus, o šalia gulėjo pamestas ragas iš gryno aukso. Kampe stovėjo į sieną atremtas kažkoks styginis instrumentas, visai panašus į lentą mėšai kapoti; kaip manoma, tokiais instrumentais mėgstančios griežti milžinų moterys.

Ormas ir Aslauga apžiūrinėjo nustebę kiekvieną daiktą, nedrįsdami prie jų nė piršto kišti, bet labiausiai nustebo, kai atsigręžę išvydo didžiulę iki pat lubų būtybę, sėdinčią prie stalo; Ormas iškart pažino milžiną, kuriam Guru, naktį apsikabindama, buvo įkvėpusi gyvybę. Dabar jis vėl buvo virtęs kietu šaltu akmeniu. Kol abu stovėjo ir spoksojo į tą akmens luitą, į kambarį įėjo pati milžinė Guru. Ji taip graudžiai verkė, kad ašaros kaip pupos krito

ant žemės. Kūkčiodama negalėjo nė žodžio ištarti, kol pagaliau prašneko:

- Didelį sielvartą jūs man sukėlėte, nes dabar turėsiu verkti visą gyvenimą; bet aš žinau, kad jūs tai padarėt ne iš blogos valios, todėl jums atleidžiu, nors man būtų vieni juokai visą šį namą kartu su jumis sutraiškyti kaip kiaušinio kevalą. Ai ai ai! - aimanavo ji. - Mano vyras, kurį myliu labiau už save, sėdi štai sustingęs visam laikui, ir niekada daugiau jis nebeatvers savo akių!

Tris šimtus metų gyvenau pas savo tėvą Kunano saloje, laiminga ir leisdama nekaltos jaunystės dienas ir buvau pati gražiausia iš visų milžinų merginų. Mano rankos geidė galingi jaunikiai, dar ir dabar jūroje aplink salą tebepūpso daugybė didžiulių uolų, kuriomis jie dvikovose svaidėsi vienas į kitą. Andfindas nugalėjo visus, ir aš susižadėjau su juo.

Bet, tebesant man sužadėtine, į mūsų kraštą atsidangino šlykštusis Odinas⁶⁸, įveikė mano tėvą ir mus visus išvarė iš salos. Tėvas su seserimis pabėgo į kalnus, ir nuo tada jų daugiau nemačiau. Aš ir Andfindas išsigelbėjome šitoje saloje, kur ilgus

⁶⁸ Odinas skandinavų mitologijoje - vyriausias, galingiausias ir išmintingiausias Dievas.

metus ramiai ir taikiai gyvenome, manydami, kad niekas mums daugiau nebetrukdytų. Bet likimas, kuriam visi esame pavaldūs, panoro kitaip.

Iš Britanijos atvyko Olufas. Ten jį vadino šventuoju, ir Andfindas tuojau sumetė, kad jo kelionė čionai milžinams gali atnešti nelaimę. Išgirdęs, kad Olufo laivas jau atšvilpia per bangas, Andfindas nubėgo prie kranto, ėmė iš visų jėgų pūsti į jūrą ir sukėlė smarkią audrą – bangos kaip kalnai ritosi viena paskui kitą. Bet Olufas buvo galingesnis: jo laivas nesulaikomai skrodė bangas tarsi iš lanko iššauta strėlė.

Jis plaukė tiesiai į mūsų salą; ir kai jau buvo taip arti, kad Andfindas galėjo jį pasiekti rankomis, čiupo dešine už pirmgalio, mėgindamas nuleisti į jūros dugną, kaip ne sykį buvo daręs su kitais laivais. Tačiau Olufas, tas baisusis Olufas, išėjo į dešinę ir, sudėjęs kryžiumi rankas, visu balsu sušuko: „Stok akmeniui iki paskutinio teismo dienos!“ Ir tą akimirką vargšas Andfindas virto kietu smiltainiu. Nebekliudomas laivas plaukė toliau tiesiai į kalną, kurį perrėžė pusiau ir atskėlė aną salą.

Nuo tos dienos mano laimė subyrėjo į šipulius, ir daug metų gyvenu vieniša ir be paguodos. Tiktai vieną viduržiemio naktį suakmenėję milžinai gali

atgyti septynioms valandoms ir tik su sąlyga, kad juos apkabins kas nors iš jų padermės, aukodamas šimtą savo paties gyvenimo metų. Taip milžinai daro labai retai.

Bet aš nepaprastai mylėjau savo vyrą, todėl kiekvieną kartą, kai tik galėdavau, stengdavausi žūt-būt sugrąžinti jam gyvybę, ir niekuomet neskaičiau, kiek kartų tai dariau, kad nežinočiau, kada man pačiai ateis metas virsti akmeniu ir galbūt tą akimirką, kai jį apkabinsiu, suaugsiu su juo į vieną luitą. Dabar nebeturiu ir šitos vilties! Nebegalėsiu jo atgaivinti apkabindama, nes jis išgirdo tą vardą, kurio negaliu pakartot, ir jis nebeišvys dienos šviesos iki paskutiniojo teismo dienos.

- O dabar išeinu, nebematysite manęs daugiau niekados. Visa, kas yra šituose namuose, viską jums dovanoju, tik pasiimu savo instrumentą, nes jį gavau iš Andfindo. Bet tegu niekas nedrįsta įsikurti aplinkinėse mažosiose salose! Ten gyvena mažieji požemio gyventojai, kuriuos matėte per šventę, - juos globosiu iki savo gyvos galvos.

Su tais žodžiais Guru dingo. Kitą pavasarį Ormas, susikrovęs aukso ragą ir sidabro indus, nuplaukė į Dronheimą, kur jo niekas nepažino, ir tuos daiktus pardavė; tauraus metalo dirbiniai

kainavo taip brangiai, kad Ormas galėjo prisipirkti visko, ko reikia pasiturinčiam žmogui; pasikrovęs savo laivą, grįžo į salą, kur ilgus metus laimingai gyveno. Aslaugos tėvas netrukus susitaikė su turtinguoju žentu.

Akmens statula liko namuose, nes joks žmogus nebūtų įstengęs jos pajudinti iš vietos, o pats akmuo buvo toks kietas, kad kūjis ir kirvis atšokdavo, nepalikdami nė mažiausios žymės. Milžinas tol stūksojo kambaryje, kol į salą atvyko vienas šventuolis, kuris vienu vieninteliu žodžiu perkėlė jį ten, kur anksčiau stovėjo ir dabar tebestovi. Varinis katilas, kurį paliko požemio gyventojai, saloje saugomas kaip prisiminimas, o pati sala, gavusi Gyvenamosios salos vardą, iki šios dienos taip tebevadinama.

Baltuolė ir Rožytė

Gyveno viena neturtinga našlė mažoje trobelėje, o prie tos trobelės buvo sodas, kuriame augo du rožių krūmai – vienas žydėjo baltai, kitas – raudonai; našlė turėjo dvi dukteris, kurios buvo panašios į tuos rožių krūmus, todėl vieną vadino Baltuole, o kitą – Rožyte. Jos buvo tokios dievobaimingos ir geros, tokios darbščios ir paslaugios, kad, rodos, kitų tokių dviejų vaikų pasaulyje nerasi, tiktai Baltuolė buvo kiek tylesnė ir ramesnė už seserį; Rožytė labiau mėgo lakstyti po pievas ir laukus, rašyti gėles ir gaudyti drugelius, o Baltuolė dažniau sėdėdavo namie su motina, skaitydavo jai knygas arba padėdavo darbuotis po namus. Mergaitės labai mylėjo viena kitą, ir jei kur eidavo, susikibdavo už rankučių sakydamos:

– Mes niekuomet nesiskirsim.

O motina tada pridurdavo:

– Ką viena turėsite, visuomet dalykitės su kita!

Išėjusios uogauti, girioje dažnai būdavo vienai vienos, bet žvėrys joms nieko bloga nedarė, tik prieidavo prie jų labai draugiškai; ne vienas zuikutis

pristriksėjęs grauždavo iš jų rankų kopūsto lapą, kurį jam būdavo atnešusios, o stirnaitės atliuksėdavo norėdamos čia pat pasiganyti. Jokių nelaimių sesutėms nenutikdavo, o jei kada susivėluodavo, ir užklupdavo naktis, tada prisiglausdavo viena prie kitos ir miegodavo iki ryto; motina tai žinojo ir dėl jų nesirūpino. Vieną kartą, pabudusios po tokios nakvynės, mato – šalimais sėdi nepažįstamas gražus baltas drabužėliais vaikutis; jis čia buvo atsisėdęs sergėti, kad sesutės tamsoje nė žingsnio neitų toliau – kaipmat nugarmėtų į bedugnę. Vaikutis atsistojo, pažvelgė į jas maloniai ir, netaręs nė žodžio, nuėjo į girią. Motina namie paaiškino, kad tai buvęs angelas, kuris saugo gerus vaikus.

Mergaitės taip švariai užlaikė motinos trobelę, kad buvo miela malonu žiūrėti. Vasarą namų ruošą rūpindavosi Rožytė ir kiekvieną rytą, kai motina pabUSDavo, prie lovos stovėdavo graži gėlių puokštė ir dar būdavo pamerkta po vieną rožę nuo abiejų krūmų. Kai ateidavo žiema, ugnį kurdavo ir katilą ant vąšo kabindavo Baltuolė, o tas katilas buvo žalvarinis ir taip nušveistas, kad blizgėjo kaip auksas. Vakaraais, kai imdavo pustyti, motina sakydavo:

– Nubėk, Baltuole, užšauk duris.

Paskui visos susėsdavo prie židinio, motina užsidėdavo akinius ir garsiai skaitydavo iš didelės knygos, o dukterys – viena verpdavo, kita siūdavo; šalimais asloje gulėdavo ėriukas, o užpakalyje ant kartelės tupėdavo baltas balandis, pasikišęs galvytę po sparnu.

Vieną kartą taip joms bevakarojant, kažkas pasibeldė į duris, lyg prašytūsi įleidžiamas. Motina paliepė:

– Atidaryk, Rožyte, tikriausiai koks pakeleivis ieško nakvynės.

Rožytė nubėgo ir atšovė skląstį, bet į vidų žengė ne žmogus, o galvą pro duris įkišo juodas lokys. Rožytė suspigo ir atšoko atgal, ėriukas ėmė mekenti, balandis suplasnojo sparnais, o Baltuolė pasislėpė už motinos lovos. Bet lokys prašneko žmogaus balsu:

– Nebijokite, aš jums nieko nedarysiu, tik noriu kiek pasišildyti prie jūsų ugnelės.

– Prašom, prašom, gulkis čia ramiausiai, – tarė motina ir pašaukė mergaites, sakydama: – Baltuole! Rožyte! Eikit šen, lokys jums nieko nedarys, jis geras.

Sesutės priėjo arčiau, ėriukas su balandėliu irgi nustojo bijoję ir taip pat prisiartino. Paskui lokys tarė:

- Vaikučiai, būkit tokie geri, išpurtykit man sniegą iš kailio.

Mergaitės atsinešė šluotą ir ėmė šiūruoti gaurus, lokys išsitiesė ir patenkintas niurzgė. Netrukus su juo visai susidraugavo, pradėjo išdykaudamos pešioti vilnas, laipioti ant jo kojytėmis ir ritinėti, pasiėmusios žabą, mušti jį per nugarą. Lokys nepyko, o kai jos per daug įsismagindavo, sakydavo:

*Pagailėkit, nežudykit,
O Baltuole! O Rožyte!
Nugalabysit jaunikį!*

Kai atėjo metas miegoti, ir mergaitės sugulė, motina lokiui tarė:

- O tu gali - duok Dieve tau ramybę - išsitiesti čia prie židinio, nereikės lauke šalti.

Kitą rytą sesutės jį išleido, ir žvėris nupėdino per sniegą į girią. Nuo šiol lokys ateidavo kas vakarą tuo pačiu metu ir atsiguldavo prie židinio, ir

visi prie jo taip priprato, kad vakarais nebesklėdavo durų, kol neateidavo gauruotasis svečias.

Kai išaušo pavasaris, ir sužaliavo girios ir laukai, lokys vieną rytą tarė:

- Dabar turiu eiti ir visą vasarą negrišiu.

- O kur tu eisi? - paklausė Baltuolė.

- Į girią, reikia saugoti savo lobius nuo nykštukų: žiemą, kai žemė kietai išalusi, jie tūno po ja ir negali prasirausti, o dabar ima liūsti lauk, visur šniukštinėja ir vagiliauja, o ką nutempia į savo urvus, to lengvai nebeatgausi.

Baltuolė atidarė duris, o kai lokys ropštėsi per slenkstį, netyčia užkliuvo už durų kablo, kuris jam iš kailio išplėšė lopą; Baltuolei pasirodė, kad toje vietoje sublizgėjo auksas, nors tikrai nežinojo, nes lokys greitai nukiūtino, kur jam reikia.

Po kiek laiko motina tarė dukterims:

- Mergaitės, eikit į girią žabų parinkti, jau visai baigiasi kuras.

Nuėjusios į girią, sesutės pamatė didžiulį nukirstą medį, o prie jo kamieno žolėje kažkas šokinėja, bet jos niekaip negalėjo įžiūrėti, kas ten yra. Priėjusios arčiau mato - nykštukas senu raukšlėtu veidu ir balta kaip sniegas barzda, o jau tos barzdos ilgumėlis - kokie du sprindžiai galėjo būti. Jos

galą buvo sugnybusi kamieno praskila, ir mažylis šokinėjo į visas puses kaip ant saito pririštas šunelis ir niekaip nevaliojo ištrūkti. Nykštukas pažvelgė į mergaites raudonomis žibančiomis akimis ir sušuko:

- Ko stovit kaip įbestos? Ar negalit prieti ir padėti?

- Kaip čia pakliuvai, žmogeliuk? - paklausė Rožytė.

- Atsirado smalsuolės! - atkirto nykštukas. - Norėjau perskelti va šitą medį, nes reikia smulkių malkų valgiui virti; kai malkos stambios, greitai prisvyļa tas viralo lašas - kiek mums jo reikia. Įvariau pleiš tą, bet ta prakeikta pliauska, matyt, buvo per slidi ir iššoko; medis kaipmat susispaudė, ir aš nespėjau pasitraukti - mano gražuolės baltos barzdos galas taip ir įstrigo. Jums bepigu juoktis, kvaišos skaisčiaveidės! B-e-e-e, kokios jūs neišsiauklėjusios!

Mergaitės mėgino barzdą ištraukti, bet nieko neišėjo - labai jau tvirtai laikėsi.

- Nubėgsiu pašaukti daugiau žmonių, - tarė Rožytė.

- To dar betrūko, - nepatenkintas atšovė nykštukas. - Kam tuojau šauktis kitų, kas iš to?! Kvaila esi kaip avis! Ar nieko geresnio nebesugalvojate?

- Palauk, - tarė Baltuolė, - jau žinau, ką daryti.

Ji išsitraukė iš krepšelio žirkles ir nukirpo barzdos galą. Pasijutęs laisvas, nykštukas stvėrė aukso maišą, padėtą po medžiu, ir niurzgėdamas tarė:

- Tai bjaurybės! Imti ir nukirpti tokios puikios barzdos galą, kad jus kur paraliai!

Užsivertė maišą ant pečių ir nudūlino į girą, nė ačiū nepasakęs ir net į jų pusę nepažiūrėjęs.

Kitą kartą Baltuolė ir Rožytė sumanė vakarienei sumeškerioti porą žuvelių. Eidamos prie upės, pamatė, kad kažkas, tarsi žiogas ne žiogas, šuoliais striksi upės linkui, lyg norėdamas išokti į vandenį. Jos pribėgo arčiau ir žiūri - tas pats nykštukas.

- Ką čia veiki? - paklausė Rožytė.

- Ar nematot? Ta prakeikta žuvis tempia mane į upę.

Mat mažylis meškeriojo, o tuo metu pūstelėjo vėjas, ir barzda įsipainiojo į meškerės valą; tą akimirką kaip tyčia užkibo didelė žuvis, o nykštukas nebuvo toks stiprus, kad ją ištrauktų; žuvis turėjo daugiau jėgos ir vilko jį į vandenį. Nors visaip kabinosi už smilgų ir meldų, bet nieko negalėjo pada-

ryti – turėjo klusniai šuoliuoti įkandin. Gerai dar, kad mergaitės atėjo pačiu laiku ir mažylį sučiupo, nes jei kiek vėliau, jis būtų atsidūręs vandenyje, ir tada – baigta. Abi mėgino valą iš barzdos išpailioti, deja, tuščiai – taip smarkiai jis buvo įsivėlęs į plaukus. Nebeliko nieko kito, kaip vėl išsitraukti žirkles ir barzdą nukirpti, žinoma, teko su dalimi barzdos atsisveikinti. Tai pamatęs, nykštukas vėl paleido gerklę:

– O, jūs rupūžės, į ką tai panašu taip veidą subjauroti! Aną kartą nukirpot jos apačią, o dabar nurėžėt pačią gražiausią dalį! Kaip dabar pasirodysiu saviškiams? Kad jūs kur sprandus nosisuktumėt!

Tada jis stvėrė perlų maišą, padėtą nendrose, ir, netaręs nė žodžio, dingo su visu maišu už akmens.

Dar kitą kartą, netrukus po šio nutikimo, motina nusiuntė dukteris į miestą adatų ir siūlų, virvių ir kaspinių nupirkti. Eidamos per dykvietę, kur vienur kitur stūksojo milžiniškos uolos, pamatė didžiulį paukštį, kuris ore pamažu suko ratus ir vis leidosi žemyn, kol pagaliau netoli vienos uolos staigiai smigo kaip strėlė. Tuoju pasigirdo graudus riksmas. Mergaitės pribėgo arčiau ir nustebusios pamatė, kad erelis laiko pačiupęs ir jau nori nusinešti jį seną pažįstamą nykštuką, kuris ką tik

buvo išlindęs iš po akmens. Gailestingosios mergaitės, nieko nelaukdamos, griebė žmogeliuką ir tol tāsėsi su ereliu, kol tas savo grobį paleido. Atsipeikėjęs po pirmojo išgąščio, nykštukas tuojau davė valių liežuviui:

- Ar negalėjot švelniau pasielgti? Plėšėt draskėt įsitvėrusios, kad iš švarkelio vien skudurai liko, kerėplos jūs!

Jis pasiėmė maišą su brangakmeniais ir vėl šmurkštelėjo į savo urvą. Mergaitės jau buvo pripratusios prie jo nedėkingumo, nuėjo savais keliais ir mieste atliko viską, ką reikėjo. Grįždamos ta pačia dykvieta, jos vėl užtiko nykštuką, nes tas, matyt, manė, kad taip vėlai čia niekas nebeis. Buvo susiradęs lygią vietelę ir iš savo maišo pabėręs brangiuosius akmenis. Gulėjo jie ant žemės ir taip nuostabiai žėrėjo vakaro saulės spinduliuose – mėlynai, raudonai, žaliai, geltonai, – kad mergaitės sustojo, negalėdamos atitraukti akių.

- Ko vėpsot, sustojusios kaip beždžionės? – suriko perpykęs nykštukas ir jau norėjo vėl jas negražiai išbarti, kai staiga išgirdo riaumojimą ir tą pačią akimirką pamatė, kaip iš girios išlindęs atlapnoja lokys. Nykštukas išsigando ir leidosi bėgti, bet nebespėjo įsmukti į savo urvą, nes lokys jau

buvo čia pat. Virpančia iš baimės širdimi mažylis ėmė maldauti:

- Mielas pone loky, pasigailėk manęs, atiduosiu tau visus savo lobius, visus brangakmenius, štai kiek jų čia guli; menka nauda tau iš manęs, vargšelio, mažyčio, nė ant danties nėra ko padėti, o va šitos abi mergiotės – tai bent gardus kąsnelis, riebios kaip jaunos putpelės! Jas kirsk į sveikatą, tepadedu tau Dievas!

Bet lokys neklausė jo žodžių, tvojo tam piktam padarui vieną vienintelį kartą su letena, ir tas daugiau nebesikėlė.

Mergaitės pasileido tekinos, o lokys šaukė joms pavymui:

- Baltuole! Rožyte! Nebijokit manęs, sustokit ir palaukit, eisim kartu!

Jos pažino savo senojo bičiulio balsą ir sustojo; bet kai lokys jas pasivijo, staiga nukrito nuo jo kailis, ir prieš jas stoji gražus, aukso drabužiais apsitašęs karalaitis. Jis papasakojo, kad buvęs užkeiktas, ir tik nedorėlio nykštuko mirtis jį išvadaavo. Baltuolė ištekėjo už karalaičio, o Rožytė – už jo brolio ir taip pat pasidarė turtinga, nes jai atiteko tas auksas, tie perlai ir brangakmeniai, kuriuos nykštukas buvo susinešęs į savo urvą. Senoji

motina gyveno laimingai kartu su dukterimis, o abu rožių krūmus ji persisodino po savo langais, ir kiekvienais metais jie žydėjo gražiausiais žiedais – baltais ir raudonais.

* * *

Jaunuoliai ėmė aptarinėti ką tik girdėtas pasakas, bet jiems vis nėjo iš galvos senelis, dervišas Mustafas; jie jautėsi nepaprastai pagerbti, kad toks senas ir garsus žmogus teikėsi parodyti jiems dėmesį ir ne kartą su jais kalbėjosi ir net ginčijosi. Netikėtai prie jų priėjo vergų prižiūrėtojas ir paprašė eiti kartu pas šeichą, nes šis norįs jiems kažką pasakyti. Jaunuoliams suspurdėjo širdis. Niekuomet jie dar nebuvo kalbėję su tokiu didžiu žmogumi, net atskirai, o dabar štai tokio susirinkimo akivaizdoje. Tačiau, nenorėdami apsikvailinti, jie suėmė save į nagą ir nusekė vergų prižiūrėtojui iš paskos.

Ali Banas sėdėjo ant brangaus pagalvio ir siurbčiojo šerbetą. Iš dešinės buvo įsitaisęs senelis, kurio vargani drabužiai nelabai tiko prie puošnių pagalvių, o prasti sandalai – prie puikaus persų kilimo, ant kurio buvo juos pasidėjęs, bet jo daili

galva, didingumą ir išmintį rodančios akys sakyte sakė, kad jis vertas sėdėti greta tokio žmogaus kaip šeichas.

Šeichas atrodė labai nusiminęs, o senelis, matyt, stengėsi jį guosti ir drąsinti; net ir šis pakvietimas pas šeichą, kaip jaunuoliai įtarė, galėjo būti senelio gudrybė – tikriausiai jis manė, kad pokalbis su jais gal kiek prablaškys tėvo liūdesį.

- Sveikinu jus, vaikinai, – tarė šeichas, – sveikinu atvykusius į Ali Bano namus. Esu dėkingas savo senam bičiuliui, kuris štai čia sėdi, kad jus pakvietė, tiktai truputį pykstu ant jo, kad anksčiau nesupažindino su jumis. Katras iš jūsų esate raštininkas?

- Aš, valdove! Jūsų nuolankus tarnas! – atsakė jaunasis raštininkas ir, sukryžiaęs ant krūtinės rankas, žemai nusilenkė.

- Vadinasi, tu esi tas, kuris labai mėgsta klausytis pasakojimų ir skaityti knygas, kuriose daug gražių eilių ir puikių sentencijų?

Jaunuolis išsigando ir paraudo kaip burokas; jis atsiminė, kaip vieną kartą, seneliui girdint, peikė šeichą sakydamas, kad jo vietoj jis lieptų sau ką nors papasakoti arba paskaityti iš knygų. Šią akimirką jaunuolis smarkokai pyktelejo ant plepaus

senelio, kuris, matyt, šeichui bus viską išpasakojęs ir, metęs į jo pusę piktą žvilgsnį, tarė:

- Mano valdove! Nežinau, kaip kitiems, bet man nėra nieko malonesnio, kaip šitaip leisti dieną dienas. Tai stiprina dvasią ir užima laiką, bet kiekvienas daro savaip, todėl, žinoma, nepeikiu tų, kurie...

- Na gerai gerai, - nutraukė jį šeichas šypsodamasis ir davė ženklą priėti antrajam jaunuoliui.

- O kas tu toks būsi? - paklausė.

- Viešpatie, aš esu gydytojo padėjėjas ir jau pats išgydžiau kelis ligonius.

- Aha, - atsakė šeichas, - ir mėgsti linksmiai gyventi; niekuomet neatsisakytumei su gerais draugais pasivaišinti ir pasilinksminti? Ar ne taip, atspėjau?

Jaunuolis susigėdo pasijutęs išduotas; senelis ir apie jį bus viską išpasakojęs. Bet jis susitvardė ir drąsiai tarė:

- Tikrai taip, viešpatie, laikau gyvenimo laime retsykais su gerais draugais pasilinksminti. Deja, mano kišenė plona, todėl savo draugus galiu pavaišinti tik aguročiais ar kitais panašiais pigiais dalykais, bet tai netrukdo mums būti linksmiems; galima įsivaizduoti, kad būtų kur kas smagiau, jei turėčiau daugiau pinigų.

Šeichui patiko toks atviras prisipažinimas, ir jis negalėjo susilaikyti nenusišypsojęs.

- O katras iš jūsų esate pirklys? - pasiteiravo šeichas.

Jaunasis pirklys nusilenkė inteligentiškai, nes buvo gerai išauklėtas, ir šeichas tarė:

- Ar ne tu esi muzikos ir šokio mėgėjas? Tave traukia klausytis gerų muzikantų ir dainininkų, žiūrėti, kai šoka puikūs šokėjai.

Jaunasis pirklys atsakė:

- Aiškiai matau, o valdove, kad šis senelis, norėdamas jus pralinksminti, išpasakojo jums visas mūsų silpnybes. Jei tuo jam pavyko nors kiek pakelti jūsų ūpą, tai esu patenkintas, galėjęs ir aš prisidėti. O dėl muzikos ir šokių prisipažinsiu, kad pasaulyje nelengva rasti ką nors kita, kas taip džiugintų mano širdį. Bet nepamanykite kartais, kad dėl to peikiu jus, o valdove, jei...

- Gana, užteks! - neleido baigti minties šeichas, duodamas ranka ženklą ir šypsodamasis, - pats norėjai pasakyti, kad kiekvienas turi savo polinkį; na, o ten, matau, stovi dar vienas, turbūt tas, kurį taip nepaprastai traukia keliauti? Kas pats esi, jaunikaiti?

- Esu tapytojas, viešpatie, - atsakė jaunuolis, - tapau gamtos vaizdus - vienus ant salių sienų, kitus - ant drobės. Regėti svetimus kraštus tikrai yra mano svajonė, nes ten daug visokių gražių vaizdų, ir juos gali nupiešti; o tai, ką savo akimis išvysti ir perkeli ant drobės, visuomet atrodo gražiau, nei pats išgalvoji.

Šeichas dar kartą pasižiūrėjo į jaunuolius, ir jo žvilgsnis pasidarė rimtas ir liūdnas.

- Kitados ir aš turėjau mielą sūnų, ir jis būtų dabar tokio pat amžiaus kaip jūs, - tarė jis. - Būtumėte buvę jo draugai ir palydovai, ir kiekvienas jūsų troškimas būtų savaime išsipildęs. Su vienu jis būtų skaitęs, su kitu - klausęsis muzikos, su trečiu - kvietęsis gerus draugus ir linksminęsis, o su tapytoju būčiau leidęs keliaut į gražius kraštus ir buvęs ramus, kad visuomet sugrįš. Bet Alachas panorą kitaip, ir aš nemurmėdamas atsiduodu jo valiai.

Tačiau mano galioje padaryti, kad jūsų troškimai vis dėlto išsipildytų: iš Ali Bano namų grįžkite linksmi ir patenkinti.

Nuo šios dienos, mano mokytojas drauge, - toliau kalbėjo šeichas, kreipdamasis į raštininką, - gyvensi mano namuose ir sėdėsi prie mano knygų.

Galėsi nupirkti jų daugiau – ką norėsi ir manysi esant verta; tavo vienintelis darbas bus, kai ką nors tikrai gražaus paskaitysi, man papasakoti.

O tu, kuris mėgsti gerai su draugais pasivaišinti ir pasilinksminti, būsi mano pramogų prižiūrėtojas. Nors aš, tiesa, gyvenu atsiskyres ir be džiaugsmo, bet privalau – to reikalauja ir mano pareigos – kartais sukviesti daug svečių. Visus tuos reikalus tvarkysi vietoj manęs ir galėsi pasikviesti savo draugus ir ką tik norėsi, aiškus daiktas, geresniam kąsniui nei aguročiai.

Jaunojo pirklio, suprantama, negaliu atitraukti nuo verslo, duodančio jam pelno ir teikiančio garbės, bet kiekvieną vakarą galėsi, mano mielas bičiuli, gėrėtis rūmų šokėjų, dainininkų ir muzikantų menu, kiek širdis trokšta. Jie grieš ir šoks tau, kai tik paliepsi.

Na, o tu, – kreipėsi šeichas į tapytoją, – galėsi aplankyti daug svečių šalių ir lavinti savo akį. Mano išdininkas įteiks tau pirmai kelionei, į kurią rytoj pat gali leistis, tūkstantį auksinių, dar gausi du arklius ir vieną vergą. Keliuk sveikas, kur širdį traukia, o kai pamatysi ką nors gražaus, nupiešk man.

Vaikinai net suglumo iš nustebimo, negalėjo iš džiaugsmo atgauti žado. Jie jau norėjo pulti šeichui po kojomis ir bučiuoti žemę, bet tas sulaikė juos, sakydamas:

- Jei reikėtų kam dėkoti, tai tik šitam išmintingam vyrui, kuris man apie jus papasakojo. Supažindindamas su keturiais tokiais šauniais vaikiniiais, jis ir man suteikė malonumo.

Dervišas Mustafas vaikinų padėkos irgi nepriėmė.

- Matot, - tarė jis, - niekuomet nereikia skubėti ką nors vertinti; ar nesakiau tiesos apie šeicho kilniaširdiškumą?

- O dabar paklauskime, ką papasakos paskutinis vergas, kuris šiandien išeina į laisvę, - nutraukė senelio pamokymą Ali Banas, ir jaunuoliai nuėjo į savo vietas.

Atsistojo tas jaunas vergas, kuris buvo atkreipęs visų dėmesį savo ūgiu, gražiu stotu ir drąsiu žvilgsniu, nusilenkė šeichui ir maloniu balsu pradėjo:

Almanzoro nuotyčiai

- Valdove! Tie, kurie kalbėjo iki manęs, daugiausia pasakojo tai, ką buvo girdėję svetimuose kraštuose; man gėda prisipažinti, kad nežinau nė vienos istorijos, kuri galėtų būti verta jūsų dėmesio. Gal, sakau, jums bus įdomu, jei papasakosiu apie nepaprastus vieno mano draugo nuotyčius.

Tame Alžyro kaperyje⁶⁹, iš kurio per jūsų malonę mane išvadavo, buvo vienas mano metų vaikinai; jis, kaip man atrodė, ne tam buvo gimęs, kad dėvėtų vergo drabužius, kaip šitame laive. Kiti vergai čia buvo arba šiurkštūs žmonės, su kuriais negalėjau sugyventi, arba tokie, kurių kalbos nesupratau, todėl kai tik atsirasdavo laisva valandėlė, mielai eidavau pas jį. Vadino jį Almanzoru, o, sprendžiant iš tarsenos, buvo egiptietis. Mes maloniai kalbėdavomės, todėl vieną kartą atėjo į galvą mintis pasipasakoti savo gyvenimus; suprantama, mano draugo praeitis pasirodė kur kas įdomesnė ir įspūdingesnė už manąją.

⁶⁹ Kaperis - XV-XVIII a. privatus laivas, turėjęs valdžios leidimą apsiginkluoti kovai su priešo laivais.

Almanzoro tėvas - kilmingas, išsilavinęs žmogus - gyveno viename Egipto mieste, kurio vardo jis man nepasakė. Vaikystę Almanzoras praleido be rūpesčių ir linksmai, turėdamas visko, ko širdis geidė. Bet ir lepinti jo niekas nelepino, todėl anksti subrendo jo protas ir dvasia, nes tėvas buvo išmintingas ir pats jam rodė dorumo pavyzdį; mokytoju nusamdė garsų mokslo vyrą, mokiusį jį visko, kas būtina žinoti jaunam žmogui. Almanzorui ėjo dešimt metai, kai iš užjūrio į šalį įsiveržė frankai ir pradėjo karą su jo tauta.

Berniuko tėvas, matyt, kažkuo neįtikino frankams, nes kartą, kai buvo beeinąs rytmetinių maldu, jie įsibrovė į jo namus ir pareikalavo iš pradžių žmonos kaip užstato, kad bus ištikimas Frankonijai, o kai tas nepanoro jos atiduoti, tada sugriebė sūnų ir nusitempė į savo stovyklą.

Šitaip ėmus jaunajam vergui pasakoti, šeichas užsidengė ranka veidą, o salėje kilo nepasitenkinimo šurmuly.

- Kaip, - piktinosi šeicho draugai, - drįsta tas berniokas taip kvailai elgtis ir tokiomis istorijomis aitrinti Ali Bano žaizdas, kurias iš tikrųjų reikia

gydyti? Kaip jam ne gėda didinti jo skausmą, kuri iš tikrųjų reikia maldyti?

Net vergų prižiūrėtojas, ir tas, perpykęs įsakė vergui nutilti. Bet jaunuolis, niekaip negalėdamas suprasti, kodėl kilo toks bruzdesys, kreipėsi į šeichą, klausdamas, gal jo pasakojime yra kas nors negera, kas jam galėtų nepatikti. Išgirdęs šiuos žodžius, šeichas pakėlė galvą ir tarė:

- Nurimkite, bičiuliai! Iš kur šis jaunikaitis gali žinoti apie mano sielvartą, jei jis vos tik trys dienas, kai gyvena po mano stogu! Prisimenant, kiek piktadarybių pridarė šitie frankai, visai įmanoma, kad panašus likimas, koks ištiko mane, galėjo pasikartoti, ar galbūt net pats Almanzoras... bet pasakok toliau, mano jaunasis drauge!

Jaunasis vergas nusilenkė ir šitaip tęsė savo pasakojimą:

- Taigi jaunąjį Almanzorą nusitempė į frankų stovyklą. Nepasakysi, kad jam ten būtų buvę blogai; mat vienas karvedys liepdavo kasdien atvesti jį į savo palapinę, nes jam būdavo malonu klausytis, kaip berniukas atsakinėja į klausimus, ku-

riuos turėdavo išversti dragomanas⁷⁰; karvedys pasirūpino, kad Almanzorui nestigtų nei valgio, nei drabužių, bet tėvo ir motinos jam niekas neatstojo, ir berniukas buvo didžiai nelaimingas. Jis verkdamo kiauras dienas, tačiau jo ašaros šitų vyrų nejaudino.

Ir štai atėjo metas kariuomenei žygiuoti toliau, ir Almanzoras manė, kad dabar galės grįžti namo; tačiau įvyko kitaip: kariuomenė kilnojosi iš vienos vietos į kitą, kariavo su mameliukais, o Almanzoras vis buvo tąsomas drauge. Kai jis kreipdavosi į viršininkus ir karo vadus, maldaudamas paleisti, tie nesutikdavo, sakydami, kad jis turįs būti tėvo ištikimybės užstatas. Taip berniukas prasibastė su kariuomene daug dienų.

Bet nei iš šio, nei iš to kariuomenėje kilo kažkoks sujudimas, kurį Almanzoras lengvai pastebėjo; visi šnekėjo, kad būtina krautis daiktus, nes reikia trauktis, kad netrukus išplauksime, ir Almanzoras negalėjo tverti džiaugsmu, nes tikėjosi, kad dabar, kai frankai grįžta į savo šalį, tikrai jį paleis. Kariuomenė su žirgais ir vežimais traukėsi

⁷⁰ Dragomanas – oficialus diplomatinių atstovybių ir konsulatų vertėjas Rytų šalyse.

jūros link, ir pagaliau išaušo diena, kai visi pamatė reide stovinčius laivus.

Kareiviai pradėjo į juos kraustytis, bet kai sute-
mo, tik nedidelė jų dalis buvo sulipusi. Almanzoras
labai stengėsi neužsnūsti, nes manė, kad kiekvieną
minutę gali būti paleistas, bet vis tiek jį taip suėmė
miegas, kad netrukus kietai užmigo; paskui spėjo,
kad frankai bus jam į vandenį įmaišę migdomųjų.
Kai pabudo, ryški dienos šviesa krito į mažą kam-
barėlį, kokiame prieš užmigdamas tikrai nebuvo.
Pašoko nuo gulto, bet, atsistojęs ant žemės, kai-
pmat pargriuvo, nes grindys siūbavo į visas puses,
ir atrodė, kad viskas aplinkui juda ir sukasi. Šiaip
taip atsistojo ir, laikydamasis už sienų, mėgino iš
to urvo ištrūkti.

Aplinkui viskas keistai ūžė ir šniokštė; Alman-
zoras nesuvokė, ar čia sapnas, ar tikrovė, nes
gyvenime nebuvo nieko panašaus nei matęs, nei
girdėjęs. Galų gale nusikrapštė prie nedidelių
laiptelių, vargais negalais užsiropštė į viršų ir – o
siaube! – iš visų pusių, kiek akys užmato, – vien
dangus ir jūra: jis plaukė laivu. Berniukas apsi-
pylė ašaromis, prašėsi vežamas atgal, norėjo šokti į
jūrą ir plaukti namo, bet frankai jį laiku sučiupo; o
vienas iš vadų pasišaukė į savo kajutę ir pažadėjo,

kad jei klausys, netrukus galės grįžti į tėvynę, mat kai kariuomenė dar tebestovėjo ant kranto, buvę neįmanoma gražinti tėvui; jei būtų palikę vieną, būtų neišvengiamai žuvęs.

Bet jei jau kas nesilaiko žodžio, tai frankai; ir dabar – daug dienų plaukė jų laivas vis tolyn, ir kai galiausiai pasiekė sausumą, buvo ne Egipto krantas, o Frankistanas! Dar būdamas stovykloje ir per šią ilgą kelionę Almanzoras šiek tiek pramoko frankų kalbos – galėjo šį tą suprasti ir pats pasakyti, o tame krašte, kur niekas jo kalbos nesuprato, tai jam paskui labai pravertė. Daug dienų jį vežė į šalies gilumą, ir visur suplūsdavo minios žmonių, norinčių jį pamatyti, nes jo palydovai sakė, kad jis esąs Egipto karaliaus sūnus, kurį tėvas siuntęs į Frankistaną mokytis.

Bet kareiviai taip tik sakė, norėdami įtikinti žmones, kad jie nugalėję Egiptą, ir dabar su ta šalimi esanti sudaryta tvirta taika. Po nemažai dienų trukusios kelionės jie atvyko į didelį miestą, savo žygio tikslą. Čia Almanzorą atidavė vienam gydytojui, kuris priėmė jį į savo namus ir ėmė mokyti visų Frankistano papročių ir tradicijų.

Pirmiausia Almanzoras turėjo apsivilkti frankiškais drabužiais, kurie buvo siauri, ankšti ir

ne tokie gražūs, kaip jo atsivežtiniai iš Egipto. Jei norėjo kam nors parodyti pagarbą, nebegalėjo, kryžmai sudėjęs rankas, nusilenkti, o privalėjo viena ranka nusiplėšti nuo galvos siaubingą juodo veltinio kepurę, kokias visi vyrai nešiojo, ir kokią jam buvo užmaukšlinę, ir, kitą ranką atmesdamas į šalį, dešinę koją vilkti žeme. Jam nebeleido sėdėti parietus po savimi kojas, kaip įprasta Rytų kraštuose, o turėjo sėdėti ant aukštų kėdžių ir kojas nuleisti žemyn. Nemažai keblumų radosi ir valgant, nes viską, ką norėjo dėti į burną, pirma turėjo pasmeigti geležine šakute.

Gydytojas buvo žmogus griežtas ir piktas, todėl vaiką visaip kamavo, nes, tarkim, jei jis užsimiršęs netyčia svečiui pasakydavo: „*Salam alaikum!*“, tuojau gaudavo lazdu, – reikėdavo sakyti: „*Votre serviteur!*“⁷¹ Negana to, jam nebeleido savo kalba ne tik šnekėti, bet ir galvoti bei rašyti, ir jis būtų, ko gero, savo kalbą visai pamiršęs, jei tame mieste nebūtų gyvenęs vienas žmogus, kuris jam labai pagelbėjo.

Tai buvo senas, bet nepaprastai mokytas vyras, mokėjęs daug Rytų kalbų – arabų, persų, koptų,

⁷¹ *Votre serviteur* (pranc.) – jūsų (nuolankusis) tarnas.

net kinų, visų šiek bei tiek. Frankistane jį laikė mokytuvo viršūne, ir jam mokėdavo didelius pinigus už tai, kad šitų kalbų mokytų kitus. Pas šitą žmogų jaunąjį Almanzorą pakviesdavo po kelis kartus per savaitę: šeimininkas jį vaišindavo visokiais nematytais vaisiais ir kitokiais skanėstais, ir jaunuolis pasijusdavo tarsi savo tėvynėje, savo namuose; o šito mokslininko būta tikrai keisto žmogaus.

Jis pasiūdino Almanzorui tokius drabužius, kokius Egipte dėvi tik kilmingieji. Juos laikė atskirame kambaryje. Kai ateidavo Almanzoras, jis liepdavo jam su tarnu eiti į aną kambarį ir apsitaisyti visai taip, kaip dėvi žmonės jo krašte. Tada Almanzoras eidavo į „Mažąją Arabiją“ – taip mokslininko namuose buvo vadinama viena salė.

Šią salę puošė visokie dirbtinai išauginti medžiai – palmės, bambukai, jauni kedrai ir gėlės, kurios augo tik Rytų kraštuose. Grindys buvo išklotos persų kilimais, o pasieniais sudėti pagalviai, bet niekur nematė nei frankiškos kėdės, nei stalo. Ant vieno iš tų pagalvių sėdėdavo senasis profesorius, bet atrodydavo visai kitaip nei paprastai: galvą būdavo apsvyniojęs plonu turkišku audeklu tarsi turbanu, po smakru prisikabinęs žilą, juosmenį siekiančią barzdą, panašią į tikrą ir pritin-

kančią garbingam žmogui. Be to, būdavo apsisiautęs mantija, kurią persisiūdino iš brokato⁷² chalato, mūvėdavo plačiomis turkiškomis kelnėmis ir avėdavo geltonomis šlepetėmis; nors šiaip buvo labai taikus žmogus, bet tomis dienomis būdavo prisikabinęs turkišką kardą, o už liemens juostos užsikišęs netikrais brangakmeniais apsaugytą durklą. Tuomet rūkydavo dviejų uolekčių ilgio pypkę, ir jam patarnaudavo jo žmonės, kurie taip pat būdavo apsitaisę persiškai, o pusė iš jų rankas ir veidus nusidažę juodai.

Iš pradžių visa tai jaunajam Almanzorui atrodė ganėtinai keista, bet veikiai suprato, kad tos valandos, kurias jis praleisdavo, klausydamasis senojo mokslininko minčių, jam yra nepaprastai naudingos. Gydytojo namuose jam buvo nevalia išstarti nė vieno egiptiško žodžio, o čia griežtai draudė frankų kalbą.

Įleidamas į salę, Almanzoras turėdavo pasisveikinti tradiciniu taikos ir ramybės palinkėjimu, o senis persas jam labai iškilmingai atsakydavo;

⁷² Brokatas – storas, šilkinis ar pusšilkinis audinys su įaustais auksiniais, sidabriniais ar kitų metalų siūlais arba jais išsiuvinėtas.

tuomet duodavo jaunuoliui ženklą sėsti šalimais ir imdavo pramaišiui kalbėti persiškai, arabiškai, koptiškai ar dar kitomis kalbomis, ir tai vadindavo moksliniu pašnekesiu Rytų kraštų kalbomis. Prie jo stovėdavo tarnas arba vergas, nelygu, ką tą dieną būdavo pasirengę vaidinti, ir rankose laikydavo didelę knygą; bet toji knyga buvo žodynas, ir kai senis kokį žodį pamiršdavo, duodavo ženklą vergui priėti, greitai susirasdavo trūkstamą žodį ir kalbėdavo toliau.

Vergai turkiškuose induose atnešdavo šerbeto ir kitų skanėstų, ir jei Almanzoras norėdavo padaryti seniui malonumą, užtekdavo pasakyti, kad pas jį viskas esą sutvarkyta kaip Rytuose. Almanzoras puikiai skaitė persiškai, ir tai seniui buvo svarbiausia. Mokslininkas turėjo daug persiškų rankraščių; jis liepdavo jaunuoliui juos garsiai skaityti, o pats kartodavo kiekvieną žodį ir taip mokėsi taisyklingai tarti.

Vargšui Almanzorui tos dienos būdavo tarsi šventė, nes senasis profesorius niekuomet neišleisdavo jo neapdovanojęs; dažnai gaudavo apščiai pinigų, audinių ir kitų reikalingų daiktų, kurių nenorėdavo duoti gydytojas. Taip Almanzoras Frankonijos sostinėje išgyveno keletą metų, bet tėvy-

nės ilgesys nė kiek nesumažėjo. O kai suėjo maždaug penkiolika metų, atsitiko tai, kas tolesniam jo gyvenimui turėjo lemiamą reikšmę.

Mat tuo laiku frankai savo karaliumi ir valdovu išrinko vyriausiąjį karo vadą, su kuriuo Almanzoras Egipte buvo taip dažnai kalbėjęsis. Nors Almanzoras ir girdėjo, be to, pats matydamas tas dides iškilmes, numanė, kad mieste kažkas panašaus dedasi, bet jam ir į galvą negalėjo ateiti, kad karalius yra tas pats žmogus, kurį kadaise matė Egipte, nes anas karvedys tada buvo dar labai jaunas. Bet kai kartą Almanzoras ėjo vienu iš tiltų per didžiąją upę, kertančią miestą, pamatė paprasta kareivio uniforma vyrą, kuris stovėjo atsirėmęs į turėklus ir žiūrėjo į vandenį. To žmogaus bruožai jam pasirodė kažkur matyti.

Almanzoras ėmė greitai raustis atminties labirinte ir ties narveliu, kur saugomi prisiminimai apie Egiptą, jam staiga viskas nušvito: jis prisiminė, kad šitas žmogus bus, ko gero, anas frankų karvedys, su kuriuo dažnai kalbėjosi stovykloje, ir kuris visuomet taip juo rūpinosi. Almanzoras nežinojo tiksliai jo vardo, todėl dabar, pergalėjęs savo nedrąsą, priėjo prie jo ir, sudėjęs senu įpročiu kryžmai ant krūtinės rankas, kreipėsi taip, kaip

kareiviai jį tarp savęs vadindavo: „*Salam alaikum, Petit Caporal!*“⁷³

Vyras nustebęs atsigrėžė, nužvelgė jį tiriamu žvilgsniu nuo galvos iki kojų ir kiek pagalvojęs sušuko:

- O Dievuliau! Ar gali būti?! Nejaugi tai tu, Almanzorai? Ką beveikia tavo tėvas? Kas girdėti Egipte? Kokie vėjai tave čia atpūtė?

Almanzoras nebegalėjo susitvardyti ir pravirko graudžiomis ašaromis, sakydamas:

- Vadinasi, tu, *Petit Caporal*, nežinai, ką tie šunsnukiai, tavo tautiečiai, man padarė? Tu nežinai, kad jau daug metų, kaip nemačiau savo tėvų žemės?

- Negaliu patikėti, - tarė vyras, smarkiai suraudamas kaktą, - net neįsivaizduoju, kad jie galėjo tave išsitempti.

- Deja, taip buvo, - atsakė Almanzoras, - tą dieną, kai jūsų kareiviai sėdo į laivus, aš savo gimtąjį kraštą mačiau paskutinį kartą; jie išsigabeno mane, o vienas karininkas, sujaudintas mano kančių ir nelaimės, dabar moka pinigus už mano išlaidą tam prakeiktam gydytojui, kuris mane muša

⁷³. *Petit Caporal* (pranc.) - Mažasis kaprale.

ir beveik marina badu. Klausyk, *Petit Caporal*, – kalbėjo jis visai nuoširdžiai, – kaip gerai, kad tave čia sutikau, turi man padėti.

Vyras, kuriam jis tai sakė, nusišypsojo ir paklausė, kokios pagalbos jam reikėtų.

– Matai, – tarė Almanzoras, – būtų neteisinga, jei iš tavęs ko nors reikalaučiau; tu visą laiką buvai man toks geras, bet aš žinau, kad ir tu esi neturtingas; net ir tuomet, kai buvai karvedys, niekada nevaikščiojai gražiais drabužiais kaip kiti; ir dabar, sprendžiant iš tavo apsiausto ir skrybėlės, neatrodo, kad reikalai būtų puikūs. Bet, kaip girdėjau, frankai neseniai išsirinko sultoną, ir tu, be abejo, pažįsti žmonių, kurie su juo sueina, tarkim, jo janyčarų agą, arba reis-efendį, arba jo kapudanpašą, ar ne?

– Na, taip, – atsakė vyras, – o kas toliau?

– Galėtumei pašnekėti su jais, užtarti mane kokiu žodeliu, *Petit Caporal*, kad jie paprašytų frankų sultoną mane paleisti; tuomet reikėtų šiek tiek pinigų kelionei jūra; bet pirma turi prižadėti, kad nieko apie tai nesakysi nei gydytojui, nei arabų profesoriui.

– O kas tas arabų profesorius? – pasiteiravo vyas.

- Ai, tai toks keistas žmogus, bet apie jį papasakosiu kitą kartą. Jei anie išgirstų, ką dabar sakau, tai iš Frankistano niekuomet nebeiškelčiau kojos. Ar pašnekėsi dėl manęs su aga? Sakyk atvirai!

- Eime kartu, - tarė vyras, - gal tuojau pat galėsiu tau padėti.

- Dabar? - ne be išgąščio sušuko jaunuolis. - Dabar - už jokių pinigų, nes gydytojas išpers man kailį; jau ir taip vėluoju - reikia skubėti namo.

- Ką čia nešies krepšyje? - paklausė vyras, sulaukydamas Almanzorą. Šis visas išraudo ir iš pradžių nenorėjo rodyti, bet paskui tarė:

- Matai, *Petit Caporal*, gyvendamas čia, turiu tarnauti kaip koks mano tėvo vergas. Gydytojas yra šykštuolis, todėl kone kasdien siunčia mane į daržovių ir žuvų prekyvietę, iki kurios yra apie valandą kelio, kad iš suskretusių turgaus pardavėjų šį tą nupirkčiau, nes toje prekyvietėje galima gauti keliais skatikais pigiau nei miesto dalyje, kur mes gyvename. Pažiūrėk, va - dėl šitų supuvusių silkių, dėl šitos saujos salotų, dėl to gabalėlio sviesto gau nu vos ne kiekvieną dieną po dvi valandas pluminti tokį kelią. O, kad žinotų mano tėvas!

Žmogų, kuriam Almanzoras guodėsi, sugraudino tos bėdos ir vargai, ir jis tarė:

- Eik su manim ir būk ramus, gydytojas tau nieko nepadarys, menka bėda, jei šiandien liks be silkės ir salotų! Nusiramink ir einam!

Tai sakydamas, vyras paėmė Almanzorą už rankos ir nusivedė, nors šiam, pagalvojus apie gydytoją, smarkiai plakė širdis; bet to žmogaus žodžiuose ir veide buvo tiek ryžto ir pasitikėjimo savimi, kad Almanzoras, įveikęs abejones ir baimę, nuėjo kartu. Pasikabinęs krepšelį ant rankos, jis žingsniavo šalia kareivio gatvių gatvėmis ir kažkaip keista jam rodėsi, kad visi žmonės kelia prieš juos kepure, sustoja ir nulydi akimis. Jis pasiteiravo dėl to savo palydovo, bet tas tik nusišypsojo ir nieko neatsakė.

Pagaliau jie priėjo puikius rūmus, ir vyriškis pasuko prie jų.

- Ar tu čia gyveni, *Petit Caporal*? - paklausė Almanzoras.

- Taip, čia esu įsikūręs, - atsakė tas, - nuvesiu tave pas savo pačią.

- O, gražiai įsitaisęs, - samprotavo toliau Almanzoras. - Turbūt sultonas davė tau laisvus kambarius?

- Tikrai taip, apgyvendino mane čia imperatorius, - atsakė palydovas ir nuvedė jį į rūmus. Jie

pakilo plačiais laiptais, ir vienoje gražioje salėje jis liepė Almanzorui pasidėti savo krepšelį; tada abu įėjo į ištaigingą kambarį, kur ant sofos sėdėjo moteriškė. Palydovas kalbėjosi su ja nesuprantama kalba, protarpiais juodu nusikvatodavo, o paskui moteris frankiškai ėmė Almanzorą klausinėti apie Egiptą. Galiausiai *Petit Caporal* tarė jaunuoliui:

- Žinai, kaip bus geriausiai? Tuoju pat nuvesiu tave pas imperatorių ir pakalbėsiu su juo dėl tavęs.

Almanzoras smarkiai išsigando, bet prisiminė savo nelaimingą dalį ir savo tėvynę.

- Nelaimingam žmogui, - tarė jis, kreipdamasis į vyrą ir moterį, - Alachas sunkią valandą suteikia daug stiprybės ir drąsos, neapleis jis ir manęs, vargšo berniuko. Gerai, eisiu pas imperatorių. Bet sakyk, *Caporal*, ar turiu pult jam po kojomis, ar paliesti kakta žemę? Kaip man elgtis?

Vyras ir moteris vėl nusijuokė ir sakė, kad tikrai to nereikia.

- Kaip atrodo tas sultonas? Ar jis baisus, ar dingas? - klausinėjo toliau Almanzoras. - Ar ilga jo barzda? Ar svaido jis akimis žaibus? Sakyk, koks jis?

Jo palydovas dar kartą nusišypsojo ir taip paaiškino:

- Verčiau aš jo tau visai neapsakysiu, Almanzorai; tu pats atspėsi, katras jis. Tik priminsiu vieną ženklą: visi, kurie bus salėje, kai imperatorius įeis, pagarbiai nusiims skrybėles, o katras jos nenusiims, tas ir bus imperatorius.

Sulig tais žodžiais palydovas paėmė jį už rankos ir nusivedė į imperatoriaus salę. Juo salė arčiau, juo smarkiau plakė Almanzoro širdis, o kai jau atsidūrė prie pat durų, pradėjo kinkos virpėti. Tarnas atidarė duris, ir jie išvydo ne mažiau kaip trisdešimt pusračiu sustojusių vyrų, visi puošniais drabužiais, apsisagstę aukso žvaigždėmis, taip, kaip frankų šalyje įprasta matyti karaliaus kilminguosius agas ir pašas; ir Almanzoras pagalvojo, kad jo palydovas, kurio drabužiai tokie paprasti ir neišvaizdūs, tarp jų turėtų būti pats nereikšmingiausias.

Visi nusiėmė skrybėles, ir Almanzoras tuojau ėmė akimis ieškoti to, kuris liko su skrybėle, nes tas turėjo būti imperatorius. Ir vienaip, ir kitaip žvalgėsi - visi skrybėles laikė rankose, vadinasi, tarp jų imperatoriaus nėra; ir tada netyčia žvilgtelėjo į savo palydovą - ir ką pasakysi! Tas stovėjo su skrybėle ant galvos!

Jaunuolis be galo nustebo, net žadą jam užėmė. Ilgai žiūrėjo į savo palydovą, o paskui, nusiimdamas kepurę, tarė:

- *Salam alaikum, Petit Caporal!* Kiek žinau, frankų sultonas - ne aš, todėl man nedera būti su kepure ant galvos, bet tu jos nenusiimi! Taigi, *Petit Caporal*, ar tik ne tu būsi imperatorius?

- Atspėjai, - tarė tas, - be to, esu tavo draugas. Už savo nelaimę ir vargus kaltink ne mane, o nepalankiai susiklosčiusias aplinkybes; duodu žodį, kad su pirmuoju laivu išplauksi į savo tėvynę. O dabar eik pas mano pačią ir papasakok jai apie arabų profesorių viską, ką žinai. Silkes ir salotas liepsiu nunešti gydytojui, pats kol kas pagyvinsi mano rūmuose.

Taip kalbėjo žmogus, kuris buvo imperatorius; ir Almanzoras puolė prieš jį veidu ant žemės, bučiavo jam ranką ir prašė atleisti, kad jo nepažino; matydamas jį tokiais drabužiais, net neįtaręs, kad stovi prieš imperatorių.

- Sutinku, - atsakė tas šypsodamasis, - kai imperatorius esi vos kelias dienas, ant kaktos tai juk neparašyta.

Tai pasakęs, davė ranka ženklą, kad jau gali eiti.

Nuo tos dienos Almanzoras gyveno patenkintas ir laimingas. Arabų profesorių, apie kurių imperatoriui papasakojo, dar aplankė du ar tris kartus, bet gydytojo daugiau nematė. Po kelių savaičių imperatorius jį pasišaukė ir pranešė, kad jau stovi nuleidęs inkarą laivas, kuriuo žada jį išsiųsti į Egiptą. Almanzoro džiaugsmui nebuvo galo; pasiruošti kelionei užteko poros dienų; susikrovęs gausias dovanas ir jausdamas širdyje be galo didelį dėkingumą, jis atsisveikino su imperatoriumi, nuvažiavo prie jūros ir sėdo į laivą.

Bet Alachas norėjo jį dar patikrinti, dar labiau užgrūdinti nelaimėmis jo dvasią, todėl lėmė, kad savo gimtinės krantų kol kas neišvystų. Kita frankų tauta, anglai, tuo metu kariavo jūrose su imperatoriumi. Jie pasisavindavo visus laivus, kuriuos tik įveikdavo; ir atsitiko taip, kad šeštąją kelionės dieną laivą, kuriuo plaukė Almanzoras, iš visų pusių apsupo anglų laivai ir ėmė šaudyti; Almanzoro laivui teko pasiduoti, ir visa jo įgula buvo perkelta į mažesnę laivą, kuris, iškėlęs bures, drauge su kitais nuplaukė toliau. Bet jūroje ne mažiau pavojinga nei dykumoje, kur plėšikai netikėtai užpuola karavanus, žudo ir plėšia žmones. Šį nediduką laivą, kurį audra buvo nubloškusi nuo didesnių laivų, už-

puolė Tuniso plėšikų kaperis, visus žmones paėmė į nelaisvę, nugabeno į Alžyrą ir pardavė į vergovę.

Nors Almanzoras pakliuvo ne į tokią sunkią vergovę kaip krikščionys, nes buvo tikratikis musulmonas, bet vis tiek dingo viltis vėl išvysti gimtinę ir tėvą. Taip jis išgyveno penkerius metus pas vieną turtingą žmogų, kur turėjo laistyti gėles ir prižiūrėti sodą. Bet turtuolis mirė, nepalikęs artimesnių įpėdinių, todėl jo turtą išdraskė, vergus išsidalijo, ir Almanzoras pateko pas vieną vergų pirklį. Šis tuo metu jau rengė laivą gabenti savo vergus į kitus kraštus, kur tikėjosi brangiau parduoti.

Atsitiko taip, kad ir aš buvau to pirklio vergas ir su Almanzoru pakliuvau į tą patį laivą. Ten mes susipažinome, ir ten jis papasakojo man apie savo nepaprastą likimą. O kai išlipome sausumoje, vėl įsitikinau, kokia nežinoma yra Alacho valia: kraštas, kur išsilaipinome, buvo jo gimtoji žemė, o prekyvietė, kur mus pardavinėjo, priklausė jo gimtajam miestui, ir – o valdove! – pasakysiu trumpai, žmogus, kuris jį nupirko, buvo jo tikras išsiilgtasis tėvas!

Šeichas Ali Banas, klausydamasis šito pasakojimo, buvo giliai paskendęs mintyse; Almanzoro likimas nejučia jį taip sujaudino, kad ėmė tankiau kvėpuoti, akys blizgėti, ir jau ne vieną kartą norėjo savo jaunojo vergo kalbą nutraukti; bet pasakojimo pabaiga šeichas, atrodo, liko nepatenkintas.

- Sakai, dabar jam galėtų būti kokie dvidešimt vieneri? - pradėjo šeichas klausinėti.

- Valdove, jis yra mano amžiaus, tarp dvidešimt vienerių ir dvidešimt dvejų metų.

- O kokiame mieste jis sakėsi gimęs? To mums dar neminėjai.

- Jei neklystu, - atsakė vergas, - tai buvo Aleksandrija!

- Aleksandrija! - sušuko šeichas. - Juk tai mano sūnus! Kur jis? Kur jis dingo? Ar nesakei, kad jo vardas Kairamas? Juodos akys, rudi plaukai?

- Taip, tikrai, ir atvirumo valandomis jis vadindavo save Kairamu, o ne Almanzoru.

- O, Alachai! Alachai! Sakai, tėvas nupirko jį, tau matant, juk taip? Ar jis nepasisakė, kad tai jo tėvas? Vadinasi, jis nėra mano sūnus!

Vergas atsakė:

- Jis man kalbėjo: „Garbė Alachui po tiek ilgų nelaimės metų; tai mano gimtojo miesto prekyvietė“. Bet netrukus iš už kampo pasirodė kilmingas vyriškis, ir Almanzoras sušuko: „O, ką aš matau?! Negaliu patikėti savo akimis! Aš dar kartą regiu savo brangųjį tėvą!“ Tas žmogus priėjo prie mūsų, apžiūrėjo vieną, apžiūrėjo kitą ir galiausiai nupirko tą, kuris visas tas negandas buvo išgyvenęs. Tada Almanzoras vėl kreipėsi į Alachą, karštai sukalbėjo padėkos maldą ir pakuždėjo man į ausį: „Dabar vėl grįžtu į savo laimės rūmą; tas, kuris mane nupirko, yra mano tikras tėvas“.

- Tai vis dėlto ne mano sūnus, ne mano Kairamas! - tarė šeichas skaudama širdimi.

Jaunuolis daugiau nebeištvėrė; apsipylė džiaugsmo ašaromis, puolė ant kelių prieš šeichą, sakydamas:

- Ir vis dėlto jis jūsų sūnus, Kairamas, Almanzoras; ne kas kitas, o jūs pats jį nupirkote!

- Alachai, Alachai! Koks stebuklas, koks didis stebuklas! - ėmė šaukti susirinkusieji, stengdamiesi prasibrauti arčiau. O šeichas stovėjo be žado ir nusteбęs žiūrėjo į jaunuolį, kuris dabar pakėlė į jį savo gražų veidą.

- Mustafai, mano bičiuli! - kreipėsi šeichas į senąjį dervišą. - Mano akys aptemo nuo ašarų, nebematau, ar jo veide yra motinos bruožų, kuriuos buvo paveldėjęs manasis Kairamas. Prieik arčiau ir gerai įsižiūrėk.

Senis priėjo arčiau, ilgai žiūrėjo į jį išmeigęs akis, pridėjo prie kaktos ranką ir tarė:

- Kairamai! Ar atsimeni tuos žodžius, kuriuos tau pasakiau ir prašiau įsiminti, kai išlydėjau tave tą nelemtą dieną į frankų stovyklą?

- Brangusis mano mokytojau, - atsakė jaunuolis, spausdamas senio ranką prie savo lūpų, - jie buvo tokie: „Kas myli Alachą, ir kieno sąžinė švari, tas nebus vienišas ir vargo dykumoje, nes jį lydi du draugai, kurie jį paguos ir nuramins“.

Tada senis dėkodamas pakėlė akis į dangų, paprašė jaunuolį atsistoti, priglaudė jį prie krūtinės ir, privedęs prie šeicho, tarė:

- Imki jį! Kaip tiesa tai, kad dešimt metų jo liūdėjai, taip tiesa ir tai, kad jis - tavo sūnus Kairamas.

Šeicho džiaugsmui ir laimei nebuvo galo. Jis neįstengė atitraukti akių nuo atsiradusio sūnaus veido, ir juo ilgiau į jį žiūrėjo, juo aiškiau matė jame tą patį sūnų, kurio buvo netekęs. Ir visi susirinkusieji džiaugėsi kartu, nes šeichą jie mylėjo, ir kie-

kvienam atrodė, kad jam pačiam šiandien sugrįžo sūnus.

Dabar šitoje salėje vėl suskambo dainos, vėl visi džiūgavo kaip anomis laimės ir džiaugsmo dienomis. Dar kartą ir dar išsamiau jaunuolis turėjo pasakoti visus savo išgyvenimus, ir visi gyrė arabų profesorių, imperatorių ir kiekvieną, kas buvo padėjęs Kairamui. Svečiai išbuvo iki vėlyvos nakties, o kai ėmė skirstytis, šeichas visus savo bičiulius gausiai apdovanojo, kad jie visados prisimintų šią džiaugsmo dieną.

Keturis vaikus jis supažindino su savo sūnumi, pakvietė juos visuomet jį lankyti ir, kaip anksčiau buvo žadėjęs, dabar Kairamas su raštininku skaitys, su tapytoju – iškylaus, su pirkliu – klausysis dainų ir gėrėsis šokiais, o ketvirtasis rengs pasilinksminimus. Jie irgi buvo gausiai apdovanoti ir linksmi išėjo iš šeicho namų.

– Kam už visa tai turime būti dėkingi, – kalbėjosi jaunuoliai tarp savęs, – kam kitam, jei ne seneliui? Kas galėjo tai numanyti tada, kai stovėjome priešais šituos namus ir visaip apkalbinėjome šeichą?

– Ir kaip lengva mums būtų buvę praleisti senelio pamokymus pro ausis, – tarė kitas, – arba iš jo net pasityčioti? Juk buvo toks apiplyšęs ir panašus

į elgetą; kas galėjo pamanyti, kad tai yra išmintingasis Mustafas?

- Koks nuostabus sutapimas! - įsiterpė raštininkas. - Ar ne toje pačioje vietoje stovėdami sakėme savo norus? Vienas troško keliauti, antras - dainuoti ir šokti, trečias - gerų draugų būrio, o aš - skaityti ir klausytis visokių nutikimų; ir ar neišsipildė visi mūsų norai? Ar negalėsiu dabar skaityti visų šeicho knygų ir pirkti, kokių panorėsiu?

- O aš ar negalėsiu rūpintis jo valgiais, rengti puikiausius pasilinksminimus ir pats visur dalyvauti? - pritarė antras.

- O aš ar neturėsiu teisės, kai tik širdis panorės, klausytis dainų ir skambinimo arba žiūrėti šokių, ar negalėsiu nueiti pas šeichą ir paprašyti, kad paskolintų man savo vergus muzikantus, dainininkus ir šokėjus?

- O aš, - atsiliepė tapytojas, - kuris iki šios dienos buvau neturtingas ir neįstengiau iš šito miesto kojos iškelti, dabar galėsiu keliauti, kur norėsiu.

- Taip, - sakė jie visi, - kaip gerai, kad paklausėme senelio; kas žino, kas iš mūsų būtų išėję!

Šitaip kalbėdamiesi jie linksmi ir laimingi grįžo namo.

ŠPESARTO SMUKLĖ

Prieš daugel metų, kai Špesarte keliai dar buvo prasti ir ne taip dažnai važinėjami kaip dabar, giria keliavo du vaikinai. Vienas, maždaug aštuoniolikos metų, buvo mechanikas; antras – auksakalys; šis iš pažiūros atrodė ne daugiau kaip šešiolikos ir, matyt, išsiruošė į savo pirmąją kelionę po pasaulį. Artėjo vakaras, siaurą keliuką, kuriuo abu žingsniavo, temdė milžiniškų eglių ir skroblų šešėliai. Mechanikas drožė drąsiai, švilpaudamas linksmą dainelę ir retsykais pašnekindamas Žvitrių, savo šunį, ir rodėsi, kad jam nelabai rūpi, kad jau temsta, o iki artimiausių nakvynės namų dar geras kelio galas. Tik Feliksas, auksakalys, vis dažniau baimingai dairėsi aplinkui. Kai medžiuose smarkiau sušlamėdavo vėjas, jam vaidendavosi, tarsi girdi už savęs žingsnius; kai pakelėje sujudėdavo krūmai, jam atrodydavo, kad už jų mato tykojančius veidus.

Šiaip jaunasis auksakalys nebuvo nei prietaingas, nei bailus. Viurcburge, kur mokėsi amato, draugai laikė jį drąsiu, patikimu vyruku, bet šian-

dien jam darėsi kažkaip nejauku. Mat apie Špesartą buvo girdėjęs visokių kalbų. Sklido gandas, kad čia siautėjanti didelė plėšikų gauja, o per paskutines savaites buvę apiplėšta nemažai keleivių; negana to, ne vienas užsimindavo net apie kelis siaubingus nužudymus, įvykdytus visai neseniai. Todėl jaunasis auksakalys ne juokais baiminosi dėl savo gyvybės, nes dviese prieš ginkluotus plėšikus ne ką būtų galėję padaryti. Jau ėmė gailėtis, kad paklausė mechaniko eiti toliau, o ne apsinakvoti pagiryje.

- Jei mane šiandakt užmuš ir kartu su gyvybe neteksiu visko, ką turiu, tai tik tu, mechanike, būsi kaltas, nes tu mane įkalbėjai lįsti į šitą siaubingą girią.

- Nebūk bailys, - atkirto jam tas. - Tikram pameistriui nėra ko drebinti kinkų. Kaip manai? Gal ponai plėšikai iš Špesarto suteiks mums garbę būti užpultiems ir nužudytiems? Kam jiems tas vargas? Gal dėl mano šventadieninio apsiausto, kurį nešiosi kuprinėje, arba dėl tų kelių nusususių grašių, kurie liko nuo talerio⁷⁴, užmokėjus už pie-

⁷⁴ Taleris - Vokietijoje (1519-1907) ir kitose Europos valstybėse apyvartoje buvusi sidabrinė moneta.

tus? Reikia važinėti ketvertu arklių kinkyta karie-
ta, vilkėti auksu siuvinėtais šilko drabužiais, tada
tokį gal ir susigundytų nugalabyti.

- Sustok, ar negirdi, kad girioje kažkas švil-
pia? - tarė išsigandęs Feliksas.

- Tai vėjas stūgauja medžiuose, tik eik greičiau,
liko nebe taip toli.

- Taigi, bepigū tau postringauti apie užmuši-
mus, - nesiliovė samprotavęs auksakalys. - Tavęs
paklaus, ką turi, iškratys ir blogiausiu atveju pa-
ims tavo išeiginį apsiaustą, guldeną⁷⁵ ir trisdešimt
kreicerių. O mane jie nudobs iš karto - vien dėl to,
kad nešuosi aukso dirbinių ir brangių papuošalų.

- Niekis, kodėl jie turėtų dėl to tave žudyti? Jei,
tarkim, keturiese ar penkiese išliktų iš anų krūmų
su užtaisytais šautuvais ir, nusitaikę į mus, man-
dagiai paklaustų: „Na, ponai, ką turite gero?“ - ir
pasiūlytų: „Nesikuklinkite, mes padėsime jums pa-
nešti“, ar dar kaip nors kitaip maloniai kreiptųsi,
tai tu tikriausiai nebūtum kvailys: atrištum savo
ryšulėlį, patiestum dailiai ant žemės geltonąją lie-

⁷⁵ Guldenas - Europos valstybių auksinė (XIV-
XVI a.) ir sidabrinė (XVII-XIX a.) moneta.
Sidabrinį guldeną sudarė 60 kreicerių.

menę, mėlynąjį apsiaustą, abejus marškinius, išdėliotum visus karolius, visas apyrankeles, šukas ir padėkotum už gyvybę, kurią jie tau dovanoja.

- Mat kaip? - karštai atkirto Feliksas. - Atiduoti garbiosios grafienės, savo krikštamotės, papuošalus? Ne, verčiau savo galvą, tegu sukapoja mane į mažičius gabalėlius! Ar neatstojo ji man motinos ir ar ne ji pasirūpino, kad, suėjus man dešimt metų, leistų mokytis amato? Ar ne ji mokėjo už mokslą, drabužius ir viską, ko man reikėjo? Ir dabar, kai galiu ją aplankyti ir nešu jos užsakymą, atliktą mano paties rankomis, dabar, kai, įteikdamas jai papuošalus, galiu parodyti, ko išmokau, taigi dabar turiu visa tai atiduoti ir dar pridėti jos dovanotą geltonąją liemenę? Ne, geriau galą gausiu, bet tiems niekšams neatiduosiu savo krikštamotės papuošalų!

- Nebūk avinas! - sušuko mechanikas. - Jei tave užmuš, grafienė vis tiek negaus savo papuošalų, todėl kur kas geriau, jei juos atiduosi, bet išgelbėsi savo gyvybę.

Feliksas nebeatsakė. Jau visai sutemo, o jaunas mėnulis švietė taip blyškiai, kad per penkis žingsnius nieko negalėjai įžiūrėti. Auksakalys jautėsi kaskart vis nejaukiau, todėl stengėsi neatsilikti

nuo draugo, bet širdyje vis svarstė, ar pritarti jo kalboms ir įrodinėjimams, ar ne.

Taip jie žingsniavo dar apie valandą, kol pagaliau tolumoje išvydo žiburį. Jaunasis auksakalys manė, kad nereikia pasitikėti, nes tai gali būti ir plėšikų namas; mechanikas aiškino, kad plėšikų namai ar landynės esančios po žeme, o čia turi būti nakvynės namai, tie patys, apie kuriuos kalbėjo žmogus, kurio jie klausė kelio, pirm leisdami į girią.

Trobesys buvo ilgas, bet žemas; kieme stovėjo vežimas, o šalimais tvarte žvingčiojo arkliai. Mechanikas pamėjo pameistriui prislinkti prie lango, kurio langinės nebuvo uždarytos. Pasistiebę ant pirštų galų, jie galėjo matyti, kas yra viduje. Prie krosnies krėse miegojo kažkoks vyras: sprendžiant iš apdaro, turėjo būti vežikas, to vežimo, kuris stovėjo kieme, savininkas. Kitoje krosnies pusėje susėdusios verpė dvi moteriškės – viena kiek pagyvenusi, kita dar visai jauna. Pasienyje prie stalo, pasistatęs vyno taurę ir pasirėmęs rankomis galvą, sėdėjo kitas vyras; jo veidą buvo sunku įžiūrėti. Iš drabužio mechanikas spėjo jį esant kilmingą poną.

Taip jiems besidairant pro langą, troboje sulojo šuo. Jam kaipmat atsiliepė Žvitrius, mechaniko ke-

turkojis, ir tarpduryje pasirodė tarnaitė pažiūrėti, kokie čia žmonės atsibaladojo.

Keliauninkams žadėjo duoti vakarienę ir lovas nakvynei. Suėję į vidų ir pasidėję į kampa sunkius nešulius, lazdas ir kepures, abu susėdo prie stalo šalia ano pono. Išgirdęs jų pasisveikinimą, tas pakėlė galvą, ir jie pamatė jauno gražaus vyriškio veidą. Jaunuolis maloniai atsakė į jų pasveikinimą.

- Gerokai suvėlavote, - tarė šis. - Ar nebijojote tokią tamsią naktį keliauti Špesarto giria? Aš verčiau pasistačiau arklį šios smuklės tvarte, užuot dar kokią valandėlę pajojęs.

- Visai teisingai padarėte! - pritarė mechanikas. - Bėgančio žirgo kanopų kaukšėnimas tų galvažudžių ausims yra kaip muzika, viliojanti iš labai toli, net vienos valandos kelio atstumu. Bet jei giria pėdina pora tokių vargšų berniokų kaip mes, kuriems patys plėšikai turėtų dar šį tą duoti, tada jie nesivargins dėl mūsų, nė piršto nejudins.

- Tikra teisybė, - atsiliepė vežikas, kuris, pažadintas atvykusiųjų bruzdesio, taip pat pasislinko prie stalo. - Neturtingo žmogaus jie dėl pinigų nepuls. Bet buvo atvejų, kad neturtingus žmones jie tyčia nusmeigdavo arba versdavo prisidėti prie jų gaujos ir eiti išvien.

- Na, jei tie žmonės tokie ir taip elgiasi, - įsiterpė jaunasis auksakalys, - tai ir šie namai mums ne ką saugesni. Mūsų viso labo tik keturi, su šeimininkų bernu - penki; jei plėšikai sumanytų pulti dešimčia vyrų, ką galėtume padaryti? Ir dar vienas dalykėlis, - čia Feliksas tarė pašnibždomis, - kas garantuos, kad šių namų šeimininkai yra dori žmonės?

- Dėl to galima nesijaudinti, - atsakė vežikas. - Į šiuos užėigos namus užsuku jau daugiau kaip dešimt metų, ir niekuomet nenutiko nieko blogo. Šeimininkas retai būna namie, sako, jis verčiasi vyno prekyba, o pati yra rami moteriškė, kuri niekam pikto nelinki; ne, be reikalo taip manote, gerbiamasis!

- Ir vis dėlto, - dabar prakalbo ir kilmingos išvaizdos jaunikaitis, - vis dėlto negalėčiau ramia širdimi atmesti to, ką jis sako. Prisiminkite, kokie gandai sklinda apie tuos, kurie šitoje girioje yra dingę be žinios. Daugelis iš jų prieš tai buvo ketinę pernaktoti šitoje užėigoje, o kai paskui po dviejų ar trijų savaičių jų pasigesdavo, imdavo ieškoti ir teiraudavosi šituose namuose, atsakymą visuomet gaudavo vieną - niekas nematė, niekas negirdėjo; sutikite, tai vis dėlto kelia įtarimą.

- Dievas žino, - suabejojo ir mechanikas, - ar ne išmintingiau būtume padarę, apsinakvoję po pirmu pasitaikiusiu medžiu, o ne tarp šitų keturių sienų, iš kur pabėgti, jei staiga jie apgultų duris, nė nesvajok, nes visi langai su grotomis.

Tokios kalbos keliauninkus privertė pagalvoti. Buvo labai panašu, kad ši girios smuklė - nesvarbu, prievarta ar savo noru - veikė su plėšikais išvien. Todėl nakvynė čia jiems atrodė pavojinga; juk buvo girdėję nemažai pasakojimų apie keleivius, kuriuos užpuolė ir išžudė miegančius; nors dabar gyvybei gal ir negrėsė pavojus, bet kai kurie iš svečių nebuvo tokie turtingi, kad netekti bent dalies turto vis tiek būtų buvę menki juokai.

Nukabinę nosis ir be nuotaikos jie spoksojo į savo taures. Kilmingasis jaunikaitis mąstė: kaip būtų gera ant žirgo ramiai risnoti lygiais laukais; mechanikas svajojo: kokia laimė būtų dabar turėti asmens sargybą iš dvylikos tvirtų, lazdomis ginkluotų draugų; auksakalys Feliksas labiau drebėjo dėl globėjos papuošalų nei dėl savo gyvybės; o vežikas, mąsliai dūmindamas pypkę, patyliukais tarė:

- Vyr'ai, bent jau miegančių jie neturėtų mūsų užklupti. Aš, sakysim, sutinku visą naktį nesudėti akių, jei kuris nors vienas iš jūsų man padėtų.

- Sutinku! Ir aš! Ir aš! - atsiliepė kiti trys.

- Užmigti aš vis tiek negalėsiu, - pridūrė kilmingasis jaunikaitis.

- Gerai, bet kad neimtų miegas, reikia ką nors prasimanyti, - tarė vežikas. - Kadangi esame kaip tik keturi, tai, manau, galėtume sulošti kortomis - ir miegas neims, ir laikas greičiau prabėgs.

- Aš kortuoti nemoku, - atsiliepė kilmingasis jaunikaitis, - todėl negalėsiu palaikyti kompanijos.

- O aš net kortų nepažįstu, - prisipažino Feliksas.

- Tai ką veikti, jei negalime lošti kortomis? - klausė mechanikas. - Gal dainuosim? Ne, negalima - dar prisišauksime tuos valkatas. O gal mįslės minkim? Bet tai irgi neilgam. Žinot ką? Kas būtų, jei vieni kitiems ką nors papasakotume? Nesvarbu, linksmos ar liūdnos tos istorijos, tikri atsitikimai ar pasakos - bent jau neduos užmigti ir padės neblogiau laiką prastumti kaip ir kortos.

- Man tinka, bet pradėkite jūs, - tarė šypsodamasis jaunikaitis. - Jūs, ponai amatininkai, keliaujate po visą šalį, todėl prisiklausote visokių daly-

kų, juk kiekvienas miestas ir miestelis turi savų pasakojimų, savų istorijų ir legendų.

- Taip, žinoma, šį tą pasitaiko išgirsti, - pritarė mechanikas, - bet užtat tokie ponaičiai kaip jūs skaitote visokias knygas, iš kurių sužinote įdomesnių dalykų, todėl galėtumėte ką nors išmintingesnio ir gražesnio papasakoti nei paprasti amatininkai, tokie, kaip mudu su Feliksu. Jei neklystu, jūs esate studentas, mokslininkas?

- Mokslininkas - tai ne, - šyptelėjo jaunikaitis, - bet studentas - tikrai; dabar atostogos, ir keliauju namo; o tai, ką rašo mūsų knygos, ne taip tinka pasakoti kaip jūsų vienur kitur išgirstos istorijos. Tad pradėkite, suprantama, jei kiti neprieštarauja!

- Aš - jokių būdu! Gražų pasakojimą vertinu šimtą kartų labiau už kortas, - atsiliepė vežikas. - Dažnai važiuoju vieškeliu lėčiausia žingine, jei tik šalimais einas žmogus ką nors gražaus pasakoja. Ne vieną esu per darganą pasisodinęs į vežimą ir pavėžėjęs, bet tik su sąlyga, kad tas ką nors įdomaus papasakos. Turiu vieną draugą, kurį nepaprastai myliu, kaip man atrodo, vien dėl to, kad jis moka tiek visokių pasakojimų, kurie trunka po septynias ir daugiau valandų.

- Man irgi taip yra, - pritarė jaunas auksakalyš, - pasakojimų klausaus, liežuvį išleidęs; mano meistras Viurcburge turėjo man griežtai uždrausti imti į rankas knygą, kad, pernelyg daug skaitydamas, neapleisčiau darbo. Na, mechanike, guldyką nors gražaus, aš žinau, pradėjęs dabar, gali pasakoti kiaurą naktį, ir dar galo nebus.

Mechanikas išlenkė taurelę dėl drąsos ir taip pradėjo:

Pasakojimas apie guldeną su elnio atvaizdu

- Aukštutinėje Švabijoje dar ir dabar tebestūkso kadaise pačiosdingiausios visame krašte Hohencolernų⁷⁶ pilies mūrai. Stovi ji ant stataus apvalaus kalno, nuo kurio toli matyti visa apylinkė. Bet tiek pat toli ir dar nepalyginamai toliau, nei galima iš visų pusių užmatyti pilį, žmonės nuo seno bijojo narsios Colernų giminės, o jos vardą žinojo ir gerbė visose vokiečių žemėse.

Taigi prieš daug šimtų metų, man rodos, dar ir parakas nebuvo išrastas, gyveno šitoje tvirtovėje vienas iš Colernų, labai keisto būdo žmogus. Nepasakysi, kad jis būtų labai spaudęs savo valdinius ar nuolat vaidijęsis su kaimynais, bet vis tiek niekas nenorėdavo pasipainioti jam po kojomis dėl jo niūraus žvilgsnio, visą laiką surauktos kaktos, stačiokiškos elgsenos ir prastos nuotaikos.

Nedaug tebuvo žmonių - pilies tarnai čia neįeina, - kurie kada nors būtų girdėję jį kalbant

⁷⁶ Hohencolernai - iš Švabijos kilusi garsi kunigaikščių ir Vokietijos imperatorių giminė.

žmoniškai kaip visi. Jei, tarkim, jis jodavo slėniu ir sutikdavo žmogelį, kuris, greitai nusitraukęs nuo galvos kepurę, nusilenkdavo sakydamas: „Labą vakarą, pone grafe, šiandien puikus oras“, – šis atrėždavo: „Niekai!“ arba „Pats žinau!“ O jei kas nors neįtikdavo jam ar jo žirgui, pavyzdžiui, siaurame kelyje sutiktas kaimietis su vežimu nespėdavo išjudinti kuino ir kaipmat pasitraukti iš kelio, vargšą žmogelį užgriūdavo keiksmų kruša; bet niekada nepasitaikė girdėti, kad grafas kada nors būtų žmogų sumušęs. Visame krašte jį vadindavo Colernu Vėtra.

Colernas Vėtra turėjo pačią, kuri buvo visiškai jo priešingybė – švelni ir maloni kaip pavasario saulutė. Kiek kartų draugiškais žodžiais ir švelnumu ji sutaikydavo savo patį su žmonėmis, kuriuos tas būdavo įžeidęs. Neturtinguosius šelpdavo kaip įmanydama ir, net kaitriausiomis vasaros dienomis ar siaučiant baisiausiai pūgai, nepatingėdavo nusileisti nuo stataus kalno aplankyti vargdienių ar sergančių vaikų. Jei tada sutikdavo ją grafas, iškart susiraukęs sakydavo: „Niekai! Pats žinau!“, – ir jodavo toliau.

Kitą moterį toks šiurkštus žmogus būtų atgrąšęs ar net įbauginęs: viena būtų maniusi – kas man

darbo dėl tų driskių, jei mano žmogus juos laiko kvailiais; kita galbūt iš išdidumo ar apmaudo būtų nustojusi tokių pikčiurną mylėti; bet ne tokia buvo ponija Jadvyga fon Colern.

Ji visą gyvenimą mylėjo savąjį, stengėsi gražia balta rankute lyginti raukšles ant jo rudos kaktos, būti jam meili ir jį gerbti. Ir kai po kelerių metų Dievulis padovanojo mažytį grafaitį, jos širdis ir dabar nuo jo nė kiek neatšalo – suspėdavo ir sūneliui atlikti visas mylinčios motinos priedermes.

Praėjo treji metai. Grafas fon Colernas matydavo savo sūnų tik sekmadieniais po pietų, kai auklė atnešdavo jį ir paduodavo į rankas. Jis žiūrėdavo į vaikelį, išmeigęs akis, kažką sumurmėdavo po nosimi ir gražindavo auklei. Tik kai mažylis pirmą kartą ištarė žodį „tėveli“, grafas padovanojo auklei guldeną, bet vaikui net nenusišypsojo.

Tačiau kai atėjo trečiasis berniuko gimtadienis, grafas liepė pirmą kartą užmaiti sūnui kelnytes ir visą gražiai aptaisyti aksomo ir šilko drabužėliais; paskui įsakė atvesti prie durų savo juodbėrį ir dar antrą puikų žirgą ir, paėmęs mažylį ant rankų, ėmė, žvangėdamas pentiniais, leisti sraigtiniais laiptais žemyn. Pamačiusi tokią neregėtą vaizdą, grafienė Jadvyga labai nustebo. Šiaip ji ne-

buvo pratusi šeimos galvos klausinėti, kur šis joja ir kada grįš, bet šįkart baimė dėl vaiko atvėrė jai burną.

- Ar žadate kur joti, grafe? - paklausė. Tas nieko neatsakė. - Kam nešatės vaiką? - neatlyžo ji. - Kunas eis su manimi pasivaikščioti.

- Pats žinau, - atsakė Colernas Vėtra ir toliau lipo laiptais žemyn. Kieme paėmė vaiką už kojytės, įkėlė į balną, tvirtai pririšo drobine juosta, pats užšoko ant juodbėrio ir, laikydamas rankoje sūnaus žirgo pavadi, žingine išjojo pro pilies vartus.

Iš pradžių vaikui, matyt, labai patiko joti su tėvu į pakalnę. Jis plojo rankutėmis, juokėsi, tampė savo žirgą už karčių, kad tas greičiau bėgtų, o tėvas negalėjo atsidžiaugti; net keletą kartų sušuko:

- Šaunus vaikinai iš tavęs išaugs!

Bet kai išjojo į lygumą, ir grafas paleido arklius risčia, mažyliui smagumas greitai praėjo; iš pradžių nedrąsiai prašė tėvą joti lėčiau, bet kai greitis vis didėjo, ir stiprus vėjas vargšui Kunui bemaž užėmė kvapą, pradėjo patyliukais verkti, paskui nerimauti, kol pagaliau kiek įgalėdamas paleido gerklę.

- Pats žinau, niekai! - piktai tarė tėvas. - Vos užlipo ant arklio ir jau bliana; nutilk, arba...

Tačiau tą akimirką, kai grafas norėjo sūnelį padrašinti, kaip reikiant užkeikdamas, jo juodbėris stoji piestu, o kito žirgo pavadis ištrūko iš rankų; galų gale sutramdęs savo gyvulį ir nerimastingai atsigręžęs pažiūrėti, kur vaikas, pamatė, kad sūnaus žirgas be raitelio skuodžia pilies linkui.

Kad ir koks kietaširdis ir niūrus buvo grafas fon Colernas, bet šitas vaizdas jį sukretė. Pirmiausia pamanė, kad sūnus guli kur ant kelio sulaužytais kaulais; rovē sau nuo barzdos plaukus ir vaitojo. Pasileido keliu atgal, bet vaiko niekur nebuvo; jau ėmė rodytis, kad pasibaidęs arklys bus jį numetęs į vandens griovį, kuris telkšojo šalikelėje. Tik staiga už nugaros išgirdo vaikišką balselį šaukiant jį vardu; net nepajuto, kaip apsuko žirgą, – ir ką išvydo: prie kelio po medžiu sėdi senė ir supa ant kelių vaiką.

– Kur radai vaiką, ragana? – suriko įtūžęs grafas. – Nešk greičiau šen!

– Nesikarščiuokite, ramiau, jūsų malonybe! – tarė šypsodamasi senė. – Ir ant savo puikaus žirgo galite prisišaukti nelaimę! Kur radau berniuką, teikiatės klausti? Taigi pasibaidė jo arklys, o prie balno priištąs vaikas vos besilaikė už vienos kojy-

tės, plaukai beveik žeme vilkosi; pagavau jį į savo prijuostę.

- Pats žinau, - sušuko grafas piktai, - o dabar duok šen; matai, kad negaliu nulipti - žirgas nirtus, dar užgaus jį.

- Paaukokite man guldeną - tokį su elnio atvaizdu, - nuolankiai paprašė moteris.

- Niekai! - riktelėjo grafas ir sviedė jai po medžiu kelis pfenigus.

- Ne, man labai reikėtų guldeno su elnio atvaizdu, - nenusileido ji.

- Ko, guldeno su elnio atvaizdu?! Tu pati jo neverta! - niršo grafas. - Šen vaiką, arba užpjudyčiau šunimis.

- Štai kaip! Nė guldeno aš neverta? - atsakė su pašaipu senė. - Na, ką gi, pažiūrėsime, kas iš jūsų palikimo bus vertas guldeno su elnio atvaizdu; o šituos pfenigus pasilaikykite sau!

Tai sakydama, senė metė tuos tris mažičius variokus grafui atgal, ir taip taikliai, kad visi trys įlėkė į šikšninį kapšeli, kurį tas dar tebelaikė rankoje.

Senės taiklumas grafui tiesiog užėmė žadą, todėl kelias minutes negalėjo nė žodžio pratarti, bet paskui nustebimas virto pykčiu. Jis griebė šautu-

vą, atlenkė gaiduką ir ėmė taikyti į senę. O ši ramių ramiausiai glostė ir bučiavo jaunąjį grafaitį, laikydama jį glėbyje taip, kad kulka pirma kliudytų vaiką.

- Esi geras, ramus berniukas, - kalbėjo ji, - būk visuomet toks, ir laimė tavęs neaplenks.

Pasakiusi šį linkėjimą, senė pastatė vaiką ant žemės ir pagrasė grafiui pirštu:

- Grafe Colernai, guldeną su elnio atvaizdu man dar lieki skolingas, - tarė ji ir, nekreipdama dėmesio, kaip jis plūstasi, nukiūtino, skroblo lazdele pasiramstydamą, į girią. Tada Konradas, grafo tarnas, visas drebėdamas nulipo nuo arklio, įkėlė ponaitį į balną, pats atsisėdo jam už nugaros ir nujojo šeiminkui iš paskos į pilį.

Tai buvo pirmas ir paskutinis kartas, kai grafas fon Colernas Vėtra jodinėjo su savo sūneliu; dėl to, kad, arkliams bėgant risčia, vaikas pradėjo verkti ir šaukti, tėvas nusprendė, jog sūnus išlepeš, ir iš jo nieko gero nebus, todėl žiūrėjo į jį be džiaugsmo, ir kiekvieną kartą, kai berniukas, kuris tėvą labai mylėjo, džiaugsmingai pribėgdavo ir meilindamasis apsikabindavo jo kelius, grafas vijo jį šalin, rėkdamas:

- Pats žinau! Niekai!

Grafiënė Jadvyga kantriai iškęsdavo visas vyro užgaidas, bet toks šiurkštus elgesys su niekuo nekaltu vaikeliu ją nepaprastai žeidė; kelis kartus buvo susirgusi dėl širdies skausmo, kai žiaurusis grafas dėl kažkokių menkniekių mažylį griežtai nubaudė; galų gale pasimirė savo gražiausiuose gyvenimo metuose – jos gailėjo tarnai ir visi apylinkių žmonės, o labiausiai verkė sūnelis.

Nuo to laiko grafas beveik visai nebesirūpino sūnumi – atidavė jį auklėti slaugei ir pilies kapelionui ir išvis juo mažai besidomėjo, ypač dar dėl to, kad netrukus vedė turtingą jauną panelę, kuri po metų padovanojo jam dvynukus, du mažyčius grafaičius.

Kunui maloniausias pasivaikščiojimas būdavo nubėgti pas senele, kuri išgelbėjo jam gyvybę. Ji visada daug pasakodavo apie jo mirusią mamytę ir apie tai, kiek ji yra jai padariusi gero. Tarnai ir tarnaitės berniuką vis įspėdavo, kad taip dažnai nelakstyti pas ponią Feldheimerienę – tokia buvo senės pavardė, – nes toji esanti ne kas kita kaip ragana; tačiau mažylis jos nebijojo: mat pilies kapelionas buvo aiškinęs, kad jokių raganų nėra, o pasakojimai apie moteris, mokančias kerėti, ant

žarsteklio oru skraidančias ir ant Brokeno⁷⁷ orgijas keliančias, irgi yra grynai prasimanymai.

Bet kas tiesa, tai tiesa: senelės Feldheimerienės namuose matė visokių daiktų, kurių negalėjo suprasti, kam jie reikalingi; ir pokštas su trimis pfe-nigais, kuriuos ji taip taikliai įmetė tėvui į kapšą, jam irgi nėjo iš galvos; be to, ji mokėjo sutaisyti visokių tepalų ir gėrimų, kuriais gydė žmones ir gyvulius; taip pat kalbos, kad ji neva turinti kažkokią orų keptuvę, kurią užtenka padėti ant ugnies, ir kyla baisus griaustinis, irgi nebuvo nė surūdijusio dvylekio vertos.

Ji išmokė jaunąją grafaitę daug naudingų dalykų, pavyzdžiui, pasidaryti vaistų susirgusiems arkliams gydyti, gėrimo nuo pasiutligės, masalų žu-vims gaudyti ir nemažai kitų gyvenime pravarčių daiktų. Netrukus senelė Feldheimerienė liko vienišė grafaičio draugė, nes auklė mirė, o pamotė visai jo nežiūrėjo.

⁷⁷ Brokenas – aukščiausia Harco kalnų viršūnė, aukštis 1142 metrai. Apie šį kalną sukurta daug legendų, pavyzdžiui, kad Valpurgijos naktį (iš balandžio 30 į gegužės 1-ąją) piktosios dvasios ir raganos čia keliančios puotą ir orgijas.

Broliai augo, o Kuno gyvenimas darėsi vis liūdnescnis. Dvyniams per pirmą jojimą pasisekė nenukristi nuo arklio, ir grafas fon Colernas Vėtra nusprendė, kad abu yra visai išmintingi ir gabūs vaikai, todėl visą savo meilę skyrė tik jiems: jodinėjo su jais nuo ryto iki vakaro ir mokė visko, ką pats mokėjo.

Bet nedaug gero jie teišmoko; rašyti ir skaityti grafas pats nemokėjo, todėl ir jo šaunieji sūneliai neturėjo tokiems niekam gaišti laiko. Bet užtat, būdami dešimties metų, jie jau taip šlykščiai keikėsi kaip ir jų tėvas, su visais vaidijosi, tarp savęs sugyveno kaip šuo su kate ir tik tuomet eidavo išvien ir pasidarydavo draugai, kai norėdavo nuskriausti Kuną.

Motina dėl to per daug nesijaudino, nes manė, kad peštis berniukams sveika ir naudinga; bet vieną kartą tarnas apie tai pasakė seniui grafui, o tas tik atkirto:

- Pats žinau! Niekai!

Tačiau jis vis dėlto susirūpino ir ėmė galvoti, ką čia padarius, kad sūnūs ateityje vienas kito nenugalabytų, nes į atmintį buvo įsirėžęs senės Feldheimerienės, kurią širdy laikė tikrą tikriausia raga-

na, grasinimas: „Na, ką gi, pažiūrėsim, kas iš jūsų palikimo bus guldeno su elnio atvaizdu vertas“.

Sykį medžiodamas savo pilies apylinkėse, grafas atkreipė dėmesį į du kalnus, kuriuos, kaip jam atrodė, pati gamta sukūrusi pilims statyti, ir iš karto nusprendė statybą neatidėlioti. Ant vieno kalno išaugo Šelmkalnio⁷⁸ pilis, kurią taip pavadino savo jaunesniojo dvynio garbei, – sūnaus, kuriam dėl jo visokių išdaigų jau seniai buvo davęs Šelmio vardą, – o antrą pilį, norėdamas pašiepti raganą, kuri sakė, kad jo palikimas nė guldeno su elnio atvaizdu nevertas, iš pradžių manė pavadinti Elnio Guldeno kalnu, bet paskui pasirinko paprastesnę Elniakalnio⁷⁹ vardą: taip abu kalnai iki šiol tebevadinami, ir kam pasitaiko keliauti Švabijos Albu⁸⁰, tas ir šiandien gali juos pamatyti.

Iš pradžių grafas fon Colernas buvo ketinęs vyriausiajam sūnui testamentu užrašyti Hohenco-

⁷⁸ Vokiškai tas kalnas vadinamas *Schalksberg*: *Schalk* – „išdykėlis, šelmis, pokštininkas“, *Berg* – „kalnas“.

⁷⁹ Vokiškai jis vadinasi *Hirschberg*: *Hirsch* – „elnias“, *Berg* – „kalnas“.

⁸⁰ Švabijos Albas, arba Švabijos Jura, yra apie 150 km ilgio ir 30–37 km pločio kalnagūbris, nusidriekęs tarp Nekaro ir Dunojaus upių.

lernų pilį, jaunajam Šelmiui – Šelmkalnį, jo broliui – Elniakalnį, bet pati tol galvą ūžė, kol jis savo sprendimą pakeitė.

– Kvailelis Kunas, – taip grafiene vadino nelaimingąjį berniuką už tai, kad tas nebuvo toks išdykęs ir neklaužada kaip jos vaikai, – yra ir taip užtektinai turtingas – jam gana motinos palikimo, o čia dar atiduodama ir puiki, turtinga Colernų pilis! Mano sūnūs nieko negauna – po vieną pilaiteį, kurioms tik miškai tepriklauso!

Grafas visaip įrodinėjo, kad būtų nusikaltimas iš Kuno atimti pirmagimio sūnaus teisę, bet viskas veltui: grafiene liejo ašaras ir kėlė vaidus tol, kol Colernas Vėtra, kurio šiaip niekas negalėdavo perkalbėti, dėl šventos ramybės nusileido ir ūgiu mažesniajam Šelmiui užrašė Šelmkalnio, Volfui, didesniajam, – Colernų pilis, o Kunui – Elniakalnį su Balingeno miesteliu.

Nedaug laiko praėjo, kai testamentas buvo surašytas, ir grafas sunkiai susirgo. Gydytojui, kuris pasakė, kad jo dienos jau suskaičiuotos, atšovė: „Pats žinau!“, o pilies kapelionui, kai tas priminė, kad iš gyvenimo reikia pasitraukti kaip dera krikščioniui, piktai atrėžė: „Niekai!“ – ėmė keiktis

ir tūžti ir mirė, kaip gyveno: kaip neraliuotas galvijas ir didelis nusidėjėlis.

Dar tebegulėjo velionis nepalaidotas, kai atbėgo grafienė, testamentu nešina, ir Kunui, savo posūniui, pakišusi jį po nosimi, tyčiodamasi pareiškė, kad šis gališ dabar parodyti savo mokytumą ir pats paskaityti, kas tam popieriuje parašyta, juodu ant balto – kad Colernų pilyje jam nebėra kas veikti. Ji ir jos sūnūs džiaugėsi, gavę tiek gražaus turto ir abi pilis, kurias nuo jo, pirmagimio, pavyko paveržti.

Kunas nuolankiai pakluso mirusiojo valiai, bet negalėjo sulaikyti ašarų, atsisveikindamas su piliimi, kur buvo gimęs, kur gulėjo palaidota brangioji mamytė, kur gyveno gerasis kapelionas ir, netoli nuo pilies, beveik vienintelis artimas žmogus – senelė Feldheimerienė. Nors Elniakalnio pilis buvo graži, jos rūmai puikūs, bet čia jis jautėsi vienišas, čia jam buvo nyku, todėl netrukus ėmė nepaprastai ilgėtis gimtųjų namų.

Vieną vakarą grafienė ir abu jos sūnūs, kurie dabar jau turėjo po aštuoniolika metų, sėdėjo pilies balkone ir žvelgė į slėnį. Staiga pamatė į pilį atjojant stotingą raitelį, kuriam iš paskos sekė du mulai su ant nugarų įtaisytais įstabiais dengtais

neštuvais, ir nemažai tarnų. Grafienė ir sūnūs ilgai spėliojo, kas tas raitelis galėtų būti. Galiausiai mažasis Šelmis sušuko:

- O, juk tai mūsų ponaitis brolis iš Elniakalnio!

- Tas kvailelis Kunas? - nustebusi sušuko grafienė. - Aha, matyt, nori suteikti mums garbę ir pakviesti į svečius, o puikieji neštuvai skirti man - į Elniakalnį nunešti; ne, tokio gerumo ir tokios pagarbos iš savo ponaičio posūnio, kvailelio Kuno, tikrai nesitikėjau. Į mandagumą reikia atsakyti mandagumu, eime, nusileiskime prie vartų ir ten sutikime jį; nutaisykite draugiškus veidus, gal Elniakalnyje mums ką nors padovanos, tarkim, vienam arklį, kitam šarvus, o man jau seniai praverstų jo motinos papuošalai.

- Jokių dovanų iš kvailelio Kuno man nereikia, - pasipriešino Volfas, - ir mano meilaus veido jis taip pat neišvys. Geriausiai būtų, manau, kad jis per daug nedelsdamas keliautų paskui mūsų mieląjį tėvelį, tada paveldėtume Elniakalnį ir visą turtą, o jo motinos papuošalus jums, mamyte, perleistume visai pigiai.

- Ak tu, nenaudėli! - užsidegė pykčiu motina. - Dar man reikės iš jūsų papuošalus pirkti? Ar taip atsidėkojate man, kad iš tėvo išplėšiau jums Coler-

nų pilį? Papuošalus turiu gauti dykai, ar ne, mano mažasis Šelmi?

- Dykai tik giltinė pjauna, brangioji mamyte! - atsakė juokdamasis sūnus. - Jei tiesa, kad už papuošalus net pilaitę galima nupirkti, tai mes ne tokie mulkiai, kad juos kaip niekur nieko kabintume jums ant kaklo. Kai tik Kunas užmerks akis, nujosime į pilį, viską pasidalysime, o aš savo dalį paroduosiu. Jei jūs, ponია mamyte, mokėsite daugiau nei žydas, papuošalai bus jūsų.

Taip kalbėdamiesi, jie nuėjo iki pilies vartų; tik vargais negalais grafienė užgniaužė pyktį dėl papuošalų, nes grafas Kunas jau jojo pakeliamuoju tiltu. Pamatęs pamotę ir brolius, sustabdė žirgą, nušoko ir visus mandagiai pasveikino. Nors Kunui jie buvo pridarę daug pikta, jis vis tiek manė, kad anie yra jo broliai, ir kad šią beširdę moterį mylėjo jo tėvas.

- O, kaip gražu, kad ponas sūnelis mūsų nepamiršta, - ėmė suokti saldžiu balsu grafienė, meiliai šypsodamasi. - Kas girdėti Elniakalnyje? Gal jau kiek apsipratote? Matau, ir palankiną įsitaisęs! Oi, koks puikus! Imperatorienei - ir tai nebūtų gėda jame sėdėti; tikriausiai netrukus atsiras ir šeimi-

ninkė, kuri su malonumu norės jame po apylinkes pasidairyti.

- Lig šiol apie tai dar negalvojau, maloningoji ponia mamyte, - atsakė Kunas, - užtat panūdau kitą kompaniją į namus pasikviesti; dėl to atvykdamas ir dengtus neštuvus pasiėmiau.

- O, koks jūs geras ir rūpestingas, - pertraukė jo kalbą dama, šypsodamasi ir nusilenkdama svečiui.

- Jam juk nebelengva sėdėti balne, - toliau kuo ramiausiai kalbėjo Kunas, - turiu galvoje tėvą Jozefą, pilies kapelioną. Žadu jį pasiimti - jis yra mano senas mokytojas, be to, taip buvome sutarę, kai išvykau iš Colernų. Priglausiu ir seneleį Feldeimerienę, gyvenančią tenai slėnyje palei kalną. Dievulėliau! Dabar ji jau taip suseno, vos bepakrūta, o kadaise išgelbėjo man gyvybę, kai pirmą kartą buvau išjojęs su amžiną atilsį tėveliu; kambarių Elniakalnyje yra užtektinai, tegu ten gyvena, kol užmerks akis.

Tai pasakęs, Kunas nuėjo per kiemą pas kapelioną.

Grafaitis Volfas perpykęs kietai suspaudė lūpas, grafienė net pažaliavo iš įniršio, o mažasis Šelmis tik garsiai nusikvatojo ir tarė:

- Na, kiek duodate už kuiną, kuri jis man padovanos? Broli Volfai, mainau ją į šarvus, kuriuos jis tau davė. Ha ha ha! Pamanyk, jis nori pasiimti kapelioną ir tą seną raganą! Nieko sau porelė: iki pietų galės su kapelionu mokytis graikų kalbos, o po pietų iš nukvaršėlės Feldheimerienės imti raganavimo pamokas. Tai bent pokštininkas, tas kvailėlis Kunas!

- Jis tikras prasčiokas, - įsiterpė grafienė, - ir čia visai ne juokai, mano vaikelį; gėda visai giminei; kai aplinkiniai sužinos, kad grafas fon Colernas ištainginguose neštuvuose su mulais parsigabeno seną raganą Feldheimerienę ir apgyvendino savo namuose, neturėsime akių kur dėti. Tą bruožą jis paveldėjo iš motinos - toji irgi amžinai bičiuliavosi su ligoniais ir visokiais valkatomis. Jo tėvas karste apsiverstų sužinojęs.

- Taip, - pridūrė mažasis Šelmis, - tėvas ir kape gulėdamas pasakytų: „Pats žinau, niekai!“

- Šventa tiesa, antai jis jau ateina su seniu ir net nesigėdi jo už parankės vesti, - sušuko, siaubo apimta grafienė, - eime, nenoriu jo daugiau akyse matyti.

Jie pasišalino, o Kunas atvedė seną mokytoją iki pat tilto ir pats padėjo įlipti į neštuvus; slėnyje pa-

lei kalną liepė sustoti prie senelės Feldheimerienės trobelės ir rado ją jau susiruošusią kelionei – su pilnu krepšiu visokių stiklinaičių, puodelių, buteliukų su lašukais ir kitų rakandų, nepamiršusią ir savosios skroblo lazdelės.

Beje, viskas įvyko ne taip, kaip pranašavo piktavalė grafienė fon Colern. Apylinkėje neatsirado žmogaus, kuris nors kiek būtų stebėjęsis riterio Kuno poelgiu; priešingai, visi gyrė, visiems atrodė gražu, kad jis nusprendė pragiedrinti paskutines senelės Feldheimerienės dienas; o kad pasiėmė į pilį senąjį kapelioną Jozefą, pelnė dievobaimingo žmogaus vardą.

Vieninteliai, kurie griežė dantimis ir jį niekino, buvo broliai ir grafienė; bet tuo jie tik sau kenkė, nes visi piktinosi tokiu nesuprantamu brolių elgesiu; tarsi atpildas ėmė sklisti kalbos, kad jie su motina nesugyvena, amžinai vaidijasi ir yra pasirengę vienas kitam gerkles perkąsti.

Grafas fon Colernas Elniakalnietis kelis kartus mėgino su broliais taikytis: jam buvo labai nesmagu, kad jie, dažnai jodami pro jo tvirtovę, niekuomet neužsuka, arba sutikę girioje ar laukuose sveikinasi šalčiau nei su visai nepažįstamu. Tačiau jo

pastangos eidavo per nieką; negana to, broliai tik dar labiau stengdavosi jį visaip paniekinti.

Vieną dieną jam staiga atėjo į galvą nauja mintis, kaip palenkti brolių širdis, nes žinojo, kokie jie šykštuoliai ir gobšai. Mat tarp trijų pilių, beveik viduryje, plytėjo tvenkinys, bet jis priklausė Kuno valdoms. Tame tvenkinyje veisėsi puikiausi visoje apylinkėje karpiai ir lydekos, ir broliams, labai mėgstantiems žvejoti, maudė širdį, kad tėvas pamiršo tą tvenkinį užrašyti jiems. Jie buvo per daug išdidūs, kad žvejetų be brolio žinios, o gražiai paprašyti, kad leistų, nenorėjo. Bet Kunas puikiai žinojo, kaip tvenkinys broliams rūpi, todėl vieną kartą pakvietė su jais ten susitikti.

Buvo gražus pavasario rytas, kai visi trys broliai iš trijų pilių bemaž tą pačią akimirką atvyko prie tvenkinio.

- Oi, - sušuko mažasis Šelmis, - kaip puikiai išėjo! Iš pilies išjojau lygiai septintą valandą.

- Aš irgi! Ir aš! - atsakė broliai, vienas atjojęs iš Elniakalnio, kitas - iš Colernų.

- Vadinasi, tvenkinys yra pačiame viduryje, - nusprendė mažėlis. - Neblogas ežerėlis.

- Taigi, todėl ir pasikviečiau jus čionai. Žinau, abu esate aistringi žuvautojai; ir nors aš taip pat

mėgstu pameškierioti, bet manau, kad žuvies užteks visoms trimis pilims, o pakrantėse, jei ir visi ateitume su meškėmis vienu kartu, vietos užteks. Dėl to noriu, kad nuo šios dienos tie vandėnys būtų mūsų bendra nuosavybė, ir kiekvienas iš mūsų turėtų į juos tokias pat teises kaip ir aš.

- O, mūsų brolelis labai jau dosnus! - pašaipiai tarė mažėlis. - Duoda mums šešių margų vandens plotelį ir kelis šimtus žuvyčių, nepasakydamas, ką iš mūsų norės už tai gauti, a? Dykai tik giltinė pjauna!

- Nieko man už tai nereikia, - atsakė Kunas. - Vienintelis dalykas, ko norėčiau, tai retsykais susitikti su jumis prie šito tvenkinio ir pasišnekėti. Juk esame vieno tėvo vaikai.

- Ne, - pasipriešino Šelmkalnio pilies valdovas, - taip negerai: nieko nėra kvailesnio, kaip meškierioti būriu - visuomet kas nors išbaidys žuvį. Verčiau nustatykime dienas, pavyzdžiui, pirmadieniais ir ketvirtadieniais žvejoji tu, Kunai, antradieniais ir penktadieniais - Volfas, o trečiadieniais ir šeštadieniais - aš, man taip būtų geriausiai.

- Nesutinku iš principo, - atmetė pasiūlymą niūrusis Volfas. - Nenoriu jokių dovanų ir su niekuo dalytis. Tu, Kunai, siūlydamas mums šitą kūdrą,

elgiesi teisingai, nes, tiesą sakant, ji visiems trims vienodai priklauso, todėl sužadžiame kauliukais; jei laimė nusišypsos man, tuomet jūs turėsite ma-
nęs atsiklausti, ar galima žuvauti.

- Aš kauliukais niekada nežaidžiu, - atsakė Kunas nusimineš, kad jo broliai tokie nesukalbami.

- Iš tikrųjų buvome pamiršę, - šaipėsi mažasis Šelmis, - ponas brolelis yra pamaldus ir dievobai-
mingas, todėl žaidimas kauliukais jam yra mirti-
na nuodėmė. Aš turiu geresnį siūlymą, tokį, kurio nesigėdytų net pats pamaldžiausias vienuolis. At-
sineškime meškeres, ir kas širyt, kol Colernų pily-
je varpas išmuš dvylika, pagaus daugiausia žuvų,
tam kūdra ir priklausys.

- Būčiau kvailys, ir tiek, - tarė Kunas, - jei ko-
vočiau dėl to, ką teisėtai paveldėjau. Bet, norėda-
mas jus įtikinti, kad nejuokauju, siūlydamas tven-
kiniu naudotis bendrai, sutinku atsinešti žvejybos
įnagius.

Visi trys nujojo namo, kiekvienas į savo pilį.
Dvyniai kuo skubiausiai išsiuntė tarnus, kad šie
išvartytų visus užsigulėjusius akmenis ir prirink-
tų žūklei sliėkų; o Kunas išsitraukė savo įprastinę
meškerę ir pasiėmė masalų, kuriuos sutaisyti jį

buvo išmokiusi senelė Feldheimerienė; jis pirmas grįžo į vietą, iš kur buvo išsiskirstę.

Kai atkako broliai dvyniai, jis leido jiems išsirikti pačias geriausias ir patogiausias vietas ir tik tada užmetė savo meškerę. Ir ką pasakysi! – žuvys tarsį pažino savo šeimininką: karpių ir lydekų būriai plaukė prie jo meškerės ir judino plūdę, senesnės ir didesnės žuvys stūmė šalin mažesniąsias, ir Kunas traukė vieną po kitos. Nespėdavo užmesti meškerės, o kokios dvi ar trys dešimtys žuvų jau laukė išsižiojusios, norėdamos griebti smailų kabliuką. Dar nepraėjo nė dviejų valandų, o aplinkui ant žemės jau gulėjo krūvos puikiausių žuvų.

Tada Kunas padėjo meškerę ir nuėjo pažiūrėti, kaip sekasi dvyniams. Mažasis Šelmis buvo pagavęs du karpius ir porą mažiųjų aukščių, Volfas turėjo tris ūsuočius ir du nedidelius kilbukus, ir abu piktai žiūrėjo, įdelbę akis į savo plūdes; ir vienas, ir kitas iš savo vietų galėjo neblogai matyti, kokią gausybę žuvų jau buvo pritraukęs Kunas. Kai šis priėjo, Volfas pašoko baisiausiai perpykęs, sutraukė valą, sulaužė į šipulius meškerkotį ir viską sviedė į vandenį.

– Norėčiau, kad būtų ne vienas, o tūkstantis kabliukų, kuriuos galėčiau užmesti, ir kad ant visų

spurdėtų po vieną tokį gyvą padarą! – sušuko jis. – Bet čia, atrodo, daiktas ne iš švariųjų – be velnio ar raganos pagalbos taip nebūna. Kaip tu, kvaileli Kunai, gali per valandą prigaudyti žuvų daugiau nei aš per ištisus metus?

– Taip, taip, dabar prisimenu, – pritarė broliui mažasis Šelmis, – gaudyti žuvį jis išmoko iš senės Feldheimerienės, tos nelabosios raganos, o mes, pusgalviai, atėjome kartu žuvauti; jis pats greitai bus raganius.

– Na, ir niekšeliai jūs! – nebesusitvardė Kunas. – Šį rytą gana prisižiūrėjau, kokie jūs gobšai, begėdžiai ir storžieviai. Dinkite greičiau iš čia – kad nė kvapo jūsų neliktų! Patikėkite, jūsų sielos jaustųsi kur kas lengviau, jei dorumu ir gerumu nors pusę tiek prilygtumėte tai moteriškei, kurią vis ragana apšaukiate.

– Ne, iki tikros raganos jai dar nemažai trūks-ta! – atsakė tyčiodamasis Šelmis. – Raganos moka nuspėti ateitį, o iš senės Feldheimerienės tiek teišeina pranašautoja kiek iš ožio daržininkas; tėvui jinai pranašavo, kad didelę jo palikimo dalį bus galima nupirkti už guldeną su elnio atvaizdu, kitaip sakant, jis turėjo elgetomis išeiti, o štai prieš mir-damas valdė tiek žemės, kiek nuo Colernų pilies

bokštų akys užmato! Eik jau eik, senė Feldheimerienė yra neapsakomai kvaiša boba, o tu – kvailelis Kunas, ir tiek.

Po tų žodžių mažėlis kuo skubiausiai nešė ku-dašiu, nes privengė tvirtos brolio rankos, o Volfas spruko iš paskos, griaudėdamas visais keiksmiais, kokius buvo išmokęs iš tėvo.

Be galo nuliūdęs parėjo Kunas namo, nes dabar aiškiai matė, kad broliai niekuomet nebenorės su juo bendrauti. Jų skaudžius žodžius taip paėmė į širdį, kad kitą dieną sunkiai susirgo, ir tik kilnia-dvasio kapeliono Jozefo paguoda bei senelės Feldheimerienės stiprūs vaistai išgelbėjo jį nuo mirties.

O kai broliai sužinojo, kad Kunas guli mirties patale, nieko nelaukdami, iškėlė smagią puotą ir įkaušę susitarė, kad tas, kuris pirmas išgirs apie kvailelio Kuno mirtį, iš visų patrankų trenks salvę ir taip vienas antram praneš šią žinią, o kas išsaus pirmas, tas turės teisę iš Kuno rūsio išridenti paties geriausio vyno statinę. Nuo tos dienos Volfas visą laiką siūsdavo prie Elniakalnio tarnus į žvalgybą, o mažajam Šelmiui už didelius pinigus pavyko papirkti vieną Kuno tarną, kad tas, nugirdęs šeimininką jau leidžiant paskutinį kvapą, nedelsdamas jam praneštų.

Tačiau šitas tarnas buvo prielankesnis savo gerajam ir pamaldžiam ponui negu piktos širdies Šelmkalnio grafui. Todėl vieną vakarą, nebeiškęsdamas nežinios, jis pasiteiravo senelės Feldheimienės, kaip jaučiasi ponas, o išgirdęs, kad jis jau taisosi, papasakojo jai apie anų brolių ketinimą, jam mirus, surengti džiaugsmo saliutą. Senelė labai pasipiktino; ji tuojau pat viską persakė grafui, o kai šis nenorėjo tikėti, kad jo broliai tokie beširdžiai, patarė jam patikrinti: paleisti gandą, kad jis numiręs, ir klausytis – šaus jie iš patrankų ar ne. Grafas pasišaukė tarną, kurį brolis buvo papirkęs ir, dar kartą viską iškamantinėjęs, įsakė jam joti į Šelmkalnio pilį ir pranešti, kad jis jau baigia atsiveikinti su šiuo pasauliu.

Tarnas sėdo ant arklio ir pasileido žemyn nuo Elniakalnio. Jį pastebėjo grafo Volfo fon Colerno tarnas, sustabdė ir klausia, kur taip skuba.

– Oi, – tarė tas, – mano vargšas ponas jau nebeišgyvens šio vakaro, nebėra nė mažiausios vilties.

– Taip? Jau atėjo laikas? – sušuko Volfo tarnas, nubėgo prie savo arklio, šoko į balną ir nurūko, kiek bėrio kojos įkabina, į Colernų pilį; jis jojo taip smarkiai, kad arklys prie vartų krito negyvas, o

pats, vos išstėnėjė: „Grafas Kunas miršta!“, su-
smuko apalpęs.

Kaipmat sugriaudėjo Hohencolernų pilies pa-
trankos; grafas Volfas ir jo motina trynė rankas,
kad jiems atiteks puikaus vyno statinė, nemažas
palikimas, tvenkinys ir Kuno motinos papuošalai;
jūdviejų ausyse maloniai aidėjo stiprūs patrankų
šūviai. Bet tai, ką jie palaikė aidu, buvo Šelmkal-
nio pilies patrankų garsas, ir Volfas šypsodamasis
motinai tarė:

- Išėina, kad ir mažėlis turėjo šnipą, vadinasi,
teks po lygiai dalytis ne tik vyną, bet ir visą kitą
palikimą.

Volfas, nieko nelaukdamas, sėdo ant arklio, nes
įtarė, kad mažasis Šelmis gali nukakti už jį anks-
čiau ir pasiglemžti ne vieną mirusiojo brangenybę.
Bet prie tvenkinio broliai susitiko akis į akį ir abu,
nemaloniai pasijutę, išraudo kaip vėžiai, - mat kie-
kvienas stengėsi Elniakalnyje būti pirmas.

Toliau jodami drauge, apie Kuną neužsiminė nė
pusės žodžio, tik broliškai svarstė, kaip ateityje
tvarkyti reikalus, ir kas valdys Elniakalnį. Bet kai
pakeliamuoju tiltu įjojo į pilies kiemą, jų brolis, gy-
vas ir sveikas, žiūrėjo į juos pro langą, tačiau jo
akys svaidė žaibus. Pamatę Kuną, broliai nustėro

vietoje: iš pradžių manė, kad tai vaiduoklis, ir ėmė žegnotis; bet įsitikinę, kad čia tikrai jų brolis – stovi kaip niekur nieko, – Volfas sušuko:

– Kad tave kur bala! Niekis! Aš maniau, kad tu jau pakratei kojas!

– Ką gi, jei ne šiomet, kitamet, – pridūrė mažėlis, žvelgdamas į Kuną paniekos kupinu žvilgsniu.

Tada Kunas suriko griausmingu balsu:

– Nuo šiol mes nebe giminės! Aš puikiausiai girdėjau jūsų saliotą; bet ir mano kieme štai stovi puikios ilgavamzdės, kurias jūsų garbei įsakiau kaip reikiant užtaisyti. Spauskit iš čia kuo greičiau – kad per patrankos šūvį neprisiartintumėte prie šių namų, o jei ne, savo kailiu pajusit, kokia taikli Elniakalnio šaulių akis.

Antrą kartą sakyti jiems nereikėjo, nes matė, kad brolis visai nejuokauja; jie spustelėjo žirgus pentiniais ir vienas per kitą pasileido į pakalnę, o jų brolis iš paskos dar iššovė skeveldrinį sviedinį, kuris kaukdamas pralėkė taip žemai, kad šie nejučia mandagiai ir žemai nulenkė galvas. Kunas norėjo juos tik pagąsdinti, bet ne sužeisti.

– Kodėl tu šovei? – paklausė suirzęs mažasis Šelmis. – Kvaily tu, aš šoviau tik todėl, kad išgirdau tavo šūvius.

- Ką čia tauški? Motinos paklausk, - atrėžė Volfas. - Tu pirmas šovei, tu užtraukei mums gėdą, barsuke!

Mažėlis neliko broliui skolingas - išvadino jį paskutiniais žodžiais, o kai prijojo tvenkinį, abu dar kartą išsikeikė iš paties tėvo Colerno Vėtros išmoktomis nešvankybėmis ir išsiskyrė, degdami didžiausiu pykčiu ir neapykanta.

Kitą dieną Kunas surašė testamentą, o senelė Feldheimerienė kapelionui samprotavo:

- Galiu lažintis iš ko tik nori, tiedviem patrankininkams tas dokumentas nieko gero nežada.

Kad ir kaip senelė smalsavo, kad ir kaip klausinėjo savo numylėtinio, tas vis tiek nesakė, kas testamente parašyta; to ji niekuomet ir nesužinojo, nes po metų geroji moteriškė amžinai užmerkė akis - nebepadėjo nei tepalėliai, nei žolelių trauktinės; ji mirė ne dėl ligos, o kad buvo išgyvenusi devyniasdešimt aštuonerius metus, tokį amžių, kuris ir visai sveiką žmogų jau varo į kapus. Grafas Kunas ją palaidojo ne kaip vargšę moterėlę, o kaip savo tikrą motiną; paskui pilyje pasijuto dar vienišesnis, ypač tada, kai netrukus pasimirė ir kapelionas Jozefas.

Tačiau tą vienatvę kentė ne per ilgiausiai. Gerasis Kunas atgulė į žemę, eidamas dvidešimt aštuntuosius metus, o pikti liežuviai kalbėjo apie nuodus, kuriuos broliui pakišęs mažasis Šelmis.

Kaip ten buvo, kaip nebuvo, bet, praėjus kelioms valandoms po Kuno mirties, vėl pasigirdo patrankų griausmas – ir iš Colernų, ir iš Šelmkalnio buvo paleista po dvidešimt penkis šūvius.

– Šįkart jis turėtų patikėti, kad nuėjo į aną pasaulį, – tarė Šelmis, kai broliai vėl susitiko pakeliui.

– Taip, – atsakė Volfas, – o jei netyčia dar kartą prisikeltų ir imtų pro langą burnoti kaip anąkart, turiu pasiėmęs šautuvą, kuris privers jį būti mandagų ir užsičiaupti.

Kai iki Kuno pilies buvo nebetoli, prie jų prisidėjo kažkoks nepažįstamas raitelis su palyda. Broliai pamanė, kad tai tikriausiai koks nors Kuno bičiulis, vykstantis jį palydėti į paskutinę kelionę. Todėl abu dėjosi labai nuliūdę, gyrė kaip įmanydami velionį, gailėjo, kad taip anksti apleido pasaulį, o mažasis Šelmis net išspaudė kelias krokodilo ašaras. Bet riteris nesileido į kalbas ir tylėdamas jojo kartu į pilies kalną kylančiu keliu.

- O dabar mažumėlę atsipūsime. Duokite šen vyno, paties geriausio! - nušokdamas nuo arklio, šūktelėjo Volfas vynininkui.

Broliai pasuko sraigtiniais laiptais į salę - neatsiliko ir tylusis riteris; o kai dvyniai patogiai įsitaisė prie stalo, tas ištraukė iš liemenės kišenaitės sidabrinį pinigą, metė jį ant akmeninio stalo taip, kad moneta skambėdama ilgokai riedėjo aplinkui.

- Štai jūsų palikimas, - tarė jis, - guldenas su elnio atvaizdu, tiek jums priklauso.

Broliai nustebę pasižiūrėjo vienas į kitą, nusi kvatojo ir paklausė, ką tai turėtų reikšti.

Tada riteris išsitraukė pergamentą su deramai sudėtais antspaudais ir perskaitė, ką kvailelis Kunas buvo surašęs; čia buvo išvardytos visos brolių niekšybės, padarytos jam gyvam esant, o gale išreikšta valia, kad visas palikimas, visas jo turtas, išskyrus velionės motinos papuošalus, po jo mirties turi būti parduotas Viurtembergo miestui, bet tik už vieną vienintelį guldeną su elnio atvaizdu! O už papuošalus Balingene turi būti pastatyta vargšų prieglauda.

Dabar broliai nustebo dar kartą, bet jau iš rimtųjų - tik sukando iš pykčio dantis ir tylėjo, nes prieš Viurtembergo miestą nieko nepasišiauši;

taip išslydo jiems iš nagų puikūs rūmai, girios, laukai, Balingeno miestelis ir net tvenkinys – jie nieko daugiau nepaveldėjo, kaip nusususį guldeną su elnio atvaizdu. Volfas ir jį griebė perpykęs nuo stalo, įsigrūdo į liemenės kišenę ir, nepasakęs nei ačiū, nei Dieve padėk, kupinas pagiežos, užsimėtė ant galvos beretę, nė neatsisveikinęs praėjo pro Viurtembergo įgaliotinį, sėdo ant arklio ir nujojo į savo Colernų pilį.

O kai kitą rytą motina ėmė graužti, kad jie lengvabūdiškai prakišę turtą ir papuošalus, Volfas nujojo pas brolių į Šelmkalnį.

– Ką darysim su palikimu, – paklausė jis, – prageriam ar pralošiam?

– Geriau pragerti, – atsakė Šelmis, – tuomet ir vienam, ir kitam šis tas atiteks. Jojam į Balingeną ir, spjovę į žmonių kalbas, pasirodome viešai, nors miestelį taip kvailai praradome.

– Svetainėje „Pas ėriuką“ turi nuostabaus raudonojo vyno, geresnio ir imperatorius negeria, – pridūrė Volfas.

Abu nujojo į Balingeną, į svetainę „Pas ėriuką“, pasiteiravo, kiek kainuoja taurė raudonojo, ir tol gėrė, kol prašvilpė visą guldeną. Tada Volfas atsistojo, išsitraukė iš liemenės sidabrinį pinigą

su šuoliuojančio elnio atvaizdu, metė jį ant stalo, sakydamas:

- Štai jums guldenas - ir mes niekam neskolingi!

Šeimininkas paėmė guldeną, pavartė jį vienaip, pavartė kitaip ir šypsodamasis tarė:

- Taip, viskas būtų gerai, jei šitas guldenas neturėtų elnio atvaizdo. Mat vakar pavakariais iš Štutgarto atvyko pasiuntinys ir šiandien rytą Viurtembergo grafo, kuriam dabar priklauso miestas, vardu paskelbė, kad tie pinigai nebeturi jokios vertės; todėl prašom mokėti kitais.

Broliai susižvalgė ir išbalo kaip drobė.

- Mokėk! - paliepė vienas.

- O tu ar negali? - atsikirto kitas.

Žodžiu, Balingeno svetainei „Prie ėriuko“ jie liko skolingi guldeną. Tylėdami, paskendę mintyse, jojo namo; kai pasiekė kryžkelę, kur dešinysis kelias suka į Colernų, kairysis - į Šelmkalnio pilį, mažėlis tarė:

- Tai ką? Iššina, kad paveldėjome mažiau negu nieko, be to, ir vynas buvo prastas.

- Tikrai taip, - atsakė brolis. - O Feldheimerienės pranašystė: „Pažiūrėsim, kas iš jūsų palikimo bus guldeno su elnio atvaizdu vertas!“ vis dėlto iš-

sipildė. Už tą pinigą net taurės vyno negalėjome nusipirkti.

- Pats žinau! - atsakė Šelmkalnio pilies vadovas.

- Niekai! - pridūrė grafas iš Colernų ir nujojo į savo pilį, niršdamas ant savęs ir viso pasaulio.

* * *

- Štai toks yra pasakojimas apie guldeną su elnio atvaizdu, - buvo paskutiniai mechaniko žodžiai, - ir toji istorija, atrodo, nepramanyta. Diurvangene - jis yra netoli anų trijų pilių - ją papasakojo vienos užėigos šeimininkas mano geram bičiuliui, kuris dirbo vadovu po Švabijos Albą ir, keliaudamas šiais keliais, visuomet užsukdavo į Diurvangeną.

Smuklės svečiai negailėjo mechanikui pagyrimų.

- Kokių dalykų gali išgirsti pasaulyje, - stebėjosi vežikas. - Dabar iš tikrųjų džiaugiuosi, kad nepraleidome veltui laiko kortuodami; taip juk nepalyginti naudingiau: visą tą istoriją atidžiai išklausiau ir įsidėmėjau, kad rytoj galėčiau papasakoti savo draugams, nepraleisdamas nė žodžio.

- Kai jūs pasakojote, aš irgi prisiminiau vieną nutikimą, - tarė studentas.

- Oi, papasakokite, papasakokite! - ėmė prašyti mechanikas ir Feliksas.

- Gerai, - sutiko tas, - anksčiau ar vėliau, vis tiek ateis eilė; papasakosiu, ką esu girdėjęs, o tai, sako, tikrai yra buvę.

Studentas atsisėdo patogiau ir jau norėjo pradėti, bet tą akimirką šeimininkė pastūmė ratelį į šalį, priėjo prie stalo ir svečiams pareiškė:

- Dabar, ponai, laikas eiti miegoti; jau išmušė devynias, rytoj vėl išauš diena.

- Tai ir eikite, kad patinka, - atsiliepė studentas, - pastatykite mums dar butelį vyno, ir mes jūsų ilgiau nebelaikome.

- Jokiu būdu, - atsakė ji piktai, - kol svečiai sėdi, šeimininkė ir tarnai negali išeiti. Sakau trumpai ir aiškiai, gerbiamieji, - kraustykitės į savo kambarius! Man jau nusibodo, o ilgiau nei iki devynių mano namuose gerti neleidžiama.

- Ką dabar sugalvojote, šeimininke, - kalbėjo nustebęs mechanikas. - Ar jums ne vis tiek, kai miegate, sėdim mes čia, ar ne? Mes žmonės sąžiningi - nei jums ką išnešim, nei išeisim neužsimokėję. Taip su manimi dar nesielgė jokiuose nakvynės namuose.

Moteris piktai pažvelgė į jį.

- Gal jūs manote, kad dėl kiekvieno kiaurakelnio pameistris, dėl kiekvieno valkatos, iš kurio neuždirbsiu daugiau kaip dvylika kreicerių, aš ardysiu savo namų tvarką? Sakau paskutinį kartą - nepakęsiu jokios savivalės!

Mechanikas norėjo dar kažką sakyti, bet studentas pasižiūrėjo į jį reikšmingai, o kitiems pamerkė.

- Gerai, - tarė jis, - jei šeiminkė nenori, einam į savo kambarius. Bet norėtume paprašyti žvakių, kad būtų kuo pasišviesti, kitaip nerasime.

- Nieko negaliu padėti, - pasakė ji susiraukusi. - Kiti ras kur eiti ir tamsoje, o jums užteks šito žvakigalio; daugiau namuos užsimušk nerasi.

Tylėdamas jaunikaitis paėmė žvakę ir atsistojo. Kiti irgi pakilo, o jaunieji amatininkai susiėmė savo ryšulius, norėdami juos neštis ir pasidėti savo kambaryje. Visi nusekė paskui studentą, kuris, eidamas pirmas, švietė laiptus. Kai užlipo ant aukšto, studentas paprašė nebruzdėti, atidarė savo kambario duris ir davė ženklą eiti į vidų.

- Dabar nebėra jokių abejonių, - tarė jis, - jinai rengiasi mus išduoti; ar pastebėjote, kaip ją apėmė baimė, kai išgirdo, kad žadame sėdėti, kaip stengėsi nuvaryti mus gulti, kaip darė viską, kad tik nebudėtume ir nesilaikytume drauge. Tikriausiai

galvoja, kad visi sugulsime, ir tuomet surankios mus kaip viščiukus.

- O ar jums neatrodo, kad dar ne vėlu nešti iš čia kudašiu? - priminė Feliksas. - Girioje vis dėlto didesnė galimybė išsigelbėt nei šiame kambaryje.

- Langai ir čia su grotomis, - pastebėjo studentas, bergždžiai mėgindamas išklibinti vieną geležinį virpstą. - Jei norime ištrūkti, mums lieka vienintelis kelias - mauti pro duris, bet aš netikiu, kad jos būtų atdaros.

- Reikėtų pabandyti, - pasiūlė vežikas, - aš pamėginsiu išeiti į kiemą. Jei pasiseks, grįšiu paimti jūsų.

Visi pritarė šiam siūlymui, ir vežikas, nusiavęs batus, ant pirštų galų pradėjo leistis laiptais, o draugai, likę viršuje, klausėsi, užėmę kvapą. Laimingai ir niekieno nepastebėtas nulipo iki pusės laiptų, bet kai norėjo prasilenkti pro koloną, staiga priešais iššoko didžiulis šuo, kibo nagais į pečius, ir vežikas prie pat veido išvydo dvi ilgas aštrių dantų eiles. Sustingo vietoje, nes vos krustelėjęs grėsmingasis šuo tuoj pat griebtų už gerklės. Šuo ėmė loti, ir kaipmat atbėgo tarnas ir šeimininkė su žvakėmis.

- Kur dabar? Ko reikia? - sušuko šeimininkė.

- Noriu šį tą atsinešti iš ratų, - atsakė, visu kūnu drebėdamas vežikas, nes, kai atsidarė durys, kambaryje pastebėjo kelis įtartinus rudus veidus ir vyrus su šautuvais rankose.

- Galėjote anksčiau susitvarkyti, - nepatenkinta murmėjo šeimininkė. - Ciuciau, šalin! O tu, Jakobai, užkelk kiemo vartus ir paskui pašviesk jam prie vežimo.

Šuo paleido vežiką, atitraukė baisų snukį ir aštrius nagus, bet vėl atsigulė skersai laiptų; tarnas, užkėlęs kiemo vartus, grįžo prie vežiko, kad jam pašviestų. Apie pabėgimą nebuvo ko ir svajoti. Bet kai pagalvojo, ką čia iš vežimo pasiėmus, prisiminė svarą vaškinių žvakių, kurias turėjo nugabenti į artimiausią miestelį. „To žvakigalio ten užteks vos ketvirčiui valandos, - pamanė jis, - o šviesos reikia.“ Ištraukė iš vežimo porą žvakių ir paslėpė rankovėje; dėl akių ištraukė savo apsiaustą, kuriuo, kaip tarnui aiškino, norįs naktį užsikloti.

Vežikas laimingai grįžo į kambarį ir papasakojo apie didžiulį šunį, sergstintį laiptus, apie vyrus, netyčia pastebėtus, apie visus pasirengimus, iš kurių matyti, kad su jais žadama susidoroti, ir, giliai atsidusęs, pridūrė:

- Ne, ryto gyvi nesulauksim.

- Nenoriu tikėti, - prieštaravo studentas, - tie žmonės ne tokie kvaili, kad dėl menkos naudos, kurią turėtų iš mūsų, ryžtųsi keturis pasiūsti į aną pasaulį. O priešintis mums nereikėtų. Aš, ko gero, prarasčiau daugiausia už visus. Mano arklys, už kurį prieš mėnesį suplojau penkiasdešimt dukatų, jau jų rankose; o piniginę, drabužius atiduosiu savo noru, nes gyvybė galų gale man brangesnė už visą šitą turtą.

- Bepigu jums kalbėti, - pasipiktino vežikas, - tuos daiktus, kurių netektumėte, lengvai įsigytumėte vėl, o aš esu pasiuntinys, važiuoju iš Ašafenburgro ir gabenu daug visokių prekių, be to, tvarte stovi pora puikių arklių - vienintelis mano turtas.

- Sunkiai įsivaizduoju, kad jie drįstų jums ką nors pikta daryti, - įsiterpė į pokalbį auksakalys. - Apiplėšus pasiuntinį, visame krašte kiltų daug kalbų ir triukšmo. Bet aš irgi pritariu, ką sako šitas ponas; verčiau atiduosiu visus daiktus ir prisieksiu niekam nieko nesakyti, niekad nesiskųsti, negu imčiau dėl savo menko turto priešintis žmonėms, ginkluotiems šautuvais ir pistoletais.

Kol taip buvo kalbama, vežikas ištraukė iš rankovės žvakę, prilipdė vieną prie stalo ir uždegė.

- Dievui garbė, kaip bus - taip, - tarė jis. - Sėskime vėl visi drauge ir imkime ką nors pasakoti, kad nuvartume miegus.

- Gerai! - atsakė studentas. - Kadangi dabar mano eilė, tai aš jums kai ką ir papasakosiu.

Šaltoji širdis

Pirmoji dalis

Kam pasitaiko keliauti per Švabiją, tas neturėtų pamiršti bent trumpam užsukti į Švarcvaldą - ne dėl girių, nors ne visur pamatysi tokias galybes puikių išlakių eglių, o dėl žmonių, kurie pastebimai skiriasi nuo kitų apylinkių gyventojų. Jie aukštesni už kitus, plačių pečių, tvirto sudėjimo; atrodo, tarsi gaivinantis aromatas, kuris rytais dvelkia iš eglynų, nuo mažens būtų juos įpratinęs lengviau kvėpuoti, skvarbiau žvelgti, būtų išugdęs tvirtesni, gal kiek šiurkštoka, jei lyginsime su upių slėnių ir žemumų gyventojais, būdą. Ir ne tik stotu bei ūgiu, bet ir papročiais bei drabužiais jie ryškiai skiriasi nuo žmonių, gyvenančių toliau nuo girių.

Puošniausiais drabužiais vilki Badeno švarcvaldiečiai: vyrai augina barzdas, tokias, kokios kiekvienam iš prigimties želia pasmakryje, o juodos jų liemenės, plačios apdribusios kelnės, raudonos kojinės ir smailios plačiakraštės skrybėlės teikia savotiško neįprastumo, bet kartu ir rimties bei

orumo. Tų vietų gyventojai daugiausia verčiasi stiklapūtyste, be to, jie dirba laikrodžius, kuriais ap-
rūpina pusę pasaulio.

Anapus girios gyvena kita tos pačios genties dalis, bet tų žmonių darbai išrutuliojo kitokius pa-
pročius ir kitokias tradicijas negu stiklapūčių. Jie prekiauja mediena: kerta ir tašo egles, plukdo jas Nagoldo upeliu į Nekarą, paskui žemyn iki Reino ir toliau į Olandiją; prie jūros švarcvaldiečius visi puikiai pažįsta, o jų ilgus sielius lengvai atskiria nuo kitų. Švarcvaldo sielininkai sustoja prie kiekvieno pakelės miesto ir išdidžiai laukia, kol kas ateis pirkti jų rąstų ir lentų, bet pačius storiausius ir ilgiausius rąstus parduoda už didelius pinigus olandams, kurie iš jų stato laivus.

Švarcvaldo sielininkai yra pratę prie rūstaus, nepastovaus gyvenimo. Didžiausias jų džiaugsmas yra leistis ant sielių pavandeniui, o kančia – grįžti sausuma atgal. Todėl ir jų drabužiai taip skiriasi nuo kitoje Švarcvaldo pusėje gyvenančių stiklapūčių. Sielininkai dėvi tamsias drobines liemenes, nešioja delno pločio petnešas ant stambios krūtinės, juodos odos kelnes, iš kurių kišenės tarsi garbės ženklas būtinai kyšo varinis sulankstomas

colmatis⁸¹. Bet jų pasididžiavimas ir džiaugsmas yra batai – ilgesniais aulais turbūt pasaulyje niekur nepamatysi, nes juos galima per du sprindžius užsitempti virš kelių, ir tada sielių plukdytojams vieni niekai braidžioti po trijų pėdų gylio vandenį ir nesušlapti kojų.

Dar neseniai šių vietovių gyventojai tikėjo girių dvasiomis, ir tik pastaruoju metu juos pavyko nuo to kvailo prietaro atpratinti. Bet įdomu, kad ir girių dvasios, kurios, anot legendos, gyvena Švarcvalde, skirstomos irgi pagal drabužius. Pavyzdžiui, Stiklo Žmogutis – geroji dvasia – yra pusketvirtos pėdos ūgio, niekuomet nepasirodo kitaip nei su smailia plačiakrašte skrybėle, su liemene, plačiomis apdribusiomis kelnėmis ir raudonomis kojineėmis. O Olandas Michelis, vaikštinėjantis kitoje girios pusėje, yra tiesiog plačiapetis milžinas – vilki sielininko drabužiais, ir daugelis, kurie sakosi jį matę, tikina, kad iš savo kišenės neįstengtų nupirkti tiek veršiukų, kad iš jų kailių pasiūdintų jam batus. „Šie tokie dideli, kad paprastas žmogus juose tilp-

⁸¹ Colis – nesisteminis ilgio vienetas, 25,4 mm.

Lietuvoje vartotas iki metrinės vienetų sistemos priėmimo.

tų iki kaklo“, - aiškino jie dievagodamiesi, kad nė kiek neperdeda.

Su tomis girių dvasiomis, kaip pasakoja žmonės, vienam švarcvaldiečiui kartą atsitiko nepaprasta istorija, kurią ir norėčiau papasakoti.

Taigi gyveno kadaise Švarcvalde viena našlė - Barbora Munkienė. Jos vyras buvo angliadegys, o kai jis mirė, Barbora to amato pamažu ėmė mokyti savo šešiolikos metų sūnų.

Jaunasis Pėteris Munkas, gražiai nuaugęs vaikas, ištisas savaites sėdėdavo prie rūkstančios degyklos, nes ir savo tėvą matė ne kitaip darant, o paskui taip, kaip stovi - visas paišinas ir juodas, - važiuodavo į miestą pardavinėti anglių. Angliadegio darbas yra toks, kad žmogus turi daug laiko pagalvoti apie save ir kitus, ir kai Pėteris Munkas kiurksodavo prie degyklos, tamsūs medžiai aplinkui ir amžina girios tyla pripildydavo širdį nepaprasto gaudulio ir kažkokio nesuvokiamo ilgesio. Vieną kartą kas nors liūdindavo, kitą kartą kas nors erzindavo, bet niekaip negalėdavo suprasti - kas.

Galų gale pradėjo susivokti, kas taip neduoda ramybės, - tai jo menkas amatas! „Kas aš esu? Paišinas vienišas angliadegys, - priekaištavo sau. - Gyvenimas - vieni vargai! Kaip visi gerbia

stiklapūčius, laikrodininkus, net muzikantus, kai tie sekmadienių vakarais išeina pasivaikščioti! O kai pasirodo Pėteris Munkas – švariai nusiprausęs ir susišukavęs, užsivilkęs šventadieninę tėvo liemenę su sidabrinėmis sagomis ir apsimovęs naujutėlaites kojines – ir jei tuo metu kas nors, iš paskos eidamas, susidomi, kas galėtų būti tas gražiai nauaugęs vyrukas su tokiomis gražiomis kojinėmis ir tokios puikios eisenos, ir praėjęs atsigrėžia, tuomet tikriausiai pagalvoja: „A, tai tik tas Angliapetris Munkas.“

Pavydą kėlė ir kitoje girios pusėje gyvenantys sielininkai. Kai šitie girios milžinai užsukdavo į stiklapūčių apylinkes, apsitaisę puikiais drabužiais, nuo galvos iki kojų apsikarstę kone pusę centnerio sveriančiais sidabriniais papuošalais – sagomis, grandinėlėmis, sagtimis, – kai išsižergę stovėdavo ir rimtais veidais žiūrėdavo į šokėjus, olandiškai keikdavosi ir, kaip kokie kilmingi Amsterdamo pirkliai, traukdavo dūmą iš uolekties ilgio Kelno mieste pagamintų pypkių, tada Pėteris įsivaizduodavo, kad nėra laimingesnio žmogaus pasaulyje už tokį sielininką.

O kai šitie laimingieji suvarydavo rankas į kišenes, tempdavo iš jų saujas stambių talerių ir, žais-

dami kauliukais, statydavo ne kokius surūdijusius šešis kreicerius, o po penkis ar dešimt guldenu, jam net akys raibdavo, ir nusiminęs kiūtindavo į savo trobelę; yra buvę šventvakarių, kai Munkas savo akimis matė, kaip ne vienas iš šitų „girių karalių“ prapildavo kauliukais daugiau, negu jo vargšas tėvas uždirbdavo per ištisus metus.

Iš tų vyrų Pėteriui labiausiai krito į akis trys, kuriais niekaip negalėjo atsistebėti.

Vienas buvo storas, augalotas drimba raudonu veidu, visų laikomas turtingiausiu žmogumi apylinkėje. Pravardžiuodavo jį Dručkiu Ecechyliu. Kiekvienais metais jis du kartus plaukdavo su rąstais į Amsterdamą ir visuomet savo prekę jam sekdavosi parduoti taip brangiai, gauti tiek daugiau už kitus, kad namo grįždavo važiuotas, o anie pardoždavo pėsti.

Antras iš tos trijulės buvo aukščiausias ir praukiausias visame Švarcvalde, todėl turėjo Ilgšio Šlurkerio pravardę; šiam žmogui Munkas pavydėjo nepaprastos drąsos, nes tas nesidrovėdavo prieštarauti ir patiems kilmingiausiems žmonėms, o smuklėje, nors visi stalai būdavo sausakimšai apsėsti, vietos užimdavo daugiau negu keturi plačiapečiai vyrai, nes arba abiem alkūnėmis užguldavo

pusę stalo, arba vieną ilgą koją užsikeldavo ant suolo, ir niekas nedrįsdavo nė pusės žodžio pasakyti – mat jis turėjo krūvas pinigų.

Trečias buvo gražus jaunikaitis, šoko geriausiai už visus, todėl gavo Šokių Karaliaus pravardę. Anksčiau jis nieko neturėjo, tarnavo pas vieną sielininką ir nei iš šio, nei iš to staiga smarkiai praturtėjo. Vieni sakė, kad kažkur po sena egle radęs puodą su pinigais, kiti aiškino, kad netoli Bingenio žeberklu, kokį sielininkai kai kada naudoja žvejybai, Reino dugne užsmeigęs ir ištraukęs maišą auksinių monetų, priklausiusių didžiajam Nibelungų lobiui, kuris ten užkastas guli. Trumpiau sakant, jis iš karto pralobo, ir visi, jauni ir seni, gerbė jį tarsi kokį prinčą.

Apie tuos tris vyrus ir galvodavo Angliapetris Munkas, dienų dienas sėdėdamas eglyne. Tiesa, visi trys turėjo vieną didelę ydą, dėl kurios žmonės jų labai nemėgo: jie buvo nežmoniškai šykštūs, beširdiškai elgdavosi su skolininkais ir varguoliais, bet šiaip švarcvaldiečiai yra draugiška ir geros širdies tautelė. Gyvenime taip jau esti: nemėgo jų žmonės dėl šykštumo, bet gerbė dėl pinigų, nes kas kitas, jei ne jie, galėjo taip švaistytis taleriais, tarsi purtytų juos nuo eglių.

„Ilgiau taip tęstis negali, – tarė sau vieną dieną širdgėlos kamuojamas Pėteris; vakar vėl buvo šventadienis, ir smuklė, kaip visados, pilnutėlė žmonių. – Jei greitai neatsistosisiu ant kojų, pasidarysiu galą. O, kad būčiau toks turtingas ir gerbiamas, kaip dručkis Ecechylis, arba toks drąsus ir nieko nebijantis, kaip ilgšis Šlurkeris, arba toks garsus, kad muzikantams galėčiau ne kelis kreicerius numesti, o mokėti taleriais kaip Šokių Karalius! Iš kur tas kipšas ima tokius pinigus?“

Galvojo Pėteris vienaip, galvojo kitaip – kaip ir jam prasimanius pinigų, bet nieko gero nesugalvojo; galiausiai prisiminė ir legendas apie žmones, kuriems praturtėti padėjo Olandas Michelis ar Stiklo Žmogutis. Kai dar buvo gyvas tėvas, dažnai pavakaroti ateidavo kitų tokių pat varguolių, ir valandų valandas jie šnekėdavosi apie turtingus žmones, kaip tas ar kitas pralobęs, ir dažnai čia minėdavo Stiklo Žmogutį; gerai pagalvojęs, prisimintų ir tuos žodžius, kuriuos reikia pasakyti girus glūdumoje, ant vienos tankiai eglėmis apaugusios kalvos, kad Žmogutis ateitų. Tas posmelis prasidėjo taip:

O lobių sarge, dvasia eglynų!

Namai čia tavo tankmėj brūzgynų.

Tave išvysti likimo lemta...

Kad ir kaip stengėsi, bet paskutinės eilutės neprisiminė. Ne kartą buvo žadėjęs eiti pasiklausti kokio nors senelio, bet vis susilaikydavo, bijodamas prasitarti, ką buvo sumanęs; be to, jam atrodė, kad legendą apie Stiklo Žmogutį iš viso nedaug kas gali žinoti, o kas atsimins tą paslaptinę posmelį; juk turtingų žmonių visoje girioje buvo tik vienas kitas; ir dar – kodėl jo tėvas ir kiti vargdieniai nepabandė savo laimės?

Vieną kartą apie Žmogutį galų gale išsikalbėjo su motina, bet ji papasakojo tik tiek, kiek pats žinojo; ji prisiminė tik pirmą posmelio eilutę, bet baigdama pridūrė, kad toji mažytė dvasia pasirodanti tik tiems, kurie gimę sekmadienį tarp vienuoliktos ir dvyliktos valandos. Jis pats čia tiktu, jei tik žinotų tą posmelį, nes yra gimęs sekmadienį lygiai dvyliktą valandą dienos.

Išgirdęs šiuos žodžius, Angliapetris Munkas kone pašoko iš džiaugsmo ir užsidegė noru kuo greičiau įvykdyti savo sumanymą. Jam atrodė, kad užtenka būti gimusiam sekmadienį ir mokėti dalį posmelio, ir Stiklo Žmogutis tikrai pasirodys. To-

dėl vieną dieną, pardavęs anglis, nebekūrė naujos ugnies, o užsivilko išeiginę tėvo liemenę, apsimo-
vė naujas raudonas kojines, užsidėjo šventadieninę
skrybėlę, pasiėmė penkių pėdų ilgio slyvmedžio
lazdą ir atsisveikindamas motinai tarė:

- Einu į miestą, turiu reikalą valdyboje: netru-
kus pradės imti į kariuomenę, todėl dar kartą pri-
minsiu viršininkui, kad jūs - našlė, o aš - vientur-
tis jūsų sūnus.

Motina pagyrė, kad jis taip gerai sugalvojo, bet
pats nuėjo ne į miestą, o į eglyną, kuris augo ant
aukščiausio Švarcvaldo kalno, pačioje viršūnėje;
tais laikais aplink tą kalną per dvi valandas ke-
lio dar nebuvo nė vieno kaimo, net sodybos nie-
kur nebuvo, nes prietaringi žmonės manė, kad ten
gyventi pavojinga. Netgi medžių tose vietose nie-
kas nekirto, nors čia augo puikiausios išlakiausios
eglės; mat ne kartą atsitikę, kad kirtėjams, kurie
ten drįsdavę dirbti, nuo koto nuslysdavę kirviai
ir pataikydavę į koją, arba per greitai nuvirsdavę
medžiai ir griūdami nublokšdavę, sužalodavę ar
net negyvai užmušdavę žmones; o jei kas ir įsisuk-
davo su kirviu, tai ir pačius geriausius medžius
naudodavo tik malkoms, nes sielininkai atidžiai
žiūrėdavo, kad į sielius nepakliūtų iš ten nė vieno

rąsto: buvo tikima, kad pražus žmonės su visais sieliais, jei iš to eglyno bus nors vienas vienintelis sielis. Štai kodėl toje vietoje suaugo tokia tanki ir aukšta giria, kad net šviesiausią dieną buvo tamsu kaip naktį, ir Pėteriui Munkui visas kūnas ėjo pagaugais, nes negirdėjo jokie balselio, jokie kaukštelėjimo kirviu – vien tik savo žingsnius; net paukščiai – ir tie, rodos, vengė šitos nykios eglyno tamsos.

Pagaliau Angliapetris Munkas pasiekė pačią aukščiausią eglyno vietą ir sustojo prie tokios storos eglės, už kurią koks nors Olandijos laivų statyklos savininkas nesiderėdamas paklotų kelis šimtus guldenų. „Čia turėtų gyventi lobių sargas“, – pamanė Pėteris, nusiėmė nuo galvos savo didelę šventadieninę skrybėlę, nusilenkė žemai prieš šį medį, atsikrenkštė ir virpančiu balsu tarė:

– Labą vakarą, pone Stiklo Žmoguti!

Bet niekas nieko neatsakė, aplinkui buvo tylu kaip ir anksčiau. „Gal vis dėlto reikia pasakyti tą posmelį“, – pagalvojo ir ėmė po nosimi murmėti:

O lobių sarge, dvasia eglynų!

Namai čia tavo tankmėj brūzgyņų.

Tave išvysti likimo lemta...

Sakydamas tuos žodžius, pastebėjo, kad iš už storosios eglės žiūri kažkoks mažas keistas žmo- giūkštis, ir labai išsigando; jam pasirodė, kad tai Stiklo Žmogutis, toks, kokį įsivaizdavo iš pasako- jimų: su juoda mažyte liemene, raudonomis koji- naitėmis, skrybėlyte ant galvos – viskas taip, kaip pasakota; net išblyškusi, smulkų, bet išmintingą veidelį, ir tą, atrodo, matė. Deja, kaip greitai žmo- gutis pasirodė, taip greitai ir dingo!

– Pone Stiklo Žmogau! – kiek luktelėjęs sušuko Pėteris Munkas, – būkite toks geras ir nelaikykite manęs kvailiu. Jei ponulis manote, kad jūsų nema- čiau, labai apsirinkate – aiškių aiškiausiai mačiau, kaip žvelgėte iš anapus medžio.

Ir vėl jokio atsakymo, tik dabar rodėsi, kad pro- tarpiais iš ten girdėti tylus ir kimus kikenimas. Pa- galiau nekantrumas pergalejo baime, kurią iki šiol vis dar jautė.

– Palauk, berniūkšti, – sušuko jis, – nepaspruksi taip lengvai! – ir vienu šuoliu atsidūrė už eglės; bet žaliame eglyne nebuvo jokio lobių sergėtojo, tik maža, grakšti voveraitė nėrė aukštyn į medį.

Pėteris Munkas kraipė galvą: jis suprato, kad kerai beveik pavyko, bet posmeliui, matyt, dar trūksta tos vienos eilutės, tuomet Stiklo Žmogutį

tikrai išvilios; galvojo vienaip, galvojo kitaip, bet neatėjo jokios minties. O voveraitė vėl pasirodė ant apatinių eglės šakų, tarsi norėdama padrąsinti ar pasityčioti iš jo. Ji prausėsi kojyte, kraipė savo puošnią uodegą ir žvelgė į jį išmintingomis akimis; Pėteriui darėsi baugu būti vienam su tuo žvėreliu, nes, kaip jam rodėsi, čia mato ją su žmogaus galva ir trikampe skrybėlaite, čia visai tokią pat kaip kitos voverės, tiktai raudonomis kojinais ant užpakalinių kojų ir juodomis kurpaitėmis. Žodžiu, tai buvo įdomus gyvūnelis, bet Pėteriui vis tiek buvo nejauku, nes jautė, kad tai ne visai švarūs dalykai.

Atgal spaudė greičiau, negu buvo atėjęs. Eglynas tamsėjo, medžiai tarsi tankėjo, ir jį apėmė tokia baimė, kad pasileido tekinas ir tik tada kiek ap-rimo, kai tolumoje išgirdo šunis lojant ir netrukus tarp medžių pamatė iš trobelės dūmus rūkstant. Bet kai priėjo arčiau ir išvydo, kokius drabužius čia žmonės dėvi, suprato, kad iš baimės nudūmė į kitą pusę ir atsidūrė ne pas stiklapūčius, o pas sielininkus.

Žmonės, kurie gyveno toje trobelėje, buvo medkirčiai: senelis, jo sūnus – namų šeimininkas, keli paaugę vaikaičiai. Angliapetį Munką, kuris pra-

šėsi nakvynės, šeima priėmė be jokių šnekų, neklausė nei vardo, nei kur gyvena, pavaišino obuolių vynu, o vakare ant stalo padėjo didelį keptą terviną, mėgstamiausią švarcvaldiečių valgį.

Po vakarienės šeimininkė ir dukterys, prisitraukusios ratelius, susėdo aplink didelę balaną, ant kurios, kad geriau degtų, jaunesnieji sūnūs vis užvarvindavo gryniausių eglės saku, o senelis, svečias ir šeimininkas rūkydami žiūrėjo, kaip moterys verpia; kiti berniukai drožė iš medžio šaukštus ir šakutes. Girioje tuo metu įsisiautėjo audra: vėjas švilpė ir kaukė eglių viršūnėmis, retsykais pasigirsdavo stiprus trenksmas ir braškėjimas, atrodė, kad lūžta didžiuliai medžiai ir traškėdami griūva ant žemės. Bebaimiai berniukai norėjo bėgti į girią pažiūrėti to baisaus ir drauge nepaprasto reginio, bet senelis piktu žvilgsniu ir griežtais žodžiais juos sudraudė.

– Napatariu nė vienam net kojos už durų kelti, – tarė jis. – Dievaži, kas neklausys, niekuomet nebegriš – šiąnakt Olandas Michelis kerta medžius naujam sieliui.

Mažėliai išpūtė akis: jie ir anksčiau buvo girdėję apie Olandą Michelį, bet dabar ėmė senolį gražiai prašyti apie jį papasakoti daugiau. Pėteris

Munkas, kuris, gyvendamas anapus girios, apie jį irgi tik šį tą tebuvo girdėjęs, pritarė vaikų prašymui ir pats pasiteiravo, kas tas Olandas Michelis ir kur jis gyvena.

– Jis yra šitos girios šeimininkas, – paaiškino senelis Pėteriui. – O jeigu jūs, būdamas tokių metų, to dar nežinote, tai manau, kad esate iš anapus eglyno arba dar iš toliau. Apie Olandą Michelį papasakosiu, žinoma, vien tai, ką pats žinau, ir kas į legendą sudėta.

Maždaug prieš šimtmetį – bent jau taip girdėjau iš savo senelio – visame pasaulyje nebuvo teisingesnių žmonių už švarcvaldiečius. O dabar, kai krašte atsirado daug pinigų, žmonės pasidarė nešąžiningi ir blogi. Jaunimas sekmadieniais tik laido gerklę, keikiasi, kad net plaukai ant galvos stajasi: anais laikais viskas buvo kitaip, ir jei dabar pats Olandas Michelis pro langą žiūrėtų, vis tiek sakysiu, kaip sakiau ir anksčiau, – kaltas dėl viso šito nuopuolio tiktai jis vienas.

Taigi prieš gerą šimtą metų gyveno vienas turtingas medienos prekiautojas, jam dirbo daug samdinių; savo prekes jis nuplukdydavo iki pat Žemutinio Reino, ir Dievas jam padėdavo, nes buvo dievobaimingas žmogus. Ir štai vieną vakarą pa-

sibeldžia į duris kažkoks vyras – tokio dar niekas nebuvo matęs: apsitaisęs kaip ir kiti Švarcvaldo vyrai, bet visa galva aukštesnis už kitus; sunku patikėti, kad pasaulyje gali gyventi toks milžinas.

Tas prašosi priimamas į darbą. Matydamas kaip reta tvirtą vyrą, galintį tampyti stambius rąstus, šeimininkas iškart suderėjo algą ir sukirto delnais. Michelis pasirodė esąs toks darbininkas, kokio iki šiol jis nebuvo turėjęs. Medžius kirto už tris, o jei vieną rąsto galą tempdavo šešiese, kitą galą nešdavo jis vienas. Kai išdirbo kirtėju pusę metų, vieną dieną jis priėjo prie šeimininko ir tarė:

– Užtektinai miško prikirtau, dabar norėčiau pamatyti, kur tie mano rąstai nuplaukia, ar negalėtumėte ir mane nors kartą su sieliais išleisti?

Šeimininkas atsakė:

– Neimsiu tau kliudyti, Micheli, jei užsigeidei mažumėlę pasaulio pamatyti; nors miškui kirsti man reikia stiprių vyrų, tokių, kaip tu, o prie sielių būtina veikti greitai, bet šį kartą – tiek jau to, tebūnie tavo viršus.

Pasakyta – padaryta. Sielis, kuriuo jis turėjo plaukti, buvo aštuonių gelnių (dalių), ir dar iš pačių storiausių statybinių rąstų. Ir ką jūs manote? Išvakarėse prieš išplaukiant Michelis prie upės

atitempė dar aštuonis rąstus, tokius storus ir il-
gus, kokių dar niekas nebuvo matęs, ir nešė juos
ant pečių taip lengvai, tarsi tai būtų sielininko
kartys – mačiusieji negalėjo savo akimis patikėti.
Kur jų prikirto, ir šiandien niekas nežino. Išvydus
tuos rąstus, šeimininkui iš džiaugsmo širdis su-
spurdėjo: jis kaipmat sumetė, kiek už juos papildo-
mai uždirbs.

O Michelis tarė:

– Taip, šitais galėsiu plaukti, o anos skiedros ne
man.

Šeimininkas iš dėkingumo norėjo jam padova-
noti porą sielininko batų, bet tas juos sviedė į šalį
ir iš kažkur atsinešė kitus, tokius, kokių dar nie-
kas nebuvo turėjęs. Mano senelis tikino, kad tie
batai svėrė šimtą svarų ir buvę penkių pėdų ilgio.

Sieliai išplaukė. Anksčiau Michelis stebino kir-
tėjus, o dabar – sielininkus, nes šie manė, kad tokių
milžiniškų rąstų sielis vos judės upe, o iš tikrųjų,
kai tik įplaukė į Nekarą, jis ėmė tarsi skriste skris-
ti; tose vietose, kur upė darė vingį, ir sielininkai
tik vargais negalais išlaikydavo jį vagos viduryje,
kad neužplauktų ant seklumos, Michelis dabar kie-
kvieną sykį šokdavo į vandenį, vienu stumtelėjimu
pasukdavo jį į kairę ar dešinę ir be jokio vargo

lengvai pro visas seklumas prasigaudavo; kai pasitaikydavo tiesus ruožas, Michelis atsistodavo ant pirmos gelnies, kitiems liepdavo savo kartis padėti į šalį, o pats, įrėmęs savo didžiulę kartį į dugno smėlį, taip stipriai pavarydavo į priekį, kad sielis lėkė švilpdamas: ir krantai, ir medžiai, ir kaimai tarsi paukščiai skriejo pro šalį. Taip plaukdami nukako į Kelno miestą prie Reino, kur visuomet parduodavo savo prekę dvigubai greičiau, bet dabar Michelis tarė:

- Na ir verslininkai jūs! Naudos išspausti nemokate! Nejau manote, kad visa mediena, kuri atplukdoma iš Švarcvaldo ir Kelne parduodama, čia ir sunaudojama? Ne, už pusę kainos ją čia nuperka iš jūsų, o paskui nepalyginti brangiau parduoda Olandijoje. Todėl siūlau: mažuosius rąstus iškišame čia, o didžiausius varome į Olandiją; ką uždirbsime viršaus, eis į mūsų kišenę.

Taip kalbėjo klastingasis Michelis, ir visi buvo patenkinti: vieni norėdami pamatyti Olandiją, kiti – trokšdami pinigų. Atsirado tik vienas vienintelis teisingas žmogus, kuris atkalbinėjo rizikuoti svetimu turtu ir apgaudinėti šeiminingą, bet niekas jo neklausė ir greitai pamiršo, ką tas buvo sakęs; nepamiršo jo žodžių tiktai Olandas Michelis.

Tad visi su mediena nuplaukė Reinu tolyn – Michelis vairavo ir netrukus laimingai atvyko į Roterdamą. Čia jiems už prekę pasiūlė keturis kartus brangiau, ypač didelius pinigus sumokėjo už storuosius Michelio rąstus. Susižėrę tokias krūvas pinigų, švarcvaldiečiai nesitvėrė džiaugsmu. Michelis padalijo uždarbį: vieną dalį atskyrė šeimininkui, o kitas tris išdalijo vyrams.

Ir prasidėjo lėbavimas: nuo aušros iki sutemos jie sėdėjo su jūreiviais ir visokiais valkatomis smuklėse, gėrė, lošė kortomis ir kaipmat visus pinigus prašvilpė; tą dorą žmogų, kuris įkalbinėjo neapgaudinėti šeimininko, Olandas Michelis pardavė vergų pirkliui, ir niekas jo daugiau nematė.

Nuo to laiko Švarcvaldo vyrukams Olandija tapo rojumi, o Michelis – jų karaliumi; medienos prekiautojai ilgai nieko nežinojo apie tą slaptą prekybą, o iš Olandijos į Švarcvaldą nepastebimai plūdo pinigai, pasigirdo keiksmi, pradėjo keroti blogi įpročiai, žmonės ėmė girtauti ir lošti iš pinigų.

Kai visa ta istorija išlindo kaip yla iš maišo, Olandas Michelis dingo lyg kiaurai žemę prasmeğęs, bet mirti irgi nemirė; jau šimtas metų jis kelia vėjus čionykštėse giriose ir, kaip žmonės šneka, ne vienam yra padėjęs pralobti, bet – tik tiems, kurie

pardavė jam savo vargšę sielą; daugiau nieko negaliu pasakyti.

Aišku viena: tokiomis audringomis naktimis, kaip ši, aname eglyne, kur niekas su kirviu įeiti nedrįsta, jis išsirankioja pačias puikiausias egles; mano tėvas savo akimis matė, kaip jis keturių pėdų storio eglę nulaužė kaip kokią nendrę. Tais medžiais jis apdovanoja tuos, kurie atsisako doros kelio ir susideda su juo; vidurnaktį jo bendrai nuleidžia gelnes į vandenį, ir visi plaukia į Olandiją.

Jei aš būčiau Olandijos valdovas ir karalius, įsakyčiau išrikiuoti patrankas ir kartečių sviediniais jį į skutus sudraskyti, nes visi laivai, kuriuose yra nors viena lenta iš Olando Michelio rąstų, pasmerkti žūti. Štai kodėl tiek kalbų apie nelaimės ištiktus laivus; pagalvokime, dėl ko turėtų puikus tvirčiausias laivas didumo sulig bažnyčia nei iš šio, nei iš to imti ir nugarmėti į dugną? Bet kiekvieną kartą, kai Olandas Michelis audringą naktį Švarcvalde paguldo eglę, kokiame nors laive, kur yra iš jo rąstų išpjautų lentų, viena iššoka iš sąsparų: vanduo plūsteli į vidų, ir laivas su visa įgula bei turtu atsisveikina su šiuo pasauliu.

Tokia yra legenda apie Olandą Michelį – ir švenčiausia tiesa, kad visas blogis, kurio dabar apstu

Švarcvalde, eina iš jo. O, jis gali žmogų padaryti turtingą, – pridūrė senelis paslaptinai, – bet aš nenorėčiau iš jo nė aguonos grūdo, už jokių pinigų nesutikčiau būti dručkio Ecechylio ar ilgšio Šlurkerio kailyje! Ir Šokių Karalius, atrodo, yra jam parsidavęs.

Kol senelis pasakojo, audra aprimo; įsigąsdinusių mergaitės patyliukais užsidegė žvakes ir išėjo gulti, o vyrai ant krosniasuolio padėjo lapų prikimštą maišą, kad Pėteris Munkas turėtų ant ko galvą padėti, ir pasakė labanakt.

Dar niekada angliadegys Pėteris nebuvo sapnavęs tokių baisių sapnų, kaip tą naktį: tai jam rodėsi, kad šiurpą keliantis milžinas Olandas Michelis atplėšia trobelės langą ir nežmoniškai ilga ranka įkiša jam pilną kapšą auksinių pinigų, kuriuos purto, o šie taip gražiai ir maloniai skamba; tai vėl mato gerąjį Stiklo Žmogutį, jodinėjantį po kambarį ant didžiulio žalio butelio, ir vėl girdi kimų kikinimą kaip pirma eglyne; paskui į kairę ausį kažkas šnibžda:

*Jeji nori kalno aukso,
Olandijoje gausi.
Nedaug už tai tarnausi –*

Paskui dešinėje ausyje išgirsta dainelę apie lo-
bių sargą žaliajame eglyne, ir švelnutis balselis
šnibžda: „Tai kvailas Angliapetris, avino galva, ne-
gali rasti rimo žodžiui lemta, o gimęs sekmadienį,
lygiai dvyliktą valandą. Rimuok, kvaileli, rimuok!“

Kad ir kaip rangėsi ir stenėjo miegodamas, kad
ir kaip troško rasti tinkamą rimą, bet kadangi gy-
venime niekuomet nebuvo rimavęs, iš to nieko ne-
išėjo. Kai su pirmąja žara atmerkė akis, visas tas
sapnas atrodė kažkoks keistas; Pėteris atsikėlė,
atsisėdo prie stalo, sunėręs ant krūtinės rankas, ir
ėmė galvoti apie tuos pašnibždomis jam kuždėtus
žodžius, kuriuos dar tebegirdėjo ausyse. „Rimuok,
kvailas Angliapetri Munkai, rimuok“, – kartojo jis
sau krapštydamas pakaušį, bet joks rimas nelindo
į galvą. Kol blausus taip sėdėjo prie stalo, įsmei-
gęs akis į vieną tašką ir niekaip negalėdamas rasti
rimo žodžiui lemta, staiga išgirdo pro namus į gi-
rią žingsniuojančius tris vaikus, o vienas traukė
dainele:

*Kai iškeliauti buvo lemta,
Suspaudė skausmas man širdelę.
O kas supras tą jausmą šventą?
Kas nuramins, paguos mergele?*

Tarsi žaibas blykstelėjo Pėterio galvoje. Pašoko jis nuo stalo, strimgalviais išbėgo į kiemą, manydamas, kad blogai nugirdo; pasivijo vaikus, stvėrė nelabai švelniai už rankos tą, kuris dainavo, sakydamas:

- Palauk, drauguži! Ką ten rimuoji su žodžiu lemta? Būk geras, pasakyk, kokią dainą ką tik dainavai?

- Ko kabinėjies? - atšovė švarcvaldietis. - Ką noriu, tą dainuoju. Paleisk ranką, o jei ne...

- Ne, pirma pasakyk, ką dainavai! - neatlyždamas reikalavo Pėteris ir dar tvirčiau įsikabino jam į rankogalį; kiti du, tai matydami, nieko nelaukę, puolė kumštimis vargšelių Pėterį ir taip apkūlė, kad tas iš skausmo ir, netekęs jėgų, paleido rankovę ir parkrito ant kelių.

- Gavai ko norėjai, - sakė vaikinai juokdamiesi, - ir užsirašyk ant kaktos, kvaišy, kad tokiems, kaip mes, daugiau nepastotum kelio.

- Užsirašysiu, žinoma, kaip neužsirašysi! - atsakė dejuodamas Angliapetris, - o dabar, kai jau pritalžėte, būkite geri ir pasakykite aiškiai, ką dainavo jūsų draugas?

Vaikinai vėl ėmė juoktis ir iš jo tyčiotis, bet tas, kuris dainavo dainelę, ją pakartojo, ir visi trys, gerai nusiteikę ir vėl uždainavę, nuėjo savo keliais.

- Aha, šventa, - kartojo, sunkiai stodamasis, vargšas apluptasis, - lemta rimuojasi su šventa - na dabar, Stiklo Žmoguti, mudu vėl mažumėlę sušneksim.

Jis grįžo į trobelę, pasiėmė skrybėlę ir lazda, atsisveikino su šeiminkais ir patraukė atgal į eglyną. Neskubėdamas ir paskendęs mintyse, žingsniavo keliu, nes reikėjo sugalvoti paskutinę posmo eilutę; kai jau ėjo giria, ir eglės darėsi aukštesnės ir tankesnės, žodžiai pagaliau gražiai susiliejo į trūkstamą sakinį - Pėteris net pašoko iš džiaugsmo.

Tą akimirką iš už eglių išlindo milžiniško ūgio vyras su sielininko drabužiais ir ilga kaip laivo stiebas kartimi rankoje. Matydamas, kad milžinas ilgais lėtais žingsniais pėdina šalimais, Pėteris Munkas pajuto, kaip per pakinklius linksta kojos; jis buvo įsitikinęs, kad tai ne kas kitas, kaip Olan-

das Michelis. Kadangi ta keista žmogysta vis dar nieko nesakė, Pėteris protarpiais vogčiomis dirstelėdavo į jį.

Ūgio buvo visa galva aukštesnis už patį didžiausią vyrą, kokį gyvenime kada nors buvo matęs; veidas nebejaunas, bet dar ir nesenas, nors gana išvaugotas raukšlių; vilkėjo lininę liemenę, o nepaprasto ilgio batus, kuriuos buvo užsitempęs ant odinių kelnių, aiškiai atpažino iš senelio pasakojimo.

– Pėteri Munkai, ką čia veiki eglyne? – pagaliau paklausė girių karalius žemu griausmingu balsu.

– Labą rytą, kaimyne, – atsakė Pėteris, dėdamasis neišsigandęs, nors drebėjo kaip epušės lapas. – Einu per girią namo.

– Pėteri Munkai, – atsiliepė tas, žvelgdamas į jį iš viršaus baisiomis veriančiomis akimis, – tavo kelias neturi eiti per šitą eglyną.

– Na, ne visai tiesiai, – iš dalies pritarė Pėteris, – šiandien, atrodo, bus karšta, todėl pamaniau, kad, per čia eidamas, taip nesukaisiu.

– Nemeluok, Angliapetri, – sugriaudėjo Olandas Michelis, – dėsiu su kartim, ir kaulų nebesurinksi; manai, nemačiau, kaip verkšlėdamas lindai prie mažylio? – pridūrė kiek švelnesniu balsu. – Tiek to, kvailas tai pokštas, ir gerai, kad posmelio nemokė-

jai; šykštuolis yra tas žmogiūkštis, iš jo daug negausi, o jei kam kiek ir duoda, tam visą gyvenimą atsirūgsta. Varguolis esi, Pėteri, ir man iš tikrųjų tavęs gaila; toks stiprus, puikus vaikinas, kuris pasaulyje daug ko galėtumei imtis, dabar sėdi ir degini anglis! Kiti neskaičiuodami žarsto talerius ir dukatus į kairę ir į dešinę, o tu vos išdrebini kelis grašius; ne pyragai tas tavo gyvenimėlis!

- Tikra teisybė, gyvenimas nepavydėtinas.

- Na, ką gi, - tęsė pokalbį baisusis Michelis, - ne vienam tokiam esu padėjęs išsikapstyti iš bėdos, tu ne pirmas ir ne paskutinis. Sakyk, kiek šimtų norėtumei pradžiai?

Tardamas tuos žodžius, jis ėmė žvanginti pinigais savo didžiulėje kišenėje, ir šie skambėjo kaip aną naktį sapne. Tačiau kai išgirdo tokį siūlymą, Pėteriui širdis iš baimės apmirė: tai prakaitas jį pylė, tai šaltis krėtė, nes neatrodė, kad Olandas Michelis dalytų kam pinigų iš gailėsčio ir nieko už tai nereikalautų. Čia Pėteris staiga prisiminė paslaptinius senelio žodžius apie turtuolius, ir šiurpas perėjo per kūną; tada garsiai tarė:

- Labai dėkui, pone! Bet aš nenoriu su jumis prasidėti, jau supratau, kas toks esate.

Ir Pèteris dėjo į padus – kad net žemės po kojomis nejudėtų. Bet girios dvasia milžiniškais žingsniais žirgliojo greta ir kimiu balsu grasino:

– Pasigailėsi dar, Pèteri, prieš dar ožka prievežimo – ant tavo kaktos parašyta, iš tavo akių matau – niekur nedingsi. Nelėk kaip akis išdegęs, išklausk dar vieną protingą žodį, štai jau ir mano valdų riba!

Girdėdamas jį taip kalbant ir matydamas čia pat nedidelį griovį, Pèteris skuodė dar greičiau – kad tik atsidurtų anapus tos ribos; milžinas irgi turėjo spartinti žingsnį ir vos spėjo iš paskos, keikdamasis ir visaip grūmodamas. Jaunuolis iš paskutiniųjų stryktelėjo per griovį, nes pamatė, kaip girios dvasia užsimojo savo ilga kartimi, kad sutrupintų jam kaulus; labai laiku jis nutūpė anapus griovio – kartis, tarsi atsitrenkusi į nematomą mūro sieną, subyrėjo į šipulius, ir tik nemaža jos skila nukrito Pèteriui prie kojų.

Džiaugdamasis, kad išnešė sveiką kailį, Pèteris pakėlė nuo žemės kartigalį ir jau norėjo sviesti juo įžūliajam Micheliui, bet tą akimirką pajuto, kaip pagalys rankoje ėmė judėti, ir baisiausiai persigando, pamatęs, kad laiko ne pagaikštį, o ilgą gyvatę, kuri, kaišiodama seilėtą liežuvį ir stebeilyda-

ma blizgančiomis akimis, jau rietė aukštyn galvą. Jis kratė ją šalin, bet gyvatė buvo tvirtai apsivijusi ranką ir palengva artino į šonus vinguliuojančią galvą prie jo veido; tačiau tą akimirką iš kažkur, suplasnojęs sparnais, smigo žemyn didžiulis tetervinas, sugriebė snapu gyvatę už galvos ir pakilo į orą, o Olandas Michelis, matęs viską iš kitapus griovio ir perpykęs, kad kažkas stipresnis už jį nusinešė gyvatę, kaukė, rėkė ir iš kailio nėrėsi.

Nusikamavęs ir visas tirtėdamas, Pėteris kėbli-
no toliau; takas darėsi vis statesnis, vietovė – vis
niūresnė, ir netrukus vėl atsidūrė prie tos pačios
didžiulės eglės. Kaip ir anąkart, nusilenkė nema-
tomajam Stiklo Žmogučiui ir pradėjo deklamuoti.

O lobių sarge, dvasia eglynu!

Namai čia tavo tankmėj brūzgynu.

Tave išvysti likimo lemta

Tik tam, kas gimęs dienužę šventą.

– Nors ir ne visai pataikei, bet kaip tau, Angliapetri Munkai, bala nematė, nebūsiu toks priekabus, – pasigirdo čia pat švelnus, plonas balselis.

Nustebęs Pėteris ėmė dairytis aplinkui ir žiūri: po viena šakota egle besėdįs mažytis senas žmogutis juoda liemene, raudonomis kojineimis ir didele skrybėle ant galvos. Veidelis – smulkus ir draugiškas, o barzda tokia švelnutė, tarsi būtų iš voratinklio; jis rūkė – tiesiog keista – mėlyno stiklo pypkę; o kai Pėteris priėjo arčiau, nustebęs pamatė, kad ir Žmogučio drabužiai, batai, skrybėlė – ir tie iš spalvoto stiklo, bet tokie elastingi ir lankstūs, tarsi stiklas dar nebūtų ataušęs, nes netrukde judėti ir prie kūnelio gludo kaip audeklas.

– Atrodo, buvai sutikęs tą nevidoną Olandą Michelį, – tarsi klausdamas, kalbėjo Stiklo Žmogutis ir po kiekvieno žodžio kažkaip keistai kosčiojo. – Jis tave gerokai įgąsdino, bet aš atėmiau iš jo burčių lazda – bematys ją kaip savo ausis.

– Taip, pone turtų valdytojau, – atsakė Pėteris, žemai nusilenkdamas, – šiek tiek padrebinau kinikas. Ar tik ne jūs buvote tas garbusis tetervinas, kuris nusuko gyvatei sprandą? Širdingiausiai dėkoju. Bet aš atėjau jus prašyti patarimo: nekaip sekasi gyventi, iš skurdo neišbrendu; angliadegys – kas iš jo, o aš dar jaunas, sakau, galėčiau ką nors geresnio nuveikti; žiūriu štai į kitus, kaip jie per

trumpą laiką iškilo, – tarkim, Ecechylis arba Šokių Karalius – jie turi pinigų kaip šieno.

– Pėteri, – labai rimtai tarė Žmogutis, pūsdamas dūmą iš savo pypkės. – Pėteri, nekalbėk man apie juos. Kas iš to, kad jie kelerius metus tarsi ir laimingi, bet paskui bus kur kas nelaimingesni. Neniekinink savo amato, tavo tėvas ir senelis buvo garbingi žmonės, o vertėsi taip pat angliadegyste, Pėteri Munkai. Tikiuosi, ne noras dykai gyventi atvedė tave čionai.

Rimti Žmogučio žodžiai Pėteriį išgąsdino, ir jis paraudo iš gėdos.

– Ne, pone lobių sergėtojau, – paprieštaravo jis, – gerai žinau: dykinėjimas – visų nuodėmių pradžia, bet neturėtumėte manęs peikti dėl to, kad kitas darbas labiau vilioja nei manasis. Angliadegys, kas jis? Pats paprasčiausias žmogus pasaulyje, o stiklapūčiai, sielininkai, laikrodininkai ir visi kiti – nepalyginsi, juos labiau žmonės gerbia ir vertina.

– Didybė į gera neveda, – kiek draugiškiau atsakė mažasis eglyno valdovas, – keista padermė esate jūs, žmonės! Retas būna visai patenkintas savo padėtimi, savo luomu, kuriame gimsta ir užauga. Ir kas išeina? Jei žmogus yra stiklapūtys, norėtų būti miško prekeivis, o miško prekeivis džiaugtųsi

pasidaręs girininku ar valdininku. Tiek to! Jei prižadi sąžiningai dirbti, padėsiu tau, Pėteri, atsistoti ant kojų. Paprastai kiekvienam, kuris gimęs sekmadienį ir mokėjo rasti kelią pas mane, išpildau tris norus. Pirmieji du gali būti bet kokie, o trečio galiu nevykdyti, jeigu jis kvailas. Tad prašyk, ko norėtumei, bet žiūrėk, Pėteri, neapsirik – tegu tas noras būna geras ir naudingas.

- Valio! Esate nuostabus Stiklo Žmogutis, ir ne be reikalo jus vadina turtų valdovu, nes pas jus nė aguonos grūdas neprapuls. Na, jei galiu norėti, ko širdis trokšta, tai pirmiausia geisčiau mokėti šokti geriau už Šokių Karalių, o smuklėje išleisti dvigubai daugiau pinigų negu jis.

- Kvailys! - piktai sušuko Žmogutis. - Koks paikas noras mokėti gerai šokti ir turėti pinigų, kad praloštum! Ar ne gėda tau, besmegeni Pėteri? Pats pražudai savo laimę. Kokia nauda tau ir tavo vargšei motinai, jei mokėsi šokti? Kas iš tų pinigų, kuriuos ketini nešti į smuklę ir prakišti kaip tas pasigailėjimo vertas Šokių Karalius? Ir vėl visą savaitę sėdėsi be grašio kišenėje, gyvensi pusbadžiu. Išpildysiu dar vieną norą, bet gerai pagalvok, kad neprašautumei pro šalį.

Pėteris pasikrapštė pakaušį ir kiek patylėjęs tarė:

- Gerai, norėčiau turėti visame Švarcvalde gražiausią ir turtingiausią stiklo dirbtuvę su visais įrankiais ir tiek pinigų, kad galėčiau ją valdyti.

- Ir daugiau nieko? - klausė sunerimęs Žmogutis. - Tikrai nieko, Pėteri?

- Na, galėtumėte dar pridėti arklį ir vežimą...

- O tu vištgalvi nelaimingas! - sušuko mažylis ir iš apmaudo taip tėškė savo stiklo pypkę į storos eglės kamieną, kad toji į tūkstančius šukių šukelių subyrėjo. - Arklių, vežimo jam reikia! Proto, sakau tau, proto, sveiko žmogaus proto ir išminties reikėjo norėti, o jis - arkliuko, vežimėlio! Bet nenukabink nosies, pamėginsime padaryti, kad ir tai nenueitų per nieką, nes antras noras nebuvo toks jau kvailas. Gera stiklo dirbtuvė išmaitins šeimininką, tik išminties ir proto reikėjo dar pasiprašyti, vežimas ir arkliai būtų savaime atsiradę.

- Bet, pone turtų valdytojau, - atsakė Pėteris, - dar yra likęs vienas noras. Tada ir galėčiau paprašyti to proto, jei man jo taip trūksta, kaip jūs sakote.

- Jokių būdu! Gyvenime dar ne kartą pakliūsi į bėdą, ir tada džiaugsies, žinodamas, kad turi

dar vieną neišpildytą norą. O dabar drožk namo! Štai, – tarė eglyno dvasia, traukdama iš kišenės nedidelį kapšeli, – čia yra du tūkstančiai guldenų ir turi užtekti, neatbėk vėl kaulyti pinigų, antraip pakarsiu aukščiausioje eglėje. Tokia mano tvarka nuo to laiko, kai gyvenu girioje.

Prieš tris dienas mirė senis Vinkfricas, kuris turėjo didelę stiklo dirbtuvę Untervalde. Nueik ten rytoj iš ryto ir pasiderėk dėl jos, kaip tokiais atvejais yra daroma. Elkis tinkamai, būk darbštus, o aš tave retsykais lankysiu ir padėsiu patarimais bei darbais, nes proto taip ir likai nepaprašęs. O tavo pirmas noras – sakau rimtai – buvo nedoras. Žiūrėk, Pėteri, nelakstyk po smukles, laimės ten dar niekas nerado.

Sakydamas tuos pamokymus, Žmogutis išsi-traukė naują puikiausio krištolo pypkę, prikimšo ją sausų kankorėžių ir įsikando į mažą bedantę burną. Paskui išsiėmė didinamąją stiklą, paėjo į saulę ir pypkę užsidegė. Atlikęs tuos darbus, draugiškai ištiesė Pėteriui rankutę, davė kelionei dar kelis gerus patarimus, ėmė vis smarkiau traukti ir pūsti dūmus, kol išvis pranyko dūmų debesyje, kuris paskleidė gryno olandų tabako kvapą ir, pa-

lengva kamuoliais kildamas aukštyn, išsisklaidė eglį viršūnėse.

Parėjęs namo, Pėteris rado motiną labai susirūpinusią dėl jo, nes geroji moteriškė jau manė, kad sūnų paėmė į kariuomenę. O jis buvo linksmas ir patenkintas ir papasakojo, kaip girioje sutikęs gerą bičiulį, kuris sušelpęs jį pinigais, kad galėtų pradėti kitą verslą, geresnį už angliadegio. Nors motina jau per trisdešimt metų gyveno angliadegio trobelėje ir prie pašiunų veidų buvo pripratusi kaip malūnininko pati prie miltuotų vyro antakių, bet jai netrūko lengvabūdiškumo, kad, vos tik Pėteris pašnekėjo apie gražesnę rytoją, kaipmat ėmė niekinti savo ligšiolinį gyvenimą.

- Taip, būdama stiklo dirbtuvės savininko motina, - kalbėjo ji, - jau galėsiu bažnyčioje eiti į priekį, kur sėdi garbingi žmonės, ne tokie, kaip kaimynės Greta ir Beta.

Sūnus netrukus suderėjo su stiklo dirbtuvės paveldėtojais ir ją nupirko. Jis neatleido nė vieno darbininko, kurie čia nuo seno dirbo, ir dabar juos vertė dieną naktį pūsti stiklą. Iš pradžių Pėteriui tas verslas patiko. Nebūdavo dienos, kad pamažu nenusileistų į dirbtuvę, nepavaikščiotų po ją išdi-

džiu žingsniu, susikišęs rankas į kišenes, nekyštelėtų nosies vienur kitur, neduotų vienokių ar kitokių nurodymų darbininkams, kurie neretai iš to skaniai pasijuokdavo, bet didžiausias malonumas būdavo žiūrėti, kaip pučiamas stiklas; dažnai ir pats imdavosi to darbo ir iš minkštos stiklo masės išraitydavo visokiausių figūrų.

Bet greitai visa tai pakyrėjo: iš pradžių į dirbtuvę užsukdavo per dieną vos vieną kitą valandą, paskui tik kartą per dvi dienas, galiausiai – sykį per dvi savaites, o jo darbininkai darė, kas ką norėjo. Svarbiausia priežastis – lakstymas po smukles. Jau patį pirmą sekmadienį, kai grįžo iš eglyno, neiškentė nenuėjęs į smuklę; ten, kaip visados, pirmas ant šokių pakylos buvo ne kas kitas, kaip Šokių Karalius; Ecechylis jau įsitaisęs prie alaus ašočio ir žaidė kauliukais, statydamas ne mažiau kaip talerį.

Pėteris tuojau įgrūdo ranką į kišenę, norėdamas patikrinti, ar Stiklo Žmogutis jo neapgavo, – ne, kišenė buvo pilnutėlė aukso ir sidabro monetų. Ir kojos nestygo vietoje – tarsi nešte nešė šokti; kai tik pasibaigė pirmas šokis, Pėteris, nieko nelaukdamas, su savo pora atsistojo šalia Šokių Karaliaus ir, užgriežus muzikai, pasileido ratu: jei Šokių Ka-

ralius pašoka aukštyn per tris pėdas, Pėteris – per keturias, jei tas žengia kelis be galo puikius, grakščius žingsnius, Pėteris taip išraito kojas, kad žiūrovai tik aikčioja iš pasigėrėjimo.

O kai smuklės lankytojai sužinojo, kad Pėteris pirko stiklo dirbtuvę ir pamatė, kaip jis šoka, kaip, priartėjęs prie muzikantų, kiekvieną kartą numeta jiems stambų pinigą, niekaip negalėjo atsistebėti. Vieni manė, kad jis girioje radęs užkastą lobį; kiti kalbėjo, kad gavęs didelį palikimą, bet dabar visi jį gerbė ir laikė apsikriū žmogumi – ir vien tik todėl, kad turėjo pinigų. Tą vakarą jis pralošė dvidešimt guldenų, bet kišenėje jų nė kiek nesumažėjo – atrodė, kad ten jų vis dar koks šimtas ar daugiau.

Kai Pėteris pamatė, kaip jį visi gerbia, džiaugsmui ir didžiavimuisi nebuvo galo. Saujomis žars-tė pinigus į kairę ir dešinę, dosniai dalijo varguo-liams, nes dar nebuvo pamiršęs, kaip jį patį kama-vo neturtas. Šokių Karaliaus menas palyginti su tiesiog neįsivaizduojamais naujojo šokėjo gebėji-mais suvis nublanko, todėl Pėteriį dabar vadino Šo-kių Imperatoriumi. Labiausiai užkietėję sekmadie-nio žaidėjai nedrįsdavo tiek daug statyti, bet užtat ir pralošdavo mažiau.

O Pèteriui kas kita: kiek pralošdavo, tiek kišenėje vėl atsirasdavo. Viskas vyko taip, kaip buvo prašęs mažojo Stiklo Žmogučio. O norėjo kišenėje visuomet turėti tiek pinigų, kiek dručkis Ecechylis, ir kaip tik jam, o ne kitam Pèteris pralošdavo savo pinigus: jei prakišdavo trisdešimt guldenų, tai kol Ecechylis juos susižerdavo, jo kišenėje vėl atsirasdavo tiek pat.

Pèteris pamažu taip įprato trankytis po smukles ir lošti iš pinigų, kad pralenkė net didžiausius Švarcvaldo padaužas, todėl vis dažniau jį vadindavo nebe Šokių Imperatoriumi, o Pèteriu Lošėju, nes dabar lošdavo kone kiekvieną mielą dieną.

Apleista stiklo dirbtuvė pradėjo nebeduoti pelno – vis per tą nerūpestingumą ir nemokėjamą tvarkytis. Stiklo liepė gaminti kalnus, bet, pirkdamas dirbtuvę, nenupirko paslapties, kur jį pelningiausiai parduoti. Atėjo diena, kai nebežinojo, kur visą tą stiklą gausybę dėti, ir ėmė jį pardavinėti už pusę kainos visokiems atsitiktiniams vertelgoms, kad tik darbininkams už darbą užmokėtų.

Vieną vakarą Pèteris vėl kiūtino iš smuklės namo ir, nors po pasilinksminimo buvo gerokai įkaušęs, negalėjo nuvyti baimę ir liūdesį keliančių minčių, kad neišvengiamai artėja dirbtuvės ban-

krotas. Staiga pajuto, kad greta kažkas eina, apsidairė – ogi Stiklo Žmogutis bestriksintis. Pėteri paėmė pyktis, tiesiog įniršis, ir jis, nebesiskaitydamas su žodžiais, ėmė Žmogutį plūsti, kad dėl visų jo nelaimių esąs kaltas tiktai jis.

– Ką man veikti su tuo arkliu ir vežimu? – rėkė Pėteris. – Kas man iš tos dirbtuvės ir viso to stiklo? Net kai buvau paprastas neturtingas angliadegys, gyvenau linksmiau ir neturėjau rūpesčių. O dabar kasdien laikiu antstolio – ateis, aprašys turtą ir parduos iš varžytinių.

– Mat kaip? – atkirto jam Žmogutis. – Štai koks tu! Išaina – aš kaltas, kad tu nelaimingas? Taip tat atsidėkoji už gerumą? Kas liepė taip asiliškai norėti? Stiklininku užsigeidei būti, o jokio supratimo neturi, kur stiklą parduoti! Ar nesakiau, kad reikia apdairiau norėti? Proto, Pėteri, išminties tau trūksta!

– Kokio proto, kokios išminties? – vėl paleido gerklę Pėteris. – Aš nė kiek ne kvailesnis už kitus ir tuojuai tai savo kailiu patirsi, Stiklo Žmoguti!

Sakydamas tuos žodžius, Pėteris šiurkščiai sugriebė Žmogutį už apykaklės ir dar garsiau užrėkė:

– Pakliuvai man dabar į nagus, pone turtų valdove iš eglyno! Tuojuai pasakysiu savo trečią norą –

pabandyk neišpildyti; noriu, kad čia tučtuojau būtų dukart po šimtą tūkstančių skambančių talerių, puikūs namai ir... o-o-o-i! - nesavu balsu suriko jis, kratydamas ranką, nes Stiklo Žmogutis pavirto įkaitusia stiklo mase ir tarsi ugnies liepsna nudegino ranką. Ir Žmogutis dingo be pėdsakų.

Ne vieną dieną sutinusi ranka priminė jam, koks buvo nedėkingas ir kvailas. Bet paskui, numaldęs sąžinę, guodėsi: „Tarkim, jie parduos dirbtuvę ir kitą turta, tačiau vis dėlto dar liks dručkis Ecechylis. Kol sekmadieniais jo kišenė bus pilna, netrūks pinigų ir man“.

Taip, Pėteri! O kaip bus, kai jis jų nebeturės? Iš tikrųjų vieną dieną taip ir nutiko, ir tai buvo lemtingas apsiskaičiavimo pavyzdys. Atėjo sekmadienis. Pėteris išvažiavo į smuklę, o žmonės, iškišę galvas pro langus, visaip kalbėjo. Vienas sakė: „Štai važiuoja Pėteris Lošėjas“; kitas pritarė: „Taip, Šokių Imperatorius, turtingas stiklo dirbtuvės savininkas“; o trečias, purtydamas galvą, porino: „Dėl turto ne viskas aišku. Eina kalbos, kad jis sėdi skolose; vienas žmogus mieste sakė, kad antstolio nebeilgai reikės laukti, varžytinės jau ant nosies“. Netrukus turtingasis Pėteris rimtu

veidu išdidžiai pasveikino smuklės svečius, kurie buvo subėgę prie langų, išlipo iš vežimo ir sušuko:

- Labą vakarą, šeimininke! Ar družkis Ecechylis jau yra?

Žemas balsas atsakė:

- Prašom įeiti, Pėteri, laukiam! Tau vieta palikta, mes susirinkę ir jau kortuojame.

Pėteris Munkas įžengė į smuklę ir išsyk įkišo ranką į kišenę - aha, ji pilnutėlė, vadinasi, Ecechylis šiandien su neblogomis atsargomis.

Pėteris atsisėdo prie stalo ir pradėjo lošti - kartais laimėdavo, kartais pralaimėdavo; taip visi lošė iki vakaro, kol rimtesni žmonės ėmė skirstytis; sutemus žaidimas tęsėsi - nesiliovė jis ir prie žvakių, kol pagaliau kiti du lošėjai nebeišlaikę tarė:

- Užteks šiandien, reikia eiti namo, laukia pačios ir vaikai.

Bet Pėteris įkalbinėjo družkį Ecechylį dar pasilikti. Tas ilgai išsisukinėjo, bet galiausiai tarė:

- Gerai, pirma susiskaičiuosiu pinigus, o paskui dar paridensime kauliukais: statysime po penkis guldenus, nes po mažiau - vaikų žaidimas.

Jis išsitraukė kapšą ir suskaičiavo - buvo lygiai šimtas guldenų; Pėteriui ir skaičiuoti nereikėjo, jis žinojo, kiek jo kišenėje skambančiųjų. Pirma

neblogai sekėsi Ecechyliui, o paskui ėmė žiauriai pralaimėti – po kiekvieno prakišimo keikėsi taip, kad žemė linko. Jei Ecechylis išmesdavo pašą⁸², tą patį tuojau pakartodavo Pėteris, bet šiam iškrisdavo vis dviem akimis daugiau. Pagaliau Ecechylis paklojo paskutinius guldenus ir sušuko:

– Dar kartą, bet jei ir šį sykį prapilsiu, vis tiek lošime toliau; tada, Pėteri, tu man paskolinsi iš savo išloštųjų – sąžiningas žmogus nepalieka artimo bėdoje.

– Kiek tik norėsi, nors ir šimtą guldenų, – atsakė Šokių Imperatorius, patenkintas savo sėkme, o dručkis Ecechylis, gerai pakratęs kauliukus, išmetė penkiolika akių.

– Pašas! – sušuko jis. – Dabar pažiūrėsim!

Pėteris išmetė aštuoniolika, ir tą pačią akimirką už savo nugaros išgirdo pažįstamą kimų balsą.

– Viskas.

Pėteris atsigrėžė – už nugaros visu milžino ūgiu stovėjo Olandas Michelis. Šokių Imperatorius išsigandęs nužėrė ant žemės pinigų, kuriuos buvo besusišluojęs nuo stalo. O dručkis Ecechylis girių

⁸² Pašas – atvejis, kai, žaidžiant kauliukais, ant dviejų ar daugiau kauliukų iškrinta vienodai akių.

dvasios nematė ir reikalavo, kad Pėteris paskolintų dešimt guldenų ir loštų toliau. Tarsi per sapną Pėteris įkišo ranką į kišenę, bet toji buvo tuščia; išvertė kitą, bet ir iš jos neiškrito nė surūdijusio grašio. Tik dabar prisiminė savo pirmą norą – visuomet turėti kišenėje tiek pinigų, kiek dručkis Ecechylis. Ir viskas išsisklaidė kaip dūmai.

Smuklės šeimininkas ir Ecechylis nustebę žiūrėjo, kaip jis ieško pinigų ir vis neranda: nei vienas, nei kitas nenorėjo tikėti, kad Pėteris jų nebenturi; bet kai pagaliau patys išnaršė jo kišenes ir nieko nerado, smarkiai supyko; ėmė jam sakyti į akis, kad esąs burtininkas, kad savo ir išloštuosius pinigus užkeikęs, ir tie jau atsidūrę jo namuose. Pėteris visaip gynėsi, bet išsiteisinti neįstengė. Ecechylis žadėjo šį baisų dalyką papasakoti visam Švarcvaldui, o smuklės šeimininkas davė žodį, kad rytoj iš pat ankstyvo ryto eis į miestą ir praneš, kad Pėteris Munkas yra burtininkas; ir dar pridūrė – su malonumu pažiūrės, kaip jį gyvą spirgins ant laužo. Tada, abu įniršę, puolė jį, nuplėšė nuo kūno liemenę ir išmetė pro duris.

Nė viena žvaigždė nemirgėjo dangaus skliaute, kai Pėteris, didžiai nuliūdęs ir vos vilkdamas kojas, gogolino namo; bet ir toje tamsoje galėjo įžvelg-

ti greta slenkančią tamsią žmogystą, kuris pagaliau prabilo:

- Tavo dainelė sudainuota, Pėteri Munkai, gyvenai kaip inkstas taukuose, o dabar – baigta; kad tavęs laukia toks galas, man buvo aišku jau tada, kai nenorėjai girdėti, ką sakiau, ir pabėgai pas tą kvaišą Stiklo Žmogiūkštį. Pats matai, kas išeina, kai į mano patarimus numojama ranka. Bet dar ne viskas prarasta, gali pamėginti laimę su manimi – tikrai užjaučiu tave. Dar niekas nesigailėjo, kas į mane kreipėsi; jei neprieštarauji, kviečiu, rytoj visą dieną būsiu eglyne, galėsime pasišnekėti – teikės ateiti ir mane pašaukti.

Pėteris, žinoma, suprato, kas su juo taip kalba, ir jam pasidarė klaiku; netaręs nė žodžio, skuodė namų link.

* * *

Čia pasakojimas nutrūko, nes lauke pasigirdo triukšmas: prie smuklės privažiavo vežimas, keli balsai reikalavo šviesos, paskui – stiprus beldimas į vartus, ėmė loti šunys. Kambarys, kuriame turėjo nakvoti vežikas ir abu amatininkai, buvo iš kelio pusės. Visi keturi pašoko ir pripuolė prie lan-

go pažiūrėti, kas nutiko. Kiek galėjo įžiūrėti deglo šviesoje, sustojusi buvo didelė karieta; kažkoks aukštas vyriškis padėjo išlipti dviem damoms, kurių veidus dengė šydai, o livrėja vilkintis vežikas kinkė arklius; tarnas atraišiojo lagaminus.

- Telaimina juos Dievas, - atsiduso vežikas. - Jei-gu jie iš tos smuklės išneš sveikus kailius, tai ir man nėra ko baimintis dėl savo vežimo.

- Tsss, - pritildė studentas. - Man rodos, čia laukia ne mūsų, o šitos ponios. Galimas daiktas, jie ten apačioje jau žinojo iš anksto, kad ji čia apsi-stos. Kaip ją perspėti? Bet palauk! Visuose šiuose namuose nėra ponions tinkamesnio kambario už tą, kuris greta mano. Ten jas ir atves. Sėdėkite ramiai, o aš pamėginsiu šnipštelėti į ausį tarnams.

Vaikinas užgesino žvakes, nuslinko į savo kambarį ir paliko degti tik tą žvakę, kurią buvo davusi šeimininkė. Tada pridėjo ausį prie durų ir ėmė klausytis.

Netrukus šeimininkė užvedė laiptais viešnias į antrąją aukštą, kažką joms maloniai kalbėdama, ir apgyvendino gretimame kambaryje. Ji patarė joms iš karto eiti miegoti, nes po kelionės tikriausiai esančios labai pavargusios. Pati vėl nulipo į apačią. Veikiai studentas išgirdo laiptais lipant

sunkių vyro žingsnius. Jis atsargiai pravėrė duris ir pro siaurą plyšį pamatė tą patį aukštą vyriškį, kuris padėjo damoms išlipti iš kariatos. Vilkėjo jis medžioklio drabužiais, prie diržo turėjo prisisegęs medžioklinį peilį ir, sprendžiant iš visko, galėjo būti arba arklininkas, arba nepažįstamųjų keliauninkų palydovas. Pastebėjęs, kad vyriškis užlipo vienas, studentas greitai atidarė duris ir pamojė, kad tas įeitų į vidų. Nustebęs peržengė slenkstį ir, nespėjęs jam net pasiteirauti, ko šis nori, studentas pašnibždomis tarė:

- Maloningasis pone, šianakt pakliuvote į galvažudžių smuklę!

Vyriškiui šiurpas perėjo per kūną. Studentas įsitempė jį į savo kambarį ir papasakojo, kokie čia įtartini namai.

Išgirdęs tokį įspėjimą, medžioklis labai susirūpino. O studentas iš jo sužinojo, kad tos dvi damos - grafienė ir jos kambarinė - iš pradžių buvo pasišovusios važiuoti kiaurą naktį, bet maždaug per pusvalandį kelio nuo šios smuklės jas pasitikęs kažkoks raitelis ir pasiteiravęs, kur jos keliaujančios; sužinojęs, kad tos ketinančios per Špesarto girią važiuoti visą naktį, ėmęs jas atkalbinėti, nes šiuo metu čia esą labai nesaugu. „Jeigu jums ką

nors reiškia doro žmogaus patarimas, – pridūręs jis, – tai atsisakykite šitos minties. Netoli nuo čia yra smuklė: kad ir kokia prasta ir nepatogi, verčiau pernaktuoti joje, negu tokią tamsią naktį be reikalo rizikuoti.“ Žmogus, davęs šį patarimą, atrodęs nuoširdus ir sąžiningas, todėl grafienė, bijodama, kad neužpultų plėšikai, įsakiusi apsistoti šitoje smuklėje.

Medžioklis laikė savo pareiga pranešti damoms apie pavojų, į kurią jos pakliuvo. Nedelsdamas nuskubėjo į gretimą kambarį ir netrukus atidarė duris, kuriosėjo iš grafienės į studento kambarį. Grafienė, maždaug keturiasdešimties metų moteriškė, visa perbalusi iš baimės, įėjo pas studentą ir prašė, kad tas dar kartą viską papasakotų iš eilės. Paskui ėmė tartis, ką daryti šitoje keblioje padėtyje; buvo nuspręsta: kiek įmanoma atsargiau, kad nekiltų įtarimo, atsikviesti čia abu damų tarnus, vežiką ir jaunuosius amatininkus, kad užpuolus būtų galima drauge gintis.

Kai tai buvo įvykdyta, duris iš grafienės kambario į koridorių užrakino raktu, užstūmė komodomis ir užgriozdino krėslais. Grafienė su kambarine atsisėdo ant lovos, o abu jos tarnai stojo į sargybą. Anksčiau atvykusieji svečiai ir medžioklis suėjo į

studento kambarį ir, susėdę aplink stalą, pradėjo laukti, kas bus. Laiko galėjo būti kokia dešimta valanda, namuose – visur tylu ir ramu; atrodė, kad niekas dar nesirengia svečiams ko nors daryti. Tada mechanikas tarė:

– Kad neimtų miegas, geriausia būtų elgtis kaip iki šiol; mes pasakojome visokius nuotykius, kas ką žinome, ir jei ponas medžioklis neprieštarautų, galėtume tęsti toliau.

Medžioklis ne tik neprieštaravo, o norėdamas parodyti, kad sutinka, pats pasišovė kai ką papasakoti. Jis pradėjo taip:

Saido nuotyčiai

- Kalifo Haruno al Rašido, Bagdado valdovo, laikais Balzoroje gyveno žmogus, vardu Benazaras. Turto jis turėjo tiek, kad, nesiversdamas nei kokių nors amatų, nei prekyba, galėjo patogiai ir ramiai gyventi; net ir tada, kai gimė sūnus, savo gyvenimo būdo nekeitė.

- Kam man, sulaukus tokio amžiaus, dar tampytis su prekių ryšuliais, - aiškino kaimynams. - Ar dėl to, kad Saidui, savo sūnui, mirdamas palikčiau tūkstantį auksinių daugiau, jei viskas eis gerai, o jei nesiseks - tūkstančiu mažiau? Kur du valgo, neliks alkanas ir trečias - sako patarlė; kad tik sūnus išaugtų doras žmogus, nestigs jam nieko.

Taip kalbėjo Benazaras ir savo žodžio laikėsi. Sūnaus nemokė nei prekybos, nei amato, bet vieną dalyką tikrai darė - skaitė su juo išminties knygas. O kadangi, Benazaro nuomone, be išsimokslinimo ir didžios pagarbos vyresniems, niekas taip nepuošia jauno žmogaus, kaip mikli ranka ir drąsa, pasirūpino, kad jau nuo mažens sūnus išmoktų naudoti ginklą, todėl tarp bendraamžių, net tarp vyres-

niųjų draugų, Saidas palyginti anksti ėmė garsėti kaip narsus kovotojas, o kai sėsdavo ant arklio ar imdavo plaukti – čia jam neatsirasdavo lygių.

Kai Saidui suėjo aštuoniolika, tėvas – kaip reikavo papročiai ir tikėjimas – išsiuntė jį į Meką nusi- lenkti Pranašo kapui, pasimelsti šventoje vietoje ir atlikti kitas religines priedermes. Prieš išvykstant į kelionę, tėvas dar kartą pasišaukė jį, pagyrė už gražų elgesį, davė gerų patarimų, pinigų ir tarė:

– Dar vienas dalykas, mano sūnau! Esu žmogus, kuris į minios prietarus žiūri su šypsena. Tiesa, mėgstu klausytis pasakojimų apie fėjas ir burtininkus, nes tai padeda maloniai praleisti laiką, bet nė iš tolo nemanau tikėti, – kaip daro daugybė tamsių ir neišsilavinusių žmonių, kad dvasios, visokie nykštukai ar dar kokie nors panašūs padarai galėtų veikti žmonių gyvenimą ir jų darbus.

Tačiau tavo motina – ji jau dvylika metų kaip mirusi – visu tuo tikėjo taip tvirtai, kaip ir pačiu Koranu; negana to, vieną kartą, kai buvome vienu du, ji, prisaikdinusi mane, kad niekam, išskyrus jos sūnų, neprasitarsiu, prisipažino, jog pati nuo gimimo dienos bendravo su viena fėja. Aš tada iš jos pasijuokiau, bet, neslėpsiu, kai tu gimei, Saidai, nutiko dalyką, kurie ir mane stebino.

Tąsyk kiaurą dieną lijo ir griaudė, o dangus buvo apsitraukęs tokiais juodais debesimis, kad be žiburio ir knygos nepaskaitysi. Ketvirtą valandą po pietų man pranešė, kad gimė berniukas. Tuoju pat nuskubėjau į patalpas, kur gulėjo tavo motina, nes norėjau pamatyti ir palaiminti savo pirmagimį, bet prie jos kambario durų radau stovinčias visas tarnaites ir į mano klausimą, ko čia susirinkusios, atsakė, kad dabar niekam nevalia įeiti; Zemira, tavo motina, liepusi visoms pasišalinti, nes norinti pabūti viena. Kad ir kiek beldžiau į duris – tylą, niekas jų neatrakino.

Kol sutrikęs stoviniavau prie durų kartu su tarnaitėmis, dangus nušvito taip staigiai, kaip dar niekadose gyvenime nebuvo matęs, o keisčiausia, kad skaidri dangaus mėlynė pasirodė tik viršum mūsų mielojo Balzoros miesto; visur aplinkui tebetvyrojo sunkūs juodi debesys, žaibai zigzagais raižė padangę. Nustebęs dar tebežiūrėjau į šitą nepaprastą reginį, kai netikėtai atsidarė jos kambario durys; palikęs tarnaites dar laukti, pats įėjau į vidų, norėdamas tavo motinos paklausti, kodėl užsirakino viena.

Vos įkėliau į jos kambarį koją, kaip į mane plūstelėjo toks svaiginantis rožių, gvazdikų ir hiacintų

kvapas, kad beveik netekau sąmonės. Motina parodė man tave ir iš karto atkreipė dėmesį į mažytę sidabrinę dūdelę, kabančią tau po kaklu ant labai plonos, tarsi šilko siūlas, auksinės grandinėlės. „Buvo ta geroji moteriškė, apie kurią tau seniau esu pasakojusi, – tarė motina, – jinai padovanojo tavo vaikeliui šį pasaitėlį.“ – „Vadinasi, buvo ta ragana, kuri nublaivė dangų ir paliko šį rožių ir gvazdikų kvapą, – atsakiau šypsodamasis ir neslėpdamas, kad tokiomis nesąmonėmis netikiu. – Galėjo dovanoti ką nors vertingesnio nei dūdelė, tarkim, pinigų kapšą, arklį ar ką nors panašaus!“ Tavo motina ėmė melsti, kad nesišaipyčiau iš fejų, nes jos greitai supykstančios ir savo malonę pavertiančios nemalone.

Kad jos nejaudinčiau, nutilau, nes ji dar tebebuvo silpna. Daugiau apie šį keistą nutikimą niekažados nebekalbėjome; tiktai po šešerių metų, kai ji, nors ir labai dar jauna, pajuto, kad ilgai nebegyvens, padavė man tą dūdelę ir liepė ją atiduoti tau tik tada, kai būsi sulaukęs dvidešimties metų, ir prisakė neišleisti tavęs į pasaulį nė viena valanda anksčiau. Netrukus ji amžinai užmerkė akis.

Štai ta dovana, – kalbėjo Benazaras, išimdamas iš dėžutės sidabrinę dūdelę su ilga auksine gran-

dinėle. – Atiduodu ją dvejamis metais anksčiau, nei sakyta, nes išvyksti į tolimą kelią, o kai grįši, aš galiu jau būti iškeliavęs pas protėvius. Nematau svarbios priežasties, kodėl turėtumei čia likti dar porą metų, kaip norėjo tavo rūpestingoji motina. Esi geras ir sumanus vaikinąs, ginklu moki naudotis ne prasčiau už kitą, kuriam jau dvidešimt ketveri, todėl šiandien galiu skelbti tave pilnamečiu, nelaukdamas, kol ateis tavo dvidešimtas gimtadienis. O dabar keliauk sau sveikas ir laimėje ar nelaimėje – tegu saugo tave dangus – nepamiršk savo tėvo!

Taip kalbėjo Benazaras, iš Balzoros išleisdamas sūnų į kelionę. Saidas susijaudinęs atsisveikino su tėvu, užsikabino grandinėle ant kaklo, dūdele užsikišo už perjuostės, šoko ant arklio ir nujojo į tą vietą, kur rinkosi karavanas į Meką. Greitai jau buvo apie aštuoniasdešimt kupranugarių ir keli šimtai raitelių. Karavanas pajudėjo, ir Saidas išjojo pro savo gimtosios Balzoros vartus, to miesto, kurio jam buvo lemta ilgai nematyti.

Tokios kelionės neįprastumas ir kai kurie iki šiol nematyti dalykai, kurie krito į akis, Saidą iš pradžių kiek prablaškė, bet, artėjant prie dykumos, kai apylinkės darėsi vis nykesnės ir tuštesnės, pra-

dėjo lįsti visokios mintys, taip pat nėjo iš galvos ir tie žodžiai, kuriuos Benazaras, jo tėvas, pasakė atsisveikindamas.

Saidas išsitraukė dūdelę, apžiūrėjo ją iš visų pusių ir prisidėjo prie lūpų pamėginti, gal išgaus gražių, malonių garsų; deja, dūdelė tylėjo; papūtė kiek galėdamas, kad net žandai išsipūtė – tyla, jokio garselio; nepatenkintas tokia niekam tikusia dovana, užsikišo ją atgal už juostos.

Bet netrukus mintys vėl grįžo prie paslaptinių motinos žodžių; apie fėjas ši tą buvo girdėjęs, bet niekuomet neteko patirti, kad koks kaimynas Balzoroje būtų bendravęs su nežemiška dvasia; visus pasakojimus apie dvasias nukeldavo į tolimus kraštus arba labai senus laikus, todėl Saidas ir manė, kad šiais laikais nieko panašaus nebėra, arba fėjos nustojo žmones lankyti ir į jų gyvenimą nebesikiša. Nors taip ir galvojo, bet nepaleido mintis, kad motinai galėjo atsitikti kas nors paslaptinga ir nežemiška; tad visą dieną išsėdėjo balne lyg sapne: nei dalyvavo pokalbiuose su kelionės draugais, nei prisidėjo prie jų dainų, nei reagavo į jų pokštus.

Saidas buvo labai gražus jaunikaitis: akys – drąsios ir ryžtingos, lūpos – patraukliai taisyklingos ir, nors dar jaunas, bet visa esybė rodė jame slypint

tam tikrą orumą, kurio kiti tokių metų vaikinai ne taip dažnai turi; ir toji išvaizda, tas lengvumas ir judesių laisvumas, kaip jis su visa kario apranga sėdi balne, traukė ne vieno keliauninko žvilgsnį.

Senyvas vyriškis, jojęs greta, jau seniai gėrėjosi juo ir mėgino šnekinti, arčiau susipažinti ir sužinoti, ką tas taip mąsto. Saidas, iš mažens įpratintas gerbti vyresnius, atsakinėjo mandagiai, bet išmintingai ir apdairiai, todėl seniui labai patiko su juo bendrauti. Bet kadangi jaunikaitis visą dieną galvojo apie vieną ir tą patį, todėl visai supranta ma, kad netrukus ėmė šnekėti apie paslaptinę fėjų pasaulį; pagaliau Saidas tiesiai paklausė šį pagyvenusį vyrą, ar jis tiki, kad yra fėjų, gerų ir pikėtų dvasių, kurios gali žmogų apsaugoti arba jam pakenkti.

Senis glostė barzdą, kreipė galvą vienaip, kreipė kitaip ir galiausiai tarė:

- Negaliu tvirtai pasakyti, kad tokių nutikimų nėra buvę, nors pats iki šiol nesu matęs nei dvasių nykštukų, nei dvasių milžinų, nei burtininkų ar fėjų.

Tada senis jam papasakojo tiek daug nuostabių istorijų, kad jaunikaičiui galva ėmė suktis, ir Saidas dabar beveik neabejojo, kad viskas, kas dėjosi

per jo gimimą, – orų permaina, malonus rožių ir hiacintų kvapas – yra būsimų didelių ir laimingų įvykių ženklas, jį patį globoja ypač galinga ir gera fėja, o dūdelę padovanojo kaip tik tam, kad galėtų pašaukti feją, jei kartais nutiktų kokia nelaimė ar pakliūtų į bėdą. Visą naktį Saidas sapnavo pilis, užburtus žirgus, dvasias ir panašius dalykus ir gyveno tikroje fejų karalystėje.

Deja, jau kitą dieną patyrė, kokie beprasmingai visi jo sapnai ir visos svajonės. Karavanas gerą pusdienį pamažu slinko savo keliu, o Saidas jojo greta senojo kelionės bičiulio, kai staiga dykumos tolumoje pasirodė kažkokie tamsūs šešėliai; vieni manė, kad tai smėlio kauburiai, kiti – kad debesys, tretiems atrodė, kad susitiks dar vieną karavaną; bet senis, kuris jau daug kartų buvo keliavęs per dykumą, garsiai sušuko, įspėdamas, kad artinasi arabų plėšikų gauja, ir reikia pasiruošti gintis. Vyrai griebėsi ginklų, moteris ir prekes apsupo ratu ir ėmė laukti puolimo. Visi matė, kaip lyguma artėjo tamsi masė, kuri atrodė tarsi didžiulis į tolimus kraštus išskrendančių gandrų būrys. Bet jis artėjo vis greičiau ir, nespėjus dar kaip reikiant atskirti žmonių ir iečių, kaip viesulas užgriuvo karavaną.

Vyrai gynėsi narsiai, bet plėšikų buvo per keturis šimtus: jie apspito karavaną iš visų pusių, daugelį pakirto iš tolo strėlėmis, o paskui puolė ietimis. Šią baisią akimirką Saidas, kuris drąsiai kovėsi pirmose gretose, prisiminė savo dūdelę, tuojau ją išsitraukė, prisidėjo prie lūpų, papūtė ir... didžiai nusiminęs nuleido ranką – dūdelė neišleido nė menkausio garso. Perpykęs, kad taip žiauriai nusivylė, prisitaikė ir paleido strėlę tiesiai į krūtinę vienam arabui, kuris iš kitų išsiskyrė puikiais drabužiais; tas susverdėjo ir krito nuo arklio.

– O, Alachai! Ką padarėte, jaunuoli! – sušuko greta kovėsis senis, – dabar mes žuvę!

Taip ir atrodė, nes plėšikai, pamatę šį vyrą krinant nuo arklio, klaikiausiai suriko ir taip įnirtingai puolė, kad ir tuos nedaugelį dar nesužeistų karavano vyrų kaipmat paklojo ant žemės. Tą pačią akimirką Saidą apsupo penki ar šeši arabai. Jis puikiai gynėsi ietimi, ir niekas nedrįso prisitarti. Galiausiai vienas arabas sustojo, įsidėjo į lanką strėlę, nusitaikė ir jau norėjo ją paleisti, bet kitas davė ženklą nešauti. Saidas pasirengė atremti naują puolimą, bet nė nepajuto, kaip kažkas užmetė per galvą kilpą; kad ir kaip stengėsi virvę

nutraukti – viskas per nieką: kilpą vis labiau veržė, ir Saidas pateko į nelaisvę.

Galiausiai iš karavano nieko neliko: vieni krito, kitus paėmė į nelaisvę; o kadangi arabai priklausė skirtingoms gentims, ėmė dalytis belaisviais ir kitu grobiu, paskui vieni patraukė į pietus, kiti – į rytus. Saidą lydėjo keturi ginkluoti raiteliai, jie be perstojo varstė jį paniekos žvilgsniais ir visaip plūdo; Saidas suprato, kad tas arabas, kurį jis nukovė, matyt, buvo kilmingas žmogus ar net koks princas.

Neišvengiamai gresiančią vergiją Saidas išivaizdavo baisesnę už pačią mirtį, todėl širdyje jautėsi laimingas, kad ant savo galvos užsitraukė visos gaujos rūstybę, nes nė kiek neabejojo – jų stovykloje bus nužudytas. Sargybiniai akylai sekė kiekvieną jo judesį ir, vos tik pasukdavo galvą į šoną, tuojau imdavo baksnoti ietimis; kartą, kai vieno sargybinio arklys suklupo, staiga atsigrėžė ir labai nudžiugo, pamatęs savo senąjį kelionės draugą, kurį laikė žuvusiu.

Pagaliau tolumoje pasirodė medžiai ir palapinės; prijojus arčiau, pasitikti išbėgo visas būrys vaikų ir moterų; vos spėjo šie su parvykusiais persimesti vienu kitu žodžiu, kai iškart pasigirdo bai-

sus riksmas – visų akys nukrypo į Saidą, pakilo miškas jam grūmojančių rankų ir užgriuvo keiksmų kruša.

– Štai tas, – klykė jie, – kuris užmušė didįjį Almanzorą, patį narsiausią vyrą! Mirtis jam! Jo kūną – dykumos šakalams sudraskyti!

Ir visa minia, kas pagriebęs pagalį, kas žemės grumstą ar dar kokį po ranka pakliuvusį daiktą, taip įnirtingai puolė Saidą, kad net patys plėšikai turėjo įsikišti.

– Šalin, geltonsnapiai, marš, bobos! – šūkčiojo jie, sklaidydami ietimis minią. – Jis nukovė didįjį Almanzorą mūšyje ir už tai atsakys savo galva, bet mirti jis turi ne nuo bobų rankų, o nuo narsuolių kardo.

Tarp palapinių prijoję aikštę, plėšikai sustojo: belaisvius surišo po du, grobį sukraustė į palapines, o Saidą apvyniojo virve vieną ir įvedė į didelę palapinę. Čia sėdėjo senas puikiais drabužiais apsitaisęs vyras, kurio rimta, išdidi veido išraiška rodė esant šitos gaujos vadą. Atvedę Saidą, arabai sustojo, didžiai nuliūdę ir nuleidę galvas.

– Iš moterų riksmo supratau, kas įvyko, – tarė didingasis vyras, žvelgdamas paeiliui į kiekvie-

na plėšiką. – Jūsų veidai tai patvirtina – žuvo Almanzoras.

– Taip, Almanzoras žuvo, – atsakė vyrai, – o štai, Selimai, dykumos valdove, yra jo žudikas, atvedėme jį, kad skirtumei jam bausmę. Kokia mirtimi jis mirs? Ar nušauti iš tolo strėlėmis, ar pervaryti iečių špaleriu, ar pakarti, ar akliais perplėšti pusiau?

– Kas tu toks? – paklausė Selimas, rūščiai žiūrėdamas į belaisvį, pasiruošusį ramiai sutikti mirtį ir dabar be baimės stovintį priešais jį.

Į klausimą Saidas atsakinėjo trumpai ir atvirai.

– Kaip nukovei mano sūnų: ar iš pasalų paleidai į nugarą strėlę, ar pervėrei ietimi?

– Ne, valdove! – atsakė Saidas. – Aš jį nukoviau atvirame mūšyje iš priekio puolant mūsų gretas, nes mano akivaizdoje jis jau buvo patiesęs aštuonis mūsiškius.

– Ar buvo taip, kaip jis sako? – paklausė Selimas tų, kurie jį atvedė.

– Taip, valdove, jis nukovė jį atvirame mūšyje, – atsakė vienas iš paklaustųjų.

– Vadinasi, jis padarė tą patį, ką kiekvienas iš mūsų būtų padaręs, – nusprendė Selimas, – jis nu-

galėjo priešą, kuris kėsinosi atimti jam laisvę ir gyvybę, todėl tuojau pat atvyniokite virves!

Plėšikai nustebę pažiūrėjo į valdovą ir nenoromis, vos judėdami, ėmė vykdyti įsakymą.

- Išaina, kad tavo sūnaus, narsiojo Almanzoro, žudikas liks gyvas? - priekaištavo vienas, piktai žvelgdamas į Saidą. - Verčiau būtume jį iš karto nudėję!

- Jis neturi mirti! - griežtai pasakė Selimas. - Be to, aš imu jį į savo palapinę, imu jį kaip teisėtą savo grobio dalį, jis bus mano tarnas!

Saidas nebežinojo, kaip senajam valdovui dėkoti, o jo palydovai išėjo iš palapinės murmeldami; kai jie pranešė moterims ir vaikams, susirinkusiems prie valdovo palapinės ir laukiantiems mirties bausmės Saidu, ką Selimas nusprendė, vėl kilo baisus triukšmas ir rikšmas.

- Mes patys atkeršysim žudikui už Almanzoro mirtį, jei tikras tėvas nenori paklusti kraujo keršto įstatymui! - šaukė jie.

Kitus belaisvius plėšikai išskirstė būriams, kai kuriuos paleido pranešti turtingesniųjų giminėms, kad saviškius išpirktų, dalį išsiuntė bandos ganyti, o ne vieną iš tų, kuriuos anksčiau aptarnavo bent

dešimt vergų, dabar pristatė dirbti pačius prasčiausius ir sunkiausius darbus.

Kitaip sekėsi Saidui. Sunku pasakyti, kodėl šis įgijo senojo Selimo prielankumą: ar lėmė jo drąsi ir karinga išvaizda, ar paslaptingi gerosios fėjos kerai? Šiaip ar taip, gyvendamas jo palapinėje, jis jautėsi labiau sūnus negu tarnas. O nesuprantamas senojo valdovo prisirišimas kėlė kitų tarnų neapykantą; visur jis matė tik priešiškus žvilgsnius ir, kai eidavo per stovyklą vienas, aplinkui girdėdavo keiksmus ir grasinimus; kelis kartus net pasitaikė, kad pro pat nosį prašvilpė strėlės, kurias, be abejonės, kažkas paleido į jį; o kad nekliudė, buvo įsitikinęs – jį saugo fėjos dūdelė, kurią ir dabar visuomet nešiojosi ant krūtinės.

Ne kartą dėl pasikėsinimų skundėsi Selimui, bet kaltininkų nepavykdavo surasti, nes atrodė, kad prieš svetimšalį, įgijusį valdovo malonę, yra susimokiusi visa gauja. Todėl vieną dieną Selimas tarė Saidui:

– Tikėjausi, kad tu galbūt atstosi man sūnų, kuris žuvo nuo tavo rankos; bet nei tu, nei aš nesame kalti, kad tos viltys neišsipildė; visi prieš tave nusi-statę, net ir aš negalėsiu tavęs ateityje apginti; ko-
kia nauda tau arba man, jei jie tave slapta nugala-

bys, o aš kaltininką nubausiu? Todėl kai mano vyrai grįš iš žygio, pasakysiu, kad tavo tėvas atsiuntė išpirką, ir įsakysiu keliems ištikimiams žmonėms tave palydėti per dykumą.

- Bet ar galiu, be tavęs, kuo nors pasitikėti? - paklausė sutrikęs Saidas. - Ar pakeliui jie manęs neužmuš?

- Dėl to gali nesijaudinti - tave saugos priesaika, kurią jie turės man duoti, o jos dar niekas nėra sulaužęs, - ramių ramiausiai atsakė Selimas.

Po kelių dienų gaujos vyrai grįžo į stovyklą, ir Selimas pažadą ištesėjo. Jis padovanojo Saidui ginklą, drabužių ir arklių, sukviėtė narsiausius kovotojus, atrinko penkis Saido palydai, liepė šiems kuo griežčiausiai prisiekti, kad jo nenužudys, ir su ašaromis akyse atsisveikino su išvykstančiuoju.

Penki palydovai jojo dykuma niūrūs ir tylėdami. Saidas matė, kaip nenoriai jie vykdo šį įsakymą; nemažą rūpestį Saidui kėlė tai, kad du iš jų buvo dalyvavę anose kautynėse, kai jo paleista strėlė pražudė Almanzorą. Maždaug po aštuonių valandų kelionės Saidas nugirdo arabus tarp savęs kuždantis ir pastebėjo, kad jų veidai dar labiau apsiniaukė. Jis įtempė ausis ir išgirdo, kad jie šnibždasi tokia kalba, kuria ši gauja visuomet kalbasi,

kai atlieka pačius slapčiausius ir pavojingiausius žygius ar kitokius darbus; Selimas, kuris žadėjo Saidą pasilikti savo palapinėje visą laiką, šiek tiek buvo jį tos paslaptingos kalbos pramokęs; bet tai, ką Saidas dabar išgirdo, nė kiek jo nedžiugino.

- Štai čia yra toji vieta, - aiškino vienas, - kur puolėme karavaną, o čia krito narsiausias mūsų vyras nuo piemengalio strėlės.

- Vėjas užpustė jo žirgo pėdsakus, - pritarė kitas, - bet aš jų nepamiršau.

- Ar mums ne gėda, kad tas, kuris pakėlė prieš Almanzorą ranką, bus laisvas ir gyvens sau sveikas? Kur girdėta, kad tėvas nekeršytų už vienturčio sūnaus nužudymą? Aiškiai matyti, kad Selimas sensta ir vaikėja.

- O jei tėvas to nedaro, - įsiterpė ketvirtas, - tai draugo pareiga atkeršyti už kritusį bičiulį. Čia, šitoje vietoje, turėjome jį nudobti. Toks yra įstatymas ir paprotys nuo neatmenamų laikų.

- Bet mes prisiekėme seniui, - priminė penktas, - mums nevalia su juo susidoroti, negalime laužyti priesaikos.

- Teisybė, - sutiko kiti, - mes davėme priesaiką, o žudikas kaip niekur nieko ištrūks iš priešų rankų.

- Palaukit! - tarė vienas, pats niūriausias iš visų. - Senis Selimas yra gudrus paukštis, bet ne toks gudrus, kaip jam atrodo. Ar prisiekėme jam nugabenti tą vaikėžą į kurią nors vietą? Ne, mes tik davėme žodį neatimti jam gyvybės, jos ir neatimsime. Už mus atkeršys karšti saulės spinduliai ir aštrūs šakalų dantys. Suriškime jį ir palikime čia, šitoje vietoje.

Taip kalbėjo plėšikas, bet Saidas jau prieš kelias minutes buvo nusprendęs rizikuoti - kas bus, tas, todėl nespėjo anas pasakyti paskutinių žodžių, kaip staiga pasuko arklių į šalį, sukirto jam stipriai per šlaunis ir kaip paukštis nulėkė per dykumą. Visi penki kelias akimirkas stovėjo nustebę, bet, puikiai mokėdami persekioti bėglius, kaipmat pasidalijo į grupes: vieni į dešinę, kiti - į kairę ir, geriau žinodami, kaip reikia joti dykumą, netrukus du iš jų bėglį pavijo, užšoko jam už akių, o kai Saidas metėsi į šoną, čia jį pasitiko kiti du, o penktas sekė iš paskos. Priesaika jo nežudyti neleido panaudoti ginklo, todėl ir dabar užmetė jam iš užpakalio kilpą, nutempė nuo arklio, negailestingai sumušė, surišo rankas ir kojas ir padrėbė karštame dykumos smėlyje.

Saidas maldavo pasigailėti, žadėjo didelius išpirkos pinigus, bet plėšikai juokdamiesi sėdo ant arklių ir nurūko sau. Dar kurį laiką girdėjo švelnų tolstančių žirgų kanopų dundėjimą, o paskui susitaikė su mintimi, kad mirtis neišvengiama. Prisiminė tėvą, įsivaizdavo, kaip senis krimsis, nebesulaukęs sūnaus; ėmė galvoti apie savo paties liūdną dalią, apie tai, kad toks jaunas turės gauti galą, nes ir kvailiui aišku, kad tokiuose karštuose smėlynuose jo laukia kankinanti bado ir troškulio mirtis, arba žarnas išstampys šakalai.

Saulė kilo vis aukštyn ir vis nepakenčiamiau degino veidą, vargais negalais pavyko apsiversti ant šono, bet tai ne ką tepalengvino kančias. Besiverčiant iš užančio iškrito ant grandinėlės kabėjusi dūdelė. Ilgai stengėsi sugriebti ją lūpomis ir, kai galiausiai pavyko, mėgino papūsti, bet ir šios siaubingos nelaimės valandą ji tylėjo. Iš nevilties jis atmetė galvą aukštyn, o karšti saulės spinduliai netrukus užgesino sąmonę – jis nieko nebejautė.

Po keliolikos valandų Saidą pažadino neaiškus šnarėjimas prie ausų, pajutęs, kad kažkas sugriebė jį už pečių, siaubingai suriko, nes pamanė, kad šakalas jau ima draskyti. Kažkas stvėrė ir už kojų, bet suprato, kad tai ne plėšrūno nagai, o žmogaus

rankos, kurios rūpestingai stengiasi jam padėti; girdėjo, kaip tas žmogus kalbasi su dviem ar trim kitais.

- Jis gyvas, - tarė vienas patyliukais, - bet mus laiko priešais.

Pagaliau Saidas atsimerkė ir pamatė arti pasilenkusio storulio veidą su mažomis akutėmis ir ilga barzda. Žmogus draugiškai šnekino jį, padėjo atsikelti, davė užvalgyti ir atsigerti ir, kol stiprinosi, papasakojo, kad esąs pirklys iš Bagdado, vardu Kalum Bekas, ir prekiaująs moteriškais šalikais bei plonais šydais. Buvęs išvykęs prekybos reikalais, dabar grįžta namo ir pamatė jį, išsekusį ir leisgyvį gulintį smėlyne. Akis patraukę puikūs drabužiai ir ant durklo rankenos bei makšties blizgantys brangakmeniai; ėmęs gaivinti ir vargais negalais tai pasisėkė.

Jaunikaitis dėkojo pirkliui už išgelbėtą gyvybę, nes puikiai suprato, kad be šito žmogaus pagalbos būtų tikrai žuvęs; matydamas, kad neturi nei maisto, nei vandens lašo, ir kad negalės pėsčiomis vienas keliauti per dykumą, Saidas su dėkingumu priėmė pirklio siūlymą sėsti ant vieno iš sunkiai apkrautų kupranugarių; jis nusprendė, kad iš pra-

džių nukaks į Bagdadą, o ten galbūt prisišlies prie kokio nors į Balzorą vykstančio karavano.

Pakeliui pirklys daug pasakojo bendrakeleiviui apie garsųjį tikratikių valdovą Haruną al Rašidą, koks jis teisingas, išvalgus, kaip paprastai ir išmintingai moka išspręsti pačias painiausias bylas; prisiminė jis ir istoriją apie virvininką, apie alyvų puodą – tas istorijas, kurias žino kiekvienas vaikas, bet kurios Saidą labai stebino.

– Mūsų kalifas, tikratikių valdovas, – tęsė pirklys, – yra nuostabus žmogus. Jei manote, kad jis naktimis miega kaip kiti paprasti žmonės, labai klystate: nusnaudžia dvi ar tris valandas paryčiais – ir viskas. Kas ne kas, o aš tai žinau, nes mano pusbrolis Mesuras yra vyriausiasis kalifo išdininkas, ir nors iš jo neišgausi jokios valdovo paslapties – tyli kaip žemė, – bet geram giminaičiui retsykais šį tą prasitaria, jei mato, kad tas iš smalsumo kone iš galvos kraustosi.

Užuot miegojęs kaip visi žmonės, kalifas slankioja naktimis Bagdado gatvėmis, ir beveik nėra savaitės, kad nepatirtų kokio nuotykių; turite žinoti – tai, beje, aišku ir iš istorijos apie alyvų puodą, istorijos, kuri tokia pat tikra kaip paties Pranašo žodis, – kad į savo apžiūras valdovas išvyksta ne

raitas, gražiai pasipuošęs, lydimas sargybos ir šimto deglais nešinių rūmininkų, kaip galėtų daryti, jei norėtų, o persirengęs tai pirkliu, tai jūrininku, tai kareiviu, tai mufčiu; jis užsuka visur ir žiūri, ar laikomasi įstatymų ir tvarkos. Todėl Bagdade, kaip jokiam kitame pasaulio mieste, naktį su kiekvienu sutiktu pusgalviu elgiamasi itin mandagiai, nes vienodai galima sutikti ir kalifą, ir apšepusį dykumos arabą, o lazdų miške auga tiek, kad pakaks už bausmę išplakti padus visiems Bagdado ir jo apylinkių gyventojams.

Taip kalbėjo pirklys, ir Saidas, nors be galo buvo pasiilgęs tėvo, vis dėlto džiaugėsi, kad galės pamatyti Bagdadą ir garsųjį Haruną al Rašidą.

Po dešimties dienų jie atvyko į Bagdadą, ir Saidas negalėjo atsistebėti to miesto gražumu, nes tais laikais Bagdadas klestėjo. Pirklys pakvietė Saidą į savo namus, ir tas mielai sutiko; tik dabar, žmonių šurmulyje, Saidui atėjo į galvą mintis, kad čia tikriausiai, be oro, vandens iš Tigro upės ir nkvynės ant laiptų prie mečetės durų, nieko dykai negausi.

Kitos dienos rytą, kai Saidas jau buvo apsivilkęs savo puikiais kario drabužiais ir nusprendęs, kad taip apsitaisęs gali pasirodyti Bagdade ir gal-

būt net atkreips į save ne vieno žmogaus žvilgsnį, į kambarį įėjo pirklys. Jis nužvelgė nuo galvos iki kojų gražiai atrodantį jaunikaitį, nusišypsojo šelmiškai, kelis kartus paglostė savo barzdą ir tarė:

- Visa tai puiku, jaunasis pone! Bet ką dabar veiksate? Jūs, man rodos, esate didelis svajotojas ir negalvojate apie rytojaus dieną; o gal turite tiek pinigų, kad galite gyventi pagal apdarą, kurią dėvite?

- Mielasis pone Kalum Bekai, - tarė kiek sutrikęs ir rausdamas jaunikaitis, - pinigų, žinoma, neturiu, bet gal šiek tiek paskolinsite, kad galėčiau grįžti namo; mano tėvas tikrai su jumis sąžiningai atsiskaitys.

- Tavo tėvas, balandėli? - garsiai nusijuokė pirklys. - Tau, matyt, saulė smegenis bus iškepinusi. Nejau manai, kad taip be niekur nieko imsiu ir patikėsiu tavo pasakėle, kurią man sekei dykumoje: kad tėvas, girdi, esąs turtingas žmogus Balzoroje, kad tu - jo vienturtis sūnus, kad užpuolę arabai, kad gyvenai jų gaujoje ir taip toliau, ir panašiai. Jau tada mane erzino tavo įžūlus melas ir begėdiškumas.

Žinau, kad Balzoroje visi turtingi žmonės yra pirkliai, su visais turėjau prekybos reikalų ir būčiau girdėjęs apie Benazarą, nors jo turtą tesuda-

rytų vos šeši tūkstančiai tomanų. Vadinasi, arba pūtei man miglą į akis, kad esi iš Balzoros, arba tavo tėvas yra pasigailėjimo vertas bėdžius, kurio pasprukusiam sūnui negaliu patikėti nė sudilusio varioko.

O užpuolimas dykumoje! Negirdėtas daiktas, kad nuo tada, kai išmintingasis kalifas Harunas pasirūpino, kad prekybos keliai per dykumą būtų saugūs, kokie nors plėšikai būtų drįsę nusiaubti karavaną ir dar žmones išsivesti į nelaisvę! Be to, apie tokį įvykį būtų pasklidusios kalbos. Tačiau per visą mano kelionę, taip pat čia, Bagdade, kur žmonių suplaukia iš viso pasaulio, niekas nė pusės žodžio apie tai neužsiminė. Tai antras tavo begėdiškas melas, jaunikaiti!

Saidas perbalo iš pykčio ir apmaudo ir jau norėjo pertraukti to pikto žmogaus kalbą, bet tas, mostiguodamas rankomis, rėkė dar garsiau:

- Ir trečias tavo melas, akiplėša tu, yra išgalvota istorija apie Selimo stovyklą. Selimo vardą gerai žino kiekvienas, kuris nors kartą yra sutikęs arabą, tas žmogus - pats baisiausias ir žiauriausias plėšikas, ir tu drįsti porinti, kad nukovei jo sūnų ir nebuvai tuojau pat sukaptas į gabalėlius; negirdėtas įžūlumas paistyti nesąmones - Selimas,

girdi, apgynė jį nuo gaujos, paėmė į savo palapinę ir be jokios išpirkos paleido, o ne pakorė ant pirmo pasitaikiusio medžio šakos; Selimas dažnai liepdavo karti niekuo dėtus keliauninkus vien tam, kad pasižiūrėtų, kaip atrodo pakaruoklių veidai. O, tu, šlykštus melagi!

- Ir vis dėlto tai yra gryniausia teisybė, prisiekiu savo siela ir Pranašo barzda, - sušuko jaunuolis, - buvo tik taip, kaip sakau.

- Ką, prisieki savo siela, - šaukė pirklys, - savo juoda, melaginga siela? Kas tuo patikės? Ir dar Pranašo barzda jis prisiekia - tas, kuris pats jos neturi! Kas gali tuo tikėti?

- Liudytojų aš, žinoma, neturiu, - nenusileido Saidas, - bet ar neradote manęs dykumoje surišto ir vos gyvo?

- Tai nieko neįrodo, - atkirto pirklys, - esi apsitaisęs kaip tikrų tikriausias plėšikas, matyt, nepagalvojęs užpuolei už save stipresnį - jis nugalėjo tave ir surišęs paliko.

- Norėčiau pamatyti tą arba net du tokius, - nenusileido Saidas, - kurie mane patiestų ant žemės ir surištų, o neužmestų iš užpakalio kilpos ant karklo. Jūs, trindamasis po savo prekyvietes, matyt, nežinote, ką geba vienas žmogus, jei moka tinkam-

mai valdyti ginklą. Bet jūs man išgelbėjote gyvybę, ir už tai esu jums labai dėkingas. O ką dabar žadate su manimi daryti? Jei nepadėsite, teks eiti elgetauti, tačiau nenoriu prašyti malonės iš sau lygių; kreipsiuosi į kalifą.

- Mat kaip? - nusistebėjo pirklys, kandžiai šypsodamasis. - Į nieką kitą, tik į mūsų maloningiausiųjų valdovą krypsta tamstelės akys! Nieko sau elgetavimas! Ai ai ai! Tiktai prašom nepamiršti, kilmingasai jaunikaiti, kad kelias pas kalifą eina per mano pusbrolio Mesuro valdas: užtenka man šnipštelėti jam į ausį tik vieną žodelį, kaip puikiai mokate meluoti, ir... Bet man gaila tavo jaunystės, Saidai. Tu gali pasitaisyti, iš tavęs dar gali šis tas išeiti.

Paimsiu tave į savo krautuvę prekyvietėje, tar-nausi man vienerius metus, o kai jie praeis, ir nebenorėsi ilgiau pas mane dirbti, užmokėsiu tau ir galėsi sau keliauti kur tik norėsi - į Alepą ar į Mediną, į Stambulą ar į Balzorą, nors ir pas netikėlius, man visai vis tiek.

Duodu laiko apsigalvoti iki pietų: jei sutinki - gerai, o jei ne, tuomet apskaičiuosiu pigiausia kaina kelionės išlaidas, kurias man pridarei, taip pat vietą, kurią užėmei ant kupranugario, kaip atlygį

paimsiu tavo drabužius ir viską, ką turi, ir išmesiu į gatvę; tada galėsi eiti prašyti išmaldos pas kalifą ar muftį, sėsti, pasidėjęs kepurę, prie mečetės ar prekyvietėje.

Sulig tais žodžiais piktavališkas pirklys išėjo, palikęs nelaimingą jaunikaitį vieną. Sidas nulydėjo jį paniekos kupinu žvilgsniu. Jis labai pasipiktino šituo niekingu žmogumi, kuris tyčia jį parsigabeno ir įviliojo į savo namus, kad paskui priversėtų dirbti sau. Sidas apsidairė, ar neįmanoma pabėgti, bet kambario langai buvo grotuoti, o durys – užrakintos.

Pagaliau po ilgų dvejonių ir svarstymų nusprendė iš pradžių pirklio siūlymą priimti ir padirbėti jo krautuvėje. Suprato, kad kitokios išėties nėra, nes jei ir paspruktų, tai be pinigų į Balzorą vis tiek nenusigaus. Tačiau įsidėjo į galvą mintį, kad, pirmai progai pasitaikius, užtarimo prašys paties kalifo.

Kitą dieną Kalum Bekas nusivedė naująjį tarną į savo krautuvę prekyvietėje, aprodė visus šalikus, šyduos ir kitas prekes, kuriomis prekiaavo, ir paaiškino, ką turės daryti. Apsitaisęs pirklio tarno, o nebe puošniais kario drabužiais, vienoje rankoje laikydamas šaliką, kitoje – puikų šydą, privalės stovėti prie krautuvės durų ir praeinantiems vy-

rams ir moterims garsiai siūlyti savo prekes, rodyti jas, sakyti kainą ir kviesti pirkti; dabar Saidui pasidarė aišku, kodėl Kalum Bekas skyrė jį prie šito darbo. Mat šeimininkas buvo mažas, šlykštus senis, ir kai pats stovėdavo prie krautuvės ir šūkaliuodamas kreipdavosi į pirkėjus, ne vienas kaimynas ar šiaip praeivis dažnai iš jo tik pasišaipydavo, vaikai tiesiog tyčiodavosi, o moterys vadindavo kaliause; užtat dabar kiekvienas mielai atkreipdavo dėmesį į jauną, liekną Saidą, kuris mokėjo mandagiai užkalbinti pirkėjus, grakščiai laikyti rankose šalikus ir šyodus ir siūlyti juos pirkti.

Pastebėjęs, kad nuo to laiko, kai Saidas pradėjo stovėti prie krautuvės durų, gerokai padaugėjo pirkėjų, Kalum Bekas pasidarė jaunikaičiui draugiškesnis – ėmė jį geriau maitinti ir žiūrėjo, kad visuomet vilkėtų gražius ir dailius drabužius. Bet Saidą toks pašvelnėjęs šeimininko elgesys mažai tejaudino, nes ištisomis dienomis galvodavo ir net sapnuose sapnuodavo, kaip geriausiai grįžti į gimtąjį miestą.

Kartą, kai krautuvėje buvo nupirкта daug prekių, ir visi tarnai, turėję pirkinius išnešioti po namus, buvo išsiuntinėti, į krautuvę įėjo viena moteriškė ir taip pat dar šį tą nusipirko. Išsirinkusi,

ką norėjo, pažadėjo arbatpinigių tam, kuris parneš prekes namo.

- Po pusvalandžio bus viskas pristatyta, - žadėjo Kalum Bekas, - bet tiek reikės palaukti arba pasisamdyti kitą nešėją.

- Koks jūs prekiautojas, jei savo klientui siūlote svetimą nešėją? - pasipiktino moteris. - Toks vaikėzas žmonių spūstyje dar paspruks su visais pirkiniais. Kieno tada klausiu? Ne, pagal rinkos taisykles jūs privalote pasirūpinti, kad mano nupirktas prekes parneštų namo, į jus turiu teisę kreiptis ir reikalauti.

- Bet tik pusę valandėlės, gerbiamoji ponია, - maldavo pirklys, vis baimingiau dairydamasis aplinkui. - Visi mano patarnautojai išsiuntinėti...

- Tik prasta krautuvė neturi atsarginių tarnų, - atkirto piktoji moteriškė. - O ten prie durų - koks ten dykaduonis stovi? Ei, jaunuoli, eikš šen, imk mano ryšulį ir sek iš paskos!

- Palaukit, sustokit, - protestavo Kalum Bekas, - tai mano iškaba, mano šauklys, mano magnetas! Jam nevalia pasitraukti nuo slenksčio!

- Pamanyk tik! - atšovė dama ir, nieko nelauk-dama, pabruko Saidui po pažastimi savo ryšulį. - Prastas tas pirklys ir menkos tos prekės, kurios

pačios savęs negiria ir kurioms reikia tokios iškabos kaip šitas dykinėtojas. Eik, eik, ko stovi, šiandien uždirbsi arbatpinigių!

- Tai bėk, bėk jau, tegu ją griebia Arimanas⁸³ ir visos piktosios dvasios, - tarė nepatenkintas Kalum Bekas savo magnetui, - ir žiūrėk, kad tuojau grįžtum; ta sena ragana mane išves iš kantrybės ir nesusivaldęs imsiu rėkti, kad visa prekyvietė sulėks.

Saidas sekė moteriškai iš paskos, o toji lengvais žingsniais nutipeno prekyvietė ir gatvėmis kur kas sparčiau, nei buvo galima tikėtis pagal jos amžių. Galiausiai sustojo prie puikaus namo, pasibeldė, sąvarinės durys atsidarė ir ėmė lipti marmuro laiptais, davusi Saidui ženklą eiti iš paskos. Netrukus įžengė į didžiulę erdvią salę, tokią ištaigingą, kokios Saidas dar niekuomet nebuvo matęs. Čia senė pavargusi atsisėdo ant pagalvio, parodė jaunuoliui, kur padėti ryšulį ir, įspraudusi į delną mažą sidabrinį pinigą, liepė eiti.

Jis jau buvo prie pat durų, kai kažkieno skambus, malonus balselis pašaukė:

⁸³ Arimanas - iranėnų blogio, tamsos, nerimo dievas.

- Ssaidai!

Nustebęs, kad jį čia pažįsta, Ssaidas atsigręžė ir sėdint ant pagalvio išvydo ne senę, o nuostabaus grožio, daugybės vergų ir tarnaičių apsuptą jauną damą. Netekęs amo, jaunuolis sukryžiavo ant krūtinės rankas ir žemai nusilenkė.

- Ssaidai, mano mielas vaikeli, - kreipėsi į jį gražuolė, - labai apgailestauju, kad pakeliui į Bagdadą tau teko patirti tiek vargų ir nelaimių, bet vien tik čia yra toji vienintelė likimo skirta vieta, kur turi išsisklaidyti žabangos, į kurias patekai dėl to, kad, nesuėjus dvidešimčiai metų, palikai tėvo namus. Ar tebeturi, Ssaidai, savo dūdelę?

- Žinoma, tebeturiu! - sušuko nudžiugęs ir ištraukė auksinę grandinėlę. - O jūs tikriausiai esate ta geroji fėja, kuri šį pasaitėlį man padovanojo, kai aš gimiau?

- Buvau tavo motinos bičiulė, - atsakė fėja, - neapleisiu ir tavęs, bet tik tol, kol būsi doras. O, kad tavo tėvas nebūtų buvęs toks lengvabūdis ir būtų paklausęs mano patarimo! Tau nebūtų reikėję tiek visko iškęsti.

- Taip, matyt, buvo lemta, - atsakė Ssaidas. - Bet, maloningoji fėja, pakinkyk į savo debesų vežimą stiprų šiaurės rytų vėją ir per kelias minutes

nugabenk mane į Balzorą pas tėvą; aš ten kantriai išlauksiu tuos šešis mėnesius, kol man sueis dvidešimt.

Fėja nusišypsojo.

- Tu gražiai su manimi kalbi, - atsakė ji, - ir nors tave labai užjaučiu, Saidai, bet tai neįmanoma. Dabar, kai esi ne gimtuosiuose namuose, aš nieko stebuklinga dėl tavęs padaryti negaliu. Net iš to piktojo Kalum Beko negaliu išvaduoti. Jį globoja tavo galinga priešininė.

- Iššina, kad turiu ne tik gerą bičiulę, - nusišėbėjo Saidas, - bet dar ir priešininę? Man rodo, kad jau ne vieną kartą esu susilaukęs jūsų paramos. Tad gal ir dabar nors patarimu padėkite. Ar nevertėtų man nueiti pas kalifą ir paprašyti jo pagalbos? Jis yra išmintingas žmogus, jis apgins mane nuo Kalum Beko.

- Taip, Harunas yra tikrai išmintingas vyras! - atsakė fėja. - Bet ir jis yra tik žmogus. Kalifas pasitiki savo vyriausiuoju įždininku kaip pats savimi, ir daro teisingai, nes Mesurą yra išbandęs ir niekuomet juo nenusivylė. Bet Mesuras pasitiki tavo šeimininku Kalum Beku irgi kaip pats savimi, ir daro blogai, nes Kalum Bekas yra netikęs žmogus, nors ir Mesuro giminaitis. Kalum Bekas, be

to, dar yra suktas: vos parvykęs į Bagdadą, savo pusbroliui prišnekėjo apie tave visokiausią nebūtą dalyką, o tas persakė kalifui, todėl jei dabar pasirodysi Haruno rūmuose, būsi nelabai maloniai priimtas – kalifas tavimi netikės. Tačiau yra kitų būdų ir kelių prie jo priėti, ir žvaigždės rodo, kad įgysi jo malonę.

– Kaip matau, mano reikalai nekokie, – atsakė Saidas nuliūdęs. – Teks dar kurį laiką stypinėti prie to sukčiaus Kalum Beko krautuvės. Bet vienos malonės, garbioji ponija, neturėtumėte man atsakyti. Esu išmokytas ginklo valdymo meno, ir mano didžiausias džiaugsmas yra kovinės varžytuvės – ietimis, lankais, bukais kalavijais. Šio miesto kilmingieji jaunuoliai kas savaitę rengia tokias varžytuves. Tačiau pasirodyti aikštėje gali tik tie, kurie turi puikią ginkluotę, ir tik laisvieji žmonės, o ne kokie nors prekyvietės tarnai. Tad jei galėtumėte padaryti taip, kad kiekvieną savaitę turėčiau žirgą, tinkamus drabužius ir ginklus, ir kad mano veido niekas nepažintų...

– Tai toks noras, kurį gali turėti tik prakilnus jaunikaitis, – atsakė fėja. – Tavo motinos tėvas buvo narsiausias vyras Sirijoje, matyt, ir tu esi paveldėjęs jo dvasią. Įsidėmėk šiuos namus, čia kie-

kvieną savaitę rasi žirgą, du raitus ginklanešius, reikiamus ginklus ir drabužius bei dubenį su vandenių veidui prausti, tas vanduo padarys tave kitų akims neatpažįstamą. O dabar, Saidai, lik sveikas! Ištvėrk iki galo, būk išmintingas ir doras. Kai praeis šeši mėnesiai, tavo dūdelė atgis, ir Zulimos ausys jos garsus girdės.

Jaunikaitis, su dėkingumu ir pagarba atsisveikindamas, žemai nusilenkė stebuklingajai globėjai ir išėjo. Jis gerai įsidėmėjo namus ir gatvę ir grįžo į prekyvietę.

Pasirodė čia pačiu laiku, nes reikėjo ginti ir vaduoti savo poną ir šeimininką Kalum Beką. Prie krautuvės buvo susirinkusi minia žmonių: aplink pirklių ratu šoko vaikigaliai, visaip tyčiodamiesi iš jo, o seniai kvatojo, pilvus susiėmę. Jis pats, virpėdamas iš pykčio ir nežinodamas, ką daryti, stypsojo prie savo krautuvės, laikydamas vienoje rankoje šaliką, kitoje – šydą.

Ta keista scena radosi dėl vieno nutikimo, kuris įvyko Saidui nesant. Mat vietoj gražiojo tarno prekių siūlyti į krautuvės tarpdurį stoji pats Kalum Bekas, bet niekas nenorėjo pas tą bjaurų senį pirkti. Tuo metu per prekyvietęėjo du vyriškiai, ieškodami savo pačioms dovanų. Jie jau kelis kar-

tus buvo praėję pro Kalum Beko krautuvę, o dabar vėl grįžo dairydami.

Kalum Bekas, jau anksčiau juos pastebėjęs, norėjo tuo pasinaudoti ir ėmė juos kviesti:

- Čionai, ponai, čionai! Ko pageidautumėte? Gražūs šalikai, puikios prekės!

- Gerasis žmogau, - tarė vienas iš jų, - gal tavo prekės tikrai puikios, bet mūsų pačios išrankios - dabar tokia mada, kad visas miestas šyodus perka tik toje krautuvėje, prie kurios stovi gražusis patarnautojas Saidas; jau pusvalandį klaidžiojame, jo ieškodami, bet niekur nerandame; gal galėtu-
mei pasakyti, kur jis būna, o iš tavęs pirkim kitą kartą.

- Garbė Alachui! - sušuko Kalum Bekas, nutaisęs malonią šypseną. - Pats Pranašas atvedė jus prie šitų durų. Ieškote gražiojo pardavėjo, norėdami pirkti šydą, ar ne? Prašom užėiti, čia yra jo krautuvė.

Vienas tų vyriškių, išgirdęs, kad šis esąs tas gražusis pardavėjas ir, pasižiūrėjęs į mažą pilvotą Kalum Beką, gardžiai nusijuokė; antras pamanė, kad tasai kerėpla iš jo tyčiojasi, todėl neliko skolingas ir jį kaip reikiant išplūdo. Kalum Bekas baisesiausiai įsiuto, pasišaukė kaimynus liudyti, kad ne

kieno nors kito, o jo krautuvė vadinama gražiojo pardavėjo krautuve. Bet kaimynai, matydami, kaip pastaruoju metu pagyvėjo jo prekyba, ir pavydėdami dėl to, sakėsi nieko panašaus negirdėję; tada abu vyriškiai, išvadinę senį melagiu, griebė jį kaip reikiant už pakarpos.

Kalum Bekas gynėsi ne tiek kumščiais, kiek rėkdamas ir keikdamasis, todėl prie krautuvės netrukus subėgo minia žmonių; visas miestas pažinojo jį kaip baisų šykštuolį, tiesiog titnagą, ir dabar visi pritarė tiems smūgiams, kuriuos tasai gavo; vienas iš tų vyrų jau buvo sučiupęs jį už barzdos, kai tą akimirką kažkas jį patį griebė už rankos ir taip trenkė į žemę, kad turbanas nukrito nuo galvos, o šlepetės nulėkė toli į šoną.

Minia, kuriai, be jokios abejonės, būtų buvę labai malonu matyti, kaip Kalum Bekas gauna į kailį, ėmė ūžti ir murmėti, o partrenktojo draugas atsisuko pasižiūrėti, kas drįso užkabinti bičiulį, bet, pamatęs prieš save aukštą, tvirtą, žaibuojančiomis akimis ir drąsaus veido jaunikaitį, nesiryžo į jį kibti; o Kalum Bekas, kuriam išgelbėjimas atrodė tarsi stebuklas iš dangaus, ėmė garsiai aiškinti, rodydamas į jaunikaitį.

- Na! Ko jūs dar norite! Štai jis, gerbiamieji ponai, štai Saidas, tas gražusis pardavėjas!

Žmonės šypsojosi, nes žinojo, kad Kalum Bekui šįkart kliuvo be reikalo. Partrenktasis atsikėlė susigėdęs ir nušlubčiojo su draugu per prekyvietę – nė vienas taip ir nebenupirko nei šaliko, nei šydo.

- O, tu, visų krautuvininkų patarnautojų pažiba, prekyvietės karaliau! – susijaudinęs kalbėjo Kalum Bekas, vesdamasis savo tarną į krautuvę. – Tai bent laiku atėjai ir ištiesei pagalbos ranką nelaimingajam! Ir paklojai tą vaikėžą ant žemės, tarsi tas niekada nebūtų savo kojomis vaikščiojęs! O man – man gyvenime nebebūtų reikėję barzdaskučio: užteko tau suvėluoti nors porą minučių, ir nebebūtų buvę nei ką šukuoti, nei tepalais glaistyti. Kuo galėčiau tau atsimokėti?

Tą akimirką Saidą buvo pagavęs paprasčiausias gailėtis – rankos ir širdis veikė pačios savaime, o dabar, kai tas jausmas atlėgo, beveik gailėjosi, sutrukdęs gerai išvanoti piktajam seniui šonus. „Kelios dešimtys iš barzdos išrautų plaukų, – pagalvojo jis, – būtų Kalum Beką porai savaičių padarę kaip šilkinį.“ Bet Saidas nusprendė pasinaudoti gera pirklio nuotaika ir paprašė kaip padėkos įrodymą suteikti jam malonę vieną vakarą per savai-

tę praleisti kaip tinkamas – išeiti pasivaikščioti ar šiaip ką nors veikti. Kalum Bekas sutiko, nes gerai žinojo, kad jo priverstinis tarnas yra gana protin- gas ir be pinigų ir drabužių niekur nepabėgs.

Netrukus išsipildė Saido svajonė. Kitą trečia- dienį, tą dieną, kai kilmingiausioji Bagdado jau- nuomenė rinkosi į miesto aikštę karo pratyboms, Saidas pasiprašė Kalum Beką, kad šį vakarą norė- tų būti laisvas; gavęs leidimą, nuskubėjo į tą gatvę, kur gyveno fėja, pasibeldė į duris, ir šios iš karto atsidarė. Tarnai, atrodo, jau žinojo, kad jis ateis, nes nė neklausę, ko reikia, nuvedė laiptais aukštyn į gražų kambarį, kur pirmiausia padavė dubenį su vandeniu, turėjusį jį padaryti neatpažįstamą. Sai- das suvilgė juo veidą, pasižiūrėjo į metalo veidrodių ir pats vos atpažino save, nes dabar atrodė įdegęs, su gražia juoda barzdele ir kokia dešimčia metų vyresnis nei iš tikrųjų buvo.

Paskui jį nuvedė į kitą kambarį, kur rado visus reikiamus drabužius, – tokius puikius, kokiais net pačiam Bagdado kalifui nebūtų buvę gėda pasiro- dyti tą dieną, kai visa savo didybe priima kariuo- menės paradą. Dar čia rado ne tik ploniausio aude- klo su deimanto sage ir didelėmis garnio plunks- nomis turbaną, sunkaus raudono šilko sidabru siu-

vinėtomis gėlytėmis apsiaustą, bet ir žvilgančius žiedinius šarvus, kurie buvo taip vykusiai padaryti, kad visai netrukde kūnui judėti, bet kartu buvo tokie stiprūs, kad nei ietis pramuš, nei kalavijas prakirs. Paskutinė visos šios puikios karinės aprangos dalis buvo Damasko durklas, įkištas į gražiai ir gausiai išpuoštą makštį, su rankena, į kurią inkrustuoti brangakmeniai, – daikčiukas, kuris Saidui atrodė neįkainojamos vertės. Kai šitaip apsiginklavęs išėjo pro duris, vienas tarnas padavė šilkinę skarelę ir pasakė, kad ją prašiusi perduoti šių namų šeimininkė: su ta skarele reikia tik nusišluostyti veidą, ir barzdos bei rudos spalvos – kaip nebūta.

Kieme jau laukė trys puikūs žirgai; ant paties eikliausio sėdo Saidas, o ant kitų dviejų – tarnai; linksmi nusiteikę, Saidas nujojo į aikštę, kur turėjo vykti karo varžytuvės. Jo nepaprastai puošnūs drabužiai ir žvilgantys ginklai kreipė visų akis, o įjojus į areną, kurią buvo apstojusi minia, visi iš nustebimo ėmė kuždėtis. Tai buvo visas Bagdado jaunuolių žiedas – patys narsiausi ir kilmingiausi vaikinai; net kalifo broliai sukinėjosi, tramdydami nerimastingus žirgus ir mosuodami ietimis.

Kai arenoje pasirodė Saidas, ir niekas jo nepažinojo, pasitikti atvykėlio su keliais draugais išėjo didžiojo vizirio sūnus; tas mandagiai jį pasveikino, pakvietė dalyvauti žaidynėse ir paklausė, kas jis toks ir iš kur esąs. Saidas pasisakė, kad jo vardas Almanzoras, kilęs iš Kairo, šiuo metu keliaująs savo reikalais ir, išgirdęs daug pasakojimų, kokie narsūs Bagdado diduomenės jaunikaičiai ir kaip puikai moka naudoti ginklą, nieko nelaukdamas, užsukęs jų pažiūrėti ir su jais susipažinti.

Jaunikaičiams patiko Saido-Almanzoro rodoma pagarba ir drąsi laikysena, ir jie paprašė paduoti jam ietį ir pasirinkti komandą, nes visi buvo pasiskirstę į būrius, kurie turėjo pavieniui arba kartu vienas su kitu kovoti.

Pirma visi buvo atkreipę dėmesį į Saido išvaizdą, o dabar dar labiau stebėjosi jo nepaprastu miškumu ir smarkumu. Jo žirgas skriejo greičiau už paukštį, o kardas dar smagiau švysčiojo ore į visas puses. Ietį mėtė taip lengvai, toli ir taikliai, tarsi tai būtų ne ietis, o strėlė, paleista iš geriausio lanko. Jis nugalėjo pačius narsiausius vyrus iš priešininkų būrio, todėl, žaidynėms pasibaigus, visi vienu balsu paskelbė jį nugalėtoju, o kalifo broliai ir didžiojo vizirio sūnus, kovoję Saido pusėje, buvo

taip sužadėti, kad prašėsi ir su jais pasigalynėti. Kalifo brolių Alį Saidas įveikė palyginti greitai, bet didžiojo vizirio sūnus priešinosi taip narsiai, kad po ilgai trukusios kovos abu nusprendė, kad geriausiai bus kovos baigtį atidėti kitam kartui.

Kitą dieną po žaidynių visas Bagdadas daugiau apie nieką ir nekalbėjo, tik apie gražųjį, turtinąjį ir narsųjį svetimšalį; visi, kurie jį matė, net ir pralaimėjęs, žavėjosi jo geru išauklėjimu ir prakilnumu; net savo paties ausimis, stovėdamas prie Kalum Beko krautuvės, Saidas girdėjo apie jį šnekant ir apgailestaujant, kad niekas nežino, kur jis gyvena.

Kitą trečiadienį fejose namuose jis rado dar gražesnius drabužius ir dar brangesnius ginklus. Šį kartą varžybų pasižiūrėti suplūdo pusė Bagdado, net kalifas šį renginį stebėjo iš balkono; jis irgi žavėjosi svetimšaliu Almanzoru ir, turnyrui pasibaigus, kaip savo pripažinimo ženklą užkabino jam ant kaklo didelį aukso medalį su auksine grandine. Kaip ir reikėjo tikėtis, ši antra, dar ryškesnė, Saido pergalė sukėlė Bagdado jaunikaičių pavydą.

- Kur matyta, - kalbėjo jie tarp savęs, - kad į Bagdadą atsibastytų kažkoks svetimšalis ir pasiglemžtų mūsų pergalės, garbės ir šlovės? Nusikraus-

tęs kitur ims girtis, kad Bagdado jaunuomenės žiede neatsirado nė vieno, kuris bent iš tolo jam priligtų.

Taip kalbėdami jie nutarė per kitas varžybas, tarsi visai atsitiktinai, užpulti jį penkiese ar šešiese.

Bet skvarbus Saido žvilgsnis pastebėjo šituos nepasitenkinimo ženklus. Jis matė, kaip jie, stovėdami kampe, šnibždasi ir piktais veidais dilbčioja į jo pusę; jautė, kad nė vienas, išskyrus kalifo brolių ir didžiojo vizirio sūnų, nėra jam kiek draugiškiau nusiteikęs; net ir šiuodu įgriso, amžinai klausinėdami, kur būtų galima susitikti, ką jis veikia, kas Bagdade labai patinka, ir panašiai.

Ir atsitik tu man, kad vienas iš tų, kuris ypač piktai žvilgčiojo į Saidą-Almanzorą ir, rodos, šaukšte vandens būtų paskandinęs, buvo ne kas kitas, kaip anas vyras, kurį ne taip seniai buvo partrenkęs prie Kalum Beko krautuvės, kai tas nelaimingajam pirkliui rengėsi nuplėšti barzdą. Šitas žmogus iš pavydo net nebenuleido nuo jo akių; tiesa, Saidas jį buvo kelis kartus nugalėjęs, bet tai ne priežastis taip neapkęsti; ir Saidas jau pradėjo baimintis, ar tas iš ūgio ar balso kartais neatpažino jo kaip Ka-

lum Beko krautuvės patarnautojo; tai būtų sukėlę tų žmonių patyčias ir kerštą.

Užpuolimą, kurį pavyduliautojai surengė, pavertė niekais Saido atsargumas ir drąsa, taip pat kalifo brolio ir didžiojo vizirio sūnaus draugiškumas. Pamatę, kad jį apsupo penki ar šeši raiteliai ir nori išmušti iš balno ar nuginkluoti, juodu tuojau prišoko ir būrį išvaikė, grasindami, kad už tokį negarbingą poelgį pašalins iš arenos. Daugiau nei keturis mėnesius stebindamas visą Bagdadą, Saidas rodė neišsenkamo narsumo pavyzdį; bet, vieną vakarą grįždamas po žaidynių, netyčia nugirdo keletą balsų, kurie jam pasirodė pažįstami.

Priešais ėjo keturi vyrai, neskubėdami, ir, atrodo, tarėsi kažką daryti. Prislinkęs patyliukais arčiau, išgirdo juos kalbant Selimo dykumos gaujos slapta šneka ir suprato, kad ta ketveriukė rengiasi kažką apiplėšti. Pirma mintis buvo nuo jų pasitraukti, bet, pagalvojęs, kad gali sužlugdyti kokią nors piktadarybę, prišliaužė dar arčiau paklausyti, ką jie šneka.

- Durininkas aiškiai pasakė: ta gatve, kuri yra į dešinę nuo prekyvietės, - aiškino vienas, - šiandakt jis eis su didžiuoju viziriu.

- Tvarka, - atsakė kitas. - Didžiojo vizirio nebijau - jis senas ir didvyris, žinoma, ne per didžiausias, bet kalifas, kaip esu girdėjęs, kardą laiko tvirtai; be to, aš nepasitikiu juo: beveik garantuoju, kad iš paskos slenka dar kokie dešimt ar daugiau asmens sargybinių.

- Nieko panašaus, - prieštaravo trečias. - Iki šiol, kiek jį naktį yra matę ir atpažinę, visuomet būdavo vienas su viziriu arba vyriausiuoju išdininuku. Šią naktį mes jį turėsime savo naguose, bet - kad nė plaukas nenukristų jam nuo galvos.

- Aš manau, geriausia būtų, - samprotavo pirmas, - jei užmestume jam kilpą per galvą; žudyti neverta, nes už lavoną didelės išpirkos negausi, be to, neaišku, ar apskritai dar ką duotų.

- Tad sutarta - valandą prieš vidurnaktį! - baigė šneką ir išsiskirstė kas sau.

Rengiamas sąmokslas Saidą gerokai išgąsdino. Jis nusprendė tuojau pat skubėti į kalifo rūmus ir jam pranešti apie gresiantį pavojų. Tačiau, bėgdamas gatvėmis, staiga prisiminė fejnos žodžius, kaip ji sakė, kad kalifui esą apie jį blogai prikaltėta; supratęs, kad jo išpėjimą, ko gero, išjuoktų arba palaikytų mėginimu įsiteikti Bagdado valdovui, sulėtino žingsnius ir nutarė verčiau pasikliauti

savo ginklu ir pats išgelbėti kalifą iš galvažudžių rankų.

Todėl Saidas nebegrįžo į Kalum Beko namus, o atsisėdo ant vienos mečetės laiptų ir ėmė laukti, kol sutems; tada patraukė prie prekyvietės, į tą gatvę, kurią buvo minėję plėšikai, ir pasislėpė už vieno namo kampo. Ištūnojęs ten maždaug valandą, staiga išgirdo gatve palengva ateinant du vyrus; iš pradžių pamanė, kad tai kalifas su savo didžiuoju viziriu, bet vienas suplojo delnais, ir tuojau iš prekyvietės pusės gatvėje pasirodė dar du vyrai. Suėję į krūvą, kiek pasišnibždėjo ir išsiskirstė: trys pasislėpė netoli Saido, o vienas liko gatvėje ir ėmė vaikštinėti ten ir atgal. Naktis buvo labai tamsi, bet tyli, todėl Saidui teko pasikliauti tik savo ausimis.

Praėjo dar koks pusvalandis, ir vėl iš prekyvietės pusės pasigirdo žingsniai. Plėšikas, žinoma, juos taip pat išgirdo, nes netrukus praslinko pro Saidą prekyvietės link. Žingsniai vis artėjo, ir Saidas jau galėjo įžiūrėti kelias tamsias žmogystas; tada plėšikas suplojo delnais, ir tą pačią akimirką iš slėptuvės iššoko kiti trys bendrai. Užpultieji, matyt, buvo ginkluoti, nes pasigirdo kardų žvan-

gesys. Saidas išsitraukė savo Damasko durklą ir puolė plėšikus, šaukdamas:

- Mirtis didžiojo Haruno priešams!

Pirmu smūgiu vieną iškart patiesė ant žemės ir šoko prie kitų dviejų, kurie, užmetę kažkuriam per galvą virvę, stengėsi ją nuginkluoti. Norėdamas perpjauti virvę, Saidas smogė durklu akiai į tą pusę, kur ji turėjo būti, bet pataikė plėšikui į ranką: smūgio būta tokio stipraus, kad ranka nulėkė į šalį; plėšikas, siaubingai surikęs, susmuko ant kelių. Dabar ketvirtas užpuolikas, kovėsis su kitu vyru, puolė Saidą, kuris dar tebesigrūmė su trečiu, bet vyras, kuriam buvo užnerta kilpa, jau spėjo iš jos išsinarplioti, išsitraukė durklą ir suvarė jį užpuolikui į šoną. Pamatęs jį krintant, paskutinis metė savo kardą ir leidosi bėgti.

Netrukus Saidui paaiškėjo, ką jis išgelbėjo, nes aukštesnis priėjęs tarė:

- Du neįtikėtini dalykai įvyko iš karto: pasikėsinimas į mano gyvybę arba laisvę ir nežinia iš kur atsiradusi pagalba ir išgelbėjimas. Iš kur žinojote, kas esu? Ar turėjote žinių apie šitų žmonių sąmokslą?

- Tikratikių valdove, - atsakė Saidas, - aš neabejoju, kad tai tu esi! Šiandien pavakariaisėjau El

Maleko gatve, o priešais mane – keletas vyrų; aš nugirdau juos kalbant svetima ir paslaptinga šneka, kurios kadaise buvau pramokęs. Jie tarėsi tave paimti į nelaisvę, o tavo garbingąjį vizirį – nužudyti. Kadangi jau buvo per vėlu tave išpėti, todėl nusprendžiau eiti į tą vietą, kur jie ketino tave patykoti, – kad galėčiau tau padėti.

– Dėkui tau, – tarė Harunas, – bet šitoje vietoje nesaugu per ilgai užtrukti; imk šį žiedą ir ateik su juo rytoj į mano rūmus, tada daugiau pasikalbėsime apie tave ir man suteiktą pagalbą, pagalvosime, kaip geriausiai tau atsilyginti. Eime, viziri, čia pavojinga užtrukti, jie gali grįžti.

Pasakęs šiuos žodžius ir užmovęs jaunikaičiui ant piršto žiedą, kalifas jau tempė didįjį vizirį eiti, bet šis paprašė dar truputį luktelėti, atsigręžė į Saidą ir ištiesė nustebusiam jaunikaičiui pilną kapšą pinigų.

– Vaikine, – tarė jis, – kalifas, mano valdovas, gali tave padaryti viskuo, kuo panorės, net savo įpėdiniu, o mano galimybės menkos, todėl viskas, ką galiu, verčiau tebūna padaryta dabar, o ne rytoj – tad imk šitą kapšą. Žinoma, tai neatperka viso mano dėkingumo. Visuomet, kai tau ko nors prireiks, drąsiai kreipkis į mane!

Laimingas laimingiausias Saidas nuskubėjo namo. Bet čia jo laukė tikras pragaras. Kalum Bekas, ilgai nesulaukdamas savo tarno, iš pradžių ėmė nerimauti, o paskui susirūpino, nes pabūgo, kad gali lengvai netekti puikios iškabos savo krautuvei. Vos tik Saidas peržengė slenkstį, jis puolė jį, plūsdamas, koneveikdamas ir rėkdamas kaip beprotis. Bet Saidas, spėjęs žvilgtelėti į kapšą ir įsitikinti, kad jis pilnas auksinių pinigų, pamanė, jog dabar galės grįžti į tėvynę ir be kalifo malonės, kuri, be abejonės, būtų ne mažesnė už jo vizirio dėkingumą, nebusileido pirkliui nė vienu žodžiu ir trumpai drūtai pareiškė, kad nebepasiliks pas jį daugiau nė minutės. Iš pradžių Kalum Bekas smarkiai išsigando, bet paskui, pašaipiai nusijuokęs, tarė:

- O, tu skarmaliau ir pasaulio perėjūne, pasigailėjimo vertas berne! Kur tu be manęs pasidėsi? Kas tave šers ir tau pastogę duos?

- Galite nesijaudinti, pone Kalum Bekai, - ryžtingai atsakė Saidas, - likite sveikas, manęs daugiau nebematysite.

Tai buvo paskutiniai Saido žodžiai - trinktelėjo durimis ir išbėgo, o Kalum Bekas be žado tik padėdėjo jį akimis. Tačiau kitą rytą gerai apgalvojęs,

kas atsitiko, Kalum Bekas išsiuntinėjo krautuvės patarnautojus į visus miesto galus ieškoti bėglio. Ilgai zujo jie po miestą, bet niekur nerado; galiausiai vienas sugrįžęs pranešė, kad matęs, kaip Saidas išėjo iš mečetės ir pasuko į karavansarajų. N lengva buvę jį atpažinti – nauji puikūs drabužiai, durklas, kardas, akį traukiantis turbanas.

Išgirdęs šią žinią, Kalum Bekas ėmė rėkti:

– Jis mane apvogė, už mano pinigus įsitaisė naujus drabužius! O, koks aš nelaimingas!

Nieko nelaukęs, jis nubėgo pas policijos viršininką. Kadangi buvo žinoma, kad Kalum Bekas yra Mesuro, vyriausiojo išdininko, giminaitis, todėl jam nesunkiai pavyko gauti kelis policininkus Saidui suimti. Tuo metu Saidas sėdėjo prie karavansarajaus ir ramiausiai kalbėjosi su vienu atsitiktinai sutiktu pirkliu apie kelionę į Balzorą, savo gimtajį miestą; tada staiga prie jo prišoko keli vyrai, ir, nors Saidas priešinosi, surišo jam už nugaros rankas. Kai paklausė, kas davęs jiems teisę šitai prievartai, išgirdo atsakymą, kad veikia policijos ir dabartinio savo teisėto vado Kalum Beko vardu. Tą pačią akimirką priėjo tas kerėpla, ėmė iš Saido tyčiotis, įkišo ranką į jo kišenę ir, visiems susirin-

kusiems stebint ir šaukiant „valio!“, ištraukė didelį kapšą auksinių pinigų.

- Matote! Kiek pinigų iš manęs privogė šitas niekšas! - šaukė Kalum Bekas, ir visi žmonės su panieka žiūrėjo į suimtąjį.

- Kaip?! Toks jaunas, toks gražus ir jau taip sugedęs?! - piktinosi jie. - Į teismą jį, į teismą, tegu gauna kaip reikiant lazdu per padus!

Policininkai nusitempė Saidą, o iš paskos vilkosi didžiulė minia - turtingų ir vargšų, ir visi šaukė: „Žiūrėkit, tai gražusis pardavėjas iš prekyvietės! Jis apvogė savo šeiminką ir pabėgo! Du šimtus auksinių nudžiovė!“

Policijos viršininkas sutiko Saidą rūščiu žvilgsniu. Saidas norėjo pasiaiškinti, bet teisėjas įsakė tylėti ir išklausė tik storulį pirklį. Teisėjas, rodydamas kapšą su pinigais, klausė Kalum Beką, ar šitie pinigai buvę iš jo pavogti. Tas prisiekė, bet, duodamas melagingą priesaiką, laimėjo tik pinigus, o ne gražųjį krautuvės patarnautoją, kuris jam buvo tūkstantį kartų vertesnis, nes teisėjas paskelbė:

- Įstatymu, kurį kalifas, mano galingiausias valdovas, šiomis dienomis dar sugriežtino, už vagystę, didesnę kaip šimtas auksinių ir įvykdytą prekyvietėje, baudžiama amžina tremtimi į negy-

venamąją salą. Šitas vagis pakliuvo pačiu laiku – jis yra dvidešimtas tokio plauko nusikaltėlis; rytoj visi bus susodinti į barką ir išplukdyti į jūrą.

Saidas be galo nusiminė. Jis maldavo teisėją jo išklaudyti, leisti pasakyti kalifui nors vieną žodelį, bet teisėjas buvo neperkalbamas. Kalum Bekas, kuris dabar jau gailėjosi, davęs tokią priesaiką, irgi užtarė Saidą, tačiau teisėjas pareiškė:

– Gavai savo pinigus ir būk patenkintas, keliauk namo ir sėdėk ramiai, o jei ne, skirsiu bausmę už kiekvieną prieštaravimo žodį sumokėti po dešimt auksinių.

Kalum Bekas suglumęs nutilo, o teisėjas davė ženklą nelaimingąjį Saidą išvesti.

Jį įmetė į tamsų ir drėgną kalėjimą, kur ant šiaudų jau drybsojo devyniolika pasmerktųjų; šitie žmonės Saidą sutiko kaip likimo draugą, šiurkščiai juokaudami ir siūsdami nešvankius linkėjimus teisėjui ir kalifui. Kad ir koks siaubingas atrodė likimas, kad ir kokia baisi buvo mintis apie tremtį į negyvenamąją salą, bet Saidas vis dar guodėsi viltimi, kad kitą dieną ištrūks iš šio baisaus kalėjimo. Tačiau labai klydo, manydamas, kad laive bus geriau. Deja, visus dvidešimt nusikaltėlių sugrūdo

į apatinį triumą, kur jie ėmė stumdytis ir grumtis dėl geresnių vietų.

Kai laivas, turėjęs jį atitolinti nuo tėvynės, pakėlė inkarus ir pajudėjo, Saidas apsipylė gailiomis ašaromis. Tik vieną kartą per dieną kaliniams duodavo trupinėlių duonos, šiek tiek vaisių ir gurkšnelį gėlo vandens, o laivo dugne buvo taip tamsu, kad kiekvieną kartą, kai atnešdavo maisto, vis reikėdavo uždegti žvakes. Bemaž kas antrą trečią dieną ką nors rasdavo negyvą – toks nesveikas buvo to jūros kalėjimo oras, ir Saidas ištvėrė tik todėl, kad buvo jaunas ir stiprios sveikatos.

Jau dvi savaites laivas plaukė atviruose vandenyse, kai vieną dieną bangos ėmė didėti, o denyje pasigirdo nepaprastas bruzdesys ir lakstymas.

Saidas jautė, kad artinasi audra, ir net džiaugėsi, nes nebenorėjo gyventi.

Laivą vis smarkiau supo ir mėtė į šonus, ir stauga su didžiausiu trenksmu jis į kažką atsitrenkė ir sustojo. Nuo denio atsklindantis riksmas ir vaitojimas maišėsi su audros staugimu. Pagaliau viskas nutilo, bet vienas kalinys pastebėjo, kad į laivą ėmė plūsti vanduo. Kaliniai beldė į dangtį, bet niekas neatsiliepė. Kadangi vanduo nepaliaujamai vis kilo, kaliniai surėmė pečius ir dangtį išlaužė.

Užkopę laiptais pamatė, kad denyje nebėra nė vieno žmogaus. Laivo įgula sėdo į valtį ir išplaukė. Dauguma belaisvių puolė į neviltį, nes audra siautė vis smarkiau, o laivas braškėdamas sviro ant šono. Dar kelias valandas jie išbuvo ant denio, valgydami paskutinius maisto likučius, kuriuos rado paliktus; paskui vėtra dar sustiprėjo, nuplėšė laivą nuo uolos, į kurią buvo įstrigęs, ir jis subyrėjo į šipulius.

Kai laivo lentos išsibarstė į visas puses, Saidas spėjo įsikibti į stiebą ir jo nebepaleido. Bangos mėtė jį į šonus, bet, irdamasis kojomis, jaunuolis laikėsi paviršiuje. Taip plaukė kokį pusvalandį, kybodamas tarp gyvenimo ir mirties; bet tą akimirką vėl išslydo iš užančio dūdelė ant aukso grandinėlės, ir Saidas vėl mėgino papūsti – gal dabar išgirs kokį garsą.

Viena ranka laikėsi įsitvėręs stiebo, kita pridėjo dūdelę prie lūpų, papūtė, ir pasigirdo aiškus, skardus balsas; audra kaipmat nutilo, bangos nurimo, ir jūra pasidarė lygi kaip veidrodis. Lengviau atsikvėpęs ėmė dairytis, ar nepamatys kur žemės, tačiau nejučia pajuto, kaip stiebas po juo pradėjo kažkaip keistai plėstis, judėti ir, gerokai išsigandęs, suprato, kad sėdi apžergęs ne medinį stiebą,

o didžiulį delfiną; o kai po kelių akimirku atsipeikėjo ir įsitikino, kad delfinas plaukia greitai, bet ramiai ir nesiblaškydamas, savo išgelbėjimą priskyre stebuklingajai sidabrinei dūdelei ir gerajai fejai, ir nuoširdžiausios padėkos žodžiai išsiveržė iš jo krūtinės.

Tarsi strėlė nešė jį bangomis nuostabūs žirgas, o jau pavakariais išvydo žemę ir pastebėjo plačią upę, į kurią delfinas iš karto ir pasuko. Prieš srovę greitis sumažėjo. Kadangi pasijuto labai išalkęs ir iš senovinių stebuklinių pasakų prisiminė, kaip reikia kerėti, išsitraukė dūdelę, garsiai sušvilpė ir paprašė geros vakarienės. Delfinas tuojau sustojo, ir iš vandens išniro stalas – sausut sausutėlis, tarsi savaite saulės atokaitoje stovėjęs, – visas apkrautas gardžiausiais valgiais. Saidas ėmė su skoniu valgyti, nes kalėjime maitino mažai ir prastai; pasistiprinęs kaip reikiant, garsiai padėkojo, ir stalas vėl nugrimzdo į vandenį, o pats spustelėjo kojomis delfinui šonus, ir tas vėl plaukė upe prieš srovę.

Saulė jau buvo visai prie laidos, kai Saidas tamšėjančioje tolumoje išvydo didelį miestą, kurio minaretai rodėsi panašūs į Bagdado. Prisiminti šį miestą jam nebuvo labai malonu, bet taip tikėjo gerąją feją, kad nė kiek neabejojo – ji nebeleis jam

vėl pakliūti į niekingojo Kalum Beko nagus. Šone, maždaug per vieną mylią nuo miesto, prie pat upės pamatė puikų vasarnamį; ir kaip nustebė, kai delfinas pasuko prie jo.

Ant namų viršutinio aukšto, už baliustrados, stovėjo keletas gražiais drabužiais apsitaisiusių vyrų, o prie upės matė didelį būrį tarnų: visi žiūrėjo į jo pusę ir stebėdamiesi plojo rankomis. Prie marmurinių laiptų, nusileidžiančių iki pat vandens ir vedančių į vasaros rūmą, delfinas sustojo; vos Saidas iškėlė koją ant laiptų, delfinas dingo be pėdsako. Keli tarnai nedelsdami atskubėjo laiptais žemyn ir šeimininko vardu pakvietė, kai tik persirengs sausais drabužiais, pasikelti pas juos. Saidas skubiai persivilko ir nusekė paskui tarnus: pasitiko trys vyrai, iš kurių pats aukščiausias ir gražiausias, prieidamas su malonia šypsena, tarė:

- Kas tu toks, nuostabūs švietimšali, kurio klauso jūrų gyventojai, ir kuris valdo juos, tarsi įgudęs raitelis savo kovos žirgą? Ar esi burtininkas, ar toks pat žmogus, kaip mes?

- Didžiai gerbiamas pone, - atsakė Saidas, - per paskutines savaites patyriau daug vargo ir nelaimių; jeigu jums įdomu, viską apsakysiu iš eilės.

Ir jis ėmė trims vyrams pasakoti savo gyvenimą ir nuotykius nuo tos akimirkos, kai paliko tėvo namus, iki savo stebuklingojo išsigelbėjimo. Klausytojai pasakojimą dažnai pertraukinėjo, garsiai reikšdami nusistebėjimą arba susižavėjimą, o kai baigė, namų šeimininkas, tas, kuris jį taip draugiškai priėmė, tarė:

- Tavo žodžiais tikiu, Saidai! Bet sakei, kad už pergalę karo varžytuvėse buvai pagerbtas medaliu su aukso grandinėle, o kalifas tau dovanuoja žiedą; ar gali tuos daiktus parodyti?

- Štai čia, kur širdis plaka, išsaugojau šias abi brangenybes, - tarė jaunikaitis, - ir tik gyvybės kaina būtų galėję jas iš manęs atimti, nes garbingiausiu ir vertingiausiu darbu laikau tai, kad iš galvažudžių rankų išvadavau didįjį kalifą. - Sulig tais žodžiais Saidas ištraukė iš užančio grandinę ir žiedą ir padavė vyrams.

- Prisiekiu Pranašo barzda, tas pats, čia mano žiedas! - sušuko tas aukštaūgis gražus vyras. - Didysis viziri, štai mūsų išgelbėtojas, apkabinkime jį.

Saidas jautėsi nelyginant sapne, kai tuodu jį apglėbė; paskui puolė po kojų, sakydamas:

- Atleisk man, tikratikių valdove, kad tavo aki-vaizdoje taip viską išsipasakojau, nes juk tu ir esi Harunas al Rašidas, didysis Bagdado kalifas.

- Taip, esu kalifas ir tavo bičiulis! - atsakė Harunas. - Nuo šios dienos visi tavo vargai turi baigtis. Keliauk kartu su manimi į Bagdadą, pasilik mano rūmuose, būsi vienas iš patikimiausių tarnautojų, nes aną naktį iš tikrųjų įrodei, kad Harunui nesi abejingas; ne kiekvieną savo ištikimiausią tarną norėčiau tokiu būdu išbandyti!

Saidas padėkojo kalifui ir prižadėjo visam laikui likti pas jį, tiktai prašė dar leisti aplankyti tėvą, kuris, aiškus daiktas, dėl jo labai rūpinasi; pageidavimas kalifui atrodė teisėtas ir protingas. Netrukus visi sėdo ant žirgų ir dar prieš saulėlydį pasiekė Bagdadą. Kalifas savo rūmuose paskyrė Saidui daugybę puikių kambarių ir dar žadėjo pastatyti atskirus namus.

Išgirdę šią naujieną, pirmi atskubėjo senieji Saido ginklo draugai - kalifo brolis ir didžiojo vizirio sūnus. Jie apkabino jį kaip savo artimiausių žmonių išgelbėtoją ir prašė, kad būtų jų draugas. Bet jie neteko amo iš nustebimo, kai Saidas pasakė: „Aš jau seniai jūsų draugas“, kai išėmė ir parodė medalį su aukso grandine, gautą už pasižymėjimą

kovinėse žaidynėse, ir dar ši bei tą jiems priminė. Tie vyrai visada buvo jį matę tamsiai rudo veido, su ilga barzda, ir tik kai Saidas paaiškino, kaip ir kodėl keisdavo išvaizdą, kai, norėdamas juos įtikinti, liepė atnešti atšipintus ginklus ir su jais susikovė, įrodydamas, kad iš tikrųjų yra tas pats narsusis Almanzoras, tik tada šiuodu dar kartą džiaugsmingai jį apkabino ir jautėsi laimingi, galėdami turėti tokį draugą.

Kitą dieną, kai Saidas su didžiuoju viziriu sėdėjo pas kalifą, įėjo Mesuras, vyriausiasis išdininikas, ir tarė:

- Tikratikių valdove, nežinau, ką ir daryti, norėčiau tavęs prašyti vienos malonės.

- Pirma pasakyk, koks reikalas, - atsakė kalifas.

- Už vartų stovi mano brangus pusbrolis Kalum Bekas, žinomas verslo žmogus, krautuvės prekyvietėje savininkas, - ėmė aiškinti Mesuras. - Jis niekaip negali išspręsti nepaprasto ginčo su vienu žmogumi iš Balzoros; mat jo sūnus tarnavo pas Kalum Beką, apvogė jį, paskui pabėgo, ir niekas nežino kur. Dabar tėvas reikalauja iš Kalum Beko savo sūnaus, o tas jo nebeturi, todėl Kalum Bekas nori ir prašo tavo malonės, kad savo šviesiu protu

ir išmintimi išspręstumei ginčą tarp to žmogaus iš Balzoros ir jo.

- Gerai, būsiu teisėjas, - pažadėjo kalifas. - Po pusvalandžio tegu tavo garbusis pusbrolis su savo priešininku ateina į teismo salę.

Kai Mesuras, didžiai dėkodamas, išėjo, kalifas tarė:

- Čia tikrų tikriausiai tavo tėvas, Saidai, ir kadangi aš, laimė, viską žinau, kaip buvo, galėsiu teisti kaip Saliamonas. Tu, Saidai, pasislėpsi už mano sosto užuolaidos ir stovėsi, kol tave pašauksiu, o tu, didysis viziri, tuojau iškviesk tą niekam tikusį ir karštakošį policijos teisėją - man jo reikės per apklausą.

Abu padarė, kas įsakyta. Saido širdis ėmė smarkiau plakti, kai pamatė išblyškusį ir suvargusį tėvą, netvirtais žingsniais įeinantį į salę; o Kalum Beko savimi pasitikinti šypsenėlė, su kuria kažką šnibždėjo į ausį pusbroliui Mesurui, Saidą taip siutino, kad mielai būtų puolęs jį visomis keturiomis. Juk dėl jo nelaimių ir vargų buvo kaltas kaip tik šitas nedoras žmogus.

Į salę prisirinko daug žmonių, norėjusių paklausyti, kaip kalifas priims sprendimą. Kai Bagdado valdovas atsisėdo į sostą, didysis viziris paprašė

tylos ir paklausė, katras iš jūdviejų atėjo pas valdovą ieškoti teisybės.

Kalum Bekas, įžūliai užrietęs nosį, išėjo į priekį ir tarė:

- Prieš kelias dienas stoviu savo krautuvės, kuri yra miesto prekyvietėje, tarpduryje ir matau, kaip vienas prekių reklamuotojas su pinigų kapšu rankoje ir šituo žmogumi eina nuo vienos krautuvės prie kitos ir garsiai rėkia: „Duodu kapšą pinigų tam, kuris gali ką nors pasakyti apie Saidą iš Balzoros“. Tas Saidas buvo tarnavęs pas mane, todėl sušukau: „Čionai, bičiuli! Aš galiu tuos pinigus uždirbti“. Šitas žmogus, kuris dabar toks man priešiškas, prieina ir maloniai klausia, ką aš žinau. Atsakiau: „Jūs tikriausiai esate Benazaras, Saido tėvas?“ Kai šis nudžiugęs atsakė „taip“, papasakojau jam, kaip aš tą jaunuolį aptikau dykumoje, išgelbėjau, rūpinasi juo ir atgabėnau į Bagdadą.

Pagautas didelio džiaugsmo, jis padovanojo man tą kapšą. Bet paklauskite, kas buvo toliau: kai šitam proto netekusiam žmogui paskui papasakojau, kad jo sūnus pas mane tarnavo, blogai elgėsi, apsvogė ir dingo, jis nenori tikėti; jau kelinta diena neduoda man ramybės, reikalauja grąžinti sūnų ir pinigus, bet nei vieno, nei kito negaliu atiduoti,

nes pinigai priklauso man už suteiktas žinias, o jo nevykusį sūnų – iš kur jį ištrauksiu?

Kalba Benazaras. Jis aiškina, koks jo sūnus taurus ir doras ir niekad negalėjęs susitepti rankų vagyste. Jis kviečia kalifą tą reikalą gerai iširti.

– Tikiuosi, Kalum Bekai, – tarė kalifas, – kad pasielgei kaip pridera ir apie vagystę pranešei?

– Na, žinoma! – šūktelėjo Kalum Bekas šypsodamasis. – Vagį perdaviau policijos teisėjui.

– Pakvieskite policijos teisėją! – įsakė kalifas.

Visi baisiai nustebo, kad teisėjas kaipmat pasirodė salėje, tarsi mostelėjęs burtų lazdele. Kalifas paklausė, ar jis prisimena šią bylą, ir teisėjas atsakė teigiamai.

– Ar ištardei jaunikaitį, ar jis prisipažino vogęs? – paklausė Harunas.

– Ne, jis buvo toks užsispyręs, kad tik jums pačiam tenorėjo prisipažinti, – atsakė teisėjas.

– Bet aš neprisimenu, kad būčiau jį matęs, – sakė kalifas.

– O kam! Tuomet kiekvieną dieną turėčiau siųsti jums po būrį tokių valkatų, norinčių su jumis kalbėtis.

– Tu juk žinai, kad mano ausys visiems atviros, – tarė Harunas, – o gal vagystė buvo tokia akivaizdi,

kad nebuvo reikalo to jaunikaičio pas mane atvesti. Kalum Bekai, tu, be abejo, turėjai liudytojų, kad pinigai, kuriuos iš tavęs pavogė, priklauso tau?

- Liudytojų? - pakartoję klausimą Kalum Bekas, išbaldamas kaip drobė. - Ne, liudytojų neturėjau; juk žinote, tikratikių valdove, kad vienas auksinis pinigas visai nesiskiria nuo kito. Iš kur galėjau paimiti liudytojų, kai aptikau, kad šitų šimto auksinių mano kasoje trūksta?

- Tai iš ko atpažinai, kad tie pinigai yra tavo? - kvotė kalifas.

- Iš kapšo, kuriame jie buvo, - atsakė Kalum Bekas.

- Ar turi tą kapšą? - tardė toliau kalifas.

- Štai jis, - tarė pirklys, ištraukdamas iš kišenės kapšą ir paduodamas jį didžiajam viziriui, kad tas perduotų kalifui.

O didysis viziris, apsimesdamas nustebeš, sušuko:

- Prisiekiu Pranašo barzda! Tu sakai, kalės vaike, kad tas kapšas tavo? Ne, jis yra mano, aš jį su šimtu auksinių įteikiau vienam jaunikaičiui, kuris išgelbėjo mane iš didelio pavojaus.

- Ar gali savo žodžius patvirtinti priesaika? - paklausė kalifas.

- Tai šventa tiesa, tokia, kaip toji, kad miręs norėčiau patekti į rojų, - atsakė viziris. - Šitas kapšas - mano dukters rankų darbas.

- Ai ai ai! - sušuko Harunas. - Išaina, policijos tardytojau, kad parodymai buvo neteisingi. Kuo remdamasis manei, kad kapšas priklauso šitam pirkliui?

- Jis prisiekė, - baimingai atsakė teisėjas.

- Vadinasi, davei melagingą priesaiką, - supykęs užriko kalifas ant pirklio, kuris dabar stovėjo išbalęs ir visas drebėdamas.

- O, Alachai, Alachai! - aimanavo tas. - Aš, žinoma, nieko negaliu prikišti garbingajam didžiajam viziriui, jis - patikimas žmogus, bet kapšas - ką nori, tą sakyk! - vis tiek yra mano, jį pavogė tas niekšelis Saidas. Tūkstantį tomanų galėčiau pakloti, jei tik Saidas būtų čia.

- Kur dėjai Saidą? - kreipėsi kalifas į policijos teisėją. - Sakyk, kur siųsti jo ieškoti, kad pats galėtų man duoti parodymus.

- Išsiunčiau į negyvenamąją salą, - paaiškino teisėjas.

- O, Saidai, sūnau mano, vaikeli mielas! - aimanavo nelaimingas tėvas ir paplūdo ašaromis.

- Vadinasi, jis prisipažino vogęs? - rėmė kalifas teisėją prie sienos.

Policijos teisėjas išbalo kaip popierius, nežinojo, kur akių dėti, ir pagaliau išlemeno:

- Jei neklystu - taip.

- Iššina, kad tikrai nežinai? - pakėlė balsą kalifas. - Tada paklausim jo paties. Įeik, Saidai, o tu, Kalum Bekai, pirma užmokėsi tūkstantį auksinių, nes Saidas yra čia!

Kalum Bekui ir policijos teisėjui pasirodė, kad prieš juos išdygo šmėkla. Abu krito ant kelių maldaudami:

- Pasigailėk mūsų! Pasigailėk mūsų!

Benazaras, pusiau apsvaigęs iš džiaugsmo, puolė sūnui pradingėliui į glėbį. Bet kalifas rūsčiu balsu paklausė:

- Teisėjau, prieš tave stovi Saidas, ar jis prisipažino?

- Ne, ne! - kone ašarodamas vapėjo policijos teisėjas. - Aš išklausiau tik Kalum Beko parodymus, nes jis yra gerbiamas žmogus.

- Ar tam paskyriau tave visų teisėju, kad išklausytumei tik gerbiamus žmones? - kupinas taurios rūstybės, sušuko Harunas al Rašidas. - Ištreimiu tave dešimčiai metų į negyvenamąją salą jūrų vi-

duryje, ten galėsi pamąstyti apie teisingumą, o tu, niekingas padare, kuris mirštančius atgaivini ne tam, kad juos išgelbėtumei, o kad paverstumėi savo vergais, dabar užmokėsi, kaip sakyta, tūkstantį tomanų, kuriuos žadėjai, jei atsirastų Saidas tavo žodžių paliudyti.

Kalum Bekas apsidžiaugė, taip pigiai išsipirkęs iš tos keblios padėties, ir jau norėjo dėkoti gerajam kalifui, bet tas teisė toliau:

- Už melagingą priesaiką, siekiant pasisavinti šimtą auksinių, gausi šimtą lazdų per padus. Be to, Saidas dar pasirinks, ar perimti tavo krautuve ir tave paskirti krovėju, ar pasitenkins atlygiu už kiekvieną dieną, kurią tau dirbo, po dešimt auksinių.

- Paleiskite tą vargšą nenaudėlį, kalife, - tarė jaunikaitis, - nenoriu nieko, kas jam priklauso.

- Ne, - prieštaravo Harunas, - aš noriu, kad tau būtų atlyginta. Už tave sprendžiu aš: dešimt auksinių už dieną, telieka tau suskaičiuoti, kiek dienų išbuvai jo naguose. O dabar - lauk šituos netikėlius!

Abu išgrūdo pro duris, o kalifas Benazarą ir Saidą nusivedė į kitą salę; ten pats papasakojo, kaip Saidas jį išgelbėjo, ir tik retsykais jo žodžius nutraukdavo Kalum Beko vaitojimas, nes tuo metu

kieme jam skaičiavo į padus nesumokėtus šimtą auksinių.

Kalifas pakvietė Benazarą apsigyventi kartu su Saidu Bagdade. Benazaras sutiko ir tik išvyko į Balzorą atsivežti savo nemenko turto. Saidas įsikūrė tuose rūmuose, kuriuos jam atsidėkodamas pastatydino kalifas, ir gyveno tarsi kunigaikštis. Kalifo brolis ir didžiojo vizirio sūnus tapo jo draugais, o Bagdade ėmė sklisti patarlė: „Norėčiau būti toks geras ir laimingas kaip Saidas, Benazaro sūnus“.

* * *

- Klausydamasis tokių istorijų, nesudėčiau akių, net jei reikėtų budėti dvi, tris ar daugiau naktų iš eilės, - tarė mechanikas, kai medžioklis baigė pasakoti. - Jau daug kartų tai patyriau. Esu dirbęs pameistriu pas vieną varpų liejiką. Meistras buvo turtingas, bet ne šykštuolis. Kaip tik todėl mes vieną kartą gerokai nustebome, kai, atliekant didelį užsakymą, jis - visai priešingai, nei buvo įpratęs - pasielgė kaip tikras gobšas.

Liejome tada varpą naujai bažnyčiai, ir mes, mokiniai ir pameistriai, turėjome visą naktį sėdė-

ti prie krosnies ir kūrenti ugnį. Buvome įsitikinę, kad meistras atridens statinaitę ir pavaišins savo geriausiu vynu. Nieko panašaus. Tik kas valandą duodavo sriubtelėti po gurkšnelį iš per rankas einančios taurės, o pats pasakojo apie savo keliones ir visokius gyvenimo nuotykius; paskui pasakojo vyresnysis pameistrys, ir taip visi paeiliui, ir niekas nepradėjo snūduriuoti – visi klausėmės, liežuvius išleidę. Nė nepastebėjome, kaip išaušo rytas. Tik tada supratome meistro gudrybę: mūsų miegus jis norėjo išblaškyti pasakojimais. O kai varpą nuliejome, negailėjo vyno ir su kaupu gražino tai, ko naktį išmintingai buvo pašykštėjęs.

– Jūsų meistras buvo išmintingas žmogus, – tarė studentas, – nėra geresnio vaisto nuo miego, kaip kalbėjimas. Todėl ir šią naktį nenorėčiau likti vienas, nes apie vienuoliktą valandą akys pačios ima merktis.

– Tai yra pastebėję ir kaimo žmonės, – pritarė medžioklis. – Kai ilgais žiemos vakarais moterys ir merginos prie žiburio imasi verpti, nebūna namie vienos, nes taip dirbdamos kaipmat užsnūstų, o susieina vadinamųjų vakaronių, susėda būriu ir pradeda pasakoti.

- Taip, - įsiterpė į kalbą vežikas, - tie pasakojimai dažnai būna tokie, kad net šiurpas ima: jos pasakoja apie žaltvyksles, klaidžiojančias po pievas, apie kaukus, bildančius naktį kamarose, apie vaiduoklius, gąsdinančius žmones ir gyvulius.

- Man iš tikrųjų tokie pasakojimai nelabai patinka, - kalbėjo studentas. - Prisipažįstu, ko nemėgstu, tai nemėgstu - pasakojimų apie vaiduoklius.

- O aš - priešingai, - sakė savo nuomonę mechanikas. - Jaučiu tiesiog malonumą, kai kas nors pasakoja kraują gyslose stingdantį nutikimą su vaiduokliais. Apima toks jausmas, kaip per lietu, kai guli ant šieno pastogėje. Taip ir girdi į stogą barbenant lietaus lašus: tak tak tak tak, o pats sausas guli sau šiltai ir džiaugiesi. Taip ir su pasakojimais apie vaiduoklius: sėdi šviesoje tarp žmonių ir jau tiesi saugus bei patenkintas.

- O paskui? - klausė studentas. - Ar tas, kuris visa širdimi tiki vaiduokliais, neims baimintis, atsidūręs vienas tamsoje? Ar nestovės jam akyse visos tos baisybės, apie kurias girdėjo? Dar ir dabar mane ima pyktis už visus tuos šiurpulingus prasimanymus, kurių esu prisiklausęs vaikystėje. Buvau linksmas, judrus berniukas, gal kiek labiau padykęs, nei auklei norėjosi. Kad mane sutramdy-

tų, ji nieko geresnio nesugalvodavo, kaip gąsdinti. Pasakodavo visokius nebūtus daiktus apie raganas ir piktąsias dvasias, kurios neva vaidenasi namie, ir kai ant aukšto imdavo kvykintis katės, ji bailiai kuždėdavo man į ausį: „Girdi, vaikelį? Dabar tas numirėlis vėl vaikšto laiptais aukštyn ir žemyn. Savo galvą jis laiko po pažastimi, bet akys blizga kaip žiburiai; vietoj pirštų jis turi nagus ir, jei tamsoje ką nors sučiumpa, tuojau nusuka sprandą“.

Šis pasakojimas vyrus smagiai prajuokino, o studentas tęsė:

- Tuomet buvau per mažas suprasti, kad visa tai netiesa ir prasimanyta. Nebijojau didžiausio medžioklinio šuns, lengvai patiesdavau ant žemės bet kuri savo draugą, bet kai atsidurdavau tamsoje, iš baimės užsimerkdavau, manydamas, kad štai jau atslenka tas numirėlis. Galiausiai taip įsibauginau, kad sutemus nebedrįsdavau vienas ir be žiburio nė nosies pro duris iškišti, o tėvas, pastebėjęs šį netikusį įprotį, paskui su manimi turėjo nemažai vargo. Ilgą laiką negalėjau atsikratyti šios vaikiškos baimės, ir kalta dėl to mano kvaiša auklė.

- Taip, tai didelė auklėjimo klaida, - pritarė medžioklis, - kai vaiko galvą prikemša tokių prietaisų. Norit tikėkit, norit ne, bet aš pažinojau drąsių,

smarkių medžioklių, kurie nepabūgtų, sutikę net trejeto priešų, o kai reikėdavo naktį girioje tykoti žvėries ar laukti brakonieriaus ateinant, dažnai pristigdavo drąsos: medis jiems imdavo atrodyti kaip baisi šmėkla, krūmas – kaip ragana, o pora jonvabalių – kaip blizgančios siaubūno akys.

– Ir ne tik vaikams, mano išmanymu, tokios kvailos kalbos yra didžiai kenksmingos, – pritarė studentas, – bet visiems aliai vieno, nes koks sveiko proto žmogus aušins burną apie išdaigas ir eibes tų būtybių, kurios gyvuoja tik bukagalvio smege-ninėje? Vaidenasi tiktai ten ir niekur kitur. Bet labiausiai tokie pasakojimai kenkia kaimo žmonėms. Jie tvirtai, tiesiog šventai tiki tomis kvailystėmis, o peno tas tikėjimas gauna vakaronėse prie ratelio ir smuklėse, kur žmonės susėda ratu ir baimingu balsu ima pasakoti pačias šurpiausias istorijas.

– Taip, gerbiamasai, – palaikė studento nuomonę ir vežikas, – jūsų žodžiuose yra tiesos; ne viena nelaimė nutiko dėl tokių pasakojimų, net mano paties sesuo dėl tos priežasties gavo galą.

– Kaip? Dėl tokių pasakojimų? – stebėjosi vyrai.

– Tikrai taip, dėl tokių pasakojimų, – toliau aiškino vežikas. – Kaime, kur gyveno mūsų tėvas, irgi yra paprotys, kad žiemos vakarais moterys ir mer-

ginos susirenka drauge verpti. Ateina ir vaikinų, ir tada prasideda visokios kalbos. Vieną vakarą imta pasakoti apie vaiduoklius ir šmėklas, ir vaikinai papasakojo apie seną krautuvininką, mirusį jau prieš dešimtį metų, bet kape neturintį ramybės. Girdi, kas naktį jis išverčia žemę, išlipa iš karsto, nuslenka kosčiodamas, kaip visados darydavo gyvenime, į savo krautuvę, svarsto ten cukrų ir kavą, po nosimi murmėdamas:

*Sversi naktį pusę svaro,
Dieną – visas pasidaro.*

Daugelis sakėsi jį matę, ir merginos bei moterys ėmė bijoti. O mano sesuo, šešiolikos metų mergina, norėdama pasirodyti gudresnė už kitas, tarė: „Netikiu visu tuo: kas jau miręs, tas daugiau nesikelia!“ Sakyti ji tai pasakė, o širdyje, deja, nebuvo tvirtai įsitikinusi, nes pačiai ne kartą kailis šiaušėsi. Tada vienas vaikinys tarė: „Jei neabejoji savo žodžiais, turi nebijoti ir to numirėlio; jo kapas yra per du žingsnius nuo Katrytės, neseniai ten palaidotos, kapo. Įrodyk savo drąsą, nueik į kapines, nuskind nuo jos kapo gėlę ir atnešk mums, tada patikėsime, kad krautuvininko tikrai nebijai!“

Mano sesuo, nenorėdama apsijuokti, pasakė: „O, tai vieni juokai! Kokios gėlės pageidautumėte?“

„Visame kaime niekur kitur nerasi baltų rožių – tik ten, todėl prirašyk ir atnešk mums jų puokštelę“, – pasiūlė viena jos draugė. Sesuo atsistojo ir išėjo; visi vyrai gyrė ją už drąsą, bet moterys, kraipydamos galvas, linkėjo: „Kad tik jai gerai pasisektų!“ Sesuo pasuko kapinių link. Buvo šviesi mėnesiena, o kai darė kapinių vartus, ir bažnyčios bokšto laikrodis išmušė dvylika, jos kūnu perėjo šiurpas.

Ji praėjo kelis pažįstamų žmonių kapus ir juo arčiau Katrytės baltųjų rožių krūmo ir vaiduoklio krautuvininko kapo, juo labiau jautė, kaip kraujas iš baimės stingsta gyslose.

Galop priėjo prie krūmo, priklaupė drebėdama ir ėmė rašyti žiedus. Staiga jai pasirodė, kad kažkas šalimais sušlamėjo; ji atsigręžė ir matė: už poros žingsnių iš vieno kapo virsta žemė ir palengva kyla žmogysta – senas išblyškęs vyras su balta naktine kepuraite ant galvos. Sesuo klaikiai persigando. Norėdama įsitikinti, ar gerai matė, dar kartą pasižiūrėjo į tą pusę; o kai tas žmogus iš kapo prašneko nosiniu balsu: „Labas vakaras, panele, iš kur taip vėlai?“ – ją pagavo mirtina baimė; ji pašo-

ko ir pasileido striksédama per kapų kauburélius prie artimiausių namų; atbégusi ir vos atgaudama kvapą, émė pasakoti, ką mačiusi, ir pasijuto taip netekusi jėgų, kad namo ją teko nešte parnešti. Kas mums iš to, kad kitą dieną visi kalbėjo, jog tai buvo paprasčiausias duobkasys, kasės naują duobę ir mano vargšę seserį pašekinęs? Ji pati to nebesužinojo, nes apniko karštligė, nuo kurios po trijų dienų mirė. Rožių savo laidotuvių vainikui buvo pati prisiskynusi.

Vežikas nutilo, o jo akys buvo pilnos ašarų; kiti žiūrėjo į jį su užuojauta.

- Taigi šita vargšė mergaitė atsisveikino su pasauliu vien per tai, kad patikėjo prietarais, - nusprendė jaunasis auksakalys. - Man dabar irgi atėjo į galvą viena istorija, kurią norėčiau papasakoti, bet jos pabaiga, deja, irgi liūdna.

Prieš daugel metų vienoje uolingoje Škotijos saloje gyveno didelėje santarvėje du žvejai. Abu buvo nevedę, giminių taip pat neturėjo, o dirbdami tą patį darbą, nors kiekvienas savaip, neblogai vertėsi. Amžiaus jie buvo irgi beveik vienodo, bet iš pamatymo ir būdo derėjo tarp savęs ne ką geriau kaip erelis ir ruonis.

Kasparas Štrumpfas buvo nedidukas dručkis, plataus, riebaus ir apskrito kaip mėnulio pilnatis veido, akys visados geraširdiškai blizgėjo, ir atrodė, kad jos niekada nepažino nei vargo, nei rūpesčių. Nutukimas – ne bėda, bet jis mėgdavo pamiegoti ir patingėti, todėl jam teko visi namų apyvokos darbai: virti ir kepti, tinklai megzti sau ir parduoti, taip pat didžioji lauko darbų dalis mažame ūkelyje.

Visai kitoks buvo jo bičiulis – aukštas, liesas, drąsia vanago nosimi ir skvarbių akių; aplinkinėse salose garsėjo kaip nepaprastai darbštus ir puikus žvejys, mokėjęs mikliai laipti uolomis ir gaudyti paukščius bei rinkti iš jų lizdų pūkus, nepails-

damas triūsė laukuose, o Kirchvaldo prekyvietėje derėdavosi dėl menkiausio skatiko; kadangi jo prekės būdavo geros, o pats niekada žmogaus neapgaudavo, tai ir pirkėjų nestigo; Vilmas Falkė – taip jį vadino žmonės – ir Kasparas Štrumpfas, su kuriuo anas, nors ir godus, mielai dalijosi savo sunkiai uždirbtu pelnu, ne tik gerai prasimaitino, bet ir buvo pradėję gyventi pasiturimai.

Tačiau to godžiajam Falkei neužteko; jis norėjo pasidaryti turtingas, labai turtingas, ir kadangi veikia suprato, kad vien darbštumu turtų spėriai nesusikrausi, netrukus jam įsismelkė į galvą mintis, kad praturtėti gali padėti koks nors nepaprastas laimingas atsitikimas; toji mintis nebedavė ramybės nei dieną, nei naktį, ir su Kasparu Štrumpfu kalbėdavosi apie tai kaip apie savaime suprantamą dalyką.

O Kasparas, kuris viską, ką Falkė sakydavo, laikė švenčiausia tiesa, netrukus išpasakojo kaimynams, todėl kaipmat pasklido gandas, kad Vilmas Falkė arba iš tikrųjų už auksą velniui užrašęs sielą, arba bent gavęs iš pragaro valdovo siūlymą tai padaryti.

Iš pradžių Falkė tik šaipėsi iš tokių gandų, bet pamažu ir pats ėmė tikėti, kad vieną gražią dieną

kokia nors dvasia parodys paslėptą lobį, ir, kaimynų ar šiaip žmonių erzinas, jau nebesigynė. Tiesa, ir toliau dirbo savo darbą, bet jau nebe taip uoliai; dažnai prarasdavo daug laiko, kuri anksčiau skirdavo žvejybai ar kitiems naudingiems darbams, klajodamas po apylinkes ir ieškodamas kokio nors nutikimo, dėl kurio staiga pataptų turtingas. Matyt, taip jau buvo lemta, kad vieną kartą, kai stovėjo vienas jūros pakrantėje ir, lyg kažko tikėdamasis, žvelgė į nerimastingą jūrą, tarsi iš ten turėtų pasirodyti išsvajotoji laimė, didelė banga su daugybe atskalautų samanų ir akmenukų parideno jam po kojomis geltoną rutuliuką – o tai buvo auksas.

Vilmas stovėjo kaip užkerėtas; vadinasi, jo viltys – ne tuščios svajonės: jūra padovanojo jam aukso, puikaus gryno aukso gabalą; tikriausiai tiek liko iš stambaus luito, kuri bangos dugne nuzulino iki šautuvo kulkos dydžio. Dabar pasidarė aišku, kad kadaise čia, kažkur prie šio kranto, bus sudužęs laivas su vertingu kroviniu, o jis pats yra tas, kuriam lemta jūroje palaidotus turtus iškelti.

Nuo tos dienos ši mintis nebėjo jam iš galvos. Kruopščiai paslėpęs radinį net nuo savo bičiulio – kad kiti nesuuostų, ką jis žino, – Vilmas nieko dau-

giau nebedirbo, tik dieną naktį pakrantėje mėtė į jūrą ne tinklus žuvims gaudyti, o paties pasidarytą semtuvą – auksui išgriebti. Bet rasti jis nieko nerado – tik skurdo sulaukė, nes pats nebeuždirbo, o amžinai mieguistas Kasparas, nors ir stengėsi, abiejų išmaitinti nevaliojo.

Ieškant didesnių lobių, dingo ne tikrai rastasis auksas, bet palengva išgaravo ir visas tūdviejų vyrų užgyventas turtas. Kaip iki šiol Štrumpfas tylėdamas priimdavo Falkės uždirbtą geresnį duonos kąsnį, taip dabar tylėjo ir nesiskundė, kad jo bičiulio bergždžias darbas jam tą kąsnį iš burnos traukė; o geraširdžio Kasparo pakantumas Falkę skatino dar atkakliau ieškoti lobio.

Ryžtą ypač didino tai, kad kiekvieną kartą, kai tik atguldamas poilsio ir užsimerkęs imdavo snausti, kažkas į ausį šnibždėdavo vieną ir tą patį žodį, kurį tarsį girdėdavo kuo aiškiausiai, bet niekaip negalėjo atsiminti. Nors nenumanė, ar šis toks keistas dalykas kaip nors siejasi su jo dabartiniais rūpesčiais, bet tokios prigimties žmogui, kaip Falkei, viskas buvo reikšminga, todėl ir tas paslaptingas šnibždėjimas tik stiprino tikėjimą, kad jam skirta didelė laimė, kurią tikėjosi rasti tikrai aukso krūvoje.

Vieną kartą toje pačioje vietoje, kur buvo radęs auksą, užklupo jį smarki audra ir privertė slėptis artimiausioje oloje. Ta ola – gyventojai ją vadina Stynfolio ola – yra ilgas požeminis urvas, atsiveriantis į jūrą dviem angomis; pro jas bangos gali laisvai prasiveržti, todėl putodamos ir staugdamos ritasi jomis dieną naktį. Patekti į olą galima tik vienoje vietoje, viršuje pro plyšį, pro kurį liūti rizikuoja tik retas drąsus padauža, nes negana kad pati vieta pavojinga, bet dar buvo šnekama, esą ten vaidenasi.

Vargais negalais Vilmas nusileido žemyn, maždaug dvylika pėdų nuo viršaus, ir įsitaisė ant kyšulio po didžiule kabančia ola: apačioje šniokštė bangos, virš galvos šėlo vėtra, o pats vėl paskendo įprastiniuose apmąstymuose apie sudužusią laivą, ir koks jis galėjo būti, nes kiek klausinėjo žmonių, niekas, net patys seniausi gyventojai, apie toje vietoje sudužusią laivą nebuvo girdėję.

Ar ilgai Vilmas taip kiurksojo, ir pats nežinojo, bet kai galiausiai atsikvošėjo, pamatė, kad audra jau buvo praūžusi; ketino ropštis lauk, tik staiga iš gilumos išgirdo balsą, kuris aiškių aiškiausiai tarė „Kar-mil-han“. Persigandęs pašoko ir pažvelgė į tuščią bedugnę. „O, Viešpatie! – sušuko, – juk

tai tas pats žodis, kurį nuolat girdžiu per sapną! Ką, dėl Dievo meilės, jis galėtų reikšti?“ – „Karmilhan!“ – dar kartą nuaidėjo balsas iš gilumos, kai vieną koją jau buvo iškėlęs pro angą; tarsi pabaidyta stirna jis nuliuksėjo į tą pusę, kur buvo jo trobelė.

Vilmas nebuvo iš bailiųjų, tik viskas įvyko taip netikėtai; pinigų troško kur kas labiau, nei koks nors pavojus galėtų atgrasyti nuo rizikingo užmojo. Kartą vėlai naktį, kai mėnesienoje ties Stynfolio ola vėl semtuvu žvejojo lobį, tas staiga už kažko užkliuvo. Tempė sukandęs dantis, bet daiktas nė krust. Tuo metu pakilo vėjas, juodi debesys aptraukė dangų, valtis ėmė smarkiai suptis ir kiekvieną akimirką galėjo apsiversti; bet Vilmas nė nemanė taip lengvai pasiduoti. Semtuvą jis vis tiek tempė ir tempė, kol liovėsi priešinimasis; nebejausdamas sunkio, pagalvojo, kad nutrūko virvė.

Kol debesys dar nebuvo užstoję mėnulio, vandens paviršiuje pamatė kažkokį apvalų juodą daiktą, ir vėl pasigirdo tas ramybės neduodantis žodis: „Karmilhan!“ Nieko nelaukdamas, norėjo tą daiktą čiupti, bet vos tik ištiesė ranką, kaip jis dingo nakties tamsoje, o kylanti audra vertė slėptis artimiausioje oloje. Nuvargęs kaipmat užmigo, bet ir

sapne įaudrinta vaizduotė kėlė tas pačias kančias, kurias, beatodairiškai trokšdamas turto, išgyveno dieną.

Kai pabudo, pirmieji tekančios saulės spinduliai žaidė nurimusios jūros paviršiuje. Jau rengėsi plaukti į jūrą ir vėl imtis įprasto darbo, kai tolumoje pastebėjo kažką artinantis. Netrukus atpažino valtį, o joje sėdi tarsi žmogus. Bet labiausiai stebino, kad valtis plaukė be burių ir neirkluojama – pirmgaliu į krantą, o žmogui, kuris joje sėdėjo, vairuoti, atrodo, visai nerūpi – jei ta valtis išvis turėjo kokį nors vairą.

Ji vis artėjo ir netrukus sustojo prie Vilmo valtės. Joje sėdėjo mažas, senas, raukšlėto veido žmogiukas, apsitaisęs geltonos drobės drabužėliais, ant galvos užsidėjęs raudoną, į viršų smailėjančią naktinę kepuraitę; sėdėjo jis užsimerkęs ir nejudėdamas tarsi išdžiūvęs lavonas. Vilmas iš pradžių jį kalbino, paskui purtė, tik kai, pririšęs prie jo valtės virvę, jau rengėsi ją tempti, žmogiukas atsimerkė ir ėmė blaškytis, bet taip, kad net ir drąsiajam žvejui būtų baisu pasidare.

– Kur esu? – olandiškai paklausė tas, sunkiai atsidusęs. Falkė, kuris iš olandų silkių žvejų buvo jų

kalbos šiek tiek pramokęs, pasakė salos vardą ir pats pasiteiravo, kas jis toks ir kaip čia pakliuvo.

- Vykstu ieškoti Karmilhano.

- Karmilhano? Dėl Dievo meilės, kas jis toks? - sušuko smalsusis žvejys.

- Aš neatsakinėju, jei manęs šitaip klausia, - atsiliepė žmogiukas, aiškiai išsigandęs.

- Na, gerai, - neatlyžo Falkė, - sakyk, kas tas Karmilhanas?

- Dabar Karmilhanas yra niekas, bet kadaise buvo puikus laivas, kuris vežė tiek aukso, kiek joks kitas laivas nėra vežęs.

- Kur jis nuskendo, kada?

- Tai įvyko prieš šimtą metų; kur, tiksliai nežinau; aš ir plaukiu ieškoti tos vietos ir tą auksą išgriebti. Jei padėsi, radinį dalysimės perpus.

- Su didžiausiu malonumu, tik sakyk, ką turiu daryti?

- Tam reikia daug drąsos; prieš pat vidurnaktį turi, vedinas karve ir su palydovu, nusigauti į pačią nykiausią ir atokiausią salos vietą, ten ją paskersti ir palydovo paprašyti, kad tave suvyniotų į nudirbtą odą, paguldytų ant žemės ir paliktų vieną; ir kai laikrodžiai muš pirmą valandą, žinosi, kur guli Karmilhano lobiai.

- Taip galą gavo senelio Engrolio sūnus! - sušuko Vilmas, baisiausiai persigandęs. - Tu esi piktoji dvasia, - kalbėjo jis, skubiai irdamas valtį tolyn, - eik sau į pragarą! Nenoriu su tavimi turėti nieko bendra.

Žmogiukas griežė dantimis, plūdosi ir siuntė prakeiksmus, bet žvejys, iš visų jėgų užgules irklus, greitai nutolo tiek, kad nieko nebegirdėjo, o aplenkęs vieną uolą, visai išnyko iš akių. Nors suprato, kad piktoji dvasia mėgino pasinaudoti jo godumu ir auksu įvilioti į savo pinkles, bet jo apakintos sielos tai neišgydė; priešingai, jam atrodė, kad iš geltonojo žmogiuko sužinota paslaptimi galės pasinaudoti, neparsiduodamas nelabajam; ir toliau, žvejojamas auksą ties nykiuoju krantu, vis labiau neteko tos gerovės, kurią būtų turėjęs, jei kitose jūros vietose būtų traukęs pilnus tinklus žuvų arba dirbęs kitados labai pelningus darbus; tad kasdien grimzdo drauge su savo bičiuliu į vis didesnę skurdą, kol galiausiai pradėjo stigti net pačių būtiniausių dalykų.

Ir nors dėl to nuosmukio kaltas buvo tik Falkės užsispyrimas ir nelemtas aukso troškimas, nors abiejų mitybos rūpesčiai dabar gulė vien ant Kasparo Štrumpfo pečių, šis vis tiek niekada dėl nieko

jam nepriekaištavo; priešingai, vis dar tebebuvo jam toks pat nuolankus, taip pat pasitikėjo jo didesniu protu kaip ir tuomet, kai šiam visi darbai kuo puikiausiai klojosi; tai dar labiau didino Falkės sielvartą, bet drauge spyrė atkakliau ieškoti aukso, nes tuo tikėjosi ir savo bičiuliui atsilyginti už dabartinius nepriteklus. Be to, neatstojo ir tas nuolat per miegus girdimas prakeiktas žodis „Karmilhan“.

Žodžiu, skurdas, apgaulinga viltis ir godumas galų gale pavertė jį savotišku bepročiu, ir jis iš tikrųjų nusprendė pasielgti taip, kaip žmogiukas buvo liepęs, nors iš senos legendos žinojo, kad tokiu būdu atsiduoda tamsiosioms jėgoms.

Visi Kasparo atkalbinėjimai liko neišgirsti. Juo labiau jis maldavo bičiulį atsižadėti to baisaus ketinimo, juo didėjo Falkės užsispyrimas, ir geraširdis silpnavalis Kasparas galų gale sutiko jį lydėti ir padėti įvykdyti, ką žmogiukas buvo nurodęs. Abiem skausmas suspaudė širdį, kai ant ragų nėrė virvę savo gražiajai karvutei, vieninteliam turtui; ją nuo veršelio patys buvo užsiauginę ir niekada nesiryžo parduoti, nes negalėjo įsivaizduoti jos svetimose rankose. Bet piktoji dvasia, kuri dabar pristojo

prie Vilmo, užgniaučė visus geruosius jausmus, o Kasparas neįstengė pasipriešinti.

Jau ėjo rugsėjis, ir ilgosios Škotijos žiemos naktys jau buvo prasidėjusios. Sunkūs juodi debesys, varomi žvarbaus vakarų vėjo, grūdosi kaip ledkalniai Malstreme⁸⁴. Tamsūs šešėliai užklojo kalnų tarpeklius ir pelkėtus durpynus, o drumzlinos upių vagos atrodė juodos ir baisios lyg pragaro nasrai. Falkė žingsniavo pirmas, o iš paskos slinko Štrumpfas, bijodamas dėl savo paties drąsos; kai tik pažvelgdavo į vargšą gyvulėlį, kuris taip klusniai ir nieko nenujausdamas ėjo į mirtį nuo rankos, iki šiol jį maitinusios ir glosčiusios, akys paplūsdavo ašaromis.

Vargais negalais abu pasiekė siaurą, pelkėtą slėnį, vietomis apaugusį samanomis ir viržiais, nusėtą dideliais akmenimis ir apsuptą atšiaurių kalnų, kuriuos gaubė baltas rūkas, ir kur žmogus reitai įkelia koją. Atsargiai žengdami per linkstančią velėną, artėjo prie milžiniško akmens, stūksančio slėnio viduryje; nuo jo klykdamas pakilo išbaidytas erelis.

⁸⁴ Malstremas – verpetinga jūrų srovė netoli Norvegijos krantų.

Vargšė karvutė liūdnai subaubė tarsi pastebėjusi, kokia siaubinga ta vietovė, ir lyg pajutusi, kas jos laukia. Kasparas nusigrėžė, norėdamas nusišluostyti nepaliamajam srūvančias ašaras; jis pažvelgė žemyn į tarpekį, pro kurį buvo atėję ir iš kur girdėjo tolimą jūros bangų mūšą, paskui pakėlė akis į kalną viršūnes, kur tvenkėsi juodi angliniai debesys, ir protarpiais girdėjo duslų griausmą. Kai Kasparas atsisuko, Vilmas jau buvo vargšę karvutę pririšęs prie akmens ir, iškėlęs kirvį, taikėsi gerąjį gyvulėlį nudobti.

To Kasparui buvo per daug, kad ir dabar paklustų bičiulio valiai: sudėjęs rankas, puolė ant kelių.

- Dėl Dievo meilės, Vilmai Falke! - suriko nevilties kupinu balsu. - Pagailėk savęs, pagailėk karvutės! Pagailėk savęs ir manęs! Pagailėk savo sielos, savo gyvenimo! Jei šitaip nori išbandyti Viešpaties malonę, palauk rytojaus ir paaukok verčiau kitą gyvulį, o ne mūsų mieląją karvutę.

- Kasparai, ar iš galvos išsikraustei? - rėkė Vilmas kaip pasiutęs, vis dar tebelaikydamas virš galvos iškeltą kirvį. - Pagailėsiu karvės, o pats badu stipsiu?

- Nemirsi badu, - atsakė Kasparas ryžtingai, - kol turiu rankas, badauti tau neteks; dirbsiu tavo

labui nuo aušros iki sutemos, tik neatimk savo sielai palaimos, o vargšui gyvulėliui – gyvybės!

– Tada imk kirvį ir perskelk galvą man, – sušuko grėsmingu balsu Falkė. – Nesitrauksiu iš čia nė žingsnio, kol neturėsiu, ko noriu. Ar iškelsi už mane Karmilhano lobius? Ar tavo rankos gali uždirbti daugiau nei skurdžiausiam pragyvenimui? Bet jos gali užbaigt mano sielvartą – tad eikš ir aukok mane!

– Vilmai, žudai karvę, žudyk ir mane! Aš nieko nereikalauju, tik gaila tavo sielos. Juk tai piktu⁸⁵ aukuras, o auka, kurią ant jo nori padėti, skirta tamsybių valdovui.

– Nieko apie tai nežinau, – atkirto Falkė, tulžingai šypsodamasis kaip žmogus, kuris yra tvirtai nusprendęs negirdėti nieko, kas galėtų sukliudyti jo ketinimą. – Kasparai, pats iškvailėjai ir mane varai iš proto, še, – kalbėjo jis, sviesdamas šalin kirvį ir griebdamas nuo akmens peilį, tarsi norėdamas suvaryt jį sau į krūtinę, – še, imk karvę, jei aš tau nereikalingas!

⁸⁵ Piktai – nuo III a. po Kr. žinomi šiaurės Škotijos, arba Kaledonijos, kurios nebuvo užėmę romėnai, galų genties keltų gyventojai.

Tą pačią akimirką Kasparas prišoko prie jo, išplėšė iš rankos žudymosi įnagį, čiupo už kirvio, užsimojo ir taip tvojo mylimajam gyvulėliui per galvą, kad tas nė nevirptelėjęs krito negyvas po savo šeimininko kojomis.

Tą akimirką, kai Kasparo kirvis smigo vargšui gyvuliui į galvą, blykstelėjo žaibas, ir trenkė griausmas, o Falkė žiūrėjo į savo bičiulį tokiomis akimis, kokiomis suaugęs žmogus su nuostaba žvelgia į vaiką, drįsusį padaryti tai, ko pats nesiryžo. Štrumpfo, atrodo, nei perkūno trenksmas išgąsdino, nei bežadis bičiulio nustebimas sutrikdė: netaręs nė žodžio, prišoko prie karvės ir ėmė lupti odą. Kiek atsitokėjęs padėjo ir Vilmas, bet taip aiškiai nenorėdamas, kaip pirma troško savo aukos.

Kol juodu šitaip darbavosi, suplaukė audros debesys, kalnuose dundėjo griaustinis, siaubingi žaibų zigzagai vinguriavo aplink akmenį ir tarpeklio samanomis, o vėjas, dar nespėjęs pakilti į šį aukštį, kaukdamas siautė slėniuose ir pajūryje. Kai odą pagaliau nudyre, žvejai pasijuto kiaurai permirkę. Jie patiesė odą ant žemės, ir Kasparas suvyniojo į ją Falkę ir surišo taip, kaip tas buvo liepęs. Tik dabar, viską baigus, vargšas Kasparas, su užuojau-

ta žiūrėdamas į bičiulį, iš godumo netekusį proto, drebančiu balsu paklausė:

- Gal dar ką galėčiau tau padaryti, Vilmai?

- Nieko daugiau, - atsakė tas, - lik sveikas!

- Sudie, - tarė Kasparas. - Tesaugo tave Dievas ir atleidžia tau, kaip ir aš atleidžiu!

Tai buvo paskutiniai žodžiai, kuriuos Vilmas dar nugirdo, nes Kasparas kaipmat išnyko vis juodėjančioje tamsoje. Tą pačią akimirką sužžė viena iš baisiausių vėtrų, kokios Vilmas dar niekada nebuvo girdėjęs. Prasidėjo ji, tvykstelėjus žaibui, kurio šviesoje išvydo visai arti savęs ne tik kalnus ir uolas, bet ir žemai nusidriekusį slėnį, putojančią jūrą su įlankoje išsibarsčiusiomis salomis, tarp kurių pamatė, kaip jam rodėsi, didžiulį, keistą, nulūžusiu stiebu laivą, o tas vėl staiga dingo tamsos bedugnėje. Perkūnas trankėsi, kad net ausys kurto. Nuo kalnų ėmė riedėti atitrūkę akmenys, keldami pavojų gyvybei. Prapliupo toks lietus, kad netrukus visas siauras pelkėtas slėnis plūste paplūdo, o vanduo vis kilo ir jau siekė Vilmo pečius; gerai dar, kad Kasparas buvo jį paguldęs kiek aukščiau ir padėjęs galvą ant kauburio, kitaip jau būtų prigėręs. Vanduo nepaliaujamai kilo, ir juo labiau Vilmas stengėsi ištrūkti iš pavojingos padėties, juo

tvirčiau jį laikė oda. Veltui šaukėsi Kasparo. Tas jau buvo toli. O šauktis nelaimėje Dievo nedrįso; šiurpas purtė kūną nuo minties kreiptis pagalbos į tas jėgas, į kurių galią jautėsi pakliuvęs.

Vanduo jau sėmėsi į ausis, jau lietė lūpų kraštus. „O Dieve, man galas!“ – sušuko jis pajutęs, kad srautas užtelėjo ant veido; bet tą akimirką pasigirdo silpnas tartum krintančio vandens šniokštimas, ir burna vėl išniro į paviršių. Vanduo kažkur prasiveržė pro akmenis. Kadangi tuo pačiu metu ir lietus kiek liovėsi, ir dangus prašviesėjo, tai Vilmo nusivylimas irgi atlėgo – vėl blykstelėjo vilties spindulėlis. Jausdamas, kiek neteko jėgų – tarsi po žūtbūtinės kovos, nors be galo troško išsivaduoti iš nelaisvės, iškart suprato, kad taip beatodairiškai siektas tikslas dar toli gražu nepasiektas; kai praėjo tiesioginė grėsmė gyvybei, į širdį vėl su visomis furijomis⁸⁶ grįžo godulys; įsitikinęs, kad savo pasieks tik išsverdamas, nurimo ir, iškamuotas šalčio bei nuovargio, kietai užmigo.

Taip miegojo gal kokias dvi valandas – kol šalto oro gūsis pūstelėjo į veidą, ir tarsi artėjančių

⁸⁶ Furijos – romėnų keršto deivės, požemio karalystės gyventojos.

jūros bangų šniokštimas prižadino iš palaimingo užsimiršimo. Dangus vėl buvo užtemęs, ir žaibas, panašus į tą, kuriuo prasidėjo pirmoji audra, dar kartą nutvieskė vietovę, ir jam vėl pasirodė, kad mato svetimšalį laivą – dabar visai arti Stynfolio uolos – pakibusį ant aukštos bangos ir staigiai neriantį į gelmę. Vis dar stovėjo prieš akis fantastiškas reginys, nes nesiliaujantis žaibavimas gerai apšvietė jūrą, kai staiga iš slėnio pakilo vandens stulpas, didumo sulig kalnu, ir taip trenkė Vilną į uolą, kad tas neteko sąmonės.

Kai atsipeikėjo, audra buvo nurimusi, dangus prasiblaivęs, bet pakraščiais tebežaubavo. Gulėjo jis slėnį supusio kalnyno papėdėje ir jautėsi taip sudaužytas, kad vos įstengė pasijudinti. Bangos užė nebe taip garsiai, ir dabar tame užesyje girdėjo iškilmingą muziką, panašią į bažnytinį giedojimą, – iš pradžių labai silpną, todėl pamanė, kad tai tik rodosi. Tačiau garsai ausis pasiekė dar daug kartų ir kiekvieną sykį buvo vis aiškesni ir artesni; galiausiai suvokė, kad čia ta pati psalmės melodija, kurią praeitą vasarą buvo girdėjęs vieno olandų silkių žvejo laive.

Pagaliau pradėjo skirti net balsus, ir jam rodėsi, kad girdi ir anos giesmės žodžius; balsai dabar

sklido iš slėnio, ir kai Vilmas šiaip taip prišliaužė prie akmens ir padėjo ant jo galvą, tikrai išvydo į žmones panašių būtybių eiseną, kuri giedodama artinosi tiesiai prie jo. Sielvartas ir baimė buvo matyti tų žmonių veiduose, o nuo jų drabužių, kaip jam rodėsi, varvėjo vanduo.

Štai jie jau visai netoli – ir giesmė nutilo. Eisenos priešakyje žengė keletas muzikantų, už jų – būrelis jūreivių, o šiems iš paskos – aukštas tvirtas vyras, apsitaisęs senoviškais, gausiai auksu siuvinėtais drabužiais, su kardu prie šono ir rankoje laikydamas ilgą, storą, auksu nusagstytą bambuko lazdą. Šalimais bidzeno negriukas, retsykiaais paduodamas savo šeimininkui ilgą pypkę, kurią tas, kelis kartus iškilmingai užsitraukęs, ėjo toliau.

Priešais Vilną jis sustojo kaip įbestas, o kiti ne taip puošniai apsirengę vyrai, kurie irgi laikė rankose pypkes, bet ne tokias brangias kaip toji, kurią negriukas nešė petingajam vyriškiui iš paskos, sustojo šiam iš abiejų pusių. Už jų rikiavosi kiti žmonės, tarp kurių buvo nemažai moterų su vaikais – vienus jos nešėsi ant rankų, kitus šiaip vedėsi; apsitaisę jie buvo brangiais nematytais drabužiais. Eiseną baigė būrys olandų jūrininkų: burnas

jie buvo prisikimšę tabako ir dar į dantis įsikandę rudas pypkutes; jie rūkė, niūriai tylėdami.

Su siaubu spoksojo žvejys į šitą keistą sueigą, bet noras žinoti, kas bus toliau, didino jo drąsą. Ilgai visi taip stovėjo aplink jį, o iš pypkių rūks-tantys dūmai kilo tarsi debesis, pro kurių mirgėjo žvaigždės. Ratas aplink Vilną vis siaurėjo, jūrinin-kai traukė pypkes vis stipriau, ir dūmų debesis, kurieėjo iš jų burnų ir pypkių, vis tirštėjo.

Falkė buvo drąsus, narsus vyras, pasirengęs visokiems netikėtumams, bet kai pamatė, kad ta neregėta minia jį vis labiau supa ir spaudžia, tarsi norėdama sumindžioti, drąsa išgaravo, kaktą išpy-lė šaltas prakaitas, ir jau manė, kad iš baimės galą gaus. Tačiau nesunku įsivaizduoti jo siaubą, kai, pakėlęs akis, prie savo galvos išvydo sėdint gel-tonąjį žmogiuką, tokį pat sustingusį ir tiesų, kaip buvo matęs aną kartą, tiktai dabar jis, tarsi visus pamėgdžiodamas, irgi buvo įsikandęs pypkę. Mir-tinai persigandęs, Vilmas sušuko, kreipdamasis į vyriausiąjį.

- Vardan to, kuriam tarnaujate, sakykite, kas jūs tokie? Ir ko norite iš manęs?

Aukštasis vyras užtraukė tris dūmus, dar iškilmingiau nei pirma, padavė pypkę tarnui ir atsakė lediniu balsu:

- Esu Aldretas Francas van der Svelderis, laivo „Karmilhanas“ iš Amsterdamo kapitonas, to laivo, kuris, grįždamas iš Batavijos, nuskendo su žmonėmis ir kroviniu prie šio uolėto kranto; štai - mano vyresnieji, štai - mano keleiviai, o anie - mano šaukieji jūrininkai, visi prigėrė kartu su manimi. Kodėl išsišaukei mus iš giliųjų jūros buveinių?

- Norėčiau sužinoti, kur yra Karmilhano lobiai.

- Jūros dugne.

- Kurioje vietoje?

- Stynfolio oloje.

- Kaip juos paimti?

- Žąsis dėl silkės neria į vandenį, ar Karmilhano lobiai nėra verti to paties?

- Kiek teks mano daliai?

- Daugiau nei pravalgysi per visą gyvenimą.

Geltonasis žmogiukas šyptelėjo kreiva šypsena, o susirinkusieji garsiai nusikvatojo.

- Ar baigėi?

- Baigiau. Lik sveikas!

- Viso labo, iki pasimatymo, - atsakė olandas ir apsisuko eiti; giedotojai vėl sustojo eisenos prieky-

je, ir visa procesija pajudėjo ta pačia tvarka, kokia buvo atėjusi: giedodama tą pačią iškilmingą giesmę, kuri tolstant girdėjosi vis silpniau, kol galiausiai visai susiliejo su bangų ūžesiu. Dabar Vilmas sukaupe paskutines jėgas, norėdamas išsivaduoti iš nelaisvės. Galų gale pavyko ištraukti vieną ranką, su kuria atnarpiojo jį supusias virves, ir paskui visai išsiriti iš odos. Net neatsigręždamas nuskubėjo į savo trobelę, o čia rado vargšą Kasparą Štrumpfą, „be sąmonės tysantį asloje. Daug vargo, kol atgaivino, ir šis nuoširdus žmogus verkė iš džiaugsmo, vėl pamatęs jaunystės bičiulį, kurį jau laikė žuvusiu. Bet džiaugsmo spindulys veikia užgeso, kai išgirdo, ką baisaus Vilmas ketina daryti.

- Verčiau į pragarą prasmegsiu, negu gyvensiu ir skursiu tarp šitų nykių sienų. Padėsi man, ar ne - vis tiek einu.

Taręs šiuos žodžius, Vilmas pasigriebė deglą, skiltuvą, virvę ir išbėgo pro duris. Kasparas lėkė iš paskos, vos atgaudamas kvapą, ir pavijo jį tik tada, kai tas jau stovėjo ant uolos, kurioje anąkart slėpėsi nuo audros, ir rengėsi virve leisti į užiančią juodą kiaurymę. Supratęs, kad jokie atkalbinėjimai to iš proto einančio žmogaus nebesulaikys,

Kasparas norėjo leisti kartu, bet Falkė liepė pasilikti viršuje ir laikyti virvę.

Pats, įtempęs visas jėgas, – o tokios drąsos ir stiprybės gali suteikti tik akliausias gobšumas, – nusliugė į olą ir šiaip taip užsikabino ant išsikišusio akmens krašto, po kuriuo ūždamos ritosi juodos putojančios bangos. Godžiomis akimis ėmė žvalgyti gelmę ir pagaliau po pat kojomis pamatė kažką blizgant. Padėjęs deglą, nėrė į dugną, čiu po kažkokį sunkų daiktą ir ištraukė į paviršių. Tai buvo geležinė dėžutė, pilna auksinių pinigų. Tuoju pat pranešė bičiuliui, ką radęs, bet visai nenorėjo girdėti jo maldavimų, kad to užteks, ir liptų iš urvo lauk. Falkė sakė, kad tai tik pirmas atlygis už jo ilgai trukusias pastangas.

Dar kartą šoko į bangas, bet iš jūros pasigirdo garsus kvatojimas, ir Vilmo Falkės niekas daugiau nebematė. Kasparas grįžo namo vienas, bet jau visai kitoks žmogus. Silpnas jo protelis ir jautri širdis nebepakėlė tų keistų sukrėtimų, ir jam pasimaišė galva. Nebežiūrėjo daugiau namų, klaidžiojo dieną naktį po apylinkes, vis įsmeigęs akis į vieną tašką, o seni pažįstami vieni gailėjo, kiti šalinosi jo. Vienas žvejys tikino, kad audringą naktį atpažinęs Vilimą Falkę tarp pakrante einančių

„Karmilhano“ įgulos žmoniu; tą pačią naktį dingio ir Kasparas Štrumpfas.

Visur jo ieškojo, bet jokio pėdsako aptikti nepavyko. Žmonės pasakoja, kad ne vienas matęs jį kartu su Falke tarp užburtojo laivo įgulos, o tas laivas nuo to laiko reguliariais protarpiais pasirodantis ties Stynfolio ola.

* * *

- Jau seniai po vidurnakčio, - tarė studentas, kai jaunasis auksakalys baigė pasakoti, - dabar, manau, nebėra jokio pavojaus; man pačiam akys lipte limpa, todėl visiems patariu gultis ir kaip reikiant išsimiegoti.

- Palaukčiau dar iki antros valandos, - samprotavo medžoklis. - Ne veltui žmonės sako: „Nuo vienuoliktos iki antros - plėšikų metas“.

- Ir man taip atrodo, - pritarė mechanikas, - nes jei kas rengiasi mus pulti, tai tinkamiausias metas - po vidurnakčio. Todėl, man rodos, studentas galėtų tęsti savo pasakojimą, kurį dar ne visai yra baigęs.

- Aš neatsisakau, - sutiko jaunuolis, - bet tik mūsų kaimynas, ponas medžioklis, negirdėjo pradžios.

- Pats suprasiu, kaip buvo, tiktai pasakok! - atsiliepė medžioklis.

- Taigi, - buvo bepradedęs studentas, kai tą akimirką sulijo šuo. Visi, sulaikę kvapą, ėmė klausytis; tuojau pat iš grafienės kambario išpuolė tarnas ir pranešė, kad palei namo sieną prie smuklės atslenka apie dešimt ar dvylika ginkluotų vyrų.

Medžioklis čiupo šautuvą, studentas - pistoletą, auksakalio mokinys - lazdą, o vežikas išsitraukė ilgą peilį. Sustoję žiūrėjo vienas į kitą, nežinodami, ką toliau daryti.

- Einam prie laiptų! - pasiūlė studentas. - Du ar tris nenaudėlius patiesime anksčiau, nei jie mus įveiks. - Antrą pistoletą jis padavė mechanikui, ir susitarė, kad šaus tik paeiliui. Visi sustojo prie laiptų: studentas ir medžioklis užėmė visą jų plotį; šalia medžioklio įsitaisė drąsusis mechanikas ir, persisvėręs per turėklą, nutaikė pistoleto vamzdį į patį laiptų vidurį. Už jų stėjo auksakalys ir vežikas, pasirengę, jei tektų susikibti vienas prieš vieną, padaryti viską, kas priklauso. Taip jie styrojo kelias minutes tylėdami ir laukdami, kas bus:

pagaliau išgirdo atsidarant laukujas duris ir, kaip jiems pasirodė, šnibždantis keletą balsų.

Dabar jau girdėjo keliolikos žmonių žingsnius, kurie artėjo prie laiptų; štai jau lipa aukštyn, ir ties viduriu pasirodė trys vyrai; tie, matyt, nenučiuokė, koks sutikimas jų laukia. Kai jie suko pro laiptų ramsčius, medžioklis tvirtu balsu sušuko:

- Stot! Dar žingsnis, ir nesikelsit iš vietos. Atlenkt gaidukus, draugai, ir gerai taikyt!

Plėšikai išsigando, skubiai atsitraukė ir ėmė tarp savęs tartis. Netrukus vienas grįžo ir tarė:

- Ponai! Būtų kvaila jums bergždžiai aukoti gyvybes, nes mūsų yra tiek, kad visus aliai vieno kaimat ištaškytume; verčiau pasitraukite, ir niekam nė plaukas nenukris nuo galvos; neimsime iš jūsų nė skatiko.

- Tai ko jums reikia? - paklausė studentas. - Nemanykite, kad tokiais valkatomis patikėsime? Niekados! Jei norit ką atimti, prašom, dėl Dievo meilės, bet pirmam, kuris drįs iš už kampo iškišti nosį, įsodinsiu kulką į kaktą, ir tam niekuomet galvos nebeskaudės!

- Atiduokite mums geruoju poniją! - atsakė plėšikas. - Jai nieko neatsitiks, nugabensime į vieną saugią ir patogią vietelę, o jos žmonės tegu joja

atgal ir praneša jo šviesybei grafui, kad teiktųsi ponią išpirkti už dvidešimt tūkstančių guldenu.

- Ką, tokių siūlymų čia turime klausytis? - atkirto medžioklis, grieždamas iš pykčio dantimis, ir atlaužė gaiduką. - Skaičiuoju iki trijų, jei po trečio nepasitrauksi, paleidžiu kulką; vienas, du...

- Stok! - suriko perkūnišku balsu plėšikas. - Kur matyta šauti į beginklį žmogų, kuris su jumis taikiai derasi? Kvailas berne, gali mane nušauti, didvyriškumas čia menkas, bet dvidešimt draugų - jie už mane atkeršys. Kokia nauda tavo poniai grafienei, jei negyvi ar sužeisti drybsosite ant grindų? Patikėk manim, jei pasiduos ji geruoju, elgsimės pagarbiai, bet jei, kol suskaičiuosiu iki trijų, nenuleisite pamažu gaidukų, jai bus blogai. Gaidukus nuleist: vienas, du, trys!

- Su tais šunsnukiais menki juokai, - tarė pašnibždomis medžioklis, vykdydamas plėšiko įsakymą. - Iš tikrųjų mano gyvybė niekis, bet jei vieną nudėsiu, teks mano poniai nepalyginti daugiau atkentėti.

- Reikia pasitarti su grafiene. Duokite laiko, - dabar jau šnekėjo jis visu balsu, - sudarome pusvalandžio paliaubas, kad galėtume parengti grafie-

nę, nes, sužinojusi taip staigiai, gali gauti širdies smūgį.

- Sutarta, - atsakė plėšikas ir nedelsdamas pastatė prie laiptų šešių vyrų sargybą.

Priblokšti ir sumišę nelaimingi keliauninkai nusekė paskui medžioklį į grafienės kambarį; šis buvo taip arti, o derybos vyko taip garsiai, kad grafienė girdėjo kiekvieną žodį. Ji sėdėjo išblyškusi ir visa virpėjo, bet buvo matyti, kad yra tvirtai nusprendusi paklusti likimui.

- Kodėl turėčiau be reikalo statyti ant kortos tokių puikių žmonių gyvybes? - tarė ji. - Kaip galiu jus kviesti stoti į beviltišką gynybą jus, kurie manęs net nepažįstate. Ne, nematau kitos išeities, kaip pasiduoti šitiems niekšams.

Visus sujaudino grafienės drąsa ir ištikusi nelaimė. Medžioklis pro ašaras prisiekinėjo, kad neištvers tokios gėdos. Studentas keikė save ir savo šešių pėdų ūgį.

- Kad būčiau bent puse galvos mažesnis, - bėdojo jis, - ir kad neturėčiau barzdos, tada žinočiau, ką daryti. Persirengčiau ponios grafienės drabužiais, ir tie bjaurybės negreitai susivoktų, kaip juos apmoviau.

Ir Feliksą smarkiai paveikė šitos moters neganda. Visa jos esybė atrodė jam be galo jaudinanti ir artima; nuotaika buvo tokia, tarsi į šią siaubingą bėdą būtų pakliuvusi jo anksti mirusi motina. Širdyje jautė tokį dvasios pakilimą, tiek drąsos, kad mielai būtų už ją atidavęs gyvybę. Kai studentas ištarė anuos žodžius, iškart blykstelėjo mintis, priverčiusi jį pamiršti bet kokią baimę, bet kokią atsargumą – reikia gelbėti šią moterį.

– Jei tik tiek reikia, – tarė jis nedrąsiai, rausdamas ir žengdamas į priekį, – jei tereikia nedidelio ūgio, veido be barzdos ir drąsios širdies, kad maloningoji ponია būtų išgelbėta, tai gal manęs nesupeiksite; vilkitės, dėl Dievo meilės, mano apsiaustą, dėkitės ant savo gražiujų plaukų mano skrybėlę, užsimeskite ant nugaros mano ryšulėlį ir – keliaukite, pasivadinsi auksakaliu Feliksu, savo keliais!

Visus nustebino jaunikaičio drąsa. Medžioklis iš džiaugsmo puolė jam ant kaklo.

– Aukso vaikine, – sušuko jis, – ar tikrai taip žadi padaryti? Persirengti mano maloningosios ponios drabužiais ir ją išgelbėti? Pats Dievas siunčia tau tokią mintį, bet vieno tavęs nepaliksiu, pasiduosiu drauge su tavimi, būsiu kartu kaip tavo geriausias

bičiulis ir, kol aš gyvas, tenedriš jie tau ką nors bloga padaryti.

- Ir aš einu su tavimi, kaip mane gyvą matai! - atsiliepė studentas.

Ilgai reikėjo įkalbinėti, kol grafienė sutiko su siūlymu. Jai nedavė ramybės, kad svetimas žmogus turi dėl jos aukotis; šiurpas ėmė pagalvojus, kaip plėšikai, apgaulei paaiškėjus, puls keršyti nelaimingajam, siaubas. Bet galop nusileido: iš dalies jaunikaičio prašoma, iš dalies įtikinta, kad išsigelbėjusi galės padaryti viską, kad ir jaunikaitį ištrauktų iš bėdos.

Medžioklis ir kiti keliauninkai palydėjo Feliksą į studento kambarį, kur šis greitai užsimetė keltą grafienės drabužių. Medžioklis dėl viso pikto prisegė jam dar kelias netikras tarnaitės garbanas ir uždėjo moterišką skrybėlaitę, ir visi tikino, kad niekas neatpažins. Net mechanikas dievažijosi, kad, sutikęs gatvėje, temptų nuo galvos kepurę, neįtardamas, kad rodo pagarbą savo drąsiajam bičiuliui.

Tuo metu grafienė, kambarinės padedama, išsitraukė iš jaunojo auksakalio ryšulėlio drabužius ir jais apsitašė. Ant kaktos užmaukšlinta skrybėlė, rankoje - kelionės lazda, o ant nugaros - gerokai

palengvėjęs ryšulys padarė ją visai neatpažįstama; kitu laiku keliauninkai būtų iš to neįprasto maskarado gardžiai pasijuokę. Naujasis pameistris su ašaromis akyse dėkojo Feliksui ir žadėjo kuo greičiausiai atsiųsti pagalbą.

- Tik vieną prašymą dar turiu, - tarė Feliksas. - Mano ryšulėlyje, kurį užsidėjote ant nugaros, yra nedidelė dėžutė - saugokite ją kruopščiai! Jeigu ji pražūtų, būčiau visą gyvenimą nelaimingas; turiu ją nunešti savo įmotei ir...

- Gotfrydas, medžioklis, žino, kur mano pilis, - atsakė ji. - Viską atgausite, kaip yra, nes tikiuosi, taurusis jaunikaiti, pats ateisite priimti mano vyro ir mano padėkos.

Nespėjo Feliksas atverti burnos, kai nuo laiptų pasigirdo rūstūs plėšikų balsai. Jie šaukė, kad laikas jau praėjo, ir viskas parengta grafienei išgabenti. Medžioklis nusileido laiptais ir pareiškė, kad nuo ponios nesitrauks nė per žingsnį ir verčiau eis su jais, nesvarbu, kur, - kad tik nereikėtų grįžti pas valdovą be ponios. Ponios lydėti prašė leidžiamas ir studentas. Plėšikai ėmė tartis ir galop nusprendė sutikti, tiktai su sąlyga, kad medžioklis atiduos ginklus. Visiems kitiems įsakė, kol grafienė bus išgabenta, nesijudinti iš vietos.

Feliksas nuleido ant veido šydą, kuris buvo užtemptas ant skrybėlės, atsisėdo kampe, pasirėmė ranka kaktą ir šitokia be galo susikrimsio žmogaus poza ėmė laukti plėšikų. Kiti keliauninkai perėjo į gretimą kambarį ir įsitaisė taip, kad matytų, kas dedasi. Medžioklis, apsimesdamas baisiai nuliūdęs, atsisėdo kitame grafienės kambario kampe, bet nieko neišleido iš akių. Taip besėdint, po kelių minučių atsidarė durys, ir į kambarį įžengė gražus, elegantiškai apsirengęs kokių trisdešimt šešerių metų vyras. Jis vilkėjo kažkokia karine uniforma, ant krūtinės puikavosi ordinas, prie šono kabėjo kardas, o rankoje laikė gražiomis plunksnomis padabintą skrybėlę. Jam įėjus, du jo vyrai iškart stojo prie durų į sargybą.

Žemai nusilenkęs, jis prisiartino prie Felikso; buvo matyti, kad tokia kilminga dama jį gerokai varžo. Tik po kelių nevykusių mėginimų galiausiai pasisėkė deramai prašnekti.

- Maloningoji ponija, - tarė jis, - gyvenime būna atvejų, kai reikia šiek tiek kantrybės. Dabar tokia valanda atėjo jums. Nemanykite, kad nors menkiausią akimirką galiu pamiršti pagarbą tokiai kilmingai damai; turėsite visus patogumus, dėl nieko nereikės skūstis, nebent dėl baimės, kurią ši

vakarą patyrėte. – Čia jis nutilo, tarsi laukdamas atsakymo; bet kadangi Feliksas atkakliai tylėjo, kalbėjo toliau. – Nelaikykite manęs nedoru plėšiku ar galvažudžiu! Esu nelaimingas žmogus, kurį nepalankios aplinkybės privertė šitaip gyventi. Ketiname visai pasitraukti iš šio krašto, todėl kelionei reikia pinigų. Kur kas paprasčiau būtų puldinėti pirklius ar pašto karietas, bet dėl to gal ne vieną žmogų įstumtume visam gyvenimui į nelaimę. Jo šviesybė grafas, jūsų vyras, prieš pusantrą mėnesio gavo penkių šimtų tūkstančių talerių palikimą. Drįstame iš tos sumelės prašyti tik dvidešimt tūkstančių guldenu, – kaip matote, visiškai teisingas ir kuklus reikalavimas. Todėl būkite maloni ir tuojau pat parašykite savo vyrui atvirą laišką, kuriame pranešate, kad mes jus sulaikėme, ir kad jis kiek galint greičiau atsiųstų išpirką; jei ne, – tikiuosi, mane suprantate – būsime priversti su jumis pasielgti šiek tiek griežčiau. Pinigus priimsime tik su sąlyga, jei bus laikomasi didžiausios paslapties, ir jei juos pristatys vienas vienintelis žmogus.

Viską, kas čia dėjosi, smuklės svečiai stebėjo labai atidžiai ir su širdies nerimu, bet labiausiai baiminosi, žinoma, grafienė. Jai atrodė, kad jaunikaitis, pasiaukojęs dėl jos, kiekvieną akimirką gali

išsiduoti. Ji buvo tvirtai pasiryžusi jį išpirkti, net už didžiausius pinigus, bet toks pat tvirtas buvo jos sprendimas nė už ką pasaulyje nesusidėti su plėšikais. Auksakalio švarko kišenėje ji užčiuopė peilį. Konvulsingai spausdama jį atlenktą rankoje, buvo pasirengusi verčiau nusižudyti, nei iškęsti tokią gėdą. Ne mažesnė baimė kaustė ir Feliksą. Nors stiprybės ir paguodos teikė mintis, kad padėti nelaimingai, į beviltišką padėtį patekusiai moteriai yra vyriška ir garbinga, tačiau bijojo sukelti įtarimą koku nors judesiu ar išsiduoti balsu. Ypač sunerimo, kai plėšikas pareikalavo rašyti laišką.

Kaip rašyti? Kaip neišsiduodant kreiptis į grafą, kokia turi būti laiško forma?

Baimė nepakeliama pasidarė tada, kai plėšikų vadas pakišo po nosimi popieriaus lapą ir plunksną, liepė pasikelti šydą ir rašyti.

Feliksas nežinojo, kaip puikiai jam tiko tie dražiniai, kuriais dabar vilkėjo; jei būtų žinojęs, nė per nago juodymą nebūtų reikėję jaudintis dėl to, kad gali būti demaskuotas. Kai vis dėlto norom nenorom pakėlė šydą, uniformotasis vyriškis atrodė priblokštas moters grožio ir jos šiek tiek vyriškų, drąsių veido bruožų, todėl į ją ėmė žiūrėti su dar didesne pagarba. Skvarbios jaunojo auksaka-

lio akys tai pastebėjo. Aprimęs, kad bent šią akimirką negresia pavojus būti išaiškintam, griebė plunksną ir ėmė rašyti savo tariamajam vyrui taip, kaip buvo kadaise skaitęs vienoje senoje knygoje. Jis rašė:

Mano pone ir vyre!

Aš, nelaiminga Jūsų žmona, buvau netikėtai kelionėje sulaikyta naktį žmonių, kurių gerais ketinimais tikėti negaliu. Jie tol manęs nepaleis, kol Jūs, gerbiamasis grafe, nesumokėsite jiems 20 000 guldenų.

Jie kelia sąlygą, kad Jūs nemėgintumėte skųstis valdžiai ir neieškotumėte jos pagalbos, o pinigus atsiųstumėte per kokį nors vieną žmogų į Špesarto girios smuklę; kitaip jie man grasina ilga ir sunkia nelaisve.

Meldžiu Jus kuo greičiausios pagalbos.

Jūsų nelaiminga žmona

Feliksas padavė šį keistą laišką plėšikų vadeivai, tas jį perskaitė ir liko patenkintas.

- Dabar priklauso tik nuo jūsų pačios, - tęsė jis, - ką pasirinksite palydovu: savo kambarinę ar

medžioklį. Vieną iš jų siūsiu su laišku pas jūsų gerbiamąjį vyrą.

- Mane lydės medžioklis ir štai šitas ponas, - atsakė Feliksas.

- Gerai, - sutiko plėšikas, nuėjo prie durų ir pakvietė kambarinę. - Dabar paaiškinkite tai moteriškai, ką ji turi daryti!

Kambarinė atėjo, visa baisiausiai drebėdama. Ir Feliksas išbalo pagalvojęs, kad dabar vėl lengvai gali išsiduoti. Bet nesuvokiama drąsa, kuri jį ką tik taip stiprino, ir šį kartą suteikė liežuviui miklumo.

- Neturiu ką daugiau pavesti, - tarė jis, - tik paprašyti grafa, kad kuo greičiau ištrauktų mane iš tos baisios bėdos.

- Ir, - pridūrė plėšikas, - kad kuo tiksliausiai ir aiškiausiai pasakytumėte jo šviesybei grafui, kad laikytų liežuvį už dantų ir nė piršto nepajudintų, kol žmona nebus jo rankose. Mūsų žvalgai nedelsdami viską praneš, kitaip neliks jokių garantijų.

Virpėdama kambarinė prižadėjo padaryti viską, kas liepta. Jai dar buvo įsakyta atrinkti ir sudėti į ryšulėlį poniai grafienei kai kurių drabužių ir skalbinių, nes jie negali tempti daug lagaminų. Kai tai buvo padaryta, plėšikų vadas žemai nusilenkė ir pakvietė grafienę eiti paskui jį. Feliksas

atsistojo, medžioklis ir studentas nusekė iš paskos, ir visi trys, lydimi plėšikų vado, nusileido laiptais.

Prie girios smuklės stovėjo daug arklių. Vieną paskyrė medžiokliui, kitas, nedidelis gražus gyvulėlis su moterišku balnu, buvo parengtas grafienei, trečią davė studentui. Vadas įkėlė jaunąjį auksakalį į balną, pririšo diržais ir pats šoko ant žirgo. Jis įsitaisė damai iš dešinės, o iš kairės stojo kitas plėšikas; plėšikai taip pat apsupo medžioklį ir studentą. Kai ant arklių susėdo visa gauja, vadas sušvilpė, duodamas ženklą judėti, ir visas būrys netrukus išnyko girioje.

Tie, kurie buvo susirinkę antro aukšto kambaryje, dabar po visų negandų lengviau atsikvėpė. Kaip paprastai esti po didelės nelaimės ar netikėto pavojaus, jie būtų, ko gero, ir pralinksmėję, jei nebūtų lindusi į galvą mintis, kas bus trims draugams, kuriuos plėšikai išsigabeno visų akivaizdoje. Kiekvienas stebėjosi jaunuoju auksakaliu, o grafienei iš susijaudinimo negalėjo sulaikyti ašarų, pagalvojusi, kaip be galo turi būti dėkinga žmogui, kuriam iki šiol nepadarė nieko gero ir kurio net nepažinojo. Vienintelė paguoda buvo ta, kad Feliksą lydėjo drąsusis medžioklis ir narsusis studentas; jie galės vyruką nuraminti, jei tas kartais

pasijustų nelaimingas, negana to, ruseno viltis, kad sumanusis medžioklis gal sugalvos kokį būdą pasprukti.

Visi ėmė tartis, ką daryti toliau. Grafienė, kuri plėšikams nebuvo nieko įsipareigojusi, nusprendė tučtuojau grįžti pas vyrą ir stengtis, kad plėšikai būtų surasti ir išvaduoti belaisviai; vežikas žadėjo vykti į Ašafenburgą ir pranešti teismui, kad pradėtų plėšikus persekioti. O mechanikas norėjo tęsti kelionę toliau.

Tą naktį keliauninkų niekas daugiau nebevargino; girios smuklėje, kur neseniai dėjosi tokie baisūs dalykai, įsiviešpatavo mirtina tylą. Bet kai rytą grafienės tarnai nusileido į apačią, norėdami susitaisyti kelionei, tuojau parbėgo ir pranešė, kad su šeimininke ir jos samdiniais negerai: smuklėje jie guli surišti ir maldauja pagalbos.

Išgirdę šią naujieną, keliauninkai nustebę žiūrėjo į vienas kitą.

- Ką? - sušuko mechanikas. - Išsina, kad tie žmonės niekuo dėti? Vadinasi, jų atžvilgiu buvome neteisūs, juk jie su plėšikais nebuvo susitarę!

- Guldau galvą, - atsakė vežikas, - mes buvome teisūs. Visa tai - akių dūmimas, kad nekristų įtarimas ant jų. Ar neatsimenate, kokie neaiškūs

buvo visų veidai? Ar pamiršote, kaip ant manęs, kai norėjau nusileisti laiptais, šoko dresuotas šuo, kaip tuojau prisistatė šeimininkė su bernu ir nepatenkinta kamantinėjo, ko aš čia ieškau? Bet, antra vertus, mums tai išėjo į naudą, bent jau pasisekė poniai grafienei. Jei smuklėje nebūtų atrode įtartiną, jei šeimininkė nebūtų kėlus nepasitikėjimo, mes nebūtume susiję į krūvą ir budėję. Plėšikai būtų mus užpuolę miegančius arba prie durų pastatę sargybą, o vietoj grafienės niekada nebūtų pasisekę įbrukti šauniojo jaunikaičio.

Visi sutiko su vežiko nuomone ir nusprendė, kad reikia pranešti valdžiai ir apie šeimininkę, ir apie jos samdinius. Bet kad nekiltų nė mažiausio įtarimo, sutarė elgtis tarsi niekur nieko. Todėl grafienės tarnai ir vežikas nusileido į svečių kambarį, atraišiojo plėšikų bendrams rankas ir kojas ir kiek įmanydami reiškė užuojautą ir apgailestavimą. Norėdama dar labiau susitaikyti su svečiais, šeimininkė už nakvynę paėmė labai pigiai ir kvietė vėl atvažiuoti.

Vežikas užmokėjo sąskaitą, atsisveikino su nelaimės draugais ir patraukė savo keliais. Paskui išvyko abu amatininkai. Nors auksakalio ryšulėlis buvo nesunkus, bet švelnius moters pečius vis

délto gerokai slégè. Tačiau dar labiau jai suspaudè širdį, kai prie durų šeimininkè atsisveikindama ištiesè savo išdavikišką ranką.

- O, ir jaunas tamstelè, - sušuko ji, žvelgdama į skaistų jaunikaičio veidą, - tokių metų, o jau į pasaulį išėjęs! Matyt, geras neklaužada esate, kad meistras iš dirbtuvės išvarè. Na, bet tai ne mano kiškis, jausiuos pagerbta, jei grįždamas vèl užsuksite, laimingos kelionės!

Grafiènè, drebèdama iš baimės, nedrįso nieko atsakyti, nes bijojo, kad jos švelnus balsas gali ją išduoti. Mechanikas tai pastebèjo, todėl paèmè savo kolegą už parankės, pasakè šeimininkei sudie ir, sukdamas girios link, užtraukè linksmą dainą.

- Tik dabar jaučiuosi saugi! - atsiduso grafiènè, kai jau buvo nukulniavusi kokį šimtą žingsnių. - Man vis rodèsi, kad toji moteris mane atpažins ir lieps tarnams suimti. O, kaip aš jums visiems dèkinga! Užsukite į mano pilį, juk reikès pasiimti savo kelionės bičiulius.

Mechanikas neprieštaravo, ir kol jie dar šnekučiavo, pasivijo grafiènės karieta, atsidarè durelės, ponias išoko į vidų, dar kartą atsisveikino su jaunuoju mechaniku, ir karieta nudardèjo tolyn.

Tuo pačiu metu plėšikai su belaisviais pasiekė gaujos stovyklą. Joje jie labai sparčiai risčia girios šunkeliais, su belaisviais nekalbėjo nė žodžio, tarp savęs pasišnibždėdavo tik retskykais ir tik tada, kai reikėdavo pasukti kita kryptimi. Pagaliau būrys sustojo prie gilios medžiaus apaugusios lomos. Plėšikai šoko nuo arklių, o jų vadas iškėlė iš balno auksakalį, atsiprašydamas, kad teko taip greitai ir nepatogiai joti; pasiteiravo, ar „maloningoji ponija“ per daug nenuvargusi.

Feliksas atsakė kiek galėdamas plonesniu balsu, kad būtinai norėtų pailsėti, ir vadas jam pasiūlė kibtis už parankės ir pamažu leisti į lomą. Šlaitas buvo status, o takas, kuris vedė žemyn, toks siauras ir staigus, kad vadui dažnai reikėjo savo damą prilaikyti, kad ji nepaslystų ir nenuriedėtų. Galiausiai laimingai atsidūrė apačioje. Blausioje vos auštančio ryto šviesoje Feliksas išvydo nedidelę, siaurą, ne daugiau kaip šimto žingsnių ilgio daubą, iš visų pusių apsuptą aukštų, tarsi katilo sienos, uolų. Iš rąstų ir lentų buvo suręstos šešios ar aštuonios trobelės. Keletas apskretusių moterų smalsiai žvelgė iš šitų lūšnų, o dvylika didžiulių šunų su nesuskaičiuojama daugybe šuniukų lodami ir inkšdami apspito atvykusiuosius. Plėšikų

vadas nuvedė tariamą grafieneį į pačią geriausią trobelę ir pasakė, kad toji esanti skirta vien jai; Feliksui paprašius, leido drauge būti medžiokliui ir studentui.

Trobelė buvo išklota stirnų kailiais ir dembliais, ant kurių buvo ir vaikščiojama, ir sėdima. Keletas ąsočių ir medinių lėkščių, senas medžioklinis šautuvas, o pačiame tolimiausiame kampe – guolis, kurio net lova nepavadinsi, sukaltas iš kelių lentų ir užtiestas vilnoniais apklotais, – štai ir visi šių poniškų rūmų daiktai. Tiktai dabar toje varganoje lūšnoje trys belaisviai gavo laiko pagalvoti, į kokią nepaprastą padėtį pakliuvo. Feliksas, nė akimirkos nesigailėjęs dėl savo kilnaus poelgio, vis dėlto baiminosi, kas bus, jei apgavystė iškils aikštėn, todėl rengėsi garsiai pasiguosti ir apraminti širdį. Tačiau medžioklis prišoko ir pašnibždėjo į ausį:

– Dėl Dievo meilės, patylėk, gerasis vaikine; ne-jau manai, kad mūsų niekas neklauso?

– Kiekvienas tavo žodis, kiekvienas kalbos garsas gali sukelti įtarimą, – pridūrė studentas.

Vargšui Feliksui neliko nieko kita, kaip patyliu-kais žliumbti.

– Patikėkite, pone medžiokli, – tarė jis, – ašaros plūsta ne dėl to, kad bijočiau plėšikų ar labai

nepatiktų šita skurdi trobelė, ne, širdį spaudžia visai kas kita. Juk grafiene gali lengvai pamiršti, ką jai paskubomis spėjau pasakyti; jei taip įvyktų, mane palaikys vagišiumi ir visą gyvenimą liksiu nelaimingas!

- Bet ko tau taip bijoti? - klausė medžioklis, negalėdamas atsistebėti jaunikaičiu, kuris iki šiol taip drąsiai ir tvirtai laikėsi.

- Paklauskite, ką pasakysiu, ir tikrai man pri-tarsite, - atsakė Feliksas. - Mano tėvas buvo ga-bus Niurnbergo auksakalys, o motina iš pradžių tarnavo kambarine pas vieną kilmingą ponį; kai ji tekėjo už mano tėvo, grafiene, pas kurią tarnavo, sukrovė jai puikų kraitį. Grafiene tėvams visą laiką liko prielanki, o kai atėjau į pasaulį, ji sutiko būti mano krikštamote ir mane gausiai apdovano-jo. O kai netrukus tėvai per epidemiją vienas po kito mirė, ir likęs vienas kaip pirštas, turėjau būti išvežtas į našlaičių prieglaudą, krikštamotė, išgir-dusi apie mūsų nelaime, pasirūpino manimi ir ati-davė į vaikų mokymo ir auklėjimo namus. Kai šiek tiek paūgėjau, parašė laišką teiraudamasi, ar nenorėčiau mokytis tėvo amato. Su džiaugsmu suti-kau, ir ji mane atidavė mokiniu dabartiniam mano meistriui į Viurcburgą.

Darbas sekėsi gerai, todėl palyginti greitai gavau atestatą ir galėjau keliauti į žmones. Visą parašiau krikštamotei, ji tuojau pat atsakė, kad duosianti kelionei pinigų. Drauge su laišku atsiuntė keletą brangakmenių, prašydama, kad iš jų padaryčiau gražų papuošalą; norėdama pamatyti, ką moku, prašė, kad papuošalus pristatyčiau jai pats ir sykiu atsiimčiau kelionės pinigus. Savo krikštamotės nesu matęs akyse, todėl galite įsivaizduoti, kaip džiaugiausi, laukdamas susitikimo su ja. Dirbau dieną naktį, ir papuošalas išėjo toks dailus, kad net pats meistras stebėjosi.

Baigęs darbą, viską gražiai sudėjau į kuprinės dugną ir, atsisveikinęs su meistru, iškeliavau į krikštamotės pilį. Ir čia, – kalbėjo Feliksas, braukdamas ašaras, – kelią pastojo šitie šlykštūs žmonės ir niekais pavertė visas mano viltis. Todėl jei jūsų ponija grafienė tą papuošalą pames arba užmiršusi, ką jai sakiau, išmes mano varganą ryšulėlį į šiukšlyną, kaip tada pasirodysiu savo maloningajai krikštamotei? Kuo jai pasiteisinsiu? Iš kur gausiu pinigų brangakmenius atpirkti? Kelionės pinigus irgi matysiu kaip savo ausis, o ji galės manyti, kad esu nedėkingas žmogus, taip lengvabūdiškai

iššvaistę patikėtas brangenybes. Galų gale – kas patikės, jei papasakosiu šį keistą nutikimą?

– Dėl to nesirūpinkite! – guodė medžioklis. – Ne-manau, kad grafienė jūsų papuošalą galėtų nudai-goti; o jei taip ir atsitiktų, tai ji, be abejonės, savo išgelbėtojui nuostolius atlygins ir paliudys, kaip viskas buvo. O dabar kelioms valandoms pasišali-name, nes, atvirai sakant, reikia kiek numigti; po tokios negandų kupinos nakties ir tamstelei būtų ne pro šalį sumerkti akis. Paskui dar pasikalbėsi-me ir gal nors trumpam pamiršime savo nelaimę arba, ir tai būtų geriausia, pagalvosime, kaip iš čia ištrūkti.

Tuodu išėjo. Feliksas liko vienas ir mėgino pasi-naudoti medžioklio patarimu.

Po kelių valandų medžioklis ir studentas rado savo jaunąjį bičiulį kiek atkutusį ir pralinksmėjusį. Medžioklis auksakaliui pranešė, kad plėšikų vadas liepė jam visokeriopai rūpintis ponias, ir kad netru-kus viena iš moterų, kurias matė ateidami, atneš maloningajai grafienei kavos ir siūlysis patarnauti. Norėdami, kad niekas netrukdytų, visi nusprendė tos malonės atsisakyti, todėl, kai sena, bjauri či-gonė padavė pusryčius ir su kreiva šypsena man-dagiai paklausė, ar nereikia dar ką nors padaryti,

Feliksas mostelėjo ranka, duodamas ženklą išeiti, bet kadangi ji vis dar lūkuriavo, medžioklis išgrūdo ją pro duris. Tada studentas ėmė pasakoti, ką dar matė plėšikų stovykloje.

- Trobelė, kurioje jūs, žavingoji ponia grafiene, apsigyvenote, - aiškino jis, - atrodo, skirta vadui. Ji ne tokia didelė, bet gražesnė už kitas. Be šitos, yra dar šešios - jose gyvena moterys ir vaikai, o namie plėšikų retai kada būna daugiau nei šeši. Vienas stovi sargyboje netoli nuo šios trobelės, kitas - ant kalvos prie kelio, o trečias įsirengęs pasalą aukštai šalia tako į lomą. Kas dvi valandos juos pakeičia kiti trys. Be to, kiekvienas sargybinis turi po du didžiulius šunis, ir visi jie tokie budrūs, kad kojos iš trobelės neiškelsi, jiems nesulojus. Neturiu vilčių, kad nepastebėti galėtume pasprukti.

- Neliūdinkite manęs, nusnaudęs jaučiuosi drąsesnis, - atsakė Feliksas. - Nenukabinkite nosies; jei bijote išsiduoti, tada verčiau pakalbėkime apie ką nors kita ir iš anksto nesielvartaukime. Pone studente, smuklėje buvote pradėjęs kažką pasakoti, dabar tęskite toliau, nes paplepėti laiko turime per akis.

- Nelabai beprisimenu, ką pasakojau ir kuo baigiau, - atsakė jaunikaitis.

- Jūs pasakojote apie šaltąją širdį ir baigėte toje vietoje, kur smuklininkas ir kitas žaidėjas Angliapetį išmeta pro duris.

- Gerai, jau prisimenu, - atsakė studentas. - Tai gi, jei turite ūpo klausytis, tęsiu.

Šaltoji širdis

Antroji dalis

Kai pirmadienio rytą Pėteris atėjo į savo stiklo dirbtuvę, čia rado ne tik darbininkus, bet ir kitus žmones, kurių niekas su džiaugsmu nelaukia, – tai buvo antstolis ir dar trys teismo tarnautojai. Antstolis pasakė Pėteriui labą rytą, pasiteiravo, kaip išmiegojęs, ir išsitraukė ilgą registrą, kuriame buvo surašytos pavardės tų, kuriems nebuvo sumokėjęs už darbą.

– Ar galite sumokėti, ar ne? – paklausė antstolis, rimtai žiūrėdamas į jį. – Atsakykite trumpai ir aiškiai; negaliu ilgai gaišti, nes grįžti į miestą – geros trys valandos kelio.

Pėteriui nusviro rankos, prisipažino, kad kasa tuščia, ir leido antstoliui aprašyti namus ir žemę, dirbtuvę ir ūkinius pastatus, vežimą ir arklius; kol jis su teismo tarnautojais vaikštinėjo, tikrino ir kainojo, Pėteris galvojo: „Nuo čia iki eglyno ne taip toli. Jei *mažylis* nepadėjo, pamėginsiu laimę pas *dičkį*“. Ir pasileido tekinas į eglyno pusę – dūmė

taip, tarsi teismo tarnautojai būtų vijęsi iš paskos. Kai bėgo pro tą vietą, kur pirmą kartą kalbėjosi su Stiklo Žmogučiu, pasirodė, tarsi nematoma ranka jį nori sulaikyti, bet ištrūko ir skuodė toliau iki tos ribos, kurią buvo gerai įsidėmėjęs; ir kai, vos atgaudamas kvapą, pašaukė:

- Olandai Micheli! Pone Olandai Micheli! - išsyk priešais išdygo sielininkas milžinas su kartimi rankoje.

- Vis dėlto atėjai? - tarė šypsodamasis. - Ar tik nenorėjo jie tau nudirti kailio ir parduoti skolinkams? Na, bet neimk į širdį! Visų tavo bėdų kaltininkas, kaip jau esu sakęs, yra mažasis Stiklo Žmogutis, tas atsiskyrėlis ir šventeiva. Jei ką dovanoji, dovanok kaip reikiant, o ne taip kaip tas šykštuolis. Dabar einam, - kalbėjo jis ir pasuko girios link, - sek iš paskos į mano namus. Ten pažiūrėsim, ar pavyks susiderėti.

„Susiderėti? - pagalvojo Pėteris. - Ko jis gali iš manęs reikalauti, dėl ko galiu su juo derėtis? Gal jam reikės tarnauti ar dar ką daryti?“ Iš pradžių jie kopė stačiu girios taku į kalną, paskui ties tamsiu bedugniu skardžiu staiga sustojo. Olandas Michelis šoko nuo olos lyg nuo kokio paprasto marmuro laiptelio; Pėteris kone apalpo pamatęs, kad

tas, vos nusileidęs ant dugno, kaipmat ištišo sulig bažnyčios bokštu, ištiesė jam ranką kaip didžiulį siūlų riestuvą su delnu, plačiu tarsi smuklės stolas, ir sušuko balsu, kuris iš gelmės aidėjo kaip žemas laidotuvių varpas:

- Lipk į mano delną ir laikykis už pirštų, kad neiškristum.

Pėteris virpėdamas darė kaip lieptas: atsisėdo delne ir įsikibo į milžino nykštį.

Delnas leidos vis gilyn ir gilyn, bet labai keista, kad nėjo tamsyn: juo giliau į prarają, juo, kaip jam atrodė, darėsi šviesiau, tik toji šviesa kažkaip keistai akino. Leidžiantis žemyn mažėjo ir Olandas Michelis, ir štai jis vėl toks, koks buvo; stovi prie namo, nediduko, bet gero: tokiuose gyvena daugelis pasiturinčių Švarcvaldo ūkininkų. Kambarys, į kurį jį įvedė, buvo toks pat kaip ir kitų žmonių, skyrėsi gal tik tuo, kad atrodė, jog jame niekas daugiau negyvena.

Medinis laikrodis ant sienos, didžiulė koklių krosnis, platūs suolai, namų apyvokos reikmenys lentynose – viskas čia buvo kaip ir pas kitus. Michelis pasiūlė svečiui sėstis prie didžiojo stalo, pats išėjo ir netrukus grįžo su ąsočiu vyno ir stiklais. Įpylė Pėteriui ir sau, ir abu įsišnekėjo; Olandas

Michelis ėmė pasakoti apie pasaulio džiaugsmus, apie svetimus kraštus, puikius miestus ir upes, ir Pėteriui kilo toks didelis noras visa tai patirti ir pamatyti, kad Micheliui tą savo norą atvirai pasakė.

- Kūnas gali būti kupinas drąsos ir ryžto ką nors nuveikti, bet užtenka, kad tavo kvaila širdis suplaktų smarkiau, ir tuojau imi drebinti kinkas; paskui sielvartauji dėl garbės nuplėšimo, jautiesi nelaimingas - ar verta protingam žmogui dėl tokių dalykų kvaršinti sau galvą? Ar jautei ką galvoje, kai vakar tave išvadino apgaviku ir niekšu? Ar suskaudo tau pilvą, kai atėjo antstolis tavęs iš namų išmesti? Sakyk, kur ir ką tau ėmė skaudėti?

- Širdį, - atsakė Pėteris, dėdamas ranką ant bil-dančios krūtinės, nes jam rodėsi, kad ji tuojau plyš pusiau.

- Nepyk, kad pasakysiu tiesą į akis: ne vieną šimtinę guldenų išmetei visokiems elgetoms ir valkatoms; kokią turėjai naudą? Jie tau linkėjo Dievo palaimos ir sveikatos. Ką, ar pasidarei dėl to sveikesnis? Už pusę tų veltui iššvaistytų pinigų būtų-mei galėjęs turėti savo gydytoją. Dievo palaima, taip, nieko sau palaima, kai aprašo tavo turtą ir meta iš namų! O kas vertė tave greibti į kišenę, kai tik koks elgeta pakišdavo po nosimi savo sudrisku-

sią kepurę? Tavo širdis, vėl tavo širdis; ne akys ir ne liežuvis, ne rankos ir ne kojos, o tavo širdis. Tu, kaip žmonės teisingai sako, per daug ėmei į širdį.

- Bet kaip įprasti, kad taip daugiau nebūtų? Iš visų jėgų dabar stengiuos ją maldyti, o ji vis tiek daužosi ir skauda.

- Pats, aiškus daiktas, - sušuko Olandas Michelis šypsodamasis, - ką tu pats, vargšeli, jai padarysi; atiduok tą vos krutantį daikčiuką man ir pamatysi, kaip bus gerai.

- Jums savo širdį? - suriko Pėteris persiganęs. - Juk tada iškart man galas! Niekados!

- Taip, jei širdį iš kūno mėgintų išimti koks nors jūsiškis chirurgas, tada tikrai reikėtų mirti; aš darau visai kitaip. Įeik čia ir pats įsitikinsi!

Tai sakydamas, Olandas Michelis atsistojo, atidarė duris į kitą kambarį ir pakvietė Pėterį. Kai jis žengė per slenkstį, širdis konvulsingai suspurdėjo, bet nekreipė į ją dėmesio - taip keista ir netikėta buvo visa, ką čia išvydo. Daugybėje medinių lentynų stovėjo stiklo indai, pripildyti permatomo skysčio, ir kiekviename plaukiojo žmogaus širdis. Prie visų buvo priklijuoti rašteliai su vardais. Pėteris susidomėjęs ėmė skaityti: štai antstolio iš F. širdis, toji - dručkio Ecechylio, šita - Šokių Karaliaus, o

ši - vyriausiojo girininko; dar buvo šešios grūdų perpardavinėtojų, aštuonios rekrūtus verbuojančių karininkų, trys finansinių vertelgų širdys - žodžiu, čia buvo pačių garbingiausių žmonių širdys iš visos apylinkės - dvidešimt valandų kelio į visas keturias puses.

- Žiūrėk, - tarė Olandas Michelis, - visi tie žmonės atsikratė gyvenimo skrupulų ir rūpesčių, nė viena iš šitų širdžių nebeplaka jaudindamasi ir baimingai, o jų buvusieji savininkai labai patenkinti, kad atsisveikino su šia nerimastinga viešnia.

- Bet ką jie dabar nešiojasi krūtinėje? - klausė Pėteris, nes nuo visko, ką čia matė, temo akys.

- Štai ką, - atsakė tas, imdamas iš vieno stalčiaus ir paduodamas jam, - akmens širdį.

- Šitą? - nustebė Pėteris, jausdamas, kaip per kūną eina šturpas. - Marmuro akmens širdį? Bet paklauskite, pone Olandai Micheli, juk tada krūtinėje turėtų būti baisiai šalta.

- Žinoma, bet tai maloni vėsa. Ir apskritai kam žmogui karšta širdis? Žiemą iš tos šilumos vis tiek jokios naudos - kur kas geriau padeda stiprios vyšninės taurelė, o vasarą, kai aplinkui tvanku ir karšta, net neįsivaizduoji, kaip tokia širdis vėsina. Ir, kaip jau sakiau, su ja žmogus nejaučia nei bai-

mės, nei skrupulų, nei kvailos atjautos, nei turi kitokių bėdų.

- Ir tai viskas, ką man galite duoti? - paklausė Pėteris nedrąsiai. - Aš tikėjauosi pinigų, o jūs man siūlote akmenį!

- Na, manau, šimto tūkstančių guldenų pradžiai turėtų pakakti. Jei mokėsi jais kaip reikiant naudotis, netrukus pasidarysi milijonieriumi.

- Šimto tūkstančių? - nudžiugęs sušuko anglia-degys. - Ko taip draskaisi krūtinėje, liaukis, netrukus su tavimi atsisveikinsim. Gerai, Micheli! Duokite šen tą akmenį ir pinigus, o šitą ramybės drumstėją galite sau lupti iš tos dėžutės!

- Aš žinojau, kad esi vyras su galva, - atsakė Olandas Michelis, maloniai šypsodamasis. - Einau, išlenkim dar po vieną, o paskui atskaičiuosiu pinigus.

Jie vėl susėdo didžiajame kambaryje prie stalo ir gėrė tol, kol Pėteris kietai užmigo.

Angliapetį pažadino smagūs pašto rago garsai. Ir ką jis pamatė: sėdi puikioje karietoje ir važiuoja kažkokiu plačiu keliu; iškiša pro langelį galvą, žiūri - mėlynėje pamažu tolsta Švarcvaldas. Iš pradžių net nepatikėjo, kad čia - jis pats, kad įsitaisęs

šitoje karietoje. Net drabužiai – ir tie, jau kiti, nebe tie, kuriais vilkėjo vakar. Tačiau viską prisiminė taip aiškiai, kad, nebekvaršindamas sau galvos, sušuko: „Angliapetris aš, žinoma, ir niekas kitas!“

Pats savimi stebėjosi, kad dabar, pirmą kartą išvykdamas iš savo ramiosios gimtinės, iš girių, kur tiek ilgai gyveno, yra ramut ramutėlis; net prisiminęs motiną, kuri šią akimirką tikriausiai lieka varge ir be duonos kąsnio, negali išspausti nė menkiausios ašarėlės ar bent sunkiai atsidusti – toks buvo viskam šaltas ir abejingas. „O, jau žinau, – tarė jis sau, – ašaros ir dūsavimai, gimtinės ilgesys ir skausmas eina iš širdies; ačiū Olandui Micheliui – manoji dabar yra akmeninė ir šalta.“

Pridėjo ranką prie krūtinės, bet ten buvo ramu, niekas nestuksėjo. „Jeigu jis ir dėl šimto tūkstančių taip laikysis žodžio kaip dėl širdies, tikrai būsiu patenkintas“, – pagalvojo Pėteris ir ėmė dairytis po karietą. Čia rado visokiausių drabužių, kokių tik galėjo panorėti, bet pinigų nebuvo. Pagaliau aptiko lagaminą, o jame – tūkstančiai aukso talerių ir daugybė čekių iš visų didžiųjų miestų prekybos namų. „Dabar turiu visko, ko norėjau“, – tarė sau, patogiausiai įsitaisydamas karietos kampe ir leisdamasis į platųjį pasaulį.

Dvejus metus važinėjo iš vienos vietos į kitą, dairėsi pro karietos langus į kairę ir dešinę, į namų fasadus, o kai sustodavo nakvynės, tai tik pažvelgdavo į viešbučio iškabą ir tuojau bėgdavo į miestą apžiūrinėti visokiasių įžymybių. Tačiau niekas jo nedžiugino: nei paveikslai, nei namai, nei muzika, nei šokiai; jo akmens širdies niekas nejau-dino; nieko gražaus nematė akys, negirdėjo ausys. Vienintelis džiaugsmas, kuris dar buvo likęs, tai valgyti, gerti ir miegoti; taip ir gyveno: be tikslo bastėsi po pasaulį, dėl malonumo valgė, o iš nuobodulio miegojo.

Tiesa, retsykais prisimindavo, kad tada, kai buvo dar neturtingas ir privalėjo dirbti dėl duonos kąsnio, nestigo linksmumo ir laimės. Tada kiekvie-nas gražus gamtos vaizdas, graži muzika ar daina teikdavo malonumą, ištisas valandas džiaugdama-sis, galėdavo laukti, kol motina prie angliaduobės atneš paprasčiausio valgio.

Kai šitaip imdavo mąstyti apie praeitį, atrody-davo labai keista, kad dabar ir šypsotis nebemoka, o juk neseniai dėl menkiausio pokšto juokais leip-davo. Kai kiti juokėsi, jis tik iš mandagumo timp-telėdavo lūpą, o širdis visai nesišypsojo. Tokiomis akimirkomis jausdavo, kad yra visai ramus, bet

patenkintas vis dėlto nebuvo. Ne gimtinės ilgesys ar šiaip liūdesys, o nykuma, nuobodulys, gyvenimas be džiaugsmo – štai kas pagaliau vertė grįžti į tėvynę.

Kai, parvažiuodamas Štrasburgo keliu, išvydo gūdžiąją gimtinės girią, kai vėl pamatė petingus, maloniais ir draugiškais veidais Švarcvaldo vyrus, kai išgirdo gimtosios kalbos žodžius, stiprius, žemokus, bet maloniai skambančius žmonių balsus, iškart griebėsi už širdies, nes pajuto smarkiau tekant kraują gyslose ir atrodė, kad dabar turi džiaugtis, turi verkti, bet – kaip gali būti toks kvailas! – juk krūtinėje tūno akmens širdis, o akmenys yra negyvi; jie nei juokiasi, nei verkia.

Pirmiausia, ką Pėteris padarė, – nuėjo pas Olandą Michelį; šis jį priėmė, kaip ir anksčiau, draugiškai.

– Micheli, – kreipėsi Pėteris į jį, – pasivažinėjau po pasaulį, daug regėjau, bet viskas niekai – tiesiog miriau iš nuobodulio. Apskritai tas jūsų akmeninis daikčiukas, kurį nešiojuosi krūtinėje, – negaliu neigti – nuo kai ko apsaugo: niekuomet nepyksiu, niekados neliūdžiu, bet niekada ir nesidžiaugiu; savijauta tokia, tarsi tik pusiau gyvenu. Ar negalėtumėte tą akmens širdį padaryti šiek tiek jautres-

nę, arba – geriausiai gražinti man senąją širdį! Per dvidešimt penkerius metus prie jos pripratau: nors kartais ji ir iškrėsdavo kokį kvailą pokštą, užtat buvo žvali ir linksma širdelė.

Girių dvasia piktai ir kandžiai nusijuokė.

– Kai vieną gražią dieną ateis mirtinoji, Pėteri Munkai, – atsakė Olandas Michelis, – tada ji pastave sugriš; tada vėl atgausi savo švelnią, jautrią širdį ir galėsi nujausti, kas tavęs laukia, – džiaugsmas ar ašaros, bet čia, žemėje, jos daugiau nematysi! Tikrai, Pėteri! Pakeliavai nemažai, bet tai, kaip gyvenai, negalėjo duoti naudos. Apsigyvenk dabar čia kur nors girioje, pasistatyk namus, susirask pačią, paleisk į apyvartą pinigus – tau juk darbo trūko; kadangi dykinėjai, todėl ir buvo nuobodu, todėl dabar bėdą verti ant tos nekaltos širdies.

Pėteris suprato, kad dėl dykinėjimo Michelis teišsus, ir nusprendė pasidaryti turtingas, tikras turtuolis. Michelis dar kartą padovanojo šimtą tūkstančių guldenų ir atsisveikino kaip su geriausiu draugu.

Greitai Švarcvalde pasklido žinia, kad parsirado Angliapetris Munkas, Pėteris lošėjas, tik dabar dar turtingesnis nei pirma. Ir šį kartą buvo kaip visada: tuo metu, kai grėsė išeiti elgetomis, jį iš-

grūdo už pakarpos pro smuklės duris, o dabar, kai vieną sekmadienio popietę ten nuėjo, visi spaudė ranką, gyrė arkli, klausinėjo, kaip sekėsi kelionė; o kai sėdo su dručkiu Ecechyliu lošti iš pinigų, vėl visi gerbė kaip ir anuomet.

Dabar Pėteris ėmė verstis nebe stikladirbyste, o miško prekyba, bet tik dėl akių. Svarbiausias verslas buvo grūdų prekyba ir pinigų skolinimas už palūkanas. Ilgainiui pusė Švarcvaldo sėdėjo jo kišenėje. Pinigus skolino tik už dešimt procentų palūkanų, o grūdus pardavinėjo vargšams, negalintiems iš karto mokėti, taip nulupdamas jiems po tris kailius. Su antstoliu dabar buvo neatskiriami draugai: jei kas nors ponui Pėteriui Munkui negrąžindavo skolos sutartą dieną, tuojau prisistatydavo antstolis su policininkais, aprašydavo namus ir ūkį, nedelsdamas viską parduodavo iš varžytinių, o žmones – tėvą, motiną, vaikus – išvarydavo į girią.

Iš pradžių turtingajam Pėteriui tai keldavo kai kurių nemalonumų, nes išvaržytieji būriais rinkdavosi prie jo namų: vyrai prašydavo atsižvelgti į jų sunkią dalį, moterys stengdavosi suminkštinti akmens širdį, o vaikai verkšlendavo duonos kąnelio. Bet kai įsitaisė porą vilkinių šunų, tie kačių

koncertai, kaip juos vadindavo, greitai liovėsi: kai paleisdavo savo vilkšunius, elgetos rėkdami išsilakstydavo į visas puses.

Bet labiausiai įgriso „toji senė“. Tai buvo ne kas kita, kaip Munkienė, Pėterio motina. Jai atėjo vargo dienos, kai namus ir ūkelį pardavė iš varžytinių, o sūnus, grįžęs turtingas, jos daugiau nežiūrėjo. Retsykiais ji, susenusi, nusilpusi ir paliegusi, pasiramstydamą lazdele, ateidavo prie jo namų. Į vidų eiti nedrįsdavo, nes vieną kartą ją buvo išvaręs; jai sopo širdį, kad reikia gyventi iš svetimų žmonių išmaldos, žinant, kad tikras sūnus gali garantuoti ramią ir be rūpesčių senatvę. Bet šaltoji širdis, kai matydavo jos blyšką, gerai pažįstamą veidą, jos maldaujančias akis, jos ištiestą kaulėtą ranką, sulinkusius pečius, gailesčio niekuomet nejausdavo.

O šeštadieniais, kai ji pasibelsdavo į duris, jis baisiausiai nepatenkintas ištraukdavo kelis variokus, įvyniodavo į popierių ir liepdavo tarnui perduoti. Jis girdėdavo jos drebantį balsą, kaip ji dėkodavo ir linkėdavo jam laimės ir džiaugsmo šioje žemėje, girdėdavo, kaip kosėdama nušlepsendavo nuo durų, bet pats galvodavo tik apie tai, kad vėl be reikalo išmetė kelis grašius.

Pagaliau Pėteris sumanė vesti. Jis žinojo, kad visame Švarcvalde neatsiras tėvo, kuris nesvajotų išleisti už jo savo dukters, bet nelengva buvo išsirinkti, nes norėjo, kad ir dabar visi girtų jo laimę ir išmintį; todėl jodinėjo po Švarcvaldą, dairėsi vienur, dairėsi kitur, bet nė viena iš puikiųjų šio krašto merginų neatrodė kaip reikiant graži. Galų gale, tuščiai ieškojęs gražuolės visuose šokių vakarėliuose, vieną dieną nugirdo, kad pati gražiausia ir dorovingiausia visame Švarcvalde esanti vieno neturtingo medkirčio duktė. Ji gyvenanti ramiai ir niekuo nesidominti, sumaniai ir stropiai tvarkanti tėvo namus ir niekuomet nevaikštanti į šokius, net per sekmines ir atlaidus.

Sužinojęs apie šį Švarcvaldo stebuklą, Pėteris nusprendė jai pasipiršti ir nujojo į medkirčio trobelę, kurią žmonės jam buvo nupasakoję. Gražiosios Elžbietos tėvas sutiko kilmingąjį svečią nustebęs, bet dar labiau stebėjosi išgirdęs, kad jis yra turtuolis ponas Pėteris ir nori būti jo žentas. Tėvas, pamąšęs, kad dabar visi jo vargai ir rūpesčiai baigsis, ilgai negalvodamas, sutiko, net savo gražiosios dukters nepaklausęs, o toji buvo tokia gera ir klusni, kad, nė žodžiu neatsikalbinėdama, tapo ponia Munkiene.

Tačiau vargšelei gyvenimas susiklostė ne toks, apie kokį svajojo. Jai rodėsi, kad namų ūkio reikalus moka tvarkyti tinkamai, bet ponui Pėteriui vis neįtiko. Ji gailėjo vargšų, ir kadangi vyras buvo turtingas, nelaikė nuodėme elgetai moterėlei paaukoti vieną kitą centą ar kokiam seneliui duoti baltosios taurelę, bet ponas Pėteris, vieną dieną tai pastebėjęs, sužaubavo akimis ir piktai tarė:

- Kodėl švaistai mano turtą visokiems skarmaliams ir dykaduoniams? Ar atsinešei ką į namus, kad dabar galėtumei dovanomis dalyti? Tavo tėvo elgetos lazda ir sriubos nesušildysi, o pinigus mėtai į visas puses kaip kokia kunigaikštienė! Pamatysiu dar kartą, kailį nunersiu per galvą!

Gražioji Elžbieta verkė, užsidariusi savo kambaryje dėl žiauraus vyro būdo ir dažnai geidė vėčiau gyventi skurdžioje tėvo trobelėje, nei stumti dienas pas turtingą, bet šykštų ir kietaširdį Pėterį. O, kad būtų žinojusi, kad jis turi akmens širdį ir negali mylėti nei jos, nei jokio kito žmogaus, tada, aišku, nebūtų taip stebėjusis!

Dabar, kai sėdėdavo lauke prie namų, ir koks elgeta, eidamas pro šalį, nusiimdavo kepurę ir pradėdavo kalbėti savo maldele, ji užsimerkdavo – kad nematytų skurdo, stipriau sugniauždavo kumštį –

kad neiškištų rankos į kišinę ir neištrauktų kokio varioko. Todėl visame Švarcvalde pasklido kalbos, kad gražioji Elžbieta yra dar šykštesnė už Pėterių Munką.

Bet štai vieną dieną ponია Elžbieta vėl sėdi kieme ir, niūniuodama dainelę, verpia; jai buvo linksma, nes švietė saulė, o Pėterio nebuvo namie. Mato: keliu, vos panešdamas didžiulį sunkų maišą, kiūtina senelis; jau iš tolo girdi, kaip jis pūškuoja. Su užuojauta žiūri į jį, manydama, kad tokiam senam ir menkam žmogeliui nebereikėtų užversti ant pečių tokios sunkios naštos.

Vos alsuodamas ir svirduliuodamas senelis ėjo artyn, o kai buvo visai prie pat, beveik suklupo po sunkiu nešuliu.

- Oi, pasigailėkite, ponია, duokite gurkšnelį vandens! - paprašė jis. - Nebegaliu, troškulys atima paskutines jėgas.

- Bet jūsų amžiuje nebereikėtų tokių sunkybių tampyti, - atsakė Elžbieta.

- Taigi, jei skurdas ir reikalas pelnyti duonos kriaukšlę neverstų pasiuntiniu tarnauti, - atsakė jis. - Ak, tokia turtinga ponია, kaip jūs, nežinote, koks sunkus yra neturtas, ir kaip tokiam karštyje gaivina šalto vandens lašas.

Išgirdusi tai, Elžbieta nuskubėjo į virtuvę, paėmė nuo lentynos ąsotį ir pripylė vandens; bet kai grįžo ir iš arti pamatė, koks tas senelis suvargęs ir menkas sėdi ant savo maišo, gailestis suspaudė širdį; prisiminusi, kad vyro nėra namie, pargrįžo, ąsotį su vandeniu pastatė į šalį, paėmė taurę, pripylė vyno, uždėjo ant jos riekę geros ruginės duonos ir atnešė seneliui.

- Imkit, vyno gurkšnelis geriau atgaivins nei vanduo, juk tikrai nebe pirmos jaunystės esate, - tarė ji. -Tik gerkite neskubėdamas ir duonos užkąskite!

Senelis žiūrėjo nustebęs, o akyse pasirodė ašaros; išgėręs vyną tarė:

- Amželi nugalėnau, bet nedaug žmonių sutikau, kurie būtų tokie gailestingi ir taip maloniai ir nuoširdžiai mokėtų vargdienį sušelpiti kaip jūs, ponija Elžbieta. Už tai jums bus gausiai atlyginta šioje žemėje. Tokia širdis negali likti be atmoskos.

- Negali, ir ją gaus tuojau pat, - sugriaudėjo siaubingas balsas; ir kai abu atsigrėžė, pamatė iš pykčio paraudusį poną Pėterių Munką.

- Net mano geriausią vyną išpilstai elgetoms, mano taurę duodi seilioti gatvių perėjūnams? Štai tau atmoka!

Elžbieta puolė prieš jį ant kelių ir prašė dovano-
ti, bet akmeninė širdis nežinojo, kas yra gailestis;
Pėteris apsuko ore kelis kartus botagą, kuri laikė
rankoje, ir juodmedžio kotu taip tvojo per gražiąją
galvą, kad Elžbieta be dvasios susmuko seneliui į
glėbį. Tai matydamas, Pėteris akimirką tarsi gailė-
josi, ką padaręs, pasilenkė, norėdamas patikrinti,
ar ji dar gyva, bet senelis gerai pažįstamu balsu
paaiškino:

- Nesivargink, Angliapetri; tai buvo gražiausia
ir mieliausia Švarcvaldo gėlelė, bet tu ją sutrypei,
ir ji niekada daugiau nebežydės.

- O, ar tai tik ne jūs, pone lobių saugotojau? Na,
bet ką padarysi: kas įvyko, tas įvyko; taip, matyt,
buvo lemta. Tikiuosi, neįskūsite manęs teismui
kaip žudiko.

- Nelaimingas padare! - atsakė Stiklo Žmogutis.
- Kas man iš to, kad tavo mirtingą kevalą nu-
siūsiu į kartuves? Ne žemiškų teismų turi bijoti,
bet kitų, daug griežtesnių, nes savo sielą pardavei
nelabajam.

- Dėl to, kad pardaviau savo širdį, - rėkė, gerklę
išvertęs, Pėteris, - kaltas esi vien tik tu ir tavo ap-
gaulingi turtai; tu, klastingoji dvasia, mane pražu-

dei, tu pastūmėjai, kad kreipčiausi pagalbos į kitą, ant tavęs krinta visa atsakomybė.

Vos Pėteris spėjo išstarti šiuos žodžius, kaip Stiklo Žmogutis ėmė augti ir didėti; akys, sako, pasidariusios kaip lėkštės, burna – kaip iškūrentas duonkepis, iš kurio veržiasi liepsnos liežuviai. Pėteris krito ant kelių, negelbėjo net akmens širdis – visas virpėjo kaip epušės lapas. Vanago nagais griebė jį girių dvasia už sprando, iškėlusį apsuiko kelis kartus tarsi viesulas sausus lapus ir taip trenkė į žemę, kad šonkauliai subraškėjo.

– Žemės kirmine! – sugriaudė tarsi griautinis, – galėčiau tave sutrupinti į šipulius, jei norėčiau, nes nusižengei girių valdovui. Bet dėl šitos mirusios moters, kuri mane pavalgydino ir pagirdė, duodu tau aštuonias dienas. Jei per tą laiką nepasitaisysi, ateisiu ir sutrinsiu tavo kaulus į miltus, tada galėsi dangintis į aną pasaulį su visomis savo nuodėmėmis.

Jau buvo vakaras, kai keli pro šalį ėję vyrai pamatė ant žemės gulintį turtuolį Pėterį Munką. Vertė jį ant vieno šono, ant kito, norėdami nustatyti, ar jis dar gyvas, bet ilgai nieko iš to neišėjo. Pagaliau vienas įėjo į namus, atnešė vandens ir jį

apšlakstė. Pėteris giliai atsikvėpė, sudejavo, atsi-merkė, ilgai dairėsi aplinkui ir pasiteiravo, kur jo žmona Elžbieta, bet niekas nebuvo jos matęs. Jis padėkojo vyrams už pagalbą, nudyrino į namus, ėmė ieškoti Elžbietos, bet jos nebuvo nei rūsyje, nei ant aukšto; o tai, ką laikė siaubingu sapnu, buvo žiauri tikrovė.

Dabar, kai liko vienas, į galvą ėmė lįsti visokios mintys. Bijoti jis nieko nebijojo, nes juk širdis buvo šalta, bet, prisiminus žmonos mirtį, neduodavo ramybės mintis, kaip pats skirsis su gyvenimu, slegiamas varguolių ašarų, neįstengusių suminkštinti jo širdies, tūkstančių prakeiksmų, aimanų tų vargdienių, kuriuos pjudė šunimis, apjuodinęs sąžinę tyliu savo motinos sielvartu ir aplaistęs ją savo gražiosios, gerosios Elžbietos krauju. Ką pasakys jos senam tėvui, kai tas ateis ir paklaus: „Kur mano duktė, tavo pati?“ Ką pasakys tam, kuris sukūrė visas girias, visus ežerus, visus kalnus ir... kuriam priklauso visų žmonių gyvenimas?

Kankinančios mintys nedavė ramybės ir naktimis. Kas valandą pašokdavo iš miego, prižadintas malonaus balso, kuris sakė: „Pėteri, tau reikia gyvos širdies!“ Pabudęs vėl greitai užsimerkdavo, nes iš balso jam atrodė, kad šį patarimą siunčia

jam žmona Elžbieta. Kad kiek prasiblaškytų, vieną dieną nuėjo į smuklę ir ten sutiko družkį Ecechylį. Prisėdo prie jo, pasišnekėjo iš pradžių apie šį bei tą – apie gražų orą, apie karą, mokesčius, galiausiai prakalbo apie mirtį, kaip vienur ar kitur staiga nei iš šio, nei iš to miręs žmogus. Tada Pėteris ir paklausė družkį, ką jis mano apie mirtį, ir kas bus po to. Ecechylis atsakė, kad kūną palaidos į žemę, o siela eis arba į dangų, arba į pragarą.

– Vadinasi, širdį irgi palaidos? – sunerimęs klausė Pėteris.

– O kaipgi, ją irgi.

– Bet jei kas nors jos nebeturi? – klausė toliau.

Išgirdęs tuo žodžius, Ecechylis pasižiūrėjo baisiomis akimis.

– Ką nori tuo pasakyti? Kvailiu laikai? Gal manai, kad aš neturiu širdies?

– O, širdį turi, bet kietą kaip akmenį, – atsakė Pėteris.

Ecechyliui ir akys išvirto ant kaktos; jis apsidairė, ar niekas negirdi, ir paklausė:

– Iš kur žinai? Gal ir tavoji jau nebeplaka?

– Nebeplaka, bent jau čia, mano krūtinėje! – atsakė Pėteris Munkas. – Kadangi dabar žinai, ką turiu galvoje, kas bus mūsų širdims?

- Ko dėl to kvaršini sau galvą, drauguži? - nusi-juokė Ecechylis. - Gyveni čia, žemėje, kaip inkstas taukuose - ir gana. Tuo ir geros mūsų šaltos širdys, kad tokios mintys nejaudina.

- Kas tiesa, tai tiesa, bet jos vis tiek lenda į galvą; ir nors dabar nejaučiu jokios baimės, bet gerai prisimenu, kaip, būdamas mažas berniukas, neapsakomai bijojau pragaro.

- Šiaip ar taip, bet gero tikėtis mums nėra ko, - pridūrė Ecechylis. - Kartą esu apie tai teiravęsis vieno mokytojo. Jis aiškino, kad po mirties širdys bus sveriamos - katra turi daugiau nuodėmių: lengvosios kils aukštyn, sunkiosios leisės žemyn; manau, mūsų akmenys svers nemažai.

Taip pasišnekėję, jie išsiskyrė. Bet tą pačią naktį Pėteris penkis ar šešis kartus girdėjo, kaip pažįstamas balsas vėl kuždėjo: „Pėteri, tau reikia gyvos širdies!“ Jis nesigailėjo nužudęs pačią, bet, sakydamas tarnams, kad ji išvažiavusi, vis pagalvodavo: „Kur ji galėjo iš tikrųjų išvažiuoti?“ Taip jis prasikankino šešias dienas ir kiekvieną naktį girdėjo tą patį balsą, bet vis nėjo iš galvos girių dvasia ir jos siaubingas grasinimas. Septintos dienos rytą pašoko iš lovos ir sušuko: „Na, gerai, eisiu pamėginti, gal gausiu gyvą širdį, nes tas bejaus-

mis akmuo krūtinėje daro gyvenimą nuobodų ir nykų“. Kaipmat apsitaisė šventadieniniais drabužiais, sėdo ant arklio ir pasuko į eglyną.

Toje vietoje, kur medžiai tankėjo, nušoko nuo arklio, pririšo jį ir spėriais žingsniais nuskubėjo į kalvos viršūnę; atsistojęs prie storosios eglės, ėmė sakyti savo posmelį:

O lobių sarge, dvasia eglynų!

Namai čia tavo tankmėj brūzgynų.

Tave išvysti likimo lemta

Tik tam, kas gimęs dienužę šventą.

Ir Stiklo Žmogutis pasirodė, bet ne kaip pirma – draugiškas ir malonus, bet nuliūdęs ir susikrimitęs; apsiaustėlis – juodo stiklo, o prie skrybėlės plevė-savo ilgas juodas kaspinas. Pėteris gerai suprato, ko jis liūdėjo.

– Ko tau iš manęs reikia, Pėteri Munkai? – paklausė jis prislėgtu balsu.

– Dar turiu vieną norą, pone lobių saugotojau, – atsakė Pėteris, nuleidęs akis.

– Ar akmenširdžiai gali ko nors norėti? – stebėjosi Stiklo Žmogutis. – Juk turi visko, ko tavo

pikta valia geidžia, man bus sunku išpildyti tavo prašymą.

- Bet man buvote žadėjęs išpildyti tris norus, vieną dar turiu atsargoje.

- Tačiau galiu jį atmesti, jei bus kvailas, - nenusileido girių dvasia. - Tiek to, norėčiau išgirsti, ko pageidauji.

- Išimkite iš krūtinės tą negyvą akmenį ir grąžinkite mano gyvąją širdį! - paprašė Pėteris.

- Ar aš tą sandėrį su tavimi sudariau? - paklausė Stiklo Žmogutis. - Juk ne aš esu Olandas Michelis, kuris turtus ir šaltąsias širdis dalija. Ten, pas jį ieškok savo širdies.

- Deja, iš jo niekuomet nebeatgausiu, - atsakė Pėteris.

- Man gaila tavęs, nors esi labai blogas žmogus, - šiek tiek pagalvojęs tarė žmogutis. - Kadangi tavo noras nekvailas, padėsiu bent patarimu. Tad paklausyk: prievarta širdies niekada neatsiimsi - tik gudrumu, ir, ko gero, nebus taip sunku, nes Michelis - kur jis pasidės - vis tiek buvo ir lieka kvailys, nors ir dedasi nepralenkiamu gudruoliu. Eik tiesiai pas jį ir daryk, kaip pamokysiu.

Girių dvasia jam viską supasakojo, ką reikia daryti, dar padavė kryželį iš gryno stiklo, sakydama:

- Kol tu gyvas, jis tau nieko nepadarys ir paleis, jei laikysi atkišęs šį kryželį ir kalbėsi maldą. O kai jau turėsi, ko reikalavai, tada vėl ateik pas mane į tą pačią vietą.

Pėteris Munkas paėmė kryželį, gerai įsidėjo į galvą viską, kas buvo sakyta, ir patraukė toliau į Olando Michelio buveinę. Tris kartus pašaukė jį vardu, ir milžinas kaipmat išdygo priešais jį.

- Tai ką, užmušei pačią? - iškart paklausė, šlykščiai šypsodamasis. - Ir aš tą patį būčiau padaręs. Ji tavo turtą dalijo elgetoms. Teks kuriam laikui pasitraukti į kitą kraštą, nes, kai jos neras, kilns triukšmas; tikriausiai tau reikia pinigų ir ateini, norėdamas jų gauti?

- Atspėjai, - sušuko Pėteris, - bet šį kartą pinigėlių reikia geros krūvos, nes iki Amerikos ne taip arti.

Michelis ėjo pirmas ir Pėteriį atvedė į savo namus. Čia atrakino skrynią, kurioje buvo labai daug pinigų, ir pradėjo traukti ritinius aukso monetų. Kol jas ant stalo skaičiavo, Pėteris tarė:

- Padūkęs esi, Micheli, apdūmei man akis, kai sakei, kad aš krūtinėje nešiojuosi akmenį, o pats turi mano širdį!

- O ar taip nėra? - nustebė Michelis. - Ar jau-ti savo širdį? Ar ji nėra šalta kaip ledas? Ar tave ima baimė ar liūdesys, ar kas nors gali tave sugraudinti?

- Tu mano širdį tik sustabdei, bet aš ją kaip ir pirma tebeturiu krūtinėje, Ecechylis irgi man sakė, kad tu mus apmovei; ne tavo nosiai išplėsti iš žmogaus krūtinės širdį ir dar taip, kad tas nieko nepa-justų ir nepastebėtų; turėtumei būti burtininkas.

- Aš tau aiškiai sakau, - sušuko Michelis nepa-tenkintas, - tu ir Ecechylis ir visi turtingi žmonės, kurie su manimi susitarę, turi tokias pat šaltas širdis, kaip ir tu, o tikrąsias laikau čia, šitame sandėlyje.

- Na, ir meluoja susiriesdamas, - nusijuokė Pėte-ris. - Bobutei verčiau papasakok! Gal manai, kad, važinėdamas po pasaulį, nemačiau tokių fokusių, - ir ne vieną, o šimtus? Vaškinės čia tos tavo širdys, ir daugiau nieko. Kad turtingas esi, neginčiju, bet burti nemoki.

Milžinas supyko ne juokais, pašoko ir atplėšė sandėlio duris:

- Įeik, paskaityk visus raštelius, ir tą tenai, žiūrėk - Pėterio Munko širdis; ar nematai, kaip ji tvaksi? Ar gali ji būti vaškinė?

- Ir vis dėlto ji vaškinė, - nenusileido Pėteris. - Tikra širdis plaka visai ne taip, manoji dar tebėra krūtinėje. Ne, burti tu nemoki!

- Gerai, tuojau įrodysiu, jei nori! - sušuko milžinas, netverdamas pykčiu. - Pats pajusi, kad šita va yra tavo širdis.

Jis paėmė ją, atsagstė Pėterio liemenę, išėmė iš jo krūtinės akmenį ir pakišo jam po nosimi pasižiūrėti. Tada pakėlė prie savo burnos Pėterio širdį, papūtė į ją ir atsargiai įstatė jam į krūtinę. Pėteris iš karto pajuto, kaip ji plaka, ir labai apsidžiaugė.

- Na, kaip dabar? - paklausė Michelis šypsodamasis.

- Iš tikrųjų tavo teisybė, - atsakė Pėteris, atsargiai traukdamas iš kišenės kryželį. - Niekada nebūčiau patikėjęs, kad tokie dalykai įmanomi!

- Tikrai, ar ne? O kad burti moku - pats matai. Dabar eik šen, vėl įstatysiu akmenį.

- Ne taip greitai, pone Micheli! - sušuko Pėteris, atsitraukdamas per žingsnį ir iškeldamas priešais save kryželį. - Užkibo žuvelė ant meškerės! Šį kartą tu įkliuvai.

Ir Pėteris pradėjo kalbėti maldas - kokios tik atėjo į galvą. Michelis ėmė trauktis atatupstas ir mažėti, parkrito ant žemės, raitėsi kaip kirminas, ste-

nėjo ir aimanavo, ir visos širdys aplinkui suplakė ir sutvaksėjo kaip laikrodžiai laikrodininko dirbtuvėje. Pėteris išsigando, jį pagavo siaubas, todėl puolė iš širdžių saugyklos ir nėrė pro duris; vos atgaudamas kvapą, kopė staigiu šlaitu, nes girdėjo, kaip Michelis pakilęs trypia kojomis ir draskosi, siunčia baisiausius prakeiksmus. Užsiropštes ant viršaus, pasileido eglyno link. Kilo baisi audra, žaibai trankė į dešinę ir į kairę, trupindami medžius, bet jis gyvas ir sveikas pasiekė Stiklo Žmogučio valdas.

Širdis plakė džiaugsmingai – jau vien todėl, kad plakė. O kai prisiminė, kaip gyveno, šiurpas nukrėtė: jo gyvenimas buvo panašus į audrą, kuri dabar tolumoje į kairę ir į dešinę guldė puikiausius medžius. Prisiminė Elžbietą, savo gražią ir geraširdę pačią, kurią iš šykštumo nužudė savo paties rankomis; jis suprato, kad gyveno kaip tikras išsigimėlis. Gailiai verkdamas, priėjo prie Stiklo Žmogučio kalvos.

Lobių saugotojas jau sėdėjo po egle, rūkydamas mažą pypkutę; šį kartą atrodė kiek linksmesnis.

– Ko brauki ašaras, Angliapetri? – paklausė jis. – Gal neatgavai savo širdies? Gal krūtinėje tebetūno šaltas akmuo?

- O, ponuli, - atsiduso Pėteris, - kol turėjau šaltą akmens širdį, niekuomet nesigraudinau, akys būdavo sausos kaip žemė liepos mėnesį, o dabar mano tikroji širdis plyšta iš skausmo, kai pagalvoju, ką esu pridaręs! Skolininkus paleidau elgetomis, vargdienius ir paliegėlius pjudžiau šunimis, o gražiąją Elžbietą, pats žinote, nubaigiau, trenkdamas botkočiu į galvą.

- Pėteri! Tu buvai didelis nusidėjėlis! - kalbėjo Stiklo Žmogutis. - Pinigai ir tinginystė tave taip sugadino, kad širdis akmeniu virto: nebepažino ji nei džiaugsmo, nei kančios, nei atgailos, nei atjautos. Tačiau gailėjimasis švelnina kalnę, ir jei žinočiau, kad dėl savo gyvenimo tikrai gailiesi, galėčiau tau dar šiek tiek padėti.

- Nieko nebenoriu, - atsakė Pėteris, liūdnai nuleidęs galvą. - Man viskas baigta - niekuomet gyvenime nebegalėsiu džiaugtis. Ką beveiksiu pasaulyje vienut vienutėlis? Motina niekada nedovanos, ką jai esu padaręs; o gal aš, nevidonas, ją ir į kapus jau nuvariau! O Elžbieta, mano geroji! Verčiau užmuškite mane vietoje, pone lobių saugotojau, tada bent pasibaigs mano niekšiškas gyvenimas.

- Gerai, - atsakė Stiklo Žmogutis, - jei nieko daugiau nenori, prašom. Kirvį turiu čia pat po ranka.

Jis ramiai išsitraukė iš burnos pypkutę, iškratė pelenus ir įsidėjo ją į kišenę. Tada neskubėdamas atsistojo ir nuėjo į eglyną. O Pėteris ašarodamas atsisėdo pievoje, nes su gyvenimu buvo atsiskaitęs, ir dabar kantriai laukė paskutinės akimirkos. Netrukus už nugaros išgirdo lengvus žingsnius ir pamanė: „Jau ateina“.

- Atsigręžk dar kartą, Pėteri Munkai! - šūktelėjo girių dvasia.

Jis nusišluostė ašaras, atsigręžė ir mato: motina ir Elžbieta - abi stovi ir maloniai žiūri į jį. Nudžiugęs pašoko klausdamas:

- Tai tu gyva, Elžbieta? Ir tu čia esi, mamyte? Ir jūs man atleidote?

- Jos tau atleido, - tarė Stiklo Žmogutis, - nes nuoširdžiai gailiesi, ir viskas bus pamiřta. Grįžk dabar į tėvo trobelę ir būk angliadegys kaip anksčiau. Jei gyvensi dorai ir būsi teisingas ir vertinsi savo amatą, tada ir kaimynai mylės ir gerbs tave labiau, nei turėtumei dešimt statinių aukso.

Taip kalbėjo Stiklo Žmogutis ir atsisveikino su jais. Visi trys nežinojo, kaip jam atsidėkoti, linkėjo daug gero, palaimos ir patraukė namo.

Ištaigingų turtuolio Pėterio namų nebebuvo - į juos buvo trenkęs žaibas, ir jie su visais turtais su-

degė. Jau matė tėvo trobelę. Visi pasuko į tą pusę
nė kiek nesigailėdami to, kas žuvo.

Ir kaip jie nustebė, kai priėjo arčiau! Vietoj se-
nosios trobelės stovėjo puikūs ūkininko namai:
viskas juose buvo paprasta, bet švaru ir tvarkinga.

- Tai padarė gerasis Stiklo Žmogutis! - sušuko
Pėteris.

- Kaip gražu! - gėrėjosi ponias Elžbieta, - ir čia
man daug jaukiau nei dideliuose namuose su dau-
gybe tarnų.

Nuo šiol Pėteris Munkas buvo darbštus ir doras
žmogus: tenkinosi tuo, ką turėjo, kantriai dirbo
savo darbą, todėl veikiausiai atėjo diena, kai pasijuto
savarankiškai prasigyvenęs, gerbiamas ir myli-
mas visame Švarcvalde. Niekuomet nesivaidijo su
Elžbieta, mylėjo motiną ir šelpė vargdienius, kurie
pasibelsdavo į jo duris. Kai po kelerių metų Elžbie-
ta pagimdė puikų berniuką, Pėteris nuėjo į egly-
ną ir pasakė savo posmelį. Tačiau Stiklo Žmogutis
nepasirodė.

- Pone lobių saugotojau! - sušuko jis garsiai. -
Išklausykite manęs! Aš nieko nežadu prašyti, tik
norėjau pakviesti būti mano sūnelio krikštatėviu!

Girių dvasia neatsiliepė, tik eglių viršūnėmis staiga prašvilpė vėjo gūsis ir numetė į žolę kelis kankorėžius.

- Ką gi, jei nenorite pasirodyti, atminimui pasiimsiu tuos kankorėžius, - tarė Pėteris, įsikišo juos į kišenę ir grįžo namo. Bet, kai parėjęs nusivilko šventinius drabužius, o motina, norėdama juos dėti į skrynią, išvertė kišenes, iš jų iškrito keturi didžiuliai ritiniai pinigų, o kai juos išvyniojo, rado naujutėlaičius Badeno talerius - ir nė vieno netikro. Tai buvo Stiklo Žmogučio iš eglyno krikšto dovana mažajam Pėteriui.

Taip visi gyveno gražiai sutardami, o prabėgus daugeliui metų, kai Pėterio Munko galvą jau šarma dabino, jis vis kartodavo: „Verčiau pasitenkinti mažu, nei turėti daug aukso, didelius turtus ir šaltą širdį“.

* * *

Jau buvo praslinkusios ištisos penkios dienos, o Feliksas, medžioklis ir studentas vis dar tebesėdėjo plėšikų nelaisvėje. Nors vadas ir jo bendrai su jais elgėsi gerai, bet visi troško kuo greičiau ištrūkti iš jų nagų, nes kiekvieną dieną didėjo bai-

mė, kad apgaulė gali išaiškėti. Penktos dienos vakarą medžioklis savo nelaimės draugams pareiškė, kad nusprendė šią naktį žūt būt sprukti. Bėgti kartu įkalbinėjo ir bičiulius, kuriems aiškino, kaip tai padaryti.

- Tą sargybinių, kuris stovi arčiausiai mūsų, sutvarkysiu pats, nes tai priverstinė gynyba: į balą puolęs, sausas nekelsi - jam teks atsisveikinti su pasauliu.

- Su pasauliu? - sušuko Feliksas, siaubo pagautas. - Žadate jį nugalabyti?

- Taip, galite dėl to neabejoti, nes gelbsčiu dviejų žmonių gyvybes. Savo ausimis girdėjau, kaip plėšikai susirūpinę kuždėjosi, kad šukuojama giria, o senės įniršusios prasitarė, ką gauja yra numačiusi mums daryti; jos mus plūdo ir keikė neslėpdamos, kad jei plėšikus puls, mums pasigailėjimo nebus.

- O, Dievulėliau! - sušuko jaunikaitis, užsidengdamas rankomis veidą.

- Kol jie dar nepertraukė mums peiliu per gerklę, - tęsė medžioklis, - turime patys užbėgti jiems už akių. Sutemus prislinksiu prie arčiausio sargybinių ir, jam šūktelėjęs: „Kas eina?“ - pašnibždėsiu, kad staiga susirgo grafiėnė, ir kol tas susipras, patiesiu jį ant žemės. Paskui grįžęs paimsiu jus,

gerbiamasis jaunikaiti; antro sargybinio lauks tas pats likimas, o susitvarkyti su trečiu - vieni juokai.

Tai sakydamas, medžioklis atrodė kaip nesavas, todėl Feliksui pasidarė nejauku. Šis ėmė jį nuo to kruvino sumanymo atkalbinėti, bet tuo metu tyliai prasivėrė trobelės durys, ir į kambarį įslinko kažkokia žmogysta. Tai buvo gaujos vadas. Jis gerai uždarė duris ir davė ženklą abiem belaisviams laikytis ramiai; atsisėdo prie Felikso ir tarė:

- Ponia grafiene, jūsų popieriai nekokie. Jūsų vyras netesėjo žodžio: jis ne tik neatsiuntė išpirkos, bet ir pranešė aplinkinių miestų valdžiai; ginkluotų kareivių būriai iš visų pusių šukuoja girią, norėdami sunaikinti mane ir mano žmones. Grafa buvau įspėjęs, kad būsite nužudyta, jei kas mėgins mus pulti. Deja, arba jūsų gyvybė jam nelabai brangi, arba jis netiki mūsų žodžiais. Jūsų gyvybė - mūsų rankose, todėl pagal mūsų įstatymus esate pasmerkta mirti. Ką galite į tai atsakyti?

Suglumę belaisviai nuleido akis, nežinodami, ką sakyti. Feliksas, žinoma, suprato, kad jei išsiduos, tik dar padidins pavojų.

- Man širdis neleidžia, - kalbėjo plėšikų vadas toliau, - moterį, kurią didžiai gerbiu, stumti į tokį pavojų. Todėl noriu jums pasiūlyti išsigelbėjimą,

vienintelę išeitį, kurią dar turite: sprukime iš čia kartu.

Apstulbę iš nustebimo, abu belaisviai sužiuro į jį, o vadas tęsė:

- Didžioji mano žmonių dalis yra nusprendusi pasitraukti į Italiją ir ten stoti tarnauti vienai gana didelei gaujai. Aš, deja, nelinkęs kitam tarnauti, todėl neketinu dėtis su jais. Jeigu jūs, ponie grafie, pasižadėtumėte man padėti ir, pasinaudodama savo įtakingais ryšiais, garantuoti man saugumą, tada - kol dar ne per vėlu - galėčiau jus paleisti.

Feliksas priblokštas tylėjo. Jo dora širdis priešinosi tyčia gramzdinti į pavojų žmogų, kuris nori išgelbėti jam gyvybę, nes paskui nepajėgs jo apsaugoti. Kadangi jis vis dar tylėjo, vadas aiškino toliau:

- Dabar visur verbuojama į kareivius. Man užtektų menkiausios tarnybos. Žinau, kad jūs daug galite, bet aš jūsų tik viena teprašau - bent žodeliu užtarti mane šioje situacijoje.

- Na, gerai, - atsakė Feliksas, vis dar nepakeldamas akių, - prižadu padaryti, ką galėsiu, kad jums padėčiau. Nesvarbu, kaip jums seksis paskui, bet man bus paguoda, jei žinosiu, kad jūs savo valia metėte plėšiko gyvenimą.

Susijaudinęs vadas pabučiavo gerajai grafienei ranką ir pašnibždomis pridūrė, kad po dviejų valandų sutemus būtų pasirengusi kelionei, o pats patyliukais, kaip ir buvo atėjęs, išsėlino iš trobelės. Dabar belaisviai lengviau atsikvėpė.

- Iš tikrųjų, - sušuko medžioklis, - tam pats Dievas įkrėtė proto! Ar ne stebuklas šitaip išsigelbėti! Net sapne nebūčiau susapnavęs, kad pasaulyje kas nors panašaus galėtų nutikti, ir aš pakliūsiu į tokią įvykį.

- Nuostabu, nieko nepasakysi, - pritarė ir Feliksas, - bet ar teisingai pasielgiau, apgaudamas šį žmogų? Kuo galiu jam padėti? Kaip jums atrodo, medžiokli, ar neprisipažindamas, kas esu, nevilioju jo į kartuves?

- Eikite sau, iš kur jūs toks skrupulingas, mielas jaunikaiti, - įsiterpė į kalbą studentas, - ir dar po to, kai taip meistriškai suvaidinote savo vaidmenį! Dėl to galite būti ramus, tai ne kas kita, kaip priverstinė savigyna. Juk jis, niekingiausiai pagrobdamas kelionėje garbingą moterį, padarė nusikaltimą, ir jei ne jūs, kas žino, kaip būtų su grafiinės gyvybe. Ne, jūs pasielgėte visiškai teisingai; beje, manau, teisme jis turės lengvinančią aplinkybę,

kadangi pats, gaujos vadas, pasidavė į teisingumo rankas.

Ši mintis apramino jaunąjį auksakalį. Didžiai patenkinti, bet kartu ir kupini nerimo, kad sumanymo kas nors nepaverstų niekais, visi išlaukė tas kelias valandas. Jau buvo sutemę, kai trumpam į trobelę užbėgo vadas, padėjo ryšulėlį su drabužiais ir tarė:

- Ponia grafiene, kad būtų lengviau iš čia dingti, jums būtinai reikia persivilkti šitais vyro drabužiais. Ruoškitės! Po valandos išvykstame.

Tai pasakęs, gaujos vadas belaisvius paliko vienus, o medžioklis vos ištvėrė nenusikvatojęs.

- Čia bus antras persirengimas, - tarė jis. - Duodu garbės žodį, šitie drabužiai jums tiks dar geriau nei anie.

Išskleidę ryšulėlį, rado puikius medžioklio drabužius su viskuo, kas tokiai aprangai būtina, o Feliksui jie puikiai tiko. Kai jau buvo jais apsitašęs, medžioklis norėjo grafienės drabužius sviesti kur nors į kampa, bet Feliksas neleido. Jis sudėjo juos į ryšulėlį, sakydamas, kad paprašys grafienės tuos drabužius jam padovanoti:

- Visą gyvenimą saugosiu kaip šių nepaprastų dienų prisiminimą.

Pagaliau pasirodė vadas, ginkluotas nuo galvos iki kojų. Medžiokliui atnešė tą patį šautuvą, kuri iš jo buvo atėmę, ir pilną ragą parako. Ir studentas gavo šautuvą, o Feliksui įteikė didelį medžioklinį peilį, prašydamas dėl viso pikto prisikabinti prie diržo. Visiems labai pasisekė, kad buvo tamsu, nes jei plėšikas būtų pastebėjęs, kaip, imant ginklą, sublizgėjo Felikso akys, iškart būtų supratęs, koks jis paukštis.

Kai būrelis atsargiai išslinko iš trobelės, medžioklis pamatė, kad įprastinės sargybos prie trobelės šįsyk nėra, todėl galėjo nepastebėti prasukti pro lūšnas. Tačiau plėšikų vadas nuvedė ne tuo taku, kuris ėjo iš lomos į girią, o pasuko prie visai stačios uolos, į kurią įkopti, kaip atrodė, neįmanoma. Priėjus arčiau, vadas parodė kabančias virvines kopėčias. Jis užsimetė šautuvą ant nugaros ir ėmė lipti pirmas; paskui pakvietė grafieneį ir padavė jai ranką; paskutinis kopė medžioklis. Už uolos būta tako, kuriuo visi sparčiai nužingsniavo.

- Šituo taku, - tarė plėšikų vadas, - galima išeiti į Ašafenburgo kelią. Ten mes ir vyksime, nes turiu tikslų žinių, kad grafas, jūsų vyras, šiuo metu yra apsistojęs kaip tik ten.

Tylėdami jie traukė tolyn: plėšikas ėjo pirmas, o kiti trys – jam iš paskos. Po trijų valandų sustojo. Vadas pasiūlė Feliksui prisėsti ant išvirtusio medžio kamieno ir pailsėti. Jis ištraukė duonos, kareivišką gertuvę seno vyno ir pasiūlė nuvargusiems keliauninkams pasistiprinti.

– Manau, po valandos kelio susidursime su užkarda, kurią kariuomenė nutiesė per visą girią. Tada prašyčiau pakalbėti su kareivių viršininku ir paprašyti, kad su manimi elgtųsi žmoniškai.

Feliksas ir dabar pažadėjo, bet davė suprasti, kad iš to gali nelabai kas išeiti. Pailsėję dar pusvalandį, vėl visi leidosi tolyn. Taip žygiavo kokią valandą, ir jau nebetoli buvo vieškelis. Pradėjo aušti, girioje pamažu sklaidėsi prieblanda. Staiga išgirdo komandą: „Stot! Nejudėt!“ Visi sustojo. Priėjo penki kareiviai ir įsakė eiti kartu pasiaiškinti majorui, jų viršininkui, kas jie tokie ir kur eina. Paėjęję kokius penkiasdešimt žingsnių, kairėje ir dešinėje pastebėjo iš krūmų kyšančius šautuvų vamzdžiu – atrodė, kad visa giria pilna kareivių. Majoras su keletu karininkų ir kitų žmonių buvo įsitaisęs po ąžuolu. Kai kareiviai atvedė suimtuosius, ir majoras jau rengėsi klausinėti, kas jie ir kur eina, staiga vienas pašoko ir sušuko:

- O, Viešpatie, ką matau! Juk tai Gotfrydas, mūsų medžioklis!

- Tikrai taip, pone valdytojau! - atsakė medžioklis nudžiugęs. - Tai aš, per stebuklą ištrūkęs iš galvažudžių nagų.

Karininkai nustebo, jį čia išvydę. Bet medžioklis paprašė majorą ir valdytoją pasitraukti su juo į šalį; keliais žodžiais nupasakojo, kaip jie išsigelbėjo, ir kas yra tas ketvirtas, lydintis juos.

Nudžiugęs dėl šios žinios, majoras tuojau davė nurodymus, kur ir kaip toliau gabenti nepaprastąjį belaisvį, o jaunąjį auksakalį nuvedė pas savo draugus karininkus ir pristatė kaip didvyrišką žygdarbį atlikusį jaunikaitį, kurio drąsa ir šaltakraujiškumas išgelbėjo grafiene; visi draugiškai spaudė Feliksui ranką, gyrė jį ir negalėjo atsiklausyti pasakojimų apie tai, ką jiems teko išgyventi.

Tuo metu visai išaušo. Majoras nusprendė išvaduotiuosius į miestą lydėti pats. Kartu su jais ir grafienės pilies valdytoju jis nuvyko į artimiausią kaimą, kur stovėjo jo karieta; Feliksas turėjo sėsti kartu su majoru, o medžioklis, studentas, valdytojas ir daugelis kitų jojo karietos priekyje ir už jos; taip triumfo būrys artėjo prie miesto. Žaibo greitumu po aplinkinius miestus ir kaimus buvo pa-

sklidusi žinia apie užpuolimą girios smuklėje, apie jaunojo auksakalio pasiaukojimą, o dabar iš lūpų į lūpas skriejo naujiena apie belaisvių išvadavimą. Todėl nenuostabu, kad mieste, į kurį dabar vyko, visos gatvės buvo sausakimšos žmonių, norinčių pamatyti jaunąjį didvyrį. Kai karieta pamažu įvažiavo į miestą, minias buvo sunku sulaikyti.

- Štai jis, - šaukė žmonės, - žiūrėkit, ten, sėdi su karininku! Tegyvuoja šaunusis auksakalys!

Ir tūkstantinis choras sugriaudė:

- Valio!

Feliksas jautėsi nesmagiai, jaudinosi, kad minia jį sutinka su tokiu triukšmingu džiaugsmu. Bet dar didesnio jaudulio akimirkos laukė miesto rotušėje. Ant laiptų pasitiko jį vidutinio amžiaus, brangiais drabužiais apsitašęs vyriškis ir su ašaromis akyse apkabino.

- Kuo galiu tau atsidėkoti, mano sūnau? - kreipėsi jis į Feliksą. - Tu gražinai, kas man brangiausia ir ko beveik nebeturėjau vilties atgauti: išgelbėjai man žmoną, o mano vaikams - motiną, nes jos silpna sveikata nebūtų ištvėrusi tokios nelaisvės baisumą.

Tai buvo grafienės vyras, kuris tuos žodžius kalbėjo. Kad ir kaip Feliksas atsisakinėjo imti at-

lyginimą už pasiaukojimą, bet grafas atrodė nepermaldaujamas. Tada jaunikaičiui toptelėjo mintis – kas bus su nelaiminguoju plėšikų vadu? Jis papasakojo, kaip tas jį išgelbėjo, kaip jo pastangos iš tikrųjų buvo skirtos ne jam, o grafienei. Sujaudintas ne tiek plėšiko poelgio, kiek Felikso naujo kilniaširdiškumo, kurį parodė, rinkdamasis atlygį, grafas žadėjo padaryti viską, ką galės, kad plėšiką išgelbėtų.

Dar tą pačią dieną grafas, drąsiojo medžioklio lydymas, nuvežė jaunąjį auksakalį į savo pilį, kur, nekantraudama laukė, žinių grafienei, be perstojo rūpindamasi jaunikaičio, pasiaukojusio dėl jos, likimu. Kas apsakys tą džiaugsmą, kai jos vyras, veddamas už rankos išgelbėtoją, įžengė į kambarį? Nebuvo galo klausinėjimams ir padėkos žodžiams. Ji liepė pašaukti vaikus ir rodė jiems tą taurios sielos vaikiną, kuriam jų motina taip be galo dėkinga. Mažyliai kabinosi jam už rankų, o jų švelnus vaikiškas dėkingumas, jų patikinimai, kad ne tik tėvelis ir mamytė, bet ir jis yra pats mylimiausias žmogus pasaulyje, buvo jam geriausias atlygis už visus vargus, visas bemieges naktis plėšikų buveinėje.

Kai praėjo pirmos pasimatymo džiaugsmo minutės, grafiene davė ženklą tarnui, ir tas tuojau atnešė tuos drabužius ir tą gerai pažįstamą nešulėlį, kurį Feliksas buvo įdavęs grafienei girios užkeigos namuose.

- Čia tebėra viskas, - tarė ji, maloniai šypsodamasi, - ką man įdavėte anomis siaubo akimirkomis; tai tikri kerai, kuriais mane apgaubėte, kad persekiotojams likčiau nematoma. Gražinu jus atgal, bet norėčiau paprašyti, kad jus padovanotumėte man prisiminimui, o mainais - priimti tiek pinigų, kiek plėšikai nustatė man išpirkti.

Feliksą išgąsdino tokia didelė dovana. Jo kilni širdis neleido imti atlygio už tai, ką buvo padaręs savo noru.

- Maloningoji ponია grafiene, - kreipėsi jis susijaudinęs, - negaliu sutikti su jūsų siūlymu. Drabužiai tebūnie jūsų, kaip teikiatės pageidauti, o pinigų, kuriuos minėjote, priimti negaliu. Bet kadangi žinau, kad norite mane kuo nors apdovanoti, tai prašyčiau tik vieno dalyko - likite man visada maloninga: jei kas nors nutiktų, ir ateičiau prašyti jūsų pagalbos, tai - patikėkite manimi - tos paramos aš paprašysiu.

Dar ilgai jaunikaitį įkalbinėjo, bet jo nusistatymo pakeisti nepavyko. Galiausiai grafiene ir jos vyras nusileido, o tarnas jau buvo beišnešęs drabužius ir ryšulėlį, kai Feliksas staiga prisiminė papuošalus, kuriuos per tokią daugybę džiaugsmingų įvykių buvo visai pamiršęs.

- Palaukite! - sušuko jis. - Dar prašyčiau, maloningoji ponja, leisti man iš nešulėlio išimti vieną daikčiuką; visa kita priklauso jums.

- Jūsų valia, - tarė ji. - Nors jums prisiminti mielai pasilaikyčiau viską, bet imkite, ko negalite palikti. Vis dėlto norėčiau paklausti, kas taip brangu jūsų širdžiai, ko nenorite man perleisti?

Kol grafiene kalbėjo, jaunikaitis atrišo nešulėlį ir išėmė raudonos odos dėžutę.

- Kas mano, viską galite pasilikti sau, - atsakė jis šypsodamasis, - bet štai šitas daikčiukas priklauso mano mielai krikštamotei. Pats savo rankomis padariau ir turiu jai nunešti. Tai - papuošalas, maloningoji ponja, - aiškino Feliksas, atidarydamas dėžutę ir paduodamas ją grafienei, - jis turi parodyti, ką esu išmokęs kaip auksakalys.

Grafiene paėmė dėžutę, bet vos dirstelėjusi nustebusi atšoko.

- Ką? Šitie brangakmeniai! - sušuko ji. - Sakote, jie skirti jūsų krikštamotei?

- Tikrai taip, - atsakė Feliksas. - Juos atsiuntė man krikštamotė. Aš juos įrėminau ir dabar nešiu jai įteikti.

Susijaudinusi grafienė žvelgė į jį. Jos akys buvo pilnos ašarų.

- Tai tu esi Feliksas Perneris iš Niurnbergo? - dar kartą sušuko ji.

- Tikrai taip! Bet kaip taip greitai atspėjote mano vardą? - paklausė jaunikaitis, nieko nesuprasdamas ir žiūrėdamas į ją.

- O, stebuklingoji dangaus ranka! - tarė grafienė virpančiu balsu savo apstulbusiam vyrui. - Tai juk Feliksas, mūsų mažylis krikštavaikis, mūsų kambarinės Sabinos sūnus! Feliksai! Aš esu ta, pas kurią tu eini. Taigi išgelbėjai savo krikštamotę, nieko apie tai nežinodamas.

- Kaip? Ar jūs esate grafienė Zandau, kuri tiek daug gero padarė mano motinai? O šitie rūmai - ar tai Majenburgo pilis, į kurią keliavau? Didžiai dėkoju likimui, kad taip stebuklingai suvedė su jumis! Džiaugiuosi, kad savo darbais, nors ir nedideliais, galėjau įrodyti, kaip be galo esu jums dėkingas!

- Tu man kur kas daugiau padarei, - atsakė ji, - nei aš kada nors galėsiu atsidėkoti, bet kol mano gyva galva, stengsiuosi įrodyti, kiek daug mes visi tau skolingi. Tegu mano vyras bus tau tėvas, mano vaikai - broliai ir seserys, o aš pati - ištikima motina; šitas rankdarbis, kuris sunkiausią valandą atvedė tave pas mane, bus mano visų mieliausias papuošalas, nes visada man primins tave ir tavo kilnią sielą.

Taip kalbėjo grafienė ir savo žodį tesėjo. Ji dosniai rėmė visas laimingo Felikso keliones. O kai jis grįžo, puikiai išmokęs amato, nupirko jam Niurnberge namus ir kaip reikiant įrengė. Svarbi jo geriausio kambario puošmena buvo gražiai nutapyti paveikslai, vaizduojantys įvykius girios užėjoje ir Felikso gyvenimą pas plėšikus.

Tuose namuose Feliksas gyveno ir garsėjo kaip puikus auksakalys. Kalbos apie jo auksines rankas pynėsi su nuostabiais pasakojimais apie jaunuolio didvyriškumą ir drąsą ir traukė užsakovus iš viso krašto. Daug svetimšalių, kurie atvykdavo pasigrožėti puikiu Niurnbergo miestu, prašydavosi nuvedami į garsaus meistro Felikso dirbtuvę, norėdami jį pamatyti savo akimis, pasigėrėti juo ir užsisakyti kokį dailų dirbinį.

Bet visų maloniausi svečiai buvo medžioklis, mechanikas, studentas ir vežikas. Kiekvieną kartą, kai šis važiuodavo iš Viurcburgo į Fiurtą, būtinai užsukdavo pas Feliksą; medžioklis kone kiekvienais metais atveždavo iš grafiinės dovanų, o mechanikas, ilgai keliavęs po visus kraštus, galiausiai įsikūrė gyventi pas meistrą Feliksą.

Vieną dieną juos aplankė ir studentas. Per tą laiką jis tapo žymiu valstybės veikėju, bet visai nesigėdijo pavakarieniauti meistro Felikso ir mechaniko namuose. Jie prisiminė, kas ir kaip vyko tą naktį girios smuklėje; buvęs studentas pasakojo plėšikų vadą sutikęs Italijoje; dabar jis visai pasitaisęs ir ištikimai tarnauja kareiviu Neapolio karaliui.

Feliksas džiaugėsi, tai išgirdęs. Jei ne tas žmogus, aišku, jis nebūtų pakliuvęs į tokį didelį pavojų, bet be jo nebūtų ir ištrūkęs iš plėšikų nagų. Štai kodėl šaunuojį meistrą Feliksą užplūsdavo tik taikūs ir malonūs prisiminimai, kai mintimis grįždavo į *Špesarto smuklę*.